

THE
SIDDHANTA KĀUMUDĪ

OF

BHATTOJĪ DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRĪŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL. II. PART I.

2435

(VERBS.)

All rights reserved.

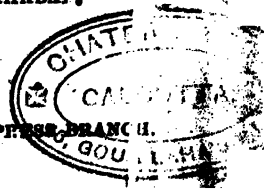
PUBLISHED BY

THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARI ASHRAM,

38-40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD:

PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS, BRANCH.

1906

S
491.25
6575 A.A
V2.P1.1.

S 3167
3.1.94

SL NO. 076800

FOREWORD.

This part contains conjugations of all the roots given in the Dhātupīṭha. Westergaard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhātuvṛtti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

THE
SIDDHANTA KAUMUDI.
UTTARARDHA.

VOLUME II.

॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

कौशादन्तीचक्रमुद्रयेनैवविभिरर्द्धिवत् ।
लोभूपमानोऽप्युक्तो विभुर्विजयतेतरात् ॥
पूर्वाच्चै कवितारुण्यपङ्क्त्याध्यायवर्तिनः ।
मत्प्रवा ज्ञव कथ्यन्ते तृतीयाध्यायगोचराः ॥

SALUTATION.

1. The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities.

2. In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyâyas of Pānini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyâya.

NOTE:—The word Śrautrārhanṭī chanaiḥ is Instrumental plural of the compound word Śrautra plus Ṛhanṭī with the affix chanap. Śrautra is derived from Śrotṛiya by adding the affix चप् (V. 1. 130, S. 1795) : and ण is added by the Vārtika thereunder. The word means "the condition of a Śrotṛiya or Vaidic Student." The word Ṛhanṭī is derived from arhat, see V. 1. 124. S. 1788. The affix chanap is added by V. 2. 26, S. 1827. Toshṭhū-yamānaḥ is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." Vijayate tarāṃ is formed by adding the affixes tarap by V. 3. 57, S. 2005, and ण by V. 4. 11, S. 2004. This is an exceptional use of adding the comparative-degree-forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V. 3. 56, S. 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before.

2153. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

NOTE:—The term लृ means the ten affixes known as लृ, लि, &c.; लृ is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter लृ which is thus the common name for them all. The लृ in the sūtra, is the nominative plural of लृ. By the word लृ in the sūtra, we draw in the word लृत् or 'agent' from the sūtra III. 4. 68 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (लृत्) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus लृत् ग्राणे 'the village is gone to by Devadatta'; here लृ of लृत् denotes the object and is in passive construction. लृत् ग्राणे देवदत्तः 'Devadatta goes to the village'; here the affix लि of लृत् denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb लृत् being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote लृत् or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; लृत् देवदत्तः 'it is seated by Devadatta'; the verb लृत् here denotes merely लृत् or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. लृत् देवदत्तः 'Devadatta sits'; here the verb लृत् denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sūtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word लृत् means action considered in the abstract.

लृत् । लृत् । ३ । ३ । ३ ।

लृत् ।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

NOTE:—This sūtra consists of one word लृत् meaning 'of लृ'. It is an *adhi-*stha sūtra. The word लृत् is the genitive singular of लृ, the लृ is लृ being for

the sake of pronunciation. The **क्** means the ten affixes: **लृट्** present, **लिट्** perfect, **लृट्** first future, **लृट्** second future, **लृट्** imperative **लृट्** Vaidic subjunctive, **लृट्** imperfect, **लृट्** potential and benedictive, **लृट्** aorist, **लृट्** conditional. Six of these tenses have indicative **ट्**, and four have indicative **क्**।

Professor Boltlingk translates this sūtra thus:—In the following sūtras the word **लृट्** should be supplied to complete the sense, i. e., the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as **क्**'।

२१५४। तिप्तिस्मिन्निप्त्वंस्वमिप्स्वस्तत्ताताम्भावावांभमिप्स्वहिमिप्स्व। १। ४। ८८।

लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्।

2154. The following are the eighteen substitutes of 'la':—'tip', 'tas', 'jhi', 'sip', 'thas', 'tha'; 'mip', 'vas', 'mas'; 'ta', 'ātām', 'jha'; 'thās', 'āthām', 'dhvam'; 'ip', 'vahi', 'mahin.'।

NOTE:—These are the well-known Conjugational-affixes, called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses.

२१५५। कः परस्मैपदम्। १। ४। ८९।

लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्।

2155. The substitutes of **क्** are called *parasmaipada*.

NOTE:—The word **क्** is in the genitive case, and means 'of **क्**.' The word **लृट्** 'substitutes' must be supplied to complete the sense.

२१५६। तत्तानावात्मनेपदम्। १। ४। ९००।

लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्।

2156. The nine affixes comprised under the *Pratyāhāra tañ* and the two ending in *āna* (*Sinach* and *Kānach*), which are substitutes of **क्** are called *Atmanepada*.

NOTE:—This debars the previous designation of *Parasmaipada*. The result is that the first nine substitutes are *Parasmaipada* and the last nine *Atmanepada*.

Then arises the question, what roots should be conjugated in the *Parasmaipada* and what in the *Atmanepada*. The following sūtras, answer the question.

२१५७। अमुदात्तमिन् आत्मनेपदम्। १। ४। ९२।

लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्। लृट्।

2157. After a root which has an indicatory anudatta vowel (anudattet) or an indicatory ङ (ñit) in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada. नीतिङ्गुणः । १ । २ । ७० ।

२१५८ । वरुणित्तिः कर्त्तव्यमादे जिगामहे । १ । ३ । ७२ ।

व्यतिरेकः क्तिङ्गुणः वातोदात्तवेपथ्वं व्यासर्त्तव्यमिति जिगामहे ।

2158. After the verb marked with a svarita, (svaritet) or which has an indicatory ङ (ñit) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent. मन्त्रश्चः श्रित्तिङ्गुणः । १ । २ । ७१ ।

NOTE:—The word जिगामहे is a compound, meaning 'fruit of the action.' When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb, then the Atmanepada is used after verbs having an indicatory ङ or a svarita accent. As वरुणे 'he sacrifices for himself' वरुते 'he cooks for himself.' Here the verb वरु and वरु are marked with svarita accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the Atmanepada terminations.

Similarly डुडुते 'he presses the soma-juice,' डुडुते 'he does.' Here the verbs डुडु and डुडु have an indicatory ङ.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c., is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५९ । येवात्कर्त्तरि परस्मैयम् । १ । ३ । ७८ ।

आत्मनेपदमिति सहीमाद्वातेः कर्त्तरि परस्मैयम् व्याम् ।

2159. • After the rest, i. e., after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmanepada are employed, in marking the agent (i. e., in the active voice).

NOTE:—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras, 12-77 of the third Chapter of the First Book of Aṣṭādhyāyī. The terminations of the Parasmanepada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above-mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word śeṣha or the rest, means that which is the residue of the application of all the previous restrictive rules.

2163. When joke is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person ; provided that the word *manya* 'to think' is the attendant word (upapada) of such verb, and of the

verb *manya* itself, the affix must be of the 1st person and singular number.

२१६३ । अस्मद्युत्तमः । १ । ४ । १०० ।

अवाङ्मूर्धन्यस्युत्तमः स्यात् ।

2164. When the pronoun *asmad* "I," understood, and also when expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called Highest or the 1st person.

NOTE:—This is clear. As *अहं वप्तामि* "I cook," or merely *वप्तामि*; *आहं वप्तामः*; or merely *वप्तामः*.

२१६४ । येने प्रथमः । १ । ४ । १०८ ।

अवाङ्मूर्धन्यस्योत्तमस्य प्रथमः स्यात् । 'यु' वप्तामाद् 'कटुविचक्षा' यु ति इति स्थितिः ।

2165. In the other cases, namely, where, "thou" or "I" are not the attendant words in agreement with the verb, there is the verbal termination called the lowest (or 3rd person).

NOTE:—As *वपति* he cooks, *वपतः* they two cook. *वपन्ति* they cook. Now we take up the conjugation of the verb *यु* "to be" when the agent is meant, i. e., in the Active Voice. Thus *यु + तिप्* ।

Now apply the following rules:—

२१६६ । तिङ्शित्वावधानुकम् । ३ । ४ । ११३ ।

तिङ् शित्वावधानुकारोऽवधानुकारः स्युः ।

2166. All personal endings (III. 4. 78, S. 2154) and all affixes with an indicator 'य' are called 'sārvadhātuka.'

NOTE:—Of course, this applies to the affixes which have been already treated before, namely, the affixes which relate to verbal roots and not to Taddhita affixes, &c. Thus, *स्वपिति*, *प्रेषिति*, *वपतामः*, *वपतावः* । *लिट्* and *आधीर्लिट्* are exceptions. [१-८८ १८ (७३) >> ८) । १-८८ १८ (७३) >> ८)]

२१६७ । कर्तरि यप् । ३ । १ । १८ ।

कर्तरि धात्वधिकारे यप् स्यात् । अतः यप् कर्तरि धात्वधिकारे स्यात् ।

2167. The affix *यप्* comes after a root, when a *धात्वधिकार* follows signifying the agent.

NOTE:—In active voice, *यप्* is employed in the conjugational tenses. This affix, which is technically called a *विधायक* comes after roots of the *यु* class and after compound roots formed by *यु* &c. (III. 1. 32). The indicator *y* makes

it a **सार्वधातु** affix by III. 4. 113, S. 2166, the **ए** indicates that the vowel has *anudatta* accent (III. 1. 4. S. 3709). As **ब्र + षप् + तिप्** The **ब्र** and **ए** are indicative, the real affix is **ञ**.

२१६८ । सार्वधातुकार्थधातुक्रयोः । १ । ३ । ८४ ।

अनयोः पदोदितान्ताङ्गस्य पुनःस्याद् । अवादेयः । भवति । भवतः ।

2168. The **गुर्वा** is substituted for the final **हक्** (**ह, उं, ष, ष,**) vowel of a stem before the affixes called *sārvadhātuka* and *ārdha-dhātuka* (III. 4. 113, S. 2166, &c.) [Those that are not *asārvadhātuka* or *ārdha-dhātuka*]

NOTE :—Thus **ब्र + तिप् = ब्र + षप् + तिप् = ब्र + ञ + ति = नो + ञ + ति = भवति** । Similarly **ब्र + तद् = भवतः** । The word **हक्** is read in the *sūtra*, from I. 1:3, S. 34.

In forming the 3rd Pers. Pl. **ब्र + ञि**, the following rule applies :—

२१६८ । भोऽन्तः । १ । १ । ३ ।

प्रत्ययावयवस्य आत्मान्तादेयः स्याद् । 'अतो जुवे' (१९१) । भवति । भवति । भवतः । भवतः ।

2169. **आन्त** is substituted for the **ह** of an affix.

NOTE :—Therefore **ब्र + ञि = ब्र + अन्ति = ब्र + षप् + अन्ति = भवन्ति** ।

Similarly **भवति, भवतः, भवतः** ।

In forming the 1st Pers. Sing. **ब्र + षप् + निप् = नो + ञ + ञि = भव + ञ + नि** । Here the following rule applies :—

२१७० । अतो दीर्घो यञि । १-३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घः स्यादावादी सार्वधातु के परे । भवानि । भवावः । भवानः । उ भवति । तौ भवतः । ते भवन्ति । एवं भवति पुत्रां भवतः । भूयं भवतः । अहं भवानि । आवां भवावः । वयं भवानः ।

इति नञ् औदान् भोऽयं इति पुनः षोऽतिविधिः । इत्येत वा नञ् औदान् भोऽये । भोऽय्ये भोऽये । भोऽयवदे । भोऽयानदे । नञ्दे । नञ्दे । नञ्दे । इत्यादिरर्थः । 'पुनश्चतुषपदे' (१९१) औदात्तपुनर्ति तेनेह न । एतु भवान्भवति औदान् भोऽय इति पुनः षोऽतिविधिः । 'प्रवादे' निप् । सार्वधातुके वा षप् । इति नञ् औदान् भोऽय इति पुनः षोऽतिविधिरित्यादि ।

2170. The long **आ** is substituted for the final **ह** of a Tense-stem, before a *Sārvādhātuka* affix beginning with **ह** or **ञ** (lit. a consonant of *वज्र* *pratyāhāra*.)

NOTE :—Thus **भव + ञि = भवानि** । Similarly **भवावः**, and **भवानः** ।

Thus the whole conjugation is :—

अद् Present Tense.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
1st Person ...	अहं भवानि I become	आवां भवावः We two become	वयं भवानः We become.

विष्णुविष्णुकार्पणार्पणार्पणं एव यथाह इत्यर्थार्पणार्पणः । विष्णु यथाहो न ।

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'Ārdha-dhātuka.'

NOTE :—The substitutes of सिद् get the designation of Ārdhadhātuka, and not that of Sārvadhātuka. Therefore, they do not take the vikaraṇa or the Mode-affix च्च् &c. Further on, even the सिच् &c. are replaced by the following :—

२१७२ । परस्मैपदानां चकारसुखलपुङ्गवचवनाः । ३ । ४ । ८२ ।

सिद्धलिङादीनां त्वानां कलादयो न च लुः । 'लु' 'च' इति स्थितिः । अन्त्यः । अन्त्यः । अन्त्यः ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ṇal (ञ)	thal (थ)	ṇal (ञ)
Dual.	atus (अतुः)	athus (अतुः)	va (व)
Plural.	us (उः)	a (अ)	ma (म)

NOTE :—The indicatory ल् in चल् and चल् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 3676). The indicatory ल् is for the sake of causing वृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus चपाच, वेचतुः, वेतुः, वेचिच or चपचल्, वेचतुः, वेच, चपाच or चपच, वेचिच वेचिच ।

For the nine substitutes सिच् &c. of सिद् there are कल् &c. instead. Thus ल् + कल् = ल् + क

Then applies the following rule :—

२१७३ । ध्रुवोपुङ्गवसिद्धिः । ३ । ४ । ८३ ।

ध्रुवो ध्रुवतः कल् लुङ् लिटोरपि । नित्यत्वाद्गुणमुपचरुडी चापत्ते ।

2174. ल् gets the augment व् (चल्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE :—This being a nitya rule, supersedes or debars the Guna ordained by चार्चपाङ्गुचार्चपाङ्गुचयो (VII. 3. 84, S. 2168) and Vriiddhi ordained by कचोच्चिचि (VII. 2. 115, S. 254.) That is to say, the indicatory च्च् of चल् does not cause Vriiddhi before लुङ् takes place.

Thus ल् + व् + च

Now apply the following rules.

२१७४ । कलादयो द्वे प्रथमस्य । ३ । १ । १ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

NOTE:—Upto Sûtra VI. 1. 12 inclusive it is to be understood that for the first syllable two are to be made, i. e., the first syllable is to be reduplicated. This is an adhikâra sûtra: all the three words viz., एकाचः, and द्वे and प्रथमस्य are to be read in the subsequent sûtras upto VI. 1. 12, before the rule of Samprasârana begins. Thus Sûtra VI. 1. 8 says “when सिद् follows, of an unreduplicated verbal root.” The sense of this sûtra is incomplete, unless we supply the three words of this sûtra, when it will read thus: “when सिद् follows there are two in the room of the first portion, containing a single vowel of an unreduplicated verbal root.”

२१७६ । अजादेर्द्वितीयस्य । ६ । १ । २ ।

इत्यधिकृत्य ।

2176. Of that whose first syllable begins with a vowel, there are two in the room of the second portion containing a single vowel.

NOTE:—This debarb the reduplication of the first syllable. In a verbal root beginning with a vowel, and consisting of more than one syllable, the second syllable is to be reduplicated and not the first.

२१७७ । सिटि धातोर्नभ्यासस्य । ६ । १ । ८ ।

सिटि परेऽनभ्यासधातव्यवस्यैकाचः प्रथमस्य द्वे स चाविभूतादयः परस्य तु द्वितीयस्य । ‘द्व’ ‘अ’ इति स्थितिः ।

2177. When the tense-affixes of the Perfect follow, there is reduplication of the root, which is not already reduplicated.

NOTE:—The reduplication is either of the first syllable or of the second syllable according as the root begins with a consonant or a vowel :

Thus कृ + च् + क = कु कृच् + क ।

Now applies the following sûtra by which the first is called Abhyâsa.

२१७८ । पूर्वोऽभ्यासः । ६ । १ । ९ ।

अथ ये द्वे विहिते तयोः पूर्वोऽभ्यासवचनः स्यात् ।

2178. The first of the two is called the Abhyâsa or the Reduplicate.

NOTE:—The word द्वे in the nominative case is understood here, but for the purposes of this sûtra it is taken in the Genitive case i. e., द्वयोर्द्वे: द्वयै: “the first, of the two” ordained above. * The word Abhyâsa occurs in sûtras III. 1. 6 VI. 1. 7 &c.

Thus of कृच् कृच् + क, the first कृच् is called Abhyâsa, and therefore the next rule applies to it.

२१७८ । ह्रस्वादिः शेषः । ७ । ४ । १० ।

अभ्यासस्यादिर्द्विषमस्यैव ह्रस्वो युज्यते । इति वक्ष्यामः ।

2179. Of the consonants of the reduplicate, only the first is retained, the remainders are dropped.

NOTE:—Thus of $ब्रु ब्रु + क$, the $व$ is elided, and we get $ब्रु ब्रु + क$. Then applies the following rules:—

२१८० । ह्रस्वः । ७ । ४ । १८ ।

अभ्यासस्याद्यो ह्रस्वः स्यात् ।

2180. A short is substituted for the long vowel of the reduplicate.

NOTE:—But in the case of $ब्रु$, this rule is superseded by the next rule. Or we may apply this rule and get $ब्रु ब्रु + क$, and then apply the next.

२१८१ । भवतेरः । ७ । ४ । २३ ।

भवतेरभ्यासोकारस्य 'अः' स्याद्विधिः ।

2181. $अ$ is substituted for the vowel of the reduplicate of $ब्रु$ in the Perfect.

NOTE:—As $ब्रुव$, $ब्रुवन्$, $ब्रुवतु$, $ब्रुवे$ ॥ Why do we say 'in the Perfect'? Observe $ब्रुवन्ति$ and $बोवन्ते$ ॥

The word $भवते$ is shown in the sūtra in the Active Voice, therefore the rule will not apply to Passive and Reflexive forms; as $ब्रुवन्तु$ $अभ्यासो$ $देवदेवेन$ ॥ This opinion of Kāśikā, however, is not endorsed by later Grammarians.

Thus $ब्रुव + क = ब्रुव + क$

Then applies the following:—

२१८२ । अभ्यासे चर्चः । ८ । ४ । १४ ।

अभ्यासे कर्त्ता चरः स्पर्शश्च । कर्त्ता चर्चः, कर्त्ता चरः । तथापि अङ्गतिचर्चा अङ्गतिचर्चः अङ्गतिचर्चा अङ्गतिचर्च इति विधेयं आन्तरस्यात् ।

2182. The $चर्$ is also the substitute of $अच्$ letters occurring in a reduplicate syllable, as well as $अच्$ ॥

NOTE:—In a reduplicate syllable, a sonant non-aspirate ($अच्$) as well as a surd non aspirate ($अर्$) is the substitute of a Mute letter. By applying the rule of 'nearest in place (I. 1. 50, S. 39), we find that sonant non-aspirate ($अच्$) is the substitute of all sonants $अच्$ and $अर्$ is the substitute of all surds. In other words all aspirate letters become non-aspirate. The word $अच्$ has been drawn into the sūtra by the word $च$ 'also.'

Thus **वृ**—**वृ**वृ, **वृ**वृवृ; **वृ**वृवृ: with **वृ**, and **उपदिदीचे**, **उपदिदीचाते**, **उपदिदीचिरे**, with **वृ** of VI. 4. 68. In the case of **वृ**, when **वृ** is added, there is not the addition of **उप**, and in the case of **री**, when **वृ** is added, there is not **वृ**चादेव ॥

The **वृ** in **आवावृ** has the force of limit inclusive, so that, the asiddha **वृ** applies to the sūtras governed by **वृ** ॥

For fuller explanation of this important sūtra, see my Ashtādhyāyī.

Now we take up, 2nd Per Sing. **वृ**वृ + **वृ** ॥ Here applies the following sūtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्वेङ्गसादेः । १ । २ । ३५ ।

वसादेर्वावृवृस्वेङ्गसादेः स्वात् । वृवृवि । वृवृवृवृः । वृवृवृ । वृवृवृ । वृवृवि । वृवृवि ।

2184. An ārdhadhātuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except **व**), gets the augment **वृ** (in these rules).

Thus **वृ**वृ + **व** = **वृ**वृ + **व** + **व** = **वृ**वृवि ॥ So also **वृ**वृवृवृः, **वृ**वृवृ, **वृ**वृवृ,

लिट् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	वृवृव	वृवृवि	वृवृव
Dual	वृवृवृवृः	वृवृवृवृः	वृवृवि
Plural	वृवृवृवृः	वृवृवृवृ	वृवृवि

Now we take up the conjugation of **वृ** in **वृ** First Future. The force of **वृ** is given in the next sūtra.

Thus **वृ** + **वृ**

२१८५ । अनद्यतनेवृट् । ३ । ३ । १५ ।

नविच्यत्वनस्यतेऽर्धे चातोवृट् स्वात् ।

2185. The affix 'Luṭ' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्वतावी वृट् । ३ । १ । ३३ ।

'वृ' इति वृट् वृटोर्ध्ववृट् । चातोः स्वतावी इति स्वतावी स्त्री वृट् । वरतः । वृट् । वृट् ।

2186. When **वृ** and **वृ** follow, then **वृ** and **तावि** are respectively the Mode affixes of a verbal root.

NOTE :—**वृ** is the common expression for **वृ** and **वृ** formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. **वृ** is the 1st Future also called the Periphrastic Future. These affixes are **वृ** and **तावि**. The **वृ** of **वृ** is indicative and shows that the

nasal of the root is not to be dropped before this; as च्त् 'to think,' च्त्वा 'he will think.'

This debarb the Mode-affixes च्त् &c.

Thus च्त् + तादि + तिप् = The च्त् of तादि is indicatory.

The mode-affix is ताच्

२१८७ । कार्यधातुर्न येवः । ३ । ४ । ११४ ।

तिक् चिक्चोऽभ्यो चाल्चिकरीकः प्रत्यय वतत्वंचः स्वाच् । इच् ।

2187. The remainder *i. e.*, the affixes other than 'tiñ', and those with an indicatory 'च' subjoined to a verbal root, are called 'Ārdhadhātuka.'

NOTE:—The Mode-affixes च्त् and तादि are therefore Ārdhadhātuka, and so get the augment इच् = Thus च्त् + इच् + तादि + तिप् = Then further the conjugational affixes तिप् तच् चि are replaced by डा, रौ, रच्, according to the following sūtra:—

२१८८ । बुटः प्रथमस्य डारौरवः । २ । ४ । ८५ ।

'ड' 'रौ' 'रच्' इति क्रमात्सुः द्विरवसानव्यावृत्तस्यापि टेर्लोपः ।

2188. डा, रौ and रच् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of बुट् (First-future), both in the Parasmaipada and the Atmanepada. .

NOTE:—As the anubandha ड in डा must produce some effect, it causes the elision of the चि portion of the affix ताच् though the base is not Bha.

Thus च्त् + इ + तादि + डा = च्त् + इ + इ + डा (जा.)

Then applies the following:—

२१८९ । गुणन्तवाच्यपथस्य च । ३ । ३ । ८६ ।

गुणन्तस्य वाच्यपथस्य चाङ्गस्त्वोऽनुवः स्वात्कार्वाङ्गकार्वाङ्गुक्तयोः । तेन नाम्बन्धनं तेन च्चवद्विदिशि वाच्यं तेन चिन्सीत्यादावनेकच्यवहित स्त्वो न अनुवः . 'चविच्' 'जा' 'कते'यो गुणे प्राप्ते ।

2189. Guṇa is substituted before a sārvaadhātuka or an ārdhadhātuka affix, for the इक् vowels of the Causative stems which take the augment च् (VIII. 3. 36), and for the इक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel.

Thus च्त् + इच् + इ + जा = च्त् + इ + इ + जा = चविच् + जा

Then the question arises, should not the present sūtra apply in the case the च् of चिन् + चि *i. e.* should not the च् be gunated to च before the

Sārvadhatuka ति । For लिनद् is a stem which has a penultimate short vowel ऋ; and an ऋ letter; though the vikarṇa इन्द् is added between ऋ and ऋ ।

One may *prima facie* reply, no, because between the ऋ of the anga and the change-producing ति, there are three letters इ etc and there being a vyavadhāna or intervention, they prevent the force of ति passing through them to इ । This, however, is not the case, because of the following maxim.

“That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope.” The word न न्यवधानं means “not non-intervention,” i. e. which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only *one* intervention, the rule will apply. Thus in the case of लिनद् + ति, there are three letters intervening between ऋ and ति i. e., to say इ, ऋ and इ; and so the guṇa rule does not apply. But in the case of नचिद् + ऋ only one letter intervenes, and so there ought to be guṇa. But here the following applies:—

२१८० । दीधीवेवीटाद् । १ । १ । ६ ।

दीधीवेवोर्दिद् युवद्वी न स्तः । नचिता ।

2190. The guṇa and vṛiddhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of didhī ‘to shine,’ and vevī ‘to go,’ and of the augment called इट्.

NOTE:—Therefore, there is no gunation of the इ of नचिद् before ऋ. So we get नचिता ।

In 3rd Pers. Dual, we have इ + इट् + ताद् + री । Then applies the rule after the following:—

२१८१ । तावत्तावोर्दीपः । ० । ० । १० ।

तावत्तावोर्दीपः स्वात्तावो मत्वये री ।

2191. The final इ of ताद् (the mode-affix of the second Future) and that of ताद् ‘to be,’ is elided before an affix beginning with a ऋ ।

२१८२ । रि ऋ । ० । ० । ११ ।

दीर्घा मत्वये प्राग्वद् । नचितारी । नचितारः । नचितादि । नचितास्वः । नचितास्वः । नचितास्वः । नचितास्वः । नचितास्वः ।

२१८३. The इ of ताद् and ताद् is dropped before an affix beginning with a ऋ ।

Therefore $\text{बु} + \text{हृ} + \text{तात्} + \text{री} = \text{भविता} + 0 + \text{री} = \text{भवितारी}$. Similarly $\text{बु} + \text{हृ} + \text{तात्} + \text{रः} = \text{भवितारः}$. Similarly $\text{बु} + \text{हृ} + \text{तात्} + \text{रि} = \text{भवितारि}$. The हृ is elided by the preceding sūtra.

बुट् First Future.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular •	बोते भविता	भवितासि	भवितामि
Dual	भवितातौ	भवितास्वः	भवितास्वः
Plural	भवितारः	भवितास्व	भवितास्वः

—:0:—

Now we take up the conjugation in बुट् The Second Future.

२१९३ । कट् रोवे च । ३ । ३ । १३ ।

अविध्यद्वातोबुट् स्वात्क्रियायां क्रियायामवस्थां वस्थां च । स्व हृट् । अविध्यति । अविध्यतः । अविध्यन्ति । अविध्यसि । अविध्यथः । अविध्यथ । अविध्यथि । अविध्यथः । अविध्यथः ।

2193. The affix 'Lṛi-' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated; and also where there is in construction with it another verb, express or understood, denoting an action performed for the sake of the future action.

NOTE:—This is what is well-known as the Second Future. As कटिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will do'; इटिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will take'. So also, कटिष्यति 'he will do'; इटिष्यति 'he will take'. Thus the Second Future is used both in dependent sentences as well as to denote simple Future.

Thus $\text{बु} + \text{हृ} + \text{स्व} + \text{ति} = \text{अविध्यति}$

बुट् Second Future.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular •	अविध्यति "Will become"	अविध्यसि	अविध्यामि
Dual	अविध्यतः "	अविध्यथः	अविध्यथः
Plural	अविध्यन्ति "	अविध्यथ	अविध्यथः

—:0:—

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakāra कोट् "Imperative."

२१९४ । कोट् च । ३ । ३ । १९२ ।

विष्वादिभ्यश्चु वातोकोट् स्वात् ।

2194. The affix 'Loṭ' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvṛitti of **कीदृ** only runs and not those of others. Thus:—

- (1) **कटं तावद् भवान् करोतु** 'make the mat'; **आथ भवान् आनयतु** ;
- (2) and (3) **आतुद् भवान् आस्वातु** 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) **पुत्रमवाप्ताम् अप्त्वापयतु** 'you will teach, I hope, the son.'
- (5) **किं भो वेदमप्यसौ उत तस्मै** 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic'?
- (6) **भवति मे ग्राह्यनाम्नाकारक मप्यसौ ह्यप्योऽप्यसौ** 'this is my prayer' that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१८२ । आशिषि लिङ्लोटौ । ३ । ३ । १७३ ।

2195. The affixes 'Liṅ' and 'Lot' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE :—The word **आशीष्** means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The **लिङ्** here referred to is what is known as the **आशीर्लिङ्** or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary **लिङ्** which we have called the Potential or Optative; as **चिरंजीव्याद् भवान्** or **चिरंजीवतु भवान्** 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe **चिरः जीवति देवदत्तः** 'Devadatta lives long.'

Thus **यु + षच् + लिङ् = भव + ति**

Here applies the following sūtra.

२१८३ । एवः । ३ । ४ । ८३ ।

कीदृ इकारस्य उः स्थात् । भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus **ति** becomes **तु**, **अप्ति** becomes **अप्तु**

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes **दि** and **वि** of **कीदृ**. In the case of these two affixes, the **इ** is not changed into **उ**, either because they have been so taught in the sūtras, or because the **य** of sūtra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III. 4. 85 (**अवर्णितव्य विनाय**). Thus **भवतु**, **अप्यप्तु** :

In fact, this sūtra is confined to **ति** and **वि** only, and does not apply to which the next sūtra applies.

Therefore अव + ति = अवतु ।

The 3rd Pers. Singular optionally assumes the form अवतत् by the following rule.

• २१८० । गुह्योक्तात्ताङ्काग्रिभ्यन्तरस्याम् । ३ । १ । ३५ ।

आग्रिणि गुह्योक्तात्ताङ्काग्रिभ्यन्तरस्याम् । अनेकास्तत्त्वादिभ्यः । यद्यपि 'किञ्च' इत्यवयववादात्त-
न्त्याद्यन्तर्वादिभ्योऽनङ्कारिणु परितोष इति गुह्यद्विप्रतिषेधसंभारकार्यतया संभवत्प्रवृत्तमङ्कारे
जातसि मन्वरं ग्रहणः परेषु नाप्यति । इदोत्सर्गवाद्येभ्यस्ति सप्तवत्ताङ्कात् ॥

2197. तातङ् is optionally substituted for the affixes तु and हि of the Imperative, when benediction is meant. ✓

The substitute तातङ् consists of more than one letter and therefore replaces the whole of तु and हि and not only their final उ or ण् । This is by sūtra I. 1.55 S. 45. But here an objector says, "the substitute तातङ् has an indicative ङ् and therefore by the sūtra I. 1.53 S. 43; it will replace only the final, though it consists of more than one letter, just as the substitute जातङ् (VI. 3. 25) replaces only the final of जातु and पितु; or just as the substitute उतङ् replaces the final of roots only. For the sūtra किञ्च (I. 1. 53) is an apa-
vāda or exception in anticipation to अनेकास्तत्त्वं सर्वस्य (I. 1. 55)."

To this we reply "True; but the sūtra किञ्च (I. 1. 53) has its scope in affixes like जातङ्, उतङ् &c. where ङ् has no other force or indicative power. But in the case of तातङ् the indicative ङ् finds its scope in preventing guṇa and vriddhi (I. 1. 5), and in effecting vocalisation (VI. 1. 16) &c.

So the sūtra I. 1. 53 applies there only where the indicative ङ् has no other purpose. In the case of तातङ् it seemed to apply with exhausted force, but that little is also set aside by the subsequent sūtra अनेकास्तत्त्वं &c. I. 1. 55. For in the case of तातङ् the general rule अनेकास्तत्त्वं I. 1. 55 and the exceptional rule किञ्च I. 1. 55 are of equal force, and therefore the maxim विप्रतिषेधे परंकार्यं will apply, and the subsequent sūtra I. 1. 55 will supersede किञ्च I. 1. 53.

Therefore तातङ् replaces the *whole* affix तु

Thus अवतत् "May he be prosperous."

NOTE:—The affix तातङ् being a substitute of हि, is like हि, and, therefore, rules propounded with regard to हि, will apply to तातङ् also. Thus VI. 4. 105 says that after stems ending in short अ, the हि is elided: therefore, after such words तातङ् should also be elided. Therefore we cannot get the form पीतताङ् एतद् for पीतमेतद् । This objection, however, is futile; for, in the sūtra अतो हि (VI. 4. 105), there is the anuvritti of हि from sūtra VI. 4. 101 (तु अतस्पी हि हिं) । So that अतो हि should be construed as meaning "there is the elision of हि and not when it is of the form हि, and not when it assumes the form तातङ्" ।

The object of इ in सतइ is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vriddhi. It should not be said that the object of इ in सतइ is for the sake of अन्त्यविधि: by the application of sutra डिङ् (I. 1. 53), just as the substitutes ञङ् &c. (VII. 1. 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, सतइ would replace only the उ of सु and the इ of दि, which is not desired. And the case of सतइ is to be distinguished from सतङ्, for in सतङ् the इ has no other object but to prevent sarvādesa; but in सतइ we see that इ has another object, namely, the prevention of Guna and Vriddhi and इ having thus found scope, the सतइ substitute will be governed by the general rule अनेकाल सिद्ध सर्वस्य (I. 1. 55.)

२१८८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ् इव कार्यं स्यात् । तेन ताभादयः षलोपश्च । तथा दि ।

2198. The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect.

This is an अतिदेश sutra; as in the लङ् there are the affixes तात्, तत्, त, च and च, so also in the लोट् षवतात्, षवतत्, षवत, षवात्, षवात्, षवान् ।

Q.—If लोट् is like लङ्, why have we not the augment अट्, जाट्, or the substitution of जुङ् for ङि (see III. 4. 111) in the case of लोट् also?

A.—The वा of sūtra III. 4. 83 is understood in this sūtra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also.

NOTE:—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions.

२१८९ । तस्यस्यमिषां ताततामः । ३ । ४ । १०१ ।

कितञ्जुर्वाद् ताभादयः ञभादस्युः ।

2199. The affixes 'ām', 'tam', 'ta' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'thas', 'tha' and 'mip' respectively, of any 'la' which has an indicatory 'ङ'.

NOTE:—Thus ञववतात्, ञववतत्, ञववत, ञववत्, ञवातात्, ञवातत्, ञवात, ञवातः ।

२२०० । नित्यं कितः । ३ । ४ । ८६ ।

कभातास्य डिङ्गुलस्य विष्यं शेषः स्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य' इति इत्यं शेषः । षवतात् : षवतः

2200. There is always elision of the 'a's of the first person of the affixes that come in the room of that 'la' which has an indicatory

Thus भू + त् + त्व = भव + तात् = भवतात्; भू + त् + कि or क्ति = भव + क्तु = भवन्तु
 भू + त् + हि

Now applies the following :—

• २२०१ । वेह्यपिच । ३ । ४ । ८७ ।

कोटः वेहिः स्वात्वेऽपिच ।

2201. In the Imperative, 'हि' is substituted for 'चि', and this has not the indicatory 'प्' of 'चिप्', i. e., it is acutely accented.

Thus भव + चि = भव + हि

२२०२ । वतो हेः । ३ । ४ । १०५ ।

अतः परत्वं हेतुवत्त्वात् । भव—भवतात् । भवतत् । भवत ।

2202. The Imperative affix हि is elided after a stem ending in short अ ॥

Therefore भव + हि = भव, or भवतात्;

भव + चः = भव + तत् = भवतत्

भव + च = भवत

भव + चि

• Here applies the following :—

२२०३ । मेनिः । ३ । ४ । ८८ ।

कोटो मेनिः स्वात् ।

2203. In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

NOTE :—This supersedes the rule relating to the change of ह into उ, and the rule of *lopa*;

Therefore भव + मि = भव + नि

Here applies the following :—

२२०४ । आहुत्तमस्य पितृ । ३ । ४ । ८९ ।

कोटुत्तमस्य आहुतः स्वात्वे पिच । द्विगो वत्त्वं न । इकारोच्चारणवशात्पर्यात् । भवानि । भवान् । भवान् ।

2204. In the Imperative 'A' is the augment of the affixes of the first person and the termination is as if it had an indicatory 'प्'.

NOTE :—This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have आनि, आव आन । Thus आरवाणि, आरवाण, आरवान् ; आरवाणही ।

Thus भव + आ + मि = भवानि । So also भवान् and, भवान् ॥

Thus क्तवत्

क्त Imperfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	क्तवत् 'He became'	क्तवः	क्तवम्
Dual	क्तवताम्	क्तवतम्	क्तवाम
Plural	क्तवन्	क्तवन्त	क्तवाम

—: 0 :—

Now we take up the क्त Potential or क्ति क्त

२२०८ । विधिनियमप्रदानप्रकाशीष्टुवंप्रदानप्रार्थनेषु क्तिङ् ३ । ३ । १११ ।

इष्टवन्तु इत्यादिषु क्तवन्तु वा क्तिङ् स्वात् । क्तिङ्: प्रेरण, इत्यादिर्निष्कृत्य प्रवर्तनम् । नियन्त्रणं निवेदनकरकम्, आकरक्ये आहुतीजननादौ दैहिनादेः प्रवर्तनम् । आनन्त्र्यं आनयताडुषा । क्तिङ्: इत्यादि-
 दुर्बलौ व्यापारः । 'प्रवर्तनायां क्तिङ्' इत्येव युक्तम् । अणुर्वा इव अणुवादायां प्रवृत्तावेव ।

2208. The affix 'Liñ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word क्तिङ् means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c.'; नियन्त्रणं means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śrāddha feast, &c., आनन्त्र्यं means 'expressing permission to do as one likes'; क्तिङ्: means 'to politely express a wish'; इत्यादि: means 'a question'; and प्रार्थना means 'a prayer.'

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनायां क्तिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravarṭanā or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification.

Thus क्त + क्तिङ् = क्त + ति = क्त + व

NOTE :—This excludes all other tense-affixes. Thus :—

- (1) क्तं क्तुर्वात् 'let him make the mat'; क्तवत् भवान् आनयन्ति 'you come to the village';
- (2 and 3) इह भवान् क्तुर्वात् 'you will or may dine here'; इह भवान् क्तिङ् 'here you will or may sit';
- (4) क्तिङ्वाप्ते नमस्तं नमस्तं नमस्तुभवेत् 'we wish that you should condescend to initiate this boy';
- (5) किं मे आकरक्यसीदीव, इह क्तवन् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic?'
- (6) क्तवन्ति मे प्रार्थना आकरक्य क्तिङ्वात् 'this is my prayer that I should learn Grammar.'

आगमो । The scope of बाहु and हु being thus different, one does not debar the other.

In the sūtra, the word ति is used ; the ह् of ति is merely for the sake of pronunciation.

Thus ह् + बाहु + हु Now applies the following :—

२२११ । लिङ्गः सलोपोऽनन्त्यस्य । १ । २ । ५८ ।

सर्वधातुकलिङ्गेऽनन्त्यस्य सस्य लोपः स्यात् । इति वकारश्च स्वापि निवृत्तिः । हुटः चवचं स्वा-
कीर्त्तितः । एतदन्तरं तु तत्राल्लेख्ये ।

2211. In the sârvadhâtuka Liṅ (i. e. Potential), the ह् which is not final (i. e. the ह् of the augments बाहु and होय), is elided.

What is the ह् which is not final ? The ह् of the augments बाहु, and हु (and होय) । Thus both ह's are elided. The ह् of हुट् is heard in the Benedic-
tive ; and better still in the âtmanepada.

Thus ह् + ह्य + बाहु + हु

२२१२ । अतो येयः । १ । २ । ८० ।

अतः परस्य सर्वधातुकावयवस्य 'या' इत्यस्य 'ह्य' स्यात् । हुटः । यलोपः । भवेत् । 'सर्वधातुक—'
इति लिङ् । चिकीर्षात् । अन्त्येऽपवादस्यादेन हि अतो लोप इव भाव्येत । भवेदित्यादौ तु परस्माद्वर्जः
स्यात् । भवेतात् ।

2212. After a Present stem ending in short अ, ह्य् is substituted for the sârvadhâtuka बाहु (i. e., the augment बाहु of the Potential).

* Thus ह् + अ + बाहु + हु = अय + बाहु + हु = अय + ह्य + हु ॥ The अ + ह् become गुण and the ह् is elided by VI. 1. 66. S. 873. (लोपो व्योर्वलिः) ॥ Thus we have भवेत् ॥

NOTE:—The objector may say, the form चिकीर्षात् will be so by the elision of च under VI. 4. 48, (अतो लोपः) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sârvadhâtuka in this sūtra ; for when च is elided by अतो लोपः VI. 4. 48, in the case of ârdhadhâtuka or the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in च ॥ To this we reply, this is not a good reason : for then in the case of भवेत् and भवेत् also, the rule अतो लोपो व्योर्वलिः (VII. 3. 101) would apply, and the च of च्च would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debar rule VII. 3. 101. Therefore, as this ह्य् substitute debar the lengthening, of VII. 3. 101, so it would debar the lopa of VI. 4. 48. Therefore, if the anuvṛtti of sârvadhâtuka be not read into this sūtra, the ह्य् substitute would apply to ârdhadhâtuka also, and the lopa-elision VI. 4. 48, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sârvadhâtuka" should be read into this sūtra.

(II. 4. 77) + उच् (III. 4. 110) — अवा + उच् — अवुः ॥ अ + वा + कि — अ + वा + नच् (VI. 4. 111) = अवुः ॥ The अच् is also the substitute of कि in लिट् (Perfect) see III. 4. 82. When the preceding vowel is not अ or वा, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of कृ is : — अकृ + उच् — अकृः ॥ So also from, जो we have अजि + उच् — अजिअवुः ॥ The word अवदानात् 'not being final in a 'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sūtra. For the affix उच् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उच्, however, be taken as the syllable उच् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of अवदानात् becomes valid. Thus वा + उच्चा = कोच्चा, वा + उचित्ता = कोचित्ता ॥ Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because उच् syllable is taken here and not merely the affix उच् ॥

For here उच् comes after the वा, and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so अतोदेवः will find no scope here, for there is no वा and the form would be अववुः ॥ To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret अतोदेवः as "After a stem in अ, the वा of वाच् is replaced by अच्" ॥ In this view, the व् being elided by VII. 2. 79, we have अव + वा + उच्, and here the sūtra अतोदेवः must apply *first* and then the present sūtra, because VII. 2. 80, is a *subsequent* sūtra to the present in the order of Pānini; and because it is a *nitya* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 96, has taken place or not. Thus we get अव + वा + उच् = अववुः ॥ For if the parārūpa sandhi takes place *first*, then वा + उच् becomes वुच्, and so there is no occasion for the application of अतोदेवः, for there is no वा to be replaced, and so there is no अच् and we get अववुः ॥

The other view is, that the parārūpa sandhi of the present sūtra is *antar-anga*, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80: and therefore it ought to apply *first*. But in the present case, there is no occasion for its operation, because the *whole* वाच् is replaced by अच् according to our interpretation.

Thus the sūtra अतोदेवः is an *apavāda* to the rule requiring the elision of व् taught by the sūtra VII. 2. 79. Thus we get अव + वच् + उच्, and here there is no अ preceding व, and so the present sūtra cannot apply.

The word देवः in the sūtra is formed by वा + वच्; and वा is exhibited without any case-termination. Others say, the word is वः the sixth case of वा formed on the analogy of विरवच् by the elision of वा (VI. 4. 140). Then वः + वच् = व + वच् (VIII. 2. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered *asiddha* (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have वेवः by VI. 1. 87. The व in वेवः is for the sake of pronunciation only. The real substitute is वृ ॥

Some read the sūtra as वतो वाचिवः ॥ So that the sthāni is वाच् and not वा, and वाचिवः is a genitive compound.

POTENTIAL OR विचिदिक्

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भवेत्	भवे:	भवेयम्
Dual	भवेताम्	भवेतम्	भवेव
Plural	भवेयुः	भवेत	भवेन

Now we take up the Benedictive.

२२१५ । लिङागिणि । ३ । ४ । ११६ ।

आगिणि लिङलिङार्थपाठकचंभः स्यात् ।

2215. When the sense is that of Benediction, the substitutes of 'liṅ' are called 'ārdhādhatuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ārdhādhatuka'.

This debars these affixes from being called *sārvadhātukā*. Being *ārdhādhatuka* they take the augment वृ, and before these affixes the root does not take the Vikaraṇas च्च् &c. Thus from the root कृ 'to cut', we have in the आशीर्लङ्, नविशीर्लङ्; and from the root पू 'to purify', पविशीर्लङ्. But in the विचिदिक् (Potential), we have the proper Vikaraṇas &c. as कुनीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । कित्तागिणि । ३ । ४ । १०४ ।

आगिणि लिङो याङुट् कित्त्वात् । 'स्कोः—' (१००) इति वसीयः ।

2216. The augment 'yāsut' comes after that 'liṅ' also which denotes benediction, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The *किट्* of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment वाङुट्, for that would have been unnecessary, being already *किट्* by the last rule. *किट्* and *कित्* are equal in prohibiting *guṇa* and *vṛddhi*, but *किट्* is distinguished from *कित्* inasmuch as *किट्* causes the *guṇa* of वाच् (VII. 3. 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI. 1. 15 and 16). Thus वच्चात्, वच्चाङ्गात्, वच्चाङुः, and वाचर्वाच्, वाचर्वाङ्गात् and वाचर्वाङुः । In the Potential, वच्चात् (no *samprasāraṇa*); in the Benedictive, वच्चवृ (vocalisation). So also वाङुयात् in the Potential.

Thus $\text{ह्र} + \text{वाह्} + \text{र}$. Then the ह्र is elided by VIII. 2. 29. S. 380. Thus we get $\text{ह्र} + \text{वाह्}$. What is the force of making the augment ह्रिह् ? The next sūtra answers this.

२२१७ । किङ्कति च । १ । १ । ५ ।

गित्किङ्किङ्गित्ति न इत्थं शुद्धं न स्तः । भूवाह् । भूवास्ताह् । भूवाहुः । भूवाः । भूवास्ताह् । भूवास्त ।
भूवाह् । भूवास्त्वं । भूवास्मि ।

2217. And that, which otherwise would have caused guṇa or vṛddhi, does not do so, when it has an indicatory कृ or इ

Thus there is no guṇa of the ॐ of ॐ. So we have.

आथिलिह् Benedictive.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भूवाद् May he become	भूवाः	भूवाश्च
Dual	भूवास्ताद्	भूवास्तद्	भूवास्त्य
Plural	भूवास्तुः	भूवास्त	भूवास्त्य

NOTE.—The indicatory इ of the verbal tense affixes i. e., लङ् लिङ्, उङ् वङ्, is an exception to this rule of क्तिङ्. This is an inference deduced from III. 4. 104 S. 2216 which declares “when the sense is that of benediction, then the augment वाङ्ङ् of लिङ् is as if it were distinguished by an indicatory क्.” There would have been no necessity of making वाङ्ङ् a क्तिङ्, if लिङ् were a क्तिङ्, but the very fact of making वाङ्ङ् a क्तिङ् indicates by implication or is वाचक that the final क् of लिङ्, लङ् &c. does not make these tense affixes क्तिङ्. Thus in लङ् or Imperfect tense we have कञिन्वद् “he collected” (कञिन् + लङ् = कञिन् + क्त = कञिन्व + क्त = कञिन्वद्).

✓ २२१८ । बुद्ध । ३ । २ । ११० ।

भूतार्यवृत्तैर्भातोल्लङ्घ्यः स्यात् ।

2218. The affix **कृ** comes after a verb in the sense of past time. ✓

The **अ** forms what is known as aorist. It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affix is replaced by other personal terminations. See III. 1. 43 and subsequent sūtras.

"The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time. An action done before today is expressed by the perfect or imperfect; whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done *very recently*, say, in the course of the current day or having reference to a present act. Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time *generally*, and also an action done at a *very recent time*."

२२१८ । नाकि कुङ् । ३ । ३ । १७१ ।

अवसकादापवादः ।

2219. The affix 'Luk' comes after a verb when the word 'mān' is used in connection with it.

This sets aside all other tense-affixes. As ना कारीद् 'let him not do' ना हारीद् 'let him not take'.

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist? ना भवतु तस्य पापं ना भविष्यति । This sentence is against good usage. Or, we may explain it by saying that there is another ना which has not the indicative क्; and with that ना, other tenses may be used. The augment is elided after the prohibitive particle ना, by VI. 4. 74.

२२२० । स्तोत्रे लङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ ॥

स्तोत्रे नाकि लङ् स्वाण्डुङ् च ।

2220. When the word 'mān' is followed by 'sma', the affix 'Lan' as well as 'Luk' may be employed after a verbal root.

By च we introduce लङ् into the aphorism. Thus नास्ते करोद् or कारीद् 'let him not make'; नास्ते हरद् or हारीद् 'let him not take'.

२२२१ । णिङ् कुङि । ३ । १ । ४३ ।

अवाप्तपवादः ।

2221. When कुङ् follows, the affix णिङ् is added to the verbal root.

It debars the Mode-affixes लप् and the rest.

२२२२ । णिङ् विङ् । ३ । १ । ४४ ।

अवाप्तिषा ।

2222. Of णिङ्, विङ्, is the substitute.

The ण् of विङ् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is ण्.

२२२३ । नातिस्वाधुप्राप्तः विङ् परस्मैपदेभ्यः । २ । ४ ७७ ।

एभ्यः विङ् विङ्स्वाद् । नावाप्तिषादेवविधौ कुङि ।

2223. There is luk-elision of the affix विङ् in the Parasmaipada, after the verbs ना 'to go,' स्वा 'to stand,' the verbs called वृ (I. 1, 20), वा 'to drink' and भू 'to be.'

वा is the substitute of वृ 'to go' (II. 4. 45) and not वा 'to sing' the form assumed by वृ and वा is that root which means 'to drink', and not वा 'to protect'.

३२२३ । भूवोस्तिङ् । ३ । ३ । ८८ ।

'भू' 'वृ' वतयोः चार्वावातुके तिङि परे गुणे न स्वात् ।

2224. भू 'to be' and वृ 'to be born' get no *guṇa* before an immediately following Personal ending which is *Sârvadhâtuka*.

The वृ refers to the *Adâdi* root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to *Divâdi* वृत्ति (24) or *Tudâdi* वृत्ति (115) roots because in these two, the mode-affixes द्यन् and न् intervene between the तिङ् and the root, and so the root is not immediately followed by the तिङ् ॥

३२२४ । अस्तिविषोऽपुत्रे । ३ । ३ । ८९ ।

'विप्' च 'अवृ' चेति वनाहारद्वन्द्वः । विष्कल्य सौमं भस्वत् । अस्तीत्यव्ययेन कर्मधारयः । ततः वङ्गान्ताः सौमो भुव् । विष्कल्यविषोऽपुत्रे च परस्यापुत्रकदल ईडागमः स्वात् । इति ईट् न । एव विषो भुवत्स्वात् । अङ्गत् । 'इतः' क्त्वि । ऐषिषि । 'अपुत्रकल्य' इति क्त्वि । ऐषिषि । अङ्गत्स्वात् ।

2225. A single consonantal *sârvadhâtuka* affix gets the augment ईट् after अवृ 'to be' and after the Aorist character विप् when the वृ of अवृ and विप् are not elided.

The विप् plus अवृ have become a *Samâdhâra Dvandva* compound, declined in the Ablative Singular. The वृ of विप् has not become वृ and then वृ for विवृ is considered here as a *Bha* base by *Sûtra*-license.

The words of this *sûtra* require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति (an Indeclinable meaning "when present") 2. विप्, 3. अवृ, 4. अपुत्रे । The विप् + अवृ has become विवृ a *Samâdhâra Dvandva* compound meaning "the Mode-affix विप् and the root अवृ to be". In forming the compound, the word विप् is not treated as a *Pada*, but as a *Bha*; and so the वृ is not changed to वृ or वृ i. e., the compound is not विवृ, as in वागवृत् ॥ This is a *Sûtra* license.

The word अस्ति is an Indeclinable meaning "when present"; i. e., when अवृ and विप् are present as विप् and अवृ without the elision of वृ । Then this अस्ति is compounded with विवृ as a *Karmadhâraya* compound, and we have अस्ति-विवृ । Then this compound takes the Ablative affix अपुत्रे and so we have अस्ति-विवृ-अपुत्रे । But this Ablative ending is elided as a *Sûtra*-anomaly and we have अस्तिविवृ literally meaning "after *sich* and *as*, when existing (as such)".

This *sûtra* however does not apply here, because विप् is non-existent. Therefore we have, अङ्गत्, अङ्गत्स्वात् ।

As चासीद्, चासीः; अकार्षीद्, अकार्षीः ॥ Why do we say *consonantal*? Observe ऐषिद् Why do we say a single-consonant affix? Observe ऐषिद् and अकार्षीद् ॥

Vārt :—Prohibition of the sthānivad-bhāva must be stated when चाद् is substituted for च् (III. 4. 84), and च् for चद् (II. 4. 52), before the augment ईद् ॥ Therefore not here चत्त्व and अचुत्त्व ॥ The word चात्त्व is thus formed. चाद् + चिच् = चाद् + च् (III. 4. 84) = चाद् + च (VIII. 2. 35) = चाद् + च् (VIII. 4. 55) = चात्त्व ॥

NOTE :—This round about explanation of Bhattoji Dikshat is for the following reason :—

According to Ancient Grammarians the word अस्तिचिच् is a Samāhara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning “the verb अस्ति and the affix चिच्” ॥ And the Ablative singular of *asti-sich* is *asti-sichas* meaning “after the verb *as* and the affix *sich*.” But the compound *asti-sich* will require the Samasanta ङच् (V. 4. 106) and the word would be *asti-sichā*, a vowel-ending pratipadika. If it be said that the Samāsanta ङच् is *anitya*, then there is this difficulty that चिच् should be placed first in forming the compound, i. e., we should have चिचस्ति because चिच् consists of fewer letters than अस्ति (अस्पाचत्त्व II. 2. 34). If it be said that this rule is also *anitya*, because Pānini himself violates it in the sūtra चतुष्ठावाद् चः (IV. 4. 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*; even then when चद् is changed to च् in the example अचुत्त्व, this sūtra will apply, because च् is considered as sthānivat to चद् ॥ And similarly in अचाद् and अचराद् the elided चिच् will be sthānivat and so there will be ईद् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation.

The 3rd Per Plural is अचु + चिच् + चि = अचु + ० + चि

Now considering the *luk* elided zero as sthānivat to चिच्, the following sūtra appears for application.

२२२६ । विजम्बस्तविदिभ्यश्च । इ । उ । १०१ ।

विबोऽण्यस्तादिदेश्च परस्व किरुमिण्णो केर्नुत् स्वाद् । इति माते ।

2226. (In those tenses which are marked with an indicative-
'*n*') 'jus' is the substitute of 'jhi', when it comes after an Aorist in 'sich', or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root 'vid' (to know).

This would make अचु + चि = अचु + च्

But this does not apply, on account of the following sūtra.

२२२७ । आतः । इ । उ । ११० ।

विजम्बस्तविदिभ्यश्च केर्नुत् स्वाद् । केर्नुत् । अचुः । अचुत् । अचुत् । अचुत् । अचुत् । अचुत् ।

27. When **विप्** is elided, then the **क्वि** is not changed to **बुप्** except when the stem ends in long **आ** ॥

The Present Sûtra says that after verbs in which **विप्** has been elided, **बुप्** does not replace **क्वि** in the case of any other verb than that which ends in long **आ**; it is thus a *niyama* rule.

Thus, by rule II. 4. 77, S. 2223, **विप्** is elided after the verb **बु**, but as **बु** does not end in long **आ**, its 3rd person plural Aorist will not be in **बुप्**. Thus, **अबुवन्** ! Here, by the last rule, and on the maxim that 'though **विप्** is elided, yet its force remains, (I. 1. 62 S. 262) **बुप्** would have replaced **क्वि**; but the present sūtra prohibits that. But where the **विप्** is not elided, there, of course, **बुप्** does come. Thus **अकार्षुः**, **अहर्षुः** !

Thus we have **अङ्गु + क्वि** **अङ्गु + अन्ति** (कोऽन्तः VII. I. 3 S. 2174.) = **अङ्गु + अन्तु** (नृत्त III. 4. 100 S. 2207) = **अङ्गु + बुन्** (प्रबो बुन् VI. 4. 88, S. 2169.) + **अन्** (संयोगान्तस्य शेषः VIII. 2. 23. S. 54.) = **अङ्गुवन्** ॥

The 2nd Per. Sing. is **अङ्गु + विप् + वि** = **अङ्गु + ० + व्** = **अङ्गुः** ॥ 2nd Per. Dual is **अङ्गु + विप् + वप्** = **अङ्गु + ० + वप्** = **अङ्गु + त्व** = **अङ्गुत्व** ! In the same manner **अङ्गुव** ॥

The First Pers. sing. is **अङ्गु + विप् + विप्** = **अङ्गु + ० + अक्** = **अङ्गु + बुक् + अक्** = **अङ्गव** ॥ So also **अङ्गुव**, **अङ्गुव** ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person	अङ्गु	अङ्गुताक्	अङ्गुवन्
Second Person	अङ्गुः	अङ्गुत्व	अङ्गुव
First Person	अङ्गुव	अङ्गुव	अङ्गुव

The augment **अ** of **अङ्गुव** &c., is sometimes not added, when it is in combination with the particle **वा**, according to the following :—

२२२८ । न नाङ्गयोगे ॥ ६ । ४ । ७४ ॥

अङ्गादौ न एवः । वा अवाङ् भूव । वा एव भवत् भूव वा ।

2228. In connection with the prohibitive particle **वा**, the augment **अ** or **आ** is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

Thus **वा अवाङ् भूव** or **वा एव भूव** or **भूव** ॥

So also **वा अवाङ् कार्षीत्**, **वा अवाङ् हर्षीत्**, **वा एव करोत्**, **वा एव हरत्**, **वा अवाणीहिषत्**, **वा अवाणीहिषत्**, **वा एव अवाणीहिषत्**, **वा एव अवाणीहिषत्** ॥

Now we take up the conjugation of $\sqrt{\text{हृ}}$ in बुद् . The force of बुद् is to denote a condition antecedent added to futurity, as shown in the following sūtra.

२२२८ । लिङ् निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ न । ३ । ३ । १३८ ॥

इतिहेतुनावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्त्वे लृङ् स्यादितिवाया अनिश्चयसौ गम्यमानायाद् । अत्रवि-
चयत् । अनविचयताद् । अनविचयन् । अनविचयः । अनविचयतद् । अनविचयत । अनविचयत् । अनवि-
चयात् । अनविचयान् ।

2229. Where there is a reason for affixing 'Lin,' the affix 'Lrin' is employed in the Future tense, when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting future time' are understood here. 'The reasons for affixing लिङ् are such, as, cause and effect &c. mentioned in sūtra III. 3. 156 and 157 &c. The बुद् is called the conditional tense. "It comes in the conditional sentences in which the non-performance of the action is implied; or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English pluperfect conditional, and must, in Sanskrit, be used in both the antecedent and the consequent clauses".

Thus बुद्धिर्देवमविष्यत् तदा भूमिजनमविष्यत् 'if there had been good rain, then there would have been plenty of food; or if there were to be good rain then there would be plenty of food'. It is implied that there was not good rain, nor consequent plenty: or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.

So also here, दक्षिणेन वेद्यायास्त्वन्न यत्कटं पर्वमविष्यत् 'if he were to go by the right side, the carriage would not be upset'; यदि कमलकां आहास्वन् न यत्कटं पर्वमविष्यत् 'if he were to call Kamalaka (which he will not), the carriage would not be upset'; आभोजयत भवान् इति न भक्षयमीषद् आगमिष्यत् 'you would eat food with clarified butter, if you (were to) come to me (but you will not come)."

All these sentences refer to future time. The non-upsetting is a future contingency and is an effect, the cause of which is the 'calling of Kamalaka.' The speaker—having apprehended the cause and effect, and having also learned from other sources that such an effect will not take place, that is to say, that Kamalaka will not be called, and the carriage will be upset—has employed this conditional tense to express his idea. The whole sentence यदि कमलकां &c. really gives this sense:—That both actions, 'the calling' and 'the non-upsetting', which are subjects of a future time, and which are related as cause and effect, will not be completed; that neither Kamalaka will be called, nor the impending fate averted from the carriage. The sūtra may also be thus rendered according to Professor Bohtlingk:—In a condi-

tional sentence, which would require a Potential according to III. 3. 156 the conditional tense is used, if the sense is that of Future time, when the action is not complete.

Thus $\text{सु} + \text{सुहृ} = \text{सु} + \text{सु} + \text{ति}$ (III. 1. 33. S. 2186.) = $\text{सु} + \text{हृ} + \text{सु} + \text{सु} = \text{सु} + \text{हृ} + \text{सु} = \text{सुहृसु}$ ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third person.	अभविष्यत्	अभविष्यताम्	अभविष्यन्
Second person.	अभविष्यः	अभविष्यतम्	अभविष्यत
First person.	अभविष्याम्	अभविष्याव	अभविष्याम

Thus we have conjugated सु in all the स -karns except the Vedic सुहृ ॥

The author now gives some rules about the adding of Prepositions to the verbs and the changes of meaning and conjugation which such addition induces.

The first question is, where are these prepositions to be placed. In English they are generally placed after the verb; in the Vedas they are placed any where in the sentence; but Pāṇini restricts the use in Classical Sanskrit by the following :—

२२३० । ते प्राग्धातोः ॥ १ । ४ । ८० ॥

ते गत्युपसर्गसंज्ञका धातोः प्रागेव प्रयोक्तव्याः ।

2230. The particles called *gati* and *upasarga* are to be employed before the verbal root: (that is to say, they are prefixes).

The word *ते* has been employed to include the term *उपसर्ग* also.

The list of prepositions has already been given in the sūtra *उपसर्गाः क्रिधातोरे* (I. 4. 59 and 60; S. 22 and 23). Thus $\text{प्र} + \text{जगामि}$ (Imperative 1st. Pers. Sing.). Here applies the following sūtra.

२२३१ । जामि लोट् ॥ ८ । ४ । ९६ ॥

उपसर्गस्याङिनिष्ठात्पङ्क्त्य लोहादेवस्यानीत्यस्य नस्य कः स्यात् । प्रभवामि । * दुः पत्न्यस्तत्पत्न्या-
पसर्गस्यप्रतिषेधो वक्तव्यः * । दुःस्वितिः । दुर्भवामि । * जन्तः पदस्यङ्गिनिष्ठित्वेनूपसर्गस्यैव वक्तव्यः * ।
जन्तवर्गः । जन्तवर्गः । जन्तवर्गवामि ।

2231. The ज of *जामि*, the affix of the Imperative, 1st Person, is changed into क , when it follows a letter competent to cause such a change, standing in an *Upasarga*.

The word *जामि* is the 1st person singular termination of the Imperative. Thus *प्रभवामि*. Similarly *प्रजगामि* "Let us cultivate or sow."

Note. Why do we say 'the Imperative'? Observe प्रवयानि नाञ्जानि Here आनि is the neuter plural termination, and the word means प्रकृष्टा यथा वेत्तु, तानि ॥

According to Padamanjari, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant. For without it also आनि would have meant the *Imperative* affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अपर्बन्त् इत्थे &c. Moreover in the noun प्रवयानि, व is not an upasarga at all, on the maxim वत् क्रियायुक्ताः प्राद्वयन्ति इति नष्टुपसर्ग-संज्ञे भवतः ॥

Vart: The Upasarga इत् is not to be treated as an upasarga, when वत् or वत्थ is to be effected. That is to say, the इ of इत् does not cause the subsequent इ or व् to be changed to व and व, respectively. Thus इत्स्थितिः, इत्तवानि ॥

Vart: The Indeclinable word अन्तर् should be treated as an upasarga for the application of (1) अङ् विधिः namely the affixing of अङ् by III. 3. 106. S. 3283. आतहोपसर्गे, as अन्तर् + था + अङ् = अन्तर्था, (2) किविधिः namely the application of कि by उपसर्गे योः किः (III. 3. 92. S. 3270), as अन्तर् + था + कि = अन्तर्किः (3) वत्थ विधिः as अन्तर्भवति ॥

२२३२ । येषे विभाषाकक्षादावधान्तोपदेशे ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे आदिशादिशान्तवर्गे गदनदादेरन्यस्तिनधातोः पर उपसर्गस्याङ्निमित्तात्परस्य नेर्नस्यवत्वं वा आह । अस्तिभवति-अस्तिभवति । इहोपसर्गाक्षान्तवत्त्वोपि संदिता नित्या । तदुक्तम्—

संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः ।

नित्या समाधे वाक्ये तु सा विवक्षानपेक्षते ॥

इति । अन्तादयर्निर्देशलोपलक्षणम् । यथात्स्वर्गो भवतीत्यादावुत्पद्यत इत्यादयति । उपसर्गास्त्वर्ब-विधेयत्वं द्योतकाः । अस्तिभवति । पराभवति । संभवति । अद्भवति । अस्तिभवति । उद्भवति । परित्यजती-त्वादी विसर्गधार्यावगतेः । उक्तं च—

उपसर्गैश्च धात्वर्थो विसर्गश्च भवति ॥

प्रकाराकारसंसारविहारपरिहारवत् ॥

इति । 'वत् १ इहो' । कतयन्ताः चङ्निबद्धास्तेतः ।

2232. In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by व, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change; provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with व ॥

The words नेः and उपसर्गाद् are understood in the sūtra. The word येषे means verbs other than those mentioned in VIII. 4. § 7 S. 2285 namely, other than वत्, वत् &c. Thus अस्तिभवति or अस्तिभवति, अस्तिभवति or अस्तिभवति ॥

Why do we say अन्तादौ "not beginning with क or ख"? Observe अस्ति करोति, अस्तिहाति ॥ Here there is no change.

Why do we say अवाचकः “not ending in व” ? Observe अग्निविनष्टि ॥

Why do we say उपदेशे “in original enunciation” ? So that the prohibition may apply to forms like अग्निचकार, अग्निचकाराद्, अग्निचकारति (VIII. 2. 41 S. 295). Here, चकार &c., do not begin with क or ख nor does चिच् end with च् but with च् (VIII. 2. 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and खद् begin with क and ख and चिच् ends with च्, and hence the rule will not apply. So also in अग्निवेष्टा and अग्निवेष्टति from the root विष् ॥ Here though the verb now ends with च by VIII. 2. 36, S. 295. yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with च ॥

An objector may say “what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word अहितावाच् (VI. 3. 114 S. 1035). So where there is no samhitā, there will be no वच change ; and as upasargas are not compounded with the verb before which they are placed, there is no compulsory samhitā.” To this we reply “No. The samhitā is compulsory, even though the upasarga may not be compounded with the root as here.” The following verse mentions this :—

versc.

The Samhitā is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhātu (verb) preceded by an upasarga ; and (3) in compounds (Samāsa). But the Samhitā is *optional* between the words of a sentence.

The root कृ means कृता “to be” in the Dhātupāṭha, and वृच् “to increase” &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example वागाद् स्वर्गो जयति “By sacrifice Heaven is produced or attained,” that the root कृ has the meaning of ‘to produce.’ So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus जयति “He conquers,” पराजयति “He defeats,” संभवति “It is possible.”

अनुभवति “He experiences” अभिजयति “He is overpowered.”

उद्भवति “It springs forth” वरिजयति “He subdues.”

Therefore we have the following verse : By an upasarga the sense of the root is forcibly modified, such as the root हृ “to lose”, in प्रहार means “a blow”, आहार “food”, वंहार “destruction”, विहार “sport” वरिहार “avoidance”.

Here ends the conjugation of the Parasmaipada root कृ ॥

ATMANEPADA.

Now we take up the conjugation of the root वृ "to increase." The thirty-six roots beginning with वृ and ending with कृत् are Anudātta. That is, the final क in वृ &c. has anudātta accent and is indicatory or वृ.

First we conjugate it in कृत् Present Tense, 3rd Pers. sing.

Thus वृ + त = वृ + कृ + त = वृ + क + त

Here applies the following sūtra

२२३१ । दित् आत्मनेपदानां टेरे ॥ ३ । ४ । ७८ ॥

दितो आत्मनेपदानां टेरेत्वं स्यात् । वृते ।

2233. The substitute वृ replaces the last vowel, with the consonant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la' which has an indicatory 'ट'.

Thus वृ + त = वृ + कृ + त = वृते ॥ The 3rd Pers. Dual is वृ + कृतात्

Now apply the following sūtras :—

२२३४ । सार्वधातुक्रमयि ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्सार्वधातुर्न क्त्विप्स्यत् ।

2234. A *Sārvadhātuka* (III. 4. 113 S. 2166) affix not having an indicatory कृ is like क्त्वि ॥

The affix कृतात् is therefore क्त्वि, and consequently the following sūtra applies.

२२३५ । आतो कितः ॥ ७ । २ । ८१ ॥

अतः परस्य कितानाकारस्य इयस्यात् । वृते । वृप्ते ।

2235. For the आ being a portion of a *sārvadhātuka* Personal ending which is क्त्वि (i.e. आते, आवे, आताम् and आवाम्), coming after a Verbal stem ending in short क, there is substituted इय् ॥

Thus वृ + कृतात् = वृ + इयतात् = वृ + इतात् (लोपो व्योर्वलि VI. 1. 66 S. 873) = वृतेतात् = वृतेते ॥ So also वृप्तेते ॥ The 2nd Pers. Sing. is वृ + वाद् Now applies the following sūtra :—

२२३६ । वावस्ते ॥ ३ । ४ । ८० ॥

दितो सस्य वावः से स्यात् । वृवते । वृवेते । वृवप्ते । 'अतो पुषे' (१५) । वृते । वृवावते । वृवावते ।

2236. The word 'se' is the substitute of 'thās' in those tenses that have an indicatory 'ट'.

Thus वृत् + वृत् + वाच् = वृत् + वृत् + वे = वृत्वे ॥ Similarly वृत्वे, वृत्तवे ॥ The 1st Per. Sing is वृत् + वृ = वृत् + वृ (III. 4. 79 S. 2233) = वृत्वे (VI. 1. 97 S. 191). So also वृत्तवे, वृत्तवे ॥

Conjugation of वृत् 'to increase' in वृत् Present Tense.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	वृत्ते	वृत्ते	वृत्ते
Dual	वृत्ते	वृत्ते	वृत्तवे
Plural	वृत्ते	वृत्तवे	वृत्तव

—:0:—

सिद् Perfect Tense.

In सिद् we have वृत् + त ॥ Here applies the following

२२३७ । वृत्तादेव गुणमतीऽनुच्छः ॥ ३ । १ । ३६ ॥

वृत्तादिषु वातुर्गुणानुच्छद्वयस्येति आहत्याहिति । 'आतो नकारस्य नेदश्च' । आहत्याहोरात्रविवा-
हत्याहत्याह ।

2237. The affix आन् is used when सिद् follows, after a root begin-
ning with a vowel (except वा or वृ) and which has a heavy vowel
but not after the root वृच्छ 'to go'.

The न् of आन् is not वृत् or indicatory. This we infer from आन् being taught
with regard to the roots आच् and वाच् in sūtra आन् प्रत्ययादावन्तर्ग्ये सिदि (III. 1.
35 S. 2306.) and वृत्तादेव (III. 1. 37 S. 2324.) If न् were indicatory, then वाच् +
आन् = वा + आ + न् = वाच् ; similarly आच् + आन् would have remained आच् ; for
the force of indicatory न् is to place the affix after the penultimate vowel.
So there would have been no need of teaching आन् after वाच् and आच्
roots, as it can produce no change in them. The fact, that it is so taught,
leads to the conclusion (jñāpaka) that न् is not indicatory.

Thus वृत् + त = वृत्त + त ॥ Now applies the following sūtra.

२२३८ । वृत्तः ॥ २ । ४ । ८९ ॥

वृत्तः वृत्तस्य वृत्तत्वात् ।

2238. There is luk-elision in the room of that tense affix (सि)
which comes after आन् of the Perfect.

Thus वृत्त + त = वृत्त + त

Then the following sūtra appears.

२२३९ । वृत्तानुप्रत्यये सिदि ॥ ३ । १ । ३० ॥

आन्प्रत्ययानुप्रत्यये सिदि । 'आन्प्रत्ययानुप्रत्यये सिदि' (११०) इति वृत्ते
वृत्तानुप्रत्यये सिदि । 'वृत्तानुप्रत्यये सिदि' (११०) इत्यत्रः 'वृत्तो द्वितीयः'

(७१५) इति अकारेण अस्याहारात्तद्व्याप्त्यर्थस्तथाह । तेषां त्रिधावाचान्त्व्याप्त्यर्थस्तथाह । विशेषवाचित्वात्तदर्थेयत्वेनाहम्बवः । संघटित्वा अस्याहारेऽन्तर्भूतोऽप्यवगम्यतावत्तथाह प्रत्यये । कृञ् कृत्वा कृते परगामिनि परस्मैपदे प्राप्ते ।

2239. After a verb which ends with **आञ्**, the verb कृ 'to do' is annexed, when सिद् follows.

After the verbs formed by taking the augment **आञ्**, the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs कृ and कृञ्. This we infer from the next sūtra **आञ् अत्यववद्** (I. 3. 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I. 3. 63 is confined to anuprayoga कृ, implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I. 3. 63. In fact, the word कृञ् of the present sūtra is a Pratyāhāra or a formula, formed with the कृ of the sūtra **कृञ् अस्तित्वे** (V. 4. 50) and the ञ् of the sūtra **कृञो द्वित्वे** (V. 4. 58), and thus, as a pratyāhāra कृञ् means and includes कृ, कृ and कृञ् also. The roots कृ, कृ and कृञ् denote action in general, while the bases in **आञ्** such as **एषाञ्** denote a particular action; and hence when the auxiliary कृ, कृ or कृञ् is combined with **आञ्** ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the **आञ्** ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abhedha-anvaya.

Therefore, though the root **एषाञ्** is included in the Pratyāhāra कृञ् (for that pratyāhāra extends over eight sūtras V. 4. 50 to V. 4. 58 and **एषाञ्** is in sūtra V. 4. 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote mere action and so can never form an abhedha-anvaya with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory ञ् would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I. 3. 72; but it is prevented by the following.

२२४० । आत्मन्यवयत्कृञोऽनुप्रयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आत्मन्यवयो वस्यादित्यतः कृञ् विधानो बहुव्रीहिः । आत्मन्यवयो नुत्यननुप्रयुक्तत्वात्कृञोऽप्यात्मनेपदं स्यात् । इह 'पूर्ववद्' इत्यनुवर्त्य चाक्यभेदेन संबध्यते । पूर्ववदेवात्मनेपदं न तु तद्विपरीतमिति तेन कर्तृनेऽपि कृते इत्याचकारित्वाद्यौ न तद् ।

2240. When the principal verb that takes the affix **आञ्** is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

This sūtra applies where the fruit of the action does not accrue to the agent. The question is what conjugation, *parasmai* or *ātmanepada*, do the auxiliaries take, in forming the periphrastic perfect? This sūtra supplies the answer. The auxiliary कृ follows the conjugation of its principal, the other auxiliaries do not. Thus the root वच (to increase, prosper) is *ātmanepadi*, therefore in forming the periphrastic perfect, the verb कृ will be also in the *ātmanepada*.

But the other auxiliaries भू and अच् retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus वचाम्भू, वचामाच.

The word *ām-pratyaya* of the sūtra is a *Bahuvrīhi*, in which the force is that of *atadguna-samvijnāna*. That is, the root *without* the affix आच् is meant here, and not *along* with or qualified by the actual presence of आच्. It means 'that after which the affix आच् comes.' Of the verb *krin*, when subjoined to another as an auxiliary, the termination is that of the *ātmanepada*, like the verb that takes the affix आच्.

Note—If this sūtra enjoined a rule of injunction (*vidhi*), then there would be the termination of the *ātmanepada* even in examples like उवचाम्भूकार and उवचामाचकार where the fruit of the action accrues to the agent. This is no valid objection to the present sūtra. It is to be interpreted in both ways, that is, both as a *vidhi* (a general injunction) and a *niyama* (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word "pūrvavat" of the immediately preceding *Aṣṭādhyāyī* sūtra is to be read in the present aphorism also and thus there are two sentences. That is, there is *ātmanepada* of the auxiliary, when the Primary verb is *ātmanepadi*, but not the contrary. Thus वच् (to appear with great splendour) is originally *parasmaipadi* and the auxiliary after it will be *parasmaipada* even when the fruit of the action accrues to the agent, as वचाम्भूकार (he appeared with great splendour). The second explanation, in that case, will be for the sake of establishing a *niyama* or restrictive rule.

It has already been said above, that the auxiliary verbs कृ, भू and अच् are used in forming the periphrastic perfect. This is done by force of the aphorism III. I. 40 S. 2239 कृद्भूअच्यते सिद्धि, meaning, the verb *krin* is annexed in the perfect tense, to verbs that take आच्. In this sūtra (III. I. 40) the word *krin* is a *pratyāhāra*, implying the verbs कृ भू and अच्. It might be asked how is this *pratyāhāra* formed? The word *kri* is taken from the fourth word of sūtra V. 4. 50, अमुततद्वाते कृत्वत्तिवेने &c., and the letter च् is taken from sūtra V. 4. 58 कृमोद्विदीव &c., This is the way in which the commentators explain, how not only the verb *krin* is used as an auxiliary in forming the periphrastic per-

fect, but also the verbs कृ and अकृ. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word *krin* in this sūtra is not used as a *pratyāhāra* and consequently does not include the verbs कृ and अकृ.

Therefore कृ requires here *Atmanepada* termination.

Thus वषात् + कृ + त ॥

Now applies the following :—

२२४१ । लिट्प्रत्ययसंयोगोऽपि लिट्प्रत्ययस्य ॥ १ । ४ । ८१ ॥

लिट्प्रत्ययसंयोगोऽपि लिट्प्रत्ययस्य । इति । वषात् + कृ + त ॥ वषात् + कृ + त ॥ वषात् + कृ + त ॥ इति । वषात् + कृ + त ॥ इति । वषात् + कृ + त ॥ इति ।

2241. The words 'es' and 'irech' are the substitutes of 'ta' and 'jha' respectively in the Perfect tense.

The ए of एच् indicates that it replaces the whole of the affix त (I. 1. 55). The ए of इरेच् is for the sake of accent (VI. 1. 165). Thus वेदे, वेदते, वेदिते ।

Why are the substitutes taught here as ए and इरे and not as इ and इति; for the इ would have become ए by III. 4. 79. S. 22 33? The very fact, that ए is uttered in these substitutes indicates by implication (*jñāpaka*) that the rule III. 4. 79, by which the टि of *ātmanepada* terminations are changed to ए is not applicable to *substitutes* of *Atmanepada* terminations. Therefore वा, री and रच् which replace त, आत्तात् and कृ in लृट् are not governed by III. 4. 79, and आ is not changed to ए, nor री to रे, nor रच् to रे ॥

Thus वषात् + कृ + त = वषात् + कृ + ए ॥ Now the लिट् affixes being *ārdhadhātuka*, this ए requires that the कृ should be gunated to कृच् ॥ But this is prevented by the following.

२२४२ । असंयोगाद् लिट् कृत् ॥ १ । २ । ४ ॥

असंयोगात्परोऽपि लिट्प्रत्ययस्य । लिट्प्रत्ययस्य, (२११०) इति निवेद्यात् 'वर्षात्प्रादुर्भावान्नोऽपि' (२११०) इति गुणो न । द्वित्वापरत्वादनपि प्राप्ते ।

2242. The affixes of *Lit* (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory कृ (*kit*).

The terminations of लिट् (Perfect) not being लिट् terminations, are लिट्, after verbs that have no compound consonants. The phrase अलिट् (not being marked with ए) qualifies this sūtra also, being drawn from the previous *Ashtādhyāyī* sūtra.

Being ~~the~~ the prohibition of I. 1. 5. S. 2217 applies and there is no gunation, as otherwise would have been, by force of S. 2168.

Thus एवाङ् + कृ + ए. At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of कृ (सिद्धि चतुर्थेऽनङ्गवत्त्व VI. 1. 8. S. 2177.) and the other requiring ए to be changed to ए by एकोपकवि (VI. 1. 77. S. 47.) This last is subsequent in order of Ashtādhyāyī and therefore should take effect first. But if it took effect first, we have कृ + ए = कृ + ए. Then the reduplication will be कृ कृ + ए. Here no ए is left for the application of उरु VII. 4. 63. and we cannot get any form. Therefore एवादेश does not take place first, by the following.

२२४३ । द्विर्बन्धनेऽपि ॥ १ । १ । ५८ ॥

द्विर्बन्धनितरेऽपि परे अथ आदेशो न स्याद् द्विस्त्रे कर्तव्ये ।

2243. When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceding vowel whilst the reduplication is yet to be made; but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

NOTE :—This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāsika and of the Siddhānta Kaumudī. According to the former, the sūtra means :— Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form, only for the purposes of reduplication and no further.

The explanation given by Kāsika is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes, the two explanations lead to the same conclusion. According to Kāsika, the vowel-substitute is sthānivat, in the sense, that it is exactly of the same form as the original, and retains this form only for a fixed time viz., so long as the reduplication is being made; but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus ए in कृ + ए is a vowel affix, and it causes reduplication; therefore ए substitution for ए the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus कृ कृ + ए. Now the following applies.

२२४४ उरुत् ॥ ७ । ४ । ६६ ॥

अङ्गादङ्गवर्धनस्यार्थात्प्रत्यये परे । उरुत्त्वम् । एवादि शेषः (२१३२) । प्रत्यये कित् । चतुर्थम् ।

2244. अङ् (I. 1. 51.) is substituted for the ए or ए of the reduplicate when an affix follows.

The ञ is always followed by र् by उत्तरत् एवः ॥ Thus we have कृ + र् = कृ + र् = कृ + ० + कृ + र्. The र् is elided by हलादि येषः S. 2179.

Why do we say "when an affix follows"? Observe चङ्ग (page 101 S. 199).

Why have we used the word प्रत्यये "when the affix follows" in the sūtra? For would not the word लङादि limit the designation चङ्ग to that only after which there was actually an affix?

Ans. No. Because without the word प्रत्यये the sūtra would have run thus "after whatsoever is an affix enjoined, that which begins therewith is called an Aṅga." In this view, we could not get the form चङ्ग the 3rd per. Sing. in the perfect (लिट्) of the root जोष् 'to cut.'

This is thus formed:—

चङ् + चल् = चङ् + चल् + ञ (VI. 1. 8. लिटि षावोरनङ्यस्य)

= चङ् + चल् + ञ (VI. 1. 17. लिटवशावस्थोभवेवात्)

= च र् चल् + चङ् + ञ (VII. 4. 66. उत्तरत् and उत्तरत् एवः)

= च + चङ् + ञ (VII. 4. 60. हलादि येषः) = चङ्ग

If the word "pratyayo" did not exist, then the designation anga would be applied to the whole base plus the affix i. e. (चङ्ग ञ) as a whole. That being so, च + चङ्ग will assume the form of च चङ्ग for the च will be vocalised by VI. 1. 17; for the ञ in the place of च् will not be sthānivat, by ञचः परस्मिन् पूर्वविधौ, because to be sthānivat, there must be an efficient cause outside (पर), as ञच of चल्, but this ञ of चल् was by hypothesis included in the anga designation. So there being no पर cause, the ञ substitute of च् in च् will not be sthānivat; and not being so, it will not be considered as a samprasāraṇa vowel. The ञ of च not being a samprasāraṇa, the prohibition (न चप्रसारणे &c. VI. I. 37) when a semi vowel has once been vocalised, there is no vocalisation of the other semi-vowel that precedes it; will not apply, and so च will be vocalised to उ.

२२४५ । कुहोदयुः ॥ ३ । ४ । ६ ॥

अथावकाशं द्वावोरनङ्यस्योभवेति चः स्यात् । द्वांचञो । द्वांचञादि । द्वांचञिरे ।

2245. For the Guttural and ह of a reduplicate there is substituted a Palatal.

Thus द्वाच् + कृ + र् = द्वाच् चङ् + र् = द्वांचञो ॥ So also द्वांचञादि, द्वांचञिरे ॥

Then we form 2nd. Pers. Sing. द्वाच् + चङ् + चल् = द्वाच् + चङ् + च

Here the following sūtra prevents the insertion of च before चि, which otherwise would have come by virtue of VII. 2. 35 S. 2184.

Therefore, since we find that the last statement in the above verse (एवमेवाह &c. is supported by the inference to be drawn from the present sūtra, we may conclude that the other four statements of the above verse are also authoritative and approved by Pāṇini. See also sūtra II. 2. 19.

Therefore the substitute root वध् vadha (II. 4. 42.) which replaces ह is not affected by the present rule; for though the root ह् in Dhātupāṭha is taught (upadesa) with one vowel, yet its substitute vadha is taught (upadesa) in the sūtra II 4. 42 with two vowels, hence it is not ekāch: and so it gets the augment हद् and we have अवधीद् in लुङ्. But the prohibition applies to ह् as हनुन् and not हनिनुन्.

The anudātta roots will be shown later on by giving a list of them.

Thus एषान् + वक्तु + वे = एषावक्तुवे, and so also एषावक्तावे.

The 2nd Pers. Pl. is एषान् + वक्तु + ष्वे

Here applies the next sūtra.

२२४७ । ह्यः वीध्वंलुङ्लिटिं धोक्तात् ॥ ८ । ३ । ७८ ॥

ह्यस्मादङ्गत्वेरेषां वीध्वंलुङ्लिटिं ष्वे धूर्ण्यः स्यात् । एषावक्तुवे । एषावक्ते । एषावक्तुवद् । एषावक्तुवद् । एषावक्तुवद् । अतुमयोगवानवर्गदस्तेभ्योवातो ष । अथवा हि ऋत्वातुमपुष्यते, इति 'कृष्ण—, इति वा ज्ञ्यात् ।

2247. The cerebral sound is substituted in the room of the ध् of वीध्वन्, and of the Personal-endings of the Aorist and the Perfect, after a stem ending in ह्य् (a vowel other than अ).

Therefore एषान् + वक्तु + ष्वे = एषावक्तुवद्

First person singular is एषान् + वक्तु + ह् = एषावक्ते । एषावक्तुवद् । एषावक्तुवद् ॥

Similarly the perfect of ह् may be formed by the auxiliary झ् also; as well as by अत् ॥ But in the case of झ् and अत् though the Principal Verb is atm-anopadi, the auxiliaries will be conjugated as Parasmaipadi. Thus एषावज्झुवद् and एषावज्झुवे &c,

Now the perfect of अत् is formed by replacing अत् by झ्; but here it is not so replaced, because then the rule about अत् being an auxiliary would be useless; as झ् is already taught. Had it not been so, then instead of saying कृन् अतुमपुष्यते &c. Pāṇini would have used ऋत्वातुमपुष्यते or कृन्वातुमपुष्यते &c, But the fact that he uses the Pratyāhāra कृन् shows that अत् must be conjugated as a distinct form, and not replaced by झ्. Therefore though the Perfect of the Principal Verb अत् is वक्तुवद् yet the perfect of the Auxiliary Verb अत् is ज्ञाद् in एषावज्झुवद्. In other words, the forms ज्ञाद् ज्ञावतुः &c., can never stand alone, but must be used as auxiliaries. How is then अत् to be conjugated in the perfect? See below.

2250. For the **व** of **ताव** and **अव** there is substituted **ह** before the personal-ending **स**

Thus **हवितार** + **स** = **हवितारहे** ॥

First Future or **लुट्**

	Singular	Dual	Plural
1st person	हवितारहे	हवितारवहे	हवितारानहे
2nd person	हवितारसे	हवितारावसे	हवितारवसे
3rd person	हवितारत	हवितारतौ	हवितारतः

—:o:—

Second Future or **लृट्**

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	हविष्ये	हविष्यावहे	हविष्यामहे
2nd person	हविष्यसे	हविष्यसे	हविष्यसे
3rd person	हविष्यते	हविष्यते	हविष्यते

—:o:—

Imperative or **लोट्**

Thus **हव** + **अन्** + **ते** = **हव + ते** ॥ Here applies the following rule by which **व** is changed to **आन्** ॥

२२५१। आमेतः ॥ ३। ४। ८० ॥

लोट एकारस्याख्यात् । हवतान् । हवेतान् । हवन्तान् ।

2251. In the Imperative 'ām' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III. 4. 79.

Thus **हव** + **ते** = **हवतान्** so also **हवेतान्** **हवन्तान्** ॥ The 2nd person singular is **हवसे** ॥ Here applies the following, by which **व** is changed to **व** .

२२५२। ववाभ्यां वामी ॥ ३। ४। ८१ ॥

ववाभ्यां परस्व लोटेतः ऋणात् 'व, यन्, रतो स्तः । हवस्व । हवेवान् । हवन्वान् ।

2252. For such an 'e' coming after 's' is substituted **व**, and for that coming after **व** is substituted **आन्** in the Imperative.

This supersedes the **आन्** substitution of the last sūtra. Thus for **वे** we have **हव** and for **वसे** we have **हवन्** ॥

Thus **हव** + **वे** = **हवरव** । **हवेवान्** । **हवन्वान्** ॥ The 1st person singular is **हव + व** ॥ Here by the following sūtra the **व** is changed to **वे** ॥

३२५३ । एत ये ॥ ३ । ४ । ८३ ॥

वीरुदीनस्य एत ये स्वाह । आनोऽपवादः । वये । वयावहे । वयानहे ।

2253. The 'ai' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative.

This debars आच् of the preceding but one sūtra.

Thus वच् + ये = वये, वयावहे, वयानहे ॥

वीरु or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	वये	वयावहे	वयानहे
2nd person	वयस्व	वयेयाच्	वयस्वच्
3rd person	वयताच्	वयेताच्	वयन्ताच्

—:०:—

वच्, or Imperfect

Thus व + वच् + वच् + त ॥ Here the following sūtra causes the व to be replaced by आ ॥

३२५४ । आहजादीनाम् । ६ । ४ । ७९ ।

आहजादीनाम् स्वाह जादिषु । आनोऽपवादः । 'आहज' (१९८) । वेषत । वेषेताच् । वेषत । वेषयाः । वेषेयाच् । वेषे । वेषावहि । वेषानहि ।

2254. आह् acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

This debars the augment अच् ॥ Thus आ + वच् + त = वेषत ॥ The vriddhi is by VI. I. 90. S. 269.

वच्, or Imperfect.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person.	वेषे	वेषावहि	वेषानहि
2nd Person.	वेषयाः	वेषेयाच्	वेषस्वच्
3rd Person.	वेषत	वेषेताच्	वेषन्त

—:०:—

सिच्, or Potential.

Thus वच् + वच् + त ॥ Now the next sūtra ordains the augment वीरुच् to व

३२५५ । सिङः वीरुच् । ३ । ४ । १०२ ।

सिङात्स्येवदस्य वीरुङात्तः स्वाह । वयोपः । वयेत । वयेयाताच् ।

2255. The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'siyut'.

The **च्** of **वीप्सृ** is indicative and shows that this augment is to be placed before the affixes (I. 1. 46 S. 36.) The **उ** is for the sake of pronunciation; this rule applies to the Atmanepada affixes. In the Potential, the **च्** of the augment is elided by VII. 2. 79. S. 2211. and the **च्** also, before a personal-ending beginning with a consonant, is dropped according to VI. I. 66. S. 873. In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI. 1. 66.

Thus **वच + वीप्सृ + त = वच + वीप् + त = वच + ईप् + त** (VII. 2. 79. S. 2211.) = **वच + ई + त** (VI. I. 66. S. 873) = **वचेत्** ॥ So also **ववेवाताच्** ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following.

२२५६ । अस्य दन् । ३ । ४ । १०८ ।

लिटो अस्य दन्स्याच् । वचेरन् । ववेवाः । ववेवावाच् । ववेचन् ।

2256. The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Liñ' (Potential and Benedictive).

The **ज** in other places, is replaced generally by **ञ** (VII. I. 8. S. 2169.) but in **लिट्**, it is replaced by **रन्** ।

Thus **वच + ईप् + रन् = वचेरन्** ॥ So also 2nd Person singular &c. are **वचेवर्हि**, **ववेवावाच्**, **ववेचन्** ॥ The 1st Person singular is formed by the following.

२२५७ । इटोऽन् । ३ । ४ । १०९ ।

लिकादेशस्वेटोऽस्याच् । वचेय । वचेवहि । वचेनहि । आशीर्लिङि आर्षेणानुहत्याङ्गिह वक्तोषो न । वीप्सृदुटोः प्रत्ययावयवस्यात्प्रत्यच् । वचिबीट् । वचिबीयास्ताच् । वचिबीरन् । वचिबीहाः । वचिबी-वास्याच् । वचिबीचन् । वचिबीव । वचिबीवहि । वचिबीनहि । वेचिट् । वेचिवाताच् ।

2257. Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive.

Thus **वच + ईप् + ह = वच + ईप् + अ = वचेय** ॥ So also **वचेवहि**, **वचेनहि** ॥

लिट् or Potential.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	वचेय	वचेवहि	वचेनहि
2nd Person	ववेवाः	ववेवावाच्	ववेचन्
3rd Person	वचेत्	ववेवाताच्	वचेरन्

आशीर्लिङ् or Benedictive.

In the Benedictive, the affixes are Ardhadhātuka and hence the **च्** of **वीप्सृ** is not elided. The **वीप्सृ** and **दुट्** though not strictly affixes, are yet parts of

affixes, and hence their व is changed to ब ॥ Thus बद् + बद् + वीङ् + क्त + व = बब
+ व + वीङ् + क्त + व = बबिवीङ् ॥ So also बबिवीङ् + क्त + व = बबिवीङ् ॥

Benedictive or आशीर्षिङ्

	Singular.	Dual.	Plural.
1st person	बबिवीङ्	बबिवीङ्	बबिवीङ्
2nd Person	बबिवीङ्	बबिवीङ्	बबिवीङ्
3rd Person	बबिवीङ्	बबिवीङ्	बबिवीङ्

ङङ् or Aorist.

आ + बद् + इङ् + विङ् + क्त = बबिवीङ् ॥ 3rd Person Dual is बबिवीङ् ॥ The 3rd Person Plural is बबिवीङ् + क्त + अन् ॥ Here applies the following sūtra.

२२५८ । आत्मनेपदेष्वनतः । ० । १ । ८ ।

अनकारात्परत्वात्तन्नेपदेभ्यः अन् 'अङ्' इत्यादेशः एवाङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । 'इङ्' ।
वीङ् + क्त + अन् 'अङ्' (२२५०) । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् ।
अनयोर्बन्धेन अन् च द्विवचनिकत्वात्तद्विषयं क्त्वाणि । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् ।
बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् । बबिवीङ् ।
अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः । अङ् + क्त + अन् इत्यादेशः ।

अदिः यथा युक्ता वीतिर्विहितोऽन्वयमिच्छते ।
 निमित्तविहितस्य हति वायुवन्वा कनी तथा ॥
 विम्वद्विज्ञानप्रदोर्गविहितो भाष्येऽपि दृश्यते ।
 व्याजप्रत्ययस्त्वर्थेन नेह वेदुरिति स्थितम् ॥
 दक्षिणस्त्रीऽदिपदीयुवपुपुषुषिपुषि ऋषिः ।
 भाष्यायुक्ता नवेदोक्ता व्याजप्रत्ययादिसंनतेः ॥

‘अथर्वे’ । अथर्वः पराजिभवेत्या । आथर्वेनोपसंभवात्कर्तव्यः । अथर्वेति ।

2258. अत् is always substituted for the अ in the Atmanepada, when it is not preceded by a verbal stem ending in अ ॥

Thus ऐषियत् ॥ The 2nd Person sing. is ऐषिह्यः, Dual ऐषिषायात् ॥ In the Plural the अ of एष्यत् may be changed to ह् by applying VIII. 3. 78. S. 2247. Thus ऐषिह्यत्. But some take the ह् of VIII. 3. 78. S. 2247. as not including the augment एह् and in that view the अ remains unchanged. Thus, ऐषिष्यत् ॥ By doubling ह्, ष्, ह् and ष् we get sixteen forms. Thus ऐषिह्यत्, ऐषिष्यत् &c.

— ० : —

अह् or AORIST.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person	ऐषिषि	ऐषिष्वदि	ऐषिष्वदि
2nd Person	ऐषिह्यः	ऐषिषायात्	ऐषिष्यत् or ऐषिह्यत्
3rd Person	ऐषिष्य	ऐषिषातात्	ऐषिषत् ॥

एह् or Conditional.

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	ऐषिष्ये	ऐषिष्यावदि	ऐषिष्यावदि ००
2nd Person	ऐषिष्याः	ऐषिष्यायात्	ऐषिष्याव्यत्
3rd Person	ऐषिष्यत्	ऐषिष्येतात्	ऐषिष्यन्त

Here ends the conjugation of एह् in the Atmanepada.

A.

The rule of intermediate ए ॥

It has been already taught before, that as a general rule the augment एह् is added to all affixes which begin with a consonant except ए (VII. 2. 35.

S. 2184.) The roots that require this ँ in their conjugation are Udātta roots.

It is desirable to collect together all roots which are anudātta and do not take this intermediate ँ. The following is a list of such roots:—

1. All monosyllabic roots ending in a vowel are anudātta (nihata) and do not take ँ, except roots ending in long ऋ or long ॠ, and except the following उ, ष, वृ, षी, रृ, उ, वृ, विव, षी, वि, वृ and वृ.

The following consonant-ending roots are अनिट्

- (1). वृ, 2. वृ, 3. उवृ, 4. विवृ, 5. वृ, 6. विवृ, 7. विवृ
8. मवृ, 9. रवृ, 10. निवृ, 11. वृ, 12. वृ, 13. उवृ, 14. वृ, 15. वृ, 16. वृ, 17. उवृ, 18. वृ, 19. रवृ, 20. निवृ, 21. रवृ, 22. वृ, 23. वृ, 24. वृ, 25. वृ, 26. विवृ, 27. विवृ, 28. वृ, 29. उवृ, 30. वृ, 31. निवृ, 32. विवृ, 33. निवृ, 34. वृ, 35. वृ, 36. विवृ, 37. वृ, 38. वृ, 39. वृ, 40. वृ, 41. उवृ, 42. वृ, 43. उवृ, 44. वृ, 45. रवृ, 46. वृ, 47. वृ, 48. वृ, 49. विवृ, 50. वृ, 51. वृ, 52. वृ, 53. विवृ, 54. वृ, 55. वृ, 56. विवृ, 57. वृ, 58. वृ, 59. निवृ, 60. वृ, 61. वृ, 62. वृ, 63. वृ, 64. वृ, 65. वृ, 66. रवृ, 67. वृ, 68. वृ, 69. वृ, 70. वृ, 71. रवृ, 72. वृ, 73. वृ, 74. विवृ, 75. वृ, 76. वृ, 77. विवृ, 78. वृ, 79. निवृ, 80. वृ, 81. रवृ, 82. वृ, 83. विवृ, 84. वृ, 85. विवृ, 86. वृ, 87. उवृ, 88. विवृ, 89. विवृ, 90. विवृ, 91. वृ, 92. विवृ, 93. वृ, 94. वृ, 95. वृ, 96. विवृ, 97. वृ, 98. वृ, 99. निवृ, 100. वृ, 101. निवृ, 102. वृ

These 102 roots ending in consonants are anudātta. The roots वृ and वृ are optionally, according to some authors, read in the Churādi class. They are not to be taken here, but the Divādi वृ and वृ and hence these are shown above with the vikaraṇa वृ.

More over :

The roots विवृ, वृ, विवृ, उवृ, वृ, उवृ, रिवृ are also shown with the vikaraṇa वृ. The root वृ is shown with the vikaraṇa वृ; and the root उ with वृ. This indicates that these roots when read in other classes are not Anit.

Similarly निवृ and निवृ and वृ are exhibited with their anubandhas, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandhas.

The root चिह्ति (चिहति) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durgā. So also it is to be seen in the Bhāṣya. But Vyāghrabhāṭi has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots रञ्, वञ्, जञ्, षञ्, डञ्, डृञ्, घृञ्, पुञ् and शिञ् are not enumerated by Patanjali in his Bhāṣya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyāghrabhāṭi.

NOTE:—As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except ऋ, long ऊ and long ऋ are anudātta, and do not take ह् augment : as दाह्, वेह्, गेह्, स्नेह्, कर्ह्, रर्ह्. The following are the exceptions:—

- (1) All roots ending in short ऋ are Udātta and take ह् ; as जघञिह्.
- (2) All roots ending in long ऋ are वेह्, as नृ—वरिता or वरीता.
- (3) All roots ending in short ऋ are षञिह् except वृह् (IX. 38 the references are to the class and number in the Dhātupāṭha) and पुञ् (V. 8, X. 271) : as निर्वरिता or निर्वरीता, प्रवरिता or प्रवरीता.
- (4) All roots in short ऋ are Anit, except चिह् (I. 1059), 'to grow' and जिह् 'to attend' (I. 945), as रचयिता, चयिता.
- (5) All roots in long ई are Anit, except शीह् 'to rest' (II. 22), and वीह् 'to fly' (I. 1017. IV. 27), as गयिता, उह्ययिता.
- (6) All roots in long ऊ are वेह्, as लयिता, ययिता from लृ and णृ.
- (7) All monosyllabic roots in short उ are Anit, except, डृ 'to mix' (II. 23), षृ 'to sound' (II. 24. I. 1003) षृ 'to sharpen' (II. 28), रुह् 'to flow' (II. 29) डृ 'to praise' (II. 26), डृ 'to sound', (II. 27); and ङृञ् 'to cover' (II. 30, though consisting of more than one syllable, is treated like डृ for the purposes of ङृ). Thus रयिता, प्रचयिता, चयिता, ययिता, ययिता, लययिता and मोचयिता.

NOTE:—Of the roots ending in consonants, the following are anit.

- (1) क—यक् 'to be able' (IV. 78, V. 15). यक्ता, यययति.
- (2) छ—six roots:—चृ 'to cook' (I. 187) चक्ता, चययति; डृ 'to loose' (VI. 186) ङेक्ता, रिक् 'to make empty' (VII. 4.) रेक्ता; षृ 'to speak' (II. 54.) षक्ता; शिक् 'to separate' (VII. 5.) शिक्ता, शिक् 'to sprinkle' (VI. 140) शेक्ता.
- (3) झ—One root ञ् 'to ask' (VI. 120) मञ्हा, मञ्जयति.
- (4) ञ्—Fifteen roots:—रञ् 'to colour' (I. 865. 1048) रङ्क्ता; निञ् 'to cleanse' (III. 11.) निञ्जेक्ता, नेञ्जयति; जञ् 'to honor' (I. 1047) जक्ता; षञ् 'to break' (VII. 16) षङ्क्ता; घृञ् 'to fry' (I. 181.) ग्रहा or घर्ता; हृञ् 'to quit' (I. 1035) ह्वक्ता; षृञ् 'to sacrifice' (I. 1051) षृह्ता, डृञ् 'to join' (IV. 68, VII. 7) ङोक्ता; ङृञ् 'to break' (VI. 123) ङोक्ता; ङञ् 'to adhere' (I. 1036) ङङ्क्ता, ङङ् 'to be

immersed, (VI. 122) बद्धा; उद् 'to bend' (VI. 124) 'to enjoy' (VII. 17).
 ओक्ता, एब् 'to embrace' (I. 1025) उत्ति-एक्ता; एब् 'to emit' 'to create' (IV. 69,
 VI. 121) एब्; इद् 'to cleanse' (I. 269, II. 57), एब्, एब् 'The root इद् is
 exhibited in the Dhātupāṭha with a long indicatory ए, e-g. इद् इद् (II. 57).
 It, therefore, optionally would take इद्. Nor does this root take एब् aug-
 ment. The inclusion of this root in the above list is, therefore, questionable.
 Others read एब् instead of इद्. The निष्ठादि root निष्ठा is Anīṭ (III. 12) i. e.
 निष्ठा 'to separate', the निष्ठा of Rudhādi takes इद्.

(5.) इ—Fifteen roots. इद् 'to eat' [II. 1] एक्ता; इद् 'to void excrement'
 (I. 1026) इक्ता; एब् 'to leap' (I. 1028) एक्ता; बिद् 'to break' (VII. 2) बिक्ता,
 बिद् 'to cut, (VII. 3) बिक्ता; इद् 'to pound' (VII. 6) बिक्ता, बिक्ता, इद् 'to
 perish' (I. 908, VI. 134) इक्ता, इद् 'to sink' (I. 907, VI. 133) इक्ता, इद् 'to
 sweat' (IV. 79) इक्ता. The root is exhibited as इद् in the kārīkā, show-
 ing that the Fourth class root is to be taken, and not the Bhuādi (I. 780),
 which is udātta and takes इद्. इद् 'to go' (IV. 60), इक्ता; बिद् 'to be troubled'
 (IV. 61, VI. 142, VII. 12) बिक्ता, इद् 'to strike' (VI. 1) बिक्ता; इद् 'to impel'
 (VII. 2) बिक्ता; बिद् (IV. 62) बिक्ता. The root बिद् is exhibited in the kārīkā, as
 बिद् and बिद्, therefore, the rule applies to बिद् and बिद्. The
 Adādi (बिद्) and Tudādi (बिद्) बिद् is बिद्, as बिद् बिद्, बिद् बिद्.

(6.) ए—Ten roots:—एब् with एब्, 'to love'. एब् 'to obstruct' (IV. 65) एब्
 एब् 'to accomplish' (IV. 71, V. 16) एब्; इद् 'to fight' (IV. 64) एब्; एब्
 'to bind' (I. 1022), एब्; एब् 'to accomplish' (V. 17) एब्; एब् 'to be angry'
 (IV. 80) एब्, इद् 'to be hungry' (IV. 81) एब्; इद् 'to be pure' (IV. 82) एब्,
 इद् 'to be aware' (IV. 83) एब्; एब् 'to pierce' (IV. 72) एब्; बिद् 'to be
 accomplished' (IV. 83) बिद्. The roots इद् and बिद् are exhibited in the
 Kārīkā with इद् विकारण (इद्, बिद्); therefore इद् and बिद् take
 इद् in other gaṇas than the Fourth; as बिद् and बिद्. There is
 want of prohibition with regard to बिद्, so we have इद् and बिद्.

(7.) क्—Two roots क् 'to think' (IV. 67) क्, क् 'to kill' (II. 2), क्.

The Divādi क् should be taken, otherwise क् from क्—कृते (VIII. 9).

(8.) क्—Thirteen roots: क् 'to burn' (I. 1034, IV. 51) क्, क्, क्, बिद् 'to
 distil' (I. 885) क्; क् 'to obtain' (V. 14, X. 295) क्; क् 'to sow' (I. 1052)
 क्; क् 'to sleep' (II. 59) क्; बिद् 'to anoint' (VI. 139) क्; क् (VI. 137)
 'to break', क्. The roots क् and क् optionally take इद्, as they belong to
 the class (VII. 2. 45, Divādi 84—91). The special mention of these two
 roots in the kārīkā, is for the sake of indicating that these roots take इद्
 augment; as क् or क्, or, क्, क्, or क् or क्. The क् and क्,
 belonging to the Tudādi class, are Udātta and क् (I. 1032) 'to creep'

बर्हा; च् 'to curse' (I. 1049) बर्हा; छ् 'to touch' (VI. 125) बीर्हा; चि 'to throw' (IV. 14) बीर्हा ॥

(9.) च्—Three roots: च् 'to desire' (I. 1023), as चार्चय, च् 'to coire' (I. 1029), चर्च, च् 'to take' (I. 1024), चर्च ॥

(10.) च्—Four roots, च् 'to cease' (I. 1033), चर्च; च् 'to play' (I. 906) चर्च, च् 'to bow' (I. 837, 1030) चर्च, चर्च 'to go' (I. 1031) चर्च ॥

(11.) च्—Ten roots:—चि 'to show' (VI. 3), छि 'to see' (I. 1037), च् 'to bite' (I. 1038), च् 'to rub' (VI. 131), च् 'to touch' (VI. 128), चि (VI. 126), च् (VI. 126) both meaning 'to hurt', च् (I. 909.) 'to cry', चि 'to enter' (VI. 130), चि 'to be small' (IV. 70, VI. 127). As चि, चर्च, चर्च, चर्च or चर्च, चर्च or चर्च, ॥ The roots with a penultimate च् short, which are anudātta in the dhātupāṭha, with the exception of च् and च्, take optionally the augment च् (VI. 1. 59), ॥ चि, चि, चि, चि, चि ॥

(12.) च्—Two roots च् 'to eat' (I. 747, and also substitute of च्), as, चर्च; च् 'to dwell' (I. 1054), as चर्च ॥ The च् which takes Samprasāraṇa by VI. I. 15. is meant here, and not च् 'to cover' (II. 13), which does not vocalise, as चर्च चर्च, but चर्च: from च् 'to dwell' (VII. 2. 52).

(13.) च्—Ten roots. चि 'to distinguish' (VII. 14) चि; चि 'to pound' (VII. 15) चि, च् 'to become dry' (IV. 74) बीर्हा; च् 'to be nourished' (IV. 73), बीर्हा, चि 'to shine' (I. 1050) चि, चि 'to pervade, to sprinkle' (I. 729, III. 13, IX. 54) बीर्हा, चि 'to embrace' (I. 734, IV. 77) बीर्हा; च् 'to be satisfied' (IV. 75) बीर्हा, च् 'to be sinful' (IV. 76) बीर्हा बीर्च, चि 'to hate' (II. 3) बीर्हा, बीर्च, च् 'to draw' (I. 1059, VI. 6 both Bhuādi and Tudādi are taken, as the kārīkā uses the two forms), बीर्हा and बीर्च ॥

(14.) च् Eight roots: चि 'to smear' (II. 5), चि 'to milk' (II. 4), बीर्हा; चि 'to sprinkle' (I. 1041) बीर्हा, च् 'to grow' (I. 912) बीर्हा; च् 'to carry' (I. 1053) बीर्हा, च् 'to bind' (IV. 57) बीर्हा; च् 'to burn' (I. 1041) बीर्हा; चि 'to lick' (II. 6) बीर्हा ॥ In other collections च् (I. 905, IV. 20), च् (IV. 89), चि (VI. 23), च् (?), are also enumerated; of these च् takes च् optionally before affixes beginning with च, so also च् because it belongs to the class चर्च (VII. 2. 45) the other two are not found (?) in root-collections hence the Kārīkā uses the words च्चर्च: ॥

We shall now conjugate all the roots of the Bhuādi class, in their due order. We take the third root.

8. चर्च "to contend or vie with, to emulate, to compete."

Now we take up the conjugation of स्पर्च् the third root of Bhuādi class. Its meaning given in the Dhātupāṭha is "sangharsha" which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Ātmanepadi.

NOTE :—Thus it has been stated :—

भातोरर्वाभरे वृत्तेर्भात्वर्थेनोपसंज्ञाद् ।

प्रचिह्नैरभिधानतः कर्मयोगोक्तार्थिका क्रिया ॥

सद् or Present Tense.

स्पर्चते, स्पर्चसे, स्पर्चन्ते, स्पर्चथे, स्पर्चसे, स्पर्चन्ते, स्पर्च, स्पर्चावहे, स्पर्चावहे ।

सिद् or Perfect.

स्पर्च + त = स्पर्च + व (III. 4. 81. S. 22 41) = स्पर्च + स्पर्च + व

Now applies the following sūtra :—

२२५८ । चर्चर्चाः कयः । ३ । ४ । ६९ ।

अभ्यासस्य चर्चर्चाः कयः सिध्यन्ते । 'इत्यादिः शेषः' (११३६) इत्यस्यापवादः । चस्पर्चते । स्पर्चिता । स्पर्चिष्यते । स्पर्चताम् । अस्पर्चन्ते । स्पर्चन्त । स्पर्चिषीष्टु । अस्पर्चिषीष्टु । अस्पर्चिष्यन्त । नापु । प्रतिष्ठा-
सिध्योर्ग्रन्थे च । नापते । जगाथि । 'नापु १ लोट्ठने' । लोट्ठनं प्रतिपातः । नापते । 'नापु १ नापु
० वाच्योपतायैर्हर्षाधीः पु' । * आशिचि नाम इति वाच्यम् * । अस्वाशिच्योवात्मनेपदं स्याद् । नापते ।
अभ्यस्र नापति । नापते । 'दृष ८ चारुते' । दृपते ।

• 2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हनादिशेषः (S. 2179.)

NOTE: It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained : and the स्पर्च् consonants are elided : as in चर्चिष्यति, here चर्च् becomes चर्च् by the augment च (चुच्) ; in the reduplicate the च् should be elided, and च् retained out of च्च ; and not च् retained and च् elided ; for the च् represents च, and if this were retained, it would be च and not च् that would be heard : for by VIII. 2. 1, the change of च to च् is asiddha for the purposes of this rule.

Vārt :—The verb चार्च् when meaning 'to bless,' takes Ātmanepada terminations, as, चर्चिषी नापते 'blesses with clarified butter.' चपुनो नापते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, चार्चयन्नापति ।

Thus स्पर्च स्पर्च + व = चस्पर्च ; and so चस्पर्चते, चस्पर्चन्ते &c.

सद् or First Future 3. स्पर्चिता, स्पर्चितादी, स्पर्चिताः, 2nd S. स्पर्चिताहे । 1. स्पर्चिताहे &c.

बुद् or Second Future 3. स्वर्षिष्यते, 2. स्वर्षिष्यसे, 1. स्वर्षिष्ये ।

बोद् or Imperative 3. स्वर्षताम् 2. स्वर्षस्व, 1. स्वर्ष ।

कद् or Imperfect 3. अस्वर्षत्, 2. अस्वर्षन्तः, 1. अस्वर्षे ।

सिद् or Potential 3. स्वर्षेत, 2. स्वर्षेयाः, 1. स्वर्षेय ।

आबोर्षिद् or Benedictive 3. स्वर्षिषीष्ट, 2. स्वर्षिषीष्टाः, 1. स्वर्षिषीय ।

लुद् or Aorist 3. अस्वर्षिद्, 2. अस्वर्षिष्टाः, 1. अस्वर्षिषि ।

बुद् or Conditional 3. अस्वर्षिष्यत्, 2. अस्वर्षिष्यन्तः, 1. अस्वर्षिष्ये ।

—:0:—

4. वाद् “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together.”

कद् or Present:—वाचते ।

सिद् or Perfect वनाचि &c. No peculiarity.

Note:—The indicatory च् is for VII. 4. 2. S. 2572 as वचनावच ।

कद्:—वाचते, वाचसे, वाचि ॥ सिद्:—वनाचि ॥ लुद्:—वाचिष, वाचिषते, वाचिषाते ॥ बुद्:—वाचिष्यते ॥ बोद्:—वाचताम्, वाचस्व, वाचि ॥ कद्:—अवाचत, अवाचन्तः, अवाचि ॥ विचिसिद्:—वाचिष, वाचिषाः, वाचिषे ॥ आबोर्षिद्:—वाचिषीष्ट ॥ लुद्:—अवाचिष्ट, अवाचिष्टाः, अवाचिषि ॥ बुद्:—अवाचिष्यत् ॥

5. वाद् ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy. trouble, disturb, vex, pain; 2. to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with. 3. to roll (सोदने) 4. to tempt. (विसोदने)’

The word सोदने means to resist, or re-act.

कद्:—वाचते; सिद्:—वनाचि &c..

Note:—From this root is derived the noun वाहु: “hand.” By adding the Unādi affix वु (व), and changing च् to व (I. 27.)

6. वाद् (वाहु), 7. वाद् ‘to ask, beg, to solicit for anything, 2. to be sick, to harass, to trouble; 3. to have power, to be master, to prevail 4. to bless.’

These roots are Atmanepadi when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c. (II. 3. 55 S. 616).

कद्:—वाचते “he blesses” or वाचति “he begs” &c.

Note:—वचताम् means ‘disease’ (रोग); another reading is वचनम् (Tarangini)

Both these roots begin with a dental च् ।

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II. 3. 55. S. 616. As वचिषो वाचनम् । The sixth

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted".

This we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI. 4. 126 where exception is made in the case of कृ and वृ ॥ Therefore, where the substitute is a *different* letter, then the reduplicate becomes âdeśādi: otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादिः ॥ Thus by VIII.4. 54, a वृ letter (व, ङ, ञ, क, च, छ, ष) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi-vowel) in the reduplicate.

Thus in वव the reduplicate is ववृ, the first व is also a *substitute*, for the वृ substitute of व will be व ॥ Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the व substitution. Thus वेवे ॥

Similarly ववृ+व=० वृ व वृ+व=वेवे ॥ So also. 3. d. वेवाते; 3. p. वेविरे; वेविचे, वेवे, वेविचरे ॥

So also रेवृ, रेवृ, वेवृ, वेवृ, वेवृ, वेवृ, वेवृ, वेवृ ॥ Why 'for वृ'? Observe दिविवृ, दिविवृ: the वृ is not replaced. Why do we say 'short वृ'? Observe ररावे, ररावाते, रराचरे ॥ Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe ररवृ, ररवृ ॥ Some say this example is not appropriate, for by I. 2. 5, the Perfect affixes are not क्ति here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate: वृवृवृ: and वृवृवृ (Bhu. 536) Why do we say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe वववृ, वववृ, वववृ, वववृ, वववृ, वववृ ॥

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to वेवृ, वेवृ, वेवे and वेवाते, वेविरे though वृ and वृ are the roots, and वृ and वृ are changed to व and व ॥ The substitution of वृ consonant or a वृ consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII. 2.54, read with VIII. 2. 1.). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादिः, as is indicated by the special exception made in favor of वृ and वृ in sūtra VI. 4. 122.

8 वव

ववृ—ववते, ववेते, ववते; वववे; ववावते, ववावते ।

विवृ—वेवे, वेवाते, वेविरे; वेविचे; वेवे, वेविचरे ।

वृवृ—वृवाते, वृवाते, वृवाते ।

वृवृ—वृवाते ॥ लोहृ वृवाते, वृवाते, वृवे ॥

15. क्लिप्ति "to grieve, lament." This is a Transitive verb. Pre. क्लिप्यते चैत्रम् 'he laments for Chaitra.' Per. क्लिप्यते ।

16. पुष्ट "to rejoice." Pre. नोदते ॥ Per. पुष्टुते । No guṇa because १चट् (1. 2. 5),

नट्—नोदते, नोदते; नोदते ।

किल्—पुष्टते, पुष्टयते, पुष्टयिष्ये, पुष्टयिष्यते ॥

किल्—नोदित् ॥ किल् नोदित्यते ॥ नोदत् नोदयत् ॥

नट् अनोदत् ॥ विचिलिङ् नोदत् ॥ आशीलिङ् नोदयिष्यत् ॥

किल् अनोदयिष्यत् ॥ किल् अनोदयिष्यते ॥

Nouns:—नोदनः; पुष्ट; पुष्टिः; पुष्टः; पुष्टा ।

17. दत् "to give, present." Pre. ददते, Per. देदे—But this is a wrong form, as the following sūtra applies.

२२६३ । न ददददादिगुणानाम् । ६ । ४ । १२६ ।

ददेदेदेकादीनां गुणवन्नेन भावितस्य च योऽकारस्तस्यैवभाष्यस्योपी न । ददते । ददयते । दद-
दिदे । 'ददत् १२ स्वर्दे १२ आत्मादने' । अवयवगुणये सकर्तकः । ददायकर्तकः ।

2263. द is not substituted for the क of दत्, दद्, or of roots beginning with a द, or of such verbal stems in which the क results through the substitution of Guṇa, though the affixes of the Perfect being किल् or किल् follow, or the set नट्, nor is the reduplicate elided.

Thus (विचययत्, विचययत्, विचययिष्ये) ददते, ददयते, ददयिष्ये ॥ नट् । ददते, ददयते, ददे ॥
किल्, ददते, ददयते, ददयिष्ये, ददयिष्यते ॥ किल् ददित् ॥ किल् ददित्यते ॥ नोदत् ददयत् ॥ नट् ददयत् ॥
विचिलिङ् ददेत् ॥ आशीलिङ् ददयिष्यत् । किल् ददयिष्यत् ॥ किल् ददयिष्यते ॥

(Of roots beginning with द्:-ददययत्, ददययत्, ददययिष्य, ॥ Of roots where क is the result of guṇa, विचयययत्, विचयययत्, विचयययिष्य, क्लययिष्य, पुष्टययिष्य ॥ पुष्टयययिष्यिष्यत् चत्वार्यण्य-
स्वीकारस्य भावनकार इति ददत् प्रतिविष्यते ॥)

The क of Guṇa may result either from the guṇa of द् as क changed to नट् or of द changed to नो again changed to नट् as क्ल—नट् ॥

18. च्चद, 19 स्वर्दे "to taste, to be liked, be sweet, be pleasant to the taste: to sweeten." This root is Transitive when meaning "to experience i. e. to taste." and it is Intransitive when meaning "liking" i. e. to be liked. According to Kshīraswāmī it means च्चदते "to choose." Transitive; as च्चदति देवा उवाच विद्वन् ॥ It is Parasmaipadi here as a Vaidic Irregularity. Intransitive, as ददि च्चदते देवदत्तात् "curd is pleasant to the taste of Devadatta."

It is conjugated regularly. The initial द् in च्चद is changed to च by the following:—

21. कुर्वे, 22 कुर्वे, 23 कुर्वे, 24 कुर्व. In Kaiyyaṭa, Purushakara and Māytreya the root कुर्वे is not found. In Saṁmatā, Amoghā, Vistara and Chandra all the first three roots are given. In Charaka कुर्व क्रीडा is taken as one word meaning कुर्व विहार. But according to Maitreya and Kāśyapa, कुर्व is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of क्व here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus कुर्वते, कुर्वते; कुर्वते; कुर्वते; कुर्वते, कुर्वते ॥

In future the words कट् सिट् &c. will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As. 1. कुर्वते, 2. कुर्वते; 3. कुर्वित् 4. कुर्वित्ते; 5. कुर्वित्त्वा; 6. कुर्वित्वा 7. कुर्वेत्, 8. कुर्वित्ते, 9. कुर्वित्त्वा, 10. कुर्वित्त्वात् ॥

25. कुर्व "to flow, effuse, pour out, distil." It is an Intransitive verb in these senses. When meaning "to strike, hurt, wound, kill, destroy," it is Transitive, as कुर्वन्त formed by कृ of III. 1. 134. S. 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare." As कुर्वित् कुर्वित्त्वा कुर्वित्त्वात् (कुर्वित्त्वात्) ॥ So also कुर्वित्त्वात् कुर्वित्त्वात् (= कुर्वित्त्वात् कुर्वित्त्वात्)

Thus कुर्वते, P. कुर्वते, ॥ कुर्व=कुर्वित् । Noun कुर्वः "a cook, a morass."

NOTE:—Why do we say 'initial, in the preceding sūtra 2264'? Observe—कुर्वित्, कुर्वित् । Why have then roots been exhibited in the Dhātupāṭha with an initial क्, when for all practical purposes this क् is to be replaced by क्, would it not have been easier to spell at once these words with a क्? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with क् is for the sake of brevity. Certain roots change their क् into क् when preceded by certain letters: those roots which thus change their letter क् for क् have been at once taught with an initial क्, and thus by VIII. 2 59 their क् is changed to क् ॥ Thus from क्वि — instead of क्वित् we have क्वित् ॥ This root is exhibited in the Dhātupāṭha with a क्, and thus we know that the क् must be changed to क् ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given.

One must refer to the Dhātupāṭha for a list of the roots beginning with क् ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a क् and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhātupāṭha as beginning with an initial क्, as well as the following roots क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, and क्वि though followed by क् or क् ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial क् viz. क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, क्वि, क्वि ॥

The "dental" here means the dental pure and simple. *i. e.* त्, च्, ट्, थ्, भ्, and not dento-labial व्. This we infer from the inclusion of स्वरस्य &c. in the list, which are followed by व्. Had व् been included in the term "dental" there was no necessity of teaching स्वरस्य &c. separately.

NOTE:—To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त), the Desiderative (लृजन्त), the Intensive with यङ्, and the Intensive without यङ् (यङ्, लृजन्त); as well as some Kṛit derivatives where necessary. In this we have followed the Mādhaviya Dhatuvṛtti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू ? सहायम् ।

1. ✓ Bhū, to be.

1. ✓ Bhū, Parasmai. Pre. भवति । Per. बभूव । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवतु । Pote. भवेत् । Bene. भूयात् । Aorist अभूत् । Condi. अभविष्यत् । Pre. Part. भवन् । Per. Part. बभूवान् । Past Part. Pass भूतः । Act. भूतवान् । Fut. भविष्यन् । Ger. भूत्वा । Infini. भवितुम् । Adj. भवितव्यः, भवनीयः, भव्यः ॥

1. ✓ Bhū, Atmaue. Pre. भवते । Per. बभूवे । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper. अभवत । Pote. भवेय । Bene. भविष्ये । Aorist अभविष्यत् । Condi. अभविष्यत् । Pre. Part. Atmaue भवमानः । Per. Part. Atmaue, बभूवान् । Fut. भविष्यमायः ॥

1. ✓ Bhū, Passive. Pre. भूयते । भूयेते । भूयन्ते । भूयसे । भूयेसे । भूयध्वे । भूये । भूयावध्वे । भूयामध्वे । Per. बभूवे । I Fut. भविता or भाविता । भाविताध्वे or भाविताध्वे । I Fut. भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूये । Imper. अभूयत । बभूवे । Pote. भूयेत । भूयेय । Bene. भ (or भा) विष्ये । भ (or भा) विष्येय । Aorist अभविष्यत् or अभविष्यत् । अभविष्यताम् । अभविष्यतः or अभविष्यतः । अभविष्ये or अभविष्ये । Condi. अभविष्यत् or अभविष्यत् । अभविष्ये or अभविष्ये । Past Part. Pass. भूतः । Past Part. Act. भूयमानः । Fut. भविष्यमायः ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Parasmaipadi. Pre. भावयति । Per. भावयामि । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयताम् । Imper. अभभावतु । Pote. भावयेत् । Bene. भाव्यात् । Aorist अभभावत् । Condi. अभभाविष्यत् ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Atmanepadi. Pre. भावयते । Per. भावयामि । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper. अभभावत । Pote. भावयेत । Bene. भावयिष्ये । Aorist अभभावत् । Condi. अभभाविष्यत् ॥

1. ✓ Bhū, Causative, Passive. Pre. 1st. S. भाव्ये । Per. भावयामि । I Fut. भावयिताध्वे or भावयिताध्वे । II Fut. भावयिष्ये । Imperative भावयताम् । Imper. अभभावत । Pote. भावयेय । Bene. भावयिष्ये or भावयिष्ये । Aorist अभभावयिष्ये or अभभावयिष्ये । Condi. अभभावयिष्ये or अभभावयिष्ये ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Parasmaipadi. Pre. भूयुवति । Per. भूयुवामि । I Fut. भूयुविता । II Fut. भूयुविष्यति । Imperative भूयुवतु । भूयुवताम् । Imper. अभभूयुवतु । Pote. भूयुवेत् । Bene. भूयुव्यात् । Aorist अभभूयुवत् । Condi. अभभूयुविष्यत् ॥

1. ✓ Bhū, Desiderative, Atmanepadi. Pre. (जति) भूयुवते । भूयुवे । Per. (जति) भूयुविता । भूयुविताध्वे । I Fut. (जति) भूयुविता । भूयुविताध्वे । II Fut. (जति) भूयुविष्यते ।

पास्यद्भिः । Bene. पास्यन्ति । पास्यद्भ्यास्ताम् । Aorist अपास्यद्भिः । अपास्यद्भिः ।
अपास्यद्भिः । अपास्यद्भिः । अपास्यद्भिः । Condi. अपास्यद्भिः ॥

नाघ ४ प्रतिष्ठाविप्सयोः (ग्रन्थे च) ।

4. ✓ Gādhri, 1. to stand, 2. to seek or covet, 3 to compile, Pre. गाधते ।
गाधते । गाधे । Per. अगाधे । I Fut. गाधिता । गाधिता । II Fut. गाधिष्यते । Imperative
गाधताम् । गाधेत् । गाधे । Imper. अगाधत । अगाधताः । अगाधे । Pote. गाधेत । गाधेयः ।
गाधेयः । Bene. गाधिषीष्ट । Aorist अगाधिष्ट । अगाधिष्टाः । अगाधिष्टि । Condi. अगाधिष्यत ।
Pass. गाध्यते । Desi. जिगाधिष्यते । Inten. अगाध्यते । Fut. गाधिष्यमाद्यः । Nouns.
गाधनः । गाधि ॥

4. ✓ Gādhri, Causative. Pre. गाधयति । Per. गाधयां वकारः । I Fut. गाधयिता ।
II Fut. गाधयिष्यति । Imperative गाधयतु । Imper. अगाधयतु । Pote. गाधयेत् । Bene.
अगाध्यात् । Aorist अजगाधत् । Condi. अगाधयिष्यत् ॥

4. ✓ Gādhri, Desiderative. Pre. जिगाधिष्यते । Per. जिगाधिषां वजे । I Fut.
जिगाधिषिता । II Fut. जिगाधिषिष्यते । Imperative जिगाधिषताम् । Imper. अजिगाधिषत ।
Pote. जिगाधिषेत् । Bene. जिगाधिषीष्ट । Aorist अजिगाधिषिष्ट । Condi. अजिगाधिषिष्यत् ।
Passive of Desiderative. जिगाधिष्यते । Aorist अजिगाधिषि ॥

4. ✓ Gādhri, Intensive. Pre. अगाध्यते । Per. अगाधां वजे । I Fut. अगाधिता ।
II Fut. अगाधिष्यते । Imperative अगाध्यताम् । Imper. अजगाध्यत । Pot. अगाध्येत ।
Ben. अगाधिषीष्ट । Aor. अजगाधिष्ट । Con. अजगाधिष्यत । II. Pass. Aor. अजगाधिषि ॥

4. ✓ Gādhri, Yān luk. Pre. अगाध्ति । 2. S. अगाध्ति । Per. अगाधां वकारः ।
I Fut. अगाधिता । II Fut. अगाधिष्यति । Imperative अगाधतु । or अगाधताम् । 1st. S. अग
माधनि । Imper. अजगाधत-०द् 2. S. अजगाधाः or अजगाधात्-०द् । Pote. अगाध्यात् ।
अगाध्याताम् । Bene. अगाध्यात् । अगाध्यास्ताम् । Aorist अजगाधीत् । अजगाधिष्टात् ।
Condi. अजगाधिष्यत् ॥

बाध ५ ले डने ।

5. ✓ Bādhi, to harass. Pre. बाधते । Per. अबाधे । I Fut. बाधिता । II Fut.
बाधिष्यते । Imperative बाधताम् । Imper. अबाधत । Pote. बाधेत । Bene. बाधिषीष्ट ।
Aorist अबाधिष्ट । Condi. अबाधिष्यत । Pass. बाध्यते । Caus. बाधयति, बाधयते । Desi.
जिबाधिष्यते । Inten. अबाध्यते । Pre. Part. Atmane बाधमानः । Past Part. Pass. बा-
धितः । Past Part. Aor बाधितवान् । Fut. बाधिष्यमाद्यः । Ger. बाधित्वा । Infini. बाधि-
तुम् । Adj. बाधितव्यः । अधिनीय बाध्यम् । Nouns बाधुः ; मद्रुबाधुः ॥

नाघ ६, नाघ ७ याच्नो पतापैश्वर्याक्षीः बु ।

6. ✓ Nādhri, 7 ✓ Nādhri, to trouble ; to ask ; to have power ; to bless.
Pre. नाधति । A. नाधते । Per. ननाध । A. ननाधे । I Fut. नाधिता । A. नाधिता । II
Fut. नाधिष्यति । A. नाधिष्यते । Imperative नाधतु । A. नाधताम् । Imper. अनाधतु । A.
अनाधत । Pote. नाधेत् । A. नाधेत । Bene. नाध्यात् । A. नाधिषीष्ट । Aorist अनाधीत् ।
A. अनाधिष्ट । Condi. अनाधिष्यत् । A. अनाधिष्यत ॥

दध ८ धारये ।

8. ✓ Dadha, to hold. Pre. दधते । Per. देधे । देधाते । देधिरे । देधिरे । देधिरे ।
देधिष्यते । I Fut. दधिता । II Fut. दधिष्यते । Imperative दधताम् । Imper. ~~दधतु~~ ॥

Pote. दधेत् । Bene. दधिधीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत् । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Desi. दिदधिष्यते । Inten. दादध्यते ॥

8. ✓Dadha, Desiderative. Pre. दिदधिष्यते । Per. दिदधिष्यन्ते । I Fut. दिदधिष्यताम् । II Fut. दिदधिष्यन्ते । Imperative दिदधिष्यताम् । Imper. अदिदधिष्यत् । Pote. दिदधिष्येत् । Bene. दिदधिष्यीष्ट । Aorist अदिदधिष्यत् । Condi. अदिदधिष्यन्ते । Desi. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । लोट्—दध्याताम् । लङ्—अदध्यत् । लिङ्—दध्यते । कृष्—चिक् अदाधि ॥

8. ✓Dadha, Yān Intensive. Pre. दादध्यते । Per. दादध्यां चक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यते । Imve. दादध्यताम् । Imp. अदादध्यत् । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिषीष्ट । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत् ॥

8. ✓Dadha, Yān luk. Pre. दादधि । दादधः दाधन्ति । दादधिम । Per. दादध चकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादधु or दादध्यात दादधि । दादधानि । Imper. अदाधत्—^०द अदादधाम् । अदाधधुः । अदाधाः । अदादध अदाधधम् । Pote. दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्याताम् । Aorist अदादधीत् or दाधीत् । अदादधिष्यात् or दाधिष्यात् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कृदि ६ आप्रवणे ।

9. ✓Skudi, to jump; to raise. Pre. स्कुन्दते । Per. पुस्कुन्दे । I Fut. स्कुन्दिता । II Fut. स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्दत् । Poten स्कुन्देत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist, अस्कुन्दिष्ट । Condi. अस्कुन्दिष्यत् । Pass. स्कुन्द्यते । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Desi. पुस्कुन्दिष्यते । Inten. पोस्कुन्द्यते । Noun. स्कुन्दनः ॥

9. ✓Skudi, Passive. Pre. स्कुन्द्यते । Imperative, स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्द्यत् । Poten, स्कुन्द्येत । Aorist, अस्कुन्दि ॥

9. ✓Skudi, Desiderative. 1. पुस्कुन्दिष्यते । 2. पुस्कुन्दिष्यन्ते । 3. पुस्कुन्दिष्यताम् । 4. पुस्कुन्दिष्यन्ते । 5. पुस्कुन्दिष्यताम् । 6. अपुस्कुन्दिष्यत् । 7. पुस्कुन्दिष्येत् । 8. पुस्कुन्दिष्यीष्ट । 9. अपुस्कुन्दिष्यत् । 10. अपुस्कुन्दिष्यन्ते ॥

9. ✓Skudi, Intensive. 1. पोस्कुन्द्यते । 2. पोस्कुन्दिष्यन्ते । 3. पोस्कुन्दिताम् । 4. पोस्कुन्दिष्यते । 5. पोस्कुन्दिष्यताम् । 6. अपोस्कुन्द्यत् । 7. पोस्कुन्द्येत । 8. पोस्कुन्दिष्यीष्ट । 9. अपोस्कुन्दिष्ट । 10. अपोस्कुन्दिष्यन्ते ॥

9. ✓Skudi, Yān Luk. 1. पोस्कुन्दीति or पोस्कुन्ति । 2. पोस्कुन्दिष्यत् । 6 अपोस्कुन् । Caus. स्कुन्दयति ॥

शिवदि १० हवैत्ये ।

10. ✓Svidi, to become white. It is conjugated like ✓Skudi. Pre. शिवन्ते । Per. शिवन्ते । I Fut. शिवन्तिता । II Fut. शिवन्दिष्यते । Imperative. शिवन्दिताम् । Imper. अशिवन्त् । Poten. शिवन्ते । Bene. शिवन्दिषीष्ट । Aorist. अशिवन्दिष्ट । Condi. अशिवन्दिष्यत् । Pass. शिवन्ते । Caus. शिवन्यति, शिवन्यते । Desi. शिवन्दिष्यते । Inten. शिवन्दिष्यते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तयोः ।

11. ✓Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. वन्दते । I Fut. वन्दिता । II Fut. वन्दिष्यते । Imperative वन्दताम् । Imper. अवन्दत् । Pote. वन्देत । Bene. वन्दिषीष्ट । Aorist. अवन्दिष्ट । Condi. अवन्दिष्यत् । Pass. वन्द्यते । Caus. वन्दयति, वन्दयते । Desi. वन्दिष्यते । Inten. वान्दिष्यते । Nouns. वन्दः । वन्द्री । वन्दाफः । वन्दा । वन्दारका ॥

भदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. ✓Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like ✓skudi. Pre. भन्दते । Per. बभन्दे । I Fut. भन्दिता । II Fut. भन्दिष्यते । Imperative. भन्दिताम् । Imper. अभन्दिता । Pot. भन्देत् । Bene. भन्दिषीष्ट । Aorist. अभन्दिष्ट । Cond. अभन्दिष्यत् । Noun. भन्दि ।

मदि १३ स्तुति मोह मद स्वप्न गतिषु ।

13. ✓Madi, to praise; to be glad; to be drunk; to sleep; to move slowly, to shine; to languish. This root is also found in the Divādi and Churād classes. Pre. मन्दते । Per. ममन्दे । I Fut. मन्दिता । II Fut. मन्दिष्यते । Imperative. मन्दिताम् । Imper. अभमन्दत । Pot. मन्देत् । Bene. मन्दिषीष्ट । Aorist. अभमन्दिष्ट । Condi. अभमन्दिष्यत् । Pass. मन्दिष्यते । Caus. मन्दयति, मन्दयते । Desi. अभिमन्दिष्यते, Inten. माममन्दते । Noun. मन्दुरा, मन्दिरम्, मन्दूम्, मन्दारः, मन्दरः ।

स्पदि १४ किञ्चिच्चलने ।

14. ✓Spadi, to shake; to tremble. Pre. स्पन्दते । Per. पस्पन्दे । I Fut. स्पन्दिता । Pass. स्पन्दिष्यते । Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते । Desi. पिस्पन्दिष्यते । Inten. वास्पन्दते ।

क्लिदि १५ परिदेवने ।

15. ✓Klidi, to lament. Pre. क्लिन्दते । Per. चिक्लिन्दे । I Fut. क्लिन्दिता । Pass. क्लिन्दिष्यते । Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते । Desi. चिक्लिन्दिष्यते । Inten. चेक्लिन्दते । Noun. क्लिदा ।

मुद १६ हर्षे ।

16. ✓Muda, to rejoice. Pre. मोदते । मोदते । मोदन्ते । मोदते । मोदते । मोदते । मोदते । मोदावते । मोदावते । Per. मुमुदे । मुमुदाते । मुमुदरे । मुमुदिवे । मुमुदिवे । I Fut. मोदिता । II Fut. मोदिष्यते । Imperative. मोदताम् । Imper. अभमोदत । Pote. मोदेत् । Bene. मोदिषीष्ट । Aorist. अभमोदिष्ट । Condi. अभमोदिष्यत् ।

16. ✓Muda, Passive. Pre. मुद्यते । Imperative. मुद्यताम् । Imper. अभमुद्यत । Pote. मुद्येत् । Aorist. अभमोदि ।

16. ✓Muda, Desi. 1. मुमुदिवते or मुमोदिवते । 2. मुमुदिवाचकम् । मुमोदिवाचकम् ।

16. ✓Muda, Inten. 1. मोमुद्यते । 2. मोमुदां चक्रे । 3. मामुदिता ।

16. ✓Muda, Caus. 1. मोदयति । 2. मोदयञ्चकार । Aor. अभमुदत् । Past. Part. *Pass. मुदितम् or मोदितम् । Past. Part. Act. प्रमुदितवान् or प्रमोदितवान् । Ger. मुदित्वा or मोदित्वा ।

16. ✓Muda, Yān luk Pre. मोमोति or मोमुदीति । मोमुतः । मोमुदात् । मोमोति or मोमुदीति । 1. S. मोमोति or मोमुदीति । d. मोमुदुः । Per. मोमोदाञ्चकार । I Fut. मोमोदिता । II Fut. मोमोदिष्यति । Imperative. मोमोदु or मोमुताम् or मोमुदीतु । 2. S. मोमुदि । 1. S. मोमुदाति । d. मोमुदाव । Imper. अभमोमुदीत् or अभमोमु-द-अभमोमुताम् । 2. S. अभमोमु-मोद or अभमोमो- or अभमोमुदीः । 1. S. अभमोमुदम् । Pote. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Bene. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Aorist. अभमोमुदीत् । अभमोमुदिष्टम् । Condi. अभमोमुदिष्यत् ।

दद १७ दाने ।

17. ✓Dada, to give. Pre. ददते । ददते । ददे । Per. ददते । ददताते । ददति । ददते । I Fut. ददिता । II Fut. ददिष्यते । Impera. ददताम् । Imper. अभददत् । Pote. ददेत् ।

Bene. ददिषीष्ट । Aorist अददिष्ट । Condi. अददिष्यत् । Pass. दद्यते. Imperative. दद्यताम् । Imper.; अदद्यत् । Pot. दद्यत् । Aor. अदादि Caus. दादयति, दादयते । Desi. दददियते । Inten. दादयते । Yañ luk. दाददीति or दादति । Noun.

ध्व १८, स्वर्द १९ आश्वादने ।

18. ✓ Shvada, 19 ✓ Svarda, to taste. Pre. स्वदते ; स्वर्दते । Per. स्वद । स्वर्द । I Fut. स्वदिता ; स्वर्दिता । Pass. स्वद्यते, स्वर्द्यते । Caus. स्वादयति, स्वादयते. स्वर्दयति, स्वर्दयते । Aorist. अश्विष्यत् । C. Desiderative शिस्वादयिष्यति । Desi. शिस्वदियते । Inten. नास्वद्यते, हास्वर्द्यते, Yañ luk. हास्वदीति or हास्वति । Noun. स्वादुः ।

उर्द २० माने कीडायां च ।

20. ✓ Urda, to measure ; to play ; to taste. Pre. ऊर्दते । Per. ऊर्दां चने । Fut. ऊर्दिता । II Fut. ऊर्दियते । Imper. ऊर्दताम् । Impera. ऊर्दत । Pote. ऊर्दत । Bene. ऊर्दिषीष्ट । Aorist. ऊर्दिष्ट । Condi. ऊर्दिष्यत् । Caus. ऊर्दयति, ऊर्दयते । Aorist ऊर्दिदत् । Desi. ऊर्दिदियते ।

कुर्द २१, खुर्द २२, गुर्द २३, गुद २४ कीडायामेव ।

21. ✓ Kurda, to play. Pre. कूर्दते । Per. कुकुर्द । I Fut. कूर्दिता । II Fut. कूर्दियते । Imperative कूर्दताम् । Imper. अकूर्दत । Pote. कुदत । Bege. कूर्दिषीष्ट । Aorist अकूर्दिष्ट । Condi. अकूर्दिष्यत् । Pass. कूर्द्यते । Caus. कूर्दयति, कूर्दयते । Aorist अकुकूर्दत् । Desi. अकुकूर्दियते ।

21 ✓ Kurda Yañ luk, Pre. ओकूर्दीति or ओकूर्ति । ओकूर्तः । Per. ओकूर्दां चकार । I Fut. ओकूर्दिता । Imper. अओकूर्दीत, or अओकूर्त - 'र्द । अओकूर्ः or अओकूर् - 'द । Pass. ओकूर्द्यते । Caus. ओकूर्दयति । Aorist अओकूर्दत् । Desi. ओकूर्दियते । Inten. ओकूर्दयते ।

22. ✓ Khurda, to play. Pre. खूर्दते । Per. खुकुर्द । I Fut. खूर्दिता । II Fut. खूर्दियते । Imperative खूर्दताम् । Imper. अखूर्दत । Pote. खूर्दत । Bene. खूर्दिषीष्ट । Aorist अखूर्दिष्ट । Condi. अखूर्दिष्यत् । Pass. खूर्द्यते । Caus. खूर्दयति, खूर्दयते । Desi. अखूर्दियते । Inten. ओखूर्दयते ।

23. ✓ Gurda, to play. Pre. गूर्दते । Per. गुगूर्द । I Fut. गूर्दिता ।

24. ✓ Guda, to play. Pre. गोदते । Per. गुगुदे । I Fut. गोदिता । Caus. गोदयति, गोदयते । Desi. गुगुदियते, गुगोदियते । Inten. ओगुदयते । Ger. गुदिता or गोदिता । Noun. गुदम् । गोद ।

धूद २५ क्षरणे ।

25. ✓ Shūda, to effuse ; to flow. Pre. धूदते । Per. धुधूदे । I Fut. धूदिता । Caus. धूदयति, धूदयते । Aorist अधुधुदत् । Desi. धुधूदियते । Inten. ओधूदयते । Yañ luk. ओधूति । Nouns. अधुधुदः । धूदिता (trīn), धूदः 'a creek' 'mire.'

ह्राद २६ अघ्यप्ते शब्दे ।

26. ✓ Hṛāda, to sound, to roar. The word अघ्यल्लघ्य means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते । Per. अह्रादे । I Fut. ह्रादिता । Pass. ह्राद्यते । Aorist अह्रादि । Caus. ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अह्रीह्रादत् । Desi. ह्रिह्रादियते । Inten. आह्रादयते । Yañ luk. आह्रादीति or आह्राति । Noun. ह्रदः 'a lake', अह्रिह्रदः 'a city of the Vāhikāsa' (IV, 2, 142, S. 1366 अह्रिह्रदीकः) ।

ह्रादी २७ सुखे च ।

27. ✓Hlādi, 'to be glad or delighted, rejoice,' By force of च 'and' we draw in the anuvritti of avyakta—śabde and so it means 'to sound' also. Thus :—
Pre. ह्लादते just like ह्लादते. The root is exhibited with a long ह as its indicatory letter and this differentiates it from हृद. Therefore the rule VII. 2. 14. S. 3039 applies to the Past Participle along with VI. 4. 95. S. 3073. Thus आह्लादः, आह्लादवान् (VIII. 2. 42. S. 3016.) Pre. ह्लादते. Per. अह्लादे. I Fut. ह्लादिष्यते. Pass. ह्लादयते. Caus. ह्लादयति, ह्लादयते. Desi. जिह्लादिषति. Inten. आह्लादयते. Noun, आह्लादः.

स्वाद २८ आस्वादने ।

28. ✓Svāda, 'to taste.' It has the same meaning as the root 18, स्वाद. Thus स्वादते. As it is taught without a च, in the Dhātupāṭha, so द is never changed to व, as अस्विवदत्. Pre. स्वादते. Per. अस्वादे. I Fut. स्वादिष्यते. Pass. स्वादयते. Caus. स्वादयति, स्वादयते. Desi. दिस्वादिषते. Inten. आस्वादयते.

पर्द २९ कुत्तिसते शब्दे ।

29. ✓Parda, to break wind. Pre. पर्दते. Per. अपर्दे. I Fut. पर्दिता. II Fut. पर्दिष्यते. Impera. पर्दताम्. Imper. अपर्दत. Poten. पर्दत. Bene. पर्दिषीष्ट. Aorist. अपर्दिष्ट. Pass. पर्दयते. Caus. पर्दयति, पर्दयते. Desi. पिपर्दिषते. Inten. वापर्दयते. Yañ luk अपर्दीति or पापर्दि. Noun. पदाशुः.

यत्ति ३० प्रयत्ने ।

30. ✓Yati, to attempt. Pre. यतते. Per. येते. येतिषे. I Fut. यतिता. II Fut. यतिष्यते. Impera. यतताम्. Imper. अयातत. Bene. यतिषीष्ट. Aorist. अयतिष्ट. Condi. अयतिष्यत. Pass. यत्यते. Caus. यातयति, यातयते. Aorist अयोयत्. Desi. यियतिषते. Inten. वायत्यते. Yañ luk यायतीति or यायति. Noun. यत्तः. यतिः. Past, Part. Pass. यतितः. आयतः.

युत् ३१, जुत् ३२ भासने ।

31. ✓Yutri, 32 ✓Jutri, 'to shine,' These two roots are read with an indicatory च. Therefore VII. 4. 2. S. 2572 applies and in the Aorist with चङ, there is no shortening. As अयुयोत्. P.P. युतितम् or योतितम्. (I. 1. 21. S. 3056), Pre. योतते. Per. युयुते. I Fut. योतिता. Pass. युत्यते. Caus. योतयति, योतयते. Aorist. अयुयोत्. Desi. युयुतिषते or युयोतिषते. Inten. योयत्यते. Yañ luk योयुतीति or योयोति. Past, Part. Pass. युतितः or योतितः. Ger. युतिष्या or योतिष्या.

32. ✓Jutri, to shine. Pre. जोतते. Per. जुजुते. Fut. जोतिता. Pass. जुत्यते. Caus. जोतयति, जोतयते. Aorist. अजुजोत्. Inten. जोजुतिषते. Yañ luk जोजुतीति or जोजोति.

विथृ ३३, वेथृ ३४ याचने ।

33. ✓Vithri, 34. ✓Vethri, 'to beg.' According to Kaushika the first root is विथ ending with a च. This view is, however, discarded by Kshiraswami. Pre. वेथते. Per. विथिषे. I Fut. वेथिता. II Fut. वेथिष्यते. Imper. वेथताम्. Imper. अवेथत. Pot. वेथेत. Ben. वेथिषीष्ट. Aor. अवेथिष्ट. Cond. अवेथिष्यत. Pass. विथयते. Caus. वेथयति, वेथयते. Aorist अविथेत्. Desi. विथिचिषते, विथेचिषते. Inten. वैथिष्यते. Yañ luk वेथिषीति or वेथेति.

34. ✓vethri, to beg. The forms विथेसे (Per.) वेथयते (Pass., and distinguish it from the last root. Having an indicatory च it never shortens the penultimate,

Both these roots take two objects. Pre. वेद्यते । Per. विद्येते । I Fut. वेद्यता । II Fut. वेद्यिष्यते । Int. वेद्यताम् । Imper. वेद्यत । Pot. वेद्येत् । Ben. वेद्यिष्येत् । Apr. वेद्यिष्येत् । Cond. वेद्यिष्यत् । Pass. वेद्यते । Caus. वेद्यति, वेद्यते । Desi. विवेद्यते । Intensive, वेद्यिष्यते । yañ luk वेद्येतीति । or वेद्यति ॥

अथि ३५ शैथिल्ये ।

35. ✓ Śrathi, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed;' This root is exhibited as शथि, with an indicatory short ष, in order to show that a nasal should be inserted: which nasal is not elided before कित् affixes. Pre. शथते । Per. शथते । I Fut. शथिष्यता । II Fut. शथिष्यत् । Imperative शथताम् । Imper. शथत । Pot. शथेत् । Ben. शथिष्येत् । Aorist, शथिष्यत् । Cond. शथिष्यत् । Pass. शथते । Caus. शथयति, शथयते । Aorist शथयन्तु । Desi. शथिष्यते । Intensive शथयिष्यते । yañ luk शथयतीति or शथयि । Impe-fect शथयन् । Noun शथ्य । प्रथयः । द्विस्रथः ॥

अथि ३६ कौटिल्ये ।

36. ✓ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend.' Thus कृन्ते &c. like कृन्ते &c. There is difference in the reduplication. Some read these two roots without the indicatory ष, but with an ञ, i e., instead of शथि, शथि they read them as कृन् and कृन् । In this view, the nasal would be elided before कित् affixes. The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛttikāra. But this is mistake, according to Taraṅgaṇi. The author of Kāśī-kā also does not approve the reading कृन् and कृन्, but कृन् and कृन् because under 1. 2. 6. Vārtika³ कृन्कृन्, &c. he has given the examples कृन्तुः in Liṭ Parasmaipada.

The root कृन् कृन्ते is read in the Kṛyā-ṭi class also: and कृन् कृन्ते in कृन्तु । Pre. कृन्ते । Per. कृन्ते । I Fut. कृन्तिता ॥

कथ ३७ रक्ताघायाम् ।

37. ✓ Kattha, to boast, to swagger, to praise. Pre. कथते । Per. कथते । I Fut. कथिता । Pass. कथते । Desi. कथिष्यते । Inten. कथयते । Yañ luk कथयतीति । Nouns, विकथन । विकथी ॥

Here end the 36 roots beginning with शथ 'to prosper,' and which are Atmanepadi.

Note :— We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are rather clear.

अह्, अहन्ते, वेति, व, एव, वीह्, वु, नु, वु, स्वि, वीह्, विभिः ।

वह्, वहन्त्यां च विनैकाद्योऽनन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

अकल्, पक्, मुक्, रिक्, वक्, विक्, लिक्, प्रच्छि, त्यक्, निजिह्, भक्ः ।

भञ्ज्, भुज्, भस्ज्, भस्जि, यज्, युज्, वज्, रज्ज्, विजिह्, स्वजिह्, सज्ज्, सज्जः ॥ २ ॥

अह्, जुह्, जिह्, छिह्, तुवि, नुवः, पद्य, भिह्, विद्यति, विनह्, ।

अह्, सदी, स्विद्यति, स्कन्दि, हदी, क्रुध्, सुधि, बुध्यती ॥ ३ ॥

क्रन्धि, युंधि, दधी, राधि, व्यंघ्, शुध्, साधि, सिह्, यती, ।

मन्य, हन्नाप्, सिप्, कुपि, तप्, तिप्, स्मृष्यति, वृष्यती ॥ ४ ॥

लिय, लुप्, वप्, शप्, स्वप्, सधि, यभ्, रभ्, लभ्, गप्, नप्, यमो, रभिः ।

क्रुचि, वंशि, द्विशी, वृक्, सुक्, रिक्, वक्, लिक्, विक्, वृष्टः, कृचिः ॥ ५ ॥

स्विक्, तुव, द्विक्, कुक्, पुष्य, पिक्, विक्, शिक्, शूक्, श्लिष्यताह्, घंसिः, ।

असति, वंह्, द्विहि, कुहो, नह्, मिह्, वह्, लिह्, वहिस्तथा ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिकं शतम् ।

तुदादौ मतभेदेन स्युतौ यौ च चुरादिषु ॥ ७ ॥

वृप्, वृषी, तौ वारयितुं श्यना निर्देश आकृतः ।

किं च । स्विह्यपदौ, सिह्बुधौ, मन्यपुष्यश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

वचिः यपा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिहताये ।

विजिह्, विजिह्, ञ्ज्, इति सानुबन्धा जमो तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिस्वान्द्रोर्गदिरिष्टो भाष्येऽपि वृश्यते ।

व्याज्भूत्यादयस्तत्रेन नेह वेदुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

राज्ज, भस्ज्जी, कदि, पदी, तुह्, बुध्, सुधि, पुषी, विधिः ।

भाष्यानुक्ता नवेदोक्ता व्याज्भूत्यादिसंमतेः ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्तन्मयीयान्ताः परस्मैपदिकः ॥

Thirty-eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ स्नातस्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतित् रत् रति स्थिते ॥

38. ✓ *Ata*, 'to go constantly, to wander.' The words स्नातस्यगमन mean 'un-interrupted going.' As होमममति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre. अतति, अतति, अतानि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतित्, आतित् । The अ is lengthened by VII, 4. 70. S, 2248, I Fut. अतित् । II Fut. अतिष्यति । Im-अततुः । Imp. अततु । There is Vriddhi before the augment आद । Pot. अतेत । Bene, अत्तात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + इद् + सिच् + ईद् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III, 1. 44 S, 2222.

The augment इद् is added to this सिच् by VII, 2. 35 S, 2184. The personal ending त् gets the augment ईद् by VII, 3. 96. S, 2225, So the equation stands thus आतित् + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the इ is elided.

२२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य डस्य लोपः स्वाद्वीटि परे ॥

* सिञ्जनेव द्वादेसे सिञ्जो वाच्यः । आतीत् । आतिष्यात् । आतिषुः ।

2266. The इ is dropped after the augment इद्, if after this इ the augment ईद् follows.

Thus आतित् + ई + त् = आति + ० + ई + त् ॥

Now this इ is elided by VIII, 2. 28 (the present sūtra) of the Tripādi (the last three sections or Padas of the Aṣṭādhyāyī.)

This elision would, therefore, be asiddha for the purposes of ekādeśa (VI, 1. 101 S, 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई, as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in सिञ्ज इत् of sūtra VIII, 3. 19 S, 67; for VIII, 2. 1. S, 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika:—

Vārtā—When ekādeśa is to be done, the elision of सिच् is to be considered siddha or valid. As आतीत् । Here the 'सिच्' is elided by इट ईटि (VIII, 2. 28) This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha single substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतीत् ॥

This elision of इ takes place when it is situated between इद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following इ, there is no elision. As आतिष्यात्, आतिषुः ॥

The above examples आतीत्, आतिष्यात् and आतिषुः may be either अत् + आतीत् or अत् + आतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च; is it कृतीत् or कृतीत्? According to the next sūtra it might have been कृतीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

२२६० । यद्वाग्राजहन्तस्यचः । ७ । २ । ३ ॥

सतेजोर्ध्वं सप्तस्य चाङ्गस्याधः स्थाने दुःखः स्याद्विषयि यस्मिन्पक्षे । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vṛddhi of the $\bar{a}$ of $\bar{a}y$, and $\bar{a}y$, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant.

NOTE:—As अवादीत्, अवादीत्. This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2, 7. So also of stems ending in consonants : as अवादीत्, अमीत्यत्, अर्वात्यत्, अरीत्यत्. »

The root कृ is a कृष्ण root and therefore, there would be Vṛddhi of कृ into कृ. But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra :—

२२६८ । नेटिं १ ७ । २ । ४ ॥

इच्छायां सिद्धिं पातुर्ल न स्यात् । मम भवानतीत् । अतिष्टाम् । अतिदुः ।

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriiddhi, when the few takes the augment एङ् :

Therefore we do not get the form कृत्सीत्, but कृत्सीत्; because the कृत् here takes the augment वृद्. Thus without the augment वृ we have the forms: कृत् अवाक् कृत्सीत्, or कृत् अवाक् कृत्सीदम्, or कृत् अवाक् कृत्सीतुः. The augment कृ is slid after कृत्. The form कृत्सीत् is therefore really कृ + कृत्सीत् and not कृ + कृत्सीत् + Pre. कृत्सीत्, कृत्सीद, कृत्सीमि, कृत्सीत्. Per. कृत्, कृत्सीतुः, कृत्सीत्, कृत्सीत्, कृत्सीत्. I Fut. कृत्सीत्, कृत्सीत्, कृत्सीत्. II Fut. कृत्सीत्. Im. कृत्सीत्. Imper. कृत्सीत्. Pot. कृत्सीत्. Bene. कृत्सीत्. Aorist कृत् + कृत्सीत्, कृत्सीदम्, कृत्सीतुः (without वृद्). Gon. कृत्सीत्. Pass. कृत्सीत्. Per. कृत्सीत्. I Fut. कृत्सीत्. II Fut. कृत्सीत्. Im. कृत्सीत्. Imper. कृत्सीत्. Pot. कृत्सीत्. Bene. कृत्सीत्. Aor. कृत्सीत्, d. कृत्सीत्. pl. कृत्सीत्. Caus. कृत्सीत्. Des. कृत्सीत्. Past. Part. Pass. कृत्सीत्. Nouns: कृत् 'a kind of bird,' कृत् 'infantry,' कृत् 'an asterism,' कृत्सीत्, 'a guest,' कृत्सीत् 'air.'

पिबति १६ संज्ञात्वे । चेतति । चिद्येत । अच्येतीत् । अच्येतिष्यत् । अच्येतिष्युः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand'.
'to remember'; 'to think'.

Pra. - हेतसि । Per. विधेत, विधिष्य, विधिष्युः । विधेतिष्य । विधित, विधेत, विधिषितम् ।
 विधिषितम् । I Fut. हेतिस्य । II Fut. हेतिस्यामि । Im. हेतानु । Imper. वधेत्तु । Pot.
 वधेत् । Bene. विधेत्तु । Aor. वधेत्तु, वधेत्तु, वधेत्तुः । Condi. वधेत्तुम् ।
 Pass. इवधेत् । Caus. वधेत्तु, वधेत्तु, वधेत्तुः । Desi. विधिषितुम् or विधिषितुम् ।

nten. चेषित्वस्ते । Yañ luk चेषित्वीति or चेषेति । Past Part. चिषत्, चित्तवान् । Ger. चित्तिष्या or चेषित्वा । Nouns चेतनः, चित, चेत, चेतन्तो, चेतन्यम् ॥

च्युतिर् ४० आसेचने । सेचनमाद्रीकरणम् । आह्नीचदर्थेऽभिधायी च ॥

* इर इत्संज्ञा वाच्या * । ह्येतति । चुच्योत ॥

40. ✓ Chyutir. to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix चा has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vārtika :—The whole portion च् whenver it occurs at the end of a root is to be treated as हत् । Thus Pre. ज्योतति । Per. चुज्योत ॥

As this root has an indicatory च्, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where च् is replaced by चङ् and there is consequently no guṇa. The Sūtra which causes this is the following :—

२२६६ । हरितो वा । ३ । १ । ५७ ॥

हरितो धातोश्चलेरङ्, वा । स्वात्, परस्मैपठे परे । चङ्पुनत्,—चङ्प्योतीत् ॥

2269. चङ् is optionally the substitute of च् after that root which has an indicatory च्, when the Paṣmaipada terminations are employed.

NOTE :—Thus from भिदद् (भिद) 'to divide,' we derive, चमिदत्, or चमिद्, वीत् । But we have चमिष in the Atmanepada. So from छिदिर,—चच्छिदत्, or चच्छीवोत् ।

Similarly चुचुतिर्, has its Aorist either as चङ्प्योतीत्, or चङ्पुनत्, with चङ् affix.

40 ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pre. च्योतति Per. चुच्योत । चुच्योतिष । I Fut. च्योतिषीत् । II Fut. च्योतिष्यति । Im. चङ्प्योतन् । Pote च्योतेत् । Bene. च्युत्वात् । Aorist चङ्पुनत्, or चच्छीतीत् । Pass. च्युन्यते । Caus. ज्योतयति । Aor. चङ्पुनत् । Desi. चुच्युतिषति or चुच्योतिषति । Inten. ज्योच्युन्यते । Yañ luk चोच्युतीति or चोच्योति । Past. Part. Pass. च्युतिषत् or च्योतिषत् । Ger. च्योतिष्या or च्युतिष्या ॥

इच्युतिर् ४१ चरणे । इच्योतति । चुच्योत । चङ्पुनत्-चङ्प्योतीत् । यकाररहितोऽप्येयम् । इच्योतिष ॥

41. ✓ Ichyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow,' 'to shed, pour out, diffuse scatter.' Pre. चङ्प्योतति । Per. चुचङ्प्योत &c. like चुचुत् । Aor. चङ्पुनत्, with चङ्, or चङ्प्योतीत् ॥

Some read this root without च्, namely अङ्पुनत् । Then the conjugation will be ज्योतति &c. As in चङ्पुनत् चतमिष चुपुनत् ॥

NOTE : The whole portion च् is indicatory, and not च and ण् separately. They can be made separately हत्, also by उपदेशेऽजन्तादि हत्, (1. 3. 2. 8. 3) ; which will make च् indicatory ; and by हलन्तश्च, (1. 3. 3. 8. 1) which will make ण् indicatory. This is done actually by Mādhava in his Dhātuvṛtti. But the object is to

it is that if *व* be taken separately as indicative, then there should be an insertion of nasal by *वृद्धिर्लोपः* (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. *वृद्धिर्भाषणे*, 'to shine').

Similarly should be conjugated the root *वृज्*. This root is not given in the Siddhānta.

मन्थ ४३ विलोडने । विलोडनं प्रतिपातः । मन्थति । मन्थ्य । यासुः
मिदाशिवि (२२१६) इति क्रिस्तात् अनिदितात्—(४१५) इति मलोपः । मन्थात् ॥

43. ✓ *Mantha*, 'to "oburn," to agitate, shake, stir round or up, to crush to grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre. मन्थति । Per. मन्थ्य, मन्थविभ । I Fut. मन्थिता । II Fut. मन्थिष्यति । Im. मन्थतु । Imper. मन्थत । Pote. मन्थेत् । Bene. मन्थात् ॥

In the Benedictive, the *म* of मन्थ is elided, because the affix यासुद् is fixed by III. 4. 104 S. 2216; and because it is fixed it causes the elision of *म* by VI. 4. 34 S. 415. Had the root been read as मथि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Aor. मथन्धीत् । Con. मथन्धितु । Passive मथते । Causative मन्थयति । Aor. मथयन्धीत् । Desiderative मन्थयिष्यति । Inten मथयन्धति । Yāh luk मथन्धीति or मथन्धि । Imperfect मथन्धन् । Gerund मथित्वा or मन्थित्वा । Nouns :—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as मथयन्धन् निधनं मथते ॥

कुपि ४४, पुपि ४५, लुपि ४६, मथि ४७ हिंसासंज्ञेयमयोः । इति
स्वात्मकोपो न । कुप्यात्, पुप्यात्, लुप्यात् ॥

44. ✓ *Kuthi*, 45 ✓ *Puthi*, 46 ✓ *Luthi*, 47 ✓ *Mathi*, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुपति । Per. कुप्य &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (स्वात्मिकोपः) however, there will be no elision of the nasal. As कुप्यात् ; मन्थ, त् &c.

Similarly पुपति पुपति and लुपति । Both roots मथि and मन्थ are read here, according to Saumath. Kāhiraśwāmī reads it मन्थ and not मथि even here, and gives the example मथते । All these roots mean 'to injure,' As मन्थीपकुप्य मन्थ, मथयति ॥

धिष ४८ गत्याम् । धेयति । धिषेध । धेयिता । धेयिषीत् । धात्पञ्चाशोः
(२२२३) इति निषेधे प्राप्ते ॥

48. ✓ *Shidha*, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an indicative short *ध*. The initial *ध* is changed to *ध* by धात्पञ्चाशोः *धः धः* (VI. 1. 84 S. 2264) Pre. धेयति । Per. धिषेध. निधिष्यति । निधिष्यतु । I Fut. धेयिता । II Fut. धेयिष्यति । Im. धेयतु । Imper. धेयत । Pot. धेयेत् । Bene. धिष्यत । Aor. धेयन्धीत् । Cond. धेयिष्यन्धन् ।

Passive विध्यते : Causative Pro. होयवति, Aor. जह्यी विध्यत् : Desiderative विहोषिष्याति
or विहोषिष्याति : Intensive होषयते : Yab luk होषिषीति or होषेष्टि : Gerund विहोषय
or होषयत् : Nouns विष्णुः 'a kind of tree,' विष्णुः and विष्णुजः :

When an upasarga like fw is added we have $\text{fw} + \text{ṣuṣi}$. The question arises 'should ṣ be changed to ṣ after fw ? The Sūtra VIII. 3. 111. 3. 2123* requires that there should be no ṣ substitution, since ṣ is the beginning of a Pada. To this, however, the following sūtra makes an exception. That sūtra (VIII. 3. 65) and the five sutras that follow it in the order of Aṣṭādhyāyī are given together hence for all, to show when ṣ should be changed to ṣ , not only in the case of ṣuṣi but of other verbs also.

Thus नि+वेधति=निवेधति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तोति स्तोभति स्या सेनय सेध सिद्ध
सक्य स्वउत्तम ॥ ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गस्वावादिभ्य निमित्तादेशं ह्रस्व षः स्वात् ।

2270. इ is substituted for स, after an alterant इ and उ of an upasarga in the following verbs: हु (युनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तोति VII. 3. 89) स्तुभ् (स्तोभते), स्वा, सेनय (Denominative), सिध (सिधति), सिच, सज्ज and स्वज्ज ॥

Thus अभिबुद्धिः । बुद्धिः, अभिबुद्धिः । स्मृतिः, अभिस्मृतिः । स्मरति, अभिस्मरति । ज्ञोमति, अभिज्ञोमति । स्वा, अभिज्ञास्वति । सेवय, अभिवेद्ययति । सेध, अभिसेधति, परिसेधति, जगन्निधय, पर्वविधय । शिच, अभिशिचयति । उञ्ज, अभिञ्जयति । स्वञ्ज, अभिञ्जयति ।

NOTE :— The root **वि** is exhibited in the sūtra as **वे** with **वृ** vikaraṇa thus debarring **वि**-विधिति.

२२७१ । सखिरप्रतिः । ८ । ३ । ६६ ॥

इतिभिन्नाहुषर्गात्सदेः सत्य चः स्यात् ॥

2371. The **ॐ** of **ॐ** is changed to **ॐ** after an Upasarga having an **ॐ** or **ॐ**, but not after **ॐ** :

Thus निबोधति, विबोधति, निब्रूयात्, विब्रूयात् : The second ~~उ~~ remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after प्रति' ? Observe प्रतिहीकति :

२२७२ । हस्तश्लोके: १८ । ३ । ६० ॥

वैष्णव उक्तः । उक्तः । वैष्णवमत उक्तार्थः । विंशः । उक्तः । इति नाकुवर्ति । उक्तः ।
 उक्तः । उक्तः । इति ॥

2272. The **व** of **सम्भ** (read in sūtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into **व** after an upasarga, having an **व** or **व** .

Thus **अभिष्टम्भाति** । **अभिष्टम्भाति** । The word **अभिष्टम्भाति** of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like:—**अभिष्टम्भाति** । **अभिष्टम्भाति** । **अभिष्टम्भाति** .

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as **अभिष्टम्भाति** for two reasons. First that the anuvritti of **सम्भ** alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word **अभिष्टम्भाति** . As **आनुवृत्तिस्तस्य विद्वत्तस्य** .

२२७३ । **अव्ययसम्भनाविद्वययोः** । ८ । ३ । ६८ ॥

अव्ययसम्भनेतयोर्वयोः । **अव्ययसम्भ** .

2273. The **व** of **सम्भ** is changed into **व** after the preposition **अव्यय** in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE.—The word **अव्ययसम्भ** means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' **अविद्वय** means 'the state of not being विद्वत् or far off i. e., to be contiguous.'

Thus **अव्ययसम्भ** 'He remains leaning upon a staff' &c, **अव्ययसम्भ** : **अव्ययसम्भ** . So also in the sense of to be near, as **अव्ययसम्भ** **सेना** 'the army near at hand, दृष्टा वरत् । See V. 2 13. **अव्ययसम्भ** **गोः**—**निरुद्धा** **वयो** **वयो** **वयो** .

२२७४ । **अव्ययसम्भ** **भोजने** । ८ । ३ । ६९ ॥

अव्ययसम्भ **भोजने** **सम्भ** **भोजने** .

2274. The **व** is substituted for the **स** of **स्वम्भ**, after **वि** and **अव्यय**, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus **विस्वम्भति** **अव्ययसम्भ** **विस्वम्भति** **अव्ययसम्भ** **अव्ययसम्भ** . That is, he makes sound while eating, he eats with a smack.

२२७५ । **परिनिविध्यः** **सेव** **सित** **सय** **सिद्ध** **सुद्ध** **सुद्ध** **स्वम्भ** . ८ । ३ । ७० ॥

परिनिविध्यः **परेवासेनां** **सय** **स** **स्वात्** . **निवेधति** .

2275. **व** is substituted for the **स** of **सेव**, **सित**, **सय**, **सिद्ध**, **सुद्ध**, the augment **सुद्ध**, **सुद्ध** and **स्वम्भ**, after the prepositions **परि**, **नि**, and **वि** .

Thus **निवेधति** . The root **सेव** 'to serve' belongs to the Bhavādi class. The word **सिद्ध** is the Past Participle of **सिद्ध** **सम्भ**, and **स्वम्भ** is the noun derived from the same root with the affix **स्वम्भ** ; **स्वम्भ** is a Divādi root.

NOTE:—The root **हित** of this rule is an important land-mark. All roots enumerated in the sūtras VIII. 3. 63 to VIII. 3. 70. change their **ह** to **व** even when the augment **अद्** intervenes, but not so the root **हित** and those that follow it. This taught in the next sūtra.

२२७६ । प्राक्छित्तादङ्ख्यावायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

लेखित—' (२२७५) इत्यत्र हितञ्छित्तात्प्रत्यये सुनोत्पादयत्ते प्राक्छित्तादङ्ख्यावायेऽपि अत्र स्यात् न्यवेक्षत्, न्यवेक्षत् । न्यवेक्षितम् ॥

2276. (The substitution of **व** for **ह**, as taught, herebefore will take place) for all roots upto **हित** exclusive in VI. I. 3. 70 even when the augment **अद्** intervenes (between the **ह** and the alterant letter).

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII. 3. 65. Thus with the augment **अद्** we have **न्यवेक्षत्** in the Imperfect, **न्यवेक्षोत्** in the Aorist and **न्यवेक्षिष्यत्** in the Conditional.

२२७७ । स्याद्विष्णुभ्यासेन चाभ्यसस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्छित्तात्स्याद्विष्णुभ्यासेन अत्रावायेऽपि अत्र स्यात् । इत्यनेन चाभ्यासत्वं न तु सुनोत्पादीनाम् । निविचेत् । निविचिष्यत् ।

2277 In **स्या** &c upto **हित** exclusive (VIII. 3. 65 to VIII. 3. 70), this **ह** substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the **ह** of the reduplicate is also changed to **व** ॥

Thus **निविचेत्**, **निविचिष्यत्**; in the Perfect.

२२७८ । वेधतेर्गती । ८ । ३ । ११३ ॥

नत्वर्थस्य वेधतेः अत्र न स्यात् । गङ्गां विधेयति ॥

2278. The **ह** of the verb **वेध** is not changed to **व** when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII. 3. 65 S. 2270. Thus **गङ्गां विधेयति**

विष् ४६ शास्त्रे माङ्गल्ये च । शास्त्रं शासनम् ॥

49. ✓ **Shidbā**, 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' **शास्त्र** means command, rule. This root has an indicative long **ऊ**, the force of which is given in the next sūtra. It is conjugated like the preceding root **विष्** अवात् No 48 except in so far as the effect of the indicative **ऊ** makes the change.

नद-कादति । निद-चकाद. चकादित् । बुद-कादित् । बुद-कादित्ति । कोट-कादत् । नद-चकादत् । निद-कादत् । कादीर्त् । कादीर्त्-कादत् । बुद-चकादीत् । बुद-चकादित्त् ॥

The force of the indicatory च is that we have no shortening of the penultimate in चकादत् ॥

Desiderative : चिकादित्ति ; Intensive : चाकादित्ति । Yāñ luk चाकादीति or चाकाति । Causative : कादयति । Past Participle कादितः । Noun कादयः ॥

३१. कद 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill.' By the force of the word च 'and,' it means 'to eat' also. It is Intransitive when meaning 'to be firm.'

नद-कादति । निद-चकाद । Here we have caused the Vṛiddhi of the च of कद by the following sūtra.

२२८२ । अत उपधायाः । ३ । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो दृष्टिः स्यात् त्रिति चिति च प्रत्यये परे । चकाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vṛiddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'n' or 'ñ' follows.

Therefore चकद + चत्=चकाद ॥

In the First Person singular, however, this Vṛiddhi is optional by the next sūtra.

२२८३ । अलुत्तमो वा । ३ । १ । ८५ ॥

अतमो अल्पा चित्स्यात् । चकाद-चकद ॥

2283. The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as चित् ॥

The Vṛiddhi is optional, as चकाद or चकद ॥

The other Tenses are conjugated like काद । In the Aorist (लुक्) there are two forms caused by the following:—

२२८४ । अतो हलादेशोः । ३ । २ । ७ ॥

हलादेशोःकारण्ये हातो परस्मै पदे परे लिङि दृष्टिर्वा स्यात् । चकादीत्-चकादीत् ॥

'अद ५१ स्वि' । एवर्ग्यादिः । अदति । अकाद । अदत्तुः । अदित् । अथाद-अकद । चकादीत्-चकादीत् ॥

'अद ५२ । अल्पाया वाचि' । अदति ॥

2284. Before an 'it' beginning s-Aorist of the Parasmaipada, the short 'a' of the root gets optionally Vṛiddhi, when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by being followed by a simple consonant.

Thus चकादीत् or चकादीत् ॥

Causative : कादयति । Intensive अदीकयत् । *Nouns : कदितः, चकदयः ॥

52. गद (गन्ध) 'to be steady, firm.' The ग is the labial ḡ, and not ग or व गद् गदति । गिद् गगाद. वेदतुः, वेदिष, गगाद or गगाद । चुङ्. — गगादीद् or गगदीद् ॥ Its conjugation is like गद् । In the Perfect we have वेदतुः as the root in reduplication retains ग without any change. So there is दृष्य as well as the reduplication elision.

Nouns:—गदरी, गदरी ।

Maitreya reads this root as गन्ध । He forms वेदतुः by eliding न्, and then दृष्य and elision of reduplication. This is incorrect, according to Mādhava : because the root गन्ध being संयोगान्त (ending in a conjunct consonant) like मन्थ &c., the endings of the perfect are not कित् । There is another root गिदि गगदीद् given further on.

53. गढ 'to speak,'

गढ्-गदति । गिद्-गगाद । चुङ्-गदिता &c. like गद् । But in ग+नि+गदति, we have the following.

२२८५ । नेर्गदनदपतपदधुमास्यतिहन्तियातिवार्तिह्रातिष्वातिवपतिवहतिथा-
प्यतिचिनोतिदेधिषु च । ८ । १ । १७ ॥

उपसर्गस्थाविमत्तात्परस्य नेर्घः स्वाङ्गवादिषु । प्रथिमदति । गगाद ॥

'गद् ५३ विलेखने' । विलेखन' भेदनम् । रराद् । रेदतुः ॥

'गद् ५४ गच्छति' गच्छे' ॥

2285. The 'n' is the substitute of 'ṇ' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1. gad 'to speak,' 2. nad 'to be happy,' 3. pat 'to fall,' 4. pad 'to go,' 5. the six ghu verbs, 6. mā 'to measure,' 7. sho 'to destroy,' 8. han 'to kill,' 9. yā 'to go,' 10. vā 'to blow,' 11. drā 'to flee,' 12. psā 'to eat,' 13. vap 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15. śam 'to be tranquil,' 16. cchi 'to collect' and 17. diḥ 'to anoint.'

Thus 1. गद्, प्रथिमदति 2. गद्, प्रथिमदति 3. पत, प्रथिमदति 4. पद्, प्रथिमदति.

5. चु. The six roots called ghu. ॥ प्रथिमदति प्रथिमदति, प्रथिमदति प्रथिमदति, प्रथिमदति, प्रथिमदति ॥

6. गच्छ, प्रथिममते मेङ्, प्रथिममते

Iktī:—By the word सा in the sūtra, both verbs साङ् and मेङ् are to be taken and not the roots सी or सि or सा मने, for they also take the form सा by VI. d. 50.

7. कति प्रथिमदति । 8. हन्ति प्रथिमदति । 9. याति प्रथिमदति । 10. याति प्रथिमदति । 11. याति प्रथिमदति । 12. याति प्रथिमदति ॥

The last five roots belong to the Adādi class.

13. वपति प्रथिमदति । 14. वहति प्रथिमदति । 15. चक्षति प्रथिमदति (VII. 3, 74). 16. चिनोति प्रथिमदति । 17. देधि प्रथिमदति ॥

Iktī:—The above change takes place even when the augment गद् inter-
venes. As गगदतुः, गदिष्यतुः ॥

The roots कृति &c. are exhibited in their conjugated form in the sūtra, in order to indicate that the rule does not apply to कृत्, कृत् form of these roots VII. 1. 6). Therefore not here :—प्रतिज्ञागदीति, प्रतिज्ञागदीति प्रतिज्ञाकधीति &c.

Thus कृद्—कृदति । कृद्—कृगद् &c. Noun :—कृगम्, निगद्, निगद् : ॥

54. रक्ष 'To split, rend, scratch, gnaw, dig.' Vilekhana means 'division' कृद्—रक्षति । कृद्—रराक्ष, रक्षतुः, रक्षिष्य &c. like the preceding. Noun :—रक्षिष्यः ॥

55. शब्द 'To utter inarticulate sound.'

The root is exhibited with an initial श. This nasal is changed to न by the following.

रक्ष्त्वा । शो नः । ६ । १ । ६५ ॥

आतोरादेर्लस नः स्वात् ॥

शोपदेशात्तवर्त-नाटि-नाच-नाध-नन्-नङ्-नृ-वृत्तः ।

नाटोर्दीर्घाच्च स्य ष्युडासाकटादिर्षोपदेशश्च यत् । तवर्त-वृत्तार्थानाधतेन नन्वोच्च शेषिष्योपदेश-
तामाहुः ॥

2286. There is the substitution of 'n' for the initial 'n' of the root in the Dhātupāṭha.

All roots beginning with a श should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots—नर्त, नाटि, नाच नाध नन्वि, नङ् नृ and वृत्त ॥

NOTE :—The roots नर्त चर्त (I. 57) and नट चवत्तवर्तने (X. 12) belong to the Bhvādi and Churādi class respectively.

The root नट वृत्ती (I. 818) belonging to the ghaṭādi (VI. 4. 92, S. 2568) is not to be taken ; as the root is exhibited with a long वा as नाटि in the above verse, while the ghaṭādi नाट being मित् is incapable of assuming the lengthened form nāṭi in the Causative by VI. 4. 92. S. 2568. Therefore that नाट should be taken which can assume the form nāṭi.

NOTE :—The roots नाध and नाच 'to beg' &c. have already been mentioned before. तु नदि कृदधी. नङ् नाचने नृ नवे, वृत्ती नाचविर्तये are the other roots.

According to some the root नाच is to be read as नाच ; and so 'also the roots नृ and नन्वि as नृ and नन्वि. Only five roots are thus left, which begin with न in the Dhātupāṭha namely—नर्त, नङ्, नाट, नाच and वृत्त ॥

Conjugation of शब्द 'to sound, resound, thunder.'

शब्द—शब्दति ॥ शब्द—शब्गद् । शब्दतुः । शब्दुः । शब्दिष्य । शब्दयुः । शब्द । शब्गाद् or शब्गद्
शब्दिष्य, शब्दिष्य ॥

शुद्—शुदति । शुद्—शुद्वति । शेद्—शुद्वति, शब्दिवति । शेद्—शब्दतु । शब्द—
शब्गद् । शब्दिष्य—शब्दुः । वा-शब्द—शब्गात् । शुद्—शब्गादीत् or शब्दीत् ॥

When preceded by an upasarga, the न is changed to श by the following.

२२८७ । शब्दवर्तमानाद्येऽपि शोपदेशस्य । ८ । ४ । १३ ॥

उपसर्गस्यापिनिशात्परक शोपदेशस्य आतोर्लस नः स्वात्तवादेऽवभावेऽपि । प्रत्यय-
प्रतिपत्तिः ।

'शब्द' ५५ त्ती नाचने च । 'शब्द वादेः' (२२८८) ।

This is one of the eight roots not conjugated with an initial *व*. The result is that after an alternant उपसर्ग the *व* remains unchanged. As *वर्णयति*. So also *वर्जयति*—*वर्जय*. Nouns :—*वर्णनार्थ* (see the *Pāra-samitādaya* group), *वर्जन* 'an ass.'

'वर्ज' ५६ 'विंशत्यर्थ' । लट्-ति ॥

59. लर्ह 'to hurt, injure.' It is a Transitive verb.

लर्ह-लर्हति &c. like लर्ह and Noun : *द्वयोपलर्ह* गाः कायवति ॥

'लर्ह' ६० कुलिते लर्हते । कुलिते कौले । लर्हति ॥

60. लर्ह 'to rumble as the bowels.'

लर्ह-लर्हति &c. like लर्ह. Noun—*लर्हणः* ॥

'लर्ह' ६१ दन्तपुच्छे । दन्तार्धं वादिदृष्ट्या दन्तपुच्छमिति लर्हति । लर्हति । लर्हति ॥

61. लर्ह 'to bite, sting.' The word is *दन्तपुच्छ* as well as *दन्तपुच्छ* meaning the action of biting with the teeth.

लर्ह-लर्हति । लर्ह-लर्हति ॥

'लर्ह' ६२ लर्ह ६३ लर्हणे । लर्हति । लर्हणः । लर्हति । लर्हणः ॥

62. लर्हति । 63. लर्हि 'to bind.' "The *Dravīḍas* read the root as *लर्ह*, the *Āryas* read it as *लर्ह*" according to *Dhānapāla*. According to *Maitreya*, *Swami Kāśhyapa*, *Sammata-kāra* &c. both roots are correct.

✓ लर्ह-लर्हति । लर्ह-लर्हति । लर्हणः । लर्हणः । लर्हणः । लर्हणः ॥

लुह-लुहति, &c. । Desiderative: *लुहति* । Causative *लुहयति*; A or *लुहति* ।

Nouns :—*लुहः* 'end, boundary.' *लुहणम्*, *लुहणः*. So also from *लुह* we have *लुह-लुहति* । *लुह-लुहति*. Nouns *लुहः*, *लुहणः* ॥

'लुह' ६४ परमेश्वर्ये । लुहति । लुहणः ॥

64. लुह 'to be powerful.'

लुह-लुहति । लुह-लुहति । लुहणः । लुहणः ॥

Nouns :—*लुहः* 'Indra.' *लुहिरा* । *लुहः* 'moon.' 'India' (?) *Hindu*.

'लुह' ६५ लुहणे । लुहणः । लुहति । लुहणः । लुहति । लुहणः ॥

65. लुह 'to split, to divide, to form apart.' The root begins with the labial *व* and not *ल* ॥ The word *लुहण* here means the action of *splitting* parts.

लुह-लुहति । लुह-लुहति । लुहणः । लुहणः । लुहणः । लुहणः ॥

लुह-लुहति । लुह-लुहति । लुहणः । लुहणः । लुहणः । लुहणः ॥

Noun : *लुहणः* । In the *Sammata* the root is exhibited as *लुहि* । लुह-लुहति ।

'लुह' ६५ लुहणे । लुहति । 'लुहणः' । लुहणः । लुहणः । लुहणः ॥

65 (a). लुह 'the action relating to cheek.' As *लुहति* ॥

Noun *लुहः* 'cheek.'

According to *Kāśhyapa*, the five roots *लर्ह*, *लुह*, *लुह*, *लुह* and *लुह* are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings.

‘सिद्धि ईद कृष्णायाम्’ : जिहति : प्रसिद्धति ॥

66. **fufu** 'to blame, censure, and fault with, revile, reproach, condemn.'

ब्रह्म-निष्ठाति । सिद्ध-निमित्त, निमित्तनिष्ठ, निमित्तनिष्ठ । बुद्ध-निष्ठता ५०.

With an alterant upasarga, we have प्रविन्दति : The root is also exhibited as विन्, and we have two forms प्रविन्दन् or प्रविन्दन् in the Vritt.

Noun : निन्दकः ।

‘दुर्गादि ३० वसन्तु’ ॥

67. हु मर्दि 'to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.'

The **g** is indicatory because it is so taught in the next sūtra.

२२८२ । आशिर्जिह्वयः । १ । ३ । ५ ॥

उपदेष्टे धातोराख्या यत्ते दत्तः ह्यु । नञ्प्रति । इतिष्ठाचलोपो न । नञ्प्रत्ययः ॥

2289. The initial *ñi*, *ṭu* or *ḍu* of a root as taught in the Dhātupāṭha is 'it.'

The real root, therefore, is मज्झम

बह्-नञ्ङत्; निह्-नञ्ङत्; सुह्-नञ्ङत्। As it has an Indicatory *व*, the nasal is not elided in the Benedictive, as नञ्ङात्। Nouns:—नञ्ङन्, नञ्ङा, नञ्ङासि (न नञ्ङति)। Desiderative: निनञ्ङसि। Intensive नानञ्ङसि। Yāh luk नानञ्ङसि or नानात्। Causative नञ्ङसि, Aor. सनञ्ङत्।

‘अदि इदं वा.सु.ना.दे । अथगद ॥

68. अग्नौ to be glad or rejoiced, to shine.'

मद - चन्द्रति । सिद्ध - चन्द्र । सुद्ध - चन्द्रिता ६०.

• Nouns : सन्तानः । सन्तः । सन्तुष्टम् । सन्धिरः ॥

‘अदि ६६ वेण्टायाम्’ । तत्रान्द ॥

69. 'अङ्गि' to act, perform some functions, to try, strive, to be busy or active.' Another reading is अङ्गि :

• कद-चन्द्रति । सिद्ध-तचन्द्र । कुद-चन्द्रिता ६०

‘आदि ७० आदि ७१ आदि ७२ काष्ठाने दीक्षने च’ ॥ अथान्त । अथान्त अथान्त ॥

70. अहि : 71. अहि : 72 अहि 'to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim.'

कह-कण्ठति, कण्ठति and कण्ठति = निह-कण्ठ, कण्ठ, कण्ठ =

Nouns :—काण्डमः, काण्डरः, काण्डलः, काण्डली &c.

‘अत्रिदि ३३ परिदेवने’ । चिद्विज्ज ॥

73. क्लिदि 'to lament.' As क्लिदसि, क्लिद्यु - क्लिदिष्य &c.

‘सुखं ०४ सुखी’ । सुसुखः । गतोऽः । सुखात् ॥

॥ अथ अक्षरार्थानाम् अनुशासनीया विद्यायाः ।

74. ~~was~~ 'to be purified or cleansed; to cleanse, purify.'

अद-सुप्ति । निद-सुप्ति । सुद-सुप्ति । कुट-सुप्ति । मोद-सुप्ति । लभ-सुप्ति । निद-सुप्ति ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original *v* of the root, and not the एभिन्नुम् : The affixes of the Benedictive being वृत्तः and एता एता एभिन्नुम् are thus dropped; ह्रस्वः (VI. 4. 24. 8, 418) applies. Therefore, we have वृत्तः ; Intensive प्रोक्तवती ; Past Part. कृतः कृतवान् ; Gerund कृतुम् :

Here end the 33 roots whose final is a dental.

SUB SECTION 4.

NOTE :—The author of the Dhātupāṭha commenced his book with the root वृष् ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. 'So to be consistent he gave the Atmanepada and the Parasmaipada roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically : beginning with the roots whose final is a guttural (कघर्ग).

Forty-two roots ending in a guttural which are Atmanepadi.

'शीक ७५ शेखने' । त. लज्जादिः । 'दन्त्यादि' इत्येके । शीकते । शिशीके ॥

75. शीक (सीक) 'To wet, sprinkle.' The root begins with the palatal ष, but according to Dhanapāla and Kāśyapa it has a dental श । They read it in the list of roots that do not change स to ष, (सपि सजि सन् सखा सीक &c) । लट्—शीकते । लिट्—शिशीके । लुट्—शीकिता । लृट्—शीक्यते । लोट्—शीकताम् । लङ्—अशीकत । लिङ्—शीकते । आशी—शीकिषीष्ट । लुङ्—अशीकष्ट । लृङ्—अशीक्यष्ट ॥

Passive शीक्यते । Desiderative शिशीक्यते । Intensive शीशीक्यते । Yañ luk शीकीकति or शीकीकति । Aor. अशीकीकत् । अशीकीक

Causative : शीकयति, Aor. अशीकीकत् । Noun : शीका

'लोक ७६ दर्शने' । लोकते । लुलोके ॥

76. लोक 'to see, view, perceive.'

लट्—लोकते । लिट्—लुलोके &c. When meaning 'to speak' it is Churādī. ✓

'लोक ७७ संचाते' । संचाते गन्धः । स वेष्ट गन्धमानस्य व्यापारो सन्चतुर्वा । काशेऽ-कर्म लो द्वितोये सकर्मकः । लोकाते ॥

77. लोका 'to heap together, collect.' संचात means collection or book. According to Swāmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kāśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means 'to praise, or compose in verse, versify.' In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive.

लट्—लोकाते । &c.

'द्रेक ७८ ध्रेक ७९ शब्दोत्साहयोः' । उत्साहो वृद्धिरीकृत्य च । दिव्रेके । दिव्रेके ॥

78. द्रेक । 79. ध्रेक 'to sound, to grow, increase, to show joy, be exhilarated.' उत्साह means according to Chandra 'to increase' and according to Swāmi 'to be arrogant or bold.' Another reading is शब्दोत्साहे 'to encourage one by words,' This is the view of Kāśyapa who says द्रेकते means शब्दोत्साहं करोति ॥

Thus लट्—द्रेकते । लिट्—दिव्रेके । लृट्—द्रेकिता &c.

So also with ध्रेक । Its लिट्, is दिव्रेके ॥

Noun : द्रेकयः ॥

'रेक ८० शङ्कायाम्' । रेकते ॥

80. रेक 'to doubt, to suspect.' When preceded by आ it has the meaning of 'to doubt' as in the sentence "आरेकं संशयं अशुः"

लट्—रेकते । लिट्—रिरेके । लृट्—रेकिता

'लोक ८१ लक ८२ लकि ८३ लकि ८४ लकि ८५ गती' । अथो दन्त्यादयः । द्वी नासिकादी करोपदेशात्तच्च वः । लिट्के ॥

81. लोक । 82. लक । 83. लकि । 84. लकि । 85. 'लकि 'to go, move.' The first three begin with a dental ल, the last two with a palatal ल । The former being taught

with व and not व, there is no change of this व into व after alterant Prepositions &c.

वद-वैकते । लिट्.-विद्वेके । लुट्.-वैकित्ता, &c.

„ वैकते । „ विद्वेके । „ वैकित्ता

„ वद्वेते । „ वद्वेके । „ वद्वित्ता

„ वद्वेते । „ वद्वेके । „ वद्वित्ता

„ वद्वेते । „ वद्वेके । „ वद्वित्ता

81-85 (continued). Maitreya reads a third root वेक also. Some read in this connection the root वीक also : but it is anārahm, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with व in the Dhātupāṭha

वकि ८६ वद्वेषाम् । वद्वेते । वद्वेके ॥

86. वकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust.'

वट्.-वद्वेते । लिट्.-वद्वेके । लुट्.-वद्वित्ता । Desiderative वद्विष्यति । Intensive वद्विष्यते । Yāh luk वद्विष्यति or वद्विष्यति । Imperfect, वद्विष्यन् ॥

Nouns : वद्वेकः । वद्वेषुना ॥ Cf. वद्वे of Svādi (15) and of Divādi (78).

वकि ८७ लक्षणे । वद्वेते । वद्वेके ॥

87. वकि 'to mark, stamp.'

वट्.-वद्वेते । लिट्.-वद्वेके । लुट्.-वद्वित्ता । Desiderative वद्विष्यति ॥

Nouns : वद्वेकनम् । वद्वेकः ।

Cf. वकि 'to move in a curve' further on (829) and वद्वे of Churādi. (382)

वकि ८८ कौटिल्ये । वद्वेते ॥

88. वकि 'to go or move crookedly.'

वट्.-वद्वेते । लिट्.-वद्वेके । लुट्.-वद्वित्ता ॥

Nouns : वद्वेकनम् । वद्वेकः ॥

वकि ८९ मण्डने । वद्वेते ॥

89. वकि 'To decorate, to adorn.'

वट्.-वद्वेते । वद्वेकनम् । No change of व to व ॥

Noun : वद्वेकः ॥

वकि ९० लौक्ये । लौक्यं गर्वेश्वापत्यं व । वद्वेते । वद्वेके ॥

90. वद्वेक 'to be unsteady, to be proud.' लौक्य - pride and unsteadiness.

वट्.-वद्वेते । लिट्.-वद्वेके । लुट्.-वद्वित्ता ॥

Noun—वद्वेकः ॥

वकि ९१, वकि ९२ आदाने । वद्वेते । वद्वेके । वद्वेके ॥

91. वद्वेक 'to take, accept, seize.'

वट्.-वद्वेते । लिट्.-वद्वेके । लुट्.-वद्वित्ता ॥

„ वद्वेते । „ वद्वेके । „ वद्वित्ता ॥

P. P. वद्वेकितम् or वद्वेकितम् । Noun—वद्वेकनम् or वद्वेकनम् ; वद्वेकः । वद्वेकितः । Desiderative वद्विष्यति or वद्विष्यति । Gerund वद्वेकित्वा । 'The Desiderative of वद्वेक is वद्विष्यति'. Intensive वद्विष्यते । Yāh luk वद्विष्यति or वद्विष्यति or वद्विष्यति or वद्विष्यति or वद्विष्यति or वद्विष्यति. Imp. वद्वेक्यते, वद्वेक्यते. Aor. वद्वेक्यते, वद्वेक्यते &c. Causative वद्वेक्यति । Aor. वद्वेक्यते or वद्वेक्यते. Nouns—वद्वेक 'wolf'. वद्वेक्यते. वद्वेक्यते : 'a young animal.'

♦ कदुर्गधेभ्यो लिटः कित्त्वं गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन ♦

Vart: The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ; and, even the subsequent rule of Guṇa is superseded in the case of these. By I. 2, 5, S. 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद-बिभितुः। बिभितुः। Here the कित्त्वं is nitya, and guṇa is anitya. But in वद्वे both the कित्त्वं and the guṇa are anitya; therefore guṇa being taught subsequent to कित्त्वं would take effect. This is prevented by the present vārtika by purva-vipratishedha.

चक ६३ तृत्तौ प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93. चक 'to be satiated,' 'to repel.' Note:—Dhanapāla and Maitreya and others give these two meanings. But Kshiraswāmi and Śākaṭyana give the first meaning only.

लट्-चकते । लिट्-चेके । लुट्-चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ६४, चकि ६५, खकि ९९, ब्रकि ९७, षैक ६८, औक ९९, ष्वक् १००, वक् १०१, मक् १०२, टिक् १०३, टीक् १०४, तिक् १०५, तीक् १०६, रधि १०७, लधि १०८, गत्यर्थाः । ककुते । कुटोके । तुत्रोके । * सुभ्यातुटिष्वक्कातीनां सत्त्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । ष्वक्कते । ष्वक्के ॥

लधि भोजननिवृत्तावपि । अत्र 'तृतीयो दन्त्यादिः' इत्येके ॥

94. कंक् । 95. चंक् । 96. खंक् । 97. ब्रंक् । 98. षैक् । 99. औक् । 100. ष्वक् । 101. वक् । 102. मक् । 103. टिक् । 104. टीक् । 105. तिक् । 106. तीक् । 107. रध् । 108. लध् 'To move 'to go.'

94. लट्-ककुते । लिट्-ककते । लुट्-ककिता &c.

95. लट्-चकुते । लिट्-चचके । लुट्-चकिता &c. Noun: चक्कनम्, वाक्कनम् ॥

96. लट्-खकुते । लिट्-खखके । लुट्-खकिता &c.

97. ब्रंक् लट्-ब्रकुते । लुट्-ब्रकिता । लिट्-तत्रक्के ॥

98. लट्-टोक्ते । लिट्-टुटोके । लुट्-टोकिता ॥

99. लट्-पौक्ते । लिट्-तुत्रोके । लुट्-पौकिता ॥

100. लट्-ष्वक्कते । लिट्-ष्वक्के । लुट्-ष्वकिता ॥

The sūtra VI. 1. 64 S. 2264 does not apply to ष्वक्क, and so the initial ष is not changed to ष्व because of the following

Vart:—Prohibition of the change of ष into ष्व must be stated of the roots derived from nouns, and of टिड् and ष्वक्क । Thus from the noun षोडन् 'he who has six teeth,' we have षोडयति 'he desires a Shodan,' without change of ष । Some read the root as ष्वक्क with a dental ष । The root षंक् is also read as ष्वंक् by some.

101. लट्-वक्कते । लिट्-वक्के । लुट्-वकिता ॥

102. लट्-मक्कते । लिट्-मक्के । लुट्-मकिता ॥

103. लट्-टेक्ते । लिट्-टिटिके । लुट्-टेकिता । Similarly तेक्ते ॥

104. लट्-टीक्ते । लिट्-टिटोके । लुट्-टीकिता । Similarly तीक्ते ॥

107. लट्-रध्कते । लिट्-ररध्के । लुट्-रध्किता ॥

108. लट्-लध्कते । लिट्-ललध्के । लुट्-लध्किता ॥ The root लध् has the

meaning of 'to fast' also.

Nouns:—लधु, लधिसा । रधु ॥ ✓

अधि १०६, अधि ११०, अधि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपो निम्ना । 'गती गत्यादम्भे च' इत्यम्भे । अङ्, चते अङ्, चे । अङ्, चते, अङ्, चते ॥

109. अङ्, 110. अङ्, 111. अङ्, 'to go,' 'to blame,' According to Svāmi it means also 'to commence, set about.'

109. अङ्, - च चते । लिट्, - आनञ्चे । लुट्, - अङ्, चिता । Des. अङ्, अङ्, चिते । Caus. अङ्, चयति । Aor. अङ्, अङ्, चत् ॥

110. अङ्, - अङ्, चते । लिट्, - अङ्, चे । लुट्, - अङ्, चिता ॥

111. अङ्, - अङ्, चते 'he goes.' लिट्, - अङ्, चते । लुट्, - अङ्, चिता ॥

११२ मधि कैतवे च ।

112. The root मङ्, means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame.' As मङ्, 'he cheats.'

राघृ ११३, लाघृ ११४, ब्राघृ ११५, सामर्थ्ये । राघते । लाघते ।

११६ ब्राघृ इत्यपि केचित् । ११७ ब्राघृ । आयामे च । आयामे देर्भ्यम् ॥
लाघते ॥

113. राघृ । 114. लाघृ । 115. ब्राघृ (116. ब्राघृ) 'to be able, to suffice.' 117. The root ब्राघृ means also 'to exert, to stretch.' Āyama means "stretching" according to Kauṣika; and 'vexing, tormenting' according to Svāmi.

अङ्, - राघते । लिट्, - राघे । लुट्, - राघिता । Desiderative रिराघिते Inten : राराघयते, राराघीति, राराग्धि । अङ्, - अराघत् । Causative राघयति Aor. अराघत् ॥

114. अङ्, - लाघते । Noun उन्, लाघः ॥

115. अङ्, - ब्राघति ॥

इलाघृ ११८ कथने । स्लाघते ॥

118. इलाघृ 'to praise, extol, commend, applaud.'

अङ्, - स्लाघते । Thus देवदत्ताय इलाघते 'He extols Devadatta.' See I. 4.

34. S. 572.

'According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As स्लाघमानः परस्त्रीः स्तत्रागाद् राजसाधिपः । Bhatti, VIII. 73.

Here end the forty two ātmanepadī roots whose final is a guttural.

SUB-SECTION V.

अङ् परस्मैपदिनः पराघातम् ॥

Now the following fifty roots are Parasmaipadī.

फक्क ११९ नीचैर्गतौ ॥

नीचैर्गतिः अन्धमनसं अङ्कं अङ्कवारम् । अङ्कति । अङ्कत् ॥

119. फक्क 'to move slowly, go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गतिः mean 'moving slowly,' and 'ill-behaviour.'

अङ्, - अङ्कति । लिट्, - अङ्कत् । लुट्, - अङ्किता । लुट्, - अङ्कयति । लोट्, - अङ्कत् ॥

अङ्, - अङ्कत् । धि-लिट्, - अङ्कत् । धा-लिट्, - अङ्कत् । लुट्, - अङ्कयति । लुट्, - अङ्कयति ॥

Pass : - अङ्कयते । Desid : अङ्कयति । Intens. अङ्कयति । Yadiuk अङ्कयति । अङ्कति ॥ Causative अङ्कयति । Aor. अङ्कयत् ॥

तक १२० हस्ने । तकति ॥

120. तक 'to laugh at, deride, scoff; to bear, endure.'

कट्-तकति । लिट्-तताक, तेकतुः । वुट्-तकिता । वुक्-कतकीत् or कतकीत्
(VII. 2. 7. S. 2284) । तकम् with यत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तक्कति ॥

121. तक् 'to live in distress.'

कट्-तक्कति । लिट्-ततक्क । वुट्-तक्किता । The Imperfect Yāh 'lak is कततम् ॥

[शुक १२२ गति ॥

शोकति । शुकः । शुकः । इति शैवेयः ॥

[122. शुक 'to go.' कट्-शोकति । Noun शुकः, शुकः । This root is read after ✓तक by Maitreya. He gives the above examples शुक and-शुकः. It does not appear correct. For if there be a radical like शुक from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क under III. 1. 135. S. 2897 then there was no necessity of forming this word under the Upādi III. 42. (शुकवत्कोत्थः) from the ✓शुभ with the affix क्त्वं and the elision of भ । So also if शुक be formed regularly by adding रक् to ✓शुक्, there was no necessity of forming this word irregularly by Upādi II. 28 (कृच्छ्रेन्द्राय &c)].

शुकक १२३ भवयो । भवयं श्वरवः । शुककति ॥

123. शुक 'to bark.' Bhashana means here, the cry or barking of the dog.

कट्-शुककति । लिट्-शुशुक । वुट्-शुक्किता । This root is found in the Churādi class also (173).

कख १२४ हस्ने । प्रनिकसति ॥

124. कख 'to laugh.'

कट्-ककति । लिट्-ककाक । वुट्-ककिता । वुक्-कककीत् or ककाकीत् । प्रनिकसति ॥

शौख १२५, राख १२६, लाख १२७, द्राख १२८, प्राख १२९,
शौखालमधेयोः । शौखति । शौखांशकार ॥

125. शौख । 126. राख । 127. लाख । 128. द्राख । 129. प्राख 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off.'

कट्-शौखति । लिट्-शौखांशकार । वुट्-शौखिता &c ;

Desid. शौखिष्यति । Caus. शौखयति । वुक्-मा भवान् शौखयत् ॥

So also राखति । Intens. कराराखत् ॥

So also लाखति । द्राखति । प्राखति ॥

शाख १३०, रशाख १३१, व्यासौ । शाखति ॥

130. शाख । 131. रशाख 'to pervade, to occupy'.

कट्-शाखति । लिट्-शशाख, &c. कट्-रशाखति, &c.

Noun: शाखा 'branch.' शाखिष्यत्-शाखिष्यत् भव ॥ Formed by यच् (IV. 3. 59. S. 1436) शाखा 'the Viśākhā asterism.'

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened? It was shortened by VII. 4. 59, S. 2180 as soon as उक् was reduplicated to उ+उक्. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless). The rule of ह्रस्वः S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ+उक् = उ+उक् (VII. 4. 59 S. 2180) = उक्.

But why should Rule S. 2180 apply first and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उक्=उक् first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (चक्रः स्वयं दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣa: A rule relating to a stem (*aṅga*) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the ह्रस्वः (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उक्+चतुः = उ+उक्+चतुः (S. 2180 short उ for short उ)=उक्चतुः (lengthening). Similarly ऊक्चतुः.

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उंक्चति लिट्-उंक्चाञ्चकार। आधीर्चिक्-उक्चात्.

Similarly ✓वक् gives us। लट्-वक्चति, लिट्=वक्चाञ्चकार; वक्चतुः. There is not व of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the *abhyāsa* (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is च (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly वंक्चति, मेक्चतुः &c.

133. चक्। चक्चति। लिट्=उक्चाञ्चकार। लुट् उक्चिता। Des. उक्चिक्चति। Caus. उक्चयति। Aor औक्चिक्चत्। 134. चक्। चक्चति। चक्चाक्, चक्चतुः। चक्चिता। लुक् चक्चोत् or चक्चाक्चोत्। 135. चक्। चक्चति। 136. चक् चक्चति। चक्चाक्। चक्चिता। 137. चक्। चक्चति। 138. चक्। (चक्) चक्चति। 139. चक्। चक्चति। 140. चक् चक्चति। 141. चक्। चक्चति। 142. चक्। चक्चति। 143. चक्। चक्चति। 144. चक् चक्चति। लिट्-चक्चाञ्चकार। लुट्-चक्चिता। 145. चक्। चक्चति। चक्चाञ्चकार। 146. चक् चक्चति। चक्चाञ्चकार। 147. मुक्चि or चक्। Chandra reads this root here.

148. चक्।

149. चक्।

150. चक्।

These three roots are read here in the *Sammata*.

151. चक्। The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in चक्.

152. चक्। चक्चति। 153. चक्। चक्चति। Noun: चक्। 154. चक्। चक्चति। Past Part चक्चिता and चक्चिता। 155. चक्। चक्चति। Noun, चक्: "Aṅga country." चक् "member." चक्चि: "fire" चक्चि, चक्चि: चक्चि: 156. चक्। चक्चति। N. चक्:।

157. चक्। चक्चति। N. चक्चि। 158. चक्। चक्चति। 159. चक्। चक्चति।

160. चक्। चक्चति। 161. चक्। चक्चति। 162. चक्। चक्चति। 163. चक्। चक्चति।

164. चक्। चक्चति। 165. चक्। चक्चति।

181. कञ्जं बन्धने 'to bind.' कञ्जते । कञ्जते । कञ्जता । N. कञ्जः । कञ्जः ॥

कञ्च १८२, काचि १८३, दीप्तिबन्धनयोः । चञ्चञ्चे । चकाञ्चे ॥

182. काच } दीप्तिबन्धनयोः to shine, to bind. कञ्चते । चञ्चञ्चे । कञ्चिता

183. काचि } काञ्चते । चकाञ्चे &c. Nouns: कञ्चुः । काञ्चतम् । काञ्चिः

मञ्च १८४, मुचि १८५, कल्लने । कल्लनं दम्भः शाठ्यं च । कथनस्य हत्यन्धो । मेवे । मुमुञ्चे ॥

184. मञ्च } कल्लने to cheat, to be vain. Some say it means 'to brag or boast' also. Thus मञ्चते । मेवे । मञ्चिता ।

185. मुचि (मुचि, मुच) } मुञ्चते । मुमुञ्चते मुञ्चिता । According to Chandra the root is मुच-मेञ्चते ॥

मचि १८६ धारयोऽक्षायपूजनेषु । ममञ्चे ॥

186. मचि (मञ्चु) धारयोऽक्षायपूजनेषु also दाप्ती । 'to wear, exalt, worship, also glitter'. As मचते &c. Noun. मचः । Sākaṭāyana does not read मुच, but मच and मचि only.

पचि १८७ व्यक्तीकरणे । पञ्चते ॥

187. पचि । To explain. The root पचञ्च 'to cook,' will be taught further on. The पचि is also Ohurādi. लद-पञ्चते । Noun पक्क. 'marash'. पञ्चन् 'five' पङ्क्ति ॥

वृच १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188. वृच वसादे । To be pleased. लद-स्तोचते । लिद-तुष्टुचे । लद-स्तोचिता । लिच-स्तोचयति । Aor. वस्तुष्टुचत् । वृन्-तुस्तुचिषते or तुस्तोचिषते । पक्-तोष्टुचते । Yān luk. तुष्टुचीति or तोष्टोक्ति । Noun स्तोचः Gerund स्तुचित्वा or स्तोचित्वा (I. 2. 26 S. 2617)

गृञ् १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । गृञ्जते । नृद्विधौ चकार-रेणो हलन्त्येन यञ्जति । तेन द्विहलत्वाच्चट् । आनुजे ॥

189. गृञ् । To go. 2. stand or be firm, strong, earn or obtain or get. Maitreya gives the meaning of ऊर्जन also.

लद-गृञ्जते । लिद-आवृजे, गृञ् + गृञ् + य = गृ + गृञ् + य (VII. 4. 60. S. 2179) = गृ + गृञ् + य (VII. 4. 66 S. 2244 read with I. 1. 51). The द् is then elided by VII. 4. 60. S. 2179 and we have गृ + गृञ् + य = ग्रा + न् + गृञ् + य (The lengthening by VII. 4. 70. S. 2248, and नृद by VII. 4. 71. S. 2288) = आवृजे ॥ For the purpose of adding नृद, the गृ is considered to have a द् in it so that गृञ् becomes equivalent to गृञ्, so the root is considered to be one which ends in a double-consonant, and thus makes S. 2288 applicable. नृद-गृञ्जिता । नृद-गृञ्ज्यते । लोद-गृञ्जताम् । गृञ्-गृञ्जत । आशीर्षिण-गृञ्जिषीष्ट । नृद-गृञ्जिषीष्ट । यञ्-गृञ्जते । लिच-गृञ्जयति । Aor. आशिर्षित् । वृन्-गृञ्जिषते । Gerund गृञ्जित्वा । Adjective गृञ्जम् ॥

गृजि १९०, गृजी १९१ गृज्जने । गृज्जते । 'उपसर्गावृत्ति-' (७४) इति वृद्धिः । प्राज्जते । गृज्जाञ्जते । आज्जिष्यते । भर्जते । वमृजे । वमृजिष्यते ॥

190 गृजि, 191 गृजी । To paroh. The root गृज् has a long i as indicatory लद, गृज्जते ; with व, प्राज्जते । The vridhhi is by VI. 1. 91. S. 74. लिद, गृज्जताम् । Or गृज्जते according to Sammatā and Tarāngini. But this is wrong, नृद-गृज्जिताम् । लोद-गृज्जताम् । गृञ्-गृज्जत । विचिषित्, गृज्जते । आशीर्षिण-गृज्जते ।

कृञ्जिषीष्ट । लुङ्—कृञ्जिषीष्ट । लृङ्—कृञ्जिष्यत । कृष्—कृञ्जयति । Aor. मा भवाम् कृञ्जिष्यत् । वृज्—कृञ्जिष्यते ।

191 भृञ् । 'To parch, लट्—भृजते । लिट्—भृजते । लुट्—भृजता । कृष्—भृजयति । Aor. कर्षीभृजत् or कर्षभृजत् । सन्—विभृजिष्यते । यङ्—विभृजयति । Yāñ luk कर्षीभृजति or कर्षीभृजति or कर्षिभृजति or कर्षिभृजति or कर्षिभृजति । Noun भृजः ।

एजृ १९२, अजृ १९३, आजृ १९४, (रेजृ १९५) दीप्ता । एजांचक्रे ॥

192 एजृ 'to shine.' लट्—एजते, with प्र, प्रजते (VI. 1. 904. S. 87). लिट्—एजांचक्रे । लुट्—एजिता । कृष्—एजयति । Aor. माभशानेजिजत् । Des.—एजिष्यते ॥

193 अजृ 'to shine.' लट्—अजते । लिट्—अजते । लुट्—अजता । कृष्—अजयति । Aor. कश्मिअजत् । सन्—विअजिष्यते । यङ्—विअजयति । Yāñ luk, कश्मिअजति or कश्मिअजति ॥

194 आजृ 'to shine.' लट्—आजते &c. like भृज् । लिट्—आजयति । Aor. कश्मिअजत् or कश्मिअजत् । Noun आजिष्णुः, विभाक् ॥

195. रेजृ 'to shine.' Some read this root here. But it appears as if it were n-n-āsha. For in explaining रेजते in रेजते अग्ने प्रविशामखेभ्यः, Bhatta Bhāskara says "rejate is a Vedic anomaly, the classical form being rājate." लट्—रेजते ॥

ईज १९६ गतिकृतसनयोः । ईजांचक्रे ॥

196. ईज । 'To go, to censure, blame. लट्—ईजते । लिट्—ईजांचक्रे । लुट्—ईजिता । Pass ve ईज्यते । Des. ईजिष्यते । Caus. ईजयति । Aor. मा भवाम् ईजिष्यत् । The root ईज् is shortened first to ईज् before the affix जञ् and then reduplicated. See VII. 4. 1. S. 2314.

वीज १९७ गतौ ॥

197. वीज to go. This root is not found in the Siddhānta or the Mādhyāya. Here end the Atmanepadi roots whose final is a palatal.

SUB-SECTION VIII.

कच तिसप्ततिर्त्रयस्यः परस्मैपद्विनः ॥

The following seventy-two roots upto ✓vraj are Parasmaipadī.

कुञ्च १९८ शोके । शोचति ॥

198. ✓ such a 'to grieve.' Present, शोचति । Perfect, कुशोच । First Future शोचिष्यति । Des. कुशुचिष्यति or कुशुचिष्यति । Gerund कुशुच्यता or शोचिष्यता । Intensive शे कुशुचते । Yāñ luk शोशुचीति or शोशोचति । Caus. शोचयति । Aor. कशुच । Noun शोचनः । वृद्धः । शोकः ॥

कुञ्च १९९ शब्दे तारे । कौचति ॥

199. ✓ kuch a 'To utter a shrill cry as a bird,' Present, कौचति । Perfect, कुकोच । First Future कौचिष्यति । Noun, कुचः ॥

कुञ्च २०० कुञ्च २०१ कौलियाल्पीभावयोः ॥

'कर्णिकताम्'—(४९५) इति नलोपः । कुञ्चात् । कुञ्चात् ॥

200. ✓ kuñch a, 201, ✓ kruñch a. 'To make crooked,' 2 'To make' ॥ Present, कुञ्चयति । Perfect, कुकुञ्च । First Future कुञ्चिष्यति । Des. कुञ्चयति । Intensive कौकुञ्चते (The nasal is elided by VI. 4. 24. S. 415). Yāñ कौकुञ्चति । Imperfect कौकुञ्चति । Caus. कुञ्चयति, Aor. ककुञ्चयत् ।

verbs 'to grow old,' लस्य, 'to stiffen' लृच् and लृच् 'to go,' लृच्, and लृच्, 'to steal,' लृच्, 'to go' and लृच् 'to grow,' when the terminations of the Parasmaipada are employed.

Thus लृच्, लृच् or लृच् 'he went'; लृच्, लृच् or लृच् 'he went'.

The roots लृच् and लृच् both give rise to the same three forms, viz. लृच्, लृच्, लृच्, लृच् and लृच्, लृच्. The use of one root, would, therefore, have served the purpose. The employment of both indicates separateness of their meanings. Others say that the use of both roots indicates that in the case of लृच्, the nasal is never elided. Thus the Aorist of लृच् will be लृच्, लृच् and लृच्, लृच्.

लृच् २१२, लृच् २१३, लृच् २१४, लृच् २१५, स्तेयकारणे ।
लृच् । लृच्-लृच्-लृच् । लृच् । लृच्-लृच्-लृच् । लृच् । लृच्-लृच्-लृच् । लृच् ।

121. ✓ Gruchu, 213 ✓ Gluchu, 214 ✓ Kuju, 215 ✓ Khuju 'to steal,' लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । Noun लृच्, लृच् ।

213. ✓ Gluchu 'to steal.'

लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् ।

214. ✓ Khuju 'to steal.'

लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् ।

215. ✓ Khuju 'to steal.'

लृच्-लृच् । लृच्-लृच् ।

लृच् २१६, लृच् २१७, गतौ । लृच् । लृच्-लृच्-लृच् । लृच् । लृच्-लृच्-लृच् । लृच् । लृच्-लृच्-लृच् । लृच् । लृच्-लृच्-लृच् ।

216. ✓ Gluchu, 217 ✓ Shajja 'to go.'

लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । लृच्-लृच् । The Aorist is formed by लृच् under S. 2291. Some do not elide the nasal, and give the form लृच्, लृच् (Gerund, लृच्) ।

217. ✓ Shajja 'to go.'

लृच् - लृच् । Here the second लृच् of लृच् is first changed to लृच्, and then to लृच् by S. 52. It is also conjugated in the Atmanepada: as लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् ।

लृच् २१८ लृच् लृच् । लृच् । लृच् ।

218. ✓ Guji 'To make an indistinct noise'. Some read kuji also.

लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । Noun लृच् ।

अर्थ २१९ लृच् । लृच् ।

219. ✓ Aroha 'To worship.'

लृच् - लृच् । लृच् - लृच् । लृच् - लृच् ।

लृच् २२० लृच् लृच् । लृच् लृच् । लृच् । लृच् । लृच् । लृच् ।

220. ✓ Mlechchha. To speak indistinctly, to pronounce incorrectly.

लट्-स्तेच्छति । लिट्-मिस्तेच्छ । लुट्-स्तेच्छता । लृट्-मिस्तेच्छति । यङ्-मिस्तेच्छ-
यते । Yañ luk mēsteccāhiti or mēsteccā Passive Part. मित्छम् ॥

लङ् २२१ लाङ्घि २२२ लङ्घणे । ललच्छ । ललाञ्छ ॥

221. ✓ lachha, 222 ✓ lā-ḥhi 'To mark.'

लट्-लच्छति । लिट्-ललच्छ । लुट्-लच्छता ॥

222. ✓ lāchhi 'to mark.'

लट्-लाञ्छति । लिट्-ललाञ्छ । Yañ luk lalāñṭi. Noun लान्. d. लाञ्छी ।
Pl. लाञ्छः ॥

वाङ् २२३ वञ्छायाम् । वाञ्छति ।

223. ✓ vāchhi 'To desire.'

लट्-वाञ्छति ॥

आङ् २२४ आयामे । आञ्छति । अत आदेशित्यञ् तपर करणं
स्वाभाविक इत्यपरिहायम् । तेन दीर्घभावान् न नुट् । आञ्छ । तपर करणं
मुख सुलार्थमिति मते तु नुट् । आनाञ्छ । .

224. ✓ āchhi 'To extend.'

लट्-आञ्छति । लिट्-आञ्छ । आ + आञ्छ + वाच् = अ + आञ्छ + च ॥ Here there
is not the long आ substitution of VII. 4. 70. S. 2248 : *for it applies to that
च which is naturally short and not that which has been shortened as here. This
is the force of त् in अतः (S. 2248). As there is no lengthening, there is no
न (VII. 4. 71. S. 2288) As आञ्छ । But according to the view that the त् in
अतः is merely for facility of utterance the न् is added. Then the form will
be आनाञ्छ ॥

लुट्-आञ्छिता । लिट्-आञ्छयति । Aor आञ्छिष्यत् । लृट्-आञ्छिष्यति ॥

ह्रीच २२५ लज्जायाम् । जिह्रीच्छ ॥

225. ✓ hrichchha 'To be ashamed'.

लट्-ह्रीच्छति । लिट्-जिह्रीच्छ । लुट्-ह्रीच्छता ॥

हुङ् २२६ कौटिल्ये । कौटिल्यमपसरणमिति मेच्यः । उपधायां चेति
दीर्घः । हृच्छति ॥

226. ✓ hurchchhā 'To act crookedly.' According to Maitreya, the word
kauṭilya means 'retreating, escaping.'

लट्-हृच्छति । The short उ is lengthened by VIII. 2. 78. S. 2265. लिट्-हृच्छति ।
लुट्-हृच्छता । लृट्-हृच्छयति । यङ्-लुक् 3. S. ओहृच्छति or ओहृच्छि, d. ओहृच्छः । pl.
ओहृच्छति । 2nd S. ओहृच्छि । 1st S. ओहृच्छिम् । d. ओहृच्छः । pl. ओहृच्छः । Pass Part. हृच्छः ।
Active हृच्छवान् । Noun हृच्छः, d. हुरी, pl. हुरः ॥

मुर्छा २२७ मोहसमुच्छ्राययोः । मूर्छति ॥

227. ✓ Murchhā 'To faint; to grow'.

लट्-मूर्छति । Passive Part. मूर्च्छः (VIII. 2. 57) Active मूर्च्छवान् । Noun
मूर्च्छितः ॥ (V. 2. 36)

स्फुर्छा २२८ विस्मृतौ (विस्मृता) । स्फूर्छति ॥

228. ✓ Sphurchhā, To forget, to spread, extend.

नद-वृक्षति । निद-वृक्षति ।

मुञ्च २२९ प्रमादे । मुञ्चति ॥

229. ✓ yiccha, to be inattentive, to disregard.

नद-मुञ्चति । निद-मुञ्चति । मुञ्च-मुञ्चति ॥

उच्चि २३० उज्ज्वे । 'उच्चिः वणस्य प्रादानं वणिशाद्यर्जनं शिलम्' इति यादवः । उज्ज्वति । उज्ज्वति सकार ॥

230. ✓ uchhi 'to glean'. According to the Lexicographer Yālava. Uchha means to glean ears of corns : an irregular occupation, subsisting by gathering bit by bit, the grain left in the field, after the harvest has been collected.

नद-उज्ज्वति । निद-उज्ज्वति । मुद-उज्ज्वति । यच्-उज्ज्वते । विच्-उज्ज्वति । Aorist भाषयान् उज्ज्वत् । सन्-उज्ज्वति ।

उच्छो २३१ विवासे । विवातः समाप्तिः । प्रायेणायं निपुत्रः । व्युच्छति ॥

231. ✓ uchohhi to banish, to expel. Vivāsa means 'ending'. The root is generally found preceded by the preposition वि । It thus means "cutting off."

नद-व्युच्छति । निद-व्युच्छति । मुद-व्युच्छति । सन्-व्युच्छति । Passive Part. व्युच्छः । Active व्युच्छन् ॥

ध्रज २३२, ध्रजि २३३, ध्रज २३४, ध्रजि २३५, ध्रुज २३६, ध्रुजि २३७, ध्वज २३८, ध्वजि २३९ गतौ । ध्रजति, ध्रजति । ध्रजति । ध्रजति । ध्रजति, ध्रजति, ध्रजति ॥

232. ✓ dhraja to 239 ✓ dhvaji all mean 'to go,' 'to move.'

232. ✓ dhraja to go.

नद-ध्रजति । निद-ध्रजति । मुद-ध्रजति । यच्-ध्रजते । विच्-ध्रजति । or विध्रजति । सन्-विध्रजति । यच्-दाध्रजते । Yān luk दाध्रजति, दाध्रति ॥

233. ✓ dhraji, to go.

नद-ध्रजति । निद-ध्रजति । मुद-ध्रजति । सन्-विध्रजति । यच्-दाध्रजते or दाध्रजते । Yān luk दाध्रजति or दाध्रति Imperfect दाध्रन् ॥

234. ✓ Vraja } Taraṅgini, Kāśyapa and Sammitā read these two

235. ✓ Vraji } instead of Nos. 232 and 233. निद-ध्रजति, ध्रजति ।

236. ✓ Dhrija 'to go.'

नद-ध्रजति । निद-ध्रजति । मुद-ध्रजति । विच्-ध्रजति Aor चदध्रजति or चदीध्रजति । सन्-विध्रजति । यच्-दरीध्रजते । Yān luk दरीध्रजति or दरीध्रजति or दरीध्रजति or दरीध्रति or दरीध्रति । Gerund ध्रजित्वा । य-ध्रजम् । Noun ध्रजः ॥

237. ✓ dhrija 'to go.'

नद-ध्रजति । निद-ध्रजति । मुद-ध्रजति । विच्-ध्रजति, Aor चदध्रजति । विध्रजति । यच्-दरीध्रजते । Yān luk दाध्रजति or दाध्रति Imperfect

238. ✓ Dhivaja } 'to go.' नद-ध्रजति, ध्रजति ॥

239. ✓ Dhvaji }

कुज २४० कुजि २४१, अव्यक्ते शब्दे । कुजति ॥

240. ✓ Kāja 241 ✓ Kāji 'to utter inarticulate sound. नद-कुजति ॥

लिट् - चुकृत् । लुट् - कृजिष्यति । लृट् - कृजिष्यति । गिष् - कृजयति, Aor. चकृकृजत् । वङ् - चकृकृज्यते, Yau luk चै कृजति or चैकृजति । Nouns कृजः कृज्यम् ॥ कृज - कृज्यत ॥

अर्ज २४२. षर्ज २४३ अर्जने । अर्जति । आनर्ज । सर्जति । मसर्ज ॥

312 ✓ Arja, 243 ✓ s.a.n.ja, to earn.

सट्—अजितः । सिट्—अजन् । लुट्—अजिता । णिट्—अजयति or, अजिज्यते ।
 लृट्—अजिज्यति । Noun स्वर्गः (सु + अजः) अजुः ॥

213. ✓ Sha ja to can.

मद - मज्जति । निद - मसजं लुट - मज्जि ॥ णिच् - मज्जयति Aor. मज्जमज्जतु । मज्ज - मज्जिज्जयति । यह - मासज्यते । Yāo luk, सासज्जि ॥

गर्ज २४४ शब्दे । गर्जनि ॥

244. ✓ Garga to make noise. लड़ - गर्जति ॥

सर्ज २४५ भर्त्सने । सर्जि । ससर्ज ॥

215. ✓ *Paṇja* to abuse. This root is also found in the *Churādi* class.

कट-यज्ञनि । चिट-सतर्ज ।

कर्ज २४६ व्यथने । चक्रजै ॥

246. ✓ *kaŋja* to tease, to give pain.

लट्-अङिति । लिट्-अकर्म । लृट् = कर्मिणी ॥

खर्ज २४७ पूजने च । दखर्ज ॥

247. ✓ *khurja*, to worship, to cause pain.

नट - खञ्जंति । लिट् = लयजं । Nonn:—खञ्जरः ॥

अज २४८ गतिक्षेपणये : । अजति ॥

218. ✓ Aja to go, to throw. अद्-अजति B fore all Ardhadhātuka affixes, such as those of the perfect, the root is replaced by अद् by the following Sutra.

लट् - वञ्चति । लिट् - वित्राय । विञ्जुः । विञ्ज्यः । वित्रयिष्य or वित्रेय्य or वञ्चिष्य । विञ्ज्युः ।
विञ्ज्य । वित्राय or वित्रय । विञ्ज्य । विञ्ज्यन् । लुट् - वेण । or वञ्जना । लृट् - वञ्जिष्यति
or वेञ्जति । लोट् - अञ्जन् । लङ् - वञ्जन् । विधिविक - अत्रेत् । वाशीलिक - वीणात् । लुङ् -
वञ्जीत् or अत्रेदीत् । लृङ् - वञ्जिष्यत् or अत्रेद्यत् । यङ् - वीर्यते । यिङ् - वाययति । Aor
अवीर्ययत् । सन् - वञ्जि वर्जति or विवायति । यङ् - वेवीर्यते । There is no yam luk. Nouns -
प्रवययाम्, वञ्जयाम्, वञ्जः, उदयः, समयः

२२६२ । अजेयं घञपोः । २ । ४ । ५६ ॥

‘अजेयो वत्सयमादेशः स्वादाधीनातुकाविषये यजमयं च वजीवित्वा । ‘मलादावाधीनातुके वैवर्ते ।
 विवाद्य । विव्यतुः । विव्युः । अत्र वकारस्य ‘ह्रस्वरत्नात् ‘उपधायां च’ । (२२४५) इति वीरिषे प्राप्ते
 अचः परस्मिन् - ‘(५०) इति स्वानिवृत्ता येनाचपरत्वं । न च ‘न पदान्त - ‘(५१) इति
 निषेधः । ‘स्वरादीध्वनोपेतु लीपाजादेव यव न स्वाऽनिवृत्त’ इत्युक्तेः । इति ‘ह्रस्वाचः—’ (२२४५)
 इतीप्तिवैषे प्राप्ते ॥

2292. **बी** is the substitute of the verb **चञ्** 'to drive,' lead,' when an **Ārdhadhātuka** affix follows, with the exception of the affixes **जञ्** (III. 3. 18.) and **चप्** (III. 3. 69).

These roots with the exception of η are Anit by VII. 2. 10 S. 2243; their special mention here is for the sake of η yama, namely these roots alone are Anit

in the Perfect, other roots are all *Set* in the Perfect. Thus *विभिदिन*, *विभिदिन*, *सुसुविच*, *सुसुविच* । All *anudātā* roots of the *Dhātupāṭha* are to be understood, by this rule, to get *इट्* । The affix *च* of the Perfect gets *इट्* after *वृज्*, as the irregular form *वज्रच* in VII. 2. 64, indicates that in the Vedic *च* does not get *इट्* after *वृज्*, but in the classical literature it does. By V I. 2. 33, S. 2296 the *च* would have got *इट्* after *सू*, *दू*, *सु* and *घु*; that *इट्* also prohibited by the present sūtra. As *तुष्टीच*, *दुष्टीच*, *सुखाच*, *सुखाच* ॥

Part:—*इट्* is added when *क* takes the *इट्* augment: as *संस्कारिच* *संस्कारिच* । The sūtra VII. 2. 63, S. 2296 applies here also, as *संस्कारिच* ॥

२२९४ । अवस्तास्यत्यनिटो नित्यम् । ७ । २ । ५३ ॥

उपदेशेऽजन्ता यो धातुस्तासौ नित्यानिटः परस्य चल् इट् न स्यात् ॥

2294. After a root, which in the *Dhātupāṭha*, ends in a vowel, and after which the First Fut. affix *tāsi* is always devoid of the augment *इट्*; (after such a root) *चल्* the personal ending of the Perfect, like *तात्*, does not also get the augment *इट्* ॥

२२९५ । उपदेशेऽजन्तः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशेऽकारवतस्तासौ नित्यानिटः परस्य चल् इट् न स्यात् ॥

2295. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the *Dhātupāṭha*), and after which the First Fut. affix *तास्* is always devoid of the augment *इट्*, *चल्* the Personal ending of the Perfect, like *तात्*, does not get the augment ॥

२२९६ । अतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तासौ नित्यानिटः अदन्तस्य चलो नट्, भारद्वाजस्य मतेन । तेनाभ्यस्य स्य देव । अयमत्र संयुक्तः ॥

अजन्तोऽकारवन्ता यस्तास्यनिटः चलि वेदवत्

अदन्त इट्, नित्यानिटः कात्यायन्या निटि संयुक्ते ॥

न च सुद्रुवादां नामपि चन द्विकल्पः १ द्वयः । 'अवस्य स्वत्'—(२२९४) इति 'उपदेशेऽजन्त' (२२९५) इति च योगसुवर्णवितत्ये चि प्रसिद्धेऽस्य भारद्वाजनिधयो निवर्तकः 'अकारवन्ता' इति न्यायात् । विवर्धय—विशेष—कारिज । विवधुः । विव्य । विवध—विवध । विविध । विविध । वता—अजिता । वेद्यं त—अजित्यति । रक्तु । काजत् । अजेत् । वीयात् ॥

2296. In the opinion of Bhāradvāja, it is only after a root which ends in a short *च*, and after which the First Fut. *तास्* is always devoid of the augment *इट्*, that *चल्* also, like *तात्*, does not take the augment *इट्* ॥

Therefore, the other affixes do take *इट्* । On this there is the following verse (*sāṅgraha*), which sums up the last three sūtras :—

That root which ends in a vowel, or which has a short अ in the Dhātupāṭha, and which is anīṭ before ताच्-affix, is *optionally* षेट् before चच्-affix. But if such 'root ends' in short अ, then it is *invariably* anīṭ before चच्-affix. Roots other than &c are षेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots लु, लृ, लु and लृ will also *optionally* anīṭ in चच् as they are not i-ending roots. The rule made by Bhadravāja removes the prohibition with regard to the addition of षट्, made by the two immediately preceding sūtras S. 2294 and 2295 : and not the षट्, of S. 2293. This is on the maxim 'a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule.' (see Vol I. 203)

Therefore लि + चे + षट् + च = लिजिष्य or लिजेच or लिजिष्यत् ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies.

२२९७ । तिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ७ । २ । १ ॥

इगन्तः इत्य वृद्धिः स्वात्परस्मैपदे परे तिचि । अवैधीत्-आजीत् । अवैष्यत् आजिष्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic स् (तिचि), Vṛddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in च, उ, अ (long or short, I. 1. 3).

Thus अवैधीत् or आजीत् &c. The Conditional is अवैष्यत् or आजिष्यत् ।

तेज २४९ पाक्षणे । तेजति ॥

249. ✓Teja, 'to protect.'

जट् - तेजति । लिट् - तितेज । लुट् - तेजिता । Noun - तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250. ✓Khaja, 'to churn', 'to stir.'

जट् - खजति । लिट् - चखज । लुट् - खजिता । लृट् - अखजीत्, अखाजीत्

Noun :- खजाकः ॥

कज २५१ मदे ।

251. ✓Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhānta.

जट् - कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकस्ये । खजति ॥

252. ✓khaji, to go lame, limp.

जट् - खजति । लिट् - चखज । लुट् - खजिता ॥

एजु २५३ कम्पने । एजाचकार ॥

253. ✓Ejri, to tremble. The root एज् to shine, has already been taught before.

जट् - एजति । लिट् - एजाचकार । लुट् - एजिता । लृट् - एजिष्यति । लिङ् - एजयति ।

Aorist आभवानेजिष्यत् । लृज् - एजिष्यति ॥

डुओस्फूर्जा २५४ वज्रनिघोषे । स्फूर्जति । पुस्फूर्ज ॥

254. ✓Tuo sphurjā, to thunder.

जट् - स्फूर्जति । लिट् - पुस्फूर्ज । लुट् - स्फूर्जिता । लिङ् स्फूर्जयति Aorist अणुस्फूर्जत् । लृज् - पुस्फूर्जति* । जट् - षोऽस्फूर्जते Yā luk षोऽस्फूर्जति Imperfect अणोऽस्फूर्ज । Passive Participle स्फूर्जः or स्फूर्जितः । Active Participle स्फूर्जवान् । Noun :- स्फूर्जतुः ॥

चि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितव्यर्थस्तु सकर्मकः । क्षयति ।
विक्षाय । विक्षयतुः । विक्षियुः । विक्षयिष्य-विक्षेय । विक्षियिष्य । विक्षायिष्य । सेता ॥

255. ✓kahi, to waste, to decay. The root is intransitive; it is transitive when it is used in a causative sense.

लट् - क्षयति । लिट् - विक्षाय । विक्षयतुः । विक्षियुः । विक्षयिष्य or विक्षेय । विक्षयिष्युः ।
विक्ष । विक्षाय or विक्षय । विक्षियिष्य । विक्षियिष्य । लुट् - सेता । लृट् - सेज्यति । लोट् - क्षयतु ।
लङ् - अक्षयत् । विधिर्लङ् - क्षयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra
i.e., 2298 applies. आद्योर्लिङ् - क्षीयात् । लृक् - अक्षेद्येत् । सन् - विक्षीयति । यङ् - सेक्षीयते
यङ् लुक् :- सेक्षीयति । Passive Participle, क्षोयः Active Participle, क्षीयमान् ।

२२९८ । अकृतसार्वधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ॥

अकृतसार्वधातुकस्य दीर्घः स्यादादी प्रत्यये परे न तु कृतसार्वधातुकयोः । क्षीयात् । अक्षेद्येत् ॥

2298. A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicative क् or क् when it is not either a Kṛit or a Sārvadhātuka affix.

Thus क्षीयात् ॥

क्षीज २५६ अद्वयक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितुं युक्तः । विक्षीज ॥

256. ✓kshija, to make indistinctive noise. This ought to have been read with ✓kūja I. 210 because the meaning of these two roots is identical.

लट् - क्षीजति । लिट् - विक्षीज । लुट् - क्षीजिता । लिङ् - क्षीजयति । Aorist
अविक्षीजत् । सन् - विक्षीजयति । यङ् - से क्षीज्यते, यङ् लुक् :- विक्षीयति ॥

लज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257. ✓laja, 258 ✓laji, to fry.

लट् - लजति । लिट् - लज्ज । लजतुः । लुट् - लजिता । आद्योर्लिङ् - लज्यात् । लृक् -
अलज्जीत् or अलज्जीत् । लिङ् - लज्जयति । Aor. अलज्जयत् । सन् - लज्जयति । यङ् -
लज्जयते । Yañ luk लज्जति ॥

258. ✓laji, to fry. The root is found in the Tudādi class also.

लट् - लज्जति । लिट् - लज्ज । लुट् - लज्जिता । आद्योर्लिङ् - लज्ज्यात् । लिङ् -
लज्जयति । Aor. अलज्जयत् । सन् - लज्जयति । यङ् - लज्जयते । Yañ luk लज्जति ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्त्सने च ॥

259 ✓Lāja, 260 ✓Lāji, to blame, to parch.

लट् - लाजति । लाजति ॥

लज्ज २६१, लजि २६२ युडे ॥

261. ✓Jaja, 262 ✓Jaji, to night.

लट् - लज्जति । लज्जति । Noun: लज्ज ।

लुज २६३ हिंसायाम् । तोजति । तुतोज ॥

263. ✓Tuja, to injure.

लट् - तोजति । लिट् - तुतोज । लुट् - तोजिता । लिङ् - तोजयति Aorist. अतुतोजत्
सन् - तुतोजयति or तुतोजयति । यङ् - तोज्यते । यङ् लुक् :- तोतोति । Passive Participle
तुजितम् । Gerund तोजित्वा or तुजित्वा ॥

मुजि २६४ पालने ।

264. ✓ Tuji, to protect.

लट् - तुज्जति । लिट् - तुज्ज । लुट् - तुज्जिता । शिच् - तुज्जयति Aorist त्तुज्जत् ।
 हन् - तुज्जिष्यति । यङ् - तोतुज्ज्यते । यङ्लुक् - तोतुज्जति । Imperfect तातोतुम् । Noun तुज्ज् ॥

गज्, २६५, गजि २६६, गुज् २६७, गृजि २६८, मुज् २६९, मुजि २७० शब्दाध्यायः ।

265. ✓ gaja, 266 ✓ gaji, 267 ✓ grija, 268 ✓ griji, 269 ✓ muja
 270 ✓ muji, To make noise, sound, roar. ✓ गज means also to be drunk, confused, inebriated.

✓ 265 and 266. लट् - गजति । गज्जति । लिट् - जगज् । जयजतुः । Nouns गजः 'elephant' गज्जा tavern.

✓ 267. लट् - गर्जति । लिट् - जगजे । लुट् - गर्जिता । शिच् - गर्जयति । Aor जज्जर्जत् or जजीयजत् । हन् - जिगर्जिष्यति । यङ् - जरीयज्यते । Yañ luk जर्ज्जति ॥

✓ 268. लट् - यज्जति । लिट् - जयज्ज । लुट् - यज्जिता । हन् - जियज्जिष्यति । यङ् - जरीयज्यते । Yañ luk. जरियज्जति ॥

✓ 269. लट् - मोजति । ✓ 270 लट् - मुज्जति ॥

गज् २७० (क) मदने च ॥

270 (a) ✓ gaja, also means to be drunk or confused.

लट् - गजति ॥

वज् २७१, व्रज् २७२ गतौ । ववज्ज- (२२६७) इति वृद्धिः । ववाज्जोत् ॥

271. ✓ vaja. 272. ✓ vraja, to go. The two roots are found in the Churādi also.

✓ 271. लट् - वजति । लिट् - ववाज्, ववज्जतुः (VI. 4. 126 S. 2263) । लुट् - वजिता । लुक् - ववज्जोत् or ववाज्जोत् । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

✓ 272. लट् - व्रजति । लिट् - ववाज् । लुट् - व्रजिता । The वृद्धि in the Aorist is compulsory here by 2267 S. लुक् - ववाज्जोत् । Nouns वज्यः । व्रजः परित्राट् ॥

Here end the Parasmaipadī roots whose final is j.

SUB-SECTION VII.

अथ टवर्गाध्यायः शाङ्कन्ताः अनुदासेतः षट्, त्रिषत् ॥

The following 63 roots up to ✓ śāq are ātmanepadi, whose final is a lingual.

अट्ट २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दोषघोऽयम् । 'लोपघः' इत्येके षट्ते । आनट्टे ॥

273. ✓ atṭa, To overpower, to injure. This root has a penultimate ष. i.e. it is अट्ट । Some say it has a penultimate त् i.e. it is अत्त ॥

NOTE:—The root ✓ aṭ, whether the penultimate be ष or त् makes no difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the difference comes out. If it is ष penultimate, then in reduplicating this ष will not be reduplicated because of the prohibition नन्ना &c. (VI. 1. 3. S. 2446), but टि, thus we have अट्टिटिषते or आट्टिटत् । If the penultimate be त् then we have अत्तिटिषते and अत्तिटत् ॥

अद्—अदृते । लिट्—आनट्ठे । क्कट्—अदृताम् । अद्—आदृत् । विधिलिङ्—
अदृतेत् । आशीर्षिङ्—अदृत्तिषीष्ट । लुक्—अ+अदृष्टि । लृक्—आदृत्तिष्यत् । लिच्—अदृत्ति
Aor. आदृष्टि । But आदृष्टिम् if the root is अद् । अन्—अदृष्टि+अत्ति । अतिङ्, टि
अति (Puruṣhākāra) अदृष्टि+अत्ति । Noun अदृष्टा ॥

वेष्टु २७४ वेष्टुने । विवेष्टे ॥

274. ✓ *veṣṭa*, to surround.

अद्—वेष्टते । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । लिच्—वेष्टयति । Aor. अविवेष्ट
वेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). अन्—विवेष्टि+अत्ति । यङ्—वेष्टे+अत्ति । Yañ luk, वेवे-
ष्टीति or वेवेष्टि । d. वेवेष्टः । Imperfect. अववेष्ट् ॥

वेष्टु २७५ वेष्टायाम् । अवेष्टिष्ट ॥

275. ✓ *aveṣṭa*, to try.

अद्—वेष्टति । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । लृक्—अवेष्टिष्ट ॥

गोष्टु २७६, लोष्टु २७७ संघाते । लुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ *goṣṭa*, 277 ✓ *loṣṭa* to assemble, collect.

अद्—गोष्टते । लोष्टते । लिट्—लुगोष्टे । लुलोष्टे । लुट्—गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्टु २७८ घलने । जघट्टे ॥

278. ✓ *ghaṭṭa*, to shake, stir about. It is Churādi also.

अद्—घट्टते । लिट्—जघट्टे । लुट्—घट्टिता ॥

स्फुट २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ *Sphuṭa*, To become visible. It is found in the Tuddādi also. It is Paśmaṣāpadi in the sense of viśarāpa : and it is Churādi in the sense of bhedana.

अद्—स्फोटते । लिट्—पुस्फुटे । लुट्—स्फोटिता । लिच्—स्फोटयति । Aor
अस्फुटत् । अन्—पुस्फुटि+अत्ति or मुस्फुटि+अत्ति । यङ्—पुस्फुट्+अत्ति । Yañ luk पुस्फुटि+अत्ति ।
Imperfect अयोस्फुट् । Gerund स्फुटि+अत्ति or स्फुटि+अत्ति ॥

अठि २८० गतौ । अठते । आनट्ठे ॥

280. ✓ *aṭhi* to go, move.

अद्—अठते । लिट्—आनट्ठे । लुट्—अठिता । लिच्—अठयति । Aor आनट्ठत् ।
अन्—अठि+अत्ति ॥

वठि २८१ एकचर्यायाम् । अवठे ॥

281. ✓ *vaṭhi*, To go alone.

अद्—अवठते । लिट्—अवठे । लुट्—अवठिता । लिच्—अवठयति । Aor. अवठ-
यत् । अन्—अवठि+अत्ति । यङ्—luk अवठि+अत्ति or अवठि । Imperative अवठि ।
Imperfect अवठयत् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आधानम् । मण्डते । कण्डते ॥

282. ✓ *maṭhi*, 283 ✓ *kaṭhi*, to be anxious. Śoka here means anxiety,
regret. अद्—मण्डते । कण्डते ॥

मुठि २८४ पालने । मुण्डते ॥

284. ✓ *muṭhi*, to protect, अद्—मुण्डते ।

हेठ २८५ विबाधायाम् । विबाधा यात्रम् । निहेठे ॥

285. ✓ *heṭha*. To cause pain to. विबाधा here means dishonesty. Some
read this root in the Paśmaṣāpadi list also.

लट्, - छेडते । लिट्, - जिछेडे । लुट्, - छेडिता । लिच्, - छेडयति । Aor. कजीहिछट्
कजिछेडत् ॥

एठ २८६ च । एठांचळे ॥

286. ✓ eṭha. It has the same meaning as छेड । According to Svāmi and Kāśyapa it is always preceded by चि । But Maitreya and others give examples without चि ॥ लट्, - एठते । लिट्, - एठांचळे । लुट्, - एठिता । लिच्, - एठयति । Aor. मा भवान् एठिटत् । The shortening takes place prior to reduplication, सन् - एठिटयते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्डते । जिहिण्डे ॥

287. ✓ hiḍi, To go, to disregard, slight. लट्, - हिण्डते । लिट्, - जिहिण्डते । लुट्, - हिण्डिता । लिच्, - Aor. अजिहिण्डत् । सन् - जिहिण्डयते । यद्, - जेहिण्डते । Yān luk जेहिण्ड । Imperfect अजेहिन् ॥

हुडि २८८ संघाते । जुहुण्डे ॥

288. ✓ huḍi, To collect. Kāśyapa says "The Aryas do not read this But the Drāvidas read it." लट्, - हुण्डते । लिट्, - जुहुण्डे । लुट्, - हुण्डिता ॥

कुडि २८९ दाहे । कुकुण्डे ॥

289. ✓ kuḍi, *to burn. लट्, - कुण्डते । लिट्, - कुकुण्डे । लुट्, - कुण्डिता । Nouns कुण्डः । कुण्डी । कुण्डा । कुण्डम् ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववण्डे ॥

290. ✓ vaḍi, 291 ✓ maḍi. To share out, distribute, divide. According to Svāmi the root maḍi being made a separate sūtra has other meanings also. But Nandi reads the sūtras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट्, - ववण्डते । लिट्, - ववण्डते । लुट्, - ववण्डता । मयण्डता । *Noun मयण्डः ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपासम्भश्च परिभाषणम् । वभण्डे ॥

292. ✓ bhaḍi. Deva says परिहासे । Svāmi and others say that paribhāshana means to proclaim, shout. According to Amarakośha, ridiculing one with censure is paribhāshana. लट्, - भवण्डते । लिट्, - वभण्डते । Noun भण्डनः 'ambassador'.

पिडि २९३ संघाते । पिपिण्डे ॥

293. ✓ piḍi, to collect. लट्, - पिण्डते । लिट्, - पिपिण्डते । Noun पिपिण्डः 'a boy.'

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिन्यभावश्च । मुण्डते ॥

294. ✓ muḍi. to rub over, to cleanse; to sink. लट्, - मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिंसनं च । तुण्डते ॥

295. ✓ tuḍi. To break, to kill. Toḍana means 'to split,' 'to injure' लट्, - तुण्डते । Nouns तुण्डः । तुण्डनः । तुण्डनम् ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'वरणे' रत्येके । वुण्डते ॥

296. ✓ huḍi, to choose. Varana means selection. Maitreya says it means harapa also, i. e., seizing. Another reading is ✓ Bhūḍi, bharapa 'to support'. लट्, - वुण्डते । लिट्, - वुण्डते ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चडि २९८ कोपे । चण्डते ॥

297. ✓ sphuḍi to open, expand. This root is not in the Siddhānta.

298. ✓ chaḍi, to grow angry.

चट - चण्डते । Nouns चण्डः । चण्डालः । चण्डी ॥

शडि २९९ रुजार्या संघाते च । शण्डते ॥

299. ✓ śaḍi to wound and to collect.

शट - शण्डते । Nouns शण्डः । शण्डिलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. ✓ taḍi to strike, to thresh.

तट - तण्डते । Nouns तण्डः । त्रितयडा । तण्डुलः ॥

पडि ३०१ । गतौ । पण्डते ॥

301. ✓ paḍi, to go, move.

पट - पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्डः । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. ✓ Kaḍi, to be intoxicated. कट - कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. ✓ khaḍi, to churn. खट - खण्डते । Noun खण्डः ॥

हेडु ३०४, होडु ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. ✓ heḍri, 305 hoḍri. To disregard. Heḍri in the sense of vep̥ṭha-
na is ghaṭṭādi. Hoḍri 'to go' is Paraśmaipadī.

Pre. - हेडते । होडते । Per. - जिहेडे । जुहोडे । I Fut. - जेडित्ता । Caus. - जेडयित्ता ।
Aor. जजिहेडत् । Des. - जिहेडित्तते । Inten. जेहेडते । Yaṅ luk जेहेडि । Noun जोड ॥

बाडु ३०६ आप्लावये । बशादिः । आप्लाव्यमाप्लवः । बाडते ॥

306. ✓ bāḍri, to dive, emerge, to bathe. The root begins with *ba*.

Some read it with *ba* v. āplavya has the same meaning as āplāva i.e. bathing.

Pre. - बाडते ॥

द्राडु ३०७, ध्राडु ३०८ विशारणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ drāḍri, 308 ✓ dhrāḍri, to cut, to divide.

Pre. - द्राडते । ध्राडते ॥

शाडु ३०९ स्ताधायाम् ।

309. ✓ śāḍri, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa the root
is *śaḍ*, the *ś* and *ṣ* being interchangeable letters.

Pre. - शाडते । Nouns शाळा 'saloon,' शालीनः 'modest.'

Here end the Atmanepadī roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अद्य आटवर्गान्तमन्त्राः परस्मैपदिनः ॥

Now all the lingual ending roots are Paraśmaipadī.

शौटु ३१० गर्वे । शौडति । शुशौट ॥

310. ✓ śauṭri. To be proud or haughty.

Pre. - शौडति । Per. - शुशौट । I Fut. - शौडित्ता । II Fut. - शौडित्तित्ता ।
Impera. - शौटतु । Imper. - अशौडतु । Pot. - शौटेत् । Bene. - शौखतु । Aor.

Con. योद्धिष्यत् : Caus. - योद्धति : Aor. यमुयोद्धत्. Desi. - युयोद्धति. Int. योद्धति. Yāñ luk योद्धिष्यत् । The reduplicate is first shortened and then gunated.
in योद्धीराय

यौट् ३११ चन्वे । योद्धति ॥

311. ✓ Youṭri 'to join together.' Pra. - योद्धति ॥

म्लेट् ३१२, म्रेट् ३१३, मेट् ३१४, चन्मादे । द्वितीयोऽन्तः । टान्त-
मध्ये पाठस्त्वयैमाभ्यामर्थतिवत् । चटति । मेडति ॥

312. ✓ Mleṭri, 313. ✓ Mreṭri 314. ✓ Meṭri 'to be mad. The second root म्लेट् ends in ङ, its being read here along with roots ending in ट्, is because it has the same meaning as म्लेट्. Just as मरय was read with मारय ॥ This root meṭri is not given in the Siddhānta.

Pra. - म्लेटति । मेडति ॥

कटे ३१५ वर्षावरणयोः ।

'चटे' ३१६ इत्येके । चकाट । किवि 'अतो हलादेशेऽघोः' (२२८४) इति
सङ्गो प्राप्तायाम् ॥

315. ✓ kṛte, 316 ✓ chate, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover.'

Pra. - कटति । चटति । Perf. - चकाट । चचाट । Aor. चकटीत् । चचटीत् ॥
Nouns : - कटः । निकटः । कटिरम् 'leather' । कटुः 'bitter.' चाटुः flatterer, उटुः
चटुनः । चटयः ॥ The two roots are marked with an indicatory च and therefore in
forming their aorist, the following Sūtra B. 2299 applies in supersession of S.
2284.

२२८८ । स् यन्तस्यश्चमञ्जाद्यणिर्येदिताम् । ० । २ । ५ ॥

इमथान्तस्य स्यादेव्यन्तस्य प्रथमैरेदितश्च दृष्टिर्न स्याद्विहायी तिष्ठि । चकटीत् ॥

2299. The Vṛiddhi of the vowel of the following stems does not take place before the णट् augmented s-Acrist in the Parasmaipada ; namely—the stems ending in ह्, स् or य्, the roots लृण्, श्वस् and जाय्, a stem formed with णि, the root शिव्, and the roots having an indicatory च in the Dhātupāṭha.

Note:—Thus लृण्, 'to catch' लृणयीत्, लृयम्, 'to sound' लृययीत्, लृवम्, 'to vomit' लृवयीत्, लृव्य, 'to expend' लृव्ययीत्, लृय, 'to hurt' लृययीत्, लृयस् 'to breathe' लृययीत्, जाय 'to be awake' जायागरीत्, णि, ऊन (ohuñāi, 'to lose' ऊनयीत् । ईज् 'to send' ईजयीत् । शिव्, लृव्ययीत् । वदिताम्, रगे 'to cover' वरगीत्, कयो, कयुयीत् ॥

Therefore there is no Vṛiddhi. Thus we have चकटीत् and चचटीत् ॥

चट ३१७, पट ३१८ गतौ । चाट । चाटतुः । चाटुः । पपाट । पेटतुः ।

॥

317, ✓ Aṭa 318 ✓ paṭa 'to go, to wander, to roam.'

Pra. - चटति । Per. - चाट । चाटतुः । 3. P. चाटुः । 1 Fut. - चटिता । II Fut. - चटिष्यति । Impera. - चटतु । Imper. - चाटतु - Pot. - चटेत् । Bene. - चटिष्यत् । Aor. मा मचाय चटौत् । P.० पटति । Per. - पपाट । पेटतुः । पेटुः । Aor.

अवादीत् or अवादीत् । Caus. पाठयति । Aorist अवादीत् । Desi. - विवदितवति । Intens. वापद्यते । Yāñ luk वापदीति or वापदु । Nouns : - वदुः । वदीरः । पाठकम् ॥

रट ३१६ परिभाषणे । रराट् ॥

319. ✓ rāṭa, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud.'

Pre. - रटति । Per. - रराट् । Nouns - परिराटकः (III. 2. 142 S. 3122).

परिराटो with the affix चितुष् of III. 2. 142.

लट ३१० लाल्ये । ललाट् ॥

320. ✓ Lāṭa 'to act like a child, to prattle.'

Pre. - लटति । Per. - ललाट् । Nouns लट्वा । लाटः ॥

शट ३११ रुजा विशरणा गत्यवसादने । शशाट् ॥

321. ✓ Śaṭa, 'to grow sick,' 'to divide or separate, 'to go,' 'to be weary or dejected.'

Pie. - शटति । Perf. - शशाट् । Nouns शाटकः । शाटो ।

वट ३२२ वेष्टने । ववाट् । ववटत् । ववटुः । ववटिष्य ॥

322. ✓ Vāṭa, 'To surround.

Pre. - वटति । Per. - ववाट् । ववटत् । 3 P. ववटुः । ववटिष्य । I Fut. - वटिता । II Fut - वटिष्यति । Sub. - वाटिष्यत् । वटाति । Impera. - वटतु । Imper. - ववटत् । Pot. - वटेत् । Bone - वट्यात् । Aor - अवाटीत् । अवटीत् । Cond. - अवटिष्यत् । Pass - वट्यते । Caus. - वाटयति । Desi. - विवटितवति । Inten. - विवट्यते ॥

Pre. Part. Parasmai - वटन् । Per. Part. Parasmai - ववद्वान् । Past Part. Pass. वटितः । Past Part. Act. - वटितवान् । Fut. Part. - वटिष्यन् । Ger. - वटित्वा । Infinitive. वटितुम् । Adj. वाट्य । In the Perfect there is no व or elision of reduplicate because the root begins with व and so VI. 4. 126 S. 2263 applies. Noun: वटिभः (V. 2. 139 s. 1945) वटकः with the affix कन् । From which we get वटकिन् by कन् under V. 2. 82. S. 1882 (vart.)

किट ३२३, खिट ३२४ त्रासे । केटति । खेटति ॥

323. ✓ kiṭa, 324 ✓ kṣiṭa, to fear, to frighten. Note:—trāse here means to cause fear.

Pre. - केटति खेटति । Per - चिकेट चिखेट । Fut. केटिता । खेटिता । Fut. - केटिष्यति, खेटिष्यति । Impera - केटतु खेटतु । Imper - अकेटत् । अखेटत् । Pot - केटेत् । खेटेत् । Bone - कित्यात् । खित्यात् । Aor. - अकेटीत् । अखेटीत् । Condi. - अकेटिष्यात् । अखेडिष्यत् । Pass - कित्यते । खित्यते । Caus. - केटयति । खेटयति । Desi. - चिकेटितवति and चिखेटितवति or चिकिटितवति and चिखिटितवति । Inten. के कित्यते के खित्यते । Pre Part Parasmai केटन् खेटन् । Per Part Parasmai चिकिटवान् चिखिटवान् । Past Part Pass कित्तः । खिटतः । Past Part Act कटितवान् खटितवान् । Fut Part केटिष्यन् खेटिष्यन् । Ger. केटित्वा । खिटित्वा । Infini केटितुम् । खेटितुम् । Adj. केटितव्यः । खेटितव्यः । Adj. केटनीयः । खेटनीयः । केट्यः ॥ Noun ; खेटः by घञ् affix. The ✓ किट occurs further on as No 341 but the meaning is different.

शिष्ट ३२५, शिट ३२६ अनादरे । शेडति । शिशेट । सेडति । शिशेट ॥

325. śiṭa, 326. ✓ shiṭa To alight, despise, disregard.

Pre. जेदति, जेदति । Per. जिचेद, जिचेद । I Fut. जेदित्ता, जेदित्ता । Aor. जजेदीत्, जजेदीत् । Caus. जेदयेति, जेदयेति । Aorist जजेदीत् । Desi. जिजेदित्ति । जिजेदित्ति-
The 'd' is not changed to 't' because of the restriction of VIII. 3, 61, 3.
Inten. जेदित्यते । जेदित्यते ॥

जट, ३२७, जट ३२८ संघाते ।

327. ✓ Jata, 328 ✓ Jhata, to clot, become twisted or matted together as hair.

Pre. जटति, जटति । Per. 3. S. जजाट, जजाट 3. D. जटतु, जटतुः । I Fut. जटित्ता, जटित्ता । Aor. जजटीत्, जजटीत् । जजाटीत्, जजटीत् । Caus. जाटयति । Desi. जिजटित्ति । Nouns :— जटा, जडाः, जटिः ॥

भट ३२६ भृतौ ।

329. ✓ Bhaṭa, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghaṭādi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भटति । Per. भभाट । I Fut. भटित्ता । Aor. भभाटीत्, भभाटीत् । Caus. भाटयति । Desi. जिभटित्ति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. ✓ Taṭa, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति । Per. तताट । I Fut. तटित्ता । Aor. तताटीत्, तताटीत् । Nouns :— तटी । तटिः ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. ✓ Khaṭa, to desire, wish.

Pre. खटति । Per. खजाट । I Fut. खटित्ता । Aor. खजाटीत् or खजाटीत् । Caus. खाटयति । Desi. जिखटित्ति । Inten. खिखत्यते । Noun : खट्वा ॥

नाट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. ✓ Naṭa, to act on the stage. This root begins with न so that we have नटयति । There is another root नट् taught with न as नाटि । That belongs to the Churādi class.

Pre. नटति । Per. ननाट । I Fut. नटित्ता । Aorist ननाटीत्, ननाटीत् । Caus. नाटयति or नटयति । Desi. निनटित्ति । Inten. नाटत्यते । Nouns : नटी, नाट्यं ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. ✓ Piṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेटति । Per. पिचेद । I Fut. पेटित्ता । Aorist पजेदीत् । Caus. पेटयति । Aorist पजेदीत् । Desi. पिपेटित्ति or पिपिटित्ति । Inten. पेपित्यते । Nouns, पिटक, पिटाक । Gerund : पिडित्वा or पेडित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. ✓ Haṭa, to shine, be bright.

Pre. हटति । Per. हजाट । I Fut. हटित्ता । Aorist हजाटीत् or हजाटीत् । Caus. हाटयति । Desi. जिहटित्ति । Inten. हाटत्यते । Noun हाटक 'gold'.

शट ३३५ शययाम् ।

335. ✓ Shaṭa, to form a part.

Pre. ऋडति । Per. ऋडाड । वेडतुः । I Fut. ऋडिता । Aorist ऋडाडीत्, ऋडाटीत् ।
Caus. ऋडयति । Aorist ऋडीयत् । Desi. ऋडिडयति (The ड is not changed to ण
because of VIII. 3. 61 S. 2627). Inten. ऋडयते । Noun: ऋडा ॥

सुट ३३६ (लङ्, लङ्) विषोटने । डान्तीऽयस् इत्येके ॥

336. ✓ Luṭa, to suffer pain. Some say this root ends in ङ । Others make
it end in ञ, as in Māgha लोचद् भुजाकारकुचनरङ्गम् । This is found in the DivAdi
class also.

Pre. लोटति । Perf. लुलोट । I Fut. लोटिता । Aorist ललोटीत् । Caus.
लोटयति । Aorist ललुलुटत् or ललुलोटत् । Desi. लुलोटिडयति or लुलुटिडयति । Inten.
लोलुलुयते । Past. Part. Pass. लुडितः । Past Part. Act. लुडितवान् । Ger. लोटित्वा or
लुडित्वा ॥

चिट ३३७ परमेत्ये ।

337. ✓ Chiṭa, to send forth or out.

Pre. चेटति । Per. चिचेट । चिचिटतुः । चिचिटुः । I Fut. चेटिता । Aorist
चचेटीत् । चचेटिष्टात् । चचेटिषुः । Caus. चेटयति । Desi. चिचेटिडयति or चिचेटिडयति ।
Inten. चेचिच्यते । यङ् लुङ्, चेचिटीति or चेचेटि । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा ।
Noun: चेटी ॥

चिट ३३८ शब्दे ।

338. ✓ Viṭa to sound.

Pre. वेटति । Per. विवेट, चिचिटतुः, चिचिटुः । I Fut. वेटिता । Aor.
चवेटीत् । Caus. वेटयति । Desi. विवेटिडयति or चिचिटिडयति । Inten. वेचिच्यते । यङ् लुङ्,
वेचिटीति, वेचेटि । Gerund वेटित्वा or चिटित्वा । Nouns: चिटः, चिटयः ॥

चिट (चिट) ३३९ अङ्गोश्चे । वशादिः । हि इत्येके ॥

339. ✓ B.ṭa, (to swear,) to curse, (to shout, exclaim, to address harshly,)

Pre. चेटति, चेटति । Per. चिचेट, चिचिट, चिचिटतुः चिचिटुः । चिचिटुः चिचिटुः,
I Fut. चेटिता । Aor.—चचेटीत्, चचेटीत् । Caus. चेटयत्, चेटयत् । Desi. चिचेटिडयति ।
चिचिटिडयति, चिचिटिडयति । Inten. चेचिच्यते, चेचिच्यते. यङ् लुङ्, चेचिटीति, चेचेटि ॥

इट ३४०. कित ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । केटति । कटति ।
ईकारः 'स्वडितो निष्ठायास्' (३०३८) इतीयिनबंधार्थः । केचित्तु रदितं मत्वा
नुमि कते कटतीत्यादि वदन्ति । कन्ते च 'इ' 'ई' इति प्रसिद्धम् । क्यति ।
इयाय । ईयतुः । ईयुः । इययिथ—इयेथ । इयाय—इयय । दीर्घस्य तु 'इयादेर्य—'
(२२६७) इत्यामि अयांश्चकारेत्यदि उदाहरन्ति ॥

340. ✓ Iṭa, 341 ✓ Kiṭa, 342 ✓ Kaṭi., to go. The indicatory long
ई in कटी shows that the Sūtra VII. 2. 14. S. 3039 applies, and so no णट्, aug-
ment is added in the Nishṭhā. Some take this root as ending in short ण, there-
fore they insert a nasal, and conjugate it as कण्डति । They analyse कटी as made
up of three roots, namely कडि, ण and ई । The root ण is thus conjugated ; कणति,
कणय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms
कवाण्वकार &c. (II. 1. 36, S. 2237).

Pre. एटति । Per. एचेट, ईटतुः, ईटुः- एचेडिच । I Fut. एटिता । Aor. ईटीत् ।
Caus. एटयति । Aor.—इडिडत्, as मामवागिडिडत् । Desi. इडिडिडयति ॥

341. ✓ *Kiṭa*, Pre. कटति । Per. विकट । I Fut. कटिता । Aor. कटेदीत् ।
Caus. कटयति । Desi. विकटयति । Inten. कटिष्यते । Yāh luk कटिडोति or कटेडि ।
Ger. कटित्वा or कटयित्वा Noun कटिः ॥

342. ✓ *Kaṭi*, Pre. कयति । Per. ककयट । I Fut. कयितता । Aor. ककाडीत्
or ककडीत् । Caus. काटयति । Desi. किकटयति । Inten. काकटयते Yāh luk
काकटीत् or काकडि । Noun कयटकः ॥

343. B. ✓ *Kati*, Pre. कटति । Ger. कटित्वा or कटयत्वा । Part. कटयमान् ॥

इ ३४२ क । गतो ।

342. A ✓ *i*, to go.

Pre. गयति । Per. गवाय, गयत्, गयुः, गययिष or गयेष (VII. 2. 63. S. 2296)
गययुः, गय, गवाय or गयय, गयिष, गयिम । I Fut. यता । II Fut. यजति । Impera.
गयतु । Imper. जायत । Pote. जयेत् । Beus. गयाम् (VII. 4. 25. S. 2298.)
Aor. गेयोन्, (ज+ययोत्) गेष्टाम्, गेयुः, गेयोः, गेष्टम्, गेष्ट, गेयम्, गेष्म, गेष्म । Cor. गेष्मत् ।
Pass. गयते । Caus. जाययति । Aor. ज+जयिष्यत् । Desi. गयिष्यति (VI. 4. 16. S.
2614) Past Part. जतः, जतवान् ॥

हेठ ३४३ विवाधायाम् ।

343. ✓ *Hetha*, to be wicked ; (to vex ; to trouble ; to strike ; to be born ; to
purify ; to cause prosperity.)

Pre. वेठति । It is not given here in the Siddhānta. See No. 285.

मडि ३४४ मूषायाम् ।

341. ✓ *Maḍi*, to adorn, to decorate.

Pre. मयति । Per. ममयड, ममयडत्, ममयडुः । I Fut. मयितता । Aor. मम-
यडीत्, ममयिष्याम् । ममयिष्युः । Caus. मययति । Aor. ममययत्, Desi. ममयिष्यति ।
Inten. ममययते । यडयुक् । ममययतीति or ममयिष्युः । Noun : मयडनः ॥

कुडि (कुडि) ३४५ कैकल्ये । कुडति । कुडत रति तु दाहे गतम् ॥

345. ✓ *Kuḍi*, (kuḍi), to agitate, to mutilate. When it means 'to burn'
it is *Atmanepadi*, already mentioned ; see root 249

Pre. कुडति । Per. कुकुपड । I Fut. कुडिता । Aorist ककुडीत्, ककुडित्वाम् ।
Caus. कुडयति । Desi. कुकुडयति । Inten. कोकुपयते । कोकुडीति । or कोकुडि ॥

मुड (मुड, मुडि, पुड, पुडि) ३४६ प्रमर्दने ।

346. ✓ *Muṣa*, to crush ; break ; grind ; powder ; to kill. *Dhanapāla*
gives it as मुड, *Sākatāyana* reads it as पुड ; *Kāshiraśwami* reads them as मुडि । पुडि ॥

Pre. मोडति । Per. मुमेड । I Fut. मोडिता । Desi. मुमुडिषति or मुमेडि-
षति । Ger. मुडित्वा or मोडित्वा (I. 2. 26. S. 2617).

चुडि (चुड or चुडि) ३४७ अल्पीभावे ।

347. ✓ *Chuḍi*, (to cut off ; to divide) ; to become small ; to be dimi-
nished ; *Durga* reads it as चुड, our author as चुडि ॥

Pre.-चुडति or चुडयति ॥

मुडि ३४८ कयडने । मुडति । 'पुडि च' इत्येके । पुडति ॥

348. ✓ *Muḍi*, (also puḍi and ṣuḍi) to shave ; to shear, to crush ; to
sink. *Maitreya* says 'Some say the root is पुडि' In some *Dhātukośhas* it is given
as मुडि कयडनप्रमर्दनेः । Pre. मुडति, पुडति । Noun : मुपडः, मुपडः, मुपडिषः ॥

इडि ३४६, लुडि ३५० स्तोत्रे । वंडति । कुंडति । 'वडि, लुडि' इत्येके 'वडि लुडि' इत्यपरे ॥

349. ✓ Ruṭi, 350. ✓ Luṭi, to rob, to steal. Śākaṭyāna reads these as ending in ड ॥ According to Kshīraswāmi these are इडि and लुडि ॥

Pre. वंडति ; कुंडति । Per. वंडट, लुणुण्ड । I Fut. वंडिता लुण्डिता । Aorist वण्डतीत् । वणुण्डीत् । Caus. वंडयति, लुण्डयति । Desi. वण्डयति । लुण्डयति । Inten. लोणुण्डीते रोणुण्डीते । यङ्, लुङ्, रोणुण्डीति or रोणुण्डीत् । Nouns : वण्डकः । लुण्डकः ॥

वडि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ Vaji, to divide; to share. This is not found here in the Siddhanta. Pre. वंडति ॥

स्फुटि ३५२ विदारणे । ररित्स्वावह्वा । वस्फुटत् - वस्फोटीत् । स्फुटि इत्यपि केषिन् । ररित्स्वाचुम् । स्फुण्डीति ॥

352. ✓ Sphuṭi, to burst or split open; to break forth.

Pre. व्फोटीत् or स्फुण्डीति व्फोटीत् । Per. वस्फोट (ट) । I Fut. स्फोटि(ति)ता । Aorist वस्फुटत् or वस्फोटीत् । Desi. वस्फुटि (टि) वति or वस्फोटि (टि) वति । Ger. वस्फुटिस्वा or व्फोटिस्वा । As this root has an indicative वृ, the Aorist is formed optionally by adding वङ् (III. 1. 57). Thus वस्फुटव् or वस्फोटीत् । Some read the root as व्फुटि and therefore it takes the वुङ् augment. As व्फुण्डीति । Mādhava gives it as व्फुटि । Chandra reads व्फुट । Its Aorist is not formed in वङ् । Kshīraswāmi and Kāśyapa give three roots व्फट, व्फुडि and व्फुटि ॥

पठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पठतुः । पठिथ । वपटीत्-वपाटीत् ॥

353. ✓ Paṭha, to read or repeat aloud, recite; to study ;

Pre. पठति । Per. वपाठ, पठतुः, पेटुः, पेटिथ । I Fut. वडिता । Aorist. वपटीत्, or वपाटीत् । वपाठिष्यत् । Caus. पाठयति । Desi. विपठयति । Inten. पापठते । वृ, वृणुङ् । वपटीति or वपटि ।

वठ ३५४ स्थौल्ये । वठतुः । वठिथ ॥

354. ✓ Vāṭha, to be strong or powerful; to be fat. When it means eka-chaṛyā, it is ātmanepadi. See No. 281. That root is वठ ॥

Pre. वठति । Per. ववाठ, वठतुः, ववठुः, ववठिथ । I Fut. वडिता । Aorist ववाठीत्, ववठीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठयति । Inten. वावठते । ववठुङ्, वावठीति or वावठि ।

मठ ३५५ मद्यनिवासयोः ।

355. ✓ Maṭha, to be intoxicated ; to dwell ; (to go).

Pre. मठति । Per. ममाठ, मेठतुः, मेठुः, मेठिथ । I Fut. मडिता । Aor. ममाठीत्, or ममठीत् । Caus. माठयति । Desi. निमठयति । Inten. मामठते ॥

कठ ३५६ कूचकृजीवने ।

356. ✓ Kāṭha, to live in distress.

Pre. कठति । Per. ककाठ, कठतुः, ककठुः । I Fut. कडिता । Aorist ककाठीत्, ककठीत् । Caus. काठयति । Desi. विवठयति । Inten. कावठते । ककठुङ्, ककठीति, काकठि । Noun कठः, कठिमन्, कठोरः ॥

रठ ३५७ परिभाषणे । रठ इत्येके ॥

357. ✓ Raṭ a, to speak. Some give it as ✓ rāṭha.

Pre. रडति । Per. रराड, रेडतुः, रेडुः, रेडिच । I Fut. रेडिता । Aorist. जराडीत्, जरडीत् । Caus. राडयति । Desi. रिरडिचति । Inten. राडयते । Yāñ luk राडोति । राडि ।

उठ ३५८ प्लुतिशब्दयोः । बलात्कारे इत्येके । उठति । जहाड ॥

358. ✓ Hāṭha, to leap ; to be wicked ; to oppress ; to bind to a post.

Pre. हुडति । Per. जहाड, जहडतुः, जहडुः । I Fut. हुडिता । Aorist. जहाडोत्, जहडोत् । Caus. हाडयति । Desi. जिहडिचति । Inten. हाडयते । यङ्, लुक्, हाडोति or जहाडि । Some say it means to oppress.

उठ ३५९, गुठ ३६०, उठ ३६१, उपघाते । घोटति । उठ इत्येके । उठति । उठांचकार ॥

359. ✓ Ruṭha, 360. ✓ Luṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike. Some read उठ with a long उ and conjugate it as उठति &c.

Pre. रोठति । Per. ररोठ । I Fut. रोठिता । Aorist. जरोठीत् । Caus. रोठयति । Desi. ररोठिचति । Inten. रोठयते । Yāñ luk, रोठोति or ररोठिद ।

360. ✓ Luṭha, this root is found in the Tuddādi also.

Pre. लोठति । Per. लुलोठ । I Fut. लोठिता । Aorist. जलोठीत् ॥

361. ✓ Uṭha. Pre. लोठति । Per. उलोठ, उठतुः । I Fut. लोठिता । Aorist. लोठीत् । Caus. लोठयति । Desi. उठिठिचति ॥

361.A ✓ ūṭha. Pre. उठति । Per. उठां चकार । I Fut. उठिता । Aorist. उठयति । Caus. उठयति Desi. उठिठिचति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंज्ञेशानयोः ।

362. ✓ Piṭha, to hurt ; to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पिपेठ, पिपिठतुः । I Fut. पेठिता । Aorist. जपेठीत्, जपेठिष्टा । Caus. पेठयति । Desi. पिपेठिचति । Inten. पेठयते । यङ्, लुक्, पेठोति, पेपेठि । Nouns घोठम् with यङ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539.

शाठ ३६३ कैतवे च ।

363. ✓ Sāṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. षठति । Per. जषाठ, षेठतुः, षेडुः । I Fut. षठिता । Aorist. जषाडोत्, जषाडोत् । Caus. षाठयति । Desi. षिषाठिचति । Inten. षाठयते । यङ्, लुक्, षाठोति जषाडि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । घोटति । शुठि इति स्वामी । कुष्ठाति ॥

364. ✓ Suṭha, to be impeded or hindered.

Pre. षोठति, शुठति । Per. सुषोठ । सुषुणठ । I Fut. षोठिता, सुणठिता । Aorist. जषोठीत्, जषुणठीत् । Caus. षोठयति सुणठयति । Desi. सुषोठिचति, सुषुणठिचति । Inten.—षोठयते, षोषुणयते ॥

कुठि ३६५ च । कुष्ठाति ॥

365. ✓ Kūṭhi, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre. कुषति । Per. कुषुष, कुषुषतुः । I Fut. कुषिता । Aorist. जकुषीत् । Caus. कुषयति । Desi. कुषुषिचति । Inten. कुषयते । यङ्, लुक्, कुषोति । कौकुषिद । noun कुषः ॥

कुठि ३६६ भाकस्वे प्रतिघाते च ।

366. ✓ Luṭhi, to be easy ; to strike. Pre. कुठति ॥

सुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ Sūthi, to become dry. Pre. सुवर्तति । Nouns सुवर्तः । सुवर्ती ॥

रुठि ३६८, सुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Rūthi, 369. ✓ Lūthi, to go.

Pre. रुंठति ; सुंठति । Per. रुवठ । सुवठ । I Fut. रुविठना, सुविठना । Aorist. रुवठेत्, सुवठेत् । Caus. रुवठयति, सुवठयति । Desi. रुवठिषति, सुवठिषति । Inten. रुवठ्यते, सुवठ्यते । यङ् लुक् । रुवठ्येति, सुवठ्येति ॥

बुद्ध ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । बुद्धति । बुबुध् ॥

370. ✓ Bhudda, to dally ; to sport, to hint one's meaning. Bhāva karapa means 'to express or hint one's meaning.'

Pre. बुद्धति ; । Per. बुबुध् । I Fut. बुद्धिता । Aorist. बुबुधेत् । Caus. बुबुधयति । The aorist will be बुबुधेत् । Desi. बुबुधिषति । Inten. बुबुध्यते । यङ् लुक् । बुबुध्येति । The Imperfect will be बुबुध्यते । The root has द् as penultimate, which appears now as त्, when the final is elided by VIII. 2, 23 S. 54.

अद्ध ३७१ अभियोगे । अद्धति । आनद्ध् ॥

371. ✓ Aḍḍa, to join ; to attack ; to argue, to apply closely, to be devoted.

Pre. अद्धति । Per. आनद्ध्, आनद्धुः, आनद्धुः । I Fut. अद्धिता । Aorist. आद्धेत् । Caus. अद्धयति । Aorist. आद्धेत् । Desi. अद्धिषति (the द् is not reduplicated because of VI. 1. 3. S. 2446).

कद्ध ३७२ कार्करये । कद्धति । बुद्धादयस्त्रयो दोषधाः । तेन क्षिपि ।

बुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kaḍḍa, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre. कद्धति । Per. कद्धुः । I Fut. कद्धिता । Aorist. कद्धेत् । Caus. कद्धयति । Desi. कद्धिषति । Inten. कद्ध्यते, यङ् लुक् । कद्ध्येति or कद्धिषति । कर्षीकत् ॥

Noun :—कण्डलम् compound of कत् + लम् ॥ The three roots बुद्ध, कद्ध and कद्ध have a द् as penultimate. Therefore with the affix क्षिप् the forms would be बुत्, अत् and कत् respectively.

क्रिद्ध ३७३ बिहारे । क्रिद्धति ॥

373. ✓ Kridḍi, to play ; to amuse oneself.

Pre. क्रिद्धति । Per. क्रिद्धिषति, क्रिद्धिषतुः । I Fut. क्रिद्धिता । Aorist. क्रिद्धेत् । Caus. क्रिद्धयति । Desi. क्रिद्धिषति । Inten. क्रिद्ध्यते, यङ् लुक् । क्रिद्ध्येति । क्रिद्धिषति । क्रिद्धिषति ॥

तुद्ध (तूद्ध) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूद्ध् इत्येके ॥

374. ✓ Tudḍi, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तुडति । Per. तुतोड or तुतुद्ध । I Fut. तोडिता, तुडिता । Aorist. तोडेत्, तुडेत् । Caus. तोडयति, तुडयति । Desi. तोडिषति, तुडिषति । Inten. तोड्यते, तुड्यते । यङ् लुक् । तोड्येति or तोडिषति ॥

हुद्ध ३७५, हुद्ध् दोड ३७६ गतौ । हुद्यात्-हूद्यात्-होद्यात् ॥

375. ✓ Hāḍḍi, 376. A. ✓ Hūḍḍi, 376. ✓ Hōḍḍi, to go.

Pre. वृद्धति । Per. लुद्ध । I Fut. वृद्धता । Bene. वृद्धात् । Aorist. वृद्धीत् Caus. वृद्धयति । Aorist वृद्धीत् । Desi. लुद्धति । Inten. वृद्धयते । Yañ luk वृद्धाति or वृद्धति ॥

375A. ✓ Hudri. Pre. वृद्धति । Per. लुद्ध । I Fut. वृद्धता । Bene. वृद्धात् । Aorist वृद्धीत् । Caus. वृद्धयति । Aorist वृद्धीत् ॥

376. ✓ Hudri. Pre. वृद्धति । Bene. वृद्धात् ॥

376A. ✓ Handri. 376B. ✓ Kādri. These are not in the Siddhānta.

रौद्ध (रौद्ध) ३७७ अनादरे ।

377. ✓ Raudri, to despise. Pre. - रौद्धति, रौद्धति ॥

रौद्ध ३७८, लौद्ध ३७९ उन्मादे ।

378. ✓ Rūđri, 379. ✓ Luđri, to be foolish or mad. Pre.-रौद्धति ; लौद्धति ॥

अच्छेद० उद्यमे । अद्यति । आद्य । आद्यतुः । आद्युः ॥

380. ✓ Aḍa, to try ; to exert.

Pre. अद्यति । Per. आद्य आद्यतुः, आद्युः । I Fut. अद्यता । Aorist. आद्यीत्, आद्यि-
ष्टात्, आद्यितुः । Caus. आद्ययति । Desi. अदिहियति ॥

Noun अद्यः 'the sting or tail of a scorpion.' Hence 'sharp.' अद्यः 'speci-
ally sharp' The son of Vyāḍa is व्याडिः ॥

अद्य ३८१ विज्ञासे । अद्यति । इत्योर्लघोरयोश्चैकस्मिन्प्राप्तमतीति स्वा-
भ्यादयः ॥

381. ✓ Laḍa, to dally ; to sport ; to play. This is Ghaṭḍi also.

Pre. लद्यति । Per. लळाट । I Fut लळिता । Aorist. लळाटीत्, लळीत् । Caus.
लळयति । Desi लिलहियति । Inten ललळयते । लळलुङ् - लळलङीति । लळलिट् ॥

According to Kshiraswāmi and others, the ल and ल being interchangeable
and so also ल and ल we have the from लद्यति &c also.

लल ३८२ ईप्सायाम् ।

382. ✓ Lala, (to play ; to sport ; to dally.), to desire. This root is found
in the Shiddhānta Kaumdi, in the sense of 'to desire'. Mādhava says under
ललः 'Some read ✓ lala īpsāyam after it. Kshiraswāmi and Purushakāra do not ap-
prove it as a separate root.

Pre. ललति । Caus. ललयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कडति । 'कडि' इत्येके । कडयति ॥

383. ✓ Kaḍa, to be proud.

Pre. कडति ; कडयति । Per. कडाड, कडयड । I Fut. कडिता, कडयिता । Aorist.
कडाटीत्, कडटीत्, कडयटीत् । Caus. कडयति, कडययति । Desi. कडिहियति । कडयिहियति ।
Inten. कडययते । कडययटीत्, कडययिट् । Kshiraswāmi reads it as कडि and says
'according to Dārga it is कडे' This root is found in the Tuddāli also VI, 86. The
root कडि is Atmanepadi also, I 302.

गडि ३८४ कर्दमैकदेयो । गडति । इति टवर्गीयान्ताः ॥

384. ✓ Gaḍi 'to cheek' (?)

Pre. गडति । Per. कर्दमड, कर्दमयड । I Fut. गडिता । Aorist. कर्दमटीत्
कर्दमयटीत्, कर्दमयिट् । Caus. गडयति । Desi. कर्दमिहियति । Inten. कर्दमययते । Noun

गद्यः 'cheek.' According to some the last five roots (including gadya) are incapable of conjugation. Nouns only are formed from them.

Here end the roots, whose final is a letter of the palatal class.

अथ यवर्गीबाहताः । तच्चानुशासेतः स्तोभित्यन्ताश्चानुस्मिञ्चत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty-four up to ✓ Stubha are anudātta.

तिप् ३८५, तेप् ३८६, छिप् ३८७, छेप् ३८८ चरण्यार्थाः । चाद्योऽनुशासः । क्षीरस्वामी त्वयं सेदिति कथाम् । तेपते । तितिपे । क्वादिनियमादिट् । तितिपिबे । तेप्ता तेप्यते ॥

The first of these roots is anudātta also and hence चमिद् । Kshirasvāmi mistook it as सेद् ॥

Thus Pre : तेपते । Per. तितिपे । Though this is aniṭ, yet in the Second and First Person चद् would be added by the rule of kṛyādi (VII. 2. 13, S. 2293) therefore, we have तितिपिबे and तितिपिबहे &c. The First Future is तेप्ता । The Second Future is तेप्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies : -

३३०० । लिङ्सिच्चावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

इच्छामीपाठः यदी भवादी लिङात्मनेपदपरः सिच्चेत्तेति क्तिता स्तः । सिच्चावात्मनेपदेषु । तिप् छीष्ट । तिप् छीवास्ताम् । तिप् छीरन् । लुङि भलो भल्लि (२२८९) इति छलोपः । चतिप् । चतिप् छाताम् । चतिप् छत । तेपते । तितेपे । तिच्छिपे । तिच्छिपाते । तिच्छिचिरे । तिच्छेपे । तिच्छेपाते । तिच्छेचिरे ॥

2300. After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *iṭ* pratyāhāra, the substitutes of *liṅ* (III. 3. 161) and *sich* (III. 1. 44) when they begin with a consonant of *jhal* pratyāhāra, are *liṭ*, when the ātmanepada affixes follow.

NOTE : - The sūtra consists of two words लिङ्सिच्चा and आत्मनेपदेषु, literally meaning "the affixes *liṭ* and *sich* in the Atmanepada." The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous sūtras, to complete the sense. The *anuvṛtti* of the word चत्, that began with sūtra, I. 2. 8, does not extend further. अस्मिन् - लिङ्छीष्ट 'may he break' and भुङ्छीष्ट 'may he know.' चमिन् 'he broke, चमुषे 'he knew.'

Thus the root तिप् ends with a simple consonant, is preceded by च् letter of *iṭ* pratyāhāra ; after this root the jhalādi affix छीष्ट of the Benedictive in the Atmanepada is treated like चिन् ; therefore there is no guṇa substitution of the vowel of the root before this affix. तिप् + छीष्ट = तिप् छीष्ट ॥

So also तिप् छीवास्ताम्, तिप् छीरन् ॥

Similarly in the Aorist we have च+तिप्, चतिप् + त, the च of the Aorist being elided by VIII. 2. 26. S. 2281 = चतिप् । चतिप्छाताम् । चतिप्छत ॥

385. ✓ Tipri, to sprinkle. This root is aniṭ as it is included in the list of aniṭ roots.

Pre. तेपते । Per. तितिपे । तितिपिबे । तितिपिबहे । I Fut. तेप्ता । II Fut. तेप्यते । Imp. तेप्ताम् । Imperf. चतेचत । Pote. तेपेत । Bene. तिप्छीष्ट, तिप्छीवास्ताम्, तिप्छीरन् ।

Aorist. कतिपय, कतिपयताम्, कतिपयत । Caus. सेवयति । Aorist. कतिसेयत् । Desi. तितिपयते । Inten. तेतिप्यते । Yāh luk. तेतिपीति or तेतेपि ॥

386. ✓Təpri. Pre. सेपते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Imp. सेपताम् । Imper. कसेप । Pote. सेपेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. कसेपिष्ट । Caus. सेवयते । Desi. तितेपिष्यते । Inten. तेतिप्यते । यङ्बुक्: तेतेपीति or तेतेपि ॥

387. ✓Shtipri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टिपे । तिष्टिपाते । तिष्टिपिरे । I Fut. स्तेपिता । Imperative स्तेपताम् Imper. । कस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. कस्तेपिष्ट । Condi. कस्तेपिष्यत । Caus. स्तेवयते । Desi. तितस्तेपिष्यते or तितस्तेपिष्यते । The स is not changed to ष (see VIII. 3. 61 S 26.7) . Inten. स्तेष्टिप्यते । यङ्बुक् स्तेष्टिपीति or स्तेष्टिपि । Ger. स्तिपित्वा or स्तिपित्वा ॥

388. ✓Shtepri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टेपे । I Fut. स्तेपिता । II Fut. स्तेपिष्यते । Imperative. स्तेपताम् । Imper. कस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. कस्तेपिष्ट । Condi. कस्तेपिष्यत । Caus. स्तेवयते । Desi. तितस्तेपिष्यते । Inten. स्तेष्टिप्यते ॥

लेप ३८६ कस्पने च ।

389. ✓Təpri, to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle.

Pre. नेपते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Impera. नेपताम् । Imper. कनेपत । Pote. नेपेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. कनेपिष्ट । Condi. कनेपिष्यत । Caus. नेवयते । Desi. तितनेपिष्यते । Inten. तेनेप्यते ॥

ग्लेप ३९० दैन्ये । ग्लेपते ॥

390. ✓Glepri, to be poor. Pre. ग्लेपते । Per. जिग्लेपे । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist. कग्लेपिष्ट । Caus. ग्लेवयते । Desi. जिग्लेपिष्यते । Inten. ग्लेनेप्यते ।

टुवेप ३९१ कस्पने । वेपते ॥

391. ✓Tuvepri, to shake, to tremble. •

Pre. वेपते । Per. विवेपे । I Fut. वेपिता । Aorist. कवेपिष्ट । Caus. वेवयति (The Causative is Karsmaipadi because the verb has the sense of motion I. 3. 87, S. 2753) . Desi. विवेपिष्यते । Inten. वेवेप्यते ॥

Nouns. वेपयु: 'trembling,' (III. 3. 89 S. 3267 because of टु) । विपयम् (Up. II. 52) , वेपन: (with युच् III. 2. 148 S. 3128) .

**केप ३९२ गोप ३९३, ग्लेप ३९४ च । चात्काम्येन गतो च । सूचविभा-
रलोत्रिति ह्यामी । मेवेयस्तु चकारमन्तरेण पठित्वा कम्पन इत्यपेक्षत इत्याह । ले-
कार्यभेदात्पुनः पाठः ॥**

• 392. ✓Kepri, 393. ✓Gəpri, 394. ✓Glepri, to tremble, and to move. By the force of च, both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga-vibhāga according to Swāmi. According to Maitreya, the sense of trembling would be understood by context even without च । His meaning is that these roots could well have been read with ✓वेप, but they are not done, because traditionally they are read separately. The ✓Glep is repeated because it has a different meaning here.

Pre. केपते । Per. विवेपे । I Fut. केपिता । Bene. केपिषीष्ट । Aorist. ककेपिष्ट । Caus. केवयति (I. 3. 87 S. 2753) Desi. विवेपिष्यते । Inten. केवेप्यते ॥

393. ✓Gəpri. Pre. नेपते । Per. जिनेपे । I Fut. नेपिता । Bene. नेपिषीष्ट । Aorist. कनेपिष्ट । Caus. नेवयति । Desi. जिनेपिष्यते । Inten. नेनेप्यते ॥

394. ✓ Glepī Pre. ग्लेपते । Per. ग्लिषेते । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist—कलेपिष्ट । Caus. ग्लेपयति । Desi. ग्लिषेयिषते । Inten. ग्लेप्यते ॥

मेषु ३६५, रेपु ३६६, लेपु ३९७, वेपु ३९८ गतौ ।

395. ✓ Mepī, to move. According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon.' The reading of Kāhiraśvāmī is mepī, repī, leppīgatau. But Maitreya reads it as mepīleppī sevane ; repī playagatau. Some texts have वेपु and वेपु ॥

Pre. मेपते । Per. मिमेपे । I Fut. मेपिता । Bene. मेपिषीष्ट । Aorist कमेपिष्ट । Caus. मेपयति । Desi. मिमेपिषते । Inten. मेमिष्यते ॥

396. ✓ Repī, to go. According to Maitreya it means 'to leap, jump swim'. Pre. रेपते । Per. रिरेपे । I Fut. रेपिता । Bene. रेपिषीष्ट । Aorist करेपिष्ट । Caus. रेपयति । Desi. रिरेपिषते । Inten. रेरेप्यते ॥

397. ✓ Lepī, to go, move.

Pre. लेपते । Per. लिसेपे । I Fut. लेपिता । Bene. लेपिषीष्ट । Aorist कलेपिष्ट । Caus. लेपयति । Desi. लिसेपिषते । Inten. लेमिष्यते ॥

398. ✓ Dhepī. Pre. धेपते । Per. दिधेपे । I Fut. धेपिता । Aorist कधेपिष्ट । Caus. धेपयति । Desi. दिधेपिषते । Inten. धेधेप्यते ॥

अप्रुष ३९९ कञ्जायाम् । अपते ॥

The Present is अपते । In forming the Perfect, the following rule applies.

२३०१ । तूफलभजचपश्च । इ । १४ । १२२ ॥

यथासं त्रकारोऽभ्यासकोषश्च स्यान्किं लिटि छेदि छलि च । चये । चपाते । चरिरे कदित्वादिद्वा । चपिता-चप्ता । चपिषीष्ट-चप्षीष्ट ॥

2301. ए is substituted for the च of तू, फल, भज and चप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicative क् (or इ) follow, as well as when छल् with the इद् augment follows.

Thus तिरतुः, तेव, तिरच, फेलतुः, फेलुः, फेलिच, भजतुः, भेजुः, भेजिच, चये, चपाते, चरिरे ॥

Note :— In the case of तू the rule applies to the च obtained by Guṇa, contrary to VI. 4. 126, in फल् and भज् the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in चप the च does not stand between the two simple consonants.

The root ✓चप्रुष being exhibited with an indicative ऊ shows that the addition of the augment इद् is optional (VII. 2. 44 S. 2279 and VII. 2. 15. S. 3025). Thus the First Future is चपिता or चप्ता । Benedictive चपिषीष्ट or चप्षीष्ट । The indicative वृ shows that the feminine noun from this root is formed by चद्. (III. 3. 104 S. 3281). As चपा ।

399. ✓ Trāpūṣh, to be ashamed, abashed.

Pre. चपते । Per. चपे । I Fut. चपिता or चप्ता । II Fut. चपिष्यते or चप्ष्यते । Imperative चपताम् । Imper. चपयत । Pote. चपेत । Bene. चपिषीष्ट or चप्षीष्ट । Aorist कचपिष्ट or कचयत । Candi कचपिष्यत or कचपय्यत । Caus चपयति । Aorist कतिचपत् । Being a Ghatādi root also (see 359) it is mit (VI. 4. 92 S. 2568) and hence the shortening in the Causative. Desi तिचपिषते, or तिचपयते । Inten ताचप्यते । चद् तुच्, ताचपयति or ताचयि । Past Part. Pass. चप्ता । Past Part. Act.

प्रत्ययान् । Ger. चपित्वा or चपत्वा । Infini. चपितुम् । चपतुम् । Nouns चपचपिचुः (III. 2. 116 S. 3116). चपु 'Tin.

कपि ४०० चलने । कम्पते । चकम्पे ॥

400. ✓ Kapi, to move; to tremble.

Pre. कम्पते । Per. चकम्पे । I Fut. कम्पिता । Caus. कम्पयति । (I. 3. 87. S. 2753) Desi. चिकम्पिते । Inten. चाकम्पयते । Nouns :—कम्पः (III. 2. 167. S. 3147.) कम्पनः (III. 2. 148. or 149. S. 3128 or 3129). कपिः (Up. IV. 144) वृषाकपिः "Vishnu or Rudra." कपिलः (See however Up I. 55).

रवि ४०१, लवि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । रम्बे । लम्बे । चानम्बे ॥

401 ✓ Rabi, 402. ✓ Labi, 403 ✓ Abi, to sound.

401 ✓ Rabi, Pre. रम्बते । Per. ररम्बे । I Fut. रम्बिता । Aorist चरम्बिष्ट । Caus. रम्बयते । Desi. रिरम्बिते । Laten. रास्म्बयते । यङ्. लुक् । रास्म्बीति or रास्म्बति । Imperfect चराम् । Noun : हेरम्बः ॥

402 ✓ Labi, to sound. Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Aorist चलम्बिष्ट । Caus. लम्बयते । Desi. लिचम्बिते । Inten. लालम्बयते ॥

403. ✓ Abi, to sound. Pre. अबम्बते । Per. चानम्बे । I Fut. चम्बिता । Caus. चम्बयति Aorist चाबम्बिष्ट । Desi. चम्बिचिबते । Nouns : चान्मम्बः "The father of the three worlds," चम्बरीचः । चम्बा 'mother.'

लवि ४०४ अबलंसने च ।

404. ✓ Labi, to hang down, hang from, 'to dangle.'

Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Nouns : चलाकुः with the negative च, and affix क under Up. I. 87. It means gourd.

कबु ४०५ कर्णे । चकजे ॥

405. ✓ Kabri, to color. Pre. कजते । Per. चकजे । I Fut. कजिता । Aorist.

चकविष्ट । Caus. काकयति । Aorist चककावत् । Desi. चिकजिवते । Inten. चाकजयते । यङ्. लुक् । चाकजित । Nouns कजरः । कजरी or कजरा (IV. 1. 42. S. 506) कर्जु रः ॥

क्लीबु ४०६ अघाष्टये । चिकीबे ॥

406. ✓ Klibri, to be impotent. Pre. क्लीबते । Per. चिकीबे । I Fut. क्लीबितरः ।

Aorist चक्लीविष्ट । Caus. क्लीकयति । Aorist चक्लीकवत् । Desi. चिकीबिवते ।

क्लीबु ४०७ मदे । कीबते ॥

407. ✓ Khibri, to be drunk or intoxicated.

Pre. कीबते । Per. चिकीबे । I Fut. कीबिता । Caus. कीकयति, Aorist चक्कीकवत् । Desi. चिकीबिवते । Noun : कीकः ॥

शीम्बु ४०८ कम्पने । शीम्बते ॥

408. ✓ Šibhri, to boast.

Pre. शीम्बते । Per. चिशीबे । I Fut. शीम्बिता । Caus. शीम्बयते । Aorist चक्कीशीम्बत् । Desi. चिशीबिवते । Inten. शेकीम्बते । यङ्. लुक्, शेकीम्बि । (ल changed to च by VIII. 2. 40. S. 2280, and ञ changed to च by VIII. 4. 53. S. 52). Noun शीम्बरः ॥

शीम्बु ४०९ च ।

409. ✓ Chibhri, to boast. This is read separately because some read

चिबि instead. Pre. चीम्बते । Per. चिशीबे । I Fut. चीम्बिता । Aorist चक्कीचिम्बत् ॥

रेम् ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिभे । 'अभिरभी' क्वि-
त्यङेते । अभते । रभते ॥

410. ✓ Rebhri, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it
as ✓ अभि and ✓ रभि ॥

Pre. रेभते । Per. रिभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus. रेभयते । Desi.
रिरेभिषते । Inten. रेरिभ्यते ॥

411. ✓ Abhi, to sound.

Pre. अभते । Per. आनम्भे or अभमांश्चक्रे (Q). I Fut. अभमिता । Aorist. अभमिष्ट ।
Caus. अभमयते । Desi. अभमयते । Nouns : अभमः । अभिमः ॥

412. ✓ Rabhi, (to sound, to bellow, to low as a cow). To obstruct. To
stop. Pre. रभते । Per. ररम्भे । I Fut. रभमिता । Aorist अरभमिष्ट. ॥

ष्टमि ४१३, स्कमि ४१४ प्रतिबन्धे । स्तम्भते । उत्तम्भते । उदः स्या-
स्तम्भोः—' (११८) इति पूर्वसवर्णः । शिस्तम्भते । 'स्तम्भेः' (२२७२) इति षत्वं तु
न भवति । श्वविधौ निर्दिष्टस्य सौत्रस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्वीजं तु—'स्यास्तम्भोः—'
(११८) इति पूर्वगोपधपाठः 'स्तम्भेः' (२२७२) इति तवर्गगोपधपाठश्चेति माधवः ।
केचिदस्य टकार औपदेशिक इत्याहुः । तन्मते ष्टम्भते । टष्टम्भे ॥

413. ✓ Śṭabhi, to stop, hinder, paralyse, benumb.

Pre. स्तम्भते । Per. तस्तम्भे । I Fut. स्तममिता । Aorist अस्तमिष्ट । Caus. स्तमयते
The desiderative of this is तिष्टम्भयति. Desi. तिस्तम्भयते । Inten. तास्तम्भयते ॥

With the Preposition ut, the form is उत्तम्भते (See VII. 4. 61 S. 118)
With वि we have तिस्तम्भते । Here ष is not changed to ष because the sūtra
VIII. 3. 67 S. 2272, applies to ✓ स्तम्भ as exhibited there with न; namely to
the sūtra root that takes the vikarṇa णु by III. 1. 82 : and not to the present
root स्तम्भ । The reason of this is that in the sūtra VIII. 4. 61 S. 118 the root
is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII. 3. 67 S. 2272 the 'root is
exhibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the
ट of ष्टम्भ is original. According to them the conjugation is Pre. ष्टम्भते Per.
टष्टम्भे ॥

414. ✓ Skabhi, to stop, hinder.

Pre. स्कम्भते । Pre. ष्कम्भे । I Fut. स्कममिता । Aorist अस्कमिष्ट । Caus.
स्कमयते । Desi. षिस्कमयते । Inten. षास्कमयते । Past Part. Pass स्कमितः
स्कमितः । Past Part Act. स्कमितवान् ॥

जभ (जम्भी) ४१५, जुम्भी ४१६ गात्र विनामे ॥

415. ✓ जभ (जम्भी) 'to copulate.' Some read it as जभि । This root inserts
a penultimate nasal by the following.

२३०२ । रधिजभोरचि । ७ । १ । ६१ ॥

इतयोर्नुमागमः स्यादचि । जभते । जजम्भे । जममिता । अजमिष्ट । जुम्भते । अजुम्भे ॥

2302. The augment 'num' is added after the root-vowel in
'raḍh' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel.

NOTE:—Thus रन्धयति, रन्धकः, साधुरन्धी, रन्धी वर्तते । जम्भयति, जम्भकः, साधुजम्भी
जम्भयन्तम्भः, जम्भो वर्तते । Though the द्विज rule is subsequent, it is superseded by

the augment. Why do we say 'before an affix beginning with vowel ? Observe रक्ष, जम्भम् ॥

Pre. जम्भते । Per. जजम्भे । I Fut. जम्भिता । II Fut. जम्भिष्यते । Imper. जम्भताम् । Imperf. जजम्भत । Pot. जम्भेत । Bene. जम्भिषीष्ट । Aorist जजम्भिष्ट । Condi. जजम्भिष्यत् । Caus. जम्भवते or ति । Aorist जजजम्भत् । Desi. जिजम्भवते । Inten. जजम्भ्यते (VII. 1. 24. S. 26 35 and VII. 4. 86 S. 2638), यङ् लुङ्, जज्जम्भि, or जज्जम्भि । Dual जज्जम्भतः । Pl. जज्जम्भति । Noun जम्भः tooth. Maitreya makes it anit as जम्भम् ॥

416. ✓ Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn.') Pre. जुम्भते । Per. जजुम्भे । Fut. जुम्भिता । Aorist जजुम्भिष्ट । Caus. जुम्भवते or ति । Aorist जजजुम्भत् । Desi. जिजुम्भवते ॥
शल्भ ४१७ कथ्यते ।

417. ✓ Śalbhā, 'To praise,' 'to boast.' Pre. शल्भते । Per. शजल्भे । I Fut. शल्भिता । Aorist शजल्भिष्ट । Caus. शल्भवते । Desi. शिशल्भवते । Inten. शिशल्भ्यते ॥
वलभ ४१८ भोजने ।

418. ✓ Valbha, 'To eat.' This root begins with the dento-labial व ॥
Pre. वल्भते । Per. वजल्भे । I Fut. वल्भिता । Aorist वजल्भिष्ट । Caus. वल्भवति । It is always Parasmaipadi, because it means to eat. (I. 3. 87. S. 2753.) Desi. विवल्भवते । Inten. वावल्भ्यते ॥

गल्भ ४१९ घातये ।

419. ✓ Galbha, To be bold or confident, or arrogant.
Pre. गल्भते । Per. जगल्भे । I Fut. गल्भिता । Aorist जगल्भिष्ट । Caus. गल्भवते । Desi. जिगल्भवते । Inten. जागल्भ्यते । Noun : प्रगल्भः 'daring, brave audacious.'

श्रम्भु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । श्रम्भते । श्रम्भते वा ।

420. ✓ Śrambhu, To be careless, negli ent, to err. The root begins with the 'palatal श, but with the dental श according to Chandra, Swāmi having given both, adds सन्नु also.

Pre. श्रम्भते । Per. श्रजम्भे । I Fut. श्रम्भिता । Aorist श्रजम्भिष्ट । Caus. श्रम्भवते । Desi. शिश्रम्भवते । Inten. शिश्रम्भ्यते । Past Part Pass. श्रम्भितः । Past Part. Act श्रम्भितवान् ॥

शुभु ४२१ स्तम्भे । स्तोभते ।

421. ✓ Śhubhu, To stop, paralyse. Pre. स्तोभते, with वि, विष्टोभते । Per. शुभुमे । I Fut. स्तोभिता । Caus. स्तोभवते । Desi. तुस्तोभवते or तुस्तुभवते । Inten. तोस्तुभ्यते । Past. Part. Pass. स्तुभितः or स्तुब्धम् । Pass Part Act. स्तुभितवान् । Ger. स्तुभित्वा or स्तोभित्वा (I. 2. 26. S. 2617).

Here end the thirty-four roots ending in a labial and which were Atmanepadi.

Now we give Parasmaipadi roots ending in a labial.

422. गुपु रक्षणे 'to protect' In its conjugation the following sūtra applies.

२३०३ । गुपुधूपयविच्छिपयिपनिभ्यः ञायः । ३ । १ । २८ ॥

अथ ञायप्रत्ययः स्वात्स्वार्थे । 'गुप्त' (४१८६) इति गुणः ॥

2303. The affix ञाय comes without changing the sense, after गुपु 'to protect,' धूप 'to heat,' विच्छि 'to approach,' पय 'to praise' and ञय 'to praise.'

NOTE :—Thus गोपायति 'he protects'; धूमायति 'he heats'; so also, विष्कायति पचायति, and पनायति.

NOTE.—The verb पण् being read along with पन् 'to praise,' has here the sense of praise only; so that the affix does not come after the verb पण् when it means 'to make a contract'; as शतस्य पयते, सप्तस्य पयते.

NOTE :—The verbs in णाय do not take Atmanepada affixes, as there is no indicative letter to show that.

Thus गुप् + णाय । Now applies S. 2189 and we get the guṇa of उ; as, गोपाय । This is now the root, for it gets the designation of Dhātu or root by the following sūtra.

३३०४ । सनादयन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनादयः कर्मोऽर्थान्ताः प्रत्यया अन्ते येषां ते धातुसंज्ञाः स्युः । धातुत्वान्नदीदयः । गोपायति ।

2304. All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhātus.

NOTE :—This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I. 3. 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense-affixes &c. as shown in the above examples. Thus विसीर्य 'to wish to do,' कारि 'to cause to do'; वेक्ष्य 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ, 'to do'; and thus take ण्य &c.

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with णिङ्, namely, the following 1. सन् (III. 1. 5, 6, 7) 2. क्णच् (II. 1. 8). 3. काम्यच् (III. 1. 9), 4. ण्यच् (III. 1. 11) 5. क्णच् (II. 1. 13.) 6. णिङ् (III. 1. 20) 7. णिङ् (III. 1. 21), 8. यङ् (III. 1. 22) 9. णिङ् (III. 1. 25) 10. यङ् (III. 1. 27), 11. णाय (III. 1. 28), 12. ईयङ् (II. 9. 29), and 13. णिङ् (III. 1. 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in लट्, लिट् &c.

Thus ✓ गोपाय । Pres. गोपायति ॥ In forming the Perfect, the following sūtras apply :—

३३०५ । आयादय आर्द्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्द्धधातुकविवक्षायामायादयो वा स्युः ॥

2305. The affixes णाय and those that follow it, (i.e. णाय, ईयङ् and णिङ्) are optionally added, when it is desired to express 'one' self with an ārdhadhātuka affix.

NOTE :—Thus ता 3rd. sing. of the Future is an ārdhadhātuka affix. It is optional to retain the *dya* of *gopdya* before this affix. So we have गोपायिता of गोप् 'he will protect.' So also कर्तिता or कृतीयिता; कर्मिता or कामयिता.

But for this sūtra, the affixes णाय &c. would have come *always* even when ārdhadhātuka affixes were to be applied. This makes it *optional*. Therefore the proper ārdhadhātuka affixes should be applied when we retain णाय &c. and when we do not retain them. Thus the ārdhadhātuka लिङ् (III. 3. 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the ārdhadhātuka क् (III. 3. 102) will be employed in forming the feminine when णाय &c. are retained. Thus गुप्तिः or गोपाय.

२३०६ । कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास्प्रत्ययाः प्रत्ययान्तेभ्यश्चाम्प्रत्ययलिङि न तु प्रमन्त्रे ॥

+ कास्प्रत्ययादाममन्त्रे कर्तव्यम् + ॥ मन्त्रे प्रत्ययसंज्ञाप्रमन्त्रे तत्प्रत्ययान्तेकाच इति वाच्य-
मित्यर्थः ॥

2306. *ka-* is the affix of the verb कास् 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i. e. the derivative verbs), when लिङ् follows, except in the Mantra.

NOTE:—This forms the Periphrastic Perfect. The perfect of कास् will be कासाम्, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4. 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb भू or अस् or क् is added. As कासांश्चे 'he coughed'; चोरयामास 'he stole.' So also सोलूयांश्चे.

This rule however does not apply to the Vedas; as कण्ठो नोमाव Rig Veda I. 79. 2.

Vart. :—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as चुलुम्पाञ्चकार, द्रविडाञ्चकार। The force of this vārtika is that even of non-derivative roots, the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the vārtika would substitute the word *anekāchān* in the room of *pratyayāt*. The sūtra would then run thus: *kāzanekāch ām amantre liṭi* 'काम् is added to the root *kās* and to roots of more than one syllable in the Perfect; but not in the Vedas.'

२३०७ । आर्द्धधातुके । ६ । ४ । ४६ ॥

इत्यधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI. 4. 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called *Ārdhādhātuka* (III. 4. 114 &c)."

NOTE:—This is an *adhikāra sūtra* and extends upto VI. 4. 69 (exclusive). In all the sūtras upto VI. 4. 68 should be supplied the phrase "before an affix called *Ārdhādhātuka*." Thus VI. 4. 48 teaches "the अ standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add: "before an *ārdhādhātuka* affix." Thus the final अ of the verbal stem चिकीर्षि is elided before the *ārdhādhātuka* affix तु, as चिकीर्षितु, जिह्मोर्वितु but the final अ is not elided before a *sārvadhātuka* affix, as the अ of भव in भवति, भवतः। The *luta*-elision of ऋप् after roots of अदादि class, implies that there is never *luta* of ऋप् ॥

Karikā :—अतो लोपो यलोपश्च णिलोपश्च प्रयोजनम् ।

आल्लोप ईत्थमेत्वं च चित्तद्वावश्च शीयुष्टि ॥

The following purposes are served by this sūtra, i. e. an *Ārdhādhātuka* affix causes the following special changes (1) अतोलोपः—The elision of अ of a stem, as shown above, in चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, (2) यलोपश्च, The elision of य by VI. 4. 49, 50: as लेभिदिता, लेभिदितुम्, लेभिदितव्यम् from लेभिद्य the intensive stem, Before *Sārvadhātuka*, we have लेभिद्यते, लेभिद्यते। (3) णिलोपश्च प्रयोजनम्। The elision of णि by VI. 4. 51, as कारया हारया पाच्यते (पाचि+यक्+ते=पाच्+य+ते), पाच्यते। In *Sārvadhātuka*, पाचयति, पाचयति, कारयति, हारयति। (4) आल्लोपः, the elision of आ, VI. 4. 64—as एतुः एतुः, एतुः एतुः, एतुः। In *Sārvadhātuka*, एतुः, एतुः (5) ईत्थम्—The substitution of long ई for आ in some roots, VI. 4. 65 as धीयते, दीयते; in *Sārvadhātuka* जहाताम्, जहाताम् (6) इत्थम्—The substitution of इ for आ, VI. 4. 68;

as ज्ञेयात्, ज्ञेयात्; in Sārvadhātuka, ज्ञायात्, ज्ञायात्. This is confined to the Precative (Ásrīth). (7) चिब्रवद्भावश्च ङीबुटि, the treatment of the Precative like Aorist Passive in चिब्र. by VI. 4. 62, as कारिषीष्ट, कारिषीष्ट. In Sārvadhātuka कियेत्, कियेत् ॥

२३०८ । अतो लोपः । ६ । ४ । ४८ ॥

आर्धधातुकोपदेशकाले यदकारान्तं तत्त्वाकारस्य लोपः स्यादार्धधातुके परे । गोपायां चकार । गोपायो जभ्रम् । गोपायामास । जुगोप । जुगुपसुः । ऊदित्वाद्दे । जुगोषिष जुगोष्य । गोपायिता गोपिता गोप्ता । गोपाय्यात् गोप्यात् । अगोपायात् अगोपायत् अगोपसीत् ॥

2308. The अ standing at the end of a stem is elided before an Ārdhadhātuka affix.

NOTE:—Thus चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम्, from the Desiderative stem चिकीर्ष । So also धिनुवः and क्युतः from the roots धिन्व् and क्यप् thus धिन्व् + उ (III. 1. 80) = धिन् + अ + उ (III. 1. 80) = धिन् + उ (अ being elided before the Ārdhātuka उ) = धिनु, the 3rd Personal dual of it is धिनुतः. The addition of अ by III. 1. 80 and its subsequent elision by the present sūtra, may appear a redundancy, but the elided अ being sthānavat, prevents gūṇa of धि । So also 'क्युतः । See sūtra III. 1. 80. Why do we say "the अ is elided"? Observe चेता, खोता here च and उ have not been elided. Why do we say "अतः with a त्"? The long अ will not be elided: as दाता, खाता । Why do we say "before an Ārdhadhātuka"? Before Sārvadhātuka there will be no elision of अ nor before a Taddhita: as वृक्षस्यम् and वृक्षता ॥

Fact:—The elision of such अ takes place even to the supersession of the subsequent rules relating to Vṛddhi and lengthening. As चिकीर्षकः, चिकीर्षकः चिकीर्षते and जिहीर्षते ॥

Thus गोपाय + आम् + चकार = गोपायांचकार or गोपायां जभ्रम् । or गोपायामास ॥ The affix आय being optional before लिट् (III. 1. 31, S. 2305) we have the alternative forms जुगोप, जुगुपसुः । The root गुप् has an indicatory क and so the वृद्ध augment is optional (VII. 2. 44, S. 2279). As जुगोषिष or जुगोष्य ॥

The लृट् is गोपायिता or गोपिता or गोप्ता । The लिट् is गोपाय्यात् or गुप्यात् । The लुङ् is अगोपायात्, or अगोपायत् or अगोपसीत् ॥

गुप् ४२२ रक्षणे ।

422. ✓ Gupá, to protect. Pre. गोपायति । Per. जुगोप । जुगुपसुः । जुगोषिष or जुगोष्य । जुगुषिष or जुगुष्य । I Fut. गोपिता or गोप्ता । II Fut. गोपिष्यति or गोप्यति । Imperative गोपायतु । Imper. अगोपायत् । Pote. गोपायेत् । Bene. गुप्यात् । Aorist अगोपसीत् or अगोपायत् । Condi. अगोपिष्यत् or अगोप्यस्यत् । Caus. गोपयति Aorist. अजुगुपत् । Desl. जुगुपसति or जुगुपिषति or जुगोपिषति । Inten जोगुप्यते । This Yāñ. is never elided. Past Part. Pass. गुप्तः Ger. गुप्स्वा or गोपित्वा or गुपित्वा । (I. 2. 26 S. 2617). Adj. गोप्यम् । Noun गुप्तिः ॥

✓ Gupá To protect. Pre. गोपायति । Per. गोपाय चकार । I Fut. गोपायिता । II Fut. गोपायिष्यति । Imperative. गोपायतु । Imper. अगोपायत् । Pote. गोपायेत् । Bene. गोपाय्यात् । Aorist. अगोपायत् । अगोपायिष्यात् । Condi. अगोपायिष्यत् । Caus. गोपाययति । Aorist अजुगोपायत् । Before the Ārdhadhātuka, the अ being always elided, the root becomes ag-luṇṭ (VII. 4. 93, S. 2316,) and so VII. 4. 1 S. 2314 does not

apply. Desi. नुगेपायिषति । There will be no yañ as the root is of more than one syllable. Pass. Part. Pass. गोपायितः । Ger. गोपायित्वा । Adj. गोपाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपायां चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपायितासि ॥

423. ✓ Dhūpa, to heat or to be heated. This is conjugated doubly like गुप् । Pre. धूपायति । Per. धूपायांचकार । दुधूप । I Fut. धूयिता. धूपायिता । Bene. धूपाय्यात् । धूपाय्यात् । Aorist अधूपायीत् । अधूयीत् । Caus. धूपयति । Desi. दुधूपयति । Inten. दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जल्प ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424. ✓ Japa, To mutter : to utter in a low voice or repeat internally. Pre. जपति । Per. जजाप । जेपतुः । I Fut. जपिता । Aorist अजायीत् or अजपोत् । (VII. 2' 27. S. 484). Caus. जापयति Aorist अजीजयत् । D. si. जिजपिषति । Inten. जज्जप्यते । Yañ luk जज्जपिषति or जज्जपिषति । Adj. जप्यम् । Nouns : जपः । जज्जपूकः 'an ascetic. (III. 2. 166 S. 3146).

425. ✓ Jalpa, To murmur, speak. Pre. जल्पति । Per. जजल्प । I Fut. जल्पिता । Caus. जल्पयति । Desi. जिजल्पयति । Inten. जाजल्प्यते । Noun : जल्पकः F. जल्पिका ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426. ✓ Chapa, To console, soothe. Pre. चपति । Pre. चचाप । चेपतुः । चेपुः । I Fut. चपिता । Aorist अचायीत् । Caus. चापयति । Desi. चिचपिषति । Inten. चाचप्यते । Nouns :—चपः 'a tree' according to Maitreya and 'bamboo' according to Dandanath. चापम् 'bow.' (IV. 3. 152 S. 1530).

षप ४२७ समवाये । समशयः संबन्धः सम्यगशबोधो वा । सपति ॥

427. ✓ Śhapa, To connect, to know completely. Samavāya means, 'connection,' or 'thorough understanding.' Pre. सपति । Per. सषाप । I Fut. सपिता । Aorist असायीत् । Caus. सापयति Aorist असोषयत् । Desi. सिषपिषति । Inten. सासप्यते । Nouns सप्तिः 'a yoke,' 'a horse,' सप्तः 'seven.'

427 A. ✓ Śhacha, 'To connect.' Śākaṭāyana and Kshirasvāmi give this root. Pre. सचति । Noun सचिवः ॥

रप ४२८, लप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428. ✓ Rapa, To speak distinctly. Pre. रपति । Per. रराप । I Fut. रपिता । Aorist अरायीत् । Caus. रापयति । Desi. रिरपिषति । Inten. रासप्यते । Adj. राप्य । (III. 1. 126 S. 2887). Noun : रिपुः 'an enemy' (Up I. 26).

429. ✓ Lap, To speak distinctly. Pre. लपति । Per. लषाप । I Fut. लपिता । Aorist अलायीत् । Caus. लापयति । Aorist अलीलपत् or अललापत् । Desi. लिषपिषति । Inten. लासप्यते । Adj. लाप्यम् ॥

चुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुषोप । चोपिता ॥

430. ✓ Chupa, To move slowly, creep or steal along. Pre. चोपति । Per. चुषोप । I Fut. चोपिता । Aorist अचोयीत् । Caus. चोपयति । Aorist. अचुषुपत् । Desi. चुषुपिषति or चुषोपिषति । Inten. चोषुप्यते । पङ्क्तुः, चोषुपति or चोचोपति । Ger. चुषित्वा । चोपित्वा । (I 2. 36 S. 2617). Nouns चोपनः । चोपकः । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तोपति । तुतोप । तुम्पति ।

तुमुष्य । ॥ संयोगात्परस्य लिटः कित्वाभावाच्चलोपो न । 'किदाकिवि' (२२१६) .... कित्वाच्चलोपः । तुष्यात् । 'मातुष्यसौ गवि कसेरि' इति प्रारम्भकार्द्धि-
गणे पाठास्तुट् । प्रस्तुष्यति गौः । शितपोनिर्देशाद्यङ् जुक्ति न । प्रति
चोपति । चुष्यति । तोषति । तुम्पति । चोषति । चुम्पति । दहाद्यौ द्वौ पञ्चम-
बद्धौ च नीरुकाः । अन्ये चरेकाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । तसि, द्वितीयान्ताः ।
अष्टावधुकारवन्तः ॥

431. ✓tupa, To injure, to hurt. Per. तोषति । Pre. तुतोष । I Fut. तोषिता ।
Aorist अतोषीत् । Caus. तोषयति । Desi. तुतोषिवति । Inten. तोतुष्यते । Ger. तोषित्वा । or
तुषित्वा ॥

432. ✓tumpa, To injure, to hurt. Pre. तुष्यति । Per. तुमुष्य । तुमुष्यति । I
BFut. तुष्यिता । II Fut. तुष्यिष्यति । Imperative तुष्यतु । Imper. अतुम्बतु । Pote. तुम्बेत्
ne. तुष्यात् । Aorist अतुम्बीत् । Condi. अतुष्यिष्यत् । Caus. तुष्ययति Aorist अतुमुष्यत्
Desi. तुतुष्यिवति । Inten. तोतुष्यते । यङ् जुङ् तोतुम्बीति or तोतुम्बयि । तोतुषः ॥

433. ✓trupa, To injure, to hurt. Pre. चोषति । Per. तुचोष । I Fut. चोषिता
Aorist अचोषीत् । Caus. चोषयति । Desi. तुचुषिवति । Inten. तोचुष्यते ॥

434. ✓trumpa, To injure, to hurt. Pre. चुष्यति । Per. तुचुम्प । I Fut. चुम्पिता
Bene. चुम्प्यात् । Aorist अचुम्बीत् । Caus. चुम्पयति । Aorist अतुचुम्बत् । Desi. तुचुम्पिवति
Inten. तोचुम्प्यते ॥

435. ✓tumpha, To injure, to hurt. Pre. तोषति । Per. तुतोष । Lo Fut. तो-
षिता । Imperative. तोषतु । Imper. अतोषतु । Pote. तोषेत् । Bene. तुष्यात् । Aorist अतो-
षीत् । Caus. तोषयति । Desi. तुतुषिवति । Inten. तोतुष्यते ॥

436. ✓trumphā, To injure, to hurt. Pre. तुम्पति । Per. तुमुम्प । I Fut. तुम्पिता ।
Aorist अतुम्पिीत् । Caus. तुम्पयति । Desi. तुतुम्पिवति । Inten. तोतुम्प्यते ॥

437. ✓trupha, To injure, to hurt. Pre. चुक्ति । चोक्ति । Per. तुचोक्त । I
Fut. चुक्ता । Aorist अचोकीत् । Caus. चोक्तयति । Desi. तुचुक्विवति । Inten. तोचुक्व्यते

438. ✓trumphā, To injure, to hurt. Pre. चुम्पति । Per. तुचुम्प । I Fu
चुम्पिता । Aorist अचुम्पिीत् । Caus. चुम्पयति । Desi. तुचुम्पिवति । Inten. तोचुम्प्यते ॥

NOTE:—The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the
affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and they are
not कित् (I. 2. 5. S. 2242.) Therefore we have the forms तुमुष्य &c. For the
rule of elision of न् (VI. 4. 24. S. 415) applies to kit or dit affixes.

In the Benedictive, the affixes being kit by III. 4. 104 S. 2216, there is
elision of the nasal (VI. 4. 24. S. 415.) Thus तुष्यात् from तुष्य ॥

When preceded by त् the root तुष्य adds a sibilant in its beginning, because
of the following *vārtika* to be found in the *Pāraskarādi* class. (VI. 1. 157
S. 1071):—

Gaṇa Vārtika:—The augment सुद् is added to the root तुष्य when preceded
by the preposition त् provided the agent of the action is a cow. Thus त्तुष्यति
गौः (तस्तुष्यति इति यत् तिक्कने सुद् Padamanjari.)

Since the root is exhibited in the above *Vārtika* as तुष्यति with त्, therefore when this root is conjugated in यङ्जुङ् the sibilant is not added (VII,
2. 10 S. 2246). Thus त्तोतुम्बीति ॥

The remaining six roots चुव, चुम्, &c. are conjugated like चुप and चुम्. Thus ज्ञेयति, चुम्बति, लेयति, तुम्बति, चोयति, चुम्बति &c.

Here the first two roots (चुप and चुम्) and the fifth and sixth roots (तुप and तुम्) are without र; the rest are with र. The first four (चुप, चुम्, चुव and चुम्) and with the first labial i.e. प or ब. The remaining four end with the second labial i.e. फ. All the eight roots have ड i.e. तु or चु every-where.

पर्य ४३६, रफ ४४०, रफि ४४१, चर्ब ४४२, पर्ब ४४३, लर्ब ४४४, चर्ब ४४५, मर्ब ४४६, कर्ब ४४७, खर्ब ४४८, गर्ब ४४९, चर्ब ४५०, चर्ब ४५१, चर्ब ४५२, गतौ । भावाः प्रथमान्तः । ततो द्वौ द्वितीयन्तौ । तत एकादश सुतीयान्ताः । द्वितीयसुतीयौ मुक्तत्वा सर्वे दोषधाः । पर्यति । वपर्ये । रफति । रंफति । चर्बति । चानर्ब । पर्बति । लर्बति । खर्बति । यर्बति । गर्बति । मर्बति । कर्बति । खर्बति । गर्बति । चर्बति । चर्बति ॥

439 to 452 पर्य &c. to go.

The first Parpa ends with the first labial प; the next two raph and raphi end with the second labial फ; the remaining eleven all end in the third labial ब. Except the second and third raph and raphi, all these roots have a penultimate र &c.

439. ✓Parpa, to go. Pre. पर्यति । Per. वपर्ये । I Fut. पर्यति । Aorist चपर्यति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. पाचर्बते । Nouns:—पर्यः, पर्यः ॥

440. ✓Rapha, to go. Pre. रफति । Per. रराफ । I Fut. रफति । Caus. रचरफति । Desi. रिचरफति । Inten. रारफ्यते ॥

441. ✓Raphi, to go. Pre. रंफति । Per. ररंफ । I Fut. रंफति । Bene. रंफ्यात् । Aorist चरंफति । Caus. रचरंफति । Desi. रिचरंफति । Inten. रारंफ्यते ॥

442. ✓Arba, to go. Pre. चर्बति । Per. चाचर्ब । I Fut. चर्बति । Aorist चाचर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति ॥

443. ✓Parba, to go. Pre. पर्बति । Per. पपर्ब । I Fut. पर्बति । Aorist चापर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. पाचर्बते ॥

444. ✓Larba, to go. Pre. लर्बति । Per. ललर्ब । I Fut. लर्बति । Aorist चलर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. लाचर्बते ॥

445. ✓Barba, to go. Pre. बर्बति । Per. बबर्ब । I Fut. बर्बति । Aorist चलर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. बाचर्बते ॥

446. ✓Marba, to go. Pre. मर्बति । Per. ममर्ब । I Fut. मर्बति । Aorist चमर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. माचर्बते ॥

447. ✓Karba, to go. Pre. कर्बति । Per. ककर्ब । I Fut. कर्बति । Aorist चकर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. काचर्बते ॥

448. ✓Kharba, to go. Pre. खर्बति । Per. खकर्ब । I Fut. खर्बति । Aorist चखर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. खाचर्बते ॥

449. ✓Garbā, to go. Pre. गर्बति । Per. गगर्ब । I Fut. गर्बति । Aorist चगर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. गाचर्बते ॥

450. ✓Sharba, to go. Pre. शर्बति । Per. शकर्ब । I Fut. शर्बति । Aorist चशर्बति । Caus. चर्बति । Desi. चिचर्बति । Inten. शाचर्बते ॥

451. ✓ Sarba, to go. Pre. सर्बति । Per. सर्बते । I Fut. सर्बिता । Aorist सर्बीत् ।
Caus. सर्बयति । Desi. सिर्बयति । Inten. सासर्बते ॥

452. ✓ Charba, to go. Pre. चर्बति । Per. चर्बते । I Fut. चर्बिता । Aorist
चर्बीत् । Caus. चर्बयति । Desi. सिचर्बयति । Inten. चाचर्बते ॥

कुचि ४५३ अ, च्छादने । कुम्बति ॥

453. ✓ Kubi, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per. कुम्बते ।
I Fut. कुम्बिता । Aorist ककुम्बीत् । Caus. कुम्बयति । Desi. चुकुम्बयति । Inten.
कोकुम्बते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat.'

लुचि ४५४, तुचि ४५५, अर्दने । लुम्बति । तुम्बति ॥

454 ✓ Lubi, to torment, harass. Pre लुम्बति । Per. लुम्बते । I Fut. लुम्बिता ।
Aorist ललुम्बीत् । Caus. लुम्बयति । Desi. लुलुम्बयति । Inten. लोलुम्बते । Noun ललाकु
'a gourd.'

455. ✓ Tubi, to torment, harass Pre. तुम्बति । Per. तुम्बते । I Fut. तुम्बिता
Aorist तलुम्बीत् । Caus. तुम्बयति । Desi. तुलुम्बयति । Inten. तोलुम्बते । Noun तुम्बी ॥

चुचि ४५६ वक्तसंयोगे । चुम्बति ॥

456 ✓ Chubi, to kiss. Pre. चुम्बति । Per. चुम्बते । I Fut. चुम्बिता । Aorist
चलुम्बीत् । Caus. चुम्बयति । Desi. चुलुम्बयति । Inten. चोलुम्बते ॥

(The three roots ✓ lumb, ✓ tumb, and ✓ chumb are found in the
Churādi also).

**वृभु ४५७ वृम्भु ४५८ हिंसायौ । वृभति । वृम्भते । वृम्बिता । वृम्बति ।
वृम्भते । वृम्भ्यात् । विभु विम्भु इत्येके । वेभति । सिंभति ॥**

457 ✓ Śrībhū, 458 ✓ Śhtambhu, to injure. According to Maitreya the roots
are विभु and विम्भु also. According to Tarangini, these are सिभु and सिम्भु also.

457. ✓ Śrībhū, Pre. वृभति । Per. वृम्भते । I Fut. वृम्बिता । Caus. वृम्बयति ।
Aorist अवृभत् or अवृम्भत् । Desi. सिवृभयति or सिवृम्बयति According to Taraṅgita
there is never वृ । Inten. वरीवृम्बते । यद्. लुक्, वरीवृम्भति or वरिवृम्भति or ववृम्भति or वरीवृ
म्भति or वरिवृम्भति or ववृम्भति Past. Part Pass. वृभत् । Ger. वृम्भित्वा or वृम्भत्वा । Ad-
jective वृम्भम् ॥

457A ✓ विभु, to injure. Pre. वेभति । Per. सिम्भते । I Fut. वेम्बिता । Aor. ववेम्भीत् ।
Caus. वेम्बयति । Desi. सिवेम्बयति । Int. वेम्बिते ॥

458. ✓ Śhrimbbu, Pre. वृम्भति । Per. वृम्भते, वृम्भतुः । I Fut. वृम्बिता । Ben.
वृम्भ्यात् । Aor. ववृम्भीत् । Caus. वृम्बयति । Desi. सिवृम्बयति ॥

458B ✓ विम्भु । Pre. सिम्भति । I Fut. सिम्बिता ॥

शुभ ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । भावने इत्येके । 'हिंसायास्' इत्यप्ये ॥

459 ✓ Śubha, 460 ✓ śumbha 1. To speak 2. To shine, adorn. 3. To injure
Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure., by reading
śubha śumbha bhāshane cha. But Svāmi reads it, without cha. This is the opinion
of Atreya also. Durga gives the meaning bhāshane 'to speak, shine.' So also Dhana-
pāla and Śākaṭayana. Gupta makes it begin with व i.e. वृष ॥

Pre. वीम्भति Per. वृम्भते । I Fut. वीम्बिता । Nouns. शुभः । 'auspicious.' शुभम् ।
'white'. (Un. II. 13)

460 ✓ Śumbha, to speak, to shine. Pre. शुम्बति । Per. शुम्बते । I Fut.
शुम्बिता । Here end the Gupadi roots.

अथानुनासिकान्तः । तच्च कस्यन्ता अनुदासितो दद्य ॥

घिणि ४६१, घुणि ४६२, घृणि ४६३ ग्रहणे । नृन् । घुत्स्वम् ।
घिण्यते । जिघ्रियते । घुण्यते । घृण्यते । जघृण्यते ॥

Now we give the roots whose final is a nasal. Of these the ten endidg with
✓kani are Anudāttet.

461 ✓ Ghīni, to take ; to receive. Pre. घिण्यते । Per. जिघ्रियते । I Fut.-
घिण्यता । II Fut. घिण्यिष्यते । Impera. घिण्याताम् । Imper. जिघ्रियन्त । Pot. घिण्येत् ।
Bene. घिणि ऋषोऽ । Aor. जिघ्रियन् । Con. जिघ्रियिष्यन्त । Caus. घिण्ययति । Aor. जज्जो-
घिण्यत् । Desi. जिघ्रियिष्यते । Intens. जेघिण्ययते । यद् लुक्, जेघिण्योति । जेघि-यट् । Imperfect
जज्जिष्यन् । Ger. घिणित्वा ॥

462. ✓ Ghuui, to take, to receive. Pre. घुण्यते । Per. कु-ण्यते ॥

463 ✓ Ghrīni, to take, to receive. to seize । Pre. घृण्यते । Per. जघृण्यते ।
Inten. जरिघृण्यते । यद् लुक् । जरिघृण्योति or जर्हृण्योति Imper. जज्जर्हन् ॥

घुण ४६४, घूर्ण ४६५, भ्रमणे । घोणते । घूर्णते । इमौ तुदादेः
परस्मैपदिनी ॥

464. ✓ Ghupa, 465 ghāṛṇa, to roll, stagger, reel.

464. ✓ Ghupa, Pre. घोणते । Per. घुण्यते । I Fut. घोणिता । Caus. घोण्यते ।
Aorist. जघुण्यत् । Desi. घुण्यिष्यते or घुण्यिष्यते । Inten. जोघुण्यते । यद् लुक् । जोघुण्योति
or जोघुयिट् । Dual जोघुयट् । Noun घोणा Ger. घुणित्वा or घोणित्वा ॥

465. ✓ Ghāṛṇa, to roll &c. These two roots ✓ Ghupa and ✓ Ghāṛṇa
are Parasmaipadi also in the Tuddādi class.

Pie. घूर्णते । The Imperfect in yaṇ luk is जज्जोर्घृण् (VIII. 2. 24. S. 280)

पण ४६६ व्यवहारेऽस्तुता च । पन् ४६७, च । स्तुतावित्येव संबध्यते
पृथक्निर्देशात् । पनिवाहव्याप्त्येव स्तुतावेशयप्रत्ययः । व्यवहारे तु पण्यते । पेणे ।
पणितेत्यादि । स्तुतावनुबन्धस्य केवले धरितार्थत्वादाय द्रव्यान्ताच्चात्मनेपुंसः । पणा-
यति । पणायां चकार । पेणे पणायितासि । पणितसि । पणाय्यात् । पणिवीट् ।
पणायति । पणायं चकार । पेने ॥

466. ✓ पण and 467 ✓ पन् ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The
second root पन् means only 'to praise.' The च draws in the anuvṛtti of स्तुता
only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as
पण, पन् व्यवहारे स्तुता च ॥

These two roots take चाव by III. 1. 28 S. 2303, but पण must then mean
'to praise' only, for it has been read along with पन् in that sūtra. But when
पण means 'to deal or barter &c.' the form is पणति । Per. पेणे । First Fut. पणिता ॥

The anudātta indicative final च in पण and पन् finds its scope only when
the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix चाव, they will be
Parasmaipadi and not Āmanepadi. As पणयति । Per. पणायोचकार । पेणे । First
Future पणयिष्यति or पणितासे । Ben. पणायान् or पणिवीट् ॥

2312. After a root which ends in णि (III. 1. 20, 21, 44, &c.) and after the verb णि 'to service,' दृ 'to run,' and दृ 'to drop,' चङ् is the substitute of णि, when लृङ् follows signifying an agent.

NOTE:—The लृङ् prevents *guna* and *virddhi*; and चङ् is to distinguish it from लृङ्. When लृङ् is added there is reduplication (VI. 1. 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when लृङ् is used; as कर्त्तव्यत् 'he caused to make'; अश्विनयत् 'he served and went'; अतृप्तत् 'he ran'; अमुक्तवत् 'it flowed.' This form is not used in Passive; as, कर्त्तव्यताम्. Thus कर्त्तव्यत् + इ + क्तम् ॥

Now applies the following sūtra, by which the चङ् (णि) is elided.

२३१३ । शेरनिटि । इ । ४ । ५५ ॥

अनिटिवादाशार्धधातुके परे शेरलेपः स्यात् । परत्वात् 'शरनेकाचः-' (२३०) इति यच्च प्राप्ते । + यस्त्वोवाविष्कृत् ययुक्कृद्विदीर्घभ्यः पूर्वविप्रतिषेधेन + इति चार्ति'कम् । शिलोपस्य तु वाच्यतेः वात्सरित्यादि क्तजन्यमवकाश इति भावः । वस्तुतस्तु 'अनिटि' इति वचनसामर्थ्यादार्धधातुकमात्रमस्य विषयः । तथा खेयङादेरपवाद इत्यायम् । इयङ् । अततत् । यङ् । आटिटत् । गुणः । कारका । दृष्टिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते ॥

2313. The चङ् of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ārdhadhātuka affix which does not take the augment इदम् ॥

NOTE:—This debars इयङ् the semi-vowel य, the *guna*, *Vṛiddhi* and the long substitutions. Thus अततत्, अररत्, आशिशत्, आटिटत्, कारका, हारखा, कारकः, हारकः, कार्यते, हार्यते and क्षीरसि (see VII. 4. 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment इदम्? Observe कारयिता and हारयिता ॥

The sūtra VI. 4. 82, S. 272 (a semi vowel is substituted for the final चङ् or ई of a root before a vowel beginning affix &c.) being subsequent in order of Agh-ṭādhyaī would debar the present sūtra and prevent the elision of चङ् and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following.

Vārtika: The rule ordaining the elision of णि (S. 2313) and that teaching the elision of चङ् (VI. 4. 48, S. 2308) take effect even to the supersession of the subsequent rules ordaining इयङ् (VI. 4. 78 S. 2290), or semi-vowel य (VI. 4. 82 S. 272), or *guna*, (VII. 3. 84, S. 2163 &c.) or *vṛiddhi*, (VII. 2. 115 S. 254), or lengthening.

NOTE:—The elision of चङ् supersedes only the two rules of *vṛiddhi*, lengthening and not the others. The elision of चङ् (णि) supersedes all the above five rules of *ṛyaṇ*, *yap*, *guna*, *vṛiddhi* and lengthening.

Q. There is no necessity for this vārtika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि-elimination, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sūtra inferentially and necessarily supersedes the above rules.

Ans. The vārtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ārdhadhātuka affixes like क्तङ् (III. 3. 174, Si 3313). Thus from कर्त्तव्यत्

वाचयति we have वाचिः, from ✓वाचयति, वाचिः. The intermediate वृद्धि is prevented here by VII. 2. 9 S. 3163. Hence if this vārtika were not taught, the चि would be elided only before the ardhadhātuka affix लिङ् and no where else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sūtra is that the rule of the elision of चि applies to all ardhadhātuka affixes, and not only to a single affix लिङ्.

NOTE:—Had the present sūtra not superseded वयङ् &c., then it would have been more proper to draft it as योः only without the word अनिटि. For the sūtra योः with the anuvṛtti of आर्धधातुके read into it, would apply to the affix लिङ्, only after the rules वयङ्, यङ् &c. had restricted its scope. So there would be no necessity of adding अनिटि. The very fact that the word अनिटि is added shows that the sūtra has for its scope all ardhadhātuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of iyaṇ &c.

Thus वयङ् is superseded in अततञत्. It is अङ्, Aorist. There is no scope for Guna here, as अङ् is इत् and यङ् of sūtra VI. 4. 82 S. 273 has also no scope, the व (चि) in ताचि is preceded by a conjunct consonant च. Therefore वयङ् is the only rule left that would have applied to this चि. The present vārtika declares वयङ्, but causes the elision of च.

Similarly यङ् (semivowel) substitution is superseded in चाटितत्. Guna is superseded in कारणा and vṛddhi in कारकः and lengthening in कार्यते.

Thus अकाम् + च + अ + त = अकाम् + उ + अ + त. Now applies the following.

२३१४ । यो अङ्युपधाया द्वयः । ७ । ४ । १ ॥

अङ् परे यो यङ्गं तस्योपधाया द्वयः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the चि-formed stem, when the affix अङ् (sign of the Reduplicate Aorist) follows.

Thus अकाम् + च + अ + त = अकाम् + अ + त (VI. 4. 51 S. 2313) = अकाम् + अ + त (VII. 2. 1. S. 2314).

Now applies the following sūtra which causes reduplication.

२३१५ । चङि । ६ । १ । ११ ॥

चङि परेऽनन्त्यानधात्ववयवस्यैकावः प्रथम्यद्वे स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य ॥

2315. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the affix अङ् of the Aorist follows.

Dr. Ballantyne translates it thus:—"When चङि follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unre-duplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel."

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant; the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकाम् + अ + त = अकाम् + अ + त ॥

Now applies the following atidesā sūtra.

२३१६ । सन्प्रत्ययानि अङ्पर्यन्त्योपे । ७ । ४ । २३ ॥

अङ् परे इति अनुमीतिः । स च 'अङ्गस्य' इति च द्वयमप्यावर्तते । अङ्गस्यनित्यं यङ्गपरं

विरिति यावत् तत्परं यत्नयु तत्परी योऽङ्गस्याभ्यासस्तस्य सनीय कावे स्यात् (अलोपेक्षति । अथवा 'अङ्गस्य' इति नावर्तते । चङ्परं यो यदङ्गं तस्य योऽङ्गादो लघुपरस्तस्येत्यादि प्राग्वत् ॥

2316. In the reduplicated Aorist of the चि—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the चि affix.

The word चङ्परं is a Bahuvrīhi compound and therefore it means चि ॥ This word चि so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus :—"that चि which is followed by that affix चङ्, which gives the designation of अङ्ग to the root"—this is one portion. The next part is—"a short vowel which follows such चि, and the abhyāsa of the aṅga which follows such short vowel—of that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative, before the चि, when no अङ्ग vowel is elided."

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sūtra would mean 'that aṅga which stands before that चि which is followed by चङ्,—the abhyāsa of such an aṅga, when followed by a short vowel,—on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

NOTE :—Dr. Ballantyne has translated this sūtra as follows :—Let the effect be like as if सन् (III. 1. 7 S. 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which चि followed by चङ् is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyāhāra अङ्ग occasioned by the affixing of चि (as, for example under the provisions of VI. 4. 48 S. 2308).

NOTE :—The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन्चत् means "like unto सन् or Desiderative"; i. e. as the Desiderative is treated, so should the चङ्, Aorist of the चि stems. The words लघुनि and चङ्परं are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root-vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ्, Aorist, after the चि, are the same, as on the reduplicate of the Desiderative. अङ्ग-अङ्गोपे "provided that a simple vowel of the Pratyāhāra अङ्ग has not been elided." We read the word चि in this sūtra, because there can be no other root which will form चङ्, Aorist. चि stems form such Aorist, (III. 1. 48), as well as the simple roots चि, द्रु and स्रु । The words चङ्परं is a Bahuvrīhi and qualifies the word अङ्ग understood; that stem which is followed by चङ्; therefore, it refers to the चि stem, and not to the simple roots चि, द्रु and स्रु. The light vowel, therefore, refers to the light vowel of the चि-stem before चङ् ॥

The word अङ्गलोपे is in apposition with चङ्परं । Thus अङ्ग+चिङ्, (III. 1. 30), = अङ्गाम्+ङ्+अत् (III. 1. 48), = अङ्गाम्+अत् (VI. 4. 51) = अङ्गाम्+अत् (VII. 4. 1) = अङ्गाम्+अत् (VI. 1. 11) Then applies the next sūtra.

NOTE :—Thus VII. 4. 79 teaches the substitution of द् for च in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist: as अङ्गीकर्त्, अङ्गीपचत् । Thus by VII. 4. 80, द् is substituted for

the उ of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the reduplicate of the Aorist, as अदीपयत् and अलीलयत्, and अजीजयत् । Thus by VII. 4. 81, च is optionally substituted for उ in the Desiderative reduplicate of लृ &c, the same will hold good in the Aorist-reduplicate, as अलिलयत् or असुलयत्, अजिजयत् or असुजयत्, अलिपयत् or अपुपयत्, अपिलयत् or अपुपयत्, अचिचयत् or अचुचयत् । Why do we say 'having a light vowel' ? Observe अततयत्, अररयत्, अजजागरयत् ॥

By sūtra III. 1. 48 S. 2313 the roots चि, दृ, and क्षु also form चङ्, aorist. The sanvai bhāva however does not take place with regard to these roots: because these roots do not get the designation of कङ् before चङ् । The rule is therefore confined to चि-roots, for these are the roots which get the designation कङ् before the affix चङ् । Moreover the reduplicate must be that of the कङ्, which can be of चि-roots only.

२३१७ । सन्यतः । ७ । ४ । ७९ ॥

अभ्यासस्य त इकारः स्यात्सनि ॥

2317. च is substituted for the final short अ of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE.—As पिपयति, यिययति, (VIII 2. 36, 41) तिष्ठासति, पिपासति ॥ Why do we say in the Desiderative ? Observe पपाच ॥ Why do we say "for the अ" ? Observe पुपुयति ॥ Why do we say 'short अ' ? Observe पापयिषते the Desiderative of the Intensive पापययति ॥

Therefore अचकम् + अत = अचिकम् + अत, because चङ् is considered like सन् ॥

Now applies the following.

२३१८ । दीर्घे लघोः । ७ । ४ । ८४ ॥

अधोऽभ्यासस्य दीर्घः स्यात्सन्वत्प्रभावविषये । अचीकमत । चिचभावपक्षे ॥

♦ कनेरनेचङ्, चङ्गव्यः + । अधोऽभ्यास दीर्घसन्वत्प्रभावः । अचकमत ॥

संज्ञायाः कार्यकालत्वादङ् यत्र द्विरुच्यते ।

तत्रैव दीर्घः सन्वत्प्रभावो नानेकाक्षरिति माधवः ॥ १ ॥

चकास्त्वर्थापयत्पूर्योत्यादौ नाङ् द्विरुच्यते ।

किं त्वस्यावयवः कश्चित्तस्मादेकाक्षरविदं द्वयम् ॥ २ ॥

वस्तुतोऽङ्गस्यावयवो योऽभ्यास इति वर्णनात् ।

ऊर्ध्वो दीर्घोऽप्यसौ द्वयं स्यादिति मन्मथे ॥ ३ ॥

चकास्तौ तूभयमिदं न स्वास्याच्च व्यवस्था ।

योर्विधेयं स निहितं लघुनीत्यङ्गमेव वा ॥ ४ ॥

इति व्याख्याधिकरणस्य कैयटेनैव वर्णनात् ।

होतलेयोऽपि सङ्गन्धस्त्वगितामपि द्विरुच्ये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the चि-stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative चि ॥

Therefore अचिकम् + अत = अचीकमत ॥

The affix चिङ्, being optional, when it is not added, then applies the following vārtikā:—"The aorist of चि Kam is formed by चङ् even when it does not take चिङ्" As there is absence of चि, so we have neither lengthening nor sanvadbhāva. Thus अचकमत ॥

NOTE:—In Grammar there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा); one is expressed by the maxim कायंकासं संज्ञापरिभाषं and the other by यथोक्त्यं संज्ञापरिभाषं ॥ The first means that a rule defining a term (य. e. a samjñā rule) or giving a maxim of interpretation (paribhāṣhā) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule, it appears there anew. The other means that the samjñā and paribhāṣhā remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyāsa is defined in the sūtra पूर्वोभ्यासः (VI 1. 4. S. 2178) and the word abhyāsa occurs in the sūtra 2316. In both views of the function of a definition, the sūtras पूर्वोभ्यासः and सन्वद्वधुनि &c. will become one sentence. But in the first view of kāryakāla pakṣha the one-sentence will be of different *padas* or words; in the second view the one-sentence will be of different *sentences*. Mādhava favours the view of kāryakāla pakṣha with regard to the sūtra 2316: which opinion the author has summarised in the following two verses:—

Verse. 1 “According to Mādhava, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) apply there only where the kāryakāla function of a rule of definition being taken as valid, the aṅga or inflective base is reduplicated: and not where there are many-syllabled stems.”

NOTE:—The sense is that in the sūtras 2316 and 2318 there is the anuvṛitti of the words aṅgasya and abhyāsanaya. Here the designation of abhyāsa (reduplicate) will be given to the *first* portion of the doubled aṅga. Therefore the lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) will take place in that abhyāsa only which is the abhyāsa of an aṅga—that is where an aṅga has been reiterated, there the first portion will get the designation of abhyāsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अदीकृतं and अदीकृतं ॥

Verse. 2. “But in the roots ✓चकासि, ✓अर्थापयति and ✓ऊर्ध्वोति &c. there is no reduplication of an aṅga but only a *portion* of an aṅga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots.”

NOTE:—Thus we have अवचकासत्, आर्तवपत् and और्ध्वनवत् without the application of S. 2316 and 2318. Here the whole aṅga chakās &c. has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of chakās and the second consonant in the case of vowel-beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the *whole* of aṅga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dīrgha and sanvadbhāva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kāryakāla pakṣha), the word ekāchah in the sūtra ekāchodve prathamasya (VI. 1. 1. S. 2175), qualifies the word aṅgasya understood therein.

Obj. Let it be so, that the dīrgha and sanvadbhāva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Their stretching this argument further, the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII. 4. 59 S. 2180), retention of first consonant (VII. 4. 60. S. 2179) and substitution of a palatal (VII. 4. 62. S. 2246), &c. and these will not apply to polysyllabic roots.

Verse Sand 4. As a matter of fact, if we explained the sūtra by saying *aṅgasya aṅgavo yo' bhyāsa*—‘th. reduplicate which is a portion of an aṅga’—then we opine that there must be lengthening in the case of ✓*ārṇu*, and both (lengthening and sanvad bhāva) in the case of ✓*arthāpayati*: while in the case of ✓*chakās* none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when laghuni is qualified by *णि* by being in proximity to it, but will apply when aṅga is so qualified.

NOTE: Thus instead of कौर्णवत् we would get कौर्णवत्. The sanvadbhāva is inappropriate here, for when *नु* is doubled, there is no *ञ* in the reduplicate, and so there can be no change of *ञ* to *व* ॥

The root कर्षयि is derived from कर्ष, in the sense of कर्षमाचष्टे. The *का* and *पुञ्ज* augment are added before *णिच्*. Here both the *dirgha* and *sanvad bhāva* will apply, and we should get the form कर्षाचष्टत् instead of कर्षचष्टत्. In the case of the root ✓*चर्ष* (उपयाच्ययाम्), of the *ohuridi* class, the aorist is कर्षचष्टत् neither the *dirgha* nor *sanvad bhāva* apply there.

• In the root *chakās* both will not apply or will apply with qualifications. If we explain the sūtra by saying *chaṅpare nau yal laghu*—‘the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which *णि* followed by *चङ्* is affixed’—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *chaṅpare nau yad aṅgam* ‘the reduplicate of an inflective base to which *णि* followed by *चा* is affixed’—then these two rules will apply to *chakās*. Thus in the first case we have कचचकासत्, in the second कचोचकासत् ॥

Verse 5. Because Kaiyyāṭa alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an *ak-vowel* of *णि* is elided: so as to make them applicable to *agit* roots also.

NOTE: There are two conflicting views, one of Haradatta and another of Kaiyyāṭa. They can be harmonised by giving them different scopes.

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिच्छा ॥

470. ✓*Kamu*, to desire. Pre. कामयते । Per. कामयाञ्चके । I Fut. कामयिता । II Fut. कामयिष्यते । Imperative. कामयताम् । Imp. चकामयत । Pote. कामयेत । Bene. कामयिषीष्ट । Aorist. कचोचकमत । Caus. कामयति । Here the first *णि* is elided by VI. 4. 51. S. 2313. Desi. चिकामयिते । Ger. कामयित्वा । Noun कामना ॥

470. A. ✓*Kamu*, without *णि* before *ārdhadhātukas*. Pre. कामयते । Per. चकमे । I Fut. कमित्ता । II Fut. कमिष्यते । Bene. कमिषीष्ट । Aorist कचकमत । Caus. कामयति (Vṛddhi by न कम्पमिचम्पि). Desi. चिकमियते । Inten. चङ्कम्यते । There is no yap-luk form. See ✓*गुप्* । Past. Part. Pass. कान्तः । Ger. कमित्वा or कागत्वा । The *उ* makes *वृद्ध* optional. Nouns कामुकः (III. 2. 154. S. 3134) कम्पः (III. 2. 167. S. 3147) कम्पनः । कंसः (Up. III. 62).

Here end the anuddhet roots ending in a nasal.

Now the thirty roots upto ✓*कमि* inclusive are *Parasmaipadi*.

अथ क्राम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैपदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, कण ४७७, जण ४७८, झण ४७९, घ्वण ४८०, घण ४८१ शब्दा-
र्थः । अणति । रणति । वणति । वकारादिस्वाभ्यासलोपोन । वयणतुः । वयणिय ।
धणः कैश्चिदति । धणति ॥

471. ✓Aṇa, to sound. Pre. अणति । Per. अण । I Fut. अणिता । Caus. अणयति । Aorist अ+अणियत् । Desi. अणियिषति । Nouns अणुः 'small,' 'a kind of grain' अणवः (Up. I. 114). अणुः or अणूः 'a boat.'

472. ✓Raṇa, to sound. Pre. रणति । Per. रण । I Fut. रणिता । Aorist अरणीत् or अराणीत् । Caus. रणयति Aorist अरीरणीत् or अरराणीत् । Desi. रिरणियति । Inten. रंरयते । Yāh luk रंरणीति or रंरयिष । D. रराण्टः । Past Part. 'Pass. रणित' or रयण । Nouns रणनं 'sound,' 'noise,' रणः 'War,' 'sacrifice,' रणरणकः 'anxiety'.

473. ✓Vaṇa, to sound. Pre. वणति । Per. वण । The rule VI. 4. 126 S. 2263 does not apply, because the root begins with व; and so there is no v nor elision of the reduplicate. वयणतुः वयणिय । Nouns वाणः । वाणी । वाणिनी 'a clever woman,' वण्ड 'an ox without a tail.'

474. ✓Bhaṇa, to sound. Pre. भणति । Per. बभाण । I Fut. भणिता । Nouns भाणः । भणितः । भंड । भांड ॥

475. ✓Maṇa, to sound; murmur. Pre. मणति । Per. ममाण । मेणतुः । I Fut. मणिता । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मंडः ॥

476. ✓Kaṇa, to sound. Pre. कणति । Per. ककाण । I Fut. कणिता । Nouns कणः । कणिका । कंठः (Up. I. 103).

477. ✓Kvaṇa, to sound, jingle, tinkle, hum, warble, sing. Pre. क्वणति । Per. कक्वाण । I Fut. क्वणिता । Nouns क्वाणः । क्वाणः 'harp.' कुणा नः (Up. III. 76) 'grain 'a sacrificial accessory.' कुणपम् (Up. III. 143).

478. ✓Vraṇa, to sound. In some texts it is ✓braṇa with a labial B. Pre. वणति । Per. वव्राण । I Fut. वणिता ॥

479. ✓Bhraṇa, to sound. Pre. भ्रणति । Per. बभ्राण । I Fut. भ्रणिता ॥

480. ✓Dhvaṇa, to sound. Pre. ध्वणति । Per. दध्वाण । I Fut. ध्वणिता ॥

481. ✓Dhaṇa, to sound. According to Māhaviya, the Saṃmatā gives ✓dhrāṇi. Some read ✓dhaṇi. Pre. धणति ॥

ओण ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांचकार ॥

482. ✓Oṇri, to remove, take or drag along. Pre. ओणति । Per. ओण । ओणकार । I Fut. ओणिता । Caus. ओणयति । Aorist मा भवाओणियत् । Desi. ओणियिषति । Nouns ओणावन् । N. s. ओणावा 'a thief' (III. 2. 75 S. 2980, VI. 4. 41 S. 2982) fem. ओणावरी (IV. 1. 7. S. 456).

ओण ४८३ वर्णनस्थोः । ओणति । ओणाय ॥

483. ✓Śopri, to go, move; to become red. Pre. ओणति । Per. ओणाय । I Fut. ओणिता । Caus. ओणयति । Aorist अओणियत् । Desi. ओणियिषति । Inten. ओओणयते । Yāh luk ओओणियिष । Nouns ओणः । ओणी । ओणा (IV. 1. 43 S. 501).

ओण ४८४ संघाते । ओणति ॥

484. ✓Śronṇi, to collect. Pre. ओणति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा a star.

श्लोष ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽप्री तात्त्व्याज्जादयः ॥

485. ✓ Sloṇi, to collect. Pre. श्लोयति । The three roots śloṇi, śroṇi and śloṇi begin with a palatal sibilant.

पैप्रि ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेषु । प्रैप्रि रति क्वचित्पठ्यते । विप्रेण ॥

486. ✓ Pāipri, to go, 2. to send, 3. to embrace, adhere. (1) Some read it as ✓ Prāipri; others as ✓ laipri. Pre. वैणति ॥

486. A ✓ Pāipri, to go, approach, send, embrace. Per. विप्रेण ।

486. B. ✓ Laiipri, to go' approach, send, embrace.

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्तोऽयम् । रवाभ्याम्—(२३५) रति यात्वम् । ध्रयति । शोपदेशफलं यद्भुक्ति । दंभन्ति । ध्रय इत्यपि क्वचित् । धेयतुः, धेयिष्य ॥

487. ✓ Dhraṇa, to sound. This root has a न as its final in the upadeśa, & c., originally it is ध्रन, the न is changed to ण by VIII. 4. 1, S. 235. The result of the root being न ending originally appears in yañ luk; where this न is changed to anusvāra. This anusvāra is then changed to न before त्, as दंभन्ति । Of course, it must be remembered that न changed to ण by VIII. 4. 1, S. 235 is considered asiddha (VIII. 2. 1, S. 12) for the purposes of VIII. 3. 24, S. 123 or anusvāra change. As दंभन्ति । Had it been ण originally, VIII. 3. 24, S. 123 would not have applied; and the form would have been दंभयिट् । The nasal in the reduplicate is by VII. 4. 85 S. 2643. Pre. ध्रयति ।

487 A. ✓ Bhaṇa, to sound. Pre. ब्रयति । Per. ब्रयाण, ब्रेयतुः, ब्रेयुः, ब्रेयिष्य । According to Māhava, ब्रय, भ्रय and ध्रय are also read here in some lists. According to Maitreya, भ्रय is found in Daṇḍaka, and ध्रय in Saumata.

487 B. ✓ Vāṇa, to sound. Pre. व्रयति । Per. व्रयाण । व्रयतुः ॥

कनो ४८८ क्षौप्तिकान्तिगतिषु । कनान् ॥

488. ✓ Kani, to shine, 2 to love, wish; 3. to go. Pre. कनति । Per. कनान् । I Fut. कनिता । Nouns. कन्या । कानीनः । कनकम् ॥

शृण ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वनति ॥

489. ✓ Śṛṇa, to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता । Caus. स्तनयति । Aorist स्तनयिष्यत् । Desi. तित्तिनयति । Inten. तंस्तन्यते । Yañ luk तंस्तनीति, or तंस्तनि । Nouns. स्तान्यम् । स्तनः । स्तन्यम् । अभिनिष्ठानः (VIII. 3. 86, S. 3193)

490. ✓ Vana, to sound. Pre. वनति । Per. वान । वनतुः । I Fut वनिता । Nouns. वनिष्ठः (Up IV. 2). The rectum, part of the entrail of an animal offered in sacrifice. वनम् । वन्या, वतिः (VI. 4, 37 S. 2428) वन्तिः (VI. 4. 39, S. 3314) Past Part. Pass. वनितम् । Ger. वनित्वा ॥

वन ४९१, वण ४९२ संभक्तौ । वनेर्यभेदात्पुनः पाठः । सनति । वसान । वनतुः ॥

491. ✓ Vana, 492. ✓ Śhaṇa, to honor. वन has been repeated here, as it has a different meaning from the वन mentioned before. It is conjugated like the preceding. Pre. वनति । Nouns वनिन् 'worshipping.' तद्वनः (Ken opanishat)

492. ✓ Śhaṇa, 'to honor.' Pres वनति । Per. वसान Dual वनतुः &c. In forming the Benedictive the following sūtra applies.

२३१९ । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसनखनामाखं वा व्याख्याते कृति । साधात्—सन्धात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long *ai* for the finals of *jan*, *san* and *kh* before an affix beginning with *y* and marked with an indicatory *ka* or *kh* ॥

NOTE:—Thus जायते or अन्यते (with यक्) ज्ञायते or अज्ञायते (with यङ्) । So also सायते or सन्धते, सासायते, or संसन्धते, ज्ञायते, or अन्यते, व्याजायते or वक्ष्यन्त्यते ॥ Before the vikarṇa चयन् of the Fourth class, which is कृत् according to I. 2. 4 ; the जा is *always* substituted for जन् by VII. 3. 79. No option is allowed there.

Therefore in the Beneficitive of ✓ सन् we have साधात् or सन्धात् ॥

492. ✓ Shapa, to honor. Pre. सन्ति । Per ससान । सेनतुः । I Fut. सन्तिता । Bene. साधात् or सन्धात् । Desi. सिधनिवति or सिधासति (VIL. 2. 49 S. 2618 read with VI. 4. 42 S. 2504). Inten. सासायते or संसन्धते । Yāñ luk स'सनीति, or स'सन्ति Dual स'सातः । Noun सानुः 'peak,' Past. Part. Pass. सतः । Past. Part. Active सातयान् ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कनी शिष्टिकान्तिगति- इत्यत्र गतेः परयोः शब्द-संभक्तयोरादिशब्दन यङः । अमति । आम ॥

493. ✓ āma, to go, 2. to sound 3. to honor. The word चादि in गत्यादिः means the गतिः of the root कनी no 488, plus the शब्द and संभक्ति of the root; that follow it. Pre. अमति । Per आम । आमतुः । I Fut. अमिता । Caus. आमयति । Desi. अमिमयति । Nouns. अमः 'Dysentery' आन् (with kvip) । अमिवः । अमः । आन्त्रम् । Past. Part. Pass. अमितः or आन्तः ; अमितवान् or आन्तवान् ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीम् ४९६ गतौ । द्रमति । दद्राम । ह्मयन्—(२२९९) इति न वृद्धिः । अद्रमीत् हम्मति । जहम्म । मिमति । मिमीम । अयं शब्दो च ॥

494. ✓ Drama, 495. ✓ Hamma, 496 ✓ Mimri, to go about ; run. Pre. द्रमति । Per. दद्राम । The Vṛiddhi is prohibited by S. 2299. I Fut. द्रमिता । Aorist अद्रमीत् । Caus. द्रमयति । Aorist अदिद्रमत् । Pass. अद्रमि or अद्रामि with क्तिप् and द्रमंद्रमम् or द्रामंद्रामम् with ण्युप् । Fut. द्रमिष्यते or द्रामिष्यते or द्रमयिष्यते । Desi. दिद्रमिषति । Inten. द'द्रम्यते Yāñ luk द'द्रमीति or द'द्रमि D द'द्रान्तः । 1st P द'द्रमि (VIII. 2. 65 S 2399). Imp. अद्रन् । (VIII. 2. 64 S. 341). Nouns द्रमिङः । दद्रमणः । द्रमः ॥

495. ✓ Hamma, to go. Pre. हम्मति । Per. जहम्म । I Fut. हम्मिता । Caus. हम्मयति । Aorist अहम्मत् । Desi. जिहम्मयति । Inten. जेहम्म्यते । Yāñ luk जेहम्मं ति or ज'हन्ति । D. ज'हन्तः । Imperfect अजहन् । Nouns हम्मतिः 'Knowledge.'

496. Mimri, to go. Some say it means 'to sound' also. Pre. मीमति । Per. मिमीम । मिमंमनुः । I Fut. मीमिता । Caus. मीमयति । Aorist अमिमोमत् । Desi. मिमिमिषति । Inten. मेमीम्यते । Yāñ luk मेमीमिति or मेमीमि । Imperfect, अमेमीन् । Past part. Pass मीमितः । Ger. मीमिष्व ॥

चमु ४९७, चमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, भमु ५०१, अदने ।

497. ✓ Chamu, 498 ✓ Chhamu, 499 ✓ Jamu, 500 ✓ Jimu, 501 ✓ Jhamu, to ext. When the root चमु is preceded by चा then the vowel is lengthened by the following sūtra. Pre. चमति । Per. चचाम । चेमतुः । I Fut. चमिता । Caus. चामयति । Desi. चिचमिषति । Inten. चञ्चम्यते । Yāñ luk चञ्चन्ति D. चञ्चान्तः । Nouns चमसः spoon, चमुः ॥

२३२० । ष्टिवृत्तमुच्यमां शिति । ३ । ३ । ७५ ॥

यवासुषो दीर्घः स्याच्छति ॥

+आदि चम इति वक्तव्यम्+

आचामति । 'आदि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जिमि केचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320. Before any other Present character (श्ति), the root vowel of ष्टिव, कम्, and आ-च- is lengthened.

Vartika :— It should be stated that the rule applies to ✓cham, only then, when it is preceded by the preposition अ, and not otherwise.

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by आ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read ✓जिमि also here. Thus जेमति ॥

Note : The Kāśika reads this sūtra as ṣṭivu-klamy-āchamām śti, having inserted the आ from the vārtika. ✓Klam lengthens its vowel before āyan by VII. 3. 74 S. 2519, the present rule produces this change before the affix śap also, which it gets by III. 1. 70.

497 A. ✓āchamu, Pre. आचामति । Imperative आचामतु । Imper. आचामत् । Caus. आचामयति । Nouns चमः । चमकः ॥

498. ✓Chhamu, to eat, Pre. छमति । Per. चच्छाम । I Fut. छमिता । Caus. छमयति । Pass. Aor. अछमि or अछामि । Nvul छामिच्छामम् । Fut. छमिष्यते or छामिष्यते or छमिष्यते । Desi. चिच्छमिषति । Inten. चच्छम्यते । Yāh luk चच्छमीति or चच्छमि । D चाच्छामतः ॥

499. ✓Jamu, to eat. Some read this as जिमि । Pre. जमति । Per. जजाम जेमतुः । I Fut. जमिता । Past Part. Pass. जाम्तः । Ger. जमित्वा or जामत्वा ॥

500. ✓Jinu, Pre. जेमति । Ger. जेमित्वा (?) or जिषत्वा । Noun जेमनम् ॥

501. ✓Jhamu, Pre. क्षमति । Per. जक्षाम । I Fut. क्षमिता ॥

क्रमु ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502. ✓Kramu, 'to walk, to step. This root takes षन् विकारण also by the following sūtra.

२३२१ । वा आशभलाशभमुक्रम् कलमचित्रटिलयः । ३ । १ । ७ ॥

प्रत्ययः षन्त्या स्यात्कश्चैः सौधधातुके परे ॥

2321. The affix षन् is optionally employed in the active voice before a sāravadhātuka affix after the following verbs ; आश 'to shine', भलाश 'to shine, 'भम् 'to whirl', कम् 'to walk', कम् 'to be sad', चम् 'to fear', चुद् 'to cut,' and चम् 'to desire.'

Note :— Thus आशते or आशयते 'he shines'; भलाशते or भलाशयते, he shines, 'अमति or अमयति 'he whirls'; कामति or कामयति 'he walks'; कामति or कामयति 'he is sad.' So also चमयति or चमति ; चुद्यति or चुटति ; चमयति or चमति ॥

Thus क्रम+षन्+ति or क्रम+षन्+ति । Now applies the following sūtra,

२३२२ । क्रमः परस्मैपदेषु । ३ । ३ । ७६ ॥

कनेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति - क्रमति । चक्राम । क्राम्यतु-क्रामतु ॥

2322. The long is substituted in क्रम, before a शित् affix, in the Parasmaipada.

As क्रामति, क्रामतः, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per. चक्राम । Imperative क्राम्यतु or क्रामतु &c.

Why in the Paraśmanipada ? Observe आक्रमते आदितः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम and उक्राम (Imperative 2nd Per. Sg.) For when हि is elided by लुक्, (VI. 4. 105) then by I. 1. 63, the affix being dropped by a *suppletion*, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening ? This is no valid objection. The prohibition of I. 1. 63, applies to the *अङ्ग* stem after which the affix is elided. Here क्रम् is not a stem or *ānga* with regard to हि, but it is a *stem* with regard to वृत् as क्रम् + वृत् + हि. Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I. 1. 63, (प्रत्यय लक्षणम्.) ॥

२३२३ । कुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते । ७ । २ । ३६ ॥

अनेपेत् । अक्रमोत् ॥

2323. The augment वृद् is added to ārdhahātukavalādi affixes after ✓वृ and ✓क्रम, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada.

The roots लु and क्रम् are udātta, and will get वृद् augment naturally, the sūtra makes a restriction or *niyama*. The restriction is that when the roots themselves occasion ātmanepada affixes, then they do not take वृद्, otherwise they will. Thus अक्रमोत् ॥

502. ✓Kramu, To walk, step. Pre. क्रामति । Per. अक्राम । अक्रमतुः । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper. अक्रामतु । Pot. क्रामेत् । Bene. क्रम्यात् । Aorist अक्रमोत् । Condi. अक्रमिष्यत् । Caus. क्रमयति । Aorist अचक्रामत् । Desi. चिक्रमिषति । Inten. अह् क्रमयते । Yañ luk. अह् क्रमोति or अह् क्रन्ति । Past Part. Pass. क्रान्तः । Ger. क्राम्यता । (VI. 4. 18 S. 3329). or क्रमित्वा । Nouns क्रमः । क्रमजः । अह् क्रमय । अक्रः । क्रिमिः ॥

502 A. ✓Kramu, This root is ātmanepadi also when simple. (I. 3. 43. S. 2716). Pre. क्रमते । Per. अक्रमे । I Fut. क्रन्ता । II Fut. क्रन्स्यते । Imper. अक्रमेत । Pot. क्रमेत् । Bene. क्रंवीष्ट । Aorist. अक्रन्त । Condi. अक्रन्स्यत ॥

Here, as the 'anepadi' affixes are not used,

अथ रेव्यान्ता अनुदात्तेः ॥

The roots upto रेव inclusive are anudāttet.

अय ५०३, वय ५०४, पय ५०५, मय ५०६, अय ५०७, तय ५०८, णय ५०९, गतौ । अयते ॥

The Present is अयते । In forming the Perfect the following sūtra applies :—

२३२४ । दयायासश्च । ३ । १ । ३७ ॥

‘दय’ ‘अय’ ‘आस’ इभ्य आम्त्याल्लिटि । अयांचके । अयिता । अयिवीष्ट ॥

2324. After the verbs दय ‘to give,’ ‘to go,’ and ‘to protect,’ अय ‘to go,’ and आस ‘to sit,’ there is the affix आम्, when लिट follows.

Thus अयाचके । First Future अयिता । Pot. अयेत् । Benedictive अयिवीष्ट । Before the affix आम् of the Perfect and Aorist, the following rule applies :—

२३२५ । विभाषेतः । ८ । ३ । ७९ ॥

इयः परो य इदं ततः परेषां वीथ्यं नुह्-किटां धव्य वा मूर्धन्यः स्यात् । अयिबीद्वम्-अयिबीध्वम् । आयिष्ट । आयिद्वम्-आयिध्वम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the य of वीथ्यम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इट्, when the stem ends in इण् ॥

Thus अयिबीद्वम् or अयिबीध्वम् । Aorist: आयिष्ट; आयिद्वम् or आयिध्वम् ॥

When upasargas ending in र र such as nir, dur, or pra precede ✓aya, the r is changed to l by the following.

२३२६ । उपसर्गस्यायतौ । ८ । २ । १९ ॥

अयतिपरस्योपसर्गस्य यो रेफस्तस्य लत्वं स्यात् । प्रायते-पलायते । निस्, दुरो इत्यस्यादिप्रत्ययाश्च लत्वम् । निरयते । दुरयते । निरदुरोस्तु निरयते । दुलयते । 'प्रत्ययः' इति त्रिव्यो रूपम् । अय लत्वम् 'उदयति विततोऽर्थरश्मिरज्जो' इति माघः । 'इट्' 'किट्' 'कटी' इत्यत्र प्रसिद्धस्य र्भविष्यति । वट्टु × अनुदात्तत्वलक्षणमात्मनेपदमनित्यम् × । अडिहोक्तिरप्याज्जापकात् । वादिस्तात् वयवे । येवे । नेवे । सेवे । तेवे । प्रययते । नेवे ॥

2326. ल is substituted for the r of a Preposition, when ✓अय follows.

Thus पलायते, ज्ञायते । The य of the Prepositions दुस् and निस् is changed to द , but this द is not changed to ल , because it is asiddha thus we have the forms निरययम्, दुरययम् । But there is a preposition निद् also, the द of which is changed to ल , as निलयनम् । See VII. 2. 46. So also there is a Preposition दुर् which forms दुरययते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + ✓अय but from प्रति + इण् ॥

If the root अय is Atmanepadi why is it conjugated as Parasmaipadi in the following line of Māgha:—" udayati vitator dhva rasini rajjau." The word udayati is not formed by ud+✓ay but from ud+✓i; the ✓i is obtained by the analysis of ✓कटी as we have already shown. See ✓कटी. No. 342. Or the following maxim applies :

Maxim:—The ātmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupāṭha as anudātteta is not of universal application. This maxim we infer from the jñāpaka of ✓अडिह् which is shown with an indicatory क । This root is of Ajādi class No. 7. It is read as anudāttet. It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the further adding of क shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid.

In the Perfect of ✓वय, the rule VI. 4. 126 S. 2263 applies, because the root begins with a व and so we have वयवे and not वेवे । But सेवे, नेवे, सेवे, तेवे ; प्रययते and नेवे ॥

503. ✓Aya, to go. Pfs. अयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Pots. अयेत । Bene. अयिबीष्ट, अयिबीध्व (or अय)म् । Aorist आयिष्ट, आयिद्व (or अय)म् । Condi. अयिष्यत । Caus. आययति । Aorist अ + अययत् । Desi. अयिष्यते । Nouns आयः । अयः ॥

504. ✓Vaya, to go, move. Pres. वयते । Per. वयवे । I Fut. वयिता । Desi. विवयिष्यते । Inten. वावयते ॥

504. ✓ Vaya, in the Yañ luk. Pre. वावयीति or वावति । D. वावतः । Pl. वावयति, 2 S. वावयीहि, or वावहि, वावयः, वावय, 1. S. वावयीमि or वावामि । वावावः, वावामः । Imperative वाव, वावयानि । Imper. अवावत् ॥

505. ✓ Paya, to go. Pre. पयते । Per. पेये । I Fut. पयिता ॥

506. ✓ Maya, to go. Pre. मयते । Per. मेये । I Fut. मयिता ॥

507. ✓ Chaya, to go. Pre. चयते । Per. चेये । I Fut. चयिता ॥

508. ✓ Taya, to go, move; to guard, protect. Pre. तयते । Per. तेये । I Fut. तयिता । Noun तयः 'protection'

509. ✓ Naya, to go; to protect. According to Maitreya, it means 'to protect' also. Pre. नयते । Per. नेये । I Fut. नयिता ॥ In some lists ✓ नयि is also mentioned.

दय ५१० । 'दानगतिरक्षणाहिंसादानेषु' । आदानं दहयाम् । दयांचक्रे ॥

510. ✓ Daya, to grant; give; 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre. दयते । Per. दयांचक्रे । I Fut. दायिता । Nouns दयालुः, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511. ✓ Raya, to go. Pre. रयते । Noun रायः ॥

ऊयी ५१२ तन्तुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512. ✓ Uyi, to weave; sew. Pre. ऊयते । Per. ऊयांचक्रे । I Fut. ऊयिता । Caus. ऊययति । Aorist अ + ऊयियत् । Past Part. Pass. ऊतः । Past Part Active ऊतवान् Ger. ऊयित्वा । Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513. ✓ Pūyi, to split up; to stink; to putrefy. Pre. पूयते । Per. पुपूये । I Fut. पूयिता । Caus. पूययति । Aorist. अपूपुयत् । Desi. पुपूयिषते । Inten. पोपूय्यते । Yañ luk. पोपूयीति or पोपोति । D. पोपूतः । Past Part. Pass पूतः । Past Part. Active पूतवान् । Ger. पूयिता । Nouns पूयः 'pus,' पूतिः ॥

कूयी ५१४ शब्दे उन्दे च । कुकूये ॥

514. ✓ Knūyi, to make a creaking sound; to be wet. Pre. कूयते । Per. कुकूये । I Fut. कूयिता । Caus. कूययति (VII. 3. 36 S. 2570). Aorist. अकुकुयत् । Yañ luk. कोकूयीति । Noun खेलकोप' वृष्टदेवः 'It rained enough to wet the garment.'

क्षमायी ५१५ विधूने । क्षमाये ॥

515. ✓ Kshmayi, to shake; tremble. Pre. क्षमायते । Per. अक्षमाये । I Fut. क्षमायिता । Caus. क्षमाययति । Aor. अविक्षमयत् । Caus. Yañ luk. आक्षमाययतीति । Desi. विक्षमायिषते । Inten. आक्षमाय्यते । Yañ luk आक्षमायीति, or आक्षमाति । D. आक्षमीतः । Imperative आक्षमीतात् and आक्षमीहि । Past. Part. Pass. क्षमातः । Past Past Act. क्षमातवान् ॥

स्फायी ५१६, ओप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, पस्फाये, प्यायते ॥

516. ✓ Sphāyi, 517 ✓ Opyāyi, to grow large or fat; to swell. Pre. स्फायते । Per. पस्फाये । I Fut. स्फायिता । Caus. स्फाययति । (VII. 3. 41. S. 2693). Aorist. अस्फायत् । Yañ luk. पास्फाययति । Nouns, स्फाः । स्फायकम् । स्फीरः । Past. Part. Pass. स्फीतः । (VI. 1. 22. S. 3044). Past. Part. Pass. स्फीतवान् ॥

517. कोष्ठादी वृद्धौ 'To grow large.' Present व्यावते । In forming the Perfect, वी is substituted by the following.

२३२७ । लिङ्गहोश्च । ६ । १ । २८ ॥

लिङि वङि च व्यायः पोभावः स्यात् । पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्पोषब्दस्य द्वित्वम् । 'वरनेकावः - (२७२) इति षष् । पिब्ये । पिब्यति । पिब्यिरे ॥

2327. There is substitution of वी for व्याय्, when the affixes of the Perfect (लिङ्) and the Intensive (वङ्) follow.

The anuvṛitti of the word विभाषा ceases. The phrase व्यायः वी of the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word च 'and'; thus चापिब्ये, चापिब्याते, चापिब्यिरे । The rule of substitution of वी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution, by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been succeeded by a subsequent rule." Thus पो+लिङ् = पि+पो+त = पि+प्य+य (VI. 4. 82 § 272 the य being substituted) = चापिब्ये with the affix आ । So also in the Intensive, as चापेयीयते, चापेयीयन्ते, चापेयीयन्ते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनबुधपूरितायिष्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६१ ॥

यभ्यश्चलोऽचयवा स्यादेकवचने तशब्दे परे ॥

2328. चिष् is optionally the substitute of णि, when त, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप, 'to shine,' जन 'to be produced,' बुध 'to teach or know,' पूर 'to be full,' ताय 'to extend or protect' and व्याय 'to swell'.

NOTE :—Thus अदीपि or अदीपिष्ट 'he shone'; अजनि or अजनिष्ट 'he was produced'; अबोधि or अबुध 'he knew'; अपूरि or अपूरिष्ट 'he was full'; अतायि or अतायिष्ट 'he extended'; अव्यायि or अव्यायिष्ट 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । चिषो लुक् । ६ । ४ । १०४ ॥

चिष्णः परस्य तशब्दस्यलुक्स्यात् । अव्यायि — अव्यायिष्ट ॥

2329. The personal-ending त is elided after चिष्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अव्यायि or अव्यायिष्ट ॥

NOTE :—As अजादि, अजावि, अकारि, अपादि । So also अकारितराम्, अजावितराम् here the elision of the personal affix त (III. 1. 60) of the Aorist being considered as *anidhā*, the affixes तरप् and तमप् are not elided: though if the sūtra were to be literally interpreted, every affix after चिष्, ought to be elided. Or the word कृत्ति is understood here; so that कित् and कित् affixes of चिष् are elided and not every affix.

517. ✓ Oṣṭayī, to grow large. Pre. व्यावते । Pre. पिब्ये । पिब्याते । पिब्यिरे । पिब्यिषे । पिब्याधे । पिब्यिष्ये । पिब्यिष्ये । I Fut. व्यायिता । Aorist अव्यायि or अव्यायिष्ट । Inten. पेयीयते । Yañ luk व्यायति D. व्यायतः । Past Part. Pass. पीनः । Act. पीनवान् । Noun व्यायानः ॥

तायु ५१८ संतानपालनयोः । संतानः प्रबन्धः । तायते । तताये ।
अतायि—अतायिष्ट ॥

518. ✓ Tāyī, to spread, extend ; 2. to protect, preserve. The word sa-
 tana means context. Pre. तायते । Per. तताये । I Fut. तायिता । Aorist अतायि or
 अतायिष्ट । Caus. ताययति । Aorist अतययत् । Past. Part. Pass. तायितः । Aor. तायितवान् ।

शक ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519. ✓ Śal, to shake ; to tremble ; to cover ; to go. Pre. शकते । Per. शेले ।
 I Fut. शलिता । II Fut. शलियते । Imperative शकताम् । Imper. अशकत । Pote. शलेत ।
 Bene. शलिषीष्ट । Aorist अशलिष्ट । Caus. शाकयति । Aorist अशीकयत् । Inten. शाकय्यते ।
 Yāñ luk शाकयतीति or शाकयति । Imperfect अशाकयत् । Past. Part. Pass. शकितः । Ger.
 शकित्वा । Nouns, शलभः । शलकम् । शलाका । शाकः । शकलम् । शकलपुः ॥

519 A. ✓ Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Sid-
 dhanta nor in the Mādhaviya, but given by Westergaard.

वक ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववल्ले ॥

520. ✓ Vala, 521 ✓ Valla, to cover, enclose ; to go. Pre. ववते । Per. ववले ।
 Caus. वलयति । It is मित् according to Bhoja. See ✓ 854. Nouns वातः ।
 वारः । वलिनः । वलिनः । वलिः । वलयः । वलभीः । वलाकः । वलाकाकिः । वल्मीकः ॥

521. ✓ Valla, to cover, to go, move. Pre. ववल्लते । Per. ववल्ले । I Fut.
 वल्लिता । Inten. Yāñ luk. Imperfect अववावत् । Nouns वल्लभः । वल्लरी । वल्लिः । वल्लीः ।
 वल्लुरं 'dried meat.'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मले । ममल्ले ॥

522. ✓ Mula, 523 ✓ Malla, to hold ; possess. Pre. मलते । Per. मले ।
 I Fut. मलिता । Nouns माला । माली । मलयः । मलम् । मलिनः । मलीमलः । मामलकी ॥

523. ✓ Malla, to hold, possess. Pre. मल्लते । Nouns मल्लः । मल्लिका । मल्लकः ।
 मल्लमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । भभले । भभल्ले ॥

524. ✓ Bhala, 525 ✓ Bhalla, 1. to describe ; 2. to hurt ; 3. to give. Pre.
 भलते । Nouns भात्रम् । भल्लुकः । भल्लः ॥

525. ✓ Bhalla, Pre. भल्लते । Nouns भल्लुकः । भल्लः । भल्ली ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चकले ॥

526. ✓ Kala, to sound ; to count. Pre, कलते । Per. चकले । Nouns कावः ।
 कावी । कलिकम् । कलभः । कलिः । कलिका ॥

**कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्द-
 स्तुर्धर्माभाव इति च ॥**

527. ✓ Kalla, to sound indistinctly. According to Kshirasāmi it means
 'to remain silent, to make no sound'. Pre कल्लते । Noun कल्लोकः ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दितेवे ॥

528. ✓ Tevri, 529 ✓ Devri, to play, sport. Pre. तेवते । Per. तितेवे । I
 Fut तेविता । II Fut. तेविष्यते । Imperative तेवताम् । Imper. अतेवत । Pote. तेवेत ।
 Bene. तेविषीष्ट । Caus. तेवयति । Aorist अतितेवत् । Desi. तितेविष्यते । Inten. तेतेवते ।
 Noun तवृः (VI, 3. 19. S. 2561).

539. ✓Devṛi, to play. Pre. देवते । Nouns देवः (Up III. 132). देवता (Up. I. 106). वयुः ॥

वेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिविध्यः—(२२०५) इति वत्वम् । परिव्रजते । सिषेवे । अयं सोपदेशोऽपीनं न्यासकारादयः । तद्वाच्यविबुधम् । गेवते । जिगेवे । जिलेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530. ✓Shevṛi, 531 ✓Gevṛi, 532 ✓Glevṛi, 533 ✓Pevṛi, 534 ✓Mevṛi, 535 ✓Mlevṛi, (536 ✓Sevṛi, 537 ✓Khevṛi, 538 ✓Klevṛi, 539 ✓Kevṛi,) to serve. Pre. सेवते । Per. सिषेवे । I Fut. सेविता । Caus. सेवयति Aorist. सविषेवत् । Desi. सिसेविषते । The स is not changed to ष by VIII. 61, S 2627. Inten. सेवेव्यते । Noun सवृः । Past Part. Pass. सेवितः । Ger. सेवित्वा ॥

NOTE.—This root is enunciated by Nyasakāra and others as सेव । But this is just Bhāshya.

531. ✓Gevṛi, to serve. Pre. गेवते । Per. जिगेवे ॥

532. ✓Glevṛi, to serve ; worship ; Pre. ग्लेवते । Per. जिलेवे ॥

533. ✓Pevṛi, to serve ; Pre. पेवते । Per. पिपेवे ॥

534. ✓Mevṛi, to serve ; Pre. मेवते ॥

535. ✓Mlevṛi, to serve ; Pre. म्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेवृ ५३७, क्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536. ✓Sevṛi, to serve. Pre. शेवते ॥

537. ✓Khevṛi, to serve. Pre. खेवते ॥

538. ✓Plevṛi, to serve. Pre. प्लेवते ॥

539. ✓Kevṛi, to serve ; Pre. केवते ॥

रेवृ ५४० लुवगतौ । प्रवर्गतिः प्रुतर्गतिः । रेवते ॥

540. ✓Revṛi, to go ; to jump. Pre. रेवते । Nouns, रेवा । रेवनः ।

NOTE.—According to Maitreya रेव and लुव are two roots. But this is doubtful.

Here end Anudātṭeta roots ending with रेव ॥

अद्यावत्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

मव्य ५४१ बन्धने । ममव्य ॥

* From this up to ✓वनि are udātṭeta i, e, Parasmaipadins.

541. ✓Mavya, to fasten, bind. Pre. मव्यति । Per. ममव्य । I Fut. मव्यिता । II Fut. मव्यिष्यति । Imper. मव्यतु । Imper. ममव्यतु । Poten. मव्येत् । Bene. मव्यात् । Aorist. ममव्यीत् । Caus. मव्ययति । Aorist ममव्ययत् । Desi. ममव्यिषति । Inten. ममव्येते । Noun in वृच् is ममव्यिता or ममव्यिता (VIII. 4. 64. S. 60, VI. 4. 49. S. 2631). Past. Part. Pass. मव्यितः । Ger. मव्यित्वा ॥

541. ✓Mavya, Yap luk conjugation, Pre. ममव्यीति or ममवति । D. ममैतः । Pl. ममव्यति । 2. S. ममव्यीषि or ममविषि । ममैषः । ममैषः । 1. S. ममव्यीमि or ममैमि । ममैषः । ममैमः । Imper. ममव्यीतु, ममैतात् or ममवतु । D. ममैताम् । Pl. ममव्यतु । 2. S. ममैषि or ममैषात्, Dual, ममैतम् । Pl. ममैतः । 1. S. ममव्यामि ममैव्यामि । Imperfect मममव्यीत् । मममैतात् । मममव्यः । 2. S. मममवः । 1. S. मममव्यम् । D. मममव्यात् । Pl. मममैमम् ॥

सूक्ष्म ५४२, ईक्ष् ५४३, ईर्ष्य ५४४, ईर्ष्यायाः ।

542. ✓ Shūkṣhya (Sūrṣhya), 543 ✓ Irkṣhya, 544 ✓ Irghya, to disregard, disregard, slight. Pre. सूक्ष्मयति or सूक्ष्मयति । Per. सूक्ष्मय । I Fut. सूक्ष्मयिष्यति । II Fut. सूक्ष्मयिष्यति । Imper. सूक्ष्मयतु । Imper. असूक्ष्मयतु । Potent. सूक्ष्मयेत् । Bene. सूक्ष्मयात् । Aorist. असूक्ष्मयत् । Condi. असूक्ष्मयिष्यत् । Caus. सूक्ष्मययति । Aorist. असूक्ष्मययत् । Desi. सूक्ष्मयिष्यति । Inten. सोसूक्ष्मयते or ईक्ष्यते । Yañ luk सोसूक्ष्मयति or सोसूक्ष्मयति ॥

543. ✓ Irkṣhya, to envy. Pre. ईक्ष्मयति । Per. ईक्ष्मय । I Fut. ईक्ष्मयिष्यति । II Fut. ईक्ष्मयिष्यति । Imper. ईक्ष्मयतु । Imper. ऐक्ष्मयतु । Potent. ईक्ष्मयेत् । Bene. ईक्ष्मयात् । Aorist. ऐक्ष्मयत् । Condi. ऐक्ष्मयिष्यत् । Caus. ईक्ष्मययति । Aorist. ऐक्ष्मययत् । Desi. ईक्ष्मयिष्यति ॥

544. ✓ Irghya, to envy, Pre ईर्ष्यति । Per. ईर्ष्यति । I Fut. ईर्ष्यति । Caus. ईर्ष्ययति । Aorist. ईर्ष्ययत् । Desi. ईर्ष्ययिष्यति or ईर्ष्ययिष्यति (III. 1. 7. S. 2608 Vart). Noun. ईर्ष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयति । यान्तत्वाच्च वृद्धिः ॥

545. ✓ Haya, to go. Pre. हयति । Per. अहय । अहयिष्यति । I Fut. हयति । Aorist. अहयति (There is no Vṛddhi as the root ends in य VII. 2. 5. S. 2299). Caus. हाययति । Aorist. अहययत् । Desi. जिहयिष्यति । Inten. जाहय्यते । Ger. हयित्वा । Noun. हय (with kvip), हयः horse.

546. ✓ Haya, Yañ luk conjugation, pre. जाहयति or जाहति । D. जाहतः । Pl. जाहयति । 2. S. जाहसि । 1. S. जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयशानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्येके ॥

546. ✓ Suchyi, to squeeze, express (as juice); to distil. Abhiṣhava means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to Chandra it means 'to bathe' also. It is the sacred bath or baptism. Some read the root as ✓ chuchya. Pre. शुच्यति । Per. शुशुच्य । I Fut. शुच्यति । Caus. शुचयति । Aorist. अशुशुच्यत् । Desi. शुशुच्यिष्यति । Inten. सोशुच्यते । Noun in नृच् — शोशुचिता or शोशुचिता । Noun शुक्तिः ॥

546. 1. Suchyi, Yañ luk conjugation, Pre. शोशुच्यति or शोशोति । d. शोशुतः । Pl. शोशुच्यति । 2. S. शोशुच्योषि or शोशोषि । 1. S. शोशुच्योमि or शोशोमि । शोशुच्यः । Imper. शोशोतु or शोशुतु । Imperfect अशोशुच्युः । अशोशुच्यम् ॥

546. A ✓ Chuchyi, to squeeze &c. Pre. चुच्यति ।

हर्ष ५४७ गतिकान्त्योः । जहर्ष ॥

547. ✓ Harya, to go ; to worship ; to be weary or fatigued. Pre. हर्षयति । Per. अहर्षय । I Fut. हर्षयति । Caus. हर्षययति । Aorist. अहर्षययत् । Desi. जिहर्षयिष्यति । Inten. जाहर्षयते । Trich जाहर्षत or जाहर्षयिता । Nouns. हः (with kvip) हार्य । Ger. हर्षयित्वा ॥

547. ✓ Harya, Yañ luk conjugation. Pre. जाहर्षयति । जाहर्षिः । d. जाहर्षतः । Pl. जाहर्षयति । 2. S. जाहर्षि । 1. S. जाहर्षि । Imperative. जाहर्षि । जाहर्षयति । Im. अजाहर्षयति । अजाहर्षयम् । अजाहर्षयुः । अजाहर्षयम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेष्वा । अलति । आल ॥

548. ✓ Ala, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre. अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sūtra applies:—

२३३० । अतोऽन्तस्ये । ० । ३ । २ ॥

'अन्' इति सुप्रबलीकम् । अतः समीपे यी इत्ये तदन्तस्याङ्गत्वात् । इति स्वत्यरन्ते ऽन्ते इति सिद्धिः । 'अन्ति' (२२८६) इति निवेद्यन्त्य 'अतोऽन्तादेः' (२२८४) इति त्रिष्वप्यस्य चापवादः । मा भवान्तालोत् 'अन्त्य' स्वरितोदात्तयोः । तन्मतेऽन्तते इत्याद्यसि ॥

2330. The Vṛiddhi is substituted for the short अ, when it is immediately followed by the final र or ल् of a root, before the Paras- maipada sich-Aorist.

The 'अन्' in the sūtra is in the Genitive case, the case-affix is elided here.

NOTE: If the word 'anta' in the sūtra be taken to mean a member or a part, and 'ānta' be taken as a Bahuvrīhi, meaning 'that which has a l or a r as its member'; and the word अङ्ग be taken as separate, then there would be no necessity of using the word अन्ता in the sūtra; the tālanta-vrīhi would have been enough, and would have shown that l or r must be *flut*. And in that view the rule would have applied to āsvallit also. If the word अन्ता be taken to mean 'proximity' as it is taken by the Kāśika in the above note, then if the compound be genitive Tatpuruṣa, the rule would apply to ✓Rap, ✓Tran, ✓Salla &c: because here r or l is in proximity to the अ of the root stem. But if the compound be Karmadhāraya, meaning 'the proximate l or r' then अन्ता being attributive ought to have stood first in the compound. To avoid all these difficulties the author says 'l r is in the genitive case &c.' The sūtra, therefore, means:—

If the l or r is in the proximity of a short अ, then of a stem ending in such a l or r, there is the Vṛiddhi of अ, when the Parasmaipada aorist follows. This supersedes the prohibition of VII. 2. 4. S. 2268; and the option of VII. 2. 1. S. 2284. Thus the aorist will be आलोत् । (= अङ्ग आलोत्) as in मा भवान्तालोत् [where the augment अ is elided, but the long आ is heard].

Some say the ✓अङ्ग is svarit. The root takes the ātmanepada affixes also, according to their view. Thus आलते ॥

518. ✓Alī, to adorn; 2. to be competent or able; 3. to prevent. According to Maitreya the root is ātmanepadi also. Pres. आली । Per. आली । Fut. आलीत । Aorist आलीत् । Caus. आलीयति । Aorist आलीयत् । Desi. आलीयति । Part. Part. Pass. आलितः । Ger. आलित्वा । Noun आलकम् । आलकः । अलि । आली । आलीकम् ॥

अिकला ५५२ विशरणे । तुफल- (२३२१) इ ररम् । फेनतु । फेनुः । अंफालीत् ॥

519. ✓Nīphala, to burst open, split or cleave asunder. Pres. फारति । Per. फाली । फेनतुः । फेनुः । (by VI. 4. 112 S. 2301). Aorist फालीत् । Caus. फालयति । Aorist फालयत् । Desi. फालयति । Inten. फालुत्ये । Yet lute फालुतीति D. फलुतुतः । 1. S. फमफुत्ति । Past Part. Pass. फुल्लः । Pass Part. Act. फुल्लवान् । Ger. फलित्वा । Nouns फलम् । फलुः ॥

मील ५५०, रमील ५५१, रमील ५५२, क्षरेल ५५३ निमेषणे । निमेषणं संज्ञाचः । द्वितीयस्तालव्यदिः । तृतीयो दस्यर्थादिः ॥

550. ✓Mīla, 551 ✓Śmīla, 552 ✓Smīla, 553 ✓Kshēla, to close (as the eyes), close or contract the eyelids: nimeshana means contraction. The second ✓smīl begins with the palatal sibilant, the third ✓-mīl begins with a deus-

tal. Thus शीकति, प्रशीकति, लीकति, प्रलीकति । Pre. शीकति । Per. प्रशीक । I Fut. शीकति । Caus शीकयति । Aorist प्रशीकितम् । Desi. शीकितवति । Inten. शीकितुम् ।
Yah luk. मेमीलीति or मेमीलति ॥

शील ५५४ प्रतिषृम्भे । प्रतिषृम्भो रोधनम् ॥

554. ✓ Pīla, to check, obstruct, hinder. Pratishṛumbhā means obstruction.
Pre. शीलति । Per. पिशील । I Fut. शीलता । Noun शीला । रोलः । शीवुः । शीवुलुङ्गः ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. ✓ Nīla or pīla, to colour or dye blue. Mādhava reads the root as नील । Pre. नीलति । प्रणीलति । Per. निनील । I Fut. नीलता । Nouns नीलः । F. नीलो or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556. ✓ Śīla, to meditate, contemplate. Pre. शीलति । Nouns शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557. ✓ Kīla, to bind, 'to stake.' Pre. कीलति । Nouns कीलः । कीलकम् ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558. ✓ Kāla, to cover. कूलति । Noun कूलम् ॥

शूल ५५९ रजायां संघोषे च ।

559. ✓ Śūla, to be ill, to make loud noise, to impale. According to Mādhava संघाते च । Pre. शूलति । Noun शूलेम् ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्कोषणम् । तच्छान्तर्गतस्य बहिर्निः-

सारणम् । तुल ॥

560. ✓ Tūla, to draw out. Nighkarṣha means unsheathing, bringing out that which is within : hence 'to extract.' Pre. तुलति । Per. तुल । Derivative Nominal root : तुलेनामुकुष्ठाति = अनुतुलयति । The कच् added by III. 1. 25. Aorist अनुतुलत् । Noun तुलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561. ✓ Pūla, to heap up, collect. Pre. पूलति । Noun. पूलः ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. ✓ Mūla, to be firm, stand fast, to take root. Pre. मूलति । Nouns. मूलम् । मूल्यम् । मूलकः ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलतुः । फेलुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish. Pre. फलति । Per. फलति । फेलतुः । फेलुः । Nouns. फलम् । फलकम् । Past. Part. Pass. फलितम् ॥

फुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिधायविष्कारः ।

564. ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport. Pre. फुल्लति । Noun फुल्लिः । फुल्ली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565. ✓ Phulla, to bloom, expand. Pre. फुल्लति । Noun. फुल्लः । Past. Part. Pass. फुल्लितः । Ger. फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६६ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566. ✓ Chilla, to become loose, to intimate one's desire. Pre. चिल्लति ।

Noun. चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तेलति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567. ✓ Tila, to go, move. Some read it as तिल्ल and conjugate it as तिल्लति । Pre. तेलति । Noun. तिलः । तिलीनम् ॥

वेल ५६८, चेल ५६९, केल ५७०, खेल ५७१, कश्वेल ५७२, धेल ५७३, चलने । पञ्च चरितः षष्ठो लोपः ॥

568. ✓ Velri, 569. ✓ Chelri, 570. ✓ Kelri, 571. ✓ Khelri, 572. ✓ Kshvelri, 573. ✓ Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indicatory च; the last ends in ल and has a ल as penultimate. Pre. वेलति । Caus. Aorist कश्चिवेलत् । Noun वेला ।

569. ✓ Chelri, Pre. चेलति । Caus. Aorist कश्चिवेलत् । Noun चेलः ; f. चेनी ; ङ. चेनम् ॥

570. ✓ Kelri, Pre. केलति । Caus. Aorist कश्चिकेलत् । Nouns. केतिः । केतिनम्, केला, ॥

571. ✓ Khelri, Pre. खेलति । Caus. Aorist कश्चिखेलत् । Noun. खेला ॥

572. ✓ Kshvelri, Pre. कश्चलति ॥

573. ✓ Vella, Pre. वेल्लति । Caus. Aorist कश्चिवेल्लत् । Noun. वेल्लः 'poison.' ॥

पेल ५७४, फेल ५७५, शेल ५७६ गतौ । पेल इत्येके ॥

574. ✓ Pelri, 5. 6 ✓ Phelri, 576 ✓ Selri, to go, move, shake. Some read पेल also. Pre. पेलति । Caus. Aorist कश्चिवेलत् । Noun पेला ॥

575. ✓ Phelri, Pre. फेलति ।

576. ✓ Selri, Pre. शेलति । Caus. Aorist कश्चिश्चेलत् ॥

NOTE: Here in some texts we find the following three roots also:—**तेल, तेल, तेलम् ॥****खल ५७७ संचलने । चस्त्राल । अम् खालीत् ॥**

577. ✓ Khala, to stumble, Pre. खलति । Per. चस्त्राल । Aorist. अस्त्रालीत् । Caus. खलति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓ 854.

खल ५७८ संचये ।

578. ✓ Khala, to gather, collect. Also चलने to move, shake. Pre. खलति । Per. चलाच । Aorist चलाचोत् । Nouns. खलः 'knave,' खलम् । खलतिः 'bald.'

गल ५७९ अदने । गलति । अगालीत् ॥

579. ✓ Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. अगालीत् । Noun. गलः ॥

शल ७८० गतौ । शलति ॥

580. ✓ Shala, to go. Pre. शलति । Caus. शालयति, Aorist अशीडलत् । Noun. शालः । शलितम् ॥

दल ५८१ विभरणे ।

581. ✓ Dala, to burst open, split, cleave, crack. Pre. दलति । Caus. दलयति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓ 854. Nouns. दाडिमम् । कुकाशः ॥

रघल ५८२, र ह ५८३, आशुगमने । शश्वाल । शश्वालीत् । शश्वल्स ।
शश्वल्लीत् ॥

582. ✓ Śvala, to run, go quickly. Pre. श्वलति । Per. शश्वाल । Aorist. शश्वालीत् । Caus. शश्वालयति । Aorist शश्वालीत् । Desi. शिश्वलियति । Inten. शश्वल्स्यति ॥

583. ✓ Śśalla, Pre शश्लति । Per. शश्वल्स । Aorist शश्वल्लीत् ।

खोल ५८४, खोर्ग ५८४ क, गतिप्रतिघाते । खोलति । खोर्सति ॥

584. ✓ Kholgi, 584 A. ✓ Khorri, to limp, to be lame. Pre. खोलति । Per. दुखोल । Caus. खोलयति, Aorist कुरुखोलत् । Noun. खोदः 'lame.'

584. A. ✓ Khorri, Pre. खोर्गति ॥

धोर ५८५, गतिचातुर्ये । धोरति ॥

585. ✓ Dhorri, to go quickly, to be skilful, to trot. Pre. धोरति । I Fut. धोरित । Caus. Aorist कुरुधोरत् । Noun धोरितकः ॥

त्स ५८६ छद्मगती । तत्सार । तत्सारीत् ॥

586. ✓ Tsara, to go or approach gently or stealthily, creep, crawl, to proceed crookedly, or fraudulently. Per. त्सरति । Per. तत्सार । तत्सारत् । I Fut. त्सरित । Aorist तत्सारीत् । Desi. तिस्सरियति । Inten. तात्सर्यते । Yān luk तात्सरीति or तात्सर्यति, 2. S. तात्सर्य । Imperfect क्त त्सः । Nouns त्सकः । त्सकः ॥

कमर ५८७ कूचने । कम्मार ॥

587. ✓ Kūmra, to be choked, act dishonestly, decieve. Per. कम्रति । Per. कम्मार । I Fut. कम्रित । Aorist कम्मारीत् ॥

अम् ५८८, च ५८९, मम् ५९०, चर ५९१, गत्यर्थः । चर-
तिभक्तयेऽपि । अभति । आनभ । मा भवानभोत् । अङ्गान्तरैकस्यातः समीपस्था-
भावाच्च ।

588. ✓ Abhra, 589 ✓ Bahbra, 590 ✓ Mabhra, 591 ✓ Chara, to go to move. ✓ चर means also to eat. Pre. अभति । Per. आनभ । I Fut. अभिता । Aorist च + अभोत् as मा भवानभोत् । The र here is final of an aṅga, yet as it is not in the proximity of च, because अ intervenes, it does not cause the vṛiddhi of the च of ✓ चभ (See S. 2330) Caus. अभयति Aorist आभियत् । Desi. अभियिषति । Nouns. अभम् । अभी । आभयम् ॥

589. ✓ Bahbra, Pre. अभति । Per. अभभ । I Fut. अभिता । Desi. विअभियति । Inten. आभयति । Yān luk आभयति । Abbhrti. Imperfect अभायत् or अभायत् ॥

590. ✓ Mabhra, Pre. अभति ॥

591. ✓ Chara, Pre. चरति । Per. चचार । चरतुः । चरः । I Fut. चरित । Aorist. चचारीत् । Desi. चचरियति । Inten. चचर्यते । Yān luk चचुरीति or चचुर्यति + Imperfect चचम् । Nouns. चाचार्यः । चरः f. चरी । चराचरः । चरिण्युः । चरय । चरियम् । चरवः । चर्म । चरः । Adj. in य चर्यम् । चाचार्यः । उपाचार्यम् ॥

छिबु ५९२ निरसने । छिबुकम्— (२३२०) रति दीर्घः । छीवति । अस्य द्वितीयस्यकारद्वयकारो वेति वृत्तिः । तिष्ठेव । तिष्ठिवत् । तिष्ठिबुः । तिष्ठेव । तिष्ठि-
वत् । तिष्ठिबुः । हलि च (३५४) रति दीर्घः । छीव्यात् ॥

593. ✓ Śthivā, to spit. The short व becomes long वृ by VII, 3. 75. S. 2320. As क्त्विति । According to the Vṛitti the second letter of this root is

either च or ङ dental or lingual. In other words, the root is चिच् or चिञ्. Of course, by sandhi च चिच् will become चिच्, but this च will reappear for the purposes of reduplication. Thus from ✓चिच् where च is changed to च we have तिच्छेव &c. But from ✓चिच् where the च is original we have टिच्छेव, टिच्छिषतु. Pre. छीयति. Per. तिच्छेव or टिच्छेव. तिच्छिषतु. or टिच्छिषतु. तिच्छिषु. or टिच्छिषु. I Fut. छीयता. II Fut. छेयिष्यति. Imper. छीयतु. Bene. छीयन्तु. Before the affixes beginning with a consonant the च is lengthened by VII. 2. 77. S 354 Aorist. 'अछीयत्. Caus. छेययति. Aorist अतिच्छिषत्. Desi. तिच्छेयिषति or तुच्छयति or टिच्छेयिषति &c. Inten. तेच्छीयते or टेच्छीयते &c. Noun. छीयनम् or छेयनम्. Past Part. Pass. वदूतः. Ger. छेयित्वा or वदूत्वा. #

जि ५६३ जये । अयमजन्तेषु पठितुं युनः । जय उत्कर्षप्राप्तिः । अजर्म्-
कोऽयम् । जयति ॥

593. ✓जि इवे 'to surpass, excel.' This root ends in a vowel, and appropriately ought to have been classed with vowel-ending roots, and not here among consonant ending roots. Jaya means to get excellence. This is Intransitive, the root जय 'to obtain victory' is Transitive, Pre. जयति ॥

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

५३३१ । सन्निदोर्जिः । ७ । ३ । ५८॥

अधतेः सन्निपिनमिती योऽभ्यासस्ततः परस्य कुत्वं स्यात् । जिगाय । जिगयतुः । जिगुः । जिगयिष-जिगेष । जिगाय - जिगय । जिगिष्य । जिगिष्यम् । जेता । जीयात् । अजे योत् ।

2331. A guttural is substituted for the ज in ✓जि after a reduplication before the Desiderative affix रुन्, and in the Perfect.

As जिगाय. Why in the Desiderative and Perfect only? Observe. जेजीयते. Though the root रुन् also assumes the form जि by 'vocalisation' (VI. 1. 16, 17) yet that जि is not to be taken here. That will form जिजयतुः । जिजयुः ॥

593. ✓जि, to surpass, excel. Pre. जयति. Per. जिगाय । जिगयतुः । जिगुः । जिगयिष or जिगेष । जिगाय or जिगय । जिगिष्य । जिगिष्यम् । I Fut. जेता । II Fut. जेय्यत । Imv. जयतु. Imper. अजयतु. Potn. जयेत्. Bene. जीयात्. Aorist. अजेयोत्. Caus. जाययति. Aorist अजोययत्. Desi. जिगीयति. Inten. जेजीयते. Yān luk जेजयति or जेजित, D. जेजितः, Pl. जेजयति ॥

जीव ५९४ प्राणधारणे । जिजीव ॥

594. ✓Jiva, to live; or to breathe. This is intransitive. Pre. जीयति. Per. जिजीव । I Fut. जीयिता । Caus. जीययति. Aorist अजिजीवत्. Desi. जिजीविषति. Inten. जेजीयते. No Yān luk. Nouns. जीवम् as in वावजोवम् । जीविका । जीवतः । जीवातुः । जीवानुजः । जीवन्तः ॥

पीव ५९५, मीव ५९६, तीव ५९७, पीव ५९८ स्थौल्ये । पिपीव । मिमीव । तितीव । निनीव ॥

595. ✓Piva, 596 ✓Miva, 597 ✓Tiva, 598 ✓piva, to grow fat. Pre. पीयति. Per. पिपीव । I Fut. पीयिता । Caus. पीययति. Aorist. अपीययत्. Desi. पिपीविषति. Inten. पेपीयते. Noun. पीवरः 'fat.'

596. ✓Miva, to grow fat. Pre. मीवति. Per. मिमीव । Noun. मीवरः 'a moral' 'venerable.'

597. ✓Tiva, to grow fat. Pre. तिवीति । Per. तितोव । Noun. तिवरः 'a hunter.'

598. ✓Niva, Pre. प्रणीवति । Per. निनीव । Noun. नीवरः 'a trader.'

क्षीवु ६९६, खेवु ६९६ क, निरसने ।

599. ✓Kṣhvu (Kṣhivv) to spit; eject from the mouth. According to Chandra the root is खेवु । Pre. खीवति or खेवति । Past. Part. Pass. वपूतः । Ger. खीवित्वा or वपूत्वा ।

599 A. ✓Kṣhevu, Pre. खेवति; ॥

**वर्षी ६००, तुर्वी ६०१, धुर्वी ६०२, मुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिं-
सार्थाः । ऊर्वाचकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । तुर्व्ये ॥**

600. ✓Urvi, 601 ✓Turvi, 602 ✓Thurvi, 603 ✓Durvi, 604 ✓Dhurvi, to hurt. Pre. ऊर्वति । The lengthening is by VIII. 2. 78 S. 2265. Per. उर्वो चकार । I Fut. ऊर्वता । II Fut. ऊर्विष्यति । Impv. ऊर्वतु । Imper. ऊर्वन् । Pot. ऊर्वन् । Bene. ऊर्व्यन् । Aorist. ऊर्वीत । Caus. ऊर्वयति । Aorist. ऊर्वीत । Des. ऊर्विष्यति । Noun. ऊः d. उरै Pl. उरः । Past. Part. Pass. ऊर्व्यः । Active ऊर्व्यवान् ॥

601. ✓Turvi, Pre. तुर्वति । Ger. तुर्वित्वा । I Fut. तुर्विता । Caus. तुर्वयति । Aorist. तुर्वीत । Des. तुर्विष्यति । Inten. तोतुर्व्यते । Past. Part. Pass. तुर्व्यः । Active तुर्व्यवान् । Ger. तुर्वित्वा ।

Yañ luk. Pre. तोतुर्वीति or तोतुर्वीति । (VI. 4, 21, S. 2655; and I. 1. 4, S. 2656). तोतुर्वीतः । (VIII. 2, 77, S. 354) ; तोतुर्वीत । Imper. तोतुर्वी or तोतुर्वीत । 2. S. तोतुर्वी । d. तोतुर्वीत । Aorist. तोतुर्वीतः । तोतुर्वीतः ॥

602. ✓Thurvi, Pre. धुर्वति । Ger. धुर्वित्वा ।

603. ✓Durvi, Pre. दुर्वति or दूर्वति ।

604. ✓Dhurvi, Pre. धूर्वति । Noun. धूः d. धुवै । धूर्वतिः or धूर्वतिः । धीरेवः । धूर्वै ।

धुर्वी ६०५ उद्यमने । धूर्वति । धूर्व ॥

605. ✓Gurvi, to endeavour, Pre. गूर्वति । Per. गुर्वी । Noun गुर्वी ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. ✓Murvi (Mūrvi), to bind, tie, Pre. मूर्वति । Per. मुर्वी । Noun. मोर्वी ।

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. ✓Purva (j. ūrva), 608. ✓parva, 609 ✓Marva, to fill. Pre. पूर्वति (S. 2265). Nouns. पूः । पूर्वः ॥

608. ✓Parva, Pre. पर्वति । Per. पर्वी । I Fut. पर्विता । Des. पिपर्विष्यति । Inten. पपर्व्यते । Yañ luk. पापर्वति Imperfect पापर्वः । Noun, पः d. पदै Pl. पदः । पर्विता । पापर्वीति ॥

609. ✓Marva, Pre. मर्वति ।

चर्व ६१० अदने ।

610. ✓Charva, to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

भर्व ६११ हिंसायाम् ।

611. ✓Bharva, to hurt, Pre. भर्वति ।

कर्व ६१२, खर्व ६१३, गर्व ६१४ दर्वे ।

612. ✓Karva, 613, ✓Kharva, 614, ✓Garva, to be proud, to boast. Pre. कर्वति ।

613. ✓Kharva, Pre. खर्वति ।

614. ✓Garva, Pre. गर्वति ।

अर्व ६१५, शर्व ६१६, चर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्व । चर्वति ।
चर्वति ॥

615. ✓Arva, 616. ✓Sarva, 617. ✓Sharva, to kill, Pre. चर्वति । Per. आनर्व । I Fut. चर्विष्यति । Desi. चर्विष्यति ।

616. ✓Satva, Pre. चर्वति । Noun. चर्वः f. चर्विका ॥

617. ✓Sharva, Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति । Des. of Caus. चर्वयति ।
Ordinary Desi. चर्वयति । Noun. चर्वः । चर्वदा ॥

इवि ६१८ व्याप्तौ । इन्वति । इन्वा चकार ॥

618. ✓Ivi, to pervade, surround, Pre. इन्वति । Per. इन्वा चकार । I Fut. इन्विष्यति । II Fut. इन्विष्यति । Imperative इवतु । Imper. हेन्व । Bene. इन्वतु । Aorist; येन्वीत् । Caus. इन्वयति । Aorist येन्विष्यत् । Desi. इन्वयति । Noun. इन्वका । 'Itara.'

पिबि ६१९, मिबि ६२०, णिबि ६२१ सेचने । तृतीया मूर्धन्याः
आदिरित्येके । सेचने इति तरङ्गय्याम् । पिन्वति । पिन्व ॥

619. ✓Pibi, 620. ✓Mibi, 621. ✓ṇibi, to wet, to moisten. According
to some the third root is पिबि । According to Tarāṅginī these mean 'to serve' also;
Pre. पिन्वति । Per. पिबिन्व । I Fut. पिन्वति । Caus. पिन्वयति । Aorist अपिपिन्वत् ।
Desi. अपिपिन्वति । Inten. पिबिन्वति ।

620. ✓Mibi to sprinkle, to honor. Pre. मिन्वति ।

621. ✓ṇibi, Pre. णिन्वति प्रणिन्वति ।

621 A. शिवि ✓Shivi; Pre. शिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः ।
हिन्वति । दिन्वति ॥

622. ✓Hivi (ivi), 623. ✓Divi, 624. ✓Dhivi, 625. ✓Jivi; to be glad
to gladden. Pre. हिन्वति । Per. जिहिन्व । I Fut. हिन्वति ।

623. ✓ḍivi, Pre. दिन्वति ।

624. ✓Jivi 'to gladden, to be glad.' In conjugating this root the following sūtra applies :—

६२४३ । धिन्विङ्गुयोर्यौ च । ३। १ । ६० ।

अन्वित्वादिनादेवः स्यादुपत्ययश्च शक्तिर्ये । अतो लोपः, (२३०८) । तस्य इतिनिर्ग-
म्योक्त्युपपत्त्युक्तौ न । उपत्ययस्य पिबि गृह्यः । धिनोति । धिनुः । धिनन्ति ।

2332. The vikarāṇa उ comes (instead of ऋ) after the roots
पिबि 'to please,' and जिवि 'to hurt,' when a sārvaśāhātuka affix
denoting the agent follows; and in these verbs च is the substi-
tute of the final ऋ of these two roots.

The roots धिन्व and जिव, belong both to the Bhuādi class. Thus धिन्व
उ+ति=धिन्+च+उ+ति=धिन्+०+उ+ति (The च is elided by VI. 4. 48. S. 2308)
=धिनेति 'he pleases.' It might be asked, why there is no guṇa of the short
penultimate इ of धिन् by rule VII. 3, 86 which requires the base to be *gunated*
before the sārvaśāhātuka affix उ । The answer is to be found in sūtra I. 1. 57
the zero substitute of च, though a blank, is like the former occupant (*śāśvāt*)
and thus prevents guṇa and इ is not considered penultimate,

While the **उ** itself is gunated before the पित् affix तिप्, though it is not gunated before non-pit affixes, as धिनुतः, धिन्वन्ति ॥ In forming the First Person dual and plural, the next sūtra gives an option.

NOTE:—Though the root धिन्व्, ✓Dhinv originally is not one that ends in **व** and it assumes the form धिन्द्हिन्द् subsequently, yet at the time of applying the ārdhmadhātuka affix **उ**, it is **व** ending, so the lopa rule VI. 4. 48 S. 2308 applies,

२३३३ । लोपश्चाप्यान्यतरस्यां ऋः । इ । ४ । १०९ ॥

अर्थयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादङ्गस्य लोपो वा स्यात् ऋः परयोः । धिन्वः—धिनुतः । धिन्मः—धिनुमः । निप् तु परत्वादङ्गः । धिनेमि ॥

2333. The **उ** of the vikarṇa **उ** and णु, where not preceded by a conjunct consonant, may be elided optionally before a personal ending beginning with **म** or **हि** ॥

Thus धिन्वः or धिनुतः, धिन्मः or धिनुमः । Before the affix निप्, however, there will be guna, by the subsequent rule because the affix is पित् and thus we have धिनेमि ॥

In forming the Imperative the following rule applies,

२३३४ । उत्तश्च प्रत्ययादसंयोगात्पूजति । इ । ४ । १०६ ॥

अर्थयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादङ्गस्य हेतुं कस्यात् । धिनु । निप्त्वं तु कारलोपात्पूर्वमाई । धिनवाञ्च । धिनवाम् । जिन्वतीत्यादि ॥

2334. The Imperative हि is elided after the **उ** of an affix, in the vikarṇa with which the Present-stem is made, provided that the **उ** is not preceded by a conjunct consonant.

The affix **उ** with which the Present-stem is made is **उ** and णु ॥ After this **उ**, the Imperative हि is elided. Thus धिनु ॥

NOTE:—Why after 'उ' ? Observe लुनीहि लुनीहि । Why do we say 'उ' being part of the vikarṇa or affix' ? Observe वृद्धि, युद्धि, here **उ** is part of the root itself, and not of the vikarṇa. Why do we say 'not preceded by a conjunct consonant' ? Observe प्राप्नुहि, राध्नुहि, तद्ध्नुहि ॥

NOTE:—The elision of हि after the **उ** of the vikarṇa **उ** and णु is optional in the Vedas ; as आतनुहि यातुधानान्, धिनुहि यत्तपितम्, तेन मा भागिनं कर्तुम् ॥

The augment चाद् being *utīya* (compulsory and never set aside by any rule) takes effect prior to the application of the rule requiring elision of **उ**. Thus **म** and **व** being preceded by चा, there is no occasion for applying VI. 4. 107 S. 2333 ; for **उ** is not followed by **व** or **म** but by चाव or चाम् । Thus **म** and **व** have in the Dual and Plural धिनवाञ्च and धिनवाम् ॥

624. ✓ Dhivi, Pre. धिनेमि । धिनुतः । धिन्वन्ति । धिनेमिहि । धिनुतः । धिनुवः । धिनेमि । धिनुतः or धिन्वः । धिनुमः or धिन्मः । Imper. धिनेमात् । धिनुनाम् । धिन्वन्ताम् । धिनु । धिनवामि । धिनवाव । धिनवाम् । धिनेमात् । धिनुनाम् । धिनेमि । धिनेमाम् । धिनुवः or धिन्वः । Pote. धिनुयात् । Caus. धिन्वयति ॥

625. ✓ Jivi, Per. जिन्वति ॥

रिवि ६२६, रवि ६२७, धवि ६२८ गत्यार्थाः । रिक्वति । रक्वति । धन्वति ॥

626. ✓ Rivi, 627 ✓ Ravi, 628 ✓ Dhavi, to go, move. Pre. रिक्वति । Per. रिरिक्व । I Fut. रिक्विता । Aorist जरिक्वीत् । Caus. रिक्वयति, रिक्वयति । Desi. रिरिक्विष्यति । Inten. रेरिक्व्यते ॥

627. ✓ Ravi, Pre. रण्वति । Per. ररन्व । I Fut. रण्विता । Aorist जरन्वतीत् ।
Desi. रिरण्वति । Inten. ररण्वत्ये ॥

628. ✓ Dhavi, Pre. धण्वति । Per. दधन्व । I Fut. धण्विता । Aorist जधन्वतीत् ।
Caus. धाण्वति, धाण्वत्ये । Desi. दिधण्वति । Inten. दधण्वत्ये । Nouns धुधन्वा । धण्विः ॥

**कृषि ६२६ हिंसकरणयोश्च । चकाराद्गती । कृष्योति, रत्यादि धिनो-
तिवत् । क्यं स्वादी च ॥**

629. ✓ Kṛivī, to injure, to do. By force of च the root means 'to move' also. It is conjugated like चिन्व् and it also belongs to Svāli class. Pre. कृष्यति । (The sūtra III. 1, 80 S. 2332 applies here also). Per. चकण्व । I Fut. कृष्यिता । Imperative कृष्यतु । Imper. चकण्वीत् । Aorist चकण्वतीत् ॥

मय ६३० बन्धने । मयति । मेयतुः । मेयुः । जमयीत्-जमायीत् ॥

630. ✓ Mava, to fasten, bind. Pre. मयति । Per. ममाच । मेयतुः । मेयुः ।
I Fut. मयिता । Aorist जमयीत् or जमायीत् । Caus. मायति, मायत्ये । Aor. जमीमयत् ।
Desi. निमयति । Inten. मामयत्ये । Noun:-मूः, d. मुवो ॥

630. ✓ Mava, Yau luk. conjugation, Pre. मामयति or मामोति । मामूतः ।
जमयति । मामोच । मामूयः । मामूच । मेमोमि । मामाच । मामूमः । Imper. मामीतात् or
मामेतु । मामीचि । मामयानि । Imper. जमामेतु । जमामोः । जमामयम् ॥

**भव ६३१ रक्षणगतिकान्तिप्रीतिरूपस्य वगमप्रवेशभ्रवणर-
म्यर्थयाचनक्रियेच्छादीप्यवाप्स्यादिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥
अति । आव । मा भवानवीत् ॥**

631. ✓ Ava, 1. to protect, 2. to go, 3. to be beautiful or brilliant, desire, please, 5. to be satisfied, 6. to understand, 7. to enter, 8. to hear, 9. to rule or rd of, 10. to beg, 11. to act, 12. to wish, 13. to shine, 14. to obtain, 15. to see, 16. to injure or kill, 17. to accept (the word is ādāna and not dāna) 18. to do, 19. to prosper. Pre. अवति । Per. आव । आवतुः । I Fut. अविता । Aorist जावोत् (अवोत् without augment). Caus. जावति, जावत्ये । Aorist जविवत् (without augment). Desi. अविवति । Nouns कतिः 'help' (III. 3. 97) अविः (Up. I, 45) 'ocean' ऊनः 'wanting' (Up. III. 2), अवनि, 'earth' (Up. II, 102) ओम् 'Om' (Up. I, 142). अविः 'a sheep' 'the sun' औतुः 'the wool' ; 'a cat.'

**वायु ६३२ गतिशुद्धयोः । स्वरितेत् । धावति-धावते । दधावे-
दधावे ॥**

632. ✓ Dhāvu, to run, 2. to purify. This root is svarit and so it is both Atmanepadi and Paraśmaipadi. Pre. धावति or धावते । Per. दधाव । दधावतुः । I Fut. धाविता । Caus. धावति, धावत्ये । Desi. दिधावति or ते । Inten. दधावत्ये । Past. Part. Pass. धातः । Aot. धातवान् । Ger. धावित्वा or धात्वा ॥

Here end the roots ending in च ॥

Now we give the Atmanepadi roots ending in a sibilant.

कषोष्वात्ता आत्मनेपदिनः ॥

**धुक् ६३३ धिक् ६३४ संदीपनकलेशनजीवनेषु । धुवते । धुष्ये
धिष्ये । दिधिषे ॥**

633. ✓ Dhukṣha, 1. To kindle, 2. To be weary, 3. To live. *Pre.* धुक्ते । *Per.* धुक्ते । *I Fut.* धुक्ता । *II Fut.* धुक्थ्यते । *Imperative* धुक्ताम् । *Imper.* धुक्ताम् । *Poten.* धुक्ते । *Bene.* धुक्थीष्ट । *Aorist* धुक्थिष्यत् । *Cond.* धुक्थिष्यत् । *Caus.* धुक्थयति । *Pre.* धुक्थयति । *Aorist.* धुक्थयिष्यत् । *Desi.* धुक्थयिष्यते । *Inten.* धुक्थयिष्यते । *Noun* धुक् ।

633. ✓ Dhukṣha, Yān luk conjugation. *Pre.* धुक्थीति or धुक्थि । *Imperative* धुक्थु । *Imper.* धुक्थि । *Imper.* धुक्थयि । *Imper.* धुक्थयि ।

634. ✓ Dhikṣha, to kindle. 2. to harass, 3. to live. *Pfe.* धिक्ते । *Per.* धिक्ते । *I Fut.* धिक्ताम् ।

वृक्ष ६३५ वरणे । वरते । वरते ॥

635. ✓ Vrikṣha, to accept; select; to cover. *Pre.* वरते । *Per.* वरते । *I Fut.* वरिताम् । *Desi.* वरिष्यते । *Inten.* वरिष्यते । *Yān luk* वरिष्यत् or वरिष्य । *Noun* वरः 'a tree.'

शिक्ष ६३६ विद्योपादाने । शिक्ते ॥

636. ✓ Śikṣha, to learn, to teach. According to Tarāngini this root is Paraśmaipadī in senses other than that of learning. This is not approved by the Mādhaviya. *Pre.* शिक्ते । *Per.* शिक्ते ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामन्नामे लामे च । भिक्ते ॥

637. ✓ Bhikṣha, 1. to beg. 2. to ask without obtaining. 3. to obtain. This root takes two accusatives. *Pre.* भिक्ते । *Noun* भिक्षुः 'a beggar, a mendicant.' *भिक्षाकः* 'a beggar.' *Past Part.* भिक्षितः । *Act.* भिक्षितवान् । *Adje.* भिक्षितवान् ॥

क्लेश ६३८ अकथ्यतायां वाचि । वाचने इति दुर्गः । क्लेशते । क्लेशते ॥

638. ✓ Kleśa, 1. to 'speak inarticulately. 2. To impede or hinder, according to Durga. According to Swāmī the root means also 'to speak articulately.' *Pre.* क्लेशते । *Per.* क्लेशते । *I Fut.* क्लेशिताम् । *Past.* क्लेशयते । *Desi.* क्लेशयिष्यते ॥

दक्ष ६३९ दक्षी शीघ्रार्थे च । दक्षते । दक्षते ॥

639. ✓ Dakṣha, 1. To grow. 2. To do, go or act quickly. *Pre.* दक्षते । *Per.* दक्षते । *I Fut.* दक्षिताम् । *Noun.* दक्षिणः f. या । दक्षिणः । दक्षिणायामः ॥

दीक्ष ६४० सौम्यज्योपनयननियमव्रतादेशेषु । दीक्षते । दीक्षते ॥

640. ✓ Dikṣha, 1. To shave one's head. 2. To sacrifice. 3. To invest with the sacred thread. 4. To practise self-restraint. 5. To dedicate one self to, or to vow (6. To consecrate oneself for the performance of a sacred rite. 7. To initiate) *Pre.* दीक्षते । *Per.* दीक्षते ॥

ईक्ष ६४१ दर्शने । ईक्षां चक्षे ॥

641. ✓ Ikṣha, 1. To see, behold, view, perceive, observe, look or gaze at. *Pre.* ईक्षते । *Per.* ईक्षां चक्षे । *I Fut.* ईक्षिताम् । *II Fut.* ईक्षिष्यते । *Imperative* ईक्षताम् । *Imper.* ईक्षत । *Poten.* ईक्षत । *Bene.* ईक्षिषीष्ट । *Aorist* ईक्षिष्यत् । *Cond.* ईक्षिष्यत् । *Caus.* ईक्षयति । *Aorist* ईक्षयिष्यत् । *Desi.* ईक्षयिष्यते । *Noun* ईक्षितः ॥

ईक्ष ६४२ गतिर्हिसादयनेषु । ईक्षां चक्षे ॥

642. ✓ Īṣa, to fly away, escape. 2. To attack, hurt, kill, 3. To look, see. *Pre.* ईक्षते । *Per.* ईक्षां चक्षे । *I Fut.* ईक्षिताम् । *Noun.* ईषा । अनोवा ॥

भाष ६४३ व्यक्तायां वाचि । भाषते ॥

643. ✓ Bhāṣha, 1. To speak articulately. Pre. भाषते । Per. बभाषे । I Fut. भाषिता । II Fut. भाषिष्यते । Caus. भाषयति, भाषयते । Aorist बभाषत् or बभभाषत् (VII, 4, 3, S. 2565) Inten. बभाष्यते । Yañ luk. बभाषिष्ट । Noun. भाषकः ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । वृत्त्याद्यादिः । वर्षते ॥

644. ✓ Varsha, 1. to anoint. The root begins with व दento-labial. The root वर्ष 'to rain' is Parasmaipadī, as will be shown hereafter. When meaning 'to be strong' it belongs to Chur-Adi class. Pre. वर्षते । Per. ववर्षे । I Fut. वर्षिता । Desi. विवर्षिते । Inten. वारवर्षते । Yañ luk. वारविष्ट । लङ् ववावर्षत् ॥

नेषु ६४५ भन्विच्छायाम् । 'ग्लेषु' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेषयाम् । त्रिनेषे ॥

645. ✓ Gēghri, 1. To seek, search, investigate. According to Maitreya, it is ग्लेषु । Pre. नेषते । Per. त्रिनेषे । I Fut. नेषिता । Caus. नेषयति । Aorist अन्विनेषत् । Desi. त्रिनेषिते । Inten. जेनेष्यते । Yañ luk. जेनेषिष्ट । जेनेष्टः ॥

पेषु ६४६ प्रयत्ने । पेषते ॥

646. ✓ Pēṣhri, 1. to strive diligently for. In the Mādhaviya the root is षु, and the form given is पेषते । Pre. पेषते । Per. पिपेते ।

जेषु ६४७, षेषु ६४८, एषु ६४९, प्रेषु ६५० गतौ । जेषते । नेषते । यर्षा चक्रे । त्रिप्रेषे ॥

647. ✓ Jēṣhri, 648, ✓ ṇēṣhri, 649, ✓ Eṣhri, 650, ✓ Preṣhri, 1. to go to move. Pre. जेषते ।

648. ✓ ṇēṣhri, Pre. नेषते, प्रयेषते ॥

649. ✓ Eṣhri, Pre. एषते । Per. यर्षाचक्रे । I Fut. षषिता । II Fut. षषिष्यते । ष, एषयति । Aorist षषित् (without the augment).

650. ✓ Preṣhri, 1. to go, move, Pre. प्रेषते ।

रेषु ६५१, हेषु ६५२, ह्रेषु ६५३ अक्षयस्ते शब्दे । आह्वी वृक्षयन्ते । ततो द्वौ अक्षयश्च । रेपते । हेषते । ह्रेषते ॥

651. ✓ Reṣhri, 652, ✓ Heṣhri, 653, ✓ Hreṣhri, 1. To howl or yell. The root रेषु is specially confined to the howling of the wolf. Pre. रेपते ।

652. ✓ Heṣhri, to neigh. The neighing of a horse. Pre. हेषते ।

653. ✓ Hreṣhri, to neigh. Pre. ह्रेषते ॥

कासु ६५४ शब्दकुत्सः याम् । कासां चक्रे ॥

654. ✓ Kāṣri, to cough, or make a sound indicative of any disease. Pre. कासते । Per. कासां चक्रे । I Fut. कासिता । II Fut. कासिष्यते । Imperative. कासताम् । Pote. कासेत । Bene. कासिषीष्ट । Aorist चकासिष्ट । Condi. चकासिष्यत् । Caus. कासयति । Aorist चकासत् । Desi. चिकासिते । Inten. चाकास्यते । Yañ luk. चाकासित । जोद, चाकाधि । लङ्, चकासत् । 2. S. अचकाः । Nouns :—कासादः, कासः । कासूः । कासुतरी । कसुरिः ॥

भासु ६५५ दीप्ती । बभासे ॥

655. ✓ Bhāṣri, to shine. Pre. भासते । Caus. भासयति । Aorist बभाषत् । or बभभाषत् (VII, 4, 3, S. 2565) Nouns :—भाः D, भादी Pl. भासः । भास्वरः ॥

पासु ६५६, रासु ६५७ शब्दे । नासते, प्रयासते ॥

656. ✓ pāṣi, 657, ✓ Rā ṛi, to sound. Pre. नासते । प्रयासते । Nouns :—

नास्यम् । नासिका ॥

657. ✓ Rāṣi, to sound. Pre. रासते । Nouns :—रासः । रासभः 'anvass,' रासा ॥

पास ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658. ✓ pāsa, to be crooked or curved, to bend. Pre. नसते । प्रयासते । Per.

नेसे । I Fut. नसिता । Caus. नासयति । Aorist अनोनसत् ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659. ✓ Bhyasa, to fear. Pre. भ्यसते । Per. बभ्यसे । I Fut. भ्यसिता । II Fut.

भ्यसिष्यते । Caus. भ्यासयति । Aorist अभिभ्यसत् । Inten. बाभ्यस्यते । Yaṇ luk बाभ्यसि
लोद. बाभ्यधि ॥

आङः शसि ६६० इच्छायाम् । आशंसते । आशशंसे ॥

660 ✓ āśasi, to wish, desire. The root must always be preceded by the Upasarga आ । Durga reads it as आशन् without indicatory इ । So also Śwāmī. शंस to raise is Paramaipadi. It belongs to the Adādi class also. Pre. आशंसते । Per. आशशंसे । I Fut. आशंसिता । Caus. आशंसयति । Aorist आशशंसत् । Desi. आशिशंसिते । Inten. आशशंस्यते । Past Part. Pass. आशंसितः । Adj. आशंस्यम् । Nouns :—आशंसुः । आशंस्य ॥

660. ✓ Aśaṇs, Yaṇluk. Pre. आशशंसति । Impv. आशशंसि । Imper. आशशन् ॥

ग्रसु ६६१, ग्लसु ६६२ ज्वले । जयसे । जलसे ॥

661. ✓ Grasu, 662, ✓ Glasu, to swallow, devour, eat up, consume. Pre. जयसे । Per. जयसे । I Fut. जयिता । Caus. ग्रसयति, ग्रसयते । Past Part. Pass. ग्रस्तः । Ger. ग्रसित्वो or ग्रसत्वा । Nouns ग्रसः । ग्रसिष्णुः ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहां चक्रे ॥

663. ✓ iha, to endeavour. Pre. ईहते । Per. ईहांचक्रे । I Fut. ईहिता । II Fut. ईहितव्यते । Imperative ईहताम् । Imper. चेष्टत । Pote. ईहेत । Bene. ईहिषीष्ट । Aorist ईहिष्ट । Condi. ईहितव्यते । Caus. ईहयति, Aorist ईहिषत् । (without the augment) Desi. ईहिषिषते । Nouns ईहा. ऐही, यैही ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बंहते । बबंहे । मंहते ॥

664. ✓ Bahi, to increase. Pre. बंहते । Per. बबंहे । I Fut. बंहिता । Bene. बंहिषीष्ट । Caus. बंहयति, Aorist बबंहत् । Desi. बबंहिषते । Inten. बाबंहते ॥

664. ✓ Mahi, Yaṇ luk. Pre. बाबहिषि । d. बाबहिषः । pl. बाबंहति । आभङ्गि बाबहि । बाबंशुः ॥

665. ✓ Mahi, to increase. Pre. मंहते ॥

अहि ६६६ गतौ । अंहते । आनहे ॥

666. ✓ Abi, to go, approach, set out. Pre. अंहते । Per. आनहे । I Fut. अंहिता । Caus. आनयति, Aorist आनयत् । Desi. आनयिषते । Noun :—अंहः ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हे । जगल्हे ॥

667. ✓ Garha, 668, ✓ Galha, to blame. Pre. गर्हते । Per. जगर्हे । I Fut. गर्हिता । Desi. जिगर्हिषते । Inten. जागर्ह्यते । Yaṇ luk जागर्हिषति । Imperfect अजगर्हत् ॥

668. ✓ Galha, to blame. Pre. गल्हते । Per. जगल्हे । I Fut. गल्हिता । Desi. जिगल्हिषते । Inten. जागल्ह्यते । Yaṇ luk Imperfect अजागल्हत् ॥

बर्ह ६६९, बल्ह ६७० प्राधान्ये । जोड्यादी ॥

669. ✓Barha, 670, ✓Balha, to be pre-eminent or excellent. These roots commence with ब (labial). Pre. बर्हते । Per. बलहते । I Fut. बर्हता । Noun बर्हः । बर्हिः ॥

670. ✓Balha, to be pre-eminent. Pre. बल्हते । Per. बलहते । I Fut. बल्हता ।

बर्ह ६७१, बल्ह ६७२ परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । दंत्योष्थादी कर्तुः । पूर्वयोर्दंत्योष्थादितामनयोरोष्थादितां चाहुः ॥

671. ✓Varha, 672, ✓Valha, 1. To speak. 2. To hurt. 3. To cover. Mādha-viya reads 'dāneshu' 'to give' as the third meaning. The root begins with व (dento-labial). Some read the last two roots with व, and the present two with व (b). Pre. वर्हते । Per. वल्हते । I Fut. वर्हता ॥

672. ✓Valha, Pre. वल्हते । Per. वलहते । I Fut. वल्हता ॥

सिंह ६७३ गतौ । विप्रिहे ॥

673. ✓Plha, to go, move. Pre. प्रेहते । Per. विप्रिहे । I Fut. प्रेहता । Desi. विप्रिहयते । Ger. प्रिहित्वा or प्रेहित्वा । Noun प्रीहा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, बाहृ ६७६ प्रयत्ने । आद्यो दंत्योष्थादिः । अन्त्यः जेहलोष्थादिः । उभाऽप्योष्थादी इत्येके । दन्त्योष्थादी इत्यपरे । जेहर्तिर्गन्त्यर्थोऽपि । अवाहे ॥

674. ✓Vehri, 675, ✓Jehri, 676, ✓Bāhri, to endeavour.

The root 'vehri' begins with dento-labial व । बाहृ 676 begins with the labial ब । Some say both begin with ब (labial). Others say both begin with व (dento-labial). Pre. वेहते । Per. विवेहे । I Fut. वेहता । Caus. वेहयति । Aorist अववेहतु

675. ✓Jehri, to endeavour. It also means 'to go.' Pre. जेहते ।

676. ✓Bāhri, to endeavour. Pre. बाहते । Per. बवाहे । Nouns. बाहृ, बाह्रा ॥

द्राहृ ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे इत्येके ।

677. ✓Drāhri, to wake. According to some it means 'to throw.' Pre द्राहते । Inten. दाद्राहयते । Yān luk दाद्राहि । d. दाद्राहिः । 2. S. दाद्राहि । Imperfect अदाद्राह ॥

काशृ ६७८ दीप्तौ । चकाशे ॥

678. ✓Kāśri, to shine. Pre. काशते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II. Fut. काशियते । Impv. काशताम् । Imper. चकाशत । Pot. काशेत । Bene. काशिषीष्ट । Aorist. चकाशिट । Condi. चकाशियत । Caus. काशयति । Aorist अचकाशत् । Desi. चकाशियते । Inten. चाकाशयते । Nouns. काशी । मोकाशः । काशिः । काष्टम् । काशिकी । काशः ।

678. ✓Kāśri, Yān luk conjugation. Pre. चाकाशिट । चाकाशि । चाकाशिम । चाकाशयः । चाकाशयः । Impv. चाकश्टि । Imperfect, अचाकाद ॥

ऊहृ ६७९ चित्तर्के । ऊहां चके ॥

679. ✓ūha, to reason, infer, deliberate about. Pre. ऊहते । Per. ऊहांचके । I Fut. ऊहता । II Fut. ऊहियते । Imperative. ऊहताम् । Imper. ऊहांत । Pot. ऊहेत । Bene. ऊहिषीष्ट । Aorist. ऊहिषिट । Condi. ऊहिषयत । Caus. ऊहयति । Aorist औहिषत् । Desi. ऊहिषियते ॥

**गाह् ६८० विखोदने । गहते । जगाहे । जगाहिये । जघासे । जगाहिद्वे-
जगाहिध्व-जगाठ्वे ॥**

680. ✓ गाह् विखोदने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre. गहते । Per. जगाहे । 2nd, Per. S. जगाहिध्वे or जघासे Pl. जगाहिद्वे-ध्वे or जगाठ्वे । I Future गाहिता । When ह is not added then the following applies.

इइइध् । ठो ठे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

ठव्य लोपः स्याद्वे परे । गाहिता-गाठा । गाहिष्यते-घास्यते । गाहिषीष्ट-घाषीष्ट । जगाहिष्ट-जगाठ । अघासाताम् । अघासत । जगाठाः । अघाठ्वम् । अघासि ॥

2335. There is elision of द् when द् follows.

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the द् is not at the end of a pada. Thus गाठा from गहि + ता । The ह is changed to ठ by VIII. 2. 31 S. 324, and the त is first changed to घ by VIII. 2. 40 S. 2280 and then to ठ by VIII. 4. 41. S. 113. Thus गाठ् + ता । The first ठ् is elided by this sūtra and we get गाठा । The change of घ into ठ by VIII. 4. 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will find no scope.

NOTE :—The form जघासे is thus evolved :—गाह् + घास् = गाह् + से (III. 4. 80, S. 2236) = गाह् + से (VIII. 2. 31. S. 324) = घाह् + से (VIII. 2. 37 S. 326) = घाह् + से (VIII. 2. 41 S. 295) = घासे, and with reduplication जघासे ॥

680. ✓ Gāhu, to stir up. Pre. गहते । Per. जगाहे । जगाहिये or जघासे । जगाहिद्वे, ध्वे or जगाठ्वे । I Fut. गाहिता or गाठा । II Fut. गाहिष्यते or घाह्यते । Imperative. गाहताम् । Imper. जगाहत । Potem. गाहेत । Bene. गाहिषीष्ट or घाषीष्ट । Aorist. जगाहिष्ट or जगाठ । अघासाताम् । अघासत । जगाठाः । जगाठ्वम् । अघासि । Caus. गाहयति । Aorist अजीगहत् । Desi. जिघासते or जिगहिष्यते । Inten. जागाहसे । Yab.luk जागाहि । Ger. गाहवा or गाहित्वा ।

गृह् ६८१ ग्रहणे । ग्रहते । जग्रहे ॥

* चतुर्थध्वे लोटः किरणं गुणा पूर्वविवर्तितेष्वेन * ॥

**जग्रहिये-जघृसे । जघृठ्वे । ग्रहिता-गर्हा । ग्रहियते-घर्यते । ग्रहिषीष्ट-
घृषीष्ट । लुङि । जगर्हिष्ट । इडभावे ॥**

681. ✓ गृह् ग्रहणे 'to take,'

Thus P.o. ग्रहते । Per. जग्रहे । Before the augment ह् the following Vārtika applies:

Vārti :—The affixes of लिट् (Perfect) are क्त in the case of roots that have a penultimate ह्; and this क्त-condition takes effect before the application of Guṇa rule, by debarring the subsequent in anticipation. The sūtra requiring Guṇa, namely, पुगन्तव्यु (VII. 3. 86 S. 2189) being subsequent to the क्त rule, would have applied first, but it is set aside by this vārtika. Thus we have जग्रहिये or जघृसे । जघृठ्वे । &c. Aorist. जगर्हिष्ट ।

But when it does not take the augment ह्, the following rule applies in forming its aorist.

२३३६ । शलङ्गुपधादनिटः कसः । ३ । १ । ४५ ॥

शङ्गुपधाः यः शलन्तस्तत्प्रादित्त्यच्चे स्वादिभः स्वात् । अचलत् ॥

2336. After a verb that ends in a ऋ conson. nt (च, घ, ङ, and ण) and has an ऋ vowel for its penultimate letter, and does not take वृ (VII. 2. 10), कस is the substitute of शल.

Thus अचच् + ल + त = अचलत् ।

Before the affixes beginning with a vowel, the च of कस is elided by the following sūtra.

२३३७ । कसस्याचि । ७ । ३ । ७२ ।

अचोति तच्चि कस्य लोपः स्वात् । 'अलोऽन्यस्य' (४२) । अचलाताम् । अचलन्त ॥

2337. The (च of the Aorist characteristic) कस is elided before an affix beginning with a vowel.

The elision is of the final च of Ksa, and not of the whole affix, (See I. 1. 82. S 42). Thus अचलाताम् । अचलन्त ॥

Notes:—Why do we say 'when ending in च, घ, ङ and ण'? Observe. अमेतुषीत्. अचोत्स्यत्; here चिच् is employed. Why do we say 'having for its penultimate क, उ, ऋ or ए'? Observe अभाषीत् । Why do we say 'not having an intermediate वृ'? Observe अकोषीत् and अमोषीत् । See VII. 2. 4. and VIII. 2. 28.

Had the च not been elided before आताम्, and आद्याम्, then वृच् must have been substituted for it according to VII. 2. 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अचुलत्, अचुलताम् । Why do we say कस and not only क? So that the elision should not take place here, as उत्सो, उत्साः, उत्सो, उत्साः, दुगही, दुगहः ॥

681. ✓Grihu, to take. Pre. गृह्ते । Per. अग्रहे । अग्रहिणे or अग्रहे । अग्रहिथ्ये ।

द्वे । I Fut. गृहिता, गर्हा । II Fut. गृहिष्यते, चर्त्तयते. Imperative. गृह्ताम् । Imper.

। Potu. गृहेत । Bene. गृहिषीष्ट or चर्त्तषीष्ट । Aorist. अगृहिष्ट or अचलत् ।

अगृहिषाताम् or अचलताम् । अगृहिषत । अगृह्णतः or अग्रहणः । अगृहिष्यम् or अग्रम्

अग्रह्यम् । अगृहिषि or अग्रहि । अगृहिष्यति or अचलायति । Desi. अगृहिष्यते, अग्रह्यते ।

Inten. अग्रह्ययते । Yaś luk अग्रह्यति or अग्रहि d. अग्रहः । Noun अग्रहम् । Ger. गृहिष्या ।

यदत्र ।

ग्लह ६८१ च । ग्लहते ॥

681. A. ✓Glaḥa cha, to take, Swāmi, Kāśyapa and Simmata read glaḥa Pre. ग्लहते । Noun. ग्लहः ॥

घुचि ६८२ कान्तिकरणे । घुचते । घुचुषे । केचित् 'घष' इत्यदुषं पठन्ति ॥

682. ✓Ghuṣhi, to be beautiful or brilliant. Some read it as ✓Ghaś, Chandra and Kāśyapa read it as चिचि with a penultimate च । Pre. घुचते । Per. घुचुषे । I Fut. घुचिता । Desi. घुचुचिषते । Inten. जोचुष्यते । Yaś luk जोचुषीष्ट । जोद 2nd P. जोचुषि । अच्, अजोचुम् ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are āmanepadi.

Herewith commence roots adding with a sibilant and which are Parasmai padī.

कताकाम् । कताकाम् । 'तनुकरणे' क्षिप् । क्षातिः संतक्षति । मत्स्योत्पत्तिः ।

2339. The affix **प्** is optionally employed after the root **तक्ष** 'to make thin' when a **sārvadhātuka** affix denoting an agent, follows.

Thus **तक्षति** or **तक्षयति** काष्ठ 'he planes the wood.' Why do we say 'when meaning to make thin?' Observe, क्षातिः संतक्षति 'he cuts with speech.'

685. ✓ **Takṣhā**, to make thin. Pre. **तक्षति** or **तक्षयति** । Per. **तत्तक्ष** । तत्तक्षिष्य or **तत्तक्ष** । Aorist **तत्तक्षत्** or **तत्तक्षीत्** । तत्तक्षिष्याम् or **तत्तक्ष्याम्** । Noun **तक्ष्या** ॥

686. ✓ **Tvakṣhā**, Pre. **त्वक्षति** । Per. **त्वत्तक्ष** । I Fut. **त्वक्षिता** ॥

उक्ष ६८७ सेचने । उक्षां चकार ॥

687. ✓ **Ukṣha**, to sprinkle. Pre. **उक्षति** । Per. **उक्षां चकार** । I Fut. **उक्षिता** । Nouns :—**मक्षोच**, **मक्षकम्** । जातोचः । **वृक्षोचः** ॥

रक्ष ६८८ पाखने ।

688. ✓ **Rakṣha**, to protect. Pre. **रक्षति** । Per. **ररक्ष** । I Fut. **रक्षिता** । Nouns **रक्षु**, **राक्षसः** । **रक्षः** । **निरक्षी** ॥

पिक्ख ६८९ मुष्मने । प्रपिक्खति ॥

689. ✓ **Ṣikṣha**, to kiss. Pre. **निक्षति** । With **प्** we have **प्रपिक्खति** invariably by VIII. 4. 14. S. 2287. But in Kridanta we have **प्रपिक्खयाम्** or **प्रपिक्खयाम्** by VIII. 4. 33. S. 2839). Per. **निनिक्ष** । I Fut. **निक्षिता** ॥

पृक्ष ६९०, स्फृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । पृक्षति । स्फृक्षति । गतति ॥

690. ✓ **Trikṣha**, 691 ✓ **Strikṣha**, 692 ✓ **ṇakṣha**, to go, to move. Pre. **पृक्षति** । Per. **तत्पृक्ष** । I Fut. **पृक्षिता** । Caus. **पृक्षयति**, Aorist **तत्पृक्षत्** । Desl. **तत्पृक्षिषति** । तत्पृक्षयते । Yān luk. तत्पृक्षिषि । Nouns **ताक्ष्यः** । **पृक्ष** : Name of Kāśyapa.

691. ✓ **Strikṣha**, Pre. **स्फृक्षति** । Per. **तत्स्फृक्ष** । I Fut. **स्फृक्षिता** । Inten.

णक्षयते ॥
692. ✓ **ṇakṣha**, to go, to move. Pre. **गतति** । प्रगतति । Per. **गणक्ष** । I Fut. **गणक्षित** । Noun **गणक्षम्** ॥

वक्ष ६९३ रोषे । संघाते इत्येके ।

693. ✓ **Vakṣha**, to be angry. Some say it means 'to accumulate'. Pre. **वक्षति** । Per. **ववक्ष** । I Fut. **वक्षिता** । Noun **वक्षः** ॥

मुष्क ६९४ संघाते । म्रक्ष इत्येके ।

694. ✓ **Mṛikṣha**, to accumulate. Some say the root is **मृक्ष** । Pre. **मृक्षति** । or **मक्षति** । Per. **ममक्ष** or **ममक्ष** । I Fut. **मक्षिता** or **मक्षिता** । Noun **मक्षिका** ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचनं संद्रव्यं त्वचो वद्व्यं च ॥

695. ✓ **Takṣha**, to cover. The **tvachana** means 'to cover.' and also 'to appropriate.' Some read it as ✓ **pakṣha** with the meaning to accept. The root **तक्ष** meaning 'to make thin' has already been taught before. Pre. **तक्षति** । Per. **तत्तक्ष** । I Fut. **तक्षिता** । See no 685.

पक्ष ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696. ✓ **Pakṣha**, to accept. Pre. **पक्षति** । Per. **पवक्ष** । I Fut. **पक्षिता** । Noun **पक्षः** ॥

सुर्व ६९७ आदरे । सुर्व । 'अनादरे' इति तु क्वाचित्कोऽपवादः ।
'अवज्ञावहेलनमसूर्वणम्' इत्यमरः ॥

697. ✓ *Shūrksha*, to respect. 'To disregard' according to some. But this is wrong. See *Amarakosha* where the author gives the meaning of the word *असूर्वणम्* as 'disregard' and 'dishonor', (I, 7, 23 verse). Pre. *सुर्वति* ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698. ✓ *Kākṣhi*, 699 ✓ *Vākṣhi*, 700 ✓ *Mākṣhi*, to desire, to wish for. Pre. *काङ्क्षति* । Per. *काङ्क्ष* । I Fut. *काङ्क्षिता* । Caus. *काङ्क्षयति*, Aorist *काङ्क्ष* । Desi. *विकाङ्क्षयति* । Inten. *काकाङ्क्षयते* । Yañ luk *काकाङ्क्षि* ॥

699. ✓ *Vākṣhi*, Pre. *वाङ्क्षति* ॥

700. ✓ *Mākṣhi*, Pre. *माङ्क्षति* ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्वाक्षि ७०३ घोरवासिते च ।

701. ✓ *Drākṣhi*, 702. ✓ *Dhrākṣhi*, 703 ✓ *Dhvākṣhi*, to make a discordant sound. By force of *क्ष*, it means 'to desire' also. Pre. *द्राङ्क्षति* । Noun *द्राक्षा* ॥

702. ✓ *Dhrākṣhi*, Pre. *ध्राङ्क्षति* । Noun *ध्राक्षा* ॥

703. ✓ *Dhvākṣhi*, to crow, to caw, 2. To desire. Pre. *ध्वाङ्क्षति* । Per. *दध्वाङ्क्ष* । I Fut. *ध्वाङ्क्षिता* । Noun. तीर्थध्वाङ्क्षः (II. 1. 42. S. 719). ध्वाङ्क्षानम् । (VII. 2. 9. S. 1897).

चूष ७०४ पाने । चुषूष ॥

704. ✓ *Chūṣha*, to drink, to suck. Pre. *चूषति* । Per. *चुषूष* । I Fut. *चूषिता* । Caus. *चूषयति* । Aor. *अचूषुषत्* । Desi. *चुषूषयति* । Inten. *चोचूषयते* । Yañ luk *चोचूषि* ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705. ✓ *Tūṣha*, to be satisfied, to satisfy. Pre. *तूषति* ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706. ✓ *Pāṣha*, to nourish, to increase, to grow. Note. This root belongs to *Divādi* and *Kryādi* classes also. Pre. *पूषति* । Nouns. पूषा 'Sun.' (Up. I. 156). पूषी a niche for placing the lamp'.

मूष ७०७ स्तेये ।

707. ✓ *Mūṣha*, to steal, rob, plunder. Note. *मुष* with short *उ* belongs to *Kryādi* class. Pre. *मूषति* । Nouns. *मूषकः* 'mouse thief.' *मूषिका* ॥

लूष ७०८, रूष ७०९ मूषायाम् ।

708. ✓ *Lūṣha*, to adorn, decorate. Pre. *लूषति* ॥

709. ✓ *Rūṣha*, to adorn, Pre. *रूषति* ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालव्योष्मादिः ॥

710. ✓ *Śūṣha*, (to produce, beget). The word *prasava* means permission. Therefore the root means 'to permit.' The root begins with the palatal sibilant and not with the dental sibilant as some wrongly read it. Pre. *शूषति* ॥

जूष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A. ✓ *Jūṣha* cha, to injure. This root is found in the *Churādi* also. Pre. *जूषति* ।

711. ✓Yāsha, to injure. Some read the root as यूष । It is conjugated similarly to यूवति । Per. यूवति । Noun यूष 'soup : broth.' So also यूषन् ।

यूष ७२, तसि ७१३ अलङ्कारे । भूवति ॥

712. ✓Bhūsha, to adorn. It is found in the Churādī class also. Pre. भूवति ॥

713. ✓Taal, to adorn. It is not found in the Siddhānta or the Mādha-vīya. Pre. तलति ॥

ऊष ७१४ कजायाम् । कषां चकार ॥

714. ✓ūsha, to be ill. Pre. ऊवति । Per. ऊषांचकार । Caus. ऊषयति । Aorist without augment ऊषित् as माभवाभूषित् । Desi. ऊषिवति । Nouns :—ऊषः 'Salt ground' ऊषरः 'a saline soil.'

ईष ७१५ लुण्ठे ।

715. ✓īsha, to glean. Pre. ईवति । Per. ईषांचकार । I Fut. ईषिता । Aorist ऐषीत् । Nouns. ईषा 'the pole or shaft of a carriage or a plough'.

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९, झष ७२०, शष ७२१, वष ७२२, मष ७२३, रुष ७२४, रिष ७२५, हिंसार्थाः । तृतीय-बद्धो तालव्योष्मादी । सप्तमो दन्त्योष्यादिः । चकाष । चखाष । शिशेष । शिशे-विष । शेष्टा । कसः । अशितत् । अशेत्यत् । जेषतुः । जभषतुः । शेवतुः । वव-षतुः । मेवतुः ॥

716. ✓Kasha 717 ✓Khaṣha, 718 ✓Śiṣha, 719 ✓Jaṣha, 720 ✓Jhaṣha, 721 ✓Śaṣha, 722 ✓Vaṣha, 723 ✓Maṣha, 724 ✓Ruṣha, 725 ✓Riṣha. To injure, to kill. The third (no 718) and the sixth (No. 721) begin with a Palatal sibilant. The seventh (No. 722) begins with a dento-labial. Pre. कषति Per. चकाष । I Fut. कषिता । Aorist अकाषीत् or अकषीत् । Past Part. Pass. कषितः or कष्टम् । Nouns :—काकषकः or 'विकः' सर्व कषम् । विकारिन् (III. 2. 143. S. 3123).

717. ✓Khaṣha, to injure. Pre. खषति । Per. चखाष । Nouns खष्यः 'anger violence'. (Up III. 28).

718. ✓Śiṣha, to injure. Pre. शेषति । Per. शिशेष । शिशेविष । I Fut. शेष्टा । II Fut. शेष्थति । Imperative शेवतु । Imper. अशेषत् । Pote. शेयेत् । Bene. शिष्यात् । Aorist अशितत्, (with कृत् III. 1. 45 S. 2336). Or अशेवीत् । Coudi. अशेष्यत् । Caus शेवयति । Aorist अशीषित् । Desi. शिशितति । Inten. शेषिष्यते । Yañ luk. शेयेष्टि । Past Part. Pass. शिष्टः । Past Part. Act. शिष्टवान् । Ger. शिष्ट्वा । Nouns शिष्यः काशियोगः ॥

719. ✓Jaṣha, to injure. Pre. जषति । Per. जकाष । जेषतुः । I Fut. जषिता । Imperative जवतु ॥

720. ✓Jhaṣha, to injure. Pre. झषति । Per. जभष । जभषतुः ॥

721. ✓Śaṣha, to injure. Pre. शषति । Per. शशाष । शेवतुः । Noun. शष्यः ॥

722. ✓Vaṣha, to injure. Pre. वषति । Per. ववाष. ववषतुः । ववतुः । I Fut. वषिता ॥

723. ✓Maṣha, to injure. Pre. मषति । Per. ममाष । मेवतुः ॥

724. ✓Ruṣha, to injure. Pre. रुषति । Per. रुरोष । रुरीषिष । I Fut. रूषिता or रूष्टा । In forming the First Future the augment रुद् is optional by the following sūtra. II Fut. रूषिष्यति । Past. Part. Pass. रूषितम् । रुषितम् or रुष्टः । Ger. रुषित्वा

२३४० । तीव्रसङ्गुभङ्गवर्तिः ० । २ । ४८ ॥

दृक्कादादेः परस्वतादेराध्या मुक्तस्येदृवा स्यात् । रेवित्ता—रेवटा । रेवित्यति । रेवित्ता—रेवटा । रेवित्यति ॥

2340. An ārdhahātuka affix beginning with a त may optionally take the दृद्, after the roots दृक्, उद्, जुम्, वृक्, and रिक् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रेवित्ता or रेवटा ॥

725. ✓ Risha, to injure. Some read the root शुज along with these roots. The Mādhaviya does not approve it. Pre. रेवति । Per. रिरिष । I Fut. रेवित्ता, or रेवटा । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

अथ ७२६ भर्त्सने । दृढ भर्त्सने श्वरवः । भवति । जभाय ॥

726 ✓ Bhaṣha, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word bhartsana here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भवति । Per. जभाय । Noun. भवकः ॥

उक् ७२७ दाहे । ज्योतिषि ॥

727 ✓ Uṣha, to burn. Pre. ज्योतिषि । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option : Per. ज्योतिषकार । उवोष । उवतुः । उवोषिष । I Fut. ज्योतिषा । II Fut. ज्योतिष्यति । Imperative ज्योषतु । Imper. ज्योषतु । Pote. ज्योषेत् । Bene उव्यात् । Aorist. ज्योषीत् । Caus. ज्योषयति, Aorist उज्यिषत्, (without augment,) Desl. ज्योषिषिषति । Nouns: उज्या । उज्याः । उज्यिका 'gruel,' उज्यज्योषः । ज्योषः 'lips' जिह्वीपटी । उवः camel.

२३४१ । उवविदजागृभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ॥

यस्यो विद्वान्वा स्यात् । ज्योषां जकार - उवोष । उवतुः । उवोषिष ॥

2341. The affix ज्ञान् is optionally employed after these roots, viz:—उक् 'to burn,' विद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when विद् follows.

Thus ज्योषाजकार or उवोष । So also विदाजकार or विवेद, जाग्राजकार or जजागर । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short व, guna is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिषु ७२८, विष ७२९, मिषु ७३०, पिषु ७३१, सेचने । विवेच । क्राद्दिनयक्राद् । विवेचिष । विवेचिष । वेष्टा । वेष्टयति । ज्योषतु ॥

728. ✓ Jiṣhu, 729 ✓ Viṣhu, 730 ✓ Miṣhu, 731 ✓ piṣhu to sprinkle. Pre. ज्योषति । Per. विवेच । I Fut. ज्योषिता । Caus. ज्योषयति, Aor. ज्योषिषत् । Desl. जिषिषिषति । जिषेविषति । Inten. ज्योषयते । Yañ luk ज्योषेष्टि । Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. ज्योषिषा । जिषिषा (I. 2. 26) जिष्ट्वा (VII. 3. 56).

729. ✓ Viṣhu, to sprinkle. The root जिष् is to the Juhotyādi class : and विष् विष्पयोगे to Kryādi class. Pre. ज्योषति । Per. विवेच । विविषतुः । विविषुः । विवेचिष । विविषिष । I Fut. वेष्टा । II Fut. ज्योषयति । Aorist. ज्योषिषत् (III. 1. 45). Desl. विविषति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. विविषा । वेष्टिषा । विष्ट्वा । Adj. ज्योषम् (V. 1. 100).

NOTE:—Though it is given in the list of anit roots, yet it takes दृद् in the Perfect by VII. 2. 13.

✓730. Miṣhu, to sprinkle. When it means 'to emulate,' it belongs to Turāḍi class. Pre. मेवति । Per. मिशेव । I Fut. मेवित्ता । Nouns. मेवः । मेवी । Past. Part. Pass. मिशितम् । Aor. मिशितवान् । Ger. मिशित्वा or मेवित्वा ॥

731. ✓pṣhu, to sprink'le. (Not given by Bhattoji). Pre. मेवति ॥

पुष ७३२ पुषी । पोषति । पोषिता । पोषिष्यति । अपोषीत् । अनिट्केषु पुष्प इति श्यना निर्दिष्टादयं सेट् । कर्ता न कसः । अङ्गविधौ देवादिकस्य बहुधापाङ् ॥

732. ✓Pūsha, to nourish. Pre. पोषति । Per. पुपोष । पुपोषिच । I Fut. पोषित्ता । II Fut. पोषिष्यति । Aorist. अपोषीत् । This root is सेट् ; for the पुष् which is aniṭ belongs to Divāḍi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्ति । Therefore the a rist is not formed by अङ् । Nor is the aorist formed by अङ् under III. 1. 55, for that पुष् is also of the Divāḍi class. Past. Part. Pass. पुषितः । पोषितः । पुष्टम् ॥

मिषु ७३३, हिलुषु ७३४, प्रुषु ७३५, मुष ७३६, दाहे । मेवति । मिषेव । मेवित्ता । इमेवति । मिशेव । श्लेवित्ता । अयमपि सेट् । अनिट्के देवादिकस्य बहुधापाङ् । इति केयटादयः । यत्तदनिट्कारिकान्यासे द्वयोर्बहुधामित्युक्तं अङ्गोक्तिविरोधाद्बन्धनान्तरविरोधाज्ज्येष्ठयम् । पुपोष । पुपोष ॥

733. ✓Śriṣhu, 734 ✓Śliṣhu, 735, ✓Prūṣhu, 736 ✓Plūṣhu, to burn. Pre. मेवति । Per. श्रिमेव । I Fut. मेवित्ता ॥

734. ✓Śliṣhu, to burn. This root is also सेट् । The root śliṣh read in the Anit list is Divāḍi according to Kaiyaṣa and others. The opinion of the author of Anit Kārikānyāsa is that both roots are aniṭ. That is however wrong, for it is against his former opinion, and against other books. See III. 1. 46 and comments on it by Kaiyaṣa and Haradatta. Pre. श्लेवति । Per. श्रिमेव । श्रिमेवेच । I Fut. मेवित्ता । Past. Part. Pass. श्लितः । Nouns. श्लेवः । श्लेवः ॥

735. ✓Prūṣhu, to burn. Pre. प्रोषति । Per. पुप्रोष ॥

736. ✓Plūṣhu, to burn Pre. प्लोषति । Per. पुप्लोष ॥

पुषु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने । मृषु सहने च । रतौ विवास-योदय । पर्वति । पर्व । पृष्यात् ॥

737. ✓Pṛiṣhu, 738 ✓Vṛiṣhu, 739 ✓Mṛiṣhu, to sprinkle. The root मृषु means 'to endure' also. The other two (pṛiṣh and vṛiṣh) mean 'to hurt,' and 'to vex' also. According to Kāśyapa they mean 'to give' also. Pre. पर्वति । Per. पर्व । I Fut. पर्वित्ता । II Fut. पर्विष्यति । Imperative. पर्वतु । Imper. अपर्वतु । Pote. पर्वीत् । Bene. पृष्यात् । Aorist अपर्वीत् । Condi. अपर्विष्यत् । Caus. पर्वयति, Aor. अपर्वयत् or अपर्वयत् । Desi. विपर्वयते । Inten. पर्वयते । Past. Part. Pass. पर्वितम् । पर्वितम् । Ger. पर्वित्वा । पर्वयत् । Nouns. पर्विः । पर्विः ॥

737. ✓Pṛiṣhu, yañ luk conjugation. Pre. पर्वीति or पर्विर्ति । पर्विर्ति । Imperative पर्वीति । पर्वीति । Imper. अपर्वीत् । अपर्वीत् । Aorist. अपर्वीत् ।

738. ✓Vṛiṣhu, to sprinkle. Pre. पर्वति । Per. पर्व । Nouns. पर्वः । पर्विः । पर्वम् । पर्वः । पर्वमः । पर्विः ॥

739. ✓Mṛiṣhu, to sprinkle. Pre. मर्वति । Per. मर्व । Ger. मर्वित्वा । मर्वित्वा । मर्वयत् ॥

पुषु ७४० संषर्षे ।

740. ✓Ghriṣhu, to rub Pre. ऋषति । Per. ऋष । I Fut. ऋषित्ता । Nouns. ऋषम्

इषु ७४१ अलीके ।

741. ✓ Hṛiṣhu, to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted. As वृष्टानि or वृष्टितानि लोमानि 'the hair bristling up with delight.' Pre. वृष्टति + Nouns. इषुः । वृष्टिभुः ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्रस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतेस । जह्रास । जह्रास । ररास ॥

742. ✓ Tusa, 743. ✓ Hrasa, 744. ✓ Hlasa, 745. ✓ Rasa, to sound. Pre. तोसति । Per. तुतेस । I Fut. तोसिता । II Fut. तोसिष्यति । Imperative तोसतु । Imper. अतोसत् । Poten. तोसेत् । Bene. तुस्यात् । Aorist. अतोसीत् । Caus. तोसयति । Aorist अतूतुसत् । Desi. तुतुसिषति । तुतोसिषति । Inten. तोतुस्यते Yaṇ luk. तोतोसि । Imperative 2nd S. तोतुधि । (VIII. 2. 25). Imper. 2nd or 3rd. S. अतोतोद् (VIII. 2. 73) or 2. S. अतोतोः । Ger. तुसिष्या or तोसिष्या (I. 2. 26).

743. ✓ Hrasa, Pre. ह्रसति । Per. जह्रास । I Fut. ह्रसिता । Desi. जिह्रसिषति । Inten. जाह्रस्यते । Yaṇ luk. जाह्रसि ॥

744. ✓ Hlasa, Pre. ह्रसति । Per. जह्रास । I Fut. ह्रसिता ॥

745. ✓ Rasa, to make sound. The root रस meaning 'to taste' belongs to Churādi-class. Pre. रसति । Per. ररास ॥

लस ७४६ रलेषणक्रीडनयोः ।

746. ✓ Lasa, to embrace, to play. This root belongs also to the Churādi (189) Pre. लसति । Nouns लालस्यम् । ललसः । लसः । विलासिन् (III. २. 143).

घस्ल ७४७ अदने । अयं न सार्वत्रिकः । लिङ्गान्यतरस्याम् (२४२४) इत्यादेर्घसंज्ञादेशविधानात् । ततश्च यच्च लिङ्गं वचनं वास्ति तत्रैवाव्यययोगः । अत्रैव पाठः शयि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृटिस्कारणमाह । अनिट्कारिकासु पाठो वलाद्यार्धधातुके । क्मरचि तु विशिष्योपादानम् । घर्सात । घस्ता ॥

747. ✓ Ghasṛi, to eat. This root is defective and is not conjugated in all tenses and moods. Because it is ordained as the substitute of अद् in the Perfect (see II. 4. 40). Had it been an independent root, perfect in all its conjugation, there would have been no necessity of that sūtra. Therefore this root च् is used in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where its presence may be deduced. Its being read in the Bhvādi class shows that it is conjugated as a Bhvādi root, and not as an Adādi root though a substitute of अद् । Moreover it is Parasmaipadī. The indicatory लृ shows that the Aorist is formed with अच् । This root is read in the list of the Anit. roots (see p 73) : in order that no वृद् augment is to be added in Ardhadhātuka affixes beginning with a वल् conso-
nant. Thus by III. 2. 160 It takes the affix क्मरच् ; but no augment is added before this affix. As घस्नरः । Pre. चसति । Per. लषास । I Fut. चस्ता । In forming the 2nd Future the following sūtra 2342 applies :—II Fut. चत्स्विति (VII. 4. 49) Imperative . चसतु । Imper. लषसत् । Poten. चसेत् । The root is not found in the Benedictive. The Aorist is formed by the following sūtra 2343. Aorist लषसत् । Nouns लस्नरः । लषः । लषिः ॥

२३४२ । सः स्यादुधातुके । ३ । ४ । ४८ ॥

इत्थ तः स्यादादावाधेधातुके । चतस्यति । चसत् । चयसत् । चसेत् । लिङाद्यभावादाद्यिष्य स्वाप्रयोगः ॥

2343. *त्* is substituted for the final *स्* of a root before an *Ardha-dhātuka* affix beginning with *स्* ॥

As चस् + स्यति = चत् + स्यति = चत्स्यति । Why do we say 'when ending in स्'? Observe चस्यति ॥ Why do we say 'beginning with स्'? Observe चासः, वासः ॥ Why an *Ārdhadhātuka* ? Observe आस्ते, वस्ते, from आस, 'to sit' and चस्, 'to cover'; both *Adādi* roots.

२३४३ पुषादिद्युताद्यल्बदितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ॥

अयन्विकरणपुषादेद्युतादेर्बदितश्च परस्य च्. सेरच् स्यात्परस्मैपदेषु । अचसत् ॥

2343. अच् is the substitute of च्चि, after the verbs पुष 'to nourish' and the rest, द्युत् 'to shine', and the rest, and the verbs having an indicative च्, when the affixes of the *Parasmaipada* follow.

Thus अचसत् । The verbs classed as पुषादि, are a sub-division of the 4th conjugational verbs; and द्युतादि verbs belong to the 1st conjugation. As पुष अयुषत् 'he nourished'; द्युत्, अद्युत् 'he shone'; गच्छ, अगमत् 'he went'. But not so in the *Ātmanepada*; as व्यद्योतिष्ट, अलोतिष्ट.

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, भर्भ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748. ✓ *Jarja*, 749 ✓ *Charcha*, 750 ✓ *Jharjha*, to say, 2, to injure, 3, to threaten.

The roots चर्च and भर्भ belong to the *Tudādi* class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only. 'चर्च to study' is *Churādi*. Pre. चर्चति ॥

749. ✓ *Charoha*, Pre. चर्चति ॥

750. ✓ *Jharjha*, Pre. भर्भति । Noun. भर्भः ॥

पिस् ७५१, पेस् ७५२, पिस् ७५३, वेस् ७५४, पिस् ७५५, पेस् ७५६ गतौ । पिपिसितुः । पिपेसतुः ॥

751. ✓ *Pisri*, 752 ✓ *Peṣri*, to go, to move. The root पिस् would become पेस् by *guna*; the reading *tw* roots separately is for the sake of क्ति affixes, such as those of Perfect. Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपिसितुः । Caus. पेसयति, Aor. अपिपेसत् । the Inten, पेपिस्यते । Nouns:—पेस्वरः । (III. 2. 175.)

753. ✓ *Peṣri*, Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपेसतुः । Inten. पेपेस्यते ॥

753. ✓ *Visri*, to go. Pre. वेसति । Per. विवेस । विविसितुः । Inten. वेविष्यते ॥

754. ✓ *Veṣri*, to go. Pre. वेसति । Per. विवेस । विवेसतुः ॥

755. ✓ *Pisri*, to go, to move. Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपिषतुः । Inten. पेपिस्यते ।

756. ✓ *Peṣri*, to go, Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपेसतुः । Inten. पेपेस्यते ॥

हस् ७५७ हसने । हसिस्वाद्यवृद्धिः । अहसीत् ॥

757. ✓ *Haṣṭ*, to laugh. Pre. हसति । Per. जहास । I Fut. हरिषा । Aorist. अहसीत् । (There is no *Vṛiddhi*, as the root has got an indicative ह । VII. 2. 5.) Nouns:—हसः ; हासः । हासितः । हसः । हसी । हासितम् । हसम् ॥

विश ७६८ समाधौ । तालव्योच्चारणः । प्रवेष्टि ॥

758. ✓ *nīśa*, to meditate. This root begins with a dental *n* and ends with a sibilant of the palatal class. Pre. नेष्टि or प्रवेष्टि । Per. निनेष्ट । I Fut. निनेष्टा । Caus. नेष्टयति, Aorist क्रीणिष्ट । Desi. निनिष्टयति, or निनेष्टयति । Inten. नेनिष्टते । Yāñ luk. नेनेष्टि । Ger. निष्टित्वा । नेष्टित्वा । Nouns. निष्टा । नेष्टम् ॥

मिश ७६९, मश ७७० शब्दे रोषकृते च । तालव्योच्चारणौ ॥

759. ✓ *Mīśa*, 760 ✓ *Māśa*, to make a sound or noise, 2. to be angry. These two roots end in a palatal sibilant. Pre. मेष्टति । Per. मिनेष्ट । I Fut. मेष्टिता ॥

760 ✓ *Māśa*, Pre. मृष्टति । Per. ममाष्ट । I Fut. मष्टिता ॥

शश ७७१ गतौ । दन्त्योद्भयान्तस्तालव्योच्चारणः । श्रवति । श्रवणीत्-श्रवाणीत्

761. ✓ *Śāva*, to go, approach. This root begins with a palatal sibilant and ends with a dental labial *ś* । Pre. श्रवति । Per. श्रवाष्ट । I Fut. श्रविता । Nouns. श्रवम् । शैः ॥

शश ७७२ हृतगतौ । तालव्योच्चारणः । शयाष्ट । शेषुः । शेषुः । शेषिच ॥

762. ✓ *Śaśa*, to leap, bound, jump. The root ends in the palatal sibilant. Pre. श्रवति । Per. श्रवाष्ट । शेषुः । शेषुः । शेषिच । I Fut. श्रविता । Nouns. श्रवः । श्रवणः ॥

763 A. ✓ *Kāśa*, or ✓ *Kaśha*, to go. Some read this root here. But it belongs to Adādi class properly. Pre. कश्चति । Per. ककाष्ट ॥

शसु ७७३ हिंसायाम् । दन्त्योच्चारणः । न शसदद-(२२६३) इत्येतत् न । शशसतुः । शशसुः । शशसिच ॥

763. ✓ *Śasu*, to injure, kill. This root ends in a dental sibilant. Pre. शसति । Per. शशाष्ट । शशसतुः । शशसुः । शशसिच । There is no *ś* nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI. 4. 126. S. 2263. Noun. शशम् । Ger. शसित्वा or शसत्वा ॥

शंसु ७७४ स्तुतौ । अयं दुर्गतावपीति दुर्गः । नृमसे चातुकः क्रूरः इत्यमरः । शंसिच । आशिषि नलोपः । शस्यात् ॥

764. ✓ *Śamṣu*, to praise. Durga says 'the root means misfortune also. Pre. शंसति । Per. शंसष्ट । I Fut. शंसिता । Bene. शंस्यात् । The nasal is elided by VI. 4. 24. Caus. शंसयति । Aor. कश्चष्टत् । Desi. शिशंसिचति । Inten. शशंसते । Yāñ luk. शशंसति । The nasal is not elided. Dual शशंसतः । Here the nasal is dropped. Imperative 2nd Per. S. शशंसि । Past Part. Pass. शंसम् । Past Part. Act. शंसितवा । Ger. शंसित्वा or शसत्वा । Nouns शंसः 'cruel.' शशंसः । शंसम् ॥

शह ७७५ परिकल्पने । कल्कनं चाटम् । शचहीत् ॥

765. ✓ *Chaha*, to cheat, deceive. The word *parikalkana* means duplicity. Pre. चहति । Per. चवाष्ट । शेषुः । I Fut. चहिता । Aorist कश्चहीत् । Desi. शिशचिचति । Inten. चाचहते । Yāñ luk. चचाष्टि । The *ś* is changed to *ś* by VIII. 2. 31, then applies VIII. 2. 40, then 4. 41, and VIII. 3. 13.

मह ७६६ पूजायाम् । अमहीत् ॥

766. ✓Maha, to honor, respect. Pre. महति । Per. ममाह । Aorist अमहीत्
Nouns महाजातीयाः, महिषः, महिषा, महिषान् देवाः, माहिषम् । ममान् । मंहती ॥

रह ७६७ त्यागे ।

767. ✓Raha, to quit, abandon. Pre. रहति । Per. रराह । I Fut. रहिता
Nouns. रहः । रहसी । रहस्यम् । राहुः । अवरहम् । तत्परहम् ॥

रहि ७६८ गंतौ । रंहति । रंस्यात् ॥

768. ✓Rahi, to move with speed, hasten. Pre. रंहति । Per. रंह । I Fut.
रंहिता । Noun रहः ॥

रह ७६९, रहि ७७०, बृह ७७१, बृहि ७७२ बृद्धौ । वर्हति । दह ।
बहुहत्तुः । बृहति । वर्हति । बृहति । बृहि यञ्च च । बृहितं करिगर्जितम् इत्य-
ञः । बृहिर् इत्येके ङे । बहुहत्-बर्हति ॥

769. ✓Driha, 770 ✓Drihi, 771 ✓Briha, 772 ✓Brihi, to grow, increase.
The root बृहि, (772) means also 'to make sound' As बृहितं करिगर्जितम् 'the
sound of an elephant'. (A. K. II. 8. 107). Some read it as बृहिर् । The aorist there-
fore will बहुहत् or बर्हति. Pre. बर्हति । Per. दवर्ह । बहुहत्तुः । I Fut. बर्हिता । Caus.
बर्हयति । Aor. अवदवर्हत् or अवोदवर्हत् । Desi. द्विद्विबर्हि । Inten. दरोदवर्हते । (VII. 4. 90. S.
2644.) Yāñ luk बर्होति or बर्हयि । Past Part. Pass. बर्हितम् । Past Part. Act.
बर्हितवान् । Ger. बर्हित्वा । Nouns दृढः । दृढिष्ठः ॥

770. ✓Drihi, Pre. बृहति । Per. बर्ह । I Fut. बर्हिता । Desi. द्विद्विबर्हि ।
Inten. दरोदवर्हते । Yāñ luk बर्होति । बर्ह कृ. यि । बर्ह कृ. यः । Imperfect बर्हन् । Past
Part. Pass. बर्हितम् or दृढः । Past Part. Act. बर्हितवान् । Ger. बर्हित्वा ॥

771. ✓Briha, Pre. बर्हति । Per. बर्ह । I Fut. बर्हिता ॥

772. ✓Brihi, Pre. बर्हति । Per. बर्ह । I Fut. बर्हिता ॥

तुहिर ७७३, दुहिर ७७४, उहिर ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह ।
अनुहत्-अतोहीत् । दोहति । अनुहत्-अतोहीत् । अनिटकारिकास्वस्य दुहेर्दण्ड
नेञ्जन्ति । तोहति । उवोह । ऊहत्तुः । तोहिता । मा भवानुहत् । तोहीत् ॥

773. ✓Tuhir, 774 ✓Duhir, 775. ✓Uhir, to distress, pain. Pre. तोहति ।
Per. तुतोह । I Fut. तोहिता । Aor. अतोहीत् or अनुहत् (III. 1. 57) Caus. तोहयति । Aor.
अनुहत्तुः । Desi. तुतोहति । तुतोहति । Inten. तोतोहते । Yāñ luk तोतेहि । तोतुः ।
Past Part Pass. तोहितम् । Past Part. Act. तोहितवान् । Ger. तोहित्वा । तोहित्वा । (I. 2. 26).

774. ✓Duhir; According to Maitreya and others this root should not be
included in the anit list. Pre. दोहति । Per. दुवोह । I Fut. दोहिता । Aorist अनुहत्
or अतोहीत् ॥

775. ✓Uhir, Pre. तोहति । Per. उवोह । ऊहत्तुः । ऊहुः । I Fut. तोहिता । Aorist
तोहत् or तोहीत् मा भवानुहत् । Here the aorist is formed by अह्, of इति या (III.
1. 57) The other form is तोहीत् ॥

अह ७७६ पूजायाम् । आनर्ह ॥

776. ✓Arha, to honor, worship. Pre. अर्हति । Per. आनर्ह । I Fut. अर्हिता ।
Desi. अर्हिषति । Nouns दुकार्हः । दुःकार्हः । अर्हः ॥

Here ends this sub-section.

अथ झूपपर्यन्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots up to झृप् are anudātteta.

यु त ७७७ दीप्ती । द्योतते ॥

777. द्युतं दीप्ती 'To shine. Pre. द्योतते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाप्योः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोःश्वासस्य वं प्रसारणं स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344. There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicative of द्युत्, and स्वापि (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते । वि दिद्योतिषते, विदिद्युतिषते, (I. 2. 26) वि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्युद् यो लुङि । १ । ३ । ८१ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपदं वा स्यात् । पुषादिभ्योऽपि परस्मैपदोऽङ् । अद्युत् - अद्योतिष्ट ॥

2345. After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of luṅ (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 22 in number (Bhūādi 777 and twenty one that follow it up to चट 'to try.' By the use of the word द्युद्, यः in the plural in the sūtra, the force is that of "and the rest." These verbs are anudātteta and so by sūtra, I. 3. 12 they would have been invariably ātmanepadi, this aphorism makes them optionally so.

777. ✓ Dyuta, to shine. The roots beginning with dyut and ending with Kripā are udāta and anudātteta. Pre. द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII. 4. 67 §. 2344. Per. दिद्युते । दिद्युताते । I Fut. द्योतिता । II Fut. द्योतिष्यते । Impera. द्योतताम् । Imper. अद्योतत । Pote. द्योतेत । Bene. द्योतिषीष्ट । Aorist. अद्युत् or अद्योतिष्ट । The root is optionally Parasmaipadi by I. 3. 91. S. 2345. When Parasmaipadi the Aorist is formed by अङ्, because it belongs to पुषादि class. Caus. द्योतयति, Aor. अद्युतत् । Desi. दिद्युतिषते, विद्योतिषते । Inten. देद्युत्यते । Yān luk देद्युतीति or देद्योति । Ger. द्युतित्वा or द्योतित्वा । Nouns. विद्युत् । दिद्युत् । द्योतिः ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । श्विष्यते । अश्वितत् - अश्वेतिष्ट ॥

778. ✓ Svītā, to become white, be white. Pro. श्वेतते । Per. श्विष्यते । I Fut. श्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिष्ट । Past. Part. Pass. श्वितम् । (VII. 2. 16) श्वितितम् (VII. 2. 17).

जिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779. ✓ Īmīdā, to be unctuous or greasy. This root is found in the Divādi and the Churādi classes also. Pre. मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guṇa : but it is not so. See explanation. Per. मिमिदे । I Fut. मेदित । Aorist. अमेदिष्ट or अमिदत् । Past. Part. Pass. मिम । Nouns. मेदुरः । मिमः ॥

२३४६ । मिदेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिदेर्लुको गुणः स्वादिस्त्वञ्चकारादौ । 'एषः' आदिशित्वाभावाच्चात्नेन गुणः । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिष्ट ॥

2346. For ह in मिद् there is substituted a guṇa before such a शित् affix, where the indicatory ह stands in the beginning of the affix.

NOTE.—As मेव्यति, मेव्यतः, मेव्यन्ति ॥ Why मिद् only? Observe स्वित्थानि कृत्स्नानि । The root जिमिदा belongs both to the Bhvādi and the Divādi classes. The Bhvādi मिद् will get guṇa before by अच् virtue of VII. 3. 86, but the Divādi मिद् would not have got guṇa before अच्, as this affix is शित् (I. 2. 4); hence the necessity of this sūtra. Before non शित् affixes there is no guṇa, as मिथ्यते, मेनिथ्यते ॥

The phrase शित्ति 'where the affix has an indicatory ह' is understood here from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII. 3. 75. The word शित् should be explained as a Karmadhāraya compound meaning ह indicative (अचच्चासौ इच्छेति) । Then शित्ति would mean by यस्मिन् विधि सत्तादौ and the affix that begins with an indicatory ह । Therefore the affix दृग् (III. 4. 81) though a शित् affix, does not begin with an indicatory ह, and hence before this affix there will be no guṇa. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

**मिश्रिदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः । मोहनयोः इत्येके । स्वदते । सि-
श्विदे । अस्विदत्-अस्वेदिष्ट । अस्विदा च इत्येके । अत् विदत्-अत् वेदिष्ट ॥**

780. ✓ āi shvidā, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोहनयोः । Some read here the root जिह्रिदा also. Its forms in the aorist are अज् विदत् or अज् वेदिष्ट । Pre. स्वदते । Per. सिश्विदे । I Fut. स्वदिता । Aorist. अस्विदत् or अस्वेदिष्ट । Caus. स्व दयति, Aor. अस्विदत् । Desi. सिस्विदयते । Inten. शेव विद्यते । Yān luk शेव्यति । Past, Part, Pass. स्विचः ॥

**रुच ७८१ दीप्तावभिप्रीतौ च । रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः ।
अरुचत्-अरोचिष्ट ॥**

781. ✓ Ruṇa, to shine; to like, to be pleased, Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः । Per. रुचते । I Fut. रोचिता । Aorist. अरुचत् or अरोचिष्ट । Caus. रोचयति, रोचयते, Desi. रुचिषते, ररोचिषते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा । Nouns, रोचनम् । रोचः । रुचनम् । रोचकः ॥

बुट ७८२ परिवर्तने । घोटते । जुघुटे । अघुटत्-अघोटिष्ट ॥

782. ✓ Ghuṭa, to barter, exchange. Pre. घोटते । Per. जुघुटे । I Fut. घोटिता । Aorist. अघुटत् or अघोटिष्ट । Caus. घोटयति, Aor. अघुटत् । Desi. जुघुटयते । Inten. जोघुट्यते । Yān luk जोघोहि । Past, Part, Pass. घुटितः or घोटितम् । Ger. घोटित्वा or घुटित्वा । Nouns, घुटिका । घोटकः । घोटः ॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते । अरुटत्-अरोटिष्ट ॥

783. ✓ Ruṭa, 784 ✓ Luṭa, 785 ✓ Luṭha, to strike against, resist. The roots ruṭ and luṭ end with ṭ ḍ; the last लुठ luṭh ends with ṭh ṭ । Pre. रोटते । Per. रुटते । I Fut. रोटिता । Aorist. अरोटिष्ट or अरुटत् ॥

784. ✓ Luṭa, Pre. लोटते । Per. लुघुटे । I Fut. लोटिता । Aorist. अलुटत् ॥

785. ✓ Luṭha, Pre. लोठते । Per. लुघुटे । I Fut. लोटिता । Aorist. अलुटत् or अलोठिष्ट ॥

शुभ ७८९ दीप्ती ।

786. ✓ Śubha, to shine. Pre. शोभते । Per. सुशुभे । Aor. अशुशुभत् । Caus. शोभयति । Desi. सुशुभित्वे । सुशोभित्वे । Inten. शोशुभ्यते । Yañ luk शोःशोभ्य । Ger. शोभित्वा or सुभित्वा ।

क्षम ७८७ संबलने ।

787. ✓ Kṣhubha, to shake, tremble, to be agitated or disturbed. Mādhaviya gives the meaning of saṅbhalana as “प्रक्षान्तिं पश्येत् समनम्” । This root belongs to Divādi and Kryādi classes also. Pre. क्षोभते । Per. सुक्षुभे । Aorist अक्षोभित् or अक्षुभत् । Past Part. Pass. क्षुब्धः or क्षुभितः ॥

यम ७८८, तुम ७८९ हिंसायाम् । आद्योऽभावेऽपि । ‘नभन्तामन्यके सने’ । ‘मा भूवचन्यके सर्वे’ इति निरुक्तम् । जनभत् । जनभिष्ट । रमो दिवादी प्रयादी च ॥

788. ✓ nabha, 789 ✓ Tubha, to injure, to hurt. नभ् means ‘deprivation’ also. Thus in the Nirukta we find “नभन्ताम् अन्यके सने” explained as “मा भूवचन्यके सर्वे” । So also the Bhāṣya explains the word नभन्ताम् by नभन्तु in the following नभन्तामन्यके । मा उवाका अक्षिधन्वसु = अन्यकेषां धन्वाणां धन्वसु स्थिता उवाकाः क्षिप्रा मा भवन्तु । Pre. नभते (प्रयभते) । Per. नेभे । Aorist अनभिष्ट or अनभत् । Noun नभः “sky,” “Ocean.”

789. ✓ Tubha, to hurt, injure. This and the last root belong to Divādi and Kryādi classes also. Pre. तोभते । Per. तुतुभे । I Fut. तोभिता । Aorist अतुभत् or अतोभिष्ट

अंशु ७९०, ध्वंशु ७९१, भ्रंशु ७९२ अवसंसने । ध्वंशु ७९३ गती च । अङि न लोपः । अवसत्-अवसिष्ट । ‘नावसत्कारिणां देवम्’ इति रघुकाव्ये । ‘धंशु’ इत्यपि केचित्पठुः । अच तृतीय एव सात्वत्यान्त इत्यन्ये । ‘भंशु’ अथःपतज् इति दिवादी ॥

790. ✓ Śraṇsu, 791 ✓ Dhvaṇsu, 792 ✓ Bhraṇsu, to fall or drop down, slip off or down. अंशु means ‘to go’ also. Before the Aorist in अङ् there is elision of the nasal, and the form is अवसत् as in the following verse of Raghuvamśa, नावसत् कारिणां देवम् । Some read here धंशु also. Pre. संशते । Per. संशंते । I Fut. संशिता । Aorist अवसत् or अवसिष्ट । Desi. सिंसिष्टत् । Inten. शांस्यते । Yañ luk अर्भसिंसिष्टोति । अर्भसिष्टत् । Past Part. Pass. शंसत् । Gerund संशित्वा or शसत्वा । Noun उवाशत् ॥

791. ✓ Dhvaṇsu, to fall down. Pre. ध्वंसते । Per. ध्वंसंते । I Fut. ध्वंसिता ।

792. ✓ Bhraṇsu, to fall down. Pre. ब्रहंसते । Per. ब्रहंसंते । I Fut. ब्रहंसिता ।

793. ✓ Dhvaṇsu, to go. Pre. ध्वंसते । Per. ध्वंसंते । I Fut. ध्वंसिता ।

अंशु ७९४ विश्वासे । अवभत्-अवमिष्ट । कृत्यादिरयम् सात्वत्यादिसत् प्रमादे गतः ॥

794. ✓ Śrambhu, to confide. This root begins with a dental sibilant (श्) that which begins with a palatal sibilant (श्) has already been taught before in the sense of carelessness. See root no. 430, Pre. श्रमते । Per. श्रमंते । I Fut. श्रमिता । Aorist अश्रमत् or अश्रमिष्ट । Caus. श्रमयति । Aor. अश्रमयत् । Desi. श्रमयित्वे । Intensive श्राश्रम्यते । Ger. श्रमयित्वा or श्रम्यत्वा । Noun श्रमयित्री ।

वृत् ७९५ वर्तने । वर्तते । ववृते ॥

795. ✓ Vritu, to be, exist, abide, remain, stay. Pre. वर्तते । Per. ववृते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadi by I. 3. 92, S. 2347 below. वर्तति । When Parasmaipadi, the root does not take the augment वृद् by VII. 3. 59, S. 2348 below. Imperative. वर्तताम् । Imper. ववर्तत । Poteh. वर्तते । Bene. वर्तिषीष्ट । Aorist ववृत्तत् or ववर्तिष्ट । Condi. ववर्तिष्यत् or ववत्तस्यत् । Caus. वर्तयति । Aorist ववर्तयत्, or ववोवृत्तत् । Desl. विवर्तिष्यते or विवृत्तयति । Inten. वव्रीवृत्तते । Nouns वर्तिष्णुः । वृत्, वर्तनो । वृतिः ॥

२३४७ । वृद् यः स्यसने । १ । ३ । ६२ ॥

वृता दिव्यः प्रखलपदं वा स्वात्स्वे वनि च ॥

2347. After the verbs 'vrit' to exist &c., Parasmaipada is optionally employed when the affixes *syā* (second Future and conditional) and *san* (Desiderative) follow.

The वृतादि verbs are five in number and are included in the वृतादि subclasse. They are वृत् 'to be', वृध् 'to grow', वृध् 'to fart or break wind'; खन्द् 'to ooze, and कृप् 'to be able'. As Future वर्तस्यति or वर्तिष्यते, 'it will be', Conditional ववर्तस्यत् or ववर्तिष्यत्; Desiderative विवृत्तयति or विवर्तिष्यते &c.

In other tenses than the above, they are always Ātmanepadi. As वर्तते it is.

२३४८ । न वृद्धयश्चतुर्थः । ७ । २ । ५८ ॥

वृत्तः उकारादेराधधातुकस्य वन स्वात्स्वानयोराभावे । वर्तयति-वर्तिष्यते । ववृत्तत्-ववर्तिष्यत् । ववर्तयत्-ववर्तिष्यत् ॥

2348. The Parasmaipada ārdhadhātuka affixes beginning with वृ do not get the augment वृद् after वृत् and the three roots वृत् follow it.

Thus वृत्—वर्तस्यति, ववर्तस्यत्, विवृत्तयति । वृध् वर्तस्यति । ववर्तस्यत् । विवृत्तयति । खन्द् । खन्तस्यति । कृप् वर्तस्यत् । ववर्तस्यत् । विवृत्तयति ।

The वृतादि roots are four वृत्, वृध्, वृध्, and खन्द् (Bhu. 795-798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by 1. 3. 92 before स्य and कृप् ॥

Obj.—The word वृत्तः may conveniently have been omitted from the sūtra. A reference to the Dhātupāṭha will show that the वृतादि roots form a subdivision of वृतादि roots, and stand at the end of Dyutādi class. So that the sūtra न वृद्धयश्चतुर्थः would have been enough, and there would have been no uncertainty or vagueness about it, for the word वृतादि would mean 'the roots वृत् &c. with which the Dyutādi class ends.' Thus we shall get the five roots 795 वृत् वर्तने 796 वृध् वृद्धे, 797 वृध् वृध्वत्तुवायाम् ; 798 खन्द् वृद्धे and कृप् वृद्धे । As regards the last root कृप्, we shall find from the next sūtra, that the present vārtā applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting वृत् first, and वृत् &c. after it, so that वृतादि will mean four roots only. Whether vṛtādi be taken to mean the five or the four roots, the word वृत्तः is redundant.

Ans.—The word वृत्तः is used in order that the prohibition contained in this sūtra may debar the option which the root खन्द् would have taken, because

of its indicative long ऊ (VII. 2. 44). For this 'option' is an *antaraṅga* operation, because it applies to *all* ārdhadhātuka affixes; while the 'prohibition' of the present sūtra is a *bahiraṅga*, because it applies to those affixes only which begin with ह. So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII. 2. 44: and in the *Parasmaipada* स्यन्द् would have had two forms; which, however, is not the case because of the word चतुर्थः by which the 'prohibition' is extended to स्यन्द् also. Thus in the *Parasmaipada*, we have only one form, as, स्यन्त्यसि; but in the *Ātmanepada* we have *two* forms स्यन्त्यसे or स्यन्तुः स्यते ॥

The word '*Parasmaipada*' is understood in this sūtra, so that the prohibition does not apply to *Ātmanepada* affixes: as वर्ति षोष्ट, वर्तिष्यते, चवर्तिष्यत्, विवर्तिष्यते, स्यन्ति षोष्ट or स्यन्तुः षोष्ट. Moreover, with regard to *Ātmanepada* also, the वद् is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the *Ātmanepada* affixes are added not to the roots 'vrit &c,' but to the roots which are derived from the *nominal* bases formed from 'vrit &c,' then the 'root' is not in the same *pada* with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As विवृत्तिञीयते. Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes 'standing in the same 'pada' with the 'roots'; therefore it will apply to *Desiderative* roots, as विवृत्सि, though अप् here intervenes between the ārdhadhātuka affix सञ् and the *Parasmaipada* तिप्; so also, an *ekādeśa* though, *stānūvat* and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as विवृत्सिष्यति; so also in विवृत्स्यति. The prohibition, moreover, applies to क्त affixes, and where there is *luk-elision* of *Parasmaipada* affixes. As विवृत्सिताम् and विवृत्स्यस्वम् where the *Imperative* हि is *luk-elided*, and being so elided, the force of *Parasmaipada* does not here remain by न लुप्तताम् (I. 1. 63); hence the above *Ishk.*

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796. ✓ Vridhu, to grow, increase. The conjugation is like that of धृत् । Pre. वर्धते । Per. वर्धथे । I Fut. वर्धिता । Noun. वर्धिष्युः । वर्धनः । वृधः ॥

शृधु ७९७ शब्दकुत्सायाम् । श्मो दृतिवत् ॥

797. ✓ Śridhu, to break wind downwards. Conjugated like धृत् । Pre. श्रधते । Per. श्रधथ । I Fut. श्रधिता ॥

स्यन्द् ७९८ प्रस्त्रवणे । स्यन्दते । सस्यन्दे । सस्यन्दिधे-सस्यन्तसे । सस्यन्दिधे-सस्यन्धे । स्यन्दिता-स्यन्ता । 'वद् यः स्यसतोः' (२३४७) रति परस्मैपदे कृते कविज्ञातयामनारूपमि विकल्पं बाधित्वा चतुर्थहयसामर्थ्यात् 'म वद् यः' (२३४८) रति निषेधः । स्यन्त् स्यति-स्यन्त्यते-स्यन्त् स्यते । स्यन्तिषोष्ट-स्यन्त्सीष्ट । 'स्यन्त् यो लुङि' (२३४५) रति परस्मैपदपक्षेऽङ् । नलोपः । अस्यदत्-अस्यन्त् । अस्यन्त्साताम्, अस्यन्त्सत् । अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्त्यते-अस्यन्त्स्यत् ॥

798. ✓ Syandā, to ooze, trickle, drop, distil. The ह is changed to ञ optionally when preceded by ञ्नु &c. See VIII. 3. 72 S. 2349. Pre. स्यन्दते । Per. स्यन्धे । सस्यन्दिधे or सस्यन्धे । सस्यन्दिधे or सस्यन्धे । सस्यन्दिधे or सस्यन्धे । I Fut. स्यन्दिता or स्यन्ता । II Fut. स्यन्त्यते or स्यन्त्स्यति or सस्यन्त्यते । Impera. स्यन्ताम् ।

Imper. कृष्यन्त । Pot. स्यन्ते । Bene. स्यन्तिषीष्ट or स्यन्सीष्ट । Aorist, (1) कृष्यन्तिष । (2) कृष्यन्त or (3) कृष्यन् । (1) कृष्यन्साताम् or कृष्यन्सत । (2) कृष्यन्ताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by कृष्. (S. 2345), before which the nasal is elided]. Condi. (1) कृष्यन्तिष्यत or (2) कृष्यन्स्यत or (3) कृष्यन्स्यत् । Desi. सिष्यन्तिषते, सिष्यन्सते, सिष्यन्स्यति । Inten. सास्यन्त्यते । Past. Pass. स्यन्तः । Ger. स्यन्तस्वा or स्यन्त्वा । Nouns. सिष्युः । सेन्धवः ॥

२३४८ । अनुविपर्यभिनिध्यः स्यन्दतेप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

अर्थः परस्मात्प्राणिकर्तृकस्य स्यन्दतेः स्य वा स्यात् । अनुस्यन्दते - अनुस्यन्दते वा कसम् । 'अप्राणिषु' कम् । अनुस्यन्दते वृत्ती । 'अप्राणिषु' इति पयुदासात् 'अन्त्योदके अनेत्यन्दते' इत्यपि पक्षे कसं भवत्येव । 'प्राणिषु न' इत्युक्तौ तु नस्यात् ॥

2349. अ- is optionally the substitute of the स- of स्यन्, after the prepositions अनु, वि, परि, अभि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन् प्रसवणे is anudatta. Thus अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । अभिस्यन्दत तैलम् । निष्यन्दते । अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते कसम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being' ? Observe अनुस्यन्दते वृत्ती । The option of this sūtra will apply, when the subject is a compound of living and non-living beings. Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते अन्त्योदके । The subject here is a Dravda compound, and it is not in the singular number because of II. 4. 6. The word अप्राणिषु is a Paryudāsa and not a Prasajya. Pratisheḍha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like अन्त्योदके, consisting of *living* and *non-living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so the force will be no वत् । In the other view, the force is on the word *non-living*, and because the compound contains a non-living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvritti of परि, नि and वि is understood here from VIII. 3. 70. So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have then been अनुविपर्यभिः स्यन्दतेप्राणिषु, and by the force of अ- we would draw in the anuvritti of परि &c.

799 कृप् सप्तम्यै । In conjugating this root, the following applies.

२३५० । कपो रो सः । ८ । २ । १८ ॥

'कपः' 'उ' इति द्वेदः । 'कप' इति तुल्यबन्दीकम् । तच्चावर्तते । कपो यो रेकस्तस्य सः स्यात् । कपोर्कारत्यावयवो यो रो रेकदृशस्तस्य स कारसदृशः स्यात् । कल्पते । सकृपे । सकृपिषे - सकृपुष इत्यादि स्यन्तिवत् ॥

2350. For the र of the root कृप्, there is substituted स ॥

The word कपो is compounded of कप + उ । The term कर्ष is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent. It is repeated, The meaning is "In the place of the र of कृप् there is स । In the place of the र-sound which is a portion of the कृ of कप and therefore which may be considered as like-र, there is substituted something which is like स । That is when कृप् assumes by

In the case of क्लृप् also, the षद् is added to the ārdhadhātuka affixes in the Atmanepada, when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit-affixes, and the luk-elision of Parasmaipada. As चिक्लृप्सिता, चिक्लृप्स त्वं ॥

According to Padamanjari, these two sūtras could have been shortened thus:—

(1) न वृद्धः पञ्चम्यः, (2) तासि च; and “क्लृप्” could well have been omitted. The तासि comes only after क्लृप् and not after other roots of Vṛitādi class, in Parasmaipada [1. 3. 92 and 93]. Therefore, there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛitādi, but only to ‘klip,’ because the word परस्मै-पदेषु is understood here; and as no roots of vṛitādi class take Parasmaipada in the Periphrastic Future except ‘klip,’ there is no fear of any ambiguity.

कृप ७६६ सामर्थ्ये ।

799 ✓ Kṛipā, to be fit or adequate for. By VIII. 2. 18 S. 2350 the इ of this root is changed to च । Pre. कृते ते । Per. चक्लृपे । चक्लृपिये or चक्लृपसे । I Fut. कृप्ता । कृप्ताग्रे । कृप्तारः । कृप्तासि or कृप्तितासे or कृप्तासे । कृप्तास्यः । II Fut. कल्पिष्यते । कल्पस्यते । कल्पस्यति । Imperative कल्पताम् । Imper. अकल्पत । Pote. कल्पेत । Bene. कल्पिषीष्ट । कृप्सीष्ट । Aorist अकृल्लत् or अकृल्लत् or अकल्पिष्ट । Condi. अकल्पिष्यत् or अकल्पस्यत् । Inten. अलीकृष्यते । Yañ luk अल्कल्पि or अलिक्लृप् or अलीकल्पि । वृत् । “Vṛit” here means that the Dyutādi and the Vṛitādi roots end here.

अथ त्वत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तैः षितश्च ॥

Now the thirteen roots ending with त्वरति No. 812 are anudatteta and ṣhit.

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मितः इति वक्ष्यमाणेन मित्संज्ञा । तत्फलं तु यो मितं ब्रूयः (२५६८) इति चिण्णमुलोर्दीर्घान्यतरस्याम् (१. ६२) इति च वक्ष्यते । घटर्याति । त्रिघटर्याति । कथं तर्हि ‘कमलवर्नोद्घाटनं कुर्वते चे’ प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदशः कमलाकरानिव’ इत्यादि । णु । घट संघाते इति चौरादिकस्येडम् । न च तस्यैवार्थेऽशेषो मित्प्रशार्थमनुवादोऽप्यभिहितः । वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतौ इति विशेषात् । अहेतौ स्वार्थे णिचि जपादिपञ्चकर्त्तरिक्ताश्चुरादयो मितो नेत्यर्थः ॥

800 ✓ Ghaṭa, to be busy with, strive after. The Ghaṭādi roots are मित्, a designation which will be explained further on. The result of their being मित् is that the root is shortened in the causative by VI. 4. 92 S. 2568; and there is optional lengthening before the affixes चिण् and समुच् by VI. 4. 93 S. 2762. As घटयति, विघटयति । If so, how do you explain the lengthening in घाटनं and प्रविघाटयिता in “कमलवर्नोद्घाटनं कुर्वते चे” and “प्रविघाटयिता समुत्पन्नहरिदशः कमलाकरानिव.” There is a घट संघाते belonging to the Churādi class. (No. 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the preseat root, the sense of संघात being a species under the genus घेष्टा, and therefore that root is also mitādi. This we say because there is a specific prohibition “no other roots of the Churādi which take चिण् are मित् ।” The meaning of अहेतौ is that except the five roots षट् & no Churādi root which takes चिण् without change of sense is a मित् । For, the अहेतु or स्वार्थे णि is added only to Churādi roots. Pre. घटते । Per. जघटे । I Fut. घटिता । II Fut. घटि-

अन्ते । Bene. चटिषोऽट् । Aorist अचटिष्यत् । Condi. अचटिष्यत् । Pass. चट्यते । Aor. अचटि
or अचटि । Caus. चटयति । Aor. अजीचटत् । Before स्, तत् &c the lengthening is
optional : as चटिष्यते or चाटिष्यते &c. Desi. अचटिष्यते । Inten. आचट्यते । Yañ luk
आचटि । Nouns चटो । चोटिका । चटणा ॥

उपथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies,

२३५३ । व्यथो लिटि । ३ । ४ । ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात्लिटि । वृत्तादिः प्रेषापवादः । यस्य वृत्तादिः प्रेषेण निवृत्तिः ।
विज्यथे ॥

2353. There is vocalisation of the half-vowel of the redupli-
cate of व्यथ् in the Perfect.

As विज्यथे, विज्यथाने, विज्यथिरे । This ordains the vocalisation of य, which
otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII. 4. 60)
The vocalisation of य् is prevented by VI. 1. 37. Why do we say in the Perfect ?
Observe वाज्यथ्यते ॥

801. ✓ Vyatha, 1. to be afraid, 2. to tremble. Pre. व्यथते । As व्याधात् व्यथते ।
In forming the Perfect, the sūtra VII. 4. 68 S. 2353 applies, which causes
vocalisation. Per. विज्यथे । I Fut. व्यथिष्यत् । Caus. व्यथयति, Aor. अविज्यथ्यत् । Inten.
वाज्यथ्यते । Yañ luk वाज्यथीति or वाज्यति । Nouns विथुरः । विथुरः । कथीर्थी ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । पप्रथे ॥

802. ✓ Pratha, to become famous or celebrated. Pre. प्रथते । Per. पप्रथे ।
I Fut. प्रथिष्यत् । Pass. प्रथ्यते । Aor. अप्रथि or अप्रथि । Caus. प्रथयति, Aor. अप्रथयत् ।
Nouns. प्रथिवी । प्रथिवः । प्रथिवी । पृथुः । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । प्रासे ॥

803. ✓ Prasā, to spread. Pre. प्रसते । Per. पप्रसे । Pass. प्रस्यते । Aor. अप्रसि
or अप्रासि । Caus. प्रसयति, Aor. अप्रप्रसत् । Desi. पिप्रसिषति, Inten. प्राप्रस्यते । Yañ luk,
प्राप्रसि । Imperfect 3rd S. अप्राप्रत् । 2nd. S. अप्राप्रत् or अप्राप्रः । Noun, प्रसा ॥

म्रद् ८०४ मर्दने ।

804. ✓ Mrada, to pound, crush, grind. Pre. म्रदते । Per. मम्रदे । I Fut.
म्रदिष्यत् । Caus. म्रदयति, Aor. अमम्रदत् । Desi. मिम्रदिष्यते । Inten. माम्रदते । Yañ luk,
माम्रदीति or माम्रति । Nouns. म्रदुः । मर्दयम् । म्रदो । म्रदिका । म्रदिमा ॥

स्खद् ८०५ स्खदने । स्खदनं विद्रावणम् ॥

805. ✓ Skhada, to out, to tear to pieces. Pre. स्खदते । Per. वस्खदे ।
I Fut. स्खदिष्यत् । Pass. स्खद्यते । Aor. अस्खदि or अस्खादि । Caus. स्खदयति, स्खद
यते, Aor. अचिस्खदत् ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्सममर्षादिनुपधात्वेऽपि 'चिण्णमूलोः—'
(२०६२) इति दीर्घविकल्पः । अक्षजि—अक्षजि । सज्जं सज्जम् । साज्जं साज्जम् ॥

806. ✓ Kṣhaji, 1. to go 2. give. Pre. सज्जते । Per. सज्जते । I Fut. सज्जिष्यत् ।
Pass. सज्ज्यते । Aor. असज्जि or असज्जि । With कमुल् we have सज्जम् सज्जम् or
साज्जम् साज्जम् । See S. 2762. Caus. सज्जयति, सज्जयते । Aor. असज्जयत् । Desi.
चिण्णमूलोः । Inten. आसज्जयते । Yañ luk. आसज्जति ॥

वृत्त ८०७ गतिहिंसनयोः । योऽयं वृद्धिर्घयोऽनुदात्तेषु पठितस्तस्येहा-
र्थव्ययेकं सित्वार्योऽनुवादः ॥

807. ✓Dakṣha, 1 to go, 2, to injure. The root दक्ष meaning वृद्धिर्घयोः (No. 639) read in the anudattet class is also a मित् root, that meaning being included in the meaning of the present root. Pre. दक्षते । Per. ददक्षे । I Fut. दक्षिता । Pass. दक्ष्यते । Aor. अदाक्षि or अदक्षि । Caus. दक्षयति, दक्षयते । Aor. अददक्षत् ॥

क्रप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808. ✓Krapa, 1. to pity, 2. to go. Pre. क्रपते । Per. चक्रपे । I Fut. कृपिता । Pass. कृप्यते । Aor. अकृपि or अक्रापि । Caus. क्रपयति, Aor. अचक्रपत् । Desi. चिकृपिषते । Inten. चाकृप्यते । Yañ luk चाकृपि । Nouns. कृपयः । कर्पूरः । कपोटः ॥

कदि ८०९, कृदि ८१०, क्लदि ८११ वैकृत्ये । वैकृत्ये इत्येके । त्रयोऽ-
प्यनिदित इति नन्दी । इदित इति स्वामी । कदि कृदी इदितौ कृद कृद इति
चानिदिताश्रिति मेत्रेयः । कदिकृदिकृदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपद्विभक्तानां पुनरिह
भाटो मिश्रार्थं आत्मनेपदार्थश्च ॥

809. ✓Kādi, 810. ✓Kradi, 811. ✓Kladi, to be confounded or perplexed,
to confound. Some read it as वैकृत्ये. 'According to Nandi, all these three roots are
without the indicatory इ. According to Swami they have an indicatory इ. According
to Maitreya कदि and कृदि have an indicatory इ ; while कृद and कृद are without it.
These three roots have been read in the Parasmaipada subclass. *Secante*, Their repeti-
tion here is for the sake of showing that they are मित् and also atmanepadi. Pre.
कन्दते । Per. अकन्दे । I Fut. कन्दिता । Pass. कन्द्यते । Aor. अकान्दि or अकन्दि । Namul.
कन्द'कन्द' or कान्द'कान्द' । Caus. कन्दयति, कन्दयते । Aor. अचकन्दत् । Desi. चिकन्दिषते,
Inten. चाकन्द्यते । Yañ luk चाकन्ति ॥

810. ✓Kradi, to confound. Pre. कन्दते । Per. अकन्दे । I Fut. कन्दिता ॥

811. ✓Kladi, to confound. When these three roots are अनिदित् then we
have कदयति, अकादि &c. Pre. कन्दते । Per. अकन्दे । I Fut. कन्दिता । Nouns, कन्दन' ।
कन्दलः । कदली ॥

जित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटादयः पितः । विस्वावङ् इत्सु वक्ष्यते ॥

812. ✓Jitvā, to hurry, make haste. Pre. त्वरते । Per. त्वरे । I Fut. त्वरिता ।
Pass. त्वर्यते । Aor. अत्वरि or अत्वारि । Namul. त्वर'त्वर' or त्वार'त्वार' । Caus. त्वरयति ।
त्वरयते । Aor. अत्वरत् । Desi. तित्वरिषते । Inten. तात्वर्यते । Yañ luk तात्वरि । तात्वरुः ।
तात्वरिषि । तात्वरिषि । तात्वर्यः । तात्वरिमि । तात्वरिमि । Imperative तात्वरि । Past. Part.
Pass. त्वरितः or त्वरुः । Nouns. तुरः, तुरी ॥

Here and those Ghatādi roots which are वित् । The force of वित् will be mentioned
hereafter in the kṛit subdivision.

अथ कषान्ताः परस्मैरदिनः ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto कष, are Parasmaipadi

ज्वर ८१३ रोगे । ज्वरति । जज्वार ॥

813. ✓Jvara, to be diseased, to be feverish. Pre. ज्वरति । Per. अज्वार ।
I Fut. ज्वरिता । II Fut. ज्वरिष्यति । Imperative, ज्वरतु । Imp. अज्वरत् । Pote. ज्वरेत् ।
Hous. ज्वर्यात् । Aorist. अज्वारीत् । Condi. अज्वरिष्यत् । Pass. ज्वर्यते । Aor. अज्वरि or

अज्वरि । Caus. अज्वरयति, अज्वरयते । Aor. अजिज्वरत् । Desi. जिज्वरयति । Inten. जाज्वरयते ।
Yah luk जाज्वरति, जाज्वरतः । Past. Part. Pass. अज्वरितः । अज्वरितवान् । Nouns. ज्वर, ज्वरी, ज्वरः ।
अज्वरी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814. ✓ Gāḍa, to distil, draw out. Pre. गडति । Per. जगाड । I Fut. गडिता ।
Pass. गडयते । Aor. अगाडि or अगडि । Caus. गडयति, गडयते । Aor. अजोगडत् । Desi.
जिगडयति । Inten. जागडयते । Yah luk जागडि । Nouns. गडलः ॥

**हेड ८१५ वेष्टने । हेड् अनादरे इत्यात्मनेपदेषु गतः स एवात्सृष्टानुबन्धोऽ
नूयतेऽर्थविशेषे मित्तवार्थम् । परस्मैपदेष्वो ज्वरादिभ्यः प्रागेवानुशादे कर्तव्ये तन्मध्योऽ
नुशादसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि—अहीडि । अनादरे
तु हेडयति ॥**

815. ✓ heḍa, to surround. The root हेड अनादरे is ātmanepadi. That
very root without its indicatory अ is repeated here for the sake of including it in
the मित्तव class. That root ought to have been included in the preceding list
which gives ātmanepadi roots, and not here in the Parasmaipadi subdivision! The
very fact of its so given here shows that it is Parasmaipadi also. Pre. हेडति । Per.
जिहेड । I Fut. हेडिता Pass. हेडयते । Aor. अहिडि or अहीडि । Caus. हिडयति, Aor. अजोहिडत् ।
But from the root हेड् अनादरे (No. 304) we have हेडयति । Desi. जिहेडयति ॥

**वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भृतौ रतिं पठितयोः
परिभाषणे मित्तवार्थोऽनुवादः ॥**

816. ✓ vaṭa. 817 ✓ bhaṭa to speak, converse. These two roots have already
been taught before in वट वेष्टने No 322, and भट भृतौ no 339. They are repeatedly
here, in order to give them the additional meaning of paribhāṣaṇa; and make
them मित् । Caus. वटयति । भटयति । No lengthening. Aor. अवटि or अवट । अभटि or
अभटि ॥

**नट ८१८ नृतौ । इत्यमेव पूर्वमपि पठितं तत्रायं विवेकः । पूर्व पठितस्य
नाट्यमर्थः । यत्कारिषु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थभिनये नाट्यम् । घटादौ तु नृत्तं नृत्यं
चायं । यत्कारिषु नर्तकव्यपदेशः । पदार्थभिनये नृत्यम् । गात्रविषमाम्बं नृत्तम् ।
केचित्तु घटादौ नट नृतौ रतिं पठन्ति । गतौ इत्यन्य । पदार्थपर्युदासवाक्यभाष्य-
ज्ञाता नाटि रतिं दीर्घपाठाद्घटादिष्वप्यपदेश एव ॥**

818. ✓ naṭa to dance. This root has also been taught before. See No.
332. The difference is this, the root taught before means nāṭyam or dramatic
representation: and a person who does that is called naṭa 'an actor.' The repre-
sentation on the stage by spoken words to express the sense of something is nāṭyam
or drama. But the root given here means to dance, the appropriate verbal nouns
being nr̥ṭyam or nr̥ṭtam, and not nāṭyam. The person who does this is called
नर्तकः 'a dancer', and not नटः 'an actor'. The difference between nr̥ṭyam and nr̥ṭtam
is this. Representing of an action or object such as by pantomime or gesticulation
is nr̥ṭyam; while nr̥ṭtam is dancing pure and simple, mere movement of the body.

Some read नट नत्ती 'to bend, to bow'; in the Ghaṭādi list, and say the ghaṭādi nāṭa means to bow. They give the illustration नटयति शाखा 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go.

The ghaṭādi nāṭa (i. e. the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण, that is it is णट नत्ती. The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ण, the author of the Māhabhāṣya gives नाटि, i. e. the nāṭa with long ण. The मित root can never have long ण in the Causative. See VI. 1. 65. already gone before. In other words, the present root नट and the root no 322 are both शोचदेश and the Churādi root नट is not so and is the root mentioned in sūtra VI. 1. 65.

Note:—The representation of a scene may be by words (vākyaṛtha abhinaya) and then it is drama or nāṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nṛtyam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nṛtta. Their respective nouns are nāṭa 'an actor,' and nartaka 'a pantomime' or 'a dancer.'

The Causative of the Ghaṭādi नट is नटयति 'he causes to dance.' The Aorist is ननटि or ननाटि ॥

षट्क ८१६ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819. ✓ Śṭaka to resist, repel, push back, strike against. Pre. स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut. स्तकति । Caus. स्तकयति, स्तकयते । Aor. अतिष्टकत् । Pass. aor. अस्तकित् or अस्ताकित् । Desi. तितस्तकयति । Inten. तास्तक्यते । Yau luk तास्तकति ॥

चक ८२० तृप्तौ । वृत्तिप्रतीघातयोः पूर्वं पठितस्य वृत्तिमात्रं मित्रार्थोऽनुवादः । आत्मनेपिदिषु पठितस्य परस्मैपिदिषु अनुवादत्परस्मैपदम् ॥

820. ✓ Chaka to be satisfied, satiated. This root has already been taught as चक वृत्तिप्रतीघाते । No. 93. 'to be satisfied', and 'to resist.' It is ātmane-padi there. It is repeated here in order to make it a मित root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasamipadi now; because of its repetition in this list. Pre. चकति । Per. चकत् । I Fut. चकति । Aorist अचाकीत्, or अचकीत् । Caus. चकयति, चकयते । Aor. अचोचत् । Pass. aor. अचकित् or अचाकित् ।

कखे ८२१ हसने । श्विरवाच वृद्धिः । चकखीत् ॥

821. ✓ Kakhe to laugh. As it has an indicative ऋ, there is no Vṛiddhi in the Aorist. As चकखीत् । Pre. ककति । Per. ककात् । चकखतुः । I Fut. ककति । Aorist अकखीत् । Caus. ककयति, ककयते । Pass. Aor. अककित् or अकाकित् । Desi. ककयति । Inten. काकयते । Yau luk काकति ॥

रगे ८२२ शङ्कायाम् ।

822. ✓ Rage to doubt. Pre. रगति । Per. रराम ॥

लग्ने ८२३ संगे ।

823. ✓ Lage to adhere or stick to. Pre. लगति । Noun लगनः ॥

हृगे ८२४, हृगे ८२५, षगे ८२६, छगे ८२७ संवरणे ।

824. ✓ Hraḡo. 825 ✓ Hṛage, 826 ✓ Śhage, 827 ✓ Śhṭhage 'to hide, cover.' Some read ह्यवे instead of ह्यवे. But it is incorrect, Pre. हृगति । Per. कङ्गात् ।

Aorist अङ्गुगीत् । Caus. ङ्गयति, ङ्गयते । Aor. अङ्गिङ्गुम् । Pass. Aor. अङ्गानि । or अङ्गणि । Desi. ङ्गिङ्गिगति । Inten. अङ्गयते । Yañ luk अङ्गति ॥

825. ✓ Hlaga, Pre. ङ्गति । Per. अङ्गाग । I Fut. ङ्गिता । Aorist अङ्गुमीत् ॥

826. ✓ Shaga, Pre. ङगति । Per. अङ्गाग । सेगुः । सेगुः । Aorist अङ्गुगीत् । Caus. अङ्गयति, अङ्गयते । Aor. अङ्गोङ्गम् । Pass. Aor. अङ्गणि or अङ्गानि । Desi. ङ्गिङ्गिगति । Inten. अङ्गयते । Yañ luk अङ्गति ॥

• 827. ✓ Shthaga Pre. स्थागति । Per. तास्थाम् । I Fut. स्थागिता । Aorist अस्थगीत् । Caus. स्थागयति, स्थागयते । Aor. अतिस्थागम् । Pass. Aor. अस्थणि or अस्थानि । Desi. तिस्थागति । Inten. तास्थयते । Yañ luk तास्थति ॥

कगे ८२८ नोच्यते । अस्यायमर्थ इति विशिष्य नोच्यते । क्रियासामान्यार्थत्वात् । अनेकार्थत्वादिन्ये ॥

828. ✓ Kage to act, perform. The word no'chyate means 'nothing is said'. That is we do not give any specific meaning to the ✓ Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned. Pre. कगति । Per. अकाग । I Fut. कगिता । Aorist अकङ्गुगीत् । Desi. ङ्गिङ्गिगति ॥

अक ८२९, अग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829. ✓ Aka, 830 ✓ Aga. To go or move tortuously like a serpent. Pre. अकति । Per. आक । I Fut. अकिता । Aorist आकीत्, as मा भवानकीत् । Caus. अकयति । Aor. मा भवान् अकत् । Pass. Aor. मा भवान् अकि or आकि । Desi. अकिङ्गिगति ॥

830. ✓ Aga, Pre. अगति । Per. आग । I Fut. अगिता । Aorist आगीत् । Caus. अगयति, अगयते । Desi. अकिङ्गिगति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चक्राय । रराण ॥

831. ✓ Kapa, 832 ✓ Rapa to go, to move. These two roots have the meaning 'to make noise' also. See Nos. 476 and 472. When they have that sense their causative is काययति and राययति । Pre. कणति । Per. अकाण । I Fut. कणिता । Caus. कणयति, कणयते । Pass. Aor. अकणि or अकाणि । Desi. चिकणिगति ॥

832. ✓ Rapa, to go. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रणिता । Caus. रणयति, रणयते ॥

चण ८३३, शण ८३४, अण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833. ✓ Chapa, 834 ✓ Śapa, 835 ✓ Śrapa. To go as well as to give. According to some ✓ Śana means to go. Pre. चणति । Per. अचाण । सेणुः । नेणुः । I Fut. चाणिता । Aorist अचाणीत्, or अचणीत् । Caus. चणयति, रणयते । Aor. अचिचणत् । Pass. Aor. अचणि or अचाणि । Desi. चिचणिगति । Inten. चाचयते । Yañ luk अचणित् ।

834. ✓ Śapa, Pre. शणति । Per. शचाण । I Fut. शणिता । Aorist अशचणीत्, अचाणीत् ॥

835. ✓ Śrapa, Pre. चणति । Per. शचण । I Fut. चणिता । Aorist अचाणीत्, अचणीत् ॥

अथ (अथ) ८३६, (क्रथ) रलथ ८३७, कथ ८३८, क्रुथ ८३९ हिंसायाः । जासिनिप्रहय—(६१०) इति सूत्रे क्रायेति मित्तेऽपि कृत्तिर्निपात्यते । क्राययति । मित्वं तु निपातनात्परत्वात् चिण्यमुलोः—(२०६२) इति द्विर्वे चरितार्थम् । अक्रथि—अक्रायि । क्रथं क्रथम् । क्राथं क्रायम् ॥

836. ✓Śratha (✓śuatha), 837. ✓Ślatha (✓Knatha) 838. ✓Kṛatha, 839. ✓Klatha. To injure. Though the root ✓क्ष is a मित root, yet it takes vṛdhi in the Causative, because it has been particularised so in the sūtra II. 3. 56. S. 613. As क्षाचयति । The मित् operation takes place on this root in the चित् and वानु affixes by VI. 4. 93 S. 2762, because that is a sūtra subsequent to the nipātana sūtra II 3. 56. This मित् causes the lengthening before चित् and वानु । As अक्षयि or अक्षाचि । कर्षयन् or कर्षाचम् । Pre. चयति । Per. क्षाच । I Fut. क्षयिता । Caus. चययति, चययते । Aor. अक्षययत् । Pass. aor. अक्षयि or अक्षाचि । Desi. चिचययति । Inten. क्षाचयते । Yañ lñk क्षाचति ॥

837. ✓Ślatha, Pre. क्षलयति । Per. क्षलय । I Fut. क्षलयिता । Desi. क्षिक्क्षयि चति । Inten. क्षाक्षलयते ॥

838. ✓Knatha, to injure. Pre. क्षयति । Per. अक्षाच । I Fut. क्षयिता ॥

839. ✓Klatha, Pre. क्षयति । Per. अक्षाच । I Fut. क्षयिता ॥

‘वन ८४० च’ । हिंसायामिति शेषः ॥

840. ✓Vana (chana) to injure. By the force of the word च, the meaning of ‘to injure’ is drawn into it from the last. Some read it as ✓Chana, Pre. चनति । Per. चवान । I Fut. चनिता । Caus. चनयति, चनयते । Pass. Aor. चवानि or चवानि ॥

वनु च ८४१ नोच्यते । ‘वनु’ इत्यपूर्वेष्वयं धातुर्न तु तानादिकस्यानुवादः । उदित्करणसामर्थ्यात् । तन्ने क्रियासामान्यं वनतीत्यादि । प्रवनयति । वानुपचक्ष्यतु मित्वाविकल्पो वच्यते ॥

841. ✓Vanu. And ✓Vanu also is not mentioned. That is to say that this ✓Vanu is an original root and not a repetition of the Tanādi root ✓Vannu to beg (VIII. 8). This we say because this ✓Vanu has an indicative उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Tanādi ✓Vanu, that root has already an indicative उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is वनति and not वनुते । With a preposition we have प्रवनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित् and then the Causative is वनयति or वानयति । See Gaṇa sūtra ग्नाह्वावनु वमां च lower down. The root ✓Vanu means action in general. Pre. वनति । Per. ववान । I Fut. वनिता । Caus. प्रवनयति । Aor. प्रावीवनत् । Pass. Aor. प्रावनि or प्रावानि ॥

ज्वल ८४२ दीप्तौ । जप्रत्ययार्थे पठिष्यमाणं एवायं मित्वार्थमनूयते । प्रज्वलयति ॥

842. ✓Jvala to shine. With this root also begins a sub-class called jvalādi which by III. 1. 140 take च in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 884. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित् । As प्रज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally मित् । See Gaṇa Sūtra later down. Pre. ज्वलति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. प्राज्वलि or प्राज्वलि ॥

हल ८४३, हल ८४४ चलने । प्रहलयति । प्रहलयति ॥

843. ✓Hvala, 844. ✓Hmala to walk, move, Pre. हुकति । Per. अह्वाच ।

I Fut. कृतिता । Aorist. कृत्वाकीत् । There is no optional vṛiddhi. See VII. 2. 2. Caus कृत्तयति । Without any preposition the root is optionally कृत् । See below, Aorist. Pass. कृत्वास्ति or कृत्वास्ति । Desi. कृत्तयति । Inten. कृत्तयते । Yāh luk कृत्तयति ॥

844. ✓Hmala, Pre. कृत्तयति । Per. कृत्तयति । I Fut. कृत्तयति ॥

‘स्मृ ८४५ आध्याने’ । चिन्तायां पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्वाद्योऽनुशादः । आध्यानमुत्कण्ठापूर्वकं स्मरणम् ॥

845. ✓Sugī. To remember with regret or anxiety. This root is taught further on in the sense of ‘remembering.’ It is repeated here for the sake of making it मित् when it has the sense of remembering with regret, Adhyāna means ‘remembering with anxiousness.’ P.e. स्मरति । Caus. मातुः स्मरयति । Pass. Aor. कृत्तयि or कृत्तयि ॥

द ८४६ भये’ । ‘दृ विदारणे’ इति कृयादेर्यं मित्वाद्योऽनुशादः । दृगन्तं प्रेरयति द्रयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेर्द्वा इति मते तु दारतीत्यादि । कर्त्तव्यतादौ ‘अत्स्मृदृत्वर-’ (२५६ः) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्याने द्वयं पठन्ति तच्चेति, माधवः ॥

846. ✓Dṛi to fear. Deva, Dhanapala and Purṇa Chandra are of opinion that this is an original root. But Maitreya holds that it is the same root as दृविदारणे ‘to burst’ of the Kryādi class No. 23 and that it is repeated here to give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the author of Siddhanta. Thus the causative द्रयति means दृगन्तं प्रेरयति “Causes to burst or split up”. When it has not the meaning of fear, we have दारयति । According to those who hold it to be a Bhitādi root, it is conjugated as दरति &c. Some read this root as दृ with a short ऋ in the sūtra VII. 4 95 S. 2566 instead of long कृ ॥ But that is wrong according to Mādhava, Pre. दरति Per. ददार । दद्रुतुः or ददरतुः । I Fut. दरिता । Caus. द्रयति ॥

न ८४७ नये । कृयादिव पठिष्यमाणस्यानुशादः । नयादन्यत्र नारयति ॥

847. ✓Nṛi to lead. This is a repetition of the root which will be taught in the Kryādi class. When the meaning is not that of to lead, the causative is नारयति । See Kryādi No. 25 Pre. नरति or नृणाति । Per. ननार । I Fut. नरिता । Aorist. अनारोत् । Caus. नरयति । Pass. Aor. अनरि or अनरि ॥

आ ८४८ पाके । अ इति कृतात्वस्य ‘आ’ इत्यदादिकस्य च सामान्ये-
नानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोः लुग्विकरणस्य ×

× लृङ्प्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परि-
भाषाभ्याम् । अपयति विक्षिप्यतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र आपयति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥

848. ✓Śrā, to cook. The ✓Śrai to cook will be taught later on. See No. 966. It is that root with its ṛe changed to, ऋ, so that Śrā may include both the Bhuādi No. 966, and the Adādi Śrā No. 44. The following two Paribhāṣas should be remembered in connection with forms like these,

Paribhāṣā 1. :—If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikaraṇa), and the other in which there is an elision of the vikaraṇa (such as the roots of the Adādi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adādi. Thus here ज्ञा belongs both to Bhuādi and Adādi; we must take it to mean Bhuādi, and not Adādi; in accordance with this maxim.

Paribhāṣā 2. :—Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by another rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the *original* root ज्ञा of the Adādi class is to be taken, and not the root ज्ञे of the Bhuādi class which assumes the form ज्ञा by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take *both* roots—the ज्ञे of Bhuādi and the ज्ञा of Adādi. Thus the Caus. ज्ञयति means 'causes to boil.' When not meaning to cook, we have ज्ञापयति 'the causes to perspire' Pre. ज्ञापयति । Per. ज्ञिष्याद्य । I Fut. ज्ञापिष्यात् । Caus. ज्ञापयति । Aor. ज्ञपयि or ज्ञपयिष्व ॥

मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा ८४९ । 'निशामनं चातुषज्ञानम्' इति माधवः । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये । 'निशानेषु' इति पाठान्तरम् । निशानं तीक्ष्णोऽकरणम् । एष्वेकार्थेषु ज्ञानातिमिति । 'ज्ञप मिच्छ' इति घुरादौ । ज्ञापनं मारणादिकं च । तस्यार्थः । कथं 'विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च । घणु । माधवमतेऽचातुषज्ञाने मित्वाभावात् । ज्ञापनमात्रं मित्वा मिति मते तु 'ज्ञा नियोगे' इति घौरादिकस्य । धातूनामनेकार्थत्वात् । निशानेष्विति पठतां घुरादौ । दीनां मते तु न काप्यनुपपत्तिः ॥

849. ✓ Jñā to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Mādhava, niśāmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Niśīneshu. The root will then mean 'to sharpen'. The root ✓ ज्ञा is मित् in these senses only. The Churādi ✓ ज्ञप is also मित् । See Churādi No. 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses be मित्, how do you explain the forms विज्ञापयति and ज्ञापयति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences :—विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति 'Respectful statement made to superiors brings success,' or ज्ञापयति आचार्यः 'thus announces or proclaims the Achārya' ? Listen. According to Mādhava the ✓ Jñā is मित् when it means 'seeing with eyes, and not intellectual conception'. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c. and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓ Jñā is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓ Jñā niyoga of the Churādi class No. 193. For roots have many meanings; and so ✓ Jñā is not confined to niyoga only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेसु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशानेसु in the text.

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं सञ्चयति 'He causes the sacrificial animal to be killed.' विष्णुं विञ्चयति 'He propitiates Vishnu'; सञ्चयति रूपं 'He shows the form' (according to Mādhava), 'He explains the form' (according to others). प्रञ्चयति शरम् 'He sharpens the arrow.'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । 'चलयति शाखां । कम्पनादन्यत्र तु शीलंचालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हरतीत्यर्थः' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । चिपतीत्यर्थः ॥

850. ✓ Chali to shake. The ✓ Chala to shake is a root belonging to the Jvalādi sub-division. Thus चलयति शाखां 'He shakes the branch.' But when it does not mean to shake, the Causative is chālayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svāmī it means 'to take away.' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread.' Here चालयति means चिपति according to Sudhākara. Pre. चलयति । Per पचाय, चेलतुः, चेलुः । Fut. चलिता ॥

छदिर दध् १ ऊर्जने । 'छद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थान्निजभावे मित्स्वार्थाऽयमनुवादः । अनकार्यत्वादूर्जर्ये घृतिः । छदन्तं प्रयुङ्क्तं छदयति । बलवन् प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थः । अन्यत्र छादयति । अपवारयन्तं प्रयुङ्क्त इत्यर्थः । स्वार्थे णिचि तु छादयति । बलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति वेत्यर्थः ।

851. ✓ Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the ✓ Chhāda 'to cover over,' of the Chhūrādi class No. 290, without the णिच्, in order to make it a मित् root. As the roots have many meanings, the sense of ऊर्जन is attached to it here. Thus छदयति means 'he strengthens or animates.' In other senses, the causative is छादयति which means 'he causes to cover.' When the root is Chhūrādi and takes णिच् without change of sense, we have छादयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers.'

जिह्वोन्मथने लङिः दध् २ । 'लङ् विलासे' इति पठितस्य मित्स्वार्थाऽनुवादः । उन्मथनं तपनम् । जिह्वाशब्देन षष्ठीतत्पुरुषः । लङ्गयति जिह्वाम् । तृतीया-तत्पुरुषो वा । लङ्गयति जिह्वया । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लट्गयति । सम-हारद्वन्द्वोऽयम् । लङ्गयति शत्रुम् । लङ्गयति दधि । अन्यत्र लाङ्गयति पुत्रम् ।

850 ✓ Laḍ to loll the tongue. This is a repetition of the ✓ Laḍ 'to play' (see No 381), in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike'. It forms with the word jihvā a Genitive Tatpuruṣa compound : meaning 'striking or shaking of the tongue.' Thus लङ्गयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue.' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpuruṣa compound with the word jihvā. As लङ्गयति जिह्वया 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jihvā is indicated the action of the tongue. They say jihvoumathane is a Samāhāra Dvāndva compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike.' Thus लङ्गयति शत्रुम् 'He abuses the enemy'; and लङ्गयति दधि 'he licks the curd or churns the curd.'

Note : Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to churn, or shake. When it has not these meanings, we have लाडयति पुत्रम् 'He fondles his son.'

Note. Another reading is जिह्वोगमयनेः। The word गमन is same as मन्वन. The व in the three roots वलि, छदि and लदि is not indicative of नुम् augment, but merely marks the root.

मदी ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपनं द्वैतम् । दैवादिकस्य मिस्वार्थोऽयमनुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति वेत्तुः । अन्यच्च मादयति । चित्तविकारमुत्पादयतीत्यर्थः ।

853. ✓ Madi 'to rejoice', 'to be poor' Glepan means poverty. This is a repetition of the Divādi root No. 99, for the sake of making it मित् । Thus मदयति means 'He causes to rejoice', or 'he causes to be poor.' When not denoting 'to rejoice or to be poor', we have मादयति 'It produces mental confusion.' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly.' As we find in the Prātisākhya उपलब्धि विमाद इति । अक्षरव्यञ्जनानामिति शेषः ॥

ध्वन ८५४ शब्दे । भाष्यं मिस्वार्थमनुवदते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यच्च ध्वानयति । अस्पृष्टाक्षरमुच्चारयतीत्यर्थः । अत्र भोजः 'दलि वलि स्थलि रणि ध्वनि अपित्तपयश्च' इति पपाट ।

854. ✓ Dhvana to sound, This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No. 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell.' In any other sense we have ध्वानयति meaning 'He causes to articulate indistinctly.'

Here Bhoja adds the following seven roots also, namely, दलि, वलि, स्थलि, रणि, ध्वनि, अपि and छवि । Of these ध्वनि and रणि have already been mentioned before in this list see No. 854, and 832. The ✓ Dala to split (No. 581), ✓ vala 'to cover' (No. 520), ✓ skhala 'to stumble' (No. 577), and ✓ trap 'to be ashamed' (No. 399), have already been taught before, though not in the मित् sub-division. The causatives of these will be दलयति, वनयति, स्थलयति and त्रपयति ॥

The root छवि is the same as the ✓ Kshai to waste, to be mentioned later on (see No. 961) : the वे has been changed to च्च and पुक्त् augment has been added, as छपयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणी उदाहृती ।

855. ✓ Rana to sound. Caus. रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856. ✓ Dala to split. Caus. दलयति ॥

वल संवरणे ८५७ ।

857. ✓ Vala, to cover. Caus. वलयति ॥

स्थल संवलने ८५८ ।

858. ✓ Skhala to stumble. Caus. स्थलयति ॥

अपि ८५९, क्षपयश्च ८६०। अपुष् लज्जायाम् इति गताः। तेषां यो दलयति। धलयति। स्खलयति। चपयति। 'च' त्वे, इति ध्वस्यमाश्रय्य कृता-
त्वस्य पुका निर्देशः। चपयति।

859. ✓ Trap to be ashamed. Caus. चपयति। Cf. ✓ Trapuṣh ८५९.

860 ✓ Kshai, to waste. Caus. क्षपयति with the पुक् augment.

स्वन ८६१ अवतंसने। शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानुवादः। स्वनयति।
अन्यत्र स्वानयति।

861. ✓ Svana, 'to adorn.' This is a repetition of the ✓ Svana 'to sound,' No 879 to be taught later on. Thus the causative is स्वनयति 'He causes to adorn.' But in any other sense we have स्वानयति 'He causes to resound.'

घटादयो मितः। मित्सङ्गा इत्यर्थः।

"Gāṇa-sūtra" A. The roots beginning with घट No. 800 and ending with स्वन (No. 861) are as if they had an indicatory म्

The result of which is that sūtras VI. 4. 92. &c. apply to them. They get the designation मित् ॥

जन ८६२, जृष ८६३, कसु ८६४, रज्जो ८६५, समन्ताम् ८६६।
'मितः' इत्यनुवर्तते। 'जृष' इति पितृविदेशाज्जीयतेर्दृढणम्। जृषातेःस्तु जारयति।
केचित्तु 'जनी जृष्णसु—' इति पठित्वा 'ष्णसु निरवने' इति वैशारिकमुदाहरन्ति।

"Gāṇa sūtra" B. The roots ✓Janī, ✓Jṛisha, ✓Kṇasu, ✓Rājja and those whose final is ऋम् are also मित् ॥

The word मित् is understood in this sūtra. The root जृ is exhibited in the sūtra with an indicatory च, as जृच्; and therefore it means the root जृ that is conjugated as जीयते i. e. the Divādi ज। The Kṛyādi जृ (जृषाति) is not मित्, and its causative is जारयति। Some read this sūtra as, "The roots ✓Janī, ✓Jṛi, and ✓Ṣṇasu &c"; and they take the Divāli root ✓Ṣṇasu No. 5 and give example of it as क्षपयति ॥

862. ✓Janī 'to be produced.' It is a root of the Divāli class and is conjugated there. See No. 41. It being a मित्, the Causative is जनयति ॥

863. ✓Jṛish, 'to grow old.' This is also a Divāli root (see No. 22) Its causative is जारयति। Some read भृ instead of ज ॥

864. ✓Kṇasu, This is also a Divādi root (see No. 6). The causative is कसयति ॥

865. ✓Rājja 'to color.' This is a root belonging to both Divādi and Bhvādi classes. Its causative is रज्जयति or रजयति। As रजयति मृगान्—रमयति। The न् is elided by the vārtika under VI. 4. 91. रज्जयति पक्षिणः। No elision, as the object is 'birds' and not beasts.

866. The roots ending in ऋम् are मित् ॥

As the roots क्रम, गम्, रम्, &c. Thus their causatives are क्रमयति, गमयति, रमयति ॥

ज्वलज्जलनमामनुपसर्गाम्ना। ८६७। एषां मित् वा। प्राप्तिविभा-
वेयम्। ज्वलयति। ज्वालयति। उपसृष्टे तु नित्यं मित्वम्। प्रज्वलयति। क ताहं प्रज्वाल-
यति। उपामयतीति। घञन्तात् 'तत्करोति—' इति यो। क संक्रामयतीति। 'मित्

इत्य.' (२५६८) इति सूत्रे 'वा विततिरामे' (२६०५) इत्यतो 'वा' इत्यनुवर्त्य व्यन-
त्यि विशिवावाच्यवर्णादिनि वृत्तिरुत् । एतेन 'रजो विश्वामयनराजो' 'धूर्वादिश्वामयेति
सः' इत्यादि व्याख्यातम् ।

867. "Gāṇa sūtra C. The roots ✓Jvala, ✓Hvala, ✓Hmala, and ✓Nama, are optionally मित् when not preceded by any preposition.

When they are connected with a preposition they are optionally मित् । This is an example of prāptavibhāṣā. For these roots have already been declared as मित् by the previous rules. नम ends in अम् and is मित् by the last sūtra. The present sūtra declares an option under certain circumstances. As क्वलवति or क्वालवति ॥

But when they are preceded by an upasarga they are necessarily मित्, and no option is allowed. As प्रक्वलवति ॥

How do you explain the non-mit causatives like प्रक्वालवति and उक्तामवति । These are not from the roots क्वल् and नम्, but from the nouns क्वल and नम formed by अङ् added to the above roots. To the nouns क्वल and नम is added the Denominative affix णि with the force of तत्करोति । (See Churālī Gāṇa sūtra तत् करोति तदाचष्टे after the root कञ्) * How do you explain the form उक्तामवति ? According to the author of Kāśikā Vṛtti, it is explained as an example of option. For he reads in the sūtra मितं क्वल् (VI. 4. 92. S. 2568), the anuvṛtti of वा 'optionally' from वा विततिरामे (VI. 4. 91. S. 2604) ; and makes that rule a vyavasthita-bibhāṣā. On that theory is explained also the forms रजो विश्वामयन् राजाम् and धूर्वादि विश्वामयेति सः &c.

: ग्लास्नावनुवर्मां च । ८६८ । अनुवर्गदिवां मित्वा वा स्यात् । आद्ययो रग्रे इतरयोः प्राप्तिरिभावा ।

868. "Gāṇa sūtra" D. The roots Glā, Snā, Vanu and Vama are optionally मित् ॥

These roots are optionally मित् when not preceded by any preposition. In the case of the first two roots, it is an aprāpta-vibhāṣā, for no rule has as yet declared ✓Glā and ✓Snā to be मित् । In the case of the last two roots, it is prāpta-vibhāṣā, for they were already मित् by the previous sūtra. Caus. ग्लवति, स्नावति, वणवति, वणवति, वणवति, वणवति, वणवति, वणवति ॥

: न कर्ममित्रमाम् । ८६९ । अमन्तत्वात् प्राप्तिं मित्वमेवां न स्यात् । काम यते । कामयति । कामयति ।

869. "Gāṇa sūtra" E. The roots ✓Kam 'to love' ✓Am 'to go' and ✓Cham 'to eat' are not मित् ॥

These roots all end in अम् and, therefore, by the Gāṇa-sūtra कनो &c they would have been मित् । Thus Caus. कामयते । कामयति । आकामयति ॥

शामो दर्शने । ८७० । शाम्यति दर्शने मित् न स्यात् । विश्वामयति रूपम् । अन्यत्र तु 'शाम्यतो विश्वामय धूपकयाः' । कथं तदि 'विश्वामय तदुत्पत्तिं विस्तारं गदता मम' इति । शम आलोचने इति 'चोरदिकस्य धातूनामनेकाचत्वात् शमो वृत्तिः शाम्यति वत् ।

870. "Gāṇa sūtra" F. The root ✓Sama meaning 'to see,' is not मित् ॥

This root belongs to the Divādi class. As निशामयति रूपम्. 'He shows the form.' अत्युत्कृष्टमिदं तीर्थं भारद्वाजं निशामय । "This is a very excellent holy place, see it O! Bhāradvāja." When not meaning to see, it is मित्, as it ends with णम् । Thus प्रकृतिना निशमय्य वधूः कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse : निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतो मम । "Hear from me in detail the account of his birth." This is a form of the Churādi root* शम् No. 156. As roots have multiple meanings, it means here 'to listen'; like श्राम्यति ॥

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भाजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आया-
मयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु—यमयति ब्राह्मणान् ।
'भाजयति' इत्यर्थः । 'पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि तु नियमवच्छब्दात् तत्क्रांतीर्भित्
यो बोध्यम् ।

871. "Gāṇa-sūtra." G. The root ✓yama, when not mean-
ing to eat, is not मित् ॥

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c). is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणान् । 'He feeds the Brāhmanas.' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓यम, but to the noun नियमवत् is added the Denominative affix णि under तत् करोति sūtra. When this affix is added, the वत् is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्त्वदिर ८७२ अक्षपरिभ्यां च । मिचेत्थेय । अवस्त्रादयति । परि-
स्त्रादयति । 'अपात्रपरियः' इति न्यायकारः । स्वामो तु 'न कमि—' इति तजमु-
त्तरत्रिसूत्रयामननुश्रव्यं शमः 'अदशने' इति विच्छेद । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्च-
आह । तन्म । पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि सत्येव । 'उपसृष्टस्य शब्देऽस्वेदत्रादि-
पूर्यस्य' इति नियमात्स्त्रादयनीत्याह । तस्मात्सत्रद्वये उदाहरणयत्युदाहरणयोर्व्य-
त्यासः फलितः । इदं च मतं वृत्तिन्यायादिप्ररोधादुपेत्यम् ।

872. "Gāṇa sūtra." H. The root Skhada when preceded by
the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित् ॥

The words 'it is not मित्' are understood here also. Thus अवस्त्रादयति and
परिस्त्रादयति ॥

According to Bodhi Nyāsa, the three prepositions अव, च and परि are taken
for the purposes of this rule.

In the opinion of Svāmi the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न कमि &c Gāṇa
sūtra E is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done.
According to him the sūtra F is not शमो दशने but शमोऽदशने meaning "the root
✓यम when denoting 'not-seeing' is मित्" । He explains sūtra G as "the root
✓यम when not meaning to eat is मित्" । In his opinion the examples पर्यवसितः
नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional
about them. With regard to the present sūtra H. he explains it by saying "the

✓Skhada which is always मित्, without a preposition, is conditionally मित्, when preceded by the Prepositions च्च, and परि but it is not मित्, when preceded by any other Preposition than these two." In other words he makes the present sūtra a Niyāma rule, restricting the मित् = hood of the compound verb ✓Skhada to the Prepositions च्च and परि । Therefore प्रखादयति is not मित्, because the upasarga is प्र । Thus of the three sūtras F, G and H, as regards F, there is no ultimate difference between the Swami and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us : so that the examples we have given under these sūtras are his counter-examples, and our counter-examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛitti, and Nyāsa Kāra &c.

फण ८७३ गती । 'न' इति निवृत्तमसंभवात् । निवेधान्पूर्वमसौ च पठितः । फणादिभ्यामुपोधात् ।

873. ✓Phapa, to go. The anuvṛitti of न of the Gapa-sūtra E which was current in the previous sūtras, is not to be read in this, and its anuvṛitti ceases ; for it is not possible to read it into this sūtra. This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain special operations with regards to फणादि roots : such as the next sūtra.

२३५४ । फणां च सम्प्रनाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

यदा वा यस्याभ्यसतोपो स्तः किति लिटि सेंटि यल च । फेणुः । फेणुः । फेणिय । पफणुः । पफणुः । फणयति ॥

2354. य is optionally substituted for the च and चा of the seven roots फण, राज, भाज, भाय, भूलाय, स्यन् and स्वन; and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicative क (or इ) as well as before the च with the वृद् augment.

Thus फेणुः, फेणुः, फेणिय or पफणुः, पफणुः, इफणिय ॥ So also the causative फणयति, ॥

वृत् । घटादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृदित्येके । तन्मते फणयतीत्येव ।

• End. The word vṛit means that the Ghaṭādi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण; and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फणयति ।

Pre. फणति । Per. पफण । फेणुः । फेणुः । पफणिय । पफण । पफणिय or 'फेणिय' । पफणिम् or फेणिम् । I Fut. फणिता । Aorist अफाणीत् । अफणीत् । Caus. फणयति । Caus. Aor. अफीकणत् । When not meaning, to go, we have फणयति सक्तुन् 'He skins the gruel', Desi. पिफणिवति । Inten. अफणयते । Yan luk. पम्फणीति or पम्फणिवटि । D. अफणयटः । Imperative पम्फणहि । Noun फावटः 'a decoction.'

राज ८७४ दीप्ती । स्वरिते । राजति-राजते । रेजुः-रराजतुः । रेजे यत्ते । 'जत', इत्यनुदात्तादि विधानसामर्थ्यात् यत्तम् ।

874. ✓ *Rajri* to shine. It is svaritē and consequently is conjugated in both Padas. Pre. राजति । A. राजते । Per. राज । रजतुः or राजतुः । A. राजे or रेजे । Though by VI. 4. 120, the *व* substitution can take place only where there is short *वा*, and not where there is long *वा* as in राज, yet it is so here, because of the specific rule VI. 4. 125 S. 2354, which causes the *वा* to be changed to *वु* । I Fut. राजिता । A. राजिता । Caus. राजयति । A. राजयते । Aor. अराजत् । Desi. निराजयति । A. निराजयते । Inten. राजयते । Yap luk राजाटि । Nouns: सम्राट् 'an emperor.' राष्ट्रम् । राजन् । राजन्यः ॥

‘दुभ्राज ८७५, दुभ्राश्रु ८७६, दुभ्लाश्रु ८७७ दीप्तौ’ अनुदात्तः । भाजतेरिह पाठः फणादिकार्यार्थः । पूर्वं पाठस्तु ब्रह्मादिष्वत्वाभावात् । तच्च हि राज्ञिसाहचर्यात्फणादेरेव ग्रहणम् । भेजे-बभाजे । ‘वा भाज-’ (२३२१) इति श्यत्वा । भाज्यते-भाजते । भेजे-बभाजे । भ्लाजते-भ्लाज्यते । भ्लेजे-बभ्लाजे । द्वावपीमौ तालव्यान्तौ ॥

875. ✓ *Tu bhrājri*, 876 ✓ *Tu Bhrāśri*, 877 ✓ *Tu Bhlāś ri* to shine. These are anudāttet. The root ✓ *Bhrāj* is repeated here to make it applicable the Phapādi rule S. 2354. Its enumeration in the preceding root No. 194 is to prevent the application to it of the वृत्त्व rule VIII. 2. 36. The *ज* of that भाज् is not changed to *व*; but the *ज* of this *bhrāj* is so changed. For in the sūtra VIII. 2. 36 the root *bhrāj* is read in the company of राज् and so indicates that it is the Phapādi ✓ *Bhrāj* which is the subject of that rule. Pre. भाजते । Per. भेजे or बभाजे । I Fut. भाजिता । Inten. भाजायते । Yap luk भाजाटि । Imperfect. बभाभाज । Noun, भाजयुः । भाज्यम् ॥

876. ✓ *Bhrāś* to shine. Pre. भाज्यते or भाजते । The ण्यन् is added optionally by III. 1 70. S. 2321. Per. भेजे, बभाजे । I Fut. भाजिता । II Fut. भाजिष्यते । Imperative. भाजयताम् । भाजताम् । Imper. बभाजयत । बभाजयत । Pote भाजयेत । भाजेत । Bene. भाजिष्येष्ट । Aorist. बभाजिष्ट । Caus. भाजयति । Aor. बभभाजत् । Desi. निभाजयते । Inten. भाजायते । Yap luk भाजाटि । Nouns, भाजयुः ॥

877. ✓ *Bhlāś* to shine. Pre. भ्लाज्यते । भ्लाजते । Per. भ्लेजे । बभ्लाजे । I Fut. भ्लाजिता । II Fut. भ्लाजिष्यते । Imperative. भ्लाजयताम् । भ्लाजताम् । Imper. बभ्लाजयत । बभ्लाजयत । Pote भ्लाजयेत । भ्लाजेत । Bene. भ्लाजिष्येष्ट । Aorist. बभ्लाजिष्ट । Desi. बभ्लाजयते । Nouns, भ्लाजयुः ॥

‘स्यमु ८७८, स्वन ८७९, स्तन or स्तन ८८०, ध्वन ८८१ शब्दे’ । स्यमादयः श्रुत्यन्ताः परस्मैपदिनः । स्यमतु-रस्यमतुः । अस्यमीत् । स्वेतु-सस्वमतुः । सस्वनुः । अस्वानीत्-अस्वनीत् । शिष्यति । अश्रयति । सगच्छं भुङ्क्त इत्यर्थः । ‘विश्व स्वनः-’ (२२६४) इति पत्वम् । फणादयो ग.ा.ः । दध्वतु ॥

The roots commencing with ✓ *Syam* and ending with ✓ *Ksharate* are Parasmaipadi. 878. ✓ *Syam*, 879 ✓ *Svana* 880. ✓ *Shṭana* 881. ✓ *Dhvana* to sound. Pre. स्यति । Per. सय्याम । स्यमतुः or सस्यमतुः । स्येतिव or सस्येतिव । स्येमुः । I Fut. स्यिता । Aorist. अस्यनीत् । Caus. स्ययति । Aorist. अस्यत् । It is a मित् root as it ends with यम् । Desi. निस्वयति । Inten. स्ययते । Yap luk, स्यनीति or स्ययति । Ger. स्ययिषा or स्ययिषा ॥

879. ✓ Svana to sound. Pre. स्वनति । With सि or अच्, we have सिस्वनति
अस्वनति । The स is changed to ष by S. 2274. Per. सस्वान । सस्वनतुः or स्वनतुः ।
I Fut. स्वनिता । Aorist. अस्वानोत् or अस्वनात् । Caus. स्वानयति । Aor. अस्विस्वनत् । It
is a मित् root as read in the Ghatādi list. Desi. सिस्वनयति । Inten. संस्वन्यते । Yañ
luk. संस्वनि ॥

880. ✓ Shtana to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता ॥

881. ✓ Dhvaana to sound. Pre. ध्वनति । Per. दध्वान । I Fut. ध्वनिता ।
Noun, ध्वनिः ॥

Here ends Phanādi subdivision.

षम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्पे । समाम । तस्ताम ॥

882. ✓ Shama, 883 ✓ Shtama 'to be confused,' or 'not to be confused'
Pre. समति । Per. समाम । समतुः । समिथ । I Fut. समिता । Caus. समयति । Aor.
असीषमत् । Desi. सिमयति । Inten. संसम्यते । Yañ luk संसमीति or संसति । d.
समानः ॥

883. ✓ Shtama 'not to be confused.' Pre. स्तमति । Per. तस्ताम । तस्तामतुः ।
I Fut. स्तमिता । Caus. स्तमयति । Aor. अतिष्टमत् । Inten. संस्तम्यते । Yañ luk. संस्तन्ति ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अदो ह्यन्तस्य (२३३०) । अज्वालीत् ॥

884. ✓ Jvala, to shine, to burn. Pre. ज्वलति । Per. अज्वाल । अज्वलतुः । I
Fut. ज्वलिता । II Fut. ज्वलिष्यति । Imperative. ज्वलतु । Imper. अज्वलतु । Pote. ज्वलेत् ।
Bene. ज्वल्यात् । Aorist. अज्वालीत् । I See S. 2330 for Vṛiddhi. Condi. अज्वालिष्यत् ।
Caus. ज्वलयति, or ज्वालयति । प्रज्वलयति । No option, it is necessarily मित् here. Desi.
जिज्वलिष्यति । Inten. जाज्वल्यते । Yañ luk जाज्वालीति । Nouns. ज्वालः । ज्वलः । ज्वलनः ॥

चल ८८५ कम्पने ।

885. ✓ Chala, to shake, tremble, move. Pre. चलति । Per. अचाल । चेतुः ।
I Fut. चेनिता । Aorist. अचालीत् । Caus. चलयति, चालयति । Nouns. चलः । चालः ।
चलनः ॥

जल ८८६ घातने । घातनं तेद्व्याम् ॥

886. ✓ Jala, to be sharp. Ghātana means sharpness. Pre. जलति । Per.
अज्जाल । I Fut. जलिता । Aorist. अजालीत् । Nouns. जलः । जालः । जडः ॥

टल ८८७, दृवल ८८८ वैकल्ये ।

887. ✓ Tal, 888 ✓ Tval, to become confused or disturbed. Pre. टलति ।
Per. टटाल । I Fut. टलिता ॥

888. ✓ Tval to become disturbed or confused. Pre. दृवलति । Per. टदृवाल ।
टदृवलतुः । I Fut. दृवलिता । Aorist. अदृवालीत् । Nouns. दृवालः । दृवलः ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

889. ✓ Sthala to stand firm, be firm. Pre. स्थलति । Per. तस्थाल । I Fut.
स्थलिता । Aorist. अस्थालीत् । Caus. स्थालयति । Aor. अतिष्ठलत् । Inten. तास्थल्यते ।
Yañ luk तास्थति । Nouns. स्थलः । स्थालः । स्थनं । स्थनी । स्थनः । स्थानी । विष्ठलम् ।
अतिष्ठलम् ॥

हुल ८६० विशेखने ।

890. ✓Hal, to plough. Pre. हुलति । Per. जहाल । I Fut. हुलिता । Aorist. जहासीत् । Nouns. हुलः । हालः । हलिः ॥

णाल ८६१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. ✓ṇal to smell. Kāśyapa says it means 'to bind.' Pre. गन्धति । प्रगन्धति । Per. गनाल । I Fut. नलिता । Aorist. गनासीत्, or गनसीत् । Nouns. गलः । गालः । गाली । प्रगाली । नडः । नड्, घलः । नड्, घाम् ॥

पल ८९१ गतौ । पलति ॥

892. ✓Pala, to go, move Pre. पलति । Per. पयाल । I Fut. पलिता । Aorist. अपयासीत्, or अपयनीत् । Nouns. पलम् । पललं 'meat.' पलालम् । पलाती ॥

बल ८६३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893. ✓Bala 1. to breathe or live. 2. To hoard grain. Pre. बलति । Per. बबाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut. बलिता । Aorist. बबालीत्, or अबबलीत् । Nouns. बालम् । बलम् । बाला । बलूलः । बलिः ॥

पुल ८६४ महर्च्ये । पोलति ॥

894. ✓Pula, to be great, to be lofty. Pre. पोलति । Per. पुपोल । I Fut. पोलिता । Caus. पोलयति । Aor. अपूपुलत् । Desi. पुपुलिषति, पुपोलिषति । Inten. पोपुल्यते । Yañ luk पोपुलीति or पोपोलीति । Past. Part. Pass. पुलितम् or पोसितम् । Ger. पुलित्वा or पोत्त्वा । Nouns. पुलः । पुलकः । पुलिनः । पुलाकः ॥

कुल ८६५ संस्त्याने बन्धुषु च । संस्त्यानं संघातः । बन्धुशब्देन तद्व्यापारो रह्यते । कौलति । कुकोल ॥

895. ✓Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related. Sañstyāna means collection. By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman. Some read santāna instead of sañstyāna. Santāna means an uninterrupted flow, as of father, son, and grandson &c. Per. कौलति । Per. कुकोल । I Fut. कौलिता । Desi. कुकौलिषति, कुकुलिषति । Inten. कौकुल्यते । Nouns. कुवीनः । कुल्यः । कौलेयः ॥

शाल ८९६, हुल ८६७, पत्लृ ८६८ गतौ । शशाल । जुहोल । पपात । पेततुः । पतिता ॥

896. ✓Śal, 897 ✓Hula, 898 ✓Paṭlṛi to go. The root ✓Hula means to kill and to cover also (हिंसा संवरणयोश्च). Some texts read this sūtra as ✓Śala, ✓lhala, ✓hmala, ✓paṭlṛi gatau, ✓hula hīnā samvaranayoc cha. Pre. शलति । Per. शशाल । I Fut. शलिता । Nouns. शालः । शाला ॥

897. ✓Hula to go. Pre. होलति । Per. जुहोल । I Fut. होलिता । Caus. होलयति । Desi. जुहोलिषति, जुहुलिषति, Inten. होहुल्यते । Ger. हुलित्वा or होलित्वा ॥

898. ✓Paṭlṛi to fall, Pre. पतति । Per. पपात । पेततुः । पेतुः । I Fut. पतिता । II Fut. पतिष्यति । Imperative. पततु । Imper. अपतत् । Pote. पतेत् । Bene. पतात् । Aorist. अपपतत् । In forming the Aorist, the next sūtra applies which inserts a प । Condi. अपपतिष्यत् । Caus. पातयति । Desi. पपतिषति or पित्सति । This root is optionally कृद् । See ante. Inten. पापत्यते । Yañ luk पनीपत्यते or पनीपति । Past. Part. Pass. पतितः । Ger. पतित्वा । luṣṇi. पतितुम् । Nouns. पतनः । पातुकः । पतम् । पतम् । पततुः । पतचम् । पातालः । पताका । पत्ता । पतिवः ॥

२३५५ । पतः पुम् । ० । ४ । १८ ॥

अङि परे । अवपत्तु । नेतद= (२२८५) इति शास्त्रम् । प्रथमपुनः ॥

2355. The augment प is added after the vowel of the root पत, in the अवपत्तु Aorist.

As अवपत्तु, अवपत्ताम्, अवपन् । The पत्तु takes the अव, Aorist as it has an indicatory अङ्, in the Dhātupāṭha (III, 1. 55).

The न of the Apasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by S. 2385. As प्रगवपत्तु. ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चक्काथ । अकथीत् ॥

899. ✓ Kvathē to boil, decoct, digest, Pre. कथयति । Per. चक्काथ । I Fut. अकथिता । Aorist अकथीत् । Caus. कथयति । It belongs to the Ghaṭādi class and is hence मित्, Noun, क्काथः ॥

पथे ९०० गतौ । अपथीत् ॥

900. ✓ Pathe to go. Pre. पथति । Per. पयाथ । येयतुः । I Fut. पथिता । Aorist अपथीत् । Noun. पथः । पाथः ॥

मथे ९०१ विलोढने । मेथतुः । अमथीत् ॥

901. ✓ Mathe to churn. Pre. मथति । Per. ममाथ । मेथतुः । I Fut. मथिता । Aorist अमथीत् । Nouns. माथः । मथः ॥

दुवम् ९०२ उद्गिरणे । इद्वे निपातनात् चतः इत्वाभिन्ति सुधाकरः । वधाम् । वधमतुः । वादिवादेत्वाभ्यासलोपो न । भागवतौ तु वेमत्तुर्द्विवाक्युदाहृतं तद्वाक्यादौ न दृष्टम् ॥

902. ✓ Tuvama, to vomit. The word उद् गिरणे is from the root ✓ दृ । The short अ could not be changed to इ by any rule of Grammar. The Grammatical form would have been उद्गरण् with the Guna of अ । But Pāṇini uses the word उद्गिरण् in this sūtra. So Sudhākara says " the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short अ of दृ into इ । " Pre. वमति । Per. वधाम् । वधमतुः । There is no एत्व or the elision of abhyāsa, because the root begins with व । In Bhagavṛitti the forms वेमत्तुः &c. are given. They are not found in the Bhāṣya &c. I Fut. वमिता । Aorist अवमतीत् । No Vṛiddhi. Caus. वामयति, वमयति । See Gana sūtra D. of the Ghaṭādi. Desi. विवमिषति । Inten. ववम्यते । Yaṁ luk. ववन्ति । d. ववन्तः । Imperative ववन्हि । Imperfect अववन् । Past. Part. Pass. वान्तः । Act. वान्तवान् । Nouns. वामः । वमयुः ॥

अमु ९०३ चलने । 'वा भाय-' (२३२१) इति श्यन्त्वा । भ्रम्यति-भ्रमति । 'भ्रम्यति' इति तु दिवादेर्वच्यते ॥

903. ✓ Bhrama to move, to walk.

This root is optionally conjugated as a Divāli root with श्यन् विकारण. (See 2321). Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्राम्यति will be taught later on in the Divādi. The Perfect is अभ्राम् ।

In forming its dual the following sūtra applies.

२३५६ । वा जुभमुत्रसाम् । इ । ४ । १२४ ॥

यथामेत्वाभ्यासलोपे वा सः किति निटि डेडि यलि च । भेमतुः-जभमतुः । जभमीत् ॥

2356. स is optionally substituted for the ज of the stems जङ् (जभ, and जङ्, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicative क् (or ङ्), as well as before the चङ् with the augment इद् ॥

Thus (जेरतुः, जेरः, जेरिथः, जजरतुः, जजरः, जजरिथ) भेमतुः, भेमुः, भेमिथ, or जभमतुः, जभमुः, जभमिथ । जेतुः, जेतुः, जेसिथ, or तजमतुः, तजमुः, तजसिथ ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre. भ्रमति or भ्रम्यति । Per. जभाम । जभामतुः or भ्रमतुः । I Fut. भ्रमिता । II Fut. भ्रमिष्यति । Imper. भ्रमतु or भ्रम्यतु । Imper. जभमतु or जभमयतु । Poten. भ्रमेत् or भ्रम्येत् । Bene. भ्रम्यात् । Aorist. जभमीत् । Condi. जभमिष्यत् । Caus. भ्रमयति । As it ends in भ्रम् so it is मितु । Desi. जभमिष्यति । Inten. जम् भ्रम्यते । Yāluk जम् भ्रन्ति । d. जम् भ्रान्तः । Imperative जम् भ्रान्ति । Imperfect जम् भ्रन् । Past. Part. Pass. भ्रान्तः । Act. भ्रान्तवान् । Ger. भ्रमित्वा or भ्रम्यात् । Nouns. भ्रमः । भ्रमरः । श्रुः ॥

क्षर ६०४ संचलने । अचारीत् ॥

904. ✓ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sūtra as क्षल संचलने । ✓ क्षल is conjugated like । क्षर । Pre. क्षरति । Per. अचारीत् । I Fut. क्षरिता । Aorist. अचारीत् । Desi. अचरिष्यति । Inten. अचर्यते । Yāluk, अचरति । Imperative अचरति ॥ Imperfect अचारीत् । Nouns. क्षारः । क्षरः । क्षरजः ॥

Here end the roots beginning with Sama, which were Uddatta and Uddattat.

SUB-SECTION.

अथ द्वात्रिंशत्तैतो ॥

Now the next two roots are Anudatteta.

वह ६०५ मर्षणे । परिनिश्चिभ्यः । (२२७५) इति वत्वम् । परिवहते । सहे । सहिता । 'तीषसहे-' (२३४०) इति वा इट् । इहभावे ढत्वधत्वष्ट्वठलोपाः ॥

905. ✓ Shaha to endure, forbear.

The स is changed to च by VIII. 3. 70. S. 2275 when preceded by pari, vi, or ni. As परिवहते । The Perfect is सहे । The first future सहिता । The इट् augment is optional by VII. 2. 48. S. 2340. When इट् is not added, then we have the equation. सङ् + ता = सङ् + ता (VIII. 2. 31 S. 324) = सङ् + धा (VIII. 2. 40. S. 2280) = सङ् + ठा (VIII. 4. 40 S. 111) = स + ठा (VIII. 3. 13 S. 2335).

Now applies VI. 3. 112 S. 2 357 by which the ज of स. is changed to शो ॥

२३५७ । सहिवहोरोदधर्षण्य । इ । ३ । ११२ ॥

अनयोदधर्षण्य श्रोतस्याङ्ठलोपे सति ॥

2357. When ढ् or र् are elided, there is the substitution of शो for the ज or ञ of the verbs सङ् and धङ् ॥

Thus स + ठा = सोठा ॥

This स of Sodhā however is not changed to श after परि &c., because of the following sūtra:—

२३५८ । सोठः । इ । ३ । ११५ ॥

सोढकपत्य सहेः सत्य वत्त्वं न स्यात् । परिसोठा ॥

2358. The स of सोढ form of the root षङ् is not changed to श ॥

As परिहोठा । This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE:— Why do we say 'when सट् assumes the form of होठ' ? Observe परिहोठते, विहोठते ॥

The change of ह् to व of ✓ सट् is optional by the following sūtra when the augment अट् intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५९ । सिवादीनां वाङ्मयशयेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिविध्यः परेषां सिवादीनां रुस्य वे वा स्यादङ्मयशयेऽपि । पर्यवहृत-पर्यसहृत ॥

2359. The व-change may take place optionally in the सिद् and the rest (of sūtra VIII. 3. 70 S. 2275), even when the augment अट् intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिवादि are the four roots सिव सट्, स्तु, and स्वञ्ज, as well as the augment सुट् । This is an example of ubhayatra-vibhāṣhā. In the case of स्तु and स्वञ्ज it is prāpta-vibhāṣhā, in the case of others it is aprāpta. Thus परि + असहृत (Imperfect) = पर्यवहृत or पर्यसहृत ॥

905. ✓ Shaha, to endure, to forbear. Pre. सहते । Per. सेहे । I Fut. सहिताः । होठा । II Fut. सहिष्यते or सेह्यते । Imperative सहताम् । Aorist असहित् । Causative साहयति । Aor. असीषत् । Desi. सिसहित् । Inten. समहते । Yañ luk मासोडि । Dant सासोडः । 2. S. सासहि । Adjective सह्यम् । Nouns : साहः । रुहः । सहिष्णुः । सहनः । सप्तसहिः ॥

रमु ९०६ क्रीडायाम् । रमे । रमिषे । रन्ता । रस्यते । रंषीष्ट । अरस्त ॥

906. ✓ Ramu, to play, sport, dully. Pre. रमते । Per. रमे । I Fut. रन्ता । II Fut. रस्यते । Imperative रमताम् । Imper. अरमत । Poten. रमेत । Bene. रंसीष्ट । Aorist अरस्त । Condi. अरस्यत । Caus. रमयति । Aor. अरामत् । Desi. रिरसते । Inten. रंस्यते । Yañ luk, रंरन्ति । D. ररतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2. S. रंसि । S. रंसिम् । 1. Pl. रंसमः । Nouns : रमः । रामः । रमणः । रन्तिः । रम् । रयः ॥

SUB-SECTION.

अथ कसन्ताः परस्मैपदिनः ।

The roots upto ✓ कस are Parasmaipadi.

षट् ६०७ विशरणगत्यवसादनेषु ।

907. ✓ Shadri, 1. To split or burst, 2. to go, 3. to be dejected. In conjugating this root, शट् is replaced by होट् by the following sūtra :—

२३६० । पाप्माध्मास्यान्वादाण्डुर्यतिसर्तिशदसदां पिबजिग्रधमतिष्ठमनयच्छ-
पश्यहंभीशीयसीदाः । ७ । ३ । ७८ ॥

पादीनां पिबादयः स्फुरित्स्त्रक्प्रकारादौ प्रत्यये परे । होटि । ससाद । सेदतुः । सेडिच-
ससत् । सता । सस्यति । सुदिस्वादत् । असदत् । 'सदिप्रति' (२२७१) । निषीदत् । न्यसीदत् ॥

2360. Before a Present-character (चित्), the following substitutions take place :—पिब् for पा, जिग्र् for घा, धम् for ध्मा, तिष्द् for स्या, मन् for मा, यद् for दा (दाय), पश्य् for दृश्, अच्च् for अच्, भी for ह्, शीय् for शिद् and सीद् for सद् ॥

Thus we have होटि in the Present. The Perfect is ससाद । सेदतुः । सेडिच or ससत् । The First Future is सता । The Second Future is सस्यति । The Aorist formed by अच्च्, as the root has an indicative ह् in असदत् ॥

The **स** is changed to **ह** when preceded by an alternate Preposition except **स्मि** (VIII. 3. 66 S. 2271) as **निवीदत्** and **न्यवीदत्**. But the **स** coming after the reduplicate is not so changed because the following applies:—

२३६१ । सदेः परस्यत्तिटि । ८ । ३ । ११८ ॥

उदेरभ्यासात्परस्य सत्त्वं न स्यात्सत्तिटि । निवसाद । निवेदतुः ॥

2361. The **स** of **सद्** after the reduplicate in the Perfect is not changed to **ह**. ॥

In the Perfect, when root is reduplicated, there are two **स**'s, as **ससाद**. After a preposition, the first **स** will be changed to **ह**, but not so the second. Thus **अभि-ससाद**, **परिससाद**, **निवसाद**, **विषसाद**. Pre. **ससदति**. Per. **ससाद**. **सेदतुः**. 2. S. **ससस्य** or **सेदिय**. 1. d. **सेदिव**. 1. pl. **सेदिम**. 1. Fut. **ससा**. II Fut. **सस्यति**. Imperative **सादतु**. Imper. **नवीदत्**. Poten. **सीदेत्**. Bene. **ससात्**. Aorist **असदत्**. Caus. **सादयति**. Aor. **असोपदत्**. Desi. **सिष्यत्सति**. Inten. **सासयते**. Yāñ luk. **सासति**. Per. Part. **Paraśmai** **सेदिवान्**. Nouns: **परिषद्**. **सदः**. **सादः**. **निवादः**. **सत्त्वं**. **सद्** ॥

शद्लृ ९०८ शातने । विशीर्णतायामयम् । शातनं तु विषयतया निर्दिश्यते ॥

908. ✓ **Śadlri**, to fall, perish, decay, wither. The root means 'to decay'. Here Maitreya has the following. "The root **śadlri** means tending asunder, (**विशातन**) The root has the meaning of decay. The form **शातने** however is given as its meaning and not **विशीर्णतायाम्**, because **शातन** is derived from this very root **śad** with **लृट्** affix, and 'is a well-known word.' This root, however, is **Ātmanepadi** before **शित्** affixes by the following:—

२३६२ । शदेः शितः । १ । ३ । ६० ॥

शिक्षादिनेऽस्मादात्मनेपदं स्यात् । शीयते । शशाद । शेदतुः । शेदिय-शस्य । शसा । शसदत् ॥

2362. After the verb **śad** to decay, when it has one of the affixes with an indicatory **श** (**śit**) the **Ātmanepada** is used.

NOTE:—The root '**śad**' when taking any affix which is marked with an indicatory **श**, is conjugated in the **ātmanepadi**. In connection with this, must be read **sūtra VII. 3. 78. S. 2360** **वाध्वास्मादास्मादाङ्गुत्थयतिर्शितं सदसदापिषिषमतिष्ठ मनस्य** **श्वदण्डं शीयीषयीषाः** by which the root **शद्** is replaced by **शीय** before affixes having an indicatory **श**. Thus **शद् + श + ते = शीय + अते = शीयते** 'he decays or withers,' **शीयते** they two decay **शीयन्ते** they decay. Pre. **शीयते**. Per. **शशाद**. **शेदतुः**. **शेदिय** or **शस्य**. **शेदिव**. 1. Fut. **शसा**. II Fut. **शस्यति**. Imperative. **शीयताम्**. Imper. **नवीयत**. Poten. **शीयेत्**. Bene. **शसात्**. Aorist **असदत्**. Caus. **शातयति**. Desi. **शिश्यत्सति**. Inten. **शासयते**. Yāñ luk. **शासति**. Nouns **शदः**. **शाद्वलम्**. **शद्**. **शश्**. ॥

क्र ६०६ आह्वाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । क्लेः कसः । ककुक्षत् ॥

909. ✓ **Kruśa** 1. To cry out (2) to weep. Pre. **क्रोशति**. Per. **कुक्रोश**. **कुक्रुषतुः**. 2. S. **कुक्रोशिव**. 1. d. **कुक्रुशिव**. 1. Pl. **कुक्रुशिम**. 1. Fut. **क्रोष्टा** (The root is **Anit**. See **Anit** list). II Fut. **क्राशयति**. Imperative. **क्रोशतु**. Poten. **क्रोशेत्**. Bene. **कुक्रुषात्**. Aorist **अक्रुषत्**. The aorist is formed by the affix **क्श्** by III. 1. 45. Caus. **क्रोशयति**.

Aor. अनुबुधत् । Desi. बुधुवति । Inten. बोधुव्यते । Yāñ luk. बोधोवति । Imperative बोधोव । Imperfect अवेबोद । Past. Part Pass. बुधत् । Nouns:— बोधोयकः । बोधः । बोधः । बुधः ॥

कुच ६१० संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भविलेखनेषु । बोधति । बुकोच ॥

909. ✓ Kucha (1.) To connect (2.) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate. Pre. बोधति । Per. बुकोच । I Fut. बोधिता ॥

बुध ६११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911. ✓ Budha to know, understand. Pre. बोधति । Per. बुबोध । I Fut. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । Caus. बोधयति । Aor. अनुबुधत् । Desi. बुधुविषति । Inten. बोधुव्यते । Yāñ luk. बोधोवति । Imperative बोधुव । बोधुयानि । Imperfect 3 S. अबोधेत् । 2. S. °द । Past. Part. Pass.-बुधितम् or बोधितम् । Ger. बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ६१२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । रोह । रोहिय । रोठा । रोथयति । अरुहत् ॥

912. ✓ Ruha to grow, germinate, shoot forth. Pre. रोहति । Per. रोह । 2. S. रोहिय । I. d. रुहिव । I Fut. रोठा । II Fut. रोथयति । Imperative. रोहतु । Imper. अरोहत् । Potent. रोहेत् । Bene. रुधात् । Aorist. अरुहत् । Caus. रोहयति । Aor. अरुहत् । Or Caus. Pre. रोथयति । Aor. अरुथयत् । Desi. रुहति । Inten. रोह्यते । Yāñ luk. रोरोवति । d. रोठः । 2. S. रोरोवति । Imperative 2. S. रोठ । Imp. अरोर । अरोठाम् । Past. Part. Pass. रुहः । Nouns. रोहितः । रोहितः ॥

कस ६१३ गतौ । अकसीत्-अकसीत् । वृत् । ज्वलादिगणः समाप्तः ॥

913. ✓ Kasa, to move, to go, approach. Pre. कसति । Per. अकास । I Fut. कसिता । Aorist. अकसीत् or अकसीत् । Caus. कासयति । Aor. अकसीत् । Desi. विकसित-वति । Inten. कनीकस्यते । Yāñ luk. कनीकसीति । Imperfect. अकनीकत् । Noun. कस्वरः ॥

वृत् । End. Here ends the Jvaladi Gāna.

अथ गूढतन्त्राः स्वरितैः ॥

The roots upto ✓ Gāha are svaritai and consequently are both Paramai and Atmanepadi.

हिक ६१४ अव्यक्तो शब्दे । हिकति-हिकते ॥

914. ✓ Hikka to hiccough. Pre. हिकति । A. हिकते । Per. जिहिक । A. जिहिके । I Fut. हिकिता । A. हिकिता । II Fut. हिकियति । A. हिकियते । Imp. हिकयत् । A. हिकयाम् । Imp. अहिकत् । A. अहिकत । Pot. हिकेत् । A. हिकेत । Ben. हिकयाम् । A. हिकियेव । Aor. अहिकीत् । A. अहिकीष्ट । Caus. हिकयति । Aor. अहिकीष्टत् । Desi. जिहिकिवति । जिहिकिवते । Inten. जेहिकयते । Yāñ luk. जेहेति ॥

अच ६१५ गतौ याचने च । अचति-अचते । 'अचु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915. ✓ Añchu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as ✓ achi, while others as ✓ achi. Compare ✓ añchu ante. Pre. अचति । A. अचते । Per. आचय । A. आचये । I Fut. अचिता । A. अचिता । Desi. अचिचिवति । अचिचिवते ।

दुयाचृ ९१६ याच्यायाम् । याचति—याचते ॥

916. ✓ Tūyāchri to beg, ask, solicit. Pre. याचति । A. याचते । Per. ययाच । A. ययाचे । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अयाचत् । Desi. यियाचिषति । यियाचिषते । Inten. याचाच्यते । Yañ luk यायाति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याच्यम् । Nouns. याचयुः । याचजा ॥

रेह ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. ✓ Retṛi to speak. Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिरेटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटिषति । रिरेटिषते । Inten. रेरट्यते । Yañ luk रेरट्ति । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ६१८(क) याचने । चचात । चेत । चृचतीत् । चचाद । चदे । चचदीत् ॥

918. ✓ Chate, 919 ✓ Chade to ask, beg, request. Pre. चतति । A. चतते । Similarly चदति । चदते &c. Per. चचात । चेतुः । A. चेत । I Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतोत् । अचतिष्ट । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचोचतत् । Desi. चिचतिषति । चिचतिषते । Inten. चाच्यते । Yan luk चाचति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवान् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. ✓ Prothri 'to be equal to, to be match for.' Pre. प्रोचति । A. प्रोचते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut. प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथिष्यति । A. प्रोथिष्यते । Caus. प्रोचयति । प्रोचयते । Aor. अपुप्रोथत् । Desi. पुप्रोचिषति । पुप्रोचिषते । Inten. पोप्रोथ्यते । Yan luk पोप्रोति । Nouns. प्रोथः ॥

मिह ९२० मेह ९२०(क) मेधाहिंसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'धान्ता-विमौ इति स्वामी । मिमेथ । 'धान्तौ' इति न्यासः ॥

920. ✓ Midri, 920. A ✓ Medri, 1. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in च instead of ढ ; as मिमेथ । According to Nyāsa they end in थ । Pre. मेवति । A. मेवते । Per. मिमेद । मिमेदतुः । A. मिमेदे । I Fut. मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमेदत् । Desi. मिमिदिषति । मिमिदिषति । Inten. मेमिद्यते । Yañ luk मेमेति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE :—Medri is conjugated like ✓ midri. Its Perfect 'dual is मिमेदतुः । for थ is heard here.

मेघृ ६२० (ख) संगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. ✓ Mādri, 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet. Pre. मेधति or ते । Per. मिमेध or धे । I Fut. मेधिता । II Fut. मेधिष्यति or ते ॥

णिद ६२१ णेद ९२१ क । कुत्सासंनिकर्षयोः । निनेद । निनिदंतुः । निनेदे ॥

921. ✓ nidri, 921 A. ✓ nedri 'to blame' 2. to approach. Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ।

शधु ६२२, मधु ९२३ उन्दने । उन्दन् ऊँ दनम् । शर्धति—शर्धते । शर्धिता । शर्धति—शर्धते ॥

922. ✓Śridhu, 923 ✓Mridhu 'to be moist' or 'moisten'; 'undanam' means 'moistening.' Pre. मृधति । A. मृधते । Per. मृधे । A. मृधे । d. मृधधत् । I Fut. मृधिता । A. मृधिता । Caus. मृधयति, मृधयते । Aor. मृधयत् । or मृधयिष्यत् । Desi. मृधयिष्यति, मृधयिष्यते । Inten. मृधयिष्यते । Yān luk मृधयिष्यति । Imperative मृधयिष्य । Imperfect मृधयिष्यत् । Past. Part. Pass. मृधयः । Ger. मृधयिष्यत्वा or मृधयिष्यत् ।
923. ✓Mridhu to moisten, Pre. मृधति । A. मृधते । Per. ममधं । ममधं । I Fut. मृधिता । A. मृधिता । II Fut. मृधयिष्यति । A. मृधयिष्यते । Caus. मृधयति, मृधयते । Desi. ममधयति । ममधयते । Inten. ममधयति । Past. Part. Pass. मृधयः । Ger. मृधयिष्यत्वा or मृधयिष्यत् ॥

**बुधिर १२४ बोधने । बोधति—बोधते । इतिस्वाद्वद्वा । अमुधत्—अबोधोत्—अबोधिष्यत् । 'दीपजन—' (२३२८) इति विण्त्वन भवति पूर्वोत्तरसाहचर्येण दैश-
दिकस्यैव तच्च ग्रहणात् ॥**

924. ✓Bh ar to know, to understand, Pre. बोधति । A. बोधते । Per. बुबोधे । A. बुबोधे । I Fut. बोधिष्यत् । A. बोधिष्यत् । II Fut. बोधिष्यति । A. बोधिष्यते । Imperative. बोधिष्यत् । A. बोधताम् । Imper. अबोधत् । A. अबोधत् । Poten. बोधेत् । A. बोधेत् । Bene. बुबोध्यात् । A. बोधिष्येत् । Aorist. अबोधत् । अबोधोत् । A. अबोधिष्यत् । The Parasmani pādī Aorist is optionally formed by अङ्, as the root has an indicatory इर । See. III. 1. 57. S. 2269. The root occurs in the sūtra III. 1. 61 S. 2328, and therefore ought to have taken चिच्, also. But it does not take it, because the ✓बुध there refers to the Divāli ✓budh (No. 63), as it is read there (in S. 2328) with other roots of the Divādi class. Caus. बोधयति, बोधयते ॥

**बुबुन्दिर १२५ निशामने । निशामनं ज्ञानम् । बुबुन्दे । अबुबुन्दत् ।
अबुबुन्दीत् ॥**

925. ✓U bundir to perceive, to know. The word nishāmana means knowledge. According to Mādhyama knowledge derived from visual perception. Pre. बुबुन्दति । A. बुबुन्दते । Per. बुबुन्दे । A. बुबुन्दे । I Fut. बुबुन्दिष्यत् । A. बुबुन्दिष्यत् । Aorist. अबुबुन्दत् । or अबुबुन्दीत् । A. अबुबुन्दिष्यत् । Desi. बुबुन्दिष्यति, बुबुन्दिष्यते । Inten. बुबुन्दयति । Yān luk बोबुन्दिष्यति । Imperative बोबुन्दिष्यत् । Past. Part. Pass. बुबुन्दः । Ger. बुबुन्दिष्यत्वा or बुबुन्दिष्यत् । Noun. बुबुन्दः ॥

**वेणु १२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादिन्नग्रहणेषु । वेणति—वेणते ।
मान्तोऽप्ययम् ।**

926. ✓Venri, 1. to go, 2. to know, 3. to reflect, 4. to perceive, 5. to play on an instrument, 6. to take. Some read this root with a न also. Mādhyama reads vādita-grahana as a compound meaning "to take up a musical instrument in order to play upon it." Pre. वेणति । A. वेणते । Per. वेणयत् । A. वेणयत् । I Fut. वेणिता । A. वेणिता । Aorist. अवेणीत् । A. अवेणीत् । Caus. वेणयति । Inten. वेणयति । Yān luk वेणयति । Imperative वेणयत् । Past. Part. Pass. वेणयः । Ger. वेणयिष्यत्वा or वेणयिष्यत् । Nouns. वेणः, वेणी ॥

खनु १२७ अयदारणे । खनति—खनते ॥

927. ✓Khanu to dig. Pre. खनति । A. खनते । Per. खनयत् । A. खनयत् । In forming the dual, the following sūtra applies, which gives न खनन्तुः । I Fut. खनिता । A. खनिता । II Fut. खनयिष्यति । A. खनयिष्यते । Imper. खनयत् । A. खनयत् ।

Poten, खनेत् । A खनेत् । Bene, खायात्, or खन्यात् । A. खनिषीष्ट । There is चा optionally by VI. 4. 48, S. 2319. Aorist, खननीत्, or खनानीत् । A. खननिषीष्ट । Caus, खानयति । Aor, खनीयन् । Desi, खिखनिषति । Inten, खन्यन्ते । चाखीयते । Yān luk खनन्ति । d. खन्यातः । Past, Part. Pass, खातः । Ger, खनित्वा or खनीषी । Nouns:—खनकः । परिखा । खाखानः ॥

२३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः कृत्स्न्यनङि । ६ । ४ । ८५ ॥

* वषामुपधाया लोपः स्यादजादे कृति न त्वङि । चखन्तुः । 'वे विभाव' (२३१६) । खावोत्, -खन्यात्, ॥

* 2363. The root-vowel of गम्, हन्, जन्, खन्, and चख् is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicatory क ० इ क् ; but not before the Aorist affix अक् ॥

Thus चखन्तुः, चखन्तुः । Bene, खायात् or खन्यात् ॥

वीवृ ६२८ अःदानसंवरणयोः । विचीव-विचीवे ॥

928. ✓ Chivri to take or receive 2. to cover, Pre. चीवति । A. चीवते । Per, विचीव । A. विचीवे । I Fut. चीयिता । A. चीयिता । Caus, चीवयति । Aor, अचिचीवत् । Desi, विचीविषति । Inten, चेचीयते । There is नु Yān luk, Noun, चीवरम् ॥

चायृ ६२९ पूजःनिशामनयोः ।

929. ✓ Chāyri to worship. 2. To observe, Pre. चायति । A. चायते । Per, चचाय । A. चचाये । I Fut. चायिता । A. चायिता । Aorist, अचायत् । A. अचायिष्ट । Caus, चाययति । Aor, अचचायत् । Desi, विचायिषति । Inten, चेकीयते (VI. 1. 21, S. 2467). Yān luk, चेकीयति or चेकीति । d. चेकीतः । Past, Part. Pass, अचचायितः or अचयितः । Ger, चायित्वा । Noun: चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । व्यययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move.' Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per, वव्यय । A. वव्यये । I Fut, व्ययिता । A. व्ययिता । Pas, व्ययते । Caus व्यययति, व्यययते Aor, अविव्ययत्, ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931. ✓ Dāśri 'to give.' Pre. दाशति । A. दाशते । Per, ददाश । A. ददाशे । I Fut, दाशिता । A. दाशिता । Caus, दाशयति, दाशयते । Aorist, अददाशत् । Desi, दिदाशिषति, दिदाशयते । Inten, दादाशयते Yān luk दादाशिट । Past, Part. Pass, दाशन् । Nouns, दाशः । पुरीडाशः ॥

भेष ९३२ भये । गतौ इत्येके । भेषति-भेषते ॥

932. ✓ Bhesbri 'to fear.' According to some this root also means to go to move, Pre, भेषति । A. भेषते । Per, बिभेष । बिभेषे । I Fut, भेषिता । A. भेषिता । Caus, भेषयति, भेषयते । Aor, अभिभेषत् । Desi, बिभेषिषति, बिभेषिषते । Inten, भेषेयते । Yān luk भेषेष्टि ।

भ्रेषृ ६३३, भ्रलेष ६३३ (क) गतौ ।

933. ✓ Bhreshbri 'to go,' 933 A. ✓ Bhleshbri 'to go, Pre, भेषति । A. भेषते । Per, बिभेष । A. बिभेषे । I Fut, भेषिता । A. भेषिता । Inten, भेषेयते । Noun, भेषः ॥

अस ६३४ गतिदीप्सादानेषु । अवति-अवते । आस-आसे । अयं । वान्तोऽपि ॥

934. ✓ Asa 1. 'to go.' 2. to shine, 3. to accept, take or seize.' Kshiraswāmi and Maitreya read this root as अष । Pre. अवति । A. अवते । Per. आस । A. आसे । I Fut. अवतिता । A. अवतिता । Caus. आसयति । A. आसयते । Aor. आसिषन् । Desi. अविषिषति । A. अविषिषते ॥

अय ६१५ गतो ।

935. ✓ Aya 'to go' Swāmi and Kṛṣṇyapa read this root after 931 ✓ Dāṣṭi. But this appears anāṣṭh, for Haradatta commenting on VIII. 2. 19 S. 2326 says अवति is anadāttet. P.e. अवते । Per. अयावक्रे । I Fut. अवतिता ।

स्पश ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पशनं यथनम् । स्पशति-स्पशते ॥

936. ✓ Spāśa 1. to obstruct 2. to touch, 3. to string together, Spāśana here means stringing together according to Swāmi. Some read the root as Paśha, others as paśa. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. पस्पश । A. पस्पशे । I Fut. स्पशिता । A. स्पशिता । Aorist. अस्पाशीत् or अस्पशीत् । Caus. स्पशयति । Aor. अपस्पशत् । Desi. विस्पशयति । Inten. पास्पशते । Yañ luk पास्पष्टि । Noun. पस्पशा ॥

लष ६३७ कान्तौ । वा भाश (२३२५) इति श्यन्वा । लष्यति । लपति । लेषे ॥

937. ✓ Lasha 'to wish, to desire.' By III. 1. 70. S. 2321 this root takes śjan vikarāṇa also. Pre. लषति । A. लषते । With वयम् we get लष्यति or लष्यते । Per. लषाय । A. लेषे । I Fut. लषिता । A. लषिता । Aorist. अलापीत् or अलपीत् । Caus. लावयति । Aor. अलीलवत् । Desi. लिलषिषति । Inten. लालष्यते । Yañ luk लालष्टि । Nouns. लषयः । लायुकः । विज्ञापी ॥

चष ९३८ भक्षणे ।

938. ✓ Chasha 'to eat.' Pre. चषति । A. चषते । Per. चषाय । A. चेषे । I Fut. चषिता । A. चषिता । Nouns. चषकः चावः ॥

छष ९३९ हिंसायाम् । चच्छपतुः । चच्छे ॥

939. ✓ Chhasha 'to hurt, to injure.' Pre. छषति । A. छषते । Per. चच्छाव । A. चच्छवे । I Fut. छषिता ॥

भक्ष ९४० आदानसंवरणयोः ।

940. ✓ Jhasha 1. to take, 2. to put on or wear. In the sense of 'to injure or hurt,' this root is Para-maipadi only. (Sec No. 720) Pre. भवति । A. भवते । Per. जभाव । I Fut. भवतिता । Aorist. अभापीत् or अभपीत् ॥

भक्ष ९४१ भक्ष ९४१ (क) अदने । भक्ष इति मेनेयः ॥

941. ✓ Bhraksha, 941 A. ✓ Bhlaksha 'to eat, to devour.' According Kshiraswāmi, the root is Bhlaksha; Maitreya reads it Bhaksha. Pre. भक्षति । A. भक्षते । Per. बभक्ष । A. बभक्षे । P. अभक्ष । A. अभक्षे । I Fut. भक्षिता । A. भक्षिता । P. भक्षिता । A. भक्षिता । Aorist. अभशीत् । Caus. भक्षयति । भक्षयति । Aor. अभभक्षत् । अभभक्षत् । Desi. विभक्षिषति । विभक्षिषति । Inten. बाभक्षते । Yañ luk बाभष्टि । बाभष्टि । Imp. बाभष्टि । Imperfect. बाभष्ट ॥

दास ९४२ दाने ।

942. ✓ Dāṣṭi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. ददास । A. ददासे । I Fut. दासिता । A. दासिता । Aorist. अदाशीत् । A. अदाशिष्ट ॥

माह ६४३ माने ।

343. ✓ Māhi to measure, Per. माहति । A. माहते । Per. ममाह । A. ममाहे । Fut. माहिता । A. माहितः । Aorist. ममाहीत् । A. ममाहिष्ट । Caus. माहयति । A. माहयते । Aor. मममाहत् । Desi. मिमाहिषति । A. मिमाहिषते । Inten. मामाहते । Yāñ lukt. मामाहि ।

गुह ९४४ संवरणे ॥

944. ✓ Guh 'to cover.'

In conjugating this root the followings tra applies.

२३६४ कदुपधाया गोहः । ६ । ४ । ८६ ॥

गुह उपधाया ऊतस्य द्गुणश्चेतावजादे प्रत्यये । गृहति-गृहते । ऊदित्वादिद्वा । गृहिता-गोहा । गृह्यति-घोक्ष्यति । गृहेत् । गृह्यात् । अगृहीत् । इदभावे सः । अगृहत् ॥

2364. For the penultimate *अ* of the gunated stem गोह (from गुह), there is substituted *ऊ* before an affix beginning with a vowel.

Thus गुह् + अण् + ति = गोह् + अ + ति = गृह् + अ + ति = गृहति । Atmanepada गृहते । In the First Future the इद् augment is optional, as the root has an indicatory long ऊ (VII. 2. 44). Thus गृहिता or गोहा । So also in the 'Second Future, as गृह्यति or घोक्ष्यति । The Potential is गृहेत् । The Benedictive is गृह्यात् । The Aorist is अगृहीत् । But when it does not take इद्, we have क्स, and then the form is अगृहत् ॥

In the Atmanepada, this क्स is optionally elided by the following.

२३६५ लुगवा दुहदिहलिहगृहामात्मनेपदे दन्त्ये । ७ । ३ । ८३ ॥

यर्वा कस्य लुगवा स्यादन्त्ये तदि । दन्त्यस्यदुस्त्वलोपदीर्घः । अगृह । अगृहत् । 'कस्यस्या-दि' (२३३७) इत्यन्तलोपः । अगृहताम् । अगृहन्त । अगृह्-दि-अगृहावहि । अगृहामहि-अगृहामहि ॥

2365. The whole of the affix क्स is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after दुह्, दिह्, लिह् and गृह् ॥

Thus अगृह् + क्स + त = अगृह् + ० + त = अगृह् + त (VIII. 2. 31. S. 324) = अगृह् + ध (VII. 2. 40 S. 2280) = अगृह् + ठ (VIII. 4. 40. S. 111) = अगृ + ठ (VIII. 3. 13. S. 2335) = अगृठ (VI. 3. 111. S. 174.)

The other form is अगृहत् । Before the dual आताम् the final *अ* of क्स is elided by S. 2337 and we have the form अगृहताम् । The Plural similarly is अगृहन्त । The 1st Person dual is अगृहवहि or अगृहावहि । The Plural is अगृहामहि or अगृहामहि ॥

NOTE:—As अगृध or अगृहत्, अगृधाः or अगृहवाः, अगृध्वम्, or अगृहध्वम्, अगृहवहि or अगृहावहि, अगृध or अगृहत्, अगृठ or अगृहत्, अगृठ or अगृहत् ॥

Why दुह् &c. only? Observe व्यत्ययद्वयम् । Why in the Atmanepada? Observe अगृहत् only. Why before an affix beginning with a dental? Observe अगृहामहि only. Though the anuvritti of लोप was understood in this sūtra; the employment of the term लुक् indicates that the whole of the affix is to be elided. For लोप would have elided only the final *अ* of क्स । But even with the elision of *अ* alone we would have got all the above forms, except those in वहि । For *अ* being elided, we have स between (a consonant of क्स class) and a dental (which is also a letter of क्स class). This स situate between two क्स will be elided by VIII. 2. 26. Nor can it be objected that the elided *अ* is sthānivat, for by पूर्वजादिषु VIII. 2. 1, such an

elision cannot be athānivāt. Though ब् is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, तौ (letters of त class) would have been taken in the sūtra See III. 1. 45, for this Aorist-affix.

914. ✓ Gūhā 'to cover, hide, conceal.' Pre. गूहति । A. गूहते । Per. जुगुह । A. जुगुहे । But the dual is जुगुहतुः for here गूह never assumes the form गौह । I Fut. गूहिता or गौहा । A गौहा । It optionally takes इद् as the root has an indicatory long ऊ । II Fut. गूहिष्यति, or चोक्ष्यति । A गूहिष्यते or चोक्ष्यते । Imperative. गूहतु । A. गूहताम् । Imper. अगुहत् । A. अगुहत । Poten. गूहेत् । A. गूहेत । Bene गूह्यात् । A. गूहिषीष्ट or चुषीष्ट । Aorist. अगुहोत् । or अगुहत् । A. अगूहिष्ट । or अगूह or अगुहत् । Condi. अगूहिष्यत् । अचोक्ष्यत् । A. अगूहिष्यत अचोक्ष्यत । Caus. गूहयति । A. गूहयते । Aor. अगुगूहत् । Desi. जुगुहति । जुगुहते । Inten. जोगुहते । Yāñ luk. जोगुहोति or जोगौहि । Past. Part. Pass. गूढः । Ger. गूह्वा or गूहिस्वा । Adj. गौहनीयं । गुह्यम् । Noun. गुहा ॥

Here end the hikkādi roots which are ubhayapadi and end in a Consonant.

अथाजन्ता उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ubhayapadi.

अिञ् ६४५ सेवायाम् । अयति-अयते । शिञ्चियतुः । अयिता । शिञ्चि-
(२३१२) इति चङ् । अशिञ्चियत् ॥

945. ✓ Śrīñi, s to 'serve.' Pre. अयति । A. अयते । Per. शिञ्चाय । शिञ्चियतुः । शिञ्चियुः । शिञ्चियिष्य । शिञ्चाय or शिञ्चय । शिञ्चियिष्य । A. शिञ्चिये । I Fut. अयिता । A. अयिता । II Fut. अयिष्यति । A. अयिष्यते । Imperative. अयतु । A. अयताम् । Imper. अचयत् । A. अचयत । Poten. अयेत् । A. अयेत् । Bene अयात् । A. अयिषीष्ट । Aorist. अशिञ्चियत् । The Aorist is formed by चङ् (III. 1. 48, S 2312). Caus. आचयति or आचयते । Aor. अचययत् । Desi. अशिञ्चियति, शिञ्चयेति (VII. 2. 49, S. 2618 or VI. 4. 16 S. 2614). A. अचययते, शिञ्चियते । Intensive अचययते । Yāñ luk. अचययति or अचयेति । Past. Part. Pass. अयितः । Ger. अयिस्वा । Noun. अयिः । जो । प्रमथ ॥

भृञ् ६४६ भरणे । भरति । अभतुः । अभयः । अभूय । अभूषे । भर्ता ॥

946. ✓ Bhṛñi to fill, to support.

The present is भरति । Per. अभार । d. अभतुः । 2. S. अभयः । 1. d. अभूय । The Atm. Per. 2nd S. is अभूषे । The First Future is भर्ता । In forming the Second Future the following sūtra applies:

२३६६ । चङ् नोः स्वे । ७ । २ । ७० ॥

अतो हन्तेच स्वस्य इद् स्यात् । भविष्यति ॥

2366. स्व the sign of the Future and Conditional gets the augment इद्, after a root ending in short अ and after चङ् ॥

Thus भविष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies:

२३६७ । रिङ् शयश्चिङ् । ७ । ४ । २८ ॥

ये यञि यादाचार्यधातुके रिङि चङ् अतो रिङादेशः स्यात् । रिङि वकते रिङ्चिङिङामर्थ्य लीर्षो न । भियात् ॥

2367. For the final short अ of a root, there is substituted रि, before the Present-character च (च), before the Passive-character य, and before the augment वाच् in the Benedictive.

2372. The final वा of a root is elided before an Ārdhadhātuka affix with the augment दद् as well as when it begins with a vowel and has an indicative क् or क् ।

Thus दा + क्तृक् । Here the rule of elision (V. 4. 64, S. 2372) is *subsequen* in the Aṣṭādhyāyī order to the rule of doubling (VI. 1. 1. अनु. 8. S. 2175 अनु. 2177), hence elision ought to take place *first* and then doubling. But this is prevented by S. 2213. We double the root first and then elide the वा । Thus the dual is दधतुः । Pl. दधुः । 2nd S. दधिष्य or दधाय । 1st. d. दधिष्व ।

The First Future is धाता । In forming the Benedictive the following two sūtras apply.

२३७३ । दाधा घवदाप् । १ । १ । २० ॥

दाध्या धाध्याव धातवे चुसंताः स्युर्दापदेपो विना ॥

2373. The verbs having the form of dhā 'to give' and dhā 'to place,' are called ghu.

NOTE:—This defines the word ghu. Four verbs have the form of दा, or assume it by the application of VI. 1. 45, S. 2370 and two, of धा; they are called चु । The ghu verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The चु verbs are the following—दुदाञ् "to give," as प्रणिददाति; दाप् "to give," as, प्रणिददाता; दा "to cut," as, प्रणिददाति; देह् "to pity" as, प्रणिदयते, दुधाञ् "to place" as, प्रणिदधाति, छेद् "to feel" as, प्रणिदयति । In these examples, because of the verbs being चु, the न of प्रणि is changed into ण by VIII. 4. 17.

Similarly दाप् "to cut" and देप् "to clean" not being called चु, rules VII. 4. 46 and 47 do not apply to them. Thus दा + क्त = दात् "what is cut," as, दात् बहिः । So also ऋवदत् "washed" as, ऋवदत् मुखं "a bright face." But with दा "to give," &c. दा + क्त = दद् + त् (VII. 4. 46) = दत्त = "given," so also we have प्र + दा + क्त = प्रदत्त (VII. 4. 47). The word चु occurs in sūtra VI. 4. 66, &c. The word द्वाप् includes also द्वाप् by the paribhāṣā given under III. 4. 19, ये changed into वा by VI. 1. 45, S. 2370.

The root having got the designation चु, now applies the next sūtra.

२३७४ । धर्लिङ् । ६ । ४ । ६७ ॥

चुसंतानां मास्यादीनां चैत्वं स्यादधिधातुके किति लिङ् । धेयात् । धेयास्तम् । धेयासुः ॥

2374. य is substituted for the वा of the above roots in the Benedictive mood Active.

NOTE:—Thus धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, धेयात्, and ऋवधेयात् । Before non-क्ति and non-क्ति we have दासीष्ट and धासीष्ट । By the word लिङ् is here meant the धर्लिङ् or the Precautive mood; the Personal endings of which mood are ārdhadhātuka by III. 4. 116. Moreover by III. 4. 104 the Parasmaipada affixes only of the Benedictive are क्ति, so the present rule does not apply to the Atmanepada affixes of the Precautive.

Thus धा + यात् = धेयात् । D. धेयास्तम् । Pl. धेयासुः ॥

In forming the Aorist there is optionally वृ by the following.

२३७५ । विभावा धेद्व्योः । ३ । १ । ४९ ॥

आभ्यां वृलेववृ वा स्यादात्कद्व वाचिनि वृडि परे । 'वृडि' (२३१५) इति द्वित्वम् । ऋवधत् । ऋवधताम् ॥

2375. After the roots धे 'to suck,' and चिह, 'to grow,' चङ् is optionally the substitute of चिह, when लुङ् follows signifying an agent.

As, चङ्गधत्, 'he sucks!' dual अदधाताम् । The reduplication is by S. 2316. When it takes the alternative चिह, then the next sūtra, II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have अधात् and अधातोत् 'he sucked.' So also of चिह, we have अचिहचिहत्, 'he grew.' It also takes the चङ्, (II. 1. 58) and then its form is अचङत् or अचङतोत् ॥

२३७६ । विभाष्य घ्राधेट्नाच्छातः । ३ । ४ । ७८ ॥

ध्वः सिधो लुगवा स्वात्परस्मैपदे परे । अधात् । अधाताम् । अघुः ॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' घेद 'to drink,' घा (घो) 'to pare,' छा (छो) 'to cut,' and ना (नो) 'to destroy,' there is optionally the elision of सिच्, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have अधात् । d. अधाताम् । Pl. अघुः । When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE:—Thus (अघ्रात्, or अघ्रातोत् 'he smelled,') अघ्रात्, or अघ्रातोत् 'he drank;' अघ्रात्, or अघ्रातोत् 'he pared,' अछात्, or अछातोत् 'he cut' and अनात्, or, अनातोत् 'he destroyed.' There is no option allowed in Atmanepada; thus, अघ्रातातां सुमनसो देवदत्तम् । The root घेद is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७७ । यमरमनमातां सक्च । ७ । २ । ७३ ॥

यषां सक्त्वादेभ्यः सिच इदं स्वात्परस्मैपदेषु । अधातोत् । अधासिष्टाम् । अधासिधुः ॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment इद after यम्, रम्, नम् and roots ending in long आ, and स (सक्) is added at the end of these stems.

Thus अधातोत् । D. अधासिष्टाम् । Pl. अधासिधुः ॥

NOTE:—Thus अयसोत्, अयसिष्टाम्, अयसिधुः । व्यरसोत् । व्यरसिष्टाम् । व्यरसिधुः । The root रम् is Parasmaipadi when preceded by वि or चा (I. 3. 83). अनसोत्, अनसिष्टाम्, अनसिधुः । Of roots ending in long आ:—अयासोत् । अयासिष्टाम् ; अयासिधुः । यमादीनां सक्त्वादेभ्यः वृद्धिः प्राप्ता सा नेदीति प्रतिविध्यते । When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As आरयत्, आरयत् । अनयत् ॥

The Vṛddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have आरयत् । The root यम् is ātmanepadi, as it is preceded by आ (I. 3. 75) आरयत्, अनयत् (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 44.

घेद् २६१ पाने । धयति ॥

951. ✓ Dhat. 'to drink, to suck.' Pre. धयति । Per. दधौ । दधत् । दधुः । दधाथ or दधिच । दधिम । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Imperative, धयतु । Imper. अधयतु । Potent. अयेत् । Bene. येयात् । Aorist. अधातोत् or अदधत्, or अधात् । d. अधासिष्टाम् or अदधताम् or अधाताम् । Condi. अधयत्यत् । Pass. धीयते । Aorist. S. अधाति (VII. 3. 83. S. 2761), d. अधासिष्टाताम् or अधिष्ठाताम् । Caus. धावयति । Desi. तिप्सति । Inten. धीयते । Yā luk. दाधेति or दाधाति । D. दाधः । Nouns. धवः । धाना । धेनुः ॥

श्लो ९५२, श्लो ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षयो धातुक्षयः । स्नायति । जम्बो ।
जम्बिथ-जम्बाथ ॥

952. ✓ Glai, 953 ✓ Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit.' The word harsha-Kshaya means the exhaustion of the vital humours, Pre. स्नायति । Per. जम्बो । जम्बिथ or जम्बाथ । जम्बो । जम्बिथ । जम्बिम । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति Imper. स्नायतु । Imper. जम्बायतु । Poten. स्नायेत् । Bene. स्नेयात्, or स्नायात् (See VI. 4 68 S. 2378 for these forms.) Aorist. जम्बाक्षीत् । Caus. स्नापयति । Aorist जम्बापयत् Desl. जम्बाक्षति । Inten. जम्बाक्षते । Yañ luk जम्बेति । d. जम्बति । Imp. जम्बाक्षि Nouns. जम्बाः । जम्बिनिः । स्नाः ॥

२३७८ । वान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

सुमास्यादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरात् यत्नं वा स्यादार्धधातुके किति लिङि । स्नायात्-स्नेयात् । जम्बाक्षीत् । स्नायति ॥

2378. For the final वा of any other root than those mentioned in VI. 4. 66, व may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant.

The स्वा was the only root of VI. 4. 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word अन्यस्य । Thus स्नेयात्, or स्नायात्, स्नेयात्, or स्नायात्, but only स्वेयात् (VI. 4. 66), and यायात् (not commencing with a double consonant). The phrase कृडिति is understood here and therefore the rule applies to Paraśma-pada affixes (III. 4. 104). Thus जम्बाक्षीत् in Atmanepada. The root considered as an aṅga, should consist of a double consonant, therefore in निर्वायात् (from निर् + वा), व is not to be considered as a root having a double consonant, for व is no part of the aṅga, but of the preposition.

953. ✓ Mlai to be sad or dejected. Pre. स्नायति । Per. जम्बो । I Fut. स्नाता । Noun. जम्बाः ॥

श्लो ९५४ न्यक्करणे । न्यक्करणं तिरस्कारः ॥

954. ✓ Dyal to treat with contempt; to disfigure. Nyakkarapa means humiliation, contempt &c. Pre. द्यायति । Per. द्यो ।

श्लो ९५५ स्वप्ने ।

955. ✓ Dral to sleep. Pre. द्रायति । Per. द्रो । Nouns. निद्राक्षुः । निद्रा ॥

श्लो ९५६ तुष्टौ ।

956. ✓ Dhral 'to be pleased' Pre. ध्रायति । Per. दधो ॥

श्लो ९५७ चिन्तायाम् ।

957. ✓ Dhyni 'to think of, meditate upon,' Pre. ध्यायति । Per. दधो । Nouns. धुधो । धोवरी ॥

श्लो ९५८ शब्दे ।

958. ✓ Rai 'to sound,' 'to bark at,' Pre. रायति । Per. री । I Fut. रीता । Noun. वीरः ॥

इत्यै ९५६, इत्यै ९५६ (क) शब्दसंघातयोः । स्थायति । बोपदेय-
स्यापि सत्वे इति रूपं तुल्यम् । बोपदेयफलं तु तिष्ठत्यासति । अतिष्ठयपदित्यत्र वाच्यम् ॥

959. ✓Styai 959 A, ✓Ṣṭyai '1. to sound, echo' 2. to be collected into a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as स्थायै or इत्यै, because इ is changed to ष । The difference however appears in the Desiderative and the Causative, as तिष्ठत्यासति (Des), अतिष्ठयपत् (Causative Aorist), Pre. स्थायति । Per. तस्थौ । I Fut. स्थाता । Past. Part. Pass. स्थायनः । प्रस्तीतः । प्रस्तीमः । Nouns. स्त्री । स्तूपः

स्यै ९६० खदने ।

960. ✓Khai 1. to be steady or firm. 2. to strike, hurt, kill. Pre. क्खति । Per. क्खौ । I Fut. खाता ॥

क्षै ९६१, जै ९६२, वै ९६३ क्षये । क्षायति । जजौ । ससौ । साता । 'धुमास्या-' (२४६२) इत्यत्र 'विभाषा घ्राधेट्-' (२४७६) इत्यत्र च स्यतिरेव ग्रहणं न त्वस्य । तेन एत्वसिञ्जलुक्चो न । सायात् । असासीत् ॥

961. ✓Kshai, 962. ✓Jai, 963. ✓Shai, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति । Per. क्खौ । I Fut. खाता । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामवान् । (VIII, 2. 53, S, 3032).

962. ✓Jai to wane, decline, decay. Pre. जायति । Per. जजौ । I Fut. जाता ॥

963. ✓Shai to decline. The ✓षा in VI. 4. 66, S. 2462 and II, 4. 78, S. 2376 refers to the Divadi ✓सा and not to the present root. Therefore there is not the ष substitution of VI. 4. 67 S. 2374 or the elision of सिष् by II, 4. 78 S. 2376. Thus the Ben: is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and not असात् । Pre. सायति । Per. ससौ । I Fut. साता । Bene. सायात् । Aorist. असासीत् । Pass. सायते । Caus. साययति । Aorist असीषयत् । Desi. सिषासति । Inten. सास्यते ॥

कै ९६४, गै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964. ✓Kai, 965. ✓Gai to sound, to caw. The word शब्द means a particular kind of sound, such as, singing, cawing &c. Pre. कार्याति । Per. कजौ । I Fut. काता । Noun. काकः ॥

965. ✓Gai to sing, to speak. Pre. गायति । Per. गजौ । I Fut. गाता । Bene. गेयात् । (VI. 4. 66, S. 2462.) Aorist, अगासीत् । Past. Part. Pass. गीत । Active गीतवान् । Ger. गीत्वा । Nouns. गायकः । गायकः । गायकः । प्रगीतः । गाथा उद्गीतः ॥

स्यै ९६६, स्रै ९६७ पाके ।

966. ✓Ṣai 967, ✓Ṣrai to cook Pre. शायति । Per. शजौ । I Fut. शाता ॥

967. ✓Ṣrai to cook, boil. Pre. शायति । Per. शजौ । I Fut. शाता । Caus. शययति । Past. Part. Pass. शतम् । शायम् । (VIII, 2. 43. S. 3017) शयितम् । Noun: शायः ॥

वै ९६८, ओवै ९६९ शोषणे । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'धुमास्या-' (२४६२) इतीत्वं तदपवाद । 'शर्लङि' (२३७४) इत्येत्वं 'गर्तित्वा-' (२२२३) इति सिञ्जलुक् च न । पाकपस्य शास्यिकात्वात् ॥

968. ✓Ṣai, 969. ✓Ovai to dry, wither.

The ✓Pā though occurring in VI. 4. 66, S. 2162, does not refer to this ✓Pā as it is Lākhanika and not original, for the same reason, VI 4. 67, S. 2374 does not cause the change in the Benedictive. Nor does II. 4. 77 S. 2223 cause the elision of the सिच् in the Aorist, Pre. वायति । Per. वयै । I Fut. वाता । II Fut. वास्यति । Imperative. वायतु । Imper. अवायत् । Potē. वायेत् । Bene. वायात् । Aorist. अवासीत् or अवात् । Desi. पिपासति । Inten. वाययते । Yañ luk. वापाति or वापेति । D. वापीतः । Imperfect. अवापेत् or अवापात् । D. अवापीताम् । Pl. अवापुः । Base:—वापायत् ॥

969. ✓Ovai to dry, to be languid or weary. Pre. वायति । Per. वयै । Caus. वाययति । Noun. वानं ॥

है ६७० वेष्टने । स्नायति ॥

970. ✓Shṭai to put on, adorn. Pre. स्नायति । Per. तस्मै । I Fut. स्नाता । Caus. स्नाययति । Aorist अतिष्ठत् ॥

है ६७० वेष्टने । 'शोभायां च' इत्येके । स्नायति ॥

970 A. ✓Shpai to put on, some say that it means to adorn. Pre. स्नायति ॥ Noun:—उष्णीषम् ॥

है ६७१ शोधने । दार्यात् । अघुस्वादेत्सिञ्जलुके न । दायात् । अदासीत् ॥

971 ✓Daip to purify, to cleanse.

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I. 1. 20, S. 2373), it does not take the ह in Benedictive nor does it elide its सिच् in the Aorist, as दायात् and not देयात्; अदासीत् and not अदात् । Pre. दार्यात् । Per. ददौ । I Fut. दाता । Bene. दायात् । Aorist. अदासीत् । Caus. दापयति । Aorist अदीदपत् ॥

पा ६७१ पाने । 'पाभ्राध्मा—' (२३६०) इति पिबादेशः । तस्यादन्तस्था-
चोपधागुणः ॥

972. ✓Pā to drink. Pre. पिबति । (The ✓Pā is replaced by ✓piha by VII. 3. 78, S. 2360. As पिब ends with ब, the ह is not penultimate and is therefore not guṇated.) Per. पये । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पिबतु । Imper. अपिबत् । Potē. पिजेत् । Bene. पेयात् । Aorist अपात् । Caus. पाययति or पाययते । Aorist अपीयत् । Desi. पिपासति । Inten. पेययते । Yañ luk. पापेति or पापाति or पायति । D. पापीतः । Imperfect Pl. अपापुः । Pot. पापायात् । Bene. पापेयात् । Aorist अपावात् । Plural अपापुः । Nouns: पः as सुरापः । पानम् । संपीतिः । पायुः । पेंकः । पापम् । पायः । पयः । पात्रम् ॥

घ्रा ६७१ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973. ✓ghrā to smell, 2. to kiss. Pre. जिघ्रति । (S. 2360). Per. जघ्री । जिघ्रि । Fut. घ्राता । Bene. घ्रेयात् । or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus. घ्राययति । Aor. अजिघ्रत् or अजिघ्रत् । Desi. जिघ्रासति । Inten. जेघ्रयते । yañ luk. जाघ्रति or जाघ्राति । D. जाघ्रेतः । Past Part. Pass. घ्रायः । घ्रातः । Active घ्रायमान । घ्रातमान । Nouns. व्याघ्रः । घ्रायम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाम्निस्योगयोः । धमति ॥

974. ✓Dhmā to blow (as a wind instrument), 2 to blow a fire. Here agnisanyoga means to blow a fire with the mouth. Pre. धमति । (S. 2360). Per. धपुमी । I Fut. धमाता । Potē. धमेत् । Bene. धमायात् or धमेयात् । Caus. ध्माययति Aorist

पठ्ठा ६७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्वादिष्यभ्यासेन' (२२६०) इति
वत्वम् । आधिष्ठा । 'उपभगान्त' (२२६०) इति वत्वम् । आधिष्ठाना । स्येयात् ॥

ज्ञा ६७६ अभ्यासे । मर्त्ति ॥

दाण ६७७ दाने । प्रणयस्त्वनि । देयात् । अदात् ॥

ह. ९७८ कौटिल्ये । दृष्टि ॥

२३७६ । अतश्च संयोगादेर्गुणः । ७ । ४ । १० ॥

2379. A root ending in short **अ** and preceded by a conjunct consonant, gets Guna in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of ~~any~~ affixes even, yet being subsequent it applies to ~~any~~ also. By I. 2. 5. S. 2242. the affixes of the Perfect,

other than चित् are कित् and consequently would not have caused Guṇa. This sūtra prevents that.

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vṛiddhi of कृत्? According to the Kāśīka, it does not debar the Vṛiddhi of कृत् caused by VII. 2. 115 S. 254. But according to the Siddhānta the present sūtra VII. 4. 10. being subsequent in order of the Aṣṭādhyaī to the Vṛiddhi sūtra, VII. 2. 115 S. 254. applies to that latter also. Thus we get hvri + ṇal = hva + ṇal (Guṇa caused by the present sūtra) = hvar + ṇal (I. 1. 70 S. 51) = hvār + ṇal (there is Vṛiddhi of the penultimate व by VII. 2. 116 S. 2282) = कङ्कार । Dual कङ्कारतुः । Pl. कङ्कः । 2nd S. कङ्कथे ।

First Future कुर्यात् । In the Second Future there is वृद्ध augment by VII. 2. 70. S. 2366. Thus we have कुरिष्यति ॥

In forming the Benedictive, the following sūtra causes Guṇa,

२३८० । गुणेऽतिसंयोगादयोः । ७ । ४ । २१ ॥

अतः संयोगादेर्दन्तस्य च गुणः स्याद्वकि वादाचार्यभातुके लिङि च । कुर्यात् । कङ्कारित् । कङ्कार्यात् ॥

2380. Guṇa is substituted for the final क in the root क (कर्त्), and in those roots ending in क, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Passive character कृत् or the Benedictive augment कर्त् follows.

NOTE:—The words कृतः, यकि and लिङि are understood here. Not so the word कृत् as its anuvṛitti is impossible. Thus कर्तते, कर्तयत्, स्मर्तते and स्मर्तयत् । This is an exception to I. 1. 5.

Thus कुर्यात् । The Aorist is कङ्कारित्, d. कङ्कार्यात् ॥

978. ✓ Hvi to be crooked Pre. कुरति । Per. कङ्कार । कङ्कारतुः । कङ्कथे । कङ्कथि । I Fut. कुर्यात् । II Fut. कुरिष्यति । Imper. कुरतु । Imper. कङ्कारतु । Pot. कुरेत । Bene- कुर्यात् । Pass. कुर्यते । Desi. कुर्यात् (VI. 4. 16. S. 2614. causes lengthening, VII. 1. 102. S. 2491 substitutes ड, which becomes ऊ by VIII. 2. 77. S. 354). Inten. कङ्कथते (VII. 4. 30. S. 2633). Yañ luk कङ्कति । D. कङ्कते । Imperative कङ्कतु । Jarbhvihi. 1st. S. कङ्कराणि । Imperfect कङ्कथे । Past. Part. Pass. कृतम् । Aot. कृतवान् ॥

स्तु ६७९ शब्दोपतापयोः । 'स्वरत्नसूति—' (२२७६) इति चेत् । सस्वरिथ—सस्वर्ये । वमयोस्तु ॥

979. ✓ Svri to sound, to pain.

The Present is स्वरति । The Perfect 3rd. S. is सस्वार । D. सस्वारतुः । 2nd S. सस्वरिथ or सस्वर्ये । The वृद्ध augment is optional by VII. 2. 44. S. 2279. But this वृद्ध option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following sūtra.

२३८१ । श्रुतः किति । ७ । २ । ११ ॥

यिज यकाच उगन्ताच्च पर्योर्मित्ति तोरियन् स्यात् । परमपि स्वरत्नादिविकल्पं जाधित्वा पुरस्तात्प्रतिषेधकायहारमसामर्थ्यादनेन निषेधे प्राप्ये कर्त्तव्यनियमाधिक्यमिदं । सस्वरिथ । सस्वरिथः परत्वात् 'कङ्कथोः क्' (२१६६) इति नियमिदं । स्वरिष्यति । स्वर्यात् । वास्वारीत् । कङ्कारिष्यात् ॥

2381. The augment वृद्ध is not added to an affix having an indicative क् or क् when it comes after the root स्मि, or after a monosyllabic root ending in ड, ङ, ञ or ञ in the Dhātupāṭha.

This sūtra VII. 2. 11. is prior in Aṣṭādhyāyī order to the sūtra स्वरितवृत्ति ६०. VII. 2. 44. S. 2279 that ordains option; but nevertheless it debaras that option; because this rule occurs in the general section of prohibition of वृद्ध which commences with नेद्विज कृति (VII. 2. 8) and is prior to the वृद्ध ordinance of VII. 2. 35. The present sūtra, therefore, would have totally debarred वृद्ध as in the Nishphā स्तुतः स्तुत ६०.

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of Kṛādi. (VII. 2. 13. S. 2293) for स्तु is not within the exception of that rule. Thus we get स्वरित and स्वरितम् ॥

In the Second Future there is compulsory वृद्ध augment by VII. 2. 70. S. 2366. As स्वरित्यति । The Benedictive is स्वर्यात् । The Aorist is अस्वारीत् or अस्वार्यति ।
७. अस्वरित्याम् or अस्वार्याम् ॥

979. ✓ Sṛi 1. to sound 2. to pain or be pained. Pre स्वरति । With सम् the root is Atmanepadi. As संस्वरते । Per. स्वर । स्वरतुः । स्वर्य or स्वरित । स्वरित । स्वरितम् । A. संस्वरे । संस्वरिषे । I Fut. स्वर्या । A. सं स्वरित or सं स्वर्या । II Fut. स्वरित्यति । A. स्वरित्यते । Imperative स्वरतु । A. संस्वरतःम् । Imper. अस्वरतु । Potent. स्वरत । A. संस्वरत । Bene. स्वर्यात् । A. सं स्वरियोष्ट । Caus. स्वारयति । Aor. अस्वरित । Desi. अस्वरित्यति, सुस्वर्यति । Inten. स्वारयते । Yañ luk स्वर्यति । D. स्वर्यतः । Past. Part. स्वर्यतः । Act. स्वर्यवान् । Ger. स्वर्यत्वा । Noun. स्वर्यः ॥

स्म ६८० चिन्तायाम् ।

980. ✓ Smri to remember. Some texts read the ✓ Dvri at this place next to ✓ Smri. It is conjugated like ✓ hvri. As स्मरति ६०. Noun स्मरः । Pre. स्मरति । Per. स्मर । I Fut. स्मर्या । II Fut. स्मरित्यति । Imperative. स्मरतु । Imper. अस्मरतु । Potent. स्मरत । Bene. स्मर्यात् । Aorist. अस्मारीत् । Caus. स्मारयति । When Ghaṭādi स्मारयति । Aor. अस्मरतु । Desi. सुस्मर्यते ॥

हृ ६८१ संवरणे ।

981. ✓ Hvri to cover (1) It is conjugated like ✓ hvri No. 978. Pre. स्वरति ॥

स्तु ६८२ गतौ । स्तुतिव्याजेट् । सत्यस । सत्तव । रिह् । स्त्रियात् । असाधोत् । असाध्याम् ॥

982. ✓ Sṛi to go. As this root is specially mentioned in VII. 2. 13. it does not take वृद्ध in the Perfect. As स्वर्य and स्वर्य । In the Benedictive there is its substitution in the room of the vowel ञ, as स्त्रियात् ॥

In the Aorist we have असाधोत् । dual असाध्याम् ॥

The following sūtra requires वृद्ध in the Aorist of स्तु ॥

स्तु ६८२ । स्तुतिव्याजेट् । सत्यस । सत्तव । रिह् । स्त्रियात् । असाधोत् । असाध्याम् ॥

ह्ययवेरत् । स्यात्कत्तिरि बुद्धि । वृद्धिस्तुत्या अस्मिना वाह्यव्यात् । 'सत्यस' औद्देश्यादिवाच्ये यद्येते । तेन भूवाद्योर्नाह । श्रीयती तु 'वाचाध्या' (२३६०) इति त्रिति धारादेवः । आकति ॥

2385. The **सिच्** of the *s*-Aorist gets the **वद** in the *Parasmaipada* after the roots **सु**, **शु** and **धुञ्** ॥

As **अस्मादीत्**, **अस्मादीत्**, **अस्मादीत्** । But **अस्तीष्ट**, **अस्तीष्ट**, **अस्तीष्ट** **वद** **अस्तीष्ट** in *Atmanepada*. Exception to VII. 2. 10 and 44.

The root **सु**, has an indicatory **ञ**, as it is read in the *Adādi* class as **सुञ्**, **सुतो**, (No. 32): the root **धुञ्**, has also an indicatory **ञ**; therefore the root **शु**, of this *sūtra*, according to some, refers to **सुञ्**, having an indicatory **ञ**, because it is read in the company of two roots one before and one after, each of which has an indicatory **ञ** । According to them the present is confined to the **सुञ्** of the *Svādi* class. Therefore the Aorist would be **अस्मादीत्** of this *Bhvādi* ✓**su**; and **अस्मादीत्** of the *Svādi* ✓**su**.

सु ६८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुबोध-सुबुद्धि । सोता ॥

988. ✓**Shu**, Pre. **सर्वति** । Per. **सुवाच** । सुबुवतुः । सुबोध । सुबुद्धि । सुबुद्धिम् । I Fut. **सोता** । Aorist. **अस्मादीत्** or **अस्तीष्ट** । Pass. **सुवते** । Aor. **अस्माचि** । Desi. **सुसुवति** । Inten. **सोसुवते** । Yāñ. **लुक् सोवोति** । Past. Part. Pass. **सुतः** । Ger. **सुत्वा** । Noun. **सव्यम्** ॥

शु ६८९ श्रवणे ।

989. ✓**Sru** to hear.

In conjugating this root the following *sūtra* applies.

२३८६ । श्रुवः श्र च । ३ । १ । ७४ ॥

श्रुवः श्र इत्यादेशः स्यात्, अनुप्रत्ययश्च । श्रयोऽपवादः । श्रोति-त्वाङ्गात्तेर्गुणो न । श्रयोति । श्रयुतः ॥

2386. And **श्र** is the substitute of **शु**, and there is the affix **श्रु** after it, when a *sārvaadhātuka* affix denoting an agent, follows.

This debars the *Bhu*-Class *vikarapa* **श्रप्** । As the *vikarapa* **श्रु** is **दिङ्** (as it has no indicatory **प्** 1. 2. 4.), there is no *guna* of the vowel of the root. Thus **शु + श्रु + तिप् = श्र + शु + ति = श्रयोति** 'he hears'; **श्रयुतः** 'they two hear'.

In forming the plural, the following *sūtra* applies.

२३८७ श्रुश्रुवोः सार्वधातुके । ६ । ४ । ८६ ॥

श्रयोतिः अनुप्रत्ययान्तः कावोऽङ्गस्य चासंयोगपूर्वोदात्तस्य यण्यदन्तादौ सार्वधातुके । **श्रवोऽपवादः । श्रवन्ति । श्रयोमि । श्रवः - श्रयुवः । श्रवः - श्रयुवः । सुबोध । सुबुद्धि । श्रयु । श्रयुवति । श्रयुयात् । श्रुयात् । अस्मादीत् ॥**

2387. The semi-vowel **श्** is substituted for the **व** of **शु**, and for that of **श्रु** (the characteristic of the fifth class roots), before a *sārvaadhātuka* affix (III. 4. 113) beginning with a vowel, when the stem consists of more than one syllable and the **व** is not preceded by a conjunct consonant.

NOTE:—Thus **शु-सुवति**, **सुवतुः**; **असुवन्** so also with **शु**—as **सुवन्ति**, **सुवन्तु** । **असुवन्** । Why do we say "of **शु** and **श्रु** formed stems"? Observe **श्रयुवति**, **श्रवन्ति** from Intensive bases, by the elision of the **श्र** affix. The **श्र**, elided is in the

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in ङ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe कुमुवत्, कुमुवुः (VI. 4. 77). So also not in चापमुवन्ति and राधमुवन्ति as the ङ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उवङ् substitute. Thus द्र + मु + क्ति = द्रयवन्ति (and not मुवु क्ति).

989. ✓ Śru to hear. Pre. द्रयोति । द्रयुतः । द्रयवन्ति । द्रयोषि । द्रयुषः । द्रयुष । द्रयोमि । द्रयुमः or द्रयवः । द्रयुमः or द्रयमः । With सं the root is ātmanepadi. As संद्रयुते । D. संद्रयवाते । P. संद्रयवते । Per. द्रुषाव । A. संद्रुषुते । द्रुषुवतः । द्रुषोच । द्रुषुच । द्रुषुम । I Fut. द्रोता । A. संद्रोता । II Fut. द्रोष्यति । A. संद्रोष्यते । Imperative द्रुषोतु । A. संद्रयुताम् । द्रुषु । द्रयवन्ति । Imper. द्रुषोत । अद्रयुताम् । A. समद्रयुत । Poten. द्रयुषात । A. संद्रयवीत । Bene. द्रुषाम् । A. संद्रोषेष्ट । Aorist. अद्रोषीत् । A. समद्रोष्ट । Caus. द्रयवति । Aor. अद्रिषवत्, or अद्रुषवत् (VII. 4. 81. S. 2678). Desi. द्रुषु वते । Inten. द्रोषु यते । Yāh luk. द्रोषु वीति or द्रोषोति । Per. Part. Parasmai. द्रुषु-जान् । Nouns. द्रुतिः । द्रवर्षी । द्रोषः । द्रोषिः ॥

ध्रु ९६० स्थैर्ये । ध्रवति । ध्रयं कुठादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. ✓ Dhru to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭṣāli sub-division also, where it has the sense of motion. Pre. ध्रवति । Per. दुधाव । दुधुवतः । दुधोच or दुधुविच । Noun. ध्रुव ॥

दु ६९१, दु ६६२ गतौ । दुदोष-दुदविष । दुदुविच । दुदोष । दुदुष 'विचि-' (२३९२) इति चङ् । अदुदुषत् ॥

991. ✓ Du, 992 ✓ Dru to go, move. Pre. दवति । Per. दुदाव । दुवुवतः । दुदोच or दुदविच । दुदुविच । I Fut. द्रोता । Nouns. दवः । संदावः । दूनः । दूतः ॥

992. ✓ Dru, to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुद्राव । दुद्रवतः । दुद्रेच । दुवुच । I Fut. द्रेभा । II Fut. द्रेष्यति । Aor. अद्रुद्रवत् । The चङ् affix is used here. (S. 2312) Caus. द्रावयति । Aorist अद्रुद्रवत् or अद्रिद्रवत्, (VII. 4. 81. S. 2578). Desi. दुद्रवति । Inten. द्रोद्वयते । Yāh luk. द्रोद्वेति । Nouns. द्रेणः । द्रविणम् । द्रिद्वुः ॥

जि ६९३, जि ६६४ अभिभवे । अभिभवे न्यूनीकरणं न्यूनीभवन् च । आदौ सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । 'अध्येतुं श्नायतोत्यर्थः' । 'विदराभ्यांजिः' (२६८५) इति तङ् । 'पराजितसोढः' (५८८) इत्यपा-ठान्त्वम् ॥

993. ✓ Ji 994, ✓ Jri to conquer, overcome. The word abhibhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As अजुषु जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अजयवन्तः पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is ātmanepadi because of S. 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. जवति । Per. जिवाव । See जि already given before. Nouns :- जयत्रयः । अजुजित्, जयी ॥

994. ✓ Jri, to conquer. Pre. जयति । Per. जिज्जाय । जिज्जयतुः । जिज्जयिष or जिज्जये । जिज्जयिष । I. Fut. ज्येता । II. ज्येयति । Imperative. जयतु । Imper. अजिज्यत । Poten. जयेत् । Bene. ज्योयान् । Aorist. अज्जोयत् । Caus. जाययति । Aor. अजिज्जयत् । Desi. जिज्जयति । Inten. जेज्जोयते ॥

जु ६६६ इति सौत्र धातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995. ✓ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhātupāṭha, but it is a Sūtra root. Pre. जवति । Caus. जावयति । Aor. अजोजवत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जवनम् । जूः । जवः । जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUB-SECTION.

अथ डीङन्ता इतिः ॥

Now the roots up to डीङ् (No. 1017) are इतिः and Atmanepadī.

स्मिङ् ९९९ ईषदस्मने । स्मयते । सिम्बिये । सिम्बियायद्धे=सिम्बियिष्ये ॥

996. ✓ Smiñ, to smile. Pre. स्मयते । Per. सिम्बिये । सिम्बियायद्धे (‘ध्वे’) । सिम्बिये । सिम्बियिष्ये । I. Fut. स्मेता । II. Fut. स्मेयते । Imperative. स्मयताम् । Imper. अस्मयत । Poten. स्मयेत् । Bene. स्मेयोष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्माययते । Aor. अस्मिष्यत् । Desi. सिम्बियायति । Inten. सेज्जोयते । Yañ luk. सेज्जेति । Past. Part. Pass. स्मितः । Ger. स्मत्वा । Noun. स्मरम् ॥

गुङ् ६६७ अव्यक्तं शब्दे । गवते जुगुवे ॥

997. ✓ Guñ, to speak indistinctly. Some read ✓ गुञ् धारणे after this root is wrong. Pre. गवते । Per. जुगुवे । जुगुविषे । जुगुविष्ये । I. Fut. गोता । II. Fut. गोयते । Imperative. गवताम् । Imper. अगवत । Bene. गोयोष्ट । Aorist. अगोष्ट । (Condi. अगेयत । Caus. गावयति । Aor. अगूगवत् । Desi. जुगुवते । (VI. 4. 16. S. 2614) Inten. जोगुवते । Yañ luk. जोगेति । Past Part. Pass. गुप्तः । Ger. गुप्त्वा । Nouns. गोचम् । गवाक्षः । गवमम् ॥

गाङ् ६९८ गतौ । गाते । गाते । गाते । इट एत्वे कृते वृद्धिः । गै । लङ् इटि । अगे । गेत । गेयाताम् । गेरन् । गासीष्ट । ‘गाङ्गुटादिभ्यः--’ (२४६१) इति सूच इङादेशस्यैव गाङो ग्रहणं न त्वस्य । तेनाङिस्त्वात् ‘गुमास्या--’ (२४६२) इतीत्यं न । अगास्त । अगादिकोऽयमिति हरदत्तादयः । फले तु च भेदः ॥

998. ✓ Gāñ, to go.

It is thus conjugated. गा + ञप् + ते = गा + अ + ते = गाते । The dual is गा + ञप् + जाते = गाते । The Plural is गा + ञप् + ऋ = गा + अ + ऋते (VII. 1. 5. S. 2258) = गाते । In the dual गा + ञप् becomes by coalescence गा for the rule of अवयवोच्चेः being antarahga applies first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any गा which is a portion of a इत् affix. In the First, Person Singular the affix इट् is changed to ए, and we have गा + ञप् + ए = गा + अ + ए = गा + ए = गै ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + इ = अवे by VI. 1. to 87. S. 69. The Benedictive is गासीष्ट । The sūtra गाङ्गुटादिभ्यः (S. 2461) refers to that ✓ गा which is the substitute of ✓ ञ्; and not to this ✓ गा । Therefore this ✓ गा is not इत्, and consequently the sūtra चुभास्या &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no इ । In other words the form is not गेयात् ॥

धृक् १००६ अवच्छंसने । धरते । दधे ॥

1009. ✓ Dhrīṇ, to hold, to suffer, to destroy. It is conjugated like ✓ Dhrāi.
Pre. धरते । Per. दधे ॥

मेढ्र १०१० प्रणिदाने । प्राणिदानं त्रिनिमयः प्रत्यर्थणं च । प्रणिमयते ।
‘नेर्नाद-’ (२२८५) इति शास्त्रम् । तच्च घुप्रकृतिमाहिति पठित्वा द्वितो मां प्रकृतिरिति
सहस्येष्टत्वात् ॥

1010. ✓ Men to exchange or barter. The word praṇidāna means exchanging, to give something in return. Pre. मयते । With the Prepositions प्र and नि we have प्रणिमयते । The न is changed to ण by S. 2285. The form माह of that sūtra includes the मेढ्र also. For मे also assumes the form मा by VI. 1. 45, and moreover it has the indicatory क् । In fact we read the following iṣṭi under VIII. 4. 17, S. 2285. मा इति माह् मेढ्री यद्वयमिच्छते ‘By the word मा in the sūtra, both the verbs माह् and मेढ्र are to be taken, and not the roots मी or मि or मा, माके though they also assume the form मा by VI. 1. 50.’ The general rule is मा मादा यद्वयेषु अत्रियेषः ‘the forms gā, mā, and dā include all roots that are originally gā, mā, dā or which assume these forms by VI. 1. 45 and 50.’ This rule would have included ✓मी, ✓मि and ✓मा माने also. The iṣṭi prevents this. In explaining I. 1. 21, छायाचवदापु Patanjali refers to VIII. 4. 17, and states that the word घु मा of that aphorism should be taken to mean घुप्रकृतिमाह्, i. e. घुप्रकृतिश्च माह्, च “Ghu roots, the originals of ghu roots and the root माह् and the originals that assume the form माह्.” Thus the sūtra VIII. 4. 17, applies not only to that ghu दा and धा as प्राणिदाता, प्राणिधाता ; but to the originals दे and धे also as प्राणि दयते, प्राणिधयते though here दे and धे have not assumed the form दा and धा and are not strictly ghu. Similarly VIII. 4. 17 applies not only to the root मा but to the originals also ; with this proviso that the originals must have an indicatory क्. Thus not only we have प्राणिमाता but प्राणिमयते also. The rule VIII. 4. 17, ‘mentions मा only ; the root मे assumes the form मा before ṛdhaūātuka affixes by VI. 1. 45 ; but not before शप् of the Present. Therefore शास्त्र rule strictly cannot apply to मयते । Hence the necessity of explaining the sūtra घुमा (VIII. 4. 17) by घुप्रकृति माह्, Per. ममे । 2nd. S. ममिषे । 1 Fut. माता । 2nd. S. माताने । II, Fut. मास्यते । Imperative मयताम् । Imper अमयत । Potent. मयेत । Bene. मासीष्ट । Aurist. ममास्त । Caus. माययति । Aor. ममीमयत् । Desi. मित्सने । VII. 4. 54. S. 2833, and VII. 4. 49. S. 2312, Inten. मेमीयते (VI. 4. 66. S. 2462). Yañ luk मामाति । D. मामीत । Past. Part. Pass. मितम् । Ger. अपमाय यावते । अपमित्य ॥

देक् १०११ रक्षणे । दयते ॥

11 ✓ Deñ to protect, cherish.

The Present is दयते । In forming the Perfect, the following sūtra applies,

३३८८ । दयतेर्दिगि लिटि । ३ । ४ । ८ ॥

‘दिगादेवेन द्वित्वाभाधनमिच्छते’ इति दृष्टिः । दिग्ये ॥

2388. दिगि is substituted for दे (दयते), in the Perfect.

As चव दिग्ये, चव दिग्याते, चव दिग्यरे ॥ The root देक्, ‘to protect’ (Bhu. 1110) is to be taken, and not दव ‘to give’ (Bhu. 510), for that root forms its Perfect by

चाम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute दिदि debars reduplication according to the Kāśikā.

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३८९ । 'स्थाध्वोरिच्छ । १ । २ । १७ ॥

अनघेरिदादेवः स्य त् तिष्ठ कितल्यात् । अदित । अदिधाः । अदिधि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *kit* after *stha* "to stand" and *ghu* (I. 1, 20) verbs, and these verbs change their *ka* into *ch* before these terminations.

Note : The roots स्था 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' द्वे 'to pity' धे 'to feed' हो 'to out' change their vowels into *ch* before the terminations of the Aorist of the Atmanepada ; and those terminations are also *kit*. As उपास्थित, 'he worshipped उपास्थितात्म् । उपस्थितः ; अदित 'he gave' अधित 'he fed.'

The root देह् is ghu. So its Aorist is अदित । 2nd S. अदिधाः । 1st S. अदिधि ॥

1011. ✓ Deh to protect, cherish. Pre. दधते । Per. दिधे । दिध्याते । दिधिरे । दिधे I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दधताम् । Imper. अदधत् । Pote. दधेत् । Bene. दादीष्ट । Aorist अदिन् । Ger. प्रदाय ॥

रथैङ् १०१२ गतौ । श्यायते । शश्ये ॥

1012. ✓ Śyāñ to go, move. Pre. श्यायते । Per. शश्ये । शश्याते । शश्याथे । I Fut. श्यात । II Fut. श्यास्यते । Imperative श्याताम् । Imper. अशयात् । Pote. श्यायेत् । Bene. श्यादीष्ट । Aorist अशयात् । Caus. श्याययति । Aor. अशियत् । Desi. शिश्याते । Inten. श्राश्यायते । Yāñ luk श्राशयाति । Ger. अशयायः । Nouns श्रान् 'fat,' श्रान् or श्रानः

प्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । प्ये । प्याता ॥

1013. ✓ Pyañ, 1014 ✓ train to grow, increase, swell. Pre. प्यायते । Per. प्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014. ✓ Trañ to protect, cherish. Pre. त्रायते । Per. तत्रे । Past Part. Pass. त्रात । त्राथ ॥

पूङ् १०१५ पवने । पवते । पुपुवे । पविता ॥

1015. ✓ Pāñ to cleanse, purify. Pre. पवते । Per. पुपुवे । I Fut. पविता । II Fut. पविष्यते । Imperative पवताम् । Imper. अपवत् । Pote. पवेत् । Bene. पविदीष्ट । Aorist. अपविष्ट । Caus. पावयति । Aor. अपीपयत् । Desi. विपविषते । Inten. पोपुवते । Yāñ luk पोवेति । Past Part. Pass. पूतम् । पवितम् । Past Part. Aor. पूतवान् । पवितवान् । Ger. पविता or पूत्वा । Nouns: पोत्रम् 'mouth of a hog,' पवित्रम् 'sacred grass.

मूङ् १०१६ बन्धने । मवते ॥

1016. ✓ Māñ to bind, fasten, tie. Pre. मवते । Per. मुमुवे । I Fut. मविता । Caus. मावयति । Aorist अमीमवत्. (VII. 4. 80 S 2577). Desi. मुमुवते । Ger. मूत्वा ॥

डौङ् १०१७ विहायसा गतौ । डयते । डिङ् । डयिता ॥

1017. ✓ Dīñ 1. to fly, pass through the air, 2. to go. Pre. डयते । Per. डिङ् । डिङ्गिथे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Imperative डयताम् । Imper. अडयत् । Pote. डयेत् । Bene. डयिदीष्ट । Aorist अडयिष्ट । Caus. डाययति Aor. अडोडयत् । Desi. डिडयिषते । Inten. डेडीयते । Yāñ luk डेदेति । Past Part. Pass. डयितः । Ger. डयित्वा ॥

Here end the Atmanepad roots,

तु १०१८ प्लवनतरययोः ॥

1018. ✓ Tṛi to float, to cross over.

In conjugating this root the following sūtra applies :

२३९० । अत इदुतोः । ७ । १ । १०० ॥

अदन्तात् धातोरङ्गस्य इत्स्यात् ॥

+ इत्योत्पात्तार्था गुणवृद्धौ विप्रतिषेधेन + । तरति । 'अच्छात्ताम्' (२३८३) इति गुणः । तुल्य -' (२३०१) इत्येत्सम् । तेरतुः । तेरः ॥

2390. For the final long अ of a root, there is substituted इ I. 1. 51).

NOTE:—As किरति गिरति from कृ and गृ of the Tudādi class. आस्तोर्यम् विसोर्यम्. from स्तृ, the lengthening is by VIII. 2. 77. Why do we say of a root ? Observe प्रतुल्याम्, मातुल्यम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिच्छी-ति from कृ 'to scatter.'

Thus तृ + अप् + ति = तिर + अप् + ति । Now applies the following.

Vārtikā - The rules of इ and उ are set aside by the rules of गुण and णि-दिधि, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the इत्स्य rule being antarangā is stronger than the गुण rule. Hence the necessity of this vārtikā. Therefore we have तृ + अप् + ति = तर + अप् + ति (Guna) = तरति ।

In the Perfect, the sūtra VII. 4. 11. S. 2383 applies and we have ततार । In the dual, the sūtra VI. 4. 122 S. 2301 applies, and we have तेरतुः । तेरः ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इद् by the following.

२३९१ । वृत्तो वा । ७ । २ । ३८ ॥

वृद्धवृद्ध्यामदन्ताद्धेटो दीर्घो वा स्याच्च तु लिटि । तरोता--तरिता । 'वलिटि' इति किम् । तेरिच । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । तीर्वात् ॥

2391. The इद् is optionally lengthened after वृद्, वृज् and after roots ending in long अ, except in the Perfect.

Thus तरिता or तरोता । Why do we say except in the Perfect ? Observe तेरिच । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII. 2. 77. S. 354). As तीर्वात् ॥

NOTE:—As वरिता । वरीता । प्रावरिता । प्रावरीता । आकारान्तोभ्यः । तरिता । तरोता । आस्तरिता । आस्तरिता । वृत् इति किम् । करिष्यति । हरिष्यति । अलटोत्येव । ववरिच । तेरिच । Why do we say 'after वृ and long अ ending roots' ? Observe क्षरिष्यति and हरिष्यति ॥

In forming the Aorist the following sūtra applies:—

२३९२ । सिचि च परस्मै पठेषु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र वृत् वटो दीर्घो न । अतारिष्टाम् ॥

2392. The इद् is not lengthened after वृ and अ ending roots, in the s-Aorist of the Parasmaipada.

As प्रावारिष्टाम्, प्रावारिबुः, अतारिष्टाम्, from तृ प्लवनतरययोः । आस्तरिष्टाम्, आस्तरिबुः, from स्तृ आच्छादने ; but प्रावरिष्ट, प्रावरीष्ट in the Atmanepada.

1018. ✓ Tṛi: 1. to float, 2. to cross over. Pre. तरति । Per. ततार । वेरतुः । तेरः । तेरिच । तेरतुः । तेर । ततार or ततर । तेरिच । तेरिच । I Fut. तरिता, तरोता । II Fut,

तद्विधति, तद्विधति । Imperative तद्वत् । Imper. अतद्वत् । Poten. तद्वत् । Bene. तीर्थात् ।
Aor. अतद्वत् । अतद्विष्टम् । अतद्विष्टम् । अतद्विष्टम् । Desl. तित्तीर्थति । तित्तीर्थति ।
तित्तीर्थति । Inten. तातीर्थते । Yān luk तातर्ति । D. तातीर्थः । P. तातित्ति । 2nd S.
तातर्ति । D. तीतीर्थः । Imperative तातर्तु or तातीर्तात् D. तातीर्ताम् P. तातित्तु । 2nd
S. तातर्ति । 1st S. तातर्ताम् ॥

अथाष्टवन्नुदात्तः ॥

गुप १०१९ गोपने ।

1019. ✓Gup to hide, (to despise according to Maitreya).

तिज १०२० निश्चाने ।

1020. ✓Tija to sharpen (to endure or forgive.)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. ✓Manā to worship, (to ask).

बध १०२२ बन्धने ।

1022. ✓Badha to bind, (to loathe).

In conjugating these roots, the following three sūtras apply.

२३८३ । गुप्तित्जकिङ्घ्यः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2393. After the verbs गुप् 'to despise' तिज् 'to forgive' and कित् 'to heal' comes the affix सन् ॥

२३८४ । मान्बधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य । ३ । १ । ६ ॥

सूत्रद्वयोक्त्यर्थः सस्यात् मानादीनामभ्यासस्यकारस्य दीर्घश्च । 'गुपेर्निष्ठायां' । 'तिजे ।
कामायाम्' । 'कितेर्वाधिप्रतीकारे' 'निरुधे' 'अपनयने' 'नाशने' 'संशये' च । 'मानेर्निष्ठायां' ।
'प्रतिविधत्तविकारे' । 'दानेराज्ञे' । 'शानेर्निष्ठायां' ॥ 'सनाद्यन्ताः -' (२३०४) इति धातुत्वम् ॥

2394. The affix सन् comes after the verbs मान 'to honor,' बध 'to bind,' दान 'to cut' and शान 'to whet,' and long ई is the substitute of the ए (VII. 4. 79) of the reduplicative (VI. 1. 4) syllable.

This affix is to be added to the above verbs when they have the following meaning ✓Gup to 'despise,' ✓Tij 'to endure' and ✓Kit 'to heal,' 'to curl,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt,' ✓Man 'to ask' ✓Badh 'to loathe' ✓Dan 'to straighten' ✓Śana 'to whet' according to the following vārtikas :—

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Gup when it has the sense of to blame or despise,

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Tij when it means 'to forbear.'

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Kit when it means 'to heal' 'to restrain or punish,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt'.

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Man when it means 'to ask.'

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Badh when it means mental perturbation.

Vārtika ; The affix सन् is added to ✓Dan when it means to straighten,

Vārtika The affix सन् is added to ✓śan when meaning 'to sharpen.'

The stems ending in **सन्** &c. are dhātus or roots by S. 2304. When **सन्** is added there is reduplication by the following.

२३९५ । सन्त्यहोः । ६ । १ । ८ ॥

सकन्तस्य यकन्तस्य च प्रथमेकाचो द्वे स्तोऽजादेल् द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुणितभक्तः किञ्चित् । निम्नाद्यर्थका यदायुदात्तेतो दानशानो च स्वरितेते । यते नित्यं सकन्ताः । अर्थाभारेत्कन्-मुक्तन्काभुरादयः । अनुक्तन्त्य केवलेऽचरितार्थत्वात्सकन्तात् । धातोरित्यविहितत्वात्सनेऽच नार्थधातुकात् । तेनेद्गुणौ न । लुगुप्सते । लुगुप्, सांचक्रे । तितितते । मीमांसते । भवभावः । चर्चम् । जीभसते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in **सन्** (Desiderative) or **यद्** (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE:—The word **सन् यद्** should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes **सन्** and **यद्** follow, a non-reduplicate root is reduplicated.” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment **इद्** would not, as in **चटिडिषति**, **अशिषिषति**. The phrase **धातोरनभ्यासस्य** is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus **पक्ष + सन्** (III. 1. 7) **पक्ष**, reduplicate **पिपक्षति** (VII. 4. 79).

The roots $\checkmark$ Gupā &c. with the exception of $\checkmark$ Kit, when having the senses of ‘despising’ &c. are anudatteta and not otherwise. The roots $\checkmark$ Dānā and $\checkmark$ śānā are svariteta. These roots are always found with **सन्** added to them. Without **सन्** we never find them conjugated either in the *Ātmanepada* or the *Parasmaipada*. When they have different meanings from those given to them in the above *vārtikas*, namely when they have the *Dhātupāṭha* meaning of **गोपय** &c. they are considered to have no indicative letters attached to them, and then they belong to the *Churādi* class. Thus $\checkmark$ Gup to speak is *Churādi* No. 231; $\checkmark$ Tij ‘to sharpen’ No. 110, $\checkmark$ Māna ‘to honor’ No. 299, $\checkmark$ Badh ‘to bind’ No. 14. The *Ātmanepada* affixes are added to the roots ending in **सन्**, because in the case of these roots having the indicative letter **ञ** anudatta as final there is no scope for the *Ātmanepada* affixes. For the simple roots **गुप** &c. are never found conjugated as **गोपते**, and so the Anudatta indicative **ञ** in **गुप** &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots $\checkmark$ Gupa &c. should be conjugated in the *Ātmanepada*; but that the *san*-added root $\checkmark$ Gup is to be so conjugated.

The affix **सन्** here is not an *Ārdhadhātuka* affix, as it is in the regular *Desideratives*: because this **सन्** is not ordained to be added to roots: but to specific terms ‘gup’ ‘tij’ &c. It is only where **सन्** is added by force of the *sūtra* **धातोः** (III. 1. 7, S. 2608) that it is *Ārdhadhātuka*. The significant use of the word *dhātoḥ* in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding *sūtras* III. 1. 5 and 6, shows that the **सन्** of these two latter *sūtras* is not an *Ārdhadhātuka* affix. Therefore it does not take the augment **इद्** nor does it cause *Guṇa*.

As **लुगुप्सते** ‘he censures or despises’; **तितितते** ‘he endures patiently’; **चिकिषते** ‘he heals’. But **गोपायति** ‘he protects’; **तेजयति** ‘he sharpens’; **संकेतयति** ‘he makes sign.’

When **सन्** is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, **गुप+सन् = जुगुप् + स** (VII. 4. 62) = **जुगुप्स** to which is added the third person singular termination **सते = जुगुप्सते** ॥

The **सन्** is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below : **मीमांसते** 'he investigates', **भीक्ष्वस्ते** 'he loathes', **दीक्षांसते** 'he straightens', **शीघ्रांसते** 'he sharpens.' The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of **सन्** becomes optional. Thus **मानयति**, **क्षीयति**, **दानयति** and **निजानयति** are also valid forms.

Nora. The **✓Gup** 'to be agitated,' (Divādi No. 123), and **✓Gupā** to 'protect' (Bhuādi 422), are not to be taken for the purposes of this sūtra, because **✓Gup** here is read along with **✓Tij**, and therefore it refers to that **✓Gup** of the Dhātupāṭha which is followed by **✓Tij** : and which is anudatteta. In fact the anubandha **ञ** in **✓Gupa**, **✓Tija**, &c is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter **ञ** being anudatta, makes these **✓Gup** &c ātmanepadi. Though **✓Gup** &c are not full roots, but root elements, for the full root is **gup + san**, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim **अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विधेयकं भवति** (See Kāśikā I. 3. 62) For if a mark (such as the anudatta **ञ** in **✓Gupa**) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root-element **✓Gupa** cannot be conjugated in the Atmanepada, the full root **✓Jugupsa** is Atmanepadi by virtue of the indicatory anudatta anubandha **ञ** of **✓Gup**.

1019. **✓Gup**, to hide. **Pre.** **जुगुप्सते**. **Per.** **जुगुप्सांचक्रे**. I Fut. **जुगुप्सिता** II Fut. **जुगुप्सिष्यते**. Imperative **जुगुप्सताम्**. Imper. **अजुगुप्सत**. **Poten.** **जुगुप्सेत** **Bene.** **जुगुप्सिष्य**. Aorist **अजुगुप्सिष्य** ॥

1020. **✓Tij**, to sharpen, whet : but here 'to forgive.' **Pre.** **तितिक्षते**. **Per.** **तितिक्षांचक्रे**. I Fut. **तितिक्षिता**. II Fut. **तितिक्षिष्यते**. Imperative **तितिक्षताम्**. Imper. **अतितिक्षत**. **Poten.** **तितिक्षेत**. **Bene.** **तितिक्षिषीष्ट**. Aorist **अतितिक्षिष्ट** ॥

1021. **✓Māna** 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate.' **Pre.** **मीमांसते**. **Per.** **मीमांसांचक्रे**. I Fut. **मीमांसिता** ॥

1022. **✓Bandha** to bind, fasten : but here 'to loathe.' **Pre.** **भीक्ष्वस्ते**. Thus **क्ष् + सन् + शीष् + ते = क्षक्ष् + सन् + शीष् + ते = क्षिक्ष् + स + ते** (VII. 4. 79. S. 2317) = **क्षीक्ष् + स + ते** (III. 1. 6. S. 2394) = **क्षीक्ष् + सते** (VIII. 2. 37. S. 326) = **क्षीक्ष् + संते** (VIII. 1. 55. S. 121).

रश्म १०२३ रांभस्ये । आरभते । आरंभे । रब्ध्या । रप्स्यते ॥

1023. **✓Rava** to long for, be eager, 2. to embrace. **Pre.** **आरभते**. **Per.** **आरंभे**. **आरंभिषे**. **आरंभिष्ये**. I Fut. **आरब्ध्या**. II Fut. **आरप्स्यते**. Imperative. **आरभताम्**. Imper. **आरभत**. **Bene.** **आरप्सिष्य**. Aorist. **आरब्ध**. Caus. **आरम्भयति**. Aor. **आरारम्भत्**. Desi. **आरिप्सते**. Inten. **आरारम्भते**. **Yān luk** **आरारम्भीति**. **आरारब्धि**. d. **आरारब्धः**. Pl. **आरारम्भि**. **वीद्** **आरारम्भाणि**. **सङ्.** **आरारप्**. Nouns: **आरम्भः**. **आरम्भकम्**. **रम्भा**. **रम्भः** ॥

दुलभश्च १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. **✓Dulabhash** to get, obtain. **Pre.** **लभते** ॥

स्वञ्ज १०२५ परिष्वज्जे ।

1025. ✓ Śhrvañja to embrace.

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix शप् ॥

२३६६ । दंशसञ्जस्वञ्जौ शप् । ६ । ४ । २५ ॥

2396. The nasal of दंश्, संञ् and स्वञ्ज, is elided before the विकारण शप् of the roots of the Bhū class.

NOTE: Thus दंशति, सञ्जति and परिष्वजते for the change of the ङ् of स्वञ्ज, to ञ् see VIII, 3. 65.

२३६७ । रञ्जौ रञ् । ६ । ४ । २६ ॥

शेनं शपि नलोपः । स्वञ्जते । परिष्वजते । 'अनिर्दिष्टादिभिस्त्वञ्जीनां लिटः कित्, छि वा' इति व्याकरणान्तरम् । देभतुः । 'स्वञ्जे' इति भाष्ये वाहरावेकदेशानुमत्या दृष्टाव्यापीयते । 'सदेः परस्वलिटि' (२३६९) इति सूत्रे ' + स्वञ्जोऽपसंख्यानम् + ' । अतोऽभ्यासात्परस्व इत्वं न । परिष्वज्यते-परिष्वज्जे । सत्यजिजे-सत्यज्जिजे । स्वङ्क्ता । स्वङ्क्ते । स्वञ्जेत । स्वङ्क्तीष्ट । शस्यज्जत् 'प्राक्सितात्-' (२२७६) इति षत्वम् । परिनिर्वभ्यस्तु 'सिवादीनां वा-' (३३५६) इति विकल्पः यत्तदर्थमेव 'उपसर्गास्तुभ्येति-' (२२७०) इत्येव सिद्धे स्तुस्वङ्क्याः 'परिनिजि-' (२३७५) इत्यप्युपसर्गादानम् । पर्यङ्क्ते-पर्यङ्क्ते ।

2397. The nasal of रञ्ज is also elided before शप् ॥

NOTE:—As रञ्जति, रञ्जतः, रञ्जन्ति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sūtras in which the anuvṛitti of rañj only runs and not of dañs &c.

Thus स्वञ्जते । परिष्वजते । In another grammar we find the following

Rule. The roots दंश्, संञ्, दम्भ and स्वञ्ज are optionally कित् when the affix of the Perfect follow.

[NOTE:—See I. 2. 6. in Kāśikā, where however श्च 'optionally' is omitted.]

Thus देभतुः । Moreover we find the example सत्यज्जे in the Mahābhāṣya See VIII. 3. 118 S. 2361. Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only.

The ङ् is not changed to ञ् after the reduplicate in the case of परिष्वज्ये owing to the following.

Varṇā:—In the sūtra VIII. 3. 118 S. 2361 (सदेः परस्वलिटि) we must enumerate स्वञ्ज also, i. e., the prohibition of that sūtra applies to the ✓ स्वङ्क्ते also. Therefore there is no ङ् change after the reduplicate.

Thus परिष्वज्ये where the लिट् is कित् and causes the elision of the nasal, or परिष्वज्ये where the लिट् is not treated as कित् ॥

Similary 2nd Person Singular of the Perfect in संस्वजिजे or स्वस्वजिजे ॥

1st.-Future स्वङ्क्ता । 2nd. Future स्वङ्क्ष्यते ॥

Pot: स्वञ्जेत । Benedictive स्वङ्क्तीष्ट । Aorist. प्रति + अस्वङ्क्ते । Here ङ् is changed to ञ् by VIII. 3. 63 S. 2276, read with VIII. 3. 65 S. 2270. But this change is optional by the VIII. 3. 73 and 71 S. 2275 and 2359 when the upasargas are परि, नि and वि । For this purpose of विकल्प only, the roots स्तु and स्वञ्ज have been repeated in the sūtra VIII. 3. 70 S. 2275, though their ङ् would have been changed

to be by VIII. 3, 65 S. 2270 after pari, ni and vi also. Thus we have :—पर्यव्यक्तं
or पर्यव्यक्तम् ॥

1025. ✓Shvañja to embrace, oldsp. Pre. स्वञ्जते । Per. स्वञ्जते or स्वञ्जते ।
स्वञ्जते or स्वञ्जते । स्वञ्जते । I Fut. स्वञ्जताम् । II Fut. स्वञ्जते । Imperative
स्वञ्जताम् । Imper. स्वञ्जते । Poten. स्वञ्जते । Bene. स्वञ्जते । Aorist. स्वञ्जते ।
Caus. स्वञ्जते । Aor. स्वञ्जते । Desi. स्वञ्जते । Inten. स्वञ्जते । Yāñ luk
स्वञ्जते or स्वञ्जते । d. स्वञ्जते । Pl. स्वञ्जते । Imperative 2nd. P. S. स्वञ्जते ।
Imp. 3rd. P. S. स्वञ्जते ॥

हृद १०२६ पुरीषोत्सर्गः । हृदते । हृदते । हृता । हृत्स्यते । हृते ।
हृत्सीष्ट । अहृत् ॥

1026. ✓Hada to void excrement, Pre. हृदते । Per. अहृदते । अहृदते । I Fut.
हृता । II Fut. हृत्स्यते । Imperative हृदताम् । Imper. अहृदते । Poten. हृदते । Bene.
हृत्सीष्ट । Aorist. अहृत् । Caus. हृदयते । Aor. अहृदते । Desi. अहृदते । Inten. अहृदते ।
Yāñ luk अहृदते or अहृदते । Past. Part. Pass. हृत् । (VIII. 2. 42 S. 3016).

Here end the conjugations of the four roots beginning with रम् ॥

SUB-SECTION,

अथ परस्मैपदिनः ॥

Now the Parasmaipadi roots.

जिष्विदा १०२७ अव्ययं शब्दे ।

1027. ✓Jikṣvidā to sound indistinctly. Pre. ज्वेदति । Per. ज्वेदते ।
ज्वेदति । ज्वेदति । I Fut. ज्वेदति । II Fut. ज्वेदति । Imperative. ज्वेदते ।
Imper. ज्वेदते । Poten. ज्वेदते । Bene. ज्वेदते । Aorist. ज्वेदते । Caus. ज्वेदते ।
Aor. ज्वेदति । Desi. ज्वेदति । Inten. ज्वेदते । Yāñ luk ज्वेदति । Past.
Part. Pass. ज्वेदते or ज्वेदते । Ger. ज्वेदते or ज्वेदते ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशेषणयोः । स्कन्दिथ-स्कन्थ । स्कन्ता ।
स्कन्त्स्यति । नलोपः । स्कन्तात् । इतिस्वावह्वा । अस्कन्त्-अस्कन्त्सीत् । अस्का-
न्ताम् । अस्कन्त्सुः ॥

1028. ✓Skandir 1. to go move 2. To become dry.

The present स्कन्ति । Perfect 2nd. P. S. स्कन्ति । 1st. P. स्कन्ता ।
2nd. P. स्कन्त्यति । In the Benedictive the nasal is elided (III. 4. 104 S. 2216 and
VI. 4. 24 S. 415) as स्कन्तात् । In the aorist there is optionally स्कन्, because the
root has the indicatory इ (III. 1. 57 S. 2269).

Thus अस्कन्त् or अस्कन्त्सीत् । d. अस्कन्ताम् । Pl. अस्कन्त्सुः । When preceded by
the preposition वि, the इ is optionally changed to इ by the following sūtra,

२३९८ । वेःस्कन्तेरनिष्टायाम् २५ । ३ । ७३ ॥

इत्वं वा स्तात् । अस्तेवेदम् । 'अनिष्टायाम्' इति पर्युदाहात् । विस्कन्ता-विस्कन्ता । निष्ठायां
तु विस्कन्तः ॥

2398. The इ is optionally substituted for the इ of स्कन्, after
the preposition वि, but not in the participles in त्त and त्तम् ॥

This rule is confined to क्त affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निष्ठाः। Thus विष्कन्ता or विस्कन्ता, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तव्यम् or विस्कन्तव्यम्।

Why do we say 'but not in the Nishṭhā'? Observe विस्कोचः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

२३९८ । परिच । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्तेः सत्ये वा । योगविभागात् 'अनिष्ठायां' इति न संबध्यते । परिष्कन्ति-परिस्कन्ति । परिस्कचः-परिष्कचः । अत्यपक्षेऽणत्वम् । न च पदद्वयावयवता अक्षिरङ्गत्वात्कचस्या-विच्छेदः । 'धातुपसंगेयोः कार्यमन्तरङ्गम्' इत्यभ्युपगमात् । 'पूर्वे धातुपसंगेयं युज्यते ततः साधनेन इति भाष्यम् । 'पूर्वं साधनेन -' इति मतान्तरे तु न यात्यम् ॥

2399. च is optionally substituted for the क्, of स्कन्त after the preposition परि every where.

Thus परिष्कन्ति or परिस्कन्ति । परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तव्यम् or परिस्कन्तव्यम् ॥

The word परि could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यां स्कन्दे &c. The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्ठायां does not apply to it. Thus परिष्कणः or परिस्कचः ॥

When क् is changed to च, then न is also changed to ख । It cannot be said that the च change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is अक्षिरङ्ग and consequently असिद्ध or non-effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न to ख । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhāṣhya, the following rule laid down :—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no ख change, and we shall get the form परिष्कचः ॥

1028. ✓Skandir 1, to go, move, 2, to become dry. Pre. स्कन्ति । Per. अस्कन्त । अस्कन्तिच or अस्कन्च । अस्कन्तिव । I Fut. स्कन्ता । II Fut. स्कन्स्यति । Imperative स्कन्दतु । Imper. अस्कन्दतु । Poten. स्कन्देत् । Bene. स्कन्तात् । Aorist अस्कन्दत् or अस्कान्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्तुः । Caus. स्कन्दयति । Aor. अचस्कन्दत् । Desi. विस्कन्सति । Inten. अनोस्कयति (VII. 4, 84. S. 2642) Yañ luk अनोस्कयति । D. अनोस्कतः । Past Part. Pass. स्कचः । Ger. स्कन्त्या । Noun उत्स्कन्धः 'a kind of disease.'

यभ १०२६ मैथुने । येभिच । ययब्ध । यब्ध्या । यप्स्यति । अयाप्सीत् ॥

1029. ✓Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as यभ । Dhanapāla and Śākatāyana read both यभ and यम । Śākatāyana further reads यय and यम । Pre. यमति । Per. ययाभ । येभतुः । येभिच or ययब्ध । येमिच । I Fut. यब्ध्या । II Fut. यप्स्यति । Imperative यमतु । Imper. अयमतु । Poten. यमेत् । Bene. ययात् । Aorist अयाप्सीत् । अयाब्ध्याम् । Caus. यययति । Aorist अययमतु । Desi. यियप्सति । Inten. ययय्यते । Yañ luk यययि । Ger. ययब्ध्या । Adj. यय्यम् ॥

यम १०३० प्रहृत्वे शब्दे च । नेमिच-ननन्तु । नन्ता । अनन्सीत् । अनन्सिद्धात् ॥

1030. ✓pama 1. To bow to, salute, bend, 2. to sound. Pre. नमति । Per. अनाम् । नेमतु । नेमिच or ननन्तु । I Fut. नन्ता । II Fut. नंस्यति । Imperative नमतु ।

Imper. जनसन् । Poten. जनेत् । Bene. नम्यात् । Aorist जनंसीत् । जनंक्षिष्टाम् । Caus. नाम-
यति, or नमयति । (See ✓ 842 &c). With the preposition it is always मित् as प्रवसयति ।
Aorist जनीमन् । Desi. निनंसति । (VII. 2, 73, S. 2377). Inten. ननम्यते । Yañ luk,
ननसीति or ननन्ति । D. ननन्तः । Pl. ननन्ति । 1st. D. ननन्ः । 1st. Pl. ननमः । Imper.
जनन् । जनयताम् । Ger. जन्वा । Nouns :—जनः । नेमिः । नमः । नृपा ॥

गम् १०३१ सृप् १०३२ गती ।

1031. ✓ Gam Iri, 1032 ✓ Sripri 'to go.' In the conjugation of the
✓ Gam, the following sūtra applies,

२४०० । इषुगमियमां हः । ७ । ३ । ७७ ॥

यमां हः स्याच्छक्ति परे । गच्छति । जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । जगमिच—जगम्य । गन्ता ॥

2400. ह् is substituted for the final of इष्, गम् and यम् before a
Present-character (चित्) ॥

NOTE :—As इच्छति, गच्छति, यच्छति । The इष् with the indicatory उ is taken
here, (Tud. 59), and not इष् of Divādi (19) class or of Kryādi class (53). There
we have इष्यति and इष्याति respectively. Those who do not read the sūtra as इषु
&c, but as इषुगमि &c, read the anuvṛtti of the word चित् from VII. 3, 72 into
this sūtra ; so that the चित् is qualified by the word गम्, i. e. a चित् affix which
is merely a vowel, and has no consonant in it ; (and not a चित् affix which begins
with a vowel.) Therefore though जगम् is a चित् affix beginning with a vowel, yet
as it contains a consonant, the ह् substitution does not take place, as इषायाः (III.
1, 83). The reading of the text according to Patanjali and Kātyāyana is इषुगमि-
मां हः, and hence the necessity of the above explanation. The reading इषु, though
convenient, is not āśha.

Thus Pre. 3rd S. गच्छति । Perfect. जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । 2nd S. जगमिच or
जगम्य । 1st Future गन्ता ॥

In forming the 2nd Future, the following sūtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मै पदेषु । ७ । २ । ५८ ॥

गमेः परस्य सकारादेरिट् स्यात् । गमिष्यति । कृदित्वादङ् । 'जनडि' इति पर्युदासोपधा-
लोपः । जगमत् । स्रपति । स्रप्य ॥

2401. An ārdhadhatuka affix beginning with a ह, gets the इद्
augment, after गम् in the Parasmaipada.

As गमिष्यति, जगमिष्यत्, जिगमिषति ॥

NOTE :—Why of गम् ? Observe जेज्यति । The repetition of इद् shows that
the rule is invariable. Why 'in the Parasmaipada' ? Observe संजिहोष्ट, संजिहोष्ट,
संजिहोष्टे, संजिगंसते, संजिगंसिष्यते, अथिजिगंसते अथिजिगंसिष्यते ॥

As the ✓ Gam has an indicatory Iri, it forms its Aorist with चङ् । There is
not the elision of the penultimate by VI. 4. 98 S. 2363 ; because of the special prohi-
bition contained in that very sūtra in the case of the affix चङ् । Thus Aorist is जगमत् ॥

The ✓ Srip is thus conjugated :—Present स्रपति । Perfect स्रप्य । In form-
ing the 1st Future, the following sūtra applies :—

२४०२ । अनुदात्तस्य चङ् पथस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५८ ॥

उपदेशेऽनुदात्तो ष चङ्पथस्यस्यास्याः स्यात्सकादावक्षति परे । सप्ता-सर्पा । सप्यति—
सप्यति । सप्यत् ॥

2402. The augment **अम्** comes optionally after the **अ** of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudātta, when such roots end in a consonant having a **अ** as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicatory **क** ॥

NOTE:—The word उपदेश is understood here, so also भ्रूयमिति । Thus जप्ता or तर्पिता or तर्पिता, दूप्ता, दृप्ता, दृष्टिता or दृष्टिता । The roots लृप् 'to satisfy,' and लृप् 'to be happy to release,' belong to Divādi class, sub-class Radhādi, and they take the augment इद् optionally (VII, 2 45), so we have the three forms given above: for these roots are also anudātta in their first enunciation.

Why do we say "which are anudātta in the Upadeśa or the system of grammatical instruction"? Observe लृप्, लृष्टम्, लृष्टम्, from लृप् उदात्तने which is exhibited as उदात्त, and because it has an indicatory **क** it takes इद् optionally. Why do we say 'having a penultimate **अ** letter'? Observe भेत्ता, जेत्ता । Why do we say 'before an affix beginning with a mute or a sibilant'? Observe तर्पयाम्, दृष्टयाम् । Why do we say 'not having an indicatory **क**'? Observe लृप्, लृष्टः । Before affixes not beginning with a **भ्रू** consonant this augment will not be inserted, as तर्पयाम् । दृष्टयाम् ॥

Thus 1st Future लृप्ता or लृप्ता । 2nd Future लृप्स्यति or लृप्स्यति । Aorist, लृषत् ॥

1031. ✓ Gamṣi to go. Pre. गच्छति । Per. गमाम् । जगमत् । जगमः । जगम्य or जगमिष । जगमिष । जगमिष । I Fut. गन्ता । II Fut. गन्तिष्यति । Imperative. गच्छतुः । Imper. गच्छतु । Poten गच्छेत् Bene. गच्छात् । Aorist गममत् । Pas. गम्यते । Caus. गमयति । Aorist, गमयामत् । Inten. गमयते । Yañ luk गमसीति । or गच्छन्ति । D. गच्छतः । Pl. गच्छमति । 1st. S. गच्छामि D. गच्छन्वः । Nouns:—गच्छता । गच्छः । जगमत् । गमता ॥

1032. ✓ Sriṣi to go. Pre. सर्पति । Per. सर्पाम् । लसपत् । लसपिष । लसपिष । I Fut. सर्पा, सर्पा । II Fut. सर्पस्यति, सर्पस्यति । Imper. सर्पतु । Imper. लसपतु । Poten सर्पेत् Bene. लसपात् । Aor. लसपत् । लसपताम् । Caus. सर्पयति । Aorist लसपत् । or लसपत् । Desid. लसिष्यति । Inten. लसिष्यते । Yañ luk लसीष्यति । or लसीष्यति । Aorist लसीष्यत् । Adj. य । लस्यः । Nouns:—सर्पः । सर्पिः । लसीष्यः ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिष—ययय्य । यन्ता । ययसीत् ययसिष्टाम् ।

1033. ✓ Yama to check, curb, restrain. 'According to Maitreya, the root has an indicatory **उ** । Pre यच्छति । (VII, 3, 77 8, 2400). Per. यमाम् । येमतुः येमुः । येमिष or ययय्य । I Fut. यन्ता । II Fut. यंस्यति । Imperative यच्छतु । Imper. ययय्यतु । Poten यच्छेत् Bene. यययात् । Aorist ययसीत् । ययसिष्टाम् । Caus. यययति । Aorist, यययमत् । Desid. यययिष्यति । Inten. यययय्यते । Yañ luk यययति । यययन्तः । Adj. यययम् । Nouns. यययना । ययः । ययत् । यययः ॥

तप १०३४ संतापे । तप्ता । तपायसीत् ॥

1034. ✓ Tapa to suffer pain.

As 1st. Future तप्ता । Aorist तपायसीत् ॥

The **स** of the preposition निश्च, is changed to **ह** when followed by this root by the following sūtra:—

२४०३ । निसस्तपतावनासेवन । ८ । ३ । १०२ ॥

वः स्यात् । आसेवनं यानः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्विषये । निष्ठपति ॥

2403. व is substituted for the व् of निष्ठ before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेवन means doing a thing repeatedly and here it means making it red-hot repeatedly. Thus निष्ठपतिः सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्वर्णयति & c., he puts the gold into fire*only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निष्ठपति सुवर्णं सुवर्ण-कारः=पुनः पुनरग्निं स्वर्णयति ॥

NOTE:—In the sentences निष्ठपतिं रक्षः, निष्ठप्रा अरातयः the change has taken place either as a Vaidic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. ✓Tapa, to suffer pain; to mortify the body. Pre. तपति । Per. तप्ताप । तेपिथ or तपपृथ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत् । Poten. तपेत् । Bene. तप्यात् । Aorist. अताप सीत् । अतापाम् । Pas. तप्यते । Caus. तापयति । Aorist. अतीतपत् । Desi. तितप्सति । Inten. तातप्यते । Yañ luk तांतप्ति । Adj. तप्यम् । Nouns:—संतापः । तापसः । तपः । तपस्या । तपस्वी ॥

त्यज १०३५ हाजौ । तत्यजिथ—तत्यक्ष । त्यक्ता । अत्याक्षीत् ॥

1035. ✓Tyaj to abandon. Pre. त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्यजिथ or तत्यक्ष । तत्यजिथ । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यक्ष्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene. त्यज्यात् । Aorist. अत्याक्षीत् । अत्याक्षाम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यजिषति । Inten. तात्यज्यते । Yañ luk तात्यति । Nouns:—त्यागिन् । त्यागः । त्यद् ॥

सज्ज १०३६ सङ्गे । 'दंशसञ्जस्वञ्जां शयि' (२३८६) रति न लोपः । सजति । सङ्गता ।

1036. ✓Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI. 4, 25 S, 2396. Pre. सजति । (With the preposition अभि, we have अभिसजति) । Per. ससज्ज । ससज्जतुः । ससङ्गं or ससज्जिथ । ससज्जिथ । I Fut. सङ्गता । II Fut. सङ्ग्यति । Imperative सजतु । Imper. असजत् । Poten. सजेत् । Bene. सज्यात् । Aorist. असङ्गसीत् । असङ्गाम् । Desi. सिसङ्गति । Nouns. निषङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सङ्घि ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । पश्यति ॥

1037. ✓Driśir 'to see.' The root is replaced by पश्य by VII. 3. 78 S. 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two sūtras apply:—

२४०४ । विभाषा सजिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां चल दृश्या ॥

2404. च the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment दृद after सज् and दृश् ॥

NOTE:—As सज्जट् or सज्जिज्, दृक्षट् or दृक्षिज् । See VI. 1, 58 below for the चञ् augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्भक्ष्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अन्योरमागमः स्यान्ननाद विकाति । दद्रुष्ट-ददर्शय । द्रष्टा । द्रक्ष्यति । दृश्यात् । दृष्टिस्तद्वत् वा ॥

2405. The augment अम् (अ) comes after the अ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a कक्ष letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicative क् ॥

Thus where there is दृद् augment we have ददर्शय; but when there is no दृद् augment, we have the अम् and thus got दद्रुष्ट ॥

1st. Fut. द्रष्टा; 2nd. Fut. द्रक्ष्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicative क् the Aorist is formed optionally by अक् (III. 1. 57. S. 2269). When there is अक्, the following sūtra applies:—

NOTE:—Thus सृज् + तृन् = सृ + ज् + तृ = सृज्त् । Nom. sing. सृज्या, so also सृज्यम्, सृज्यन्, द्रष्टा, द्रक्ष्यम्, द्रष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3. 86. But in अद्राक्षीत् and अद्राक्षीत् the Vṛiddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सृज्-नम्, दर्शनम् with यु । Why do we say not having an indicative क्? Observe द्रष्टा, दृष्टः, before the affix क् । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रक्ष्युर्भक्ष्याम्, देवदृग्भ्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxim धातोः स्वकवचद्वये तत्प्रत्यये कार्ये applies here.

२४०६ । अद्रुशोऽङि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

अवर्णानाम् दृशेच्च गुणः स्यादङि । अदर्शत् । अङभावे ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अङ्, in the roots ending in अ or अङ्, as well as in अ ॥

Thus अदर्शत् । But when अङ् is not added the following sūtra applies:—

NOTE:—As अक्काराङ् गुणलोः करत्, अङ्तेभ्योऽङ् करं नमः. अक्षरत्, आरत्, अदर्शत्, अदर्शताम्, अदर्शन् । The affix अङ् means the Aorist character अङ्, of which the above examples are given. It also is the kṛit-affix (III. 3. 104), of which we have कृ—करत् ॥

The word अक्षरत् is अङ् Aorist formed from अ by III. 1. 59. The word अक्षरत् is अ (III. 1. 56). अदर्शत् by VI. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशयत्येः क्लो न । अद्राक्षीत् ॥

2407. अङ् is not the substitute of अङ् after the verb दृश् 'to see.' Thus अद्राक्षीत् ॥

NOTE:—This is an exception to the sūtra III. 1. 45. enjoining अङ् । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57. and will take अङ्, and सिङ्; as अदर्शत् or अद्राक्षीत् 'he saw.'

1037. ✓ Dr. śir to see. The root is ātmanepadi, with the preposition सम्- । As सम्प्रत्यये । Pre. पश्यति । Per. ददर्श । दद्रुष्ट । दद्रुक्षि । I Fut. द्रष्टा । II Fut. द्रक्ष्यति । (VIII. 2. 41. S. 295). Imperative पश्यतु । Poten. पश्येत् । Bene. दृश्यात् । Aorist अदर्शत् or अद्राक्षीत् । Pass. दृश्यते । Aorist अदर्शि । Caus. दर्शयति । Aorist, अदीदृशत् or अददर्शत् । Desi. तिदृशते । (1. 3. 57 S. 2731). Inten. दरोदृश्यते । Yāñ lakṣ

वर्द्धिः । वर्द्धः । Imperative, वर्द्धन्ति । 1st. S. वर्द्धामि । Imperfect, वर्द्धम् । Nouns
वर्द्धम् । वर्द्धिन् । पशुः । वृष्टिः । वृष्टिः ॥

दंशा १०३८ दृश्यने । दशनं दंष्ट्राव्यापारः । एषोदरादिस्त्रावनुनासिकलोपः ।
 अत एव निपातनादित्येके । तस्याप्यत्रैव तात्पर्यम् । अर्धनिर्देशस्थापुनिकत्वात् ।
 'दंशव्यञ्ज-' (२३९६) इति न लोपः । दशति । ददंशिक-ददंष्ट । दंष्टा । दंश्यति ।
 दश्यात् । अदांसीत् ।

1038, ✓ *Danśā to bite.* The word *daśana* 'actions of the teeth' i. e. biting. The word दशन is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109. S. 1034. Others say, the nasal is elided as a *nipātana* or anomaly, because the word दशन् is so exhibited here.' They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that दशन has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for *Prisodharādi* only validates the usage of the *śiṣṭas*. But in the *Dhātupāṭha* sūtra दश् दशने the meaning दशन given to दश् is not the work of any ancient author: for all *Dhātupāṭha* meanings are recent additions to the bare list of roots prepared by *Pāṇini*: so any form occurring in these meanings cannot *ipso facto* be a standard. Therefore those who say that दशन is valid by *nipātana* here must be presumed to mean that standard writers have used the word *daśana*, which has been repeated here by the person or persons who have added these meaning to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the *Prisodharādi* class.

Thus दङ्ग + च्च + ति = दङ्ग + च्च + ति (the nasal is elided by VI. 4. 25. S. 2396) = दङ्गति । The 2nd. Per. Singular of the perfect is दद'गिष्य or ददंष्ट । First Future दंढा । Second Future दङ्-क्षयति । Benedictive दङ्गयात् । Aorist अदाकृषीत् ॥

1038. ✓ *Dansa* to bite, sting. Pre. दञ्चति । *Per. दञ्चथ । दञ्चथसुः । दञ्चिष्य or दञ्चिष्य । दञ्चिष्य । I Fut. दञ्च्या । II Fut. दञ्च्यथसि । Imperative दञ्चतु । Imper. कदञ्चतु । Poten. दञ्चोतु । Bene. दञ्चयातु । Aorist कदाञ्चोतु । कदाञ्चोतस्य । Caus. दञ्चयति । Aorist कद । दञ्चतु । Desi. दिदञ्चति । Inten. दञ्चयते । (III. 1. 24, S. 2635, VII. 4. 83, S. 2638) Yāh luk. दन्वञ्चति or दन्वञ्चि । Nouns दञ्च । दञ्च्यी । दञ्चुः ॥

कृष १०३६ विलेखने । विलेखनमाकर्षणम् । कृष्टा-कृष्टा । कृत्यति-
कृत्यति । * स्पृशमुशङ्कवस्पृष्टृपां स्तोः तिङ्वा वाच्यः * । अक्राचीत् । अक्राष्टास् ।
अक्राचीत् । अक्राष्टीम् । अक्रार्तः । पत्ते असः । अक्रवत् । अक्रवताम् । अक्रवन् ।

1039. ✓ *Krish* to plough, till. The word *vilekhana* means tilling. The First-Future is *क्रष्या* or *कर्ष्या* ; Second Future is *क्रष्यति* or *कर्ष्यति* . The Aorist sign *सिञ्* is optional under the following

Vārtika. The सिच् of the Aorist is optional after the roots ✓Sprīṣ; ✓Mṛīṣ, ✓Kṛīṣh, ✓Tṛip, and ✓Dṛip. Thus चक्रासीत्, or चक्रासीत्, D. चक्रासीत् or चक्रासीत्. When सिच् is not added we have कृ, as चक्रत्, &c. Pre. कर्षति । Per. चर्षत् । चक्रत्तुः । चर्षति । चर्षति । I Fut. कर्ष्यात्, कर्ष्यात्. (VI. 1. 59. S. 2402). II Fut. कर्षयति, कर्षयति । Imperative कर्षतु । Imper. चर्षतु । Poten. कर्षेत् । Bene. कर्षात् । Aorist. चक्रासीत्, or चक्रासीत् । Dual. चक्रताम् or चक्रासीत् or चक्रासीत् । Plural चक्रासुः or चक्रन् । Con. चर्षयन् । Caus. कर्षयति । Aorist. चक्रोक्तुः or चक्रोक्तुः । Desi. चक्रिष्यति । Inten. चक्रिष्यते । Yā luk चक्रिष्यति । चक्रिष्यति or चक्रिष्यति । D. चक्रिष्यतुः or चक्रिष्यतुः । Imperative चक्रिष्यतु । Imperfect चक्रिष्यत्, or चक्रोक्तुः । Noun:—चक्रः ।

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिष-ददध । दग्धा । धस्यति । अधाक्षोत् ।
अदाग्धाम् । अधाक्षुः ॥

1040. ✓ Daha to burn. Pre. दहति । Per. ददाक्ष । देहति; देहिष ०^१ ददध (VIII. 2. 32. S. 325; VIII. 2. 40. S. 2280; VIII. 4. 53. S. 52). I Fut. दग्धा । II Fut. धक्षति (VIII. 2. 32. S. 325, VIII. 2. 37. S. 326, VIII. 4. 55. S. 121). Imperative दहतु । Imper. अदहत् । Poten. दहेत् । Bone. दह्यात् । Aorist. अधाक्षोत् । अदाग्धाम् । अधाक्षुः । Caus. दाहयति । Aorist. अदीदहत् । Inten. ददधते । Yāñ luk ददग्धि । Nouns:—परिदाहो । निदाघः । अवदाघ । परिदाघः । दहनः ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिष । मेठा । मेत्यति । अमिच्छत् ॥

1041. ✓ Miha to wet, moisten, sprinkle. Pre. मेहति । Per. मिमेह । मिमेहिष । मिमेहिष । I Fut. मेठा । II Fut. मेक्ष्यति । Imper. मेहतु । Imper. अमेहत् । Poten. मेहेत् । Bene. मिह्यात् । Aorist. अमिच्छत् । Caus. मेहयति । Aorist. अमीमिच्छत् । Desi. मिमिच्छति । Inten. मेमिच्छते । yāñ luk मेमेठि । मेमीठः । Perfect. Partl. मीद्वान् । मेठम् । मेष्ट । मिष्टिरः । प्रमेष्टः ।

Here end the Skandadi roots.

-:0:-

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति । संशये प्रायेण विपूर्वः । 'चिकित्सा तु संशयः' इत्यमरः । अस्यानुदासित्वमाश्रित्य 'चिकित्सते' इत्यादि कश्चिदुदाहहार । निवासे तु केतयति ॥

1042. ✓ Kita to live' 2. to heal, cure, when meaning to doubt, it is generally preceded by च । Thus चिकित्सा means doubt, see Amarakosha I. 5. 3 It is Parasmaipadi but some take it to be anudātīta and so conjugate it in the ātmanepadi. As चिकित्सते, when meaning to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is *always* सन् ending in the sense of 'to heal,' 'to doubt,' See III. 1. 5. S. 2396. This सन् not being an Ardhadhātuka affix, does not take वृद्ध augment or cause Guṇa. Pre. चिकित्सति. "He cures." or केतयति । 'He dwells,' II Fut. चिकित्सिष्यति ।

Desi. चिकित्सयति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Desiderative सन् and not to the Svārtha सन् ॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । शतो वहत्यन्ताः स्वरितेः । दीदांसति-दीदांसते शोशांसति-शीशांसते । अर्थविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043. ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide. 1044. ✓ Śāna to sharpen. From this upto ✓ Vaha the roots are svariteta. These roots are also *always* सन् ending (See III. 1. 6. S. 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति । शानयति in the Gūrādi. Pre. दीदांसति A. दीदांसते । Caus. दानयति ॥

1044. ✓ Śan to sharpen, whet. Pre. शीशांसति । A. शीशांसते । Caus. शानयति ॥

दुपक्ष १०४५ पाके । पक्षति-पक्षते । पेक्षिष-पेक्षय । पेक्षे । पक्ता । पक्षीष्ट ।

1045. ✓ Dupachash to cook, boil. Pre. पक्षति । A. पक्षते । Per. पपाच । पेक्षतुः । पपक्ष or पेक्षिष । A. पेक्षे । I Fut. पक्ता । A. पक्ता । II Fut. पक्षयति । A. पक्षयते ।

Imperative. पचतु । A. पचताम् । Imper. अपचत् । A. अपचत । Pote. पचेत् । A. पचेत् । Bene. पच्यात् । A. पचीष्ट । Aorist. अपाचोत् । A. अपचत् । अपच्यताम् । Desi. पिपचति or पिपचते । Inten. पापच्यते । Yañ luk पापचि । D. पापचत् । Past. Part. Pass. पच्यः । (VIII. 2. 52, 3. 3031). Act. पक्वाम् । Nouns. पचः । अपचः । पाकिमम् । पाकः । पचनम् ।

षृ १०४६ समवाये । सचति । सचते ॥

1046. ✓ Shacha to be associated with. Pre. सचति । A. सचते । Per. सचाच । सचतुः । सचिच । सचिच । I Fut. सचिता । A. सचिता । II Fut. सचिचति । Imper. असचत् । Bene. सच्यात् । Aorist. असचोत् or सचाचोत् । (VII. 2. 7. S. 2 84). Caus. साचयति । Aorist. असचोवचत् । Desi. सिचिचति । (VIII. 3. 61. S. 2627). Inten. सासच्यते । Yañ luk सासचि ।

भज १०४७ सेवयाम् । बभाज । भेजतुः । भेजुः । भोजय-बभक्ष्य ।

भक्ता । भव्यति । भव्यते । अभाचोत् । अभत् ॥

1047. ✓ Bhaja to serve. Pre. भजति । A. भजते । Per. बभाज । A. भेजे । भेजतुः । भेजिच or बभक्ष्य । भेजिच । I Fut. भक्ता । A. भक्तासे । II Fut. भव्यति । A. भव्यते । Imperative भजतु । A. भजताम् । Imper. अभजत् । A. अभजत । Poten. भजेत् । A. भजेत् । Bene. भव्यात् । A. भचीष्ट । Aorist. अभाचोत् । A. अभत् । अभव्यताम् । Caus. भाजयति । Aorist. अभोभजत् । Desi. विभजति । A. विभजते । Inten. वामज्यते । Yañ luk वामचि । Adj. भजनः । विभज्यः । Nouns :—भाजः । भागी । भगिनी । सेवायम् । भक्ता । भक्तिः ॥

रञ्ज १०४८ राने । रजति-रजते । अराङ्चोत्-अरङ्क्त ॥

1048. ✓ Rānj to be dyed or colored. Pre. रजति । A. रजते । The nasal is elided by VI. 4. 26, S. 2397. Per. ररञ्ज । ररञ्जतुः । ररञ्च or ररञ्जिच । A. ररञ्जिचे । I Fut. रङ्क्ता । A. रङ्क्तासे । II Fut. रङ्क्ष्यति । A. रङ्क्ष्यते । Imperative रजतु । A. रजताम् । Imper. अरजत् । A. अरजत । Poten. रजेत् । A. रजेत् । Bene. रण्यात् । A. रङ्चीष्ट । Aorist. अरङ्चोत् । Dual अराङ्क्ताम् । A. D. अरङ्क्षताम् । Pl. अराङ्क्तुः । A. अरङ्क्त । Desi. रिरङ्क्षति । A. रिरङ्क्षते । Inten. शरङ्क्षते । Yañ luk शरङ्क्त । D. शरङ्क्तः । Nouns :—रजकः । रजनः । रजनी । रागी । रागः । रंगः । रजः । सरजसम् । रजतम् । राजतम् ॥

शप १०४९ आक्रोशे । आक्रोशो विरुद्धानुध्यानम् । शशाप-शोपे । अशप्सीत्-

अशप् ॥

1049. ✓ Šapa to curse. Pre. शपति । A. शपते । Per. शशाप । शोपतुः । शोप्य or शोपिच । A. शोपे । I Fut. शप्ता । A. शप्तासे । II Fut. शप्स्यति । Imperative शपतु । A. शपताम् । Imper. अशपत् । A. अशपत । Poten. शपेत् । A. शपेत् । Bene. शप्यात् । A. शप्चीष्ट । Aorist. अशप्सीत् । अशप्ताम् । A. अशप् । A. अशप्यताम् । Caus. शापयति । Aor. अशी-अपत् । Desi. शिष्यपति । Inten. शशप्यते । Yañ luk शशप्ति । Nouns. शप्य । शपनः । शब्दः ॥

त्विष १०५० दीप्तौ । त्वयति-त्वयते । तित्विचे । त्वेत्यति । त्विचोष्ट ।

अत्विचत । अत्विच्यताम् ॥

1050. ✓ Tvish to shine, glitter, blaze. Pre. त्वयति । A. त्वयते । Per. तित्वेच । तित्विचतुः । तित्वेचिच । तित्विचिच । A. तित्विचे । I Fut. त्वेष्टा । A. त्वेष्टासे । II Fut. त्वेक्ष्यति । A. त्वेक्ष्यते । Imperative त्वेषतु । A. त्वेषताम् । Imper. अत्वेचत् । A. अत्वेचत । Poten. त्वेवेत् । A. त्वेवेत् । Bene. त्विच्यताम् । A. त्विचोष्ट । Aorist. अत्विचत् । अत्विच्यताम् । A. अत्विचत । A. Dual अत्विच्यताम् । A. Pl. अत्विचन्त । Caus. त्वेयति । Aorist अतित्वि-चत् । Desi. तित्विचति । A. तित्विचते । Inten. तेत्वयते । Yañ luk तेत्वेष्टि । Dual तेत्विष्टः । Nouns. त्वेष्टा । त्वाद्यम् ॥

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies:—

२४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् । इ । १ । १७ ॥

यच्चादीनां यक्षादीनां चाभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात्किञ्चि । इयाज ॥

2408. There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI. 1. 15) and grabhādi (VI. 1. 16) words, when the affixes of क्ति follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies.

NOTE:—Thus यच्—उवाच, उवाचिच, स्वप्—सुष्याप, सुष्यापिच, यज्—इयाज, इयजिच, हुवप्—उवाप, उवापिच । As regards यक्षादि verbs; यक्ष्—अप्राक्ष, अप्राक्षिच (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule). ह्यच्—जिह्यो, जिह्यिच, वधि—उवाप, and उवापिच; लब्ध्—विख्याप, विख्यापिच, वय्—उवाच, उवाचिच, व्यप्—विख्याप, विख्यापिच, व्रश्च—व्रत्तश्च and व्रत्तश्चिच ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are, not क्ति । With regard to क्ति affixes, the Rule, VI. 1. 15 will apply.

२४०९ । वचिस्वपियक्षादीनां किति । इ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्गक्षादीनां च संप्रसारणं स्यात्किञ्चि । पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्विहितम् । ईजतुः । ईजुः । इयजिच—इयज । ईजे । यज् । यज्यति । इयाज । यजोश् । अयाजोश् । अयज् ॥

2409. The semivowels of the roots यच्, स्वप्, and यक्षादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicative क् ॥

Thus यच् + क्तुश्च (which is क्ति by I. 2. 5) = इयच् + क्तुश्च = इयच् इयच् + क्तुश्च = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परस्मै 1. 4. 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्किञ्चम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule."

NOTE:—The anuvritti of यज् does not run into this sūtra. The root यच् includes the यच् परिभाषणे of the Adādi class (II. 54) and the यच् substitute of ह् (II. 4. 53) स्वप् is the root जिह्यच्, ह्यच् of the Adādi class (II. 59). The यक्षादि verbs are the last nine roots of the Bhvādi class viz. यज्, वच्, वक्ष्, वक्ष्, वेज्, वीज्, हुज्, वद् and विच ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicative क् is added to them. Thus with the Past Participle affixes क्त and क्तवतु we have the following forms:—1. यच्—उक्तः, उक्तवान्, (VIII. 2. 30,) 2 स्वप्—सुप्तः, सुप्तवान् 3 यज्—इयज्, इयजवान्, (VIII. 2. 36) 4 वच्—उम्नः, उम्नवान्, 5 वक्ष्—उक्त, उक्तवान् (VIII. 2. 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. III) 6 वक्ष्—उक्तिः, उक्तिवान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 वेज्—उतः, उतवान्, 8 वीज्—उवीतः, उवीतवान्, 9 हुज्—उतुतः, उतुतवान्, 10 वद्—उदितः, उदितवान्, 11 विचोश्चि—उचनः, उचनवान् ॥

1051. ✓ Yaja. 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, dedicate, 3. to bestow. Pre. यजति । A. यजते । Per. ययाज । ईजतुः । ययजिष्य or ययज् । ईजिष्य । I Fut. यज्या । II Fut. यज्यति । A. यज्यते । Imper. यजतु । A. यजताम् । Imper. ययजतु । A. ययजत । Pot. यजेत् । A. यजेत । Bene. यज्यात् । A. यज्यीष्ट । Aor. ययाजीत् । ययाज्याम् । ययज् । A. ययजाताम् । Pas. ययजते । Causa. याजयति । Aorist ययीयजत् । Desi. यियजति । A. यियजते । Inten. यायज्यते । yañluk यायजि । Nouns. यागः । यायजूकः । यज्या । यजः । यजुः । यद् । यदा । ययति । यया । यजति । यजि । यजिष् । यजिष्टः ॥

दुवप् १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं सेजे विकिरणं गर्भाधानं च । अयं क्षेत्रेऽपि । क्षेत्रान्वपति । उवाप—ऊपे । वप्ता । उव्यात् । वप्सीष्ट । प्रत्ययशप्-सीत्—अवप् ॥

1052. ✓ Tu vap. 1. to sow, 2. to beget, produce. The word vija—santāna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c. in a field or in the womb. This root also means to cut as क्षेत्रान् वपति he cuts the hair ; Pre. वपति । The preposition नि is changed to णि by VII. 4. 17 S. 2285, As णि वपति । Per. उवाप । A. ऊपे । उवप्य or उवपिष्य । उवपिष्य । I Fut. वप्ता । Imper. वपतु । Bene. उव्यात् । A. वप्सीष्ट ॥ Nouns. वापो । वापिः । वप्सः ।

वह १०५३ प्रापये । उवाह । उवाचि । 'सहिवहोरोद्वर्णस्य (२३५७) उवाठ—ऊहे । वोठा । वच् यति । अवासीत् । अवोठाम् । अवोठुः । अवोठा-ताम् । अववत । अवोठाः । अवोठ्वम् ॥

1053. ✓ Vaha to carry, to convey. Pre. वहति । A. वहते । Per. उवाह । ऊवतुः । उवहिष्य । उवोठ । ऊविष्य । A. ऊहे । ऊहिष्ये । I Fut. वोठा । II Fut. वच्यति । A. वच्यते । Imperative वहतु । A. वहताम् । with व we have प्रवहाणि । Imper. अवहतु । A. अववत । Pot. वहेत् । A. वहेत । Bene. उवाह्यात् । A. ववहीष्ट । Aorist. अवासीत् । D. अवोठाम् । Pl. अवाधुः । A. अवोठ । D. अववाताम् । A. Pl. अववत । A. 2 S. अवोठाः । A. Pl. अवोठ्वम् । A. 1 S. अवहि । Cond. अवच्यत् । Pas. उवते । Caus. वाहयति । Aorist अवोवहत । Desi. विवहते । Inten. वावहते । Yañluk वावोठः वावहति । Nouns.—ऊठः । ऊठिः । Marriage. अवोठः । प्रीठः । वठः । वधूः । वनुद्वी ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवास ॥

1054. ✓ Vasa to dwell.

This root is Parasmaipadi. The present is वसति । The Perfect 3rd S. is उवाह । In the dual the व is changed to व by the following sūtra.

२४१० । शासिग्रसिघपीनां व । व । इ । इ० ॥

इत्युभ्यां परस्मैपदस्य वः स्यात् । ऊवतुः । ऊवुः । उवविष्य—उवव्य । वसा । 'वः स्याथं-धातुके' (२३४३) वत्स्यति । उव्यात् । अवासीत् । अवाताम् ॥

2410. The व is substituted for the वः of वाह, वर, and वध, when it is preceded by an वण, vowel or a guttural.

NOTE:—Thus अव्यवहत, अव्यवहताम्, अव्यवहन्, the Aorist of वाह; the रिप् is replaced by वद् (III. 1. 56), and the वा changed to व by VI. 4. 34. So also विवधः, विवधान् ॥ From वच् उजितः, उजितवान्, उजित्वा । The Samprasāraṇa takes place by VI. 1. 15 as it belongs to Yajādi class. From वच् we have वचतुः, वचुः in the Perfect. वच् is the substitute of वद् (II. 4. 30), the penultimate व is elided by

VI. 4. 98. So also अवत् in अवत्तमोमदन्त पितरः (Rig. I. 82. 2). This is the Aorist form of अद् the वत्, is substituted for अद् (II. 4. 37); the Aorist sign is elided by II. 4. 80.

Thus ऊवत्तुः। Pl. ऊवुः। 2nd. S. उवत्सि or उवस्य। The First Future is वत्ता। The second Future is thus formed वत् + स्यति। Here the व् of ✓वद्, is changed to त् by VII. 4. 49. S. 2312. We have therefore, वत्स्यति। The Benedictive is उव्यात्। The aorist is अवत्सीत्। अवत्ताम्॥

1054. ✓Vasa to live, to dwell Pre. वसति। Per. उवाच। ऊवत्तुः। उवत्सि or उवक्ष्य। ऊविव। I Fut. वत्ता। II Fut. वत्स्यति। Imperative वसतु। Imper. अवसतु। Bene. उव्यात्। Aorist. अवत्सीत्। अवत्ताम्। अवत्सुः। Caus. वासयति। Aorist अवोवसत्। Desi. विवत्सति। Inten. वावत्सि। Yāp lñk वावत्सि। Imperfect अववाचत्। Past. Part. Pass. अवितः। Act. उचितवान्। Ger. उवित्वा। Nouns. वास्तव्यः। अमावस्यम्। आवासी। प्रवासी। यत्सरः। वसतिः। वसन्तः। वाहं। वसिः। वसम्। वासिः। वसुः। वसिष्टः॥

वेञ् १०५५ तन्तुसंताने। वयति-वयते॥

1055. ✓Veñ to weave.

The Present is वयति। A. वयते। In the Perfect ✓वे is replaced optionally by ✓वय by the following sūtra.

२४११। वेञो वयिः। २। ४। ४९॥

वा स्याल्लिटि। इकार उच्चारणार्थः। उवाय॥

2411. When लिट् follows, वयि is optionally the substitute of वेञ् 'to weave.'

The इ in वयि is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय। Thus वय + क्त = वय् + वय् + क्त (VI. 1. 8, S. 2177) = उय् + वय् + क्त (VI. 1. 17. S. 2408) = उवाय। In the dual we have वय + वतुः = उय् + वतुः॥

The dual affix वतुस्, being कित् (I. 2. 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of व्; but it is not so by the sūtra that follows, namely S. 2413.

२४१२। यङि न्यात्रयिव्यधिप्रटिप्रचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतोनां डिति च। ६। १। १६॥

यदां किति डिति च संप्रसारणं स्यात्। यकारस्य प्राप्ते॥

2412. There is vocalisation of the semi-vowels of the following verbs, when an affix having an indicatory क् or क् follows:—वृश् 'to take', वृश् 'to become old', वेञ् 'to weave', व्यध 'to strike', वय 'to shine', व्यध 'to deceive', वृश्च 'to cut', पृच्छ 'to ask', and वृश्च 'to cook, to fry.'

The य required vocalisation, which is however prevented by

२४१३। लिटि वयो यः। ६। १। ३८॥

वयो यस्य संप्रसारणं न स्याल्लिटि। ऊवत्तुः। ऊवुः।

2413. In the substituted root वय (II. 4. 41), the व in the Perfect is not vocalised.

The phrase संप्रसारणं is understood here. Thus उवाय ऊवत्तुः, ऊवुः। The word लिट् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, this one could have done well without it even.

Though the व is not vocalised, it is optionally replaced by व by the following sūtra.

२४१४ । वश्वास्यान्यतरस्यां किति । इ । १ । ३८ ॥

वशे । वस् वी वा स्यात्किति लिटि । ऊवतुः । ऊवुः । वयस्तासावभावस्यासि नित्यमिद् ।
उवयिष । स्यात्किञ्चिद्भावेन जित्वात्तद् । ऊये । ऊवे । वयादेवाभावे ॥

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an indicative क (I. 2. 5), for the व् of वय् may optionally be substituted & व् ॥

Thus ऊवतुः or ऊवतुः, ऊवुः or ऊवुः ॥

NOTE.—According to Pāṇjali, the phrase वश्वास्य of this sūtra could have been dispensed with ; this much would have been enough :—अन्यतरस्यां किति वेजः । Thus वे + अतुस् = वा + वा + अतुस् = ववतुः and ववुः (the vocalisation being prohibited). In the alternative:—वा + अतुस् = उ + अतुस् = उ + उवङ् + अतुस् (VI. 1. 77) = ऊवतुः, ऊवुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of वय् substitute, the व् is never vocalised, so we have ऊवतुः, ऊवुः । Thus all the three forms have been evolved without using वश्वास्य ॥

In the 2nd S. there is always वृद्ध augment, in spite of VII. 2. 62, S. 2295, because ✓वय् is defective and can never be conjugated in the First Future with तात् । Thus we have उवयिष ॥

The defective root वय् being the substitute of वेज्, is considered to have an indicative क् by I. 1. 56, S. 49 and so is conjugated in the Paraśmai and Atmañe both. Thus Atmañe—Perfect is ऊये or ऊवे ॥

When there is no वय् substitution for वे in the Perfect, the following sūtra applies.

२४१५ । वेजः । इ । १ । ४० ॥

वेजे न संप्रसार्यं स्यात्लिटि । ववौ । ववतुः । ववुः । ववयिष-ववाच । ववे । वाता । ववात् । वासीष्ट । ववासीत् ॥

2415. The semivowel of वे 'to weave' is not vocalised in the Perfect.

Thus ववौ, ववतुः, ववुः । This root belongs to यञादि class and would have been vocalised before क्ति affixes by VI. 1. 15 ; and before non-क्ति affixes the Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17. Both vocalisations are prohibited here.

1055. ✓Veg to weave. Pre. वयति । A. वयते । Per. उवाय or ववौ । Dual. ऊवतुः or ऊवतुः । ऊवुः or ऊवुः । 2nd S. उवयिष । ऊवयुः । ऊय । उवाय or उवय । ऊयिष । ऊयिम । A. ऊये । A. ऊयते । A. ऊयिष्वे or व्वे । A. ऊयिष्वे । I Fut. वाता । A. वाता । II Fut. वास्यति । A. वास्यते । Imperative. वयतु । A. वयताम् । Imper. ववयत् । A. ववयत । Pote. ववेत् । A. वयते । Bene. ऊवात् । A. वासीष्ट । Caus. वाययति । Aorist ववोवयत् । Desi. विवायति । A. विवायते । Inten. वावायते । Yāñ luk वावाति or वावेति । वावोतः । वावति । Imperative वावीहि । Adj. वावीयः । वायः । Noun.—तनुवायः ॥

ऊयेञ् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1056. ✓Vyen to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sūtra VI. 1. 45, S. 2370 required the व् to be changed into वा ; but the following sūtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

व्येन चार्थं न स्याल्लिटि । वृद्धिः । परमपि वृद्धादिः शेषे चाधित्वा यस्य सम्प्रसारणम् । सम्प्रसारणं यद्वाच्यमस्मात् । अन्यथा वृद्धादीनां यद्वादीनां आनुवृत्त्ये चित्ते किं 'तेन । विव्याय । विव्यतुः । विव्युः । 'वृद्धत्परि'—' (२३८४) इति नित्यमिदं । विव्यायिच । विव्याय—विव्याय । विव्ये । व्याता । वीयात् । व्यासीत् । अव्यासीत् । अव्यास्त ॥

2416. There is not the substitution of वा for the Diphthong of the root व्ये when the affixes of the Perfect follow.

Thus संविख्याय, संविख्यायिच. The reduplicate of the Perfect is vocalised here by VI. 1. 17. The Vriddhi in संविख्याय takes place by VII. 2. 115 before the चित् affix वाच् ॥

Though in the reduplicate, the वृ required to be elided by VII. 4. 60, S. 2179 because चित् is subsequent to the rule of samprasāraṇa ; yet the latter prevails and the वृ is vocalised to वृ । (Had VII. 4. 60, S. 2179 applied then the vocalisation would have been of वृ ।) This we do, because of the word ubhayeshām being used in the sūtra VI. 1. 17. S. 2408. For there was no necessity of using this word in the sūtra VI. 1. 17, S. 2408, as the anuvṛitti of Vachyādi and grādi was already current in it.

Though the phrase सम्प्रसारणम् could have been supplied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras, its express mention in this sūtra is for the sake of indicating, that the rule of vocalisation supersedes even the rule of वृद्धादिः शेषः VII. 4. 60, the vocalisation must take place at all events. Thus व्ये + वाच् = व्ये + व्ये + वा । Here by VII. 4. 60, the second consonant वृ of व्ये ought to have been elided, and the equation would have stood व्ये + व्ये + वा and there would have been vocalisation of वृ by VI. 1. 17, S. 2408. But that is not intended. There is vocalisation of वृ and we have विव्याय । In fact the universal maxim of vocalisation is:—"The samprasāraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable."

1056. ✓ Vyeṇ to cover. Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. विव्याय । A. विव्ये । विव्यतुः । A. विव्याते । विव्युः । विव्यायिच । A. विव्यये । A. विव्यध्ये or विव्यद्धे । विव्याय । A. विव्यिवये । I Fut. व्याता । A. व्याता । II Fut. व्यास्यति । A. व्यास्यते । Imperative व्ययतु । A. व्ययताम् । Imper. अव्ययत । A. अव्ययत । Pot. व्ययेत् । A. व्ययेत । Bene. वीयात् । A. व्यासीत् । Aorist अव्यासीत् । अव्यास्ताम् । A. अव्यास्त । Caus. व्याययति । Desi. विव्यासति । A. विव्यासते । Inten. वेवीयते । Yā luk वाव्येति or वाव्याति । Dual वाव्योतः । Plural. वीव्यति । Adj. व्यानीय । व्यायम् । व्यातव्यम् । Noun.—वीयिः ॥

ह्रस्व १०५७ स्पर्शायां शब्दे च ।

1057. ✓ Hveṇ. To emulate, to call by name.
The following sūtra applies in forming its Perfect.

२४१७ । अभ्यस्तस्य च । ६ । १ । ३३ ॥

अभ्यस्तीर्भाव्यतो वृद्धः सम्प्रसारणं स्यात् । ततो द्वित्वम् । वृद्धाव । वृद्धवतुः । वृद्धवः । वृद्धेच or वृद्धविच । वृद्धये । वृद्धात् । वृद्धात् । वृद्धीष्ट ॥

2417. There is vocalisation of the semivowel of वृ in the reduplicated form, in both the syllables.

NOTE:—The abhyasta means the reduplicate and the reduplicated, both the syllables. The vocalisation takes place before reduplication. Thus वृद्धाव, वृद्धवते,

and लुचुवति । This and the last sūtra are one, in the original of Pāṇini, they have been divided into two by the authority of a Vārtika.

The root **लुच्** is vocalised *first* and then reduplicated. In other words, when such an affix follows which will cause reduplication, then **लुच्** becomes **लु** by vocalisation first, and it is reduplicated afterwards. For the purposes of reduplication **लु** is the proper stem. Thus लुचाव. Dual लुचुवतुः. (VI. 4. 77 S. 271) Pl. लुचुवतुः । 2nd S. लुचोच or लुचविच । Atm. 3. S. लुचुवे । First Future वृता । Ben. वृषात् । A. वृषीष्ट । In forming the Aorist the following applies.

२४१८ । लिपिसिचिह्नश्च । ३ । १ । ५३ ॥

अयस्तेरच्, स्यात् ॥

2418. After the verbs लिप् 'to paint,' सिच् 'to sprinkle' and लुच् 'to call,' अच्, is the substitute of च्लि when लुच्, follows signifying the agent.

NOTE:—Thus अलिपत् 'he painted or wrote'; असिचत् 'he sprinkled'; and आलुत् 'he called or challenged.'

But there is option in the Atmanepada.

२४१९ । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ॥

आतो लोपः । अलुत् । अलुताम् । अलुत् । अलुत् । अलुत् । अलुत् ।

2419. After the verbs लिप्, सिच् and लुच्, अच् is optionally the substitute of च्लि, when the affixes of the Atmanepada follow.

Thus (अलिपत् or अलिप् 'he painted'; असिचत् or असिक्त 'he sprinkled'); अलुत् or अलुत् 'he challenged.' There is elision of आ by VI. 4. 44. S. 2372.

1057. ✓ Hveñ 1. To vie with, emulate 2. To call by name. Pre. लुचति । A. लुचते । Per. लुचाव । A. लुचुवे । लुचुवतुः । A. लुचुवाते । लुचविच (by guṇa of उ) or लुचोच । A. लुचुविचे । A. लुचुविच्ये or दवे । I Fut. वृता । A. वृतासे । II Fut. वृष्यति । A. वृष्यते । Imperative. लुचतु । A. लुचताम् । Imper. अलुयत् । Poten. लुचेत् । Bene. लुषात् । A. लुषीष्ट । Aorist. अलुत् । अलुताम् । A. अलुत् । A. अलुताम् । A. अलुत् । Or. अलुत् । A. अलुत् । A. अलुत् । Caus. लुचयति । Aor. अलुचवत् । Dual. अलुचवताम् । अलुचवन् । Nouns:—आलुः । निहवः । विहवः । आहावः । आहू । आहूतिः । संहूतिः ॥

अय द्वा परस्मैपदिनो ॥

वद् १०५८ व्यक्तायां वाचि । अच्छ वदति । उवाच । वदतुः । उवदिच । वदिता । उवात् । 'प्रदञ्ज' (२२६७) इति वृद्धिः । अवादीत् ॥

The next two roots are Parasmaipadi.

1058. ✓ Vada to speak distinctly. Pre. वदति । Per. उवाच । वदतुः । ऊहुः । उवदिच । उवाच or उवद । उदिच । I Fut. वदिता । II Fut. वदिष्यति । Imperative वदतु । Imper. अवदत् । Poten. वदेत् । Bene. उवात् । Aorist. अवादीत् । Here the vṛiddhi is by VII. 2. 3. S. 2267. Caus. वादयति । Aorist. अवीवदत् । A. वादयते । Aorist. अवीवदत । Desi. विवदिषति । Inten. वादयते । Yañ luk वावदीति or वावति । Nouns:—अवदम् । अवादी । प्रवद । परिवदी । अवंवदः । वादिः । वावदुष्यः । परिवदकः ॥

दुओश्चि १०५९ गतिवृद्धयोः । स्वयति ॥

1059. ✓ Tuośvi 1. to go, 2. increase.

The Present is वि+अप्+ति=स्वयति । In the Perfect there is vocalisation optionally by the following.

२४२० । विभावा इवे । ६ । १ । ३० ॥

अवयतेः संप्रसारणं वा स्वास्मिन्निटि यङिच । सुधाव । सुमुवतुः । अवयतेतिन्त्यभ्यासलक्षणः । प्रतिषेधः । तेन 'नित्यभ्यासल' (२४०८) इति संप्रसारणं न । शिवाय । शिशिवयतुः । अवयिता । अवयेत् । भूयात् । 'कुलम्बु-' (२२६९) इत्यङ्, वा ॥

2420. There is optionally the vocalisation of the semivowel of चि before the affixes of the Perfect and the Intensive.

The phrases लिङ् यङाः and सम्प्रसारणं are to be read into this sūtra. Thus सुधावे । चि + यल् = (य् उङ् + यल् VI. 1. 30) = सु + यल् (VI. 1. 108) = सु + सु + च (VI. 1. 8) = सुधाव । (with vridhhi). Or शिवाय, सुमुवतुः or शिशिवयतुः । So also in the Intensive as शीमुयते or शश्वीयते । The root चि would not have taken vocalisation before यङ् by any previous rule, this sūtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिङ्, which is a कित् affix, invariably by VI. 1. 15, this sūtra modifies that by making the substitution optional.

Vārtika :—In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI. 1. 17. This explains the form शिवाय, which by VI. 1. 17 would have been सुधाव ॥

The aorist is optionally formed by अङ् (III. 1. 58, S. 2291) when the aorist is formed by चङ्, the following sūtra applies.

२४२१ । अवयतेरः । ७ । ४ । ११ ॥

अवयतेरिङ्कारस्याकारः स्यादङि । परङ्पम् । अवयत् । अवयताम् । अवयन् । 'विभावा वट्ठोः' (२३५५) इति चङ् । इयङ् । अशिचिवयत् । 'अवयन्-' (२२६६) इति न वृद्धिः । अवयत् । वत् । यज्यादयो वत् । भ्यादित्स्वाकस्तिगणः । तेन सुमुम्प्यतोस्वादिसंयङ् ॥

2421. The च is substituted for the final of चि in the चङ् Aorist.

As अवयत्, अवयताम्, अवयन् । For the च of the stem and the च of the affix there is the single substitute of the last by VI. 2. 97. See III. 1. 58.

Optionally the Aorist is formed by reduplication (चङ्) by III. 1. 49, S. 2375. Thus अशिचिवयत् । Here there is इयङ् substitution by VI. 4. 77, S. 271, as it is antaraṅga and therefore stronger than guṇa.

When the ordinary aorist is formed with सिङ्, then by VII. 2. 5. S. 2299 there is no Vridhhi and we get the form अवययत् ॥

• वत् 'End.' Here end the yajadi roots.

The Bhuādi class is an Akritigaṇa. All roots not otherwise classified, fall under this class. As सुमुम्पति &c.

1059. ✓ Tuōvi 1. to go. 2. to increase. Pre. अवयति. Per. सुधाव । सुमुवतुः । सुमुवुः । सुययिच । सुमुवयुः । सुमुव । or सुधाव । सुमुविच । सुमुविम । शिवाय । शिशिवयतुः । शिशिवयुः । शिशिवयिच । शिशिवययुः । शिवाय or शिवय । शिवययिच । शिवययिच । शिवययिच । I Fut. अवयिता । II Fut. अवयिष्यति । Imperative अवयतु । Imper. अवययत् । Potē अवयेत् । Bene. भूयात् । Aorist. अवययत् । अशिचिवयत् । अशिचिवयताम् । अशिचिवयन् । अशिचिवयः । अशिचिवयम् । अशिचिवय । अशिचिवयय । अवययत् । अवययताम् । Desi. शिशिवयिष्यति । Inten. अवययितुः, शीमुयते, यां luk शेषययति or शेषययति । Dual. शेषययतुः । Pl. शेषययति । Past. Part. Passive भूयः । Aot. भूयवानः । Nouns:—अवययुः । वयन् 'dog.' । वयावदः ॥

इति तिङ्भ्योऽदिप्रकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots belonging to the Bhuādi class.

CHAPTER II.

अथ तिङन्तादादिप्रकरणम् । ✓ THE ADADI VERBS, (72)

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् to eat; we shall show the conjugation of the sūtra root अति, which is treated like the roots of this class.

२४२२ । अतीरीयङ् । ३ । १ । २९ ॥

अतिः शेषस्तस्मादीयङ् स्यात्स्वाद्ये । 'सुगुप्तायामयं धातुः' इति बहुवः । 'कषाययुज' इत्येके 'क्षनाद्यन्ताः'—(२१०४) इति धातुत्वम् । अतीयते । अतीयांश्च आर्धधातुकविचक्षायां 'आषाढ्य आर्धधातुके वा' (२३०५) इति यङभावे 'शेषात्कर्तरि'—(२१५६) इति परस्मैपदम् । आनर्त् । अर्तिष्यति । आर्तिम् ॥

2422. The affix इयङ् comes after the sūtra root अति 'to reproach' without changing the sense.

NOTE—The indicatory इ shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada; as अतीयते 'he pities or reproaches'; so also, अतीयाते, अतीयन्ते ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach'. But others say it means 'to pity'. The whole form अतीय gets the designation of dhātu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Present is अतीयते, the Perfect is अतीयांश्चक्रे ॥

The addition of ईयङ् is optional when the affix of the Ardhadhātuka follows (S. 2305). So when the ईयङ् is not added, the root is Parasmaipadi by the universal sūtra 2159. Thus another form of the Perfect is आनर्त् ॥

The Future is अर्तिष्यति । The Aorist is आर्तिम् ॥

Pre. अतीयते । Per. अतीयांश्चक्रे or आनर्त् । I Fut. अतीयिता । अर्तिता II Fut. अतीयिष्यति । अर्तिष्यति । Aorist. आर्तिष्यिष्ट । आर्तिम् ॥

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

Now we take up the conjugation of the root अद् 'to eat.' This and the next root are parasmaipadii. The vikaraṇa अप् is elided by the following:—

२४२३ । अदिप्रभृतिभ्यः शप् । २ । ४ । ७२ ॥

सुक्लत्वात् । अति । अतः । अदन्ति ॥

2423. After the verb अद् 'to eat' and the rest, there is luk elision of the Vikaraṇa अप् (III. 1. 68).

Thus अद्+शप्+ति=अति 'he eats'; अद्+ति=अदन्ति 'he kills'; द्विष्टि 'he envies.' The Adadi verbs belong to the second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root.

सद् PERFECT.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अस्ति ।	अस्तः ।	अस्त्यन् ।
Second Person.	असि ।	अस्यः ।	अस्यन् ।
First Person.	अस्मि ।	अतुः ।	अस्यन् ॥

—:0:—

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

—:0:—

अतो चस्य वा स्यान्निटि । अथास 'अस्यन्'-(२३६३) इत्युपधासोऽयः । तस्य चर्त्विधिं प्रति
स्त्वानिबद्धभावनिवेधाच्च चत्वंम् । 'आसिचसि'-(२३९०) इति चत्वंम् । अतुः । अतुः । चते ।
स्त्वासाचभावाच्च निस्त्वमिदं । अचसिच । आस । आसतुः । इत्यस्ति-(२३८४) इति निस्त्वमिदं ।
आसिच । अस्ति । अस्त्यन्ति ॥

2424. When सिद् (Perfect) follows चस्य is optionally the substitute of अद्.

अथास or आस 'he ate,' अतुः or आसतुः 'they two ate,' अतुः or आतुः 'they all ate.' The word अतुः is thus formed:—चस् + अतुस् = चस् + चस् + अतुस् (VI. 1. 8) = च + चस् + अतुस् (VII. 4. 60) = च + चस् + अतुः (VII. 4. 62) = अ + चस् + अतुस् (VIII. 4. 53) = अ + चस् + अतुस् = (VI. 4. 98) = अतुः (VIII. 3. 60). The penultimate अ of अतुस् is elided by S. 2363; this lopa being considered as not sthānivat for the purposes of the application of चर्त्विधि, the च is changed to अ by अचिच । See I. 1. 57. The अ is changed to अ by S. 2410.

The Second Person Sing. is अचसिच the augment इद् is Nitya and not optional, because, ✓ Ghas being a Defective verb has no First Future (तात्.) See S. 2294 to 2296.

PERFECT.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Per.	अथास ।	अतुः ।	अतुः ।
Second Per.	अचसिच ।	अचसुः ।	अस्य ।
First Per.	अथास or अचस ।	अचिच ।	अस्यन् ॥

—:0:—

Third Per.	आस ।	आसतुः ।	आतुः ।
Second Per.	आसिच । (The इद् is compulsory S. 2384).	आसुः ।	आस ।
First Per.	आस ।	आसिच ।	आस्यन् ॥

सुद् I. FUTURE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	असा ।	असार् ।	असाट् ।
Second Person.	असासि ।	असास्यः ।	असास्य ।
First Person.	असासि ।	असास्यः ।	असास्यन् ॥

2428. The final nasal of those roots which in the Dhātupāṭha have an unaccented root-vowel, as well as of वन and तन &c., is elided before an affix beginning with a consonant (except a semi-vowel or nasal), when these have an indicatory न् or ण् ॥

NOTE :—Thus वसु gives us वसू (with लृवा), वसः (with लृ, वसवान् (with लृवल्), वसिः (with लिङ्). Similarly वसु gives us वसू, वसः, वसवान्, वसिः। वसु, वसु, वसु, वसु and वसु which end in a nasal are to be considered as unaccented roots, though taught as accented in the Dhātupāṭha. So also of वनः, वनः, वसिः with लिङ्, with लिङ् the nasal is not elided as वसि (VI. 4. 39); and before other jha-lādi affixes व, retains न् as all those affixes take the augment वट्। The तनादि roots belong to the eighth class. Thus ततः, ततवान्। The Tanādi roots are ten in number, तन् वन्, वण्, वण्, वण्, वण्, वण्, वण्, वण् and वण्। Of these वण् takes long वा also (VI. 4. 45) वण्...वतः, वतवान्, वण्...वतः, वतवान्; वण्...वतः, वतवान्; वण्...वतः, वतवान्; वण्...वतः, वतवान्; वण्...वतः, वतवान्; वण्...वतः, वतवान् ॥

The word वणुनासिक is in the genitive case the sign of the genitive being suppressed. This qualifies all but one word वनति of the sūtra. The roots ✓Yam, ✓Kam, ✓Nam, ✓Gam, ✓Han and ✓Manya are taught as Anudātta. The Tanādi roots are ✓Tan, ✓Kṣhan, Kṣhiñ ✓Riñ, ✓Triñ, ✓Ghriñ, ✓Van, and ✓Man. Thus वण् + तः = व + O + तः = वतः ॥

The Third Person Plural is formed thus:—वण् + वन्ति = वण् + वन्ति (VI. 4. 98 S. 2363) = वण् + वन्ति (VII. 3. 54. S. 358) = वणन्ति ॥

When an alterant upasarga is added, the न् is changed to ण् by the following Sūtra.

२४२९ । वमोर्वा । ८ । ४ । २३ ॥

उपसर्गस्वादिभित्तापरस्य वनोर्नस्य णी वा स्यादुभयोः परयोः। प्रहयिन्-प्रहन्ति । प्रहयवः—प्रहयः। वो वनोः—(२५८) वति वुत्वम्। कथान्। कथतुः। कथुः ॥

2429. Optionally when व or न follows, the न् of ✓han is changed to ण्, when preceded by an upasarga competent to cause change.

Thus प्रहयवः, परिहयवः, or प्रहयः and परिहयः, प्रहयन्तः or प्रहयन्तः, परिहयन्तः or परिहयन्तः।

This sūtra enjoins an option in certain cases, where it would have been obligatory by the last Aṣṭādhyāyī rule VIII. 4. 22.

In forming the perfect, the व् is changed to a guttural by VII. 3.54 S. 35.8.

PRESENT.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	वन्ति ।	वतः ।	वन्ति ।
Second Person.	वसि ।	वसः ।	वसः ।
First Person.	वसि ।	वसः ।	वसः ।

Now we take up वट् or the Perfect.

वण् + वट् = वण् वण् + व = व + वण् + व = वण् + वण् + व by VII. 3. 54. S. 358 = वणवः। The dual is वणवः and the Plural वणवः ॥

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sūtra applies:—

२४३० । अघ्यासात् । ३ । ३ । ५ ।

अघ्यासात्परस्य हनेर्हस्य कुत्वं स्यात् । अघनिच-अघन्य । हन्ता । 'अघनेः' (२४३०) हतीद् । हनिष्यति । हन्तु । हन्तात् । हन्तु ।

2430. A Guttural is substituted for the ह in हन् after a reduplication also.

NOTE:—As जिघांक्षति, अघ्नयन्ते, अघ्नं अघान् । The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (ānga) हन्, therefore not in हननीयितुमिच्छति — जिह्वननीययति ।

Thus we get अघनिच or अघन्य ।

NOTE:—Although this sūtra could apply to the third person singular as well, yet VII-3-54 alone has been mentioned simply because it is antargāṇa.

लिट्, PERFECT

	<i>sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अघान् ।	अघतुः ।	अघः ।
Second Person.	अघनिच ।	अघयुः ।	अघ ।
•	or अघन्य ।		
First Person	अघान् or अघन ।	अघिव ।	अघिम ।

लुट् I. FUTURE.

Third Person.	हन्ता ।	•	हन्तारी ।	हन्तारः ।
Second Person.	हन्तासि ।		हन्तास्वः ।	हन्तास्व ।
First Person.	हन्तामि ।		हन्तास्वः ।	हन्तास्वः ।

लुट् II. FUTURE (before स्य the augment हद् comes by VII-2-70 S. 2366.)

Third Per.	हनिष्यति ।	हनिष्यतः ।	हनिष्यन्ति ।
Second Per.	हनिष्यसि ।	हनिष्यस्वः ।	हनिष्यथ ।
First Per.	हनिष्यामि ।	हनिष्यावः ।	हनिष्यामः ।

In forming the Imperative 2nd Per. Sing. the following applies:—

२४३१ । हनेर्हः । ३ । ४ । ३ ।

ही परे । आभीयतया अघ्यासिक्तत्वाद्धेर्न लुक् । अहि । हनानि । हन्ताव । हन्ताम । अघन । अहन्ताम् । अघन् । अघनम् ।

2431. अ is substituted for हन् before हि ।

Thus अहि अघन् ।

This अ substitute of हन् is ordained by VI.4-36, a rule belonging to the *Ā*-bhīya section (asiddha vat atirbhāt VI. 4. 32. S. 2193); therefore it is considered asiddha or not to have taken effect for the purposes of the elision of हि । For had अ been considered as valid, then हि would have been elided by VI-4-105 S. 2202.

Thus the Conjugation of हन् in the Imperative is:—

IMPERATIVE.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	हन्तु or हतात् ।	हताम् ।	हन्तु ।
Second Person.	हहि ।	हताम् ।	हन्तु ।
First Person.	हन्मि ।	हन्वाव ।	हन्माम् ॥

* In conjugating हन् in हन्तु ; the Third Person Sing is thus formed ह + हन् + त् = ह + हन् + ० = हहन् the letter न being elided by VI-1-68. Thus we conjugate the root :—

IMPERFECT.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	अहन् ।	अहताम् ।	अहन्तु ।
Second Person.	अहन् ।	अहताम् ।	अहन्तु ।
First Person.	अहन्मि ।	अहन्वाव ।	अहन्माम् ॥

—:0:—

लिट्, POTENTIAL.

	<i>Sing.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	हन््यात् ।	हन््याताम् ।	हन््युः ।
Second Person.	हन्याः ।	हन््याताम् ।	हन्यात ।
First Person.	हन््याम ।	हन््याव ।	हन््याम ।

—:0:—

In the Benedictive वध replaces हन् by the following sūtras.

२४३२ । आर्धधातुके । २ । ४ । ४५ ।

वत्पथिह्रस्व ।

2432. The clause 'when the affix is ardha-dātuka' is understood in the following aphorisms up to the aphorism 58 of the fourth chapter of the second Book of Pāṇini.

२४३३ । हनो वध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

2433. वध is the substitute of हन् 'to kill' when the Ārdhadātuka लिङ् (Benedictive) follows.

२४३४ । लुङि च । २ । ४ । ४३ ।

वधादेर्लोपः । 'आर्धधातुके' (२३००) इति विवक्ष्यमस्मी । तेनार्धधातुकोपदेर्लोपकारणत्वात् 'हनो लोपः' (२३०८) । वध्यात् । वध्याताम् । 'आर्धधातुके' किम् । विधादेर् वध्यात् 'हन्तेः' (३५६) इति वाच्यम् । वधव्यात् । वधधीत् ।

वध वत्सारः स्वरितेतः । 'द्विव ३ वधीति' । द्वेष्टि-द्वेष्टे । द्वेष्टा । द्वेष्टा । द्वेष्टयति-द्वेष्टयते । द्वेष्टु-द्वेष्ट्यात् । द्विष्टि । द्विष्टाणि । द्वेष्टे । द्वेष्टवन् । अहृद ।

2434. And when लुङ् (Aorist) follows वध is the substitute of हन् ॥

The substitute is *vadha* ending with an व । Thus वध्यात् "may he kill" वध्याताम् 'may they two kill,' वध्यातुः 'may they all kill.'

As the substitute वध ends in short व, this व is elided by S. 2308 because वध ends in an व, at the time when the ārdhadātuka affix is taught. This elision being like the original (Sihāniyāt I, 1, 56), in forming the Aorist लुङ्, we

have अवच + ० + ईत् = अवधीत् । Here zero being āthānivat prevents the vṛddhi of च of अव which otherwise would have taken place by VII. 2. 7.

Note:—अवधीत् 'he killed,' अवधीष्टात् 'they all killed.' The division of this aphorism from the last sūtra (yoga-vivāga) indicates that the next 'Ashtādhyāyī' rule II. 4. 44 applies to the Aorist only and not to the Benedictive as well. There is no option in the Benedictive Atmanepada.

The word कार्यधातुके in S. 2432 is in the 7th case ; the force of this case affix here is not that given in I. 1. 66. *i. e.* the sūtra does not mean 'when an ārdhadhātuka affix follows.' But the 7th case has the force of indicating the subject (विषय) the meaning of the sūtra being 'when the subject is an ārdhadhātuka affix.' The result of this explanation is, that the various substitutions enjoined hereafter, should be made first, and then the respective affixes should be applied. Thus whenever we want to affix any Ārdhadhātuka-affix to अस् 'to be,' we must first substitute भू for it, and then take the proper ārdhadhātuka affix which would come with regard to भू. Thus we can apply यत् to भू by rule III. 1. 97. which says 'after verbs ending in vowels यत् is applied.' But this affix could never have been applied to अस्, which ends in a consonant. Thus we have मयम्. So the substitution does not depend upon any particular affix, but ārdhadhātuka affixes as a class.

Or to take the example of वध । This vadha ends with व and is the substitute of वृत् which ends with a consonant. But to वध will be applied all those rules which can apply to a root ending with a vowel, when an ārdhadhātuka affix is to be added. Thus अतः लोपः of 2308 will apply to this final व of वध and cause its elision. Thus वध्यात्, वध्यास्ताम् ।

Why do we say 'when an ārdhadhātuka affix is to be added' ? There will be no वध substitution before the sārvaadhātuka affixes, such as the Potential &c. Thus the Potentiāli is इन्धात् । The व is changed to ध before an alterant letter. See S. 359. As प्रवृत्तयात् । The aorist is अवधीत् ॥

Pre. वृत्ति । वृत्तः । वृत्ति । वृत्ति । वृत्तः । वृत्तः । वृत्ति । वृत्तः । वृत्तः । Per. जघाव । जघ्नुः । जघ्नुः । जघनिच or जघन्व । जघ्नुः । जघ्नुः । जघ्नुः । जघान । or जघन । जघिच । जघिम । I Fut. वृत्ता । II Fut. वृत्तिष्यति । Imperative वृत्तु or वृत्तात् । वृत्ताम् । वृत्तु । जघि वृत्तम् । वृत्त । वृत्तानि । वृत्ताव । वृत्ताम् । Imper. जघन् । जघताम् । जघन् । जघन् । जघतम् । जघत । जघन्तम् । जघन्व । जघन्व । Poten. वृत्तात् । वृत्ताताम् । वृत्तुः । वृत्ताः । वृत्तातम् । वृत्तान्त । वृत्ताम् । वृत्ताव । वृत्ताम् । Bone. वध्यात् । वध्यास्ताम् । वध्यातुः । वध्याः । वध्यास्तम् । वध्यास्त । वध्यास्तम् । वध्यास्त । Aorist. अवधीत् । अवधिष्टात् । अवधिष्टुः । अवधीः । अवधिष्टम् । अवधिष्ट । अवधिष्टम् । अवधिष्ट । अवधिष्ट । Cond. अवधिष्यत् ।

With the upasarga आ, the root is ātmanepadi. Thus:—

Pre. आहते । आहते । आहते । आहते । आहते । आहते । आहते । Per. आहते । आहताम् । आहताम् । आहते । आहते । I Fut. आहताम् । II Fut. आहतिष्यति । Imperative, आहताम् । आहताम् । आहते । आहते । Imper. आहत । आहताम् । आहताम् । आहति । आहति । आहति । Poten. आहति । आहति । Bone. आवधिष्ट । आवधिष्टाताम् । Aorist. आवधिष्ट or आवधिष्टाताम् । आवधिष्टाः । आवधिष्टा । आवधिष्ट । आवधिष्ट । Cond. आवहते । आवहताम् । आवहताम् । आवहताम् । आवहताम् । आवहति । आवहति ।

3. ~~dviṣha~~ to hate;

बहुवचनम् । In forming the plural the following sūtra applies.

२४३५ । द्विषम्व । ३ । ४ । ११२ ।

सिध्यति । अष्टे । अज्ञाते । 'आर्धधातुके' (२३७७) इत्यधिकृत्य ।

tute of 'jhi', in the Imperfect after the verb 'dvish' (to hate).

Thus अद्विपुः ॥ But according to others, अद्विपुः । 1st S. अद्विपुः ।

अद्विष्टतः ।

द्विष ३ अप्रीतो ॥

Cond. अवलोकनम् ॥

अद्विष्टाः । अद्विष्टायाः । अद्विष्टम् । अद्विष्टि । अद्विष्टाहि । अद्विष्टाहि । Poten. द्विष्टीत । द्विष्टी
जातान् । द्विष्टेरन् । द्विष्टीयाः । द्विष्टीयायाः । द्विष्टिभ्यम् । द्विष्टीय । द्विष्टीयहि । द्विष्टीयहि

चिदिह । चिदिहिवे । चिदिहिवे । चिदिहिवे । I Fut चेडा । चेडावे । II Fut चेवते । Imper । चेडात् । चिदाताम् । चिदताम् । चोद्य । चिदायां । चोद्यम् । चेडे । चेडावडे । चेडावडे । Imper । चेडी । चिदिहाताम् । चिदीहत् । चिदीहा । चिदिहायां । चिदीह्यम् । चिदिहि । चिदिह्युहि । चिदिह्युहि । Pten लिहोत । लिहोचाः । लिहोच । Benedi । लिहोष्ट । Aorist चिहत् । Or चिहीट । चिदिहाताम् । चिदिहन्त । चिदिहयाः or चिदीहाः । चिदिहायाम् । चिदिह्यम् or चिदीह्यम् । चिदिह । चिदिहावहि or चिदिह्युहि Condi चलेद्यत ।

✓ चिदिह ७ व्यापार्य भावि ।

7. ✓ Chakshin व्यापार्यं वाचि । 'to speak articulately.' This root also means to see, as चिदिहो वयमिचये चिदीमिः । The letter ह in चिदिह् is indicatory of the fact that the affix युच् is added to the root by III 2, 149 S. 3129 : which would not have been the case had the root not contained this anudatta ह ॥ Thus चिदिह्यः वचयम् ॥

This ह् though indicatory, does not cause the insertion of the nasal नुच् because we have explained the word चिदिह् by चलेद्यतः in the sūtra VII. 1. 58. S. 2262 because the word चलेद्यतः is understood here from the preceding Aśtādhyāyī sūtra 'goh padānta' VII. 1. 57. S. 3574. So that only those roots are चिदिह् for the purposes of नुच् augment, which contain the ह् as their Final. The ह् in चिदिह् is not final and so the root is not चिदिह् for the purposes of that sūtra.

What is the use of the letter ह् when the root is already *ubhayapadi* ? Ans. The ह् indicates by implication the existence of the following maxim :—

The *ātmanepada* which is caused by an *anudatteta* letter, is *anīya* Thus the Present Participle form स्वाद्यन् is valid ; as in the example स्वाद्यन् निर्मोचयति । &c. Here स्वाद्य is used as *parasmaipadi* though ordinarily it is *ātmanepadi* because the root स्वाद्यो has *anudatta* long ह् as indicatory. See Bhvādi No. I. 516.

Thus we have चडे (the ह् is elided be स्वाः VIII. 2, 29. S. 380). चडाते &c. In forming the Perfect, the following two sūtras apply: which are governed by the *anuvritti* of *ārdhadhātuka* of the rule 2377.

✓ २३३६ । चिदिह् : स्वाद्य । २ । ४ । ५४ ॥

2436. स्वाद्य् is the substitute of चिदिह् 'to perceive, to tell, when any *ārdhadhātuka* affix is to be applied.

२३३७ । वा लिटि । २ । ४ । ५५ ॥

* अत्र भावे वयादिरयमादेशः । अदिधकायदे 'अस्य वे वा' इति स्थितम् । द्वित्यादेशद्वयम् ॥ चक्री-चक्ये-चक्री-चक्ये । * चयो द्वितीया- * इति तु न चत्वंलाघिस्तात् । चक्ये च्याता-च्याता । च्यात्यति-च्यात्यते । च्यात्यति-च्यात्यते । चक्ये । चकीत । च्यावात्-चय वात् । चयेवात् ।

2437. स्वाद्य् is optionally the substitute of चिदिह् when लिट् (Perfect) follows.

In the *Mahābhāṣya* the substitute begins with स्वाद्य् Kā. The ह् is changed to च optionally by the *vārtika* अस्य वे वा ॥ This *vārtika* he reads in the section of *asiddhas*. As the substitute has an *indicatory* ह् it is conjugated in both *padas*. Thus the perfect is चक्री or चक्ये । or चक्यो or चक्ये ॥

Note:—In the Mahābhāṣya on II. 4. 54 S. 2436 we find Patanjali saying that the substitute begins with क् and is कश्चात्. This substitute Khāś assumes the form Khyāś also. Thus कश्चात् becomes क्यात् by substituting य for क under the following vārtika :—**चलिङ्गे श्रत्य य वचनं विभावा** “The letter य optionally replaces the क of this substitute ; and this य is asiddha, because this vārtika ought to be put in the section of asiddhas (VIII. 2. 1.) just at the close of the rules relating to the change of क to ख ।” That being so, for the application of the prior rules the य is considered asiddha, but for the application of the subsequent चरत्त्व rule, it is considered siddha. Thus योऽक्यान्, here य changed to य is asiddha and so the sūtra कश्चात् does not apply and क is not changed to ख ॥

Note:—Prohibition must be stated when वञ्च means ‘exclusion’ ; as दुर्जनैः वञ्चय्याः ‘bad men should be excluded.’

Note:—Prohibition must be stated when the affixes वञ्च and वञ्च follow ; as वृक्षस्य राक्षसाः ‘the Rākhasasas are cruel.’ This is Vedic Sanskrit ; modern वृक्षः. The meaning of the root वञ्च here, is ‘to injure.’ So also विवञ्चयः पयिहतः ; here the affix is वञ्च .

The substitute कश्चात् becomes कश्चत् by VIII. 4. 55. S. 121. This कश्चत् is conjugated as कश्चो । A. कश्चो ।

The vārtika चयो द्वितीया (See S. 130. and 294) required क् to be changed to ख; giving the form, कश्चो; कश्चो; but that vārtika also does not apply because चरत्त्व rule VIII. 4. 55. S. 121. by which the root कश्चात् was changed to कश्चत् is considered asiddha, so that for the purposes of that vārtika, कश्चात् is still कश्चात् ॥ From the root वञ्च itself, we get the perfect regularly. Thus वञ्चते ।

The First Future is क्स्यात् or क्श्यात् ॥ The Second Future is क्स्यात्यति or क्श्यात्यति । Or क्श्यात्यति or क्श्यात्यति ॥ The Imperfect Future is क्श्यात् । The Potential is क्श्यात् । The Benedictive is क्श्यात् or क्श्यात् or क्श्यात् ।

In forming the Aorist the following sūtra applies :—

२४३८ । अस्म्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् । इ । १ । ५२ ।

अभ्यवचरेत् । अस्म्यत्-अस्म्यत्-अवशासीत्-अवशात् । + वर्जने वशाज्जेष्टः + । समचलि-ष्टेत्यादि ।

अथ पुष्पना अनुदात्तेतः । ईरं ८ गतो कश्चने च । ईरं । ईरां चने । ईरिता । ईरिष्यते ईरताम् । ईर्यं । ईर्यं । ईरिष्य । ईरिष्य । ईरिष्य । ईरिष्य । ईरिष्य ।

2438. After the verbs कश्च ‘to throw’, कश्च ‘to speak’, and क्वा ‘to speak’, कश्च is the substitute of क्, when the Aorist follows signifying the agent.

NOTE:—कश्च may be either the root, or the substitute of क् (II. 4. 53) and so also क्वा may be the root, or the substitute of कश्च (II. 4. 54). The root कश्च belonging to the द्वितीया or the Fourth conjugation, falls under the subdivision पुष्पादि, and therefore it would have taken कश्च in the Parasmaipada by rule III. 1. 55. The repetition is to indicate that it takes कश्च in the Atmanepada also ; as योऽक्यात् (VII. 4. 17), क्वाक्यात् and क्वाक्यात्. In the Passive, we have क्वाक्याताम्.

Thus the aorist is P. कश्चात् or A. कश्चात् or क्वाक्यासीत् or क्वाक्यात् ॥

Isht: The substitute क्वाञ् does not take place when the meaning is 'exclusion,' as वनवर्जित &c.

Note:—The following from Mādhaviya Dhātuvrittī will make this clear. In the Mahābhāṣya the author has given the two substitutes क्वाञ् and क्वाञ् first, and then he, in the alternative, gives one substitute क्वाञ् which includes both क्वाञ् and क्वाञ्, for it can assume both these forms. For क्वाञ् becomes क्वाञ् by the चरत्त्व rule (VIII. 4, 55. S. 121). And क्वाञ् also becomes क्वाञ् by the operation of a vārtika which changes the व् into व, and this व is considered asiddha when a prior rule is to be applied, because that Vārtika is read in the section of asiddhas, just after the व् change rules.

The necessity of taking the substitute to be क्वाञ् will be manifest from the following considerations:—

(a) In forming an abstract noun from सुप्रख्यः, such as सुप्रख्यस्य भावः=सौप्रख्यम्. This is formed by ख्य् affix V. 1. 124. S. 1788. But if ख्य be considered to have a penultimate व (as in fact it has, but which under the above rule we consider as व्) then the affix would have been वुञ् by V. 1. 132. S. 1797: and the form ought to have been सौप्रख्यकम्. But we never have this form: because V. 1. 132. S. 1797: does not apply, as the existence of व in ख्य is ignored by it and to it, it is व. This is summed up in the vārtika: प्रयोजनं सौप्रख्ये वुञ् विधिः।

(b) Similarly पुंसः ख्यानं=पुंख्यानम्. Here the स् of पुंस being elided as the final of a conjunct consonant (VIII. 2. 23. S. 54): we have पुम्+ख्यानम्. Now by the vārtika under S. 139, the स् of पुम् would be changed to स्, because ख्या begins with ख् a letter of ख्य् pratyāhāra, and is followed by य a letter of यम् pratyāhāra and so S. 139 ought to apply. The form ought to be पुंस्ख्यानम्. But this is not so, because the य in ख्या is considered asiddha and so ख् is not followed by a letter of यम् pratyāhāra; and so the condition for the application of S. 139 does not exist. This is summed up by the vārtika वविधिः पुंख्याने।

(c) Similarly वविधिः। We get this form thus: वख्या + वद् + ध्वे=वक्व + व + ध्वे. Here व् a letter of व्य् pratyāhāra is followed by वद्, and therefore VIII. 3. 79. S. 2325 requires the ध्वे to be changed to ठ. But this is not done, because व is asiddha, and so there is no letter of व्य् pratyāhāra in व्, and so VIII. 3. 79 S. 2325 does not apply.

(d) Similarly वनः ख्यानं. Here the visarga is followed by ख् a letter of ख्य् pratyāhāra; and the ख itself is followed by व् (for व is व्), a letter of व्य् pratyāhāra, and so VIII. 3. 35. S. 150 applies, and the visarga remains unchanged. But, if the substitute were not क्वाञ्, then ख् being followed by व् would have brought in the application of VIII. 3. 37 S. 142, and the visarga would be changed to ख् jihvāmūliya. But this is not so. This is summed up in the vārtika:—संस्थानत्वं वनः ख्याने। Samsthāna means the jihvāmūliya change.

(e) Similarly the Nisṭhā is क्वातम् with त्। Had the व been really व and not व् in disguise, then the root क्वा would be a व्य् or semi-vowel having root, and VIII. 2. 43. S. 3017 would apply, and त् would be changed to त्। This is

summed up by the vārtika निष्ठा नन्वमाख्याते । The prohibition of VIII. 2 57 & 3040, does not apply to this क्वा but to no. 39 क्वा ॥

(f) Similarly उर्वाक्यान् । Here न is not changed to ख, though between the र of उर्वा and न, there are only चद् pratyāhara letters य, वा, य, वा, and कु letter न; and so the Sutra VIII. 4. 2. 8. 197 read with VIII. 4. 29. 8. 2835 would have applied. But य of क्वा is not considered an चद् letter as it is य, and therefore that sūtra does not apply. This is summed up in the vārtika: शब्दे उर्वाक्याने ।

Pre. चट् । चडाते । चडते । चडुद्वे । Per. चचसे । चचडाते । चचडिरे । चचडिधे । चचडिध्वे । चचसे । चचडिवसे । Impera. चडाताम् । चडाताम् । चड्व । चडायात् । चडुद्वम् । चडे । Imper. चचड । चचडाताम् । चचडत । चचडाः । चचडुद्वम् । चचडि । चचड्वति । Poten. चडोत । चडोयाताम् । चडोरन् । चडोषाः । चडोषायाः । चडोध्यम् । चडोष ।

Nouns. चिचडयः । चचडाः । चकुः । चचडयः चडोनीयः ।

7 (b) ✓ Khyān to speak, Parasmai, Per. चखी । चखतुः । चखुः । चखिव or चख्याच । चखयुः । चखे । चखी । चखिव । II Fut. ख्याता । ख्याताडि । ख्यातास्मि । II Fut. ख्यास्यति । Bene. ख्येयात् or ख्यायात् । ख्येयास्ताम् or ख्यायास्ताम् । ख्येयायुः । ख्येयाः or ख्यायाः । ख्येयास्ताम् । ख्येयास्म । or ख्यायास्म । Aorist. चखत् । चख्याताम् । चखन् । चखीत । चख्यम् । चख्यात । Cond. चख्यास्यत् ।

Pass. ख्यायते । Aor. चख्यायि or चख्यत । Dual. चख्येतम् । Caus. ख्याययति । Aor. चखिययत् । Desider. चख्यायति । Inten. चाख्यायते ।

Nouns. चुरख्याः चख्यानः चाख्यायम् ।

7 (c) ✓ Khyān, Atm, Per. चख्ये । चख्याते । चखिरे । चखिधे । चख्याधे । चखिध्वे । चख्ये । चखिवसे । चखिवसे । I Fut. ख्याता or ख्यायिता । ख्याताडे । ख्याताडे । II fut. ख्यास्यते or ख्यायिष्यते । Bene. ख्यासीष्ट । ख्यासीयास्ता । ख्यासीष्टाः । ख्यासीध्यम् । ख्यासीध्व । Aorist. चखयत् । चख्येताम् । चखयन् । चखयाः । चखयध्यम् । चख्ये । चख्यायति । Condi. चखयास्यत or चख्यायिष्यत । Desi. चिख्यायते ।

7 (d) Kśān to speak, Per. चक्षी । चक्षतुः । चक्षुः । चक्षिव । चक्षाय । चक्षयुः । चक्ष । चक्षी । चक्षिव । चक्षिम । I Fut. क्षयाता । क्षयाताडि । क्षयातास्मि । Bene. क्षयायात् । or क्षयेयात् । Aorist. चक्षयासीत् । चक्षयासिष्टम् । चक्षयासिधुः । चक्षयासीध्व । चक्षयासिध्वम् । Condi. चक्षयास्यत् । Passive. क्षयायते । Aor. चक्षयायि or चक्षयायिध्व or चक्षयायत । Dual. चक्षयायिताम् or चक्षयायिताम् । Caus. क्षयाययति । Aor. चक्षिचक्षयत् । Desi. चिचक्षायति । Inten. चाक्षायते । Adj. चक्षयेयम् ।

Per. चक्ष्ये । चक्ष्याते । चक्षिरे । चक्षिधे । चक्षाये । चक्षिध्वे । चक्ष्ये । चक्षिवसे । I Fut. क्षयाता । क्षयाताडे । क्षयाताडे । II Fut. क्षयास्यते । क्षयास्यडे । क्षयास्ये । Bene. क्षयासीष्ट । क्षयासीयास्ताम् । Aorist. चक्षयास । चक्षयास्ताम् । चक्षयासत । चक्षयास्यत । Condi. चक्षयास्यत । चिचक्षायते ।

Sub-section IV. The roots upto ✓ prichi are anudātṭa.

ईर ८ गति कम्पनेव ॥

8 ✓ Ir a to go. 2. to agitate. Pre. ईरते । ईराते । ईरते । ईर्ये । ईराधे । ईरे । Per. ईरायते । Some give the form ईरिरे । I Fut. ईरिता । ईरिताडे । ईरिताडे । II Fut. ईरिष्यते । ईरिष्यडे । ईरिष्ये । Imper. ईरताम् । ईर्य । ईर्यम् । ईरे । Imper. ईरत । ईराताम् । ईरत । ईर्याः । ईरि । ईरिषि । Poten. ईरीत । ईरीयाताम् । ईरीषाः । ईरीष । Bene. ईरीषीष्ट । ईरीषीष्टम् । ईरीषीष्टाः । ईरीषीध्यम् । or ईरिषिद्वम् । Aorist. ईरिष्ट । ईरिताताम् । ईरिष्यत । ईरि

आम् । or वेरिखम् । वेरिषि । वेरिष्यसि । Pass. ईर्यते । Caus. ईरयति । ईरयते । Aor. मा भवान् ईरितम् । Desl. ईरिरिषते । Nouns: ईरयमीरः; इमीरयः; and ईरः

ईद ८ स्तुते ॥

91 ✓ Id. to praise. Now we take up the conjugation of ईद to praise. Thus ईद + ते = ईदते । ईद + से ॥ Now applies the following two sūtras:—

२४३८ । ईदः सि । ७ । २ । ७७ ।

2439. The sārvaadhātuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment इद after ईद (Ad. 9)

NOTE:—As ईदिये and ईदिय्य ॥ से becomes स्व by III. 4. 91 and 80. The से is exhibited in the sūtra without any case ending.

२४४० । ईदजनोर्ध्वे च । ७ । २ । ७८ ।

ईदीदजनं 'जे' 'ध्वे' शब्दयोः सार्वधातुकयोर्दिद स्यात् । योगविभागो वैशिष्ट्यार्थः । ईदिये । ईदिय्ये । + एकदेशसिक्तस्यान्यत्वात् + । ईदिय्य । ईदिय्यम् । + विकृतिग्रहणेन प्रकृतेरग्रवात् + । ईदिय्यम् । ईद १० ऐश्वर्ये । ईदते । ईदिये । ईदिय्ये । 'आत् ११ उपवेशने' । आत्ते । 'अवासावश्च' (२४२४) । आसांचक्ते । आरख । आध्यम् । आशिष्ट । 'आद्यासु १२ दृष्टायाम्' । आद्यास्ते । आद्यासाते । आद्यपूर्वत्वं प्रायिकम् । तेन 'नमोवाकं प्रद्यास्महे' इति सिद्धम् । 'अत् १३ आकाशने' । अस्ते । अस्ते । अस्ते । अवसे । अस्तिता । 'कत् १४ गतिवाचनयोः' कस्ते । कस्ते । कस्ते । 'अधमनिदित् इत्येके' । कस्ते । तात्त्व्यान्तोऽप्यानिदित् । कस्ते कयाते कस्ते । कद्वे । 'सिचि १५ सुप्ते' । निस्ते । दन्त्यान्तोऽप्यम् । आभरयकारस्तु तात्त्व्यान्त इति अर्थम् । 'सिचि १६ सुप्ते' । निस्ते । निस्ते । निस्तिता । 'शिचि १७ अत्यन्ते शब्दे' । शिक्ते । 'पिचि १८ वर्णे' । 'संपूर्णे इत्येके' । संपूर्णेत्यप्यम् । 'अवयवे' इत्यपरे । 'अवयवे' शब्दे इतीतरे । पिक्ते 'एजि' इत्येके । इक्ते । 'एजी १९ वर्जने' । इत्योद्योदादिः । ईदित् । इत्ते । इजाते । इत्ते । 'इदित्' इत्यप्यम् । इक्ते । 'एजी २० संवर्धने' । इत्ते ।

'इक् २१ प्रायिगर्भविमोचने' । इत्ते । सुप्ते । ईता-सविता । 'भूभुवोः' (२४२४) इति सुप्तिवैधः । सुवे । इविरीष्ट । अश्विष्ट-अश्विष्ट । 'श्रीक २२ स्वप्ने' ।

2440. The sārvaadhātuka affix से and ध्वे, (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment इद after the roots ईद (Ad. 9) and जनम्

NOTE:—Thus ईदिय्ये, ईदिय्यम्, ईदिये, ईदिय्य, जनिय्ये, जनिय्यम्, जनिये, जनिय्य । The root जनी (IV. 41) is taken here. The Vikarṇa इयन् has been elided in this case, as a Vedic irregularity, and so also there is not elision of the penultimate

This sūtra could well have been included in the last. The making of it a separate sūtra is a mere amplification and a variety. Thus ईद + से = ईदिये । ईदिय्ये ॥ The affix इद will come before the स्व of the Imperative also: for though स्व is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्व, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it is not different from the original." So से and स्व ध्वे and ध्वम् are one and the same, as ईदिय्ये and ईदिय्यम् ॥ By using the word विकृति in the above vārtika, the original affix ध्वम् (prakṛiti) is not to be taken. Therefore we have ईदिय्यम् in इद where no augment इद is added, in other words when ध्वे is changed to ध्वम् by III. ४. 91 S. 2252 this ध्वम् is

13 ✓ vas a To wear, to put on.

Pre. वस्ते । वसाते । वसते । वस्ते । वसाथे । वसथे । वसे । वस्यथे । वसन्ते । Per. वसथे । वससाते । वससिरे । वससिरे । वससाथे । वससिथे । वससे । वससिष्ये । वससिमहे । I. Fut. वसिता । Impera. वसताम् । वसताम् । वसताम् । वसस्व । वसांथी । वस्यम् । वसे । वसावहे । वसामहे । Imper. वसत । वससाताम् । वससत । वससाः । वससाथी । वसस्यम् । वससि । वसस्यसि । वसस्यसि । Aorist. वससिष्ट । वससिषाताम् । वससिषत । वससिषाः । वससिषाथी । वससिष्यम् । वससिष्यसि । वससिष्यसि । वससिष्यसि । Causa. वासयति । Desider. वससिष्यते । Inten. वासयस्ते । yañ luk. वासयति or वासयति ।

Nouns: वसन् । वस्यम् । वासः । वसा । Past. Part. वसितं । Gerund. वसित्वा ।

कसि १४ गतिशासनयोः

14 ✓ Kas a To go, to destroy. Some read this root without क्, so that no nasal is added as कस्ते । The root has also final क् without nasal, as कष्टे ।

Pre. कस्ते । कसाते । कसते । कस्ते or कस्ते । कस्थे । Per. कसथे । कससिथे । कससिष्ये । Fut. कसिता । II Fut. कसिष्यते । Impera. कसाताम् । कस्व । कस्थम् । कष्टे । Imper. कसत । कससाः । कससि । Poten. कसीत । कसीथाः । कसीथ । Benedic. कसिष्येष्ट । Aorist. कससिष्ट । कससिषाः । कससिषि । Caus. कसयति । Aor. कसकसत् । Desidera. कससिष्यते । Inten. कसयस्ते । yañ luk. कसयति or कसयति । Imperfect. कसाकम् ।

14a ✓ Kasa, Pre, कस्ते । कसाते । कसते ।

14b ✓ Kaśa.

Pre. कष्टे । कशाते । कशते । कष्टे । कशाथे । कश्द्वे । कथे । कशथे । कशमहे । Per. कशथे । कशसिथे । कशसिष्ये । I Fut. कशिता । II Fut. कशिष्यते । Impera. कष्टां । कशाताम् । कशताम् । कश्च । कशायाः । कश्चम् । कथे । कशावहे । कशामहे । Imper. कशत । कशसाताम् । कशसत । कशसाः । कशसाथी । कशस्यम् । कशसि । कशस्यसि । कशस्यसि । Poten. कशीत । कशीथाः । कशीथ । Benedic. कशिष्येष्ट । Aorist. कशसिष्ट । कशसिषाताम् । कशसिषत । कशसिषाः । कशसिषि । कशसिष्यम् । कशसिष्यसि । कशसिष्यसि । Causa. काशयति । Aor. कशकशत् । Desidera. कशसिष्यते । Inten. काशयस्ते । yañluk. कशयति or काशयति ।

Nouns: —कशा । कशम् । प्रतिशब्दः ।

गिसि १५ चुम्बने

15 ✓ gisi to kiss. The final स is dental. The author of Ābharaya mistook it to be a palatal ending निष् । Pre. गिस्ते । Per. गिनिते । I Fut. गिषिता ।

गिषि १६ शुद्धे

16 ✓ giji to wash. The root is गेद् । The juhotyādi ✓ gij is anit.

Pre. गिद्धते । गिज्जते । गिद्धे । Per. गिज्जते । गिनिज्जते । I Fut. गिज्जिता । II Fut. गिज्जिष्यते । Imper. गिज्जताम् । Imper. गिनिज्जत । Poten. गिज्जते । Benedic. गिज्जिष्येष्ट । Aorist. गिनिज्जष्ट । Caus. गिज्जयति । गिज्जयते । Aor. गिनिज्जत् । Desi. गिनिज्जयत । Inten. गिज्जयस्ते । Yañ luk. गिज्जयति or गिज्जयति ।

गिषि १७ अय्यतेयधे ।

17✓*śiji* to tinkle, rattle, to roar.

Present. शिङ्गते । Perfect. शिङ्गिजे । I Future. शिङ्गिता । Nouns. शिङ्गः । शिङ्गिनी ।

विजि १८ वरी

18✓*piji* to tinge, dye, to color. According to Śākaṭayana it means 'to uoh.' Sunmata says it has both these meanings. Kāśyapa says it means 'to join arts.' He also says it means to utter inarticulate sound. According to Maitreya the root is ✓*piji*, as पङ्क्ति ।

Present. पिङ्गते । Perfect. पिङ्गिजे । I Future पिङ्गिता । Nouns पिङ्गः । पिङ्गारः । पिङ्गलः । पिङ्गव्यम् ।

वृजि १९ वर्जने

19✓*vrjji* to avoid, shun, abandon. The root begins with the dento-labial *v*, and has an indicatory long ई । Ātreya and Durga read it as having an indicatory short ए ।

Pre. वर्जते or वृजते । वृजान्ते or वृज्जान्ते । वृज्यते । वर्ज्ते or वृज्ते । वर्ज्ते । Per. वर्ज्ते or वृज्ते । वर्ज्जिजे । वर्ज्जिज्यते । I Fut. वर्ज्जिता or वृज्जिता । II Fut. वर्ज्जिष्यते or वृज्जिष्यते । Impera. वर्ज्ताम् or वृज्जताम् । वर्ज्ता । वर्ज्जिष्ये । Imper. अवृज्ताम् or अवृज्ताम् । अवृज्ताः । अवृज्जि । Potent. वर्ज्जित or वृज्जित वर्ज्जिताः । वर्ज्जिय । Benedictive वर्ज्जिष्ये or वृज्जिष्ये । Aorist. अवर्ज्जिष्ये or अवृज्जिष्ये । अवर्ज्जिष्यः । अवर्ज्जिष्यि । Condi. अवर्ज्जिष्यत । Pass. वर्ज्ज्यते । Causa. वर्ज्जयति, वर्ज्जयते । Aor. अवर्ज्जयत् or अवर्ज्जयत । ✓*vrjji* वर्ज्जयति । Aor. अवर्ज्जयत् । Desider. विवर्ज्जयते or विवृज्जयते । Intens. वरीवर्ज्जयते । Yānluk. वर्ज्जित् or वरीवर्ज्जित् or वरिवर्ज्जित् । ✓*vrjji*. वरीवर्ज्जयते । वरीवर्ज्जित् ।

Nouns:—वर्जः । वर्ज्जनीयः । वर्जनम् । Past Part. वर्ज्जः । वर्ज्जवान् । Gerund वर्ज्जित्वा । Infini वर्ज्जितुम् । Adj. वर्ज्जितव्यं । वर्ज्जनीयं । वर्ज्ज्यम् ।

पृची २० संपर्चने

20✓*prichi* to come in contact with. It has an indicatory long ई । According to Durgā, Kāśyapa, Nandi and Dhanapāla the root has an indicatory short ए । According to Kauśika the root is पृचि । Present. पृच्छते ।

वृद्ध २१ प्राणि गर्भे विमोचने ।

शोता-सविता । 'भूसुवोः'-(२२२४) इति गुणनिर्देशः । सुवै । सविषीष्ट । असविष्ट-असीष्ट ।

21✓*Shuū* to bring forth, to beget; to give birth to.

Present. सुते । सुवाते । सुवते । सुवे । सुव्ये । सुवे । सुवसे । सुमसे । Perfect. सुसुवे । सुसुवाते । सुसुवते । सुसुविष्टे or सुवे । सुसुविष्यते । I Future. सोता । सविता । II Future सोष्यते, सविष्यते । Imperative. सूताम् । सुवाताम् । सूव्य । सुवै । (The आद् being वित् is not कृत् and so it ought to have caused Guṇa. But the Guṇa is prevented by VII. 3. 88 S. 2224). Imperfect. असूम् । असुवाताम् । असुवाः । असूध्यम् । असुवि । असुविष्ट-Potential सुवीत । सुवीयाताम् । सुवीषाः । सुवीय । Benedictive सोषीष्ट, सविषीष्ट । सविषी-याताम्, सोषीयाताम् । सविषीरन् or सोषीरन् । सविषीष्टाः or सोषीष्टाः । सविषीध्यम् or सोषीध्यम् । सविषीय or सोषीय । Aorist. असुविष्ट, असोष्ट । असुविषाताम् or असोष्यताम् सविष्टाः or असोष्टाः । असुविध्यम् or दवम् or असोदव्यम् । असुविषि or असोषि । असुविष्यति

श्रावयते । yañ luk श्रेयदीति or श्रेयेति । Dual श्रेयीतः । Pl. श्रेयवति or श्रेयीरते ।
Fut. Part. श्रियिष्यमाणः । Ger. श्रियित्वा । Infini. श्रियितुम् । Adje. श्रियितव्यं श्रयनीयं श्रेयम् ।
Nouns:—श्रायासुः, श्रयव । तिरिचः । श्रयाः । श्रयानकः । श्रियाः । श्रियाकलः । श्रिभिः ।

अथ स्तौत्यन्ताः । परस्मै पठिनः । कर्णुस्तूभयपदी ।

Now the roots up to स्तौति are Parasmaipadi. But the root कर्णु is both Atmane
padi and Parasmaipadi.

यु २३ मिश्रणेऽमिश्रणे च

23 ✓yu. 'To join, mix' 'to loosen.

It is thus conjugated. यु+ति । Now applies the following sūtra which
causes the vṛiddhi of the उ of यु ।

२४४३ । उतो वृद्धिर्लुकि इति । ७ । ३ । ८९ ॥

सुनिवय उकारस्य वृद्धिः स्वास्थिति वृद्धादौ सार्वधातुके न स्वभ्यस्तस्य । यीति । युतः ।
युवन्ति । युवाच । वविता । युवात् । २४४ 'उतो वृद्धिः—'न । भाष्ये 'पिच्य पिच्य पिच्य' इति व्याख्यानं
नात् । विशेषविहितेन हिस्वेन पितृस्य जाधात् । युवात् । अयादीत् ।

2443. A root ending in short उ, which has no Present
characteristic (i. e. the vikaraṇa is dropped by luk-elision), gets
vṛiddhi, before a पितृ Sārva dhātuka affix beginning with a conso-
nant, but not if the stem is reduplicated.

Thus यीति । युतः । युवन्ति । यीचि । युचः । युच । यीमि । युचः । युमः । Per. युवाच ।
The Perfect is युवाच । The First Future is वविता ।
The Potential is युवात् । The augment योसुद् being कित् (III. 4. 103), prevents
वित् action in युवात् . Because in the Mahābhāṣya the explanation is "and वित् not
कित्, and कित् not वित्" . Because a specific कित् would debar वित् action. The phrase
नार्यस्तस्य should be read into the sūtra from VII. 3. 87: therefore Vṛiddhi does not
take place here योयोति योनीति . Here there is luk-elision of यक् ॥

23 ✓yu to join, unite, mix

Pre. यीति । युतः । युवन्ति । यीचि । युचः । युच । यीमि । युचः । युमः । Per. युवाच ।
युयुवतुः । युयुवुः । युयुवचि । युयुवयुः । युयुव । युवाच or युवच । युयुचि । युयुचिम । I Fut
यीति । II Fut यविष्यति । Imperative यीतु or युतात् । युताम् । युवन्तु । युचि । यवानि ।
ववाच । Imper. अयीत् । अयुताम् । अयुवन् । अयोः । अयवन् । Poten. युवात् । युवाताम् ।
युयुः । युवाः । युवातम् । युवात । युवाम् । युवाच । Bene. युवात् । युवाताम् । 'Aorist.
अयादीत् । अयाविष्टात् । अयाविषुः । अयावीः । अयाविषम् । Cond. अयाविष्यत् । Pass. Pre.
यूयते । Imperative यूयताम् । Imperfect. अप्रयत । Pot. यूयेत । Caus. यावयति । Aor.
अयीष्वत् । (VII. 4. 80 S. 2577). Desi. यियविषति । युयुवति । Inten. योयूयते । yañ luk.
योयवीति or योयोति । Nouns. [यवमान् । यूका । यौवनका । युवः । यविष्टः । यौवनम् । युवतिः ।
यावकः । यवः । यवनः ॥ Past Part. युतः । युतवान् । Fut. Part. यविष्यमाणः । Ger. युत्वा ।
Inf. योतुम् । Adj. योतव्यं । यवनीयं । यवम् ।

23 ✓Yu, Passive.

Pre यूयते । I Fut याविता or यविता । II Fut याविष्यते or यविष्यते । Imperative
यूयताम् Imper. अप्रयत । Pot. यूयेत Bene. याविषीष्ट of यविषीष्ट । Aorist. अयाचि or अय-

विष्क or अवाविष्क । अवाविष्कताम्, or अवाविष्कताम् ।

इ २४ शब्दे

Thus इ + ति । Now applies the following Sūtra.

२४४४ । तुक्स्तुश्चभ्यमः सार्वधातुके । ० । इ । २५ ।

इयः परस्य सार्वधातुकस्य सुप्तादेशितः ईदृशः स्यात् । 'नाभ्यस्तस्य-' (२५०२) इत्यतोऽनुवृत्तिः संभवे पुनः सार्वधातुश्चभ्यमपि दर्शयन् । रवीति-रिति । रवीतः-रतः । 'सुप्तादेशः' किम् । इत्यन्ति । 'तिङ्' किम् । श्राम्यति । 'सार्वधातुके' किम् । आश्रयि कयात् । विधादो तु कयात्-कवियात् । अरावीत् । अरविष्यत् । 'तु' २५ इति सोऽपो धातुर्गतिवृद्धिर्हिंसासु । 'अयं च लुग्विकरणः' इति स्मरन्ति । तवीति-तीति । तुवीतः-तुतः । तोता तोष्यति । 'यु २४ स्तुते' । नीति । नविता । 'दुष् २७ शब्दे' । क्षीति । क्षविता । 'दुष् २८ तेजने' । इक्षीति । इक्षविता । 'यु २९ प्रचवये' । क्षीति । सुष्पात्र । क्षविता । सूयात् । 'उर्यु ३० आच्छादने' ।

2444. A sārva dhātuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets ईट्, augment, after the roots तु, इ, लु, श्रम्, and अम्. ■

Note:—The root तु (Adādi 25) means 'to increase,' इ (Adādi 24) 'to make' a sound,' लु (Adādi 34) 'to praise,' श्रम्, 'to be satisfied,' and अम्, 'to go'. According to Kāśika तु is a Sautra dhātu. Thus उत्तीति or उत्तवीति, उपरोति or उपरवीति, उपसोति उपसवीति, श्राम्यध्वम्, or श्रमीध्वम्, अभ्यनति or अभ्यनीति ■ श्रम् and अम् can then be followed by a consonant beginning sārva dhātuka affix, when they take the Present character (vikarana) as a Vedic anomaly (bahulam chhandasi).

Note:—The Apīśālās read the sūtra as तुक्स्तुश्चभ्यमः सार्वधातुकासु च्छवि ■ This will then become a विशिष्ट rule for the Vedic forms. The word सार्वधातुका is here exhibited in the feminine. Thus रवीति or रीति, रवीष्कः or रतः ।

The repetition of 'sārva dhātuka,' though its anuvṛtti was present from 2503 is for the sake of stopping the अनुवृत्तिः, and this rule applies to अचित् affixes also, as तुवीत, श्रमिध्वम्. ■

Why do we say "beginning with a consonant." Observe इत्यन्ति । Why do we say तिङ् : "tense affix." Observe श्राम्यति । Why do we say 'a Sarva dhātuka affix. Observe कयात् in the Benedictive. While the Potential is कयात् or कवीयात् । The aorist is अरावीत् । The conditional is अरविष्यत् ■ तु is a sautra Dhātu; meaning 'to go, to increase, to injure.' They say the vikarana after is luk-elided. Thus तवीति or तीति । तुवीतः or तुतः । I. Fu. तोता । II. Fu. तोष्यति ■

24 ✓ ru to cry, howl, to sound in general.

Pre रीति, रवीति । रतः or रवीतः । रजन्ति । रीषि । or रवीषि । इयः or रवीयः । इय or रवीय । रीमि or रवीमि । इवः or रवीवः । इमः or रवीमः । Per. अराव । I. Fut. रविता । II. Fut. रविष्यति । Imperative. रीतु ; रवीतु । Imper. करोत्, अरवीत् । Poten. कयात् or कवीयात् । Bene. कयात् । Aorist. अरावीत् । Desider. इडवति । Inten. रीडयते । yā lak रोरवीति or रीरेति । d. रीरवीतः or रीरतः । Past. Part. रतः । कतयात् । Fut. Part. रविष्यमाणः Gerund कया । Nouns रवयः । रविः । अरावः । रीरावः ।

तु २५ गति वृद्धि हिंसासु .

25✓ Tu 1. to go 2. to increase. 3. to injure, hurt. This is a sâtra root, not found in the Dhâtu pâṭha. They say it belongs to the adâdi class.

Pre. तवीति, तैति, । तुवीतः or तुतः । Per. तुताव । तुतेष्व or तुतविष्व । I Fut. तेता । II Fut. तेज्यति । Caus. तावयति, तावयते । Desider. तुतूयति or तुतावयति । Inten. तेतूयते ।

गु २६ स्तुते

26✓ ṣtu to praise.

Pre. नैति । प्रथीति (VIII. 4. 14. S. 2287). Per. नुताव । प्रयुताव or प्रनुताव । Desider. नुतूयति । or नुतावयति ।

26✓ ṣtu, with the preposition क् the root is atmanepadi.

Pre. आनुते । आनुवाते । आनुवते । आनुवे । आनुवे । आनुवहे । Per. आनुनुवे । आनुनुविहे । आनुनुविध्वे or दवे । आनुनुवहे । I Fut. आनविता । II Fut. आनविष्यते । Imperative. आनुताम् । आनुष्व । आनवे । Impre. आनुत । आनुयाः । आनुवि । Poten. आनुवीत । आनुवीयाः । आनुवीय । Bene. आनविषीष्ट । Aorist. आनविष्ट । आनविष्टाः । आनविष्टि । Desider. आनुनूयते । Inten. यां लुक् आनोनुते ।

कुह २७ शब्धे ।

27✓ kukhu 1. to sneeze, 2. to cough.

Pre. कीति । Per. कुताव । I Fut. क्वयति । Inten. कोहूयते । Nouns:—कुम् । कुमा । इण् २८ तेजने ।

28✓ Kshpu to sharpen, whet. With सम्, it is ātmanepadi, I. 3. 65. S. 2736.

Pre. क्वीति । A. संक्वुते । Des. कुक्ताव । कुक्त्वात् । कुक्त्वात् । A. संक्वुत् । कुवे I Fut. क्वयिता । A. संक्वयिता । I Fut. क्वयिष्यति । A. संक्वयिष्यते । Imperative क्वयितु । A. संक्वयिताम् । Imper. क्वयितु । A. संक्वयितु । Poten. क्वय्यात् । A. संक्वयीत । Bene. क्वय्यात् । A. संक्वयिषीष्ट । Pass. क्वय्यते । Caus. क्वययति । Desi. कुक्त्वायति । A. संक्वुयते । Inten. कोहूयते ॥

क्ष्ण २९ प्रसवणे ।

29✓ kṣhu to tickle, ooze.

Pre. हनीति । Per. सुष्णाव । I Fut. हनविता । II Fut. हनविष्यति । Imperative. हनीतु । Imper. अक्षीत् । Poten. क्षुयात् । Bene. क्षुयात् । Aorist. अक्षीदीत् । Pass. क्षुयते । Caus. क्षावयति । Aor. अक्षुयति । Desi. सुष्णयति । Inten. क्षोषयते । यां लुक् क्षोषयति or क्षोषीति । Nouns:—प्रसूता, सुवा, प्राक्षीष्ट ।

29✓ kṣhu Passive.

Pre. क्षुयते । Per. सुष्णवे । सुष्णवे । सुष्णवे । सुष्णवे । I Fut. क्षीता । क्षीतावे II Fut. क्षीयते or क्षाविष्यते । Imperative क्षुयताम् । Imper. अक्षयत । Poten. क्षुयेत । Bene. क्षीषीष्ट । Aorist अक्षायि । अक्षीयताम् ।

उर्ण्ज ३० आच्छादने ।

30✓ ūrṇu fi to cover. In conjugating this root, the following applies :

२४४५ । ऊर्ध्वोतिर्विभावा । ३ । ३ । २ ।

वा वृद्धिः साधनादेरिति सार्धधातुके । ऊर्ध्वोति । ऊर्ध्वोति । ऊर्ध्वतः । ऊर्ध्ववन्ति । ऊर्ध्वते-
ऊर्ध्ववाते । उर्ध्वते । * ऊर्ध्वोतिराधेति वाच्यम् * ।

2445. Before a वित् Sārvadhātuka affix beginning with a con-
sonant, the final उ of ऊर्ध्व gets optionally vṛddhi.

As प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति, प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति, प्रोर्ध्वोति or प्रोर्ध्वोति; but प्रोर्ध्वोति
before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic वाच्य, by the
following

Vartika. It must be stated that the root उर्ध्व does not take the affix वाच्य, ॥

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sūtra
that applies to its reduplication.

२४४६ । न न्ना : संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अथ पराः संयोगादयो नदरा द्विर्न भवन्ति । नृशब्दस्य द्वित्वम् । शास्त्रस्याविच्छत्वात् । 'x
पूर्ववाहित्वादिमद्विचने x' इति त्वन्वित्यम् । 'उभौ साम्यास्यम्' (२४०६) इति जिज्ञातम् । ऊर्ध्वनाथ ।
ऊर्ध्वनुवतः । ऊर्ध्वनुवतः ।

2446. the letters न, द, or र, when preceded by a vowel, and
forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplicated.

Note:—The word *dvitiyaśya* "of the second syllable," is understood here
This sūtra debar the doubling of the consonants n, d, and r when forming
parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a
conjunct (*sahyoga*) letter. Thus the Desiderative root of उन्दि is उन्दिन्, formed
by adding सन् and द्दम् ॥ The second syllable here is न्दिन्, which is to be redupli-
cated by the last rule. But in doing so, न् will not be doubled. Thus we get
the form उन्दिन्दिवति; so also from अद्द and अर्द, we have अद्दिन्दिवति, and अर्दिन्दिवति ।

Note:— Why do we say "when न् द् and र् are the letters"? Observe अन्वोद्यते
from अन्, in which न् is the initial letter and has been reduplicated in to अन् ॥
Why do we say "being the first letter in a conjunct consonant"? Observe.
वाचिन्दिवति from the root वच् 'to breathe', the न् being changed into व् by VIII
4.19 and 21. The phrase अन्नादेः of the last sūtra is understood in this sūtra
also. Thus अन्दिन्नादति ॥ Some explain the word अन्नादेः understood in this sūtra
in the same way as in the last, namely as a karmadhāraya compound in the
Ablative singular. They do so, in order to explain the form अन्दीदीयवति, which
is thus evolved अन्दीमि अति = अन्दी + अयत् III 1. 8 = अन्दीयम् ॥ Then अन्दीयवतिनिष्कति =
अन्दीय + सन् ॥ Here though the second syllable consists of न्, द् and र्, yet न् alone
is rejected in reduplication and not द् and र् also, as द् and र् are not immediately
after the initial vowel (अन्नादि) द् in this case.

Therefore in ऊर्ध्व the syllable वृ will be reduplicated and not the र् of वृत् ।
Thus ऊर्ध्व + वृ = । Here the syllable वृ is considered as वृ for the purposes of doubling;

because the ख in ऊर्ध्व was obtained by changing न into ख by applying the TripAdi sūtra VIII. 4. 1. S. 235, and such a change is asidha for the application of 7 1/2 Pada rules. (See VIII. 2. 1 S. 12). Thus we get $\text{ऊर्ध्व} + \text{चन}$.

Q. What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sūtra VIII. 2. 1. S. 12, does not hold good: and which therefore required that यु should be reduplicated into यु ?

Ans. To this we answer that the maxim quoted by you ($\text{पूर्वचासिद्धी यमद्विवचने}$) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII. 4. 21 S. 2606. That sūtra says "Both the न 's are changed into ख in the reduplicated forms of the root चन , when preceded by an alternant preposition". Thus the root $\text{च} + \text{चन} = \text{चान}$. The Desiderative root from it is चाखिच . If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be चाखिचिच and there would have been no necessity of the sūtra. The very fact that sūtra requires both न 's to be changed to ख shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII. 4. 21. S. 2606 will explain the point better:—

Note. If the maxim $\text{पूर्वचासिद्धीयमद्विवचने}$ be not applied here; then we have the following dilemma in, $\text{चानि} + \text{स} + \text{ति}$. Here the affix सन् requires reduplication, and the present sūtra requires ख change of न . The खत्व being asidha, the reduplication being made first, we have $\text{चाखिनि} + \text{स} + \text{ति}$, and then the reduplicate ख intervenes between the cause च and root- न of नि , and so this न would not be changed to ख . If however the above maxim be applied, we first apply the खत्व rule as $\text{चाखि} + \text{स} + \text{ति}$, and then reduplicate चि ; and we get the form चाखिचिचति even without this sūtra.

Note. If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anitya* or not of universal application. And because it is *anitya*, that the form चौखदत् is evolved by reduplicating दत् (See VIII. 2. 1).

Therefore यु in the reduplicate here becomes यु , and we get ऊर्ध्वनाच by vridhhi. Dual ऊर्ध्वनुवतुः . Plural ऊर्ध्वनुवतुः . In forming 2nd Person singular the following sūtra applies.

२४४०. विभाषोर्धोः । १ । २ । ३ ।

इहादिप्रत्ययो वा हिस्स्यात् । ऊर्ध्वनुविच-ऊर्ध्वनविच । ऊर्ध्वविता-ऊर्ध्वविता । ऊर्ध्वतु-ऊर्ध्वतु ऊर्ध्वानि-ऊर्ध्वानि ।

2447. After the verb ûrnu 'to cover,' the affix beginning with the augment इद is regarded optionally like nit .

Thus before the इहादि termination इच of the 2nd Per. we may have either ऊर्ध्वनुविच or ऊर्ध्वनविच . The 1st Future is ऊर्ध्वविता or ऊर्ध्वविता . The equation of the form is:— $\text{ऊर्ध्व} + \text{च} + \text{ता} = \text{ऊर्ध्व} + \text{इता}$ (VI. 4. 77) = ऊर्ध्वविता . When the affix is not regarded as हित् , it produces guna , and we have the second form ऊर्ध्वविता .

NOTE:—Of course there is no option allowed before those affixes which do not take the augment वृद्ध and before those terminations, consequently, we have only one form: as प्रोक्तुं + क्तुद = प्रोक्तो + क्तनम् = प्रोक्तवन्म् 'covering,' प्रोक्तवन्मिदम् 'which ought to be covered.'

In forming the Imperfect, the following rule applies:

२४४८ । गुणोऽपृक्ते । ७ । ३ । ९१ ।

ऊर्णोतिगुणः स्यादपृक्ते हलादीपिति सार्वधातुके । वृद्धववादः । और्णोत् । और्णोः । ऊर्णुयात् । ऊर्णुयाः । वृद्ध वृद्धिर्न । 'द्विष पिब' इति भाष्यात् । ऊर्णुयात् । ऊर्णुविधीष्ट-ऊर्णुविधीष्ट । और्णु-वीत्-और्णुविष्टाम् ।

2448. Before a पित् Sārvadhātuka affix which is a single consonant, Guṇa is substituted for the final of ऊर्णु ॥

This debars Vṛiddhi. As और्णोत्, और्णोः ॥ Though the anuvṛitti of हलि was understood in this sūtra from the last aphorism VII. 3. 90 the employment of the term अपृक्ते implies the existence of the following maxim:—यस्मिन् विधित्सदादावप्यपृक्ते "when a term which denotes a letter is exhibited in a rule, in the form of a Locative case, and qualifies something else which likewise stands in the Locative case, that which is qualified by it must be regarded as beginning with the letter which is denoted by the term in question, and not as ending with it".

In the Potential we have ऊर्णुयात्, ऊर्णुयाः etc. Here there is no Vṛiddhi even in the 3rd singular numbers. For though तित्, शित्, मित् are पित् and so also their substitutes; and though they ought to cause Vṛiddhi by VII. 3. 89. S. 2443, yet as we have already said before, according to the Bhāṣya an affix which is specifically called कित् loses its general character of पित्; and vice versa, an affix which is specifically called a पित् loses its general character of कित् ॥

In the Benedictive we have ऊर्णुयात् or ऊर्णुविधीष्ट or ऊर्णुविधीष्ट ॥ In the Aorist the 3rd. P. Sing. is और्णुवीत्, dual. और्णुविष्टाम् । The following sūtra gives alternative forms.

२४४९ । ऊर्णोतेर्विभाषा । ७ । २ । ९१ ।

हलादी सिचि परलोपदे परे वा वृद्धिः स्यात् । पठे गुणः । और्णोवीत् । और्णोविष्टाम् । और्णोविष्टुः । और्णोवीत् ।

'अु ३१ अर्धमन्त्रे' । क्रीति । क्रीता । 'अु ३२ प्रहवोऽप्यर्थोः' । प्रहवोऽभ्यनुष्ठानम् । क्रीता । 'अलोपीत् । 'अु ३३ अर्धे' । क्रीता । 'अु ३४ क्रीती' । क्रीति-क्रीतीति । क्रीतः--क्रीतीतः । क्रीते--क्रीतीति । 'क्रीतुषूज्यः--' (२३८५) इतीद । कस्तावीत् । 'प्रविष्टतात् (२२७६) इति अप्यम् । क्रीतवीत् । 'सिवादीनां वा--' (२३५९) । पर्यष्टीत्-पर्यस्तीत् । 'अु ३५ व्यक्तायां वाचि' ।

2449. Before an वृद्ध beginning s-Aorist of the Parasmaipada, there is optional Vṛiddhi of the vowel of ऊर्णु ॥

As और्णोवीत् or और्णोवीत् ॥ This option applies when the शित् is not treated as कित् ॥ But after ऊर्णु, शित्, is optionally कित्, (I.2.6): when it is कित्, there being neither guṇa nor vṛiddhi; we have उवृद्ध substitution, as और्णुवीत् (VI,

Aorist. कौर्णुविष्ट । कौर्णुविष्वाताम् । कौर्णुविषत । कौर्णुविष्ठाः । कौर्णुविष्वाचां । कौर्णुविष्यम् ।
कौर्णुविषि । कौर्णुविष्वाहि । कौर्णुविष्वाहि । कौर्णुविष्ट । कौर्णुविष्वाताम् । कौर्णुविषत ।
कौर्णुविष्ठाः । कौर्णुविष्वाचां । कौर्णुविष्यम् । कौर्णुविषि । कौर्णुविष्वाहि । कौर्णुविष्वाहि । Condi.
कौर्णुविष्यत, or कौर्णुविष्वाहि । Pas. कर्णुयते । Casu. कर्णुयते, Desider. कर्णुयते । कर्णुयते । कर्णुयते ।
विषते, कर्णुयते Pre. Part. Atmane. कर्णुयान् । Past. Part. Pass. कर्णुयते । Active.
कर्णुयतान् । Fut. Part. कर्णुविष्यमाणः or कर्णुविष्यमाणः Ger. कर्णुयत्वा । Infini.
कर्णुयितम् । Adj. कर्णुविष्यं । कर्णुयन्, कर्णुयम् ।

कु ३१ अभिगमने ।

31✓dyu to advance towards, encounter, attack, assail.

* Pre. क्रीति । Per. दुयाव । दुयुवत् । दुयविष or दुयोष । दुयुव । दुयाव । or दुयव ।
दुयुविष । I Fut. द्योता । II द्योषति । Imperative. द्योतु or द्युतात् । द्युहि । द्यवानि ।
Imper. अद्योत । अद्युताम् । अद्योः । अद्ययम् । Poten. द्युयात्, द्युयाताम् । द्युयाः । द्युयाम् ।
Bene, द्युयात् । Aorist. अद्योषीत् । अद्योष्याम् । अद्योषीः । अद्योषम् । Condi. अद्योष्यत् ।
Pass. द्युयते । Causative. द्यावयति । Aorist. अद्युवत् । Desi. दुययति । Inten. द्योदयते ।
yañluk द्योषीति or द्योषीति । Passive. द्युतः । Ger. द्युत्वा ।

कु ३२ प्रसवैश्वर्ययोः ।

32✓shu 1. to consent, or permit. 2. to possess power or supremacy. The word prasava here means 'consent, approval, permission.' As प्रोमिति प्रजाप्रोति ।

Pre. प्रीति । Per. सुषाव । I Fut. प्रीता । Aorist. प्रोषीत् । Noun.:—सुषवी ॥

कु ३३ शब्दे ।

33✓Ku, to hum, to coo (as a bee).

Pre. कीति । Per. कुकाव । कुकविष or कुकोष । कुकुविष । I Fut. कीता । Inten.
कोकूयते । yañluk कोकोति or कोकवीति । Nouns:—कविः । काव्यम् ॥

✓कु ३४ स्तोते ।

34✓ghṭuñ (Parnamaipadi) to praise.

Pre. स्तीति, or स्तवीति । स्तुतः or स्तुवीतः । स्तुवन्ति । स्तविष or स्तवीषी । स्तुवः or
स्तुवीषः । स्तुव or स्तुवीष । स्तमि or स्तवीमि । स्तुवः or स्तुवीषः । स्तुमः or स्तुवीमः । Per.
स्तुष्टाव । स्तुष्टीष । स्तुष्टव । I Fut. स्तोता । II Fut. स्तोषति । Imperative. स्तोतु or स्तवीतु
or स्तोतात् or स्तुवीतात् । Dual. स्तोतां or स्तुवीतां । Pl. स्तुवन्तु । 2nd. s. स्तुहि or स्तुवीहि ।
1st. s. स्तवानि । Imper. अस्तोतु or अस्तवीतु । d. अस्तुताम् or अस्तवीताम् । Pl. अस्तु-
वन् । 2nd. s. अस्तोः or अस्तवीः । 1st. s. अस्तवम् । d. अस्तुतु or अस्तवीतु । Poten.
स्तुयात् or स्तुवीयात् । d. स्तुयाताम् or स्तुवीयाताम् Pl. स्तुयुः or स्तुवीयुः । 2nd. s. स्तुयाः or
स्तुवीयाः । d. स्तुयाताम् or स्तुवीयाताम् । 1st. s. स्तुयाम् or स्तुवीयाम् । Bene, स्तुयात् । Aorist.
अस्तावीत् । अस्ताविष्टात् । अस्तावीः । अस्ताविषम् । Condi. अस्तोष्यत् । Pass. स्तुयते । Causa.
स्तावयति । Desi. स्तुष्टयति । Inten. स्तोदयते Pre. Par. स्तुवन् । Past. Pass. Par. स्तुतः ।
Act. स्तुतवान् । Fu. स्तोष्यम् । Ger. स्तुत्वा । Infini. स्तोतुम् Adj. स्तोतव्यं स्तवनीयं, स्तव्यम् ॥

The ईद् is added in अस्तावीत् by S. 2385. The ष is changed to व after an
alterant upasarga अभि etc, by S. 2276 ; as अभ्यदीत् । This is optional under S.
2359, as पर्वदीत् or पर्वतीत् ॥

34. Shṭuñ (Atmanepadi) .

Pre. स्तुते । स्तुवाते । स्तुवते । श्रुते । श्रुथे । श्रुवे । श्रुवहे । Per. श्रुदुषे । श्रुदुवाते । श्रुदुवरे । श्रुदुषे । श्रुदुथे । श्रुदुवहे । I. Fut. स्तोता । Impera. स्तुताम् । स्तुवाताम् । श्रुथम् । श्रुथम् । स्तवे । Imper. अस्तुत । अस्तुवाताम् । अस्तुथाः । अस्तुवि । १. Poten. स्तुवीत । स्तुवीयाताम् । स्तुवीथाः । स्तुवीथ । Bene. स्तोवीष्ट । Aorist. अस्तोष्ट । अस्तोषाताम् । अस्तो-
ष्टाः । अस्तोदधम् । अस्तोषि । Pnat. Part. Pass. स्तुतः Active. स्तुतवान् । Ger. स्तुत्वा ।
Nouns:—ज्योतिष्टोमः । श्रवस्तुम् । प्रस्तावः । स्तुतिः । संस्तवः ।

Present. स्तुवीते । स्तुवीथे । स्तुवीथे । स्तुवीवहे । Impera. स्तुवीताम् । स्तुवीथम् । स्तुवीथम् । Imper. अस्तुवीत । अस्तुवीथाः । अस्तुवीथम् । अस्तुवीथम् ।

श्रुञ् ३५ व्यक्तायां वाचि ।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sūtra,

२४५० । श्रुयः पञ्चानामादित आहो श्रुयः । ३ । ४ । ८४ ।

श्रुते लटः परस्मैपदानामादितः पञ्चानां शलादयः पञ्च वा स्तुर्बुवश्चाहदेयः । अकार उच्चारणार्थः । आह । आहतुः । आहुः ।

2450. Instead of the first five tense-affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brū' (to speak) there may optionally be the affixes of the Perfect; and 'āha' is at the same time, the substitute in the room of 'brū'.

The अ is for the sake of utterance only; the real substitute is आह ॥

Thus आह 'he says'; आहतुः 'they two say'; आहुः 'they say'; आह्य 'thou sayst'; आहयुः 'you two say'; the rest like श्रु as shown below:—

	Third Person.	Second Person.	First Person.
Singular.	आह or ज्योति	आह्य or ज्योति	ज्योति
Dual.	आहतुः or श्रुतः	आहयुः or श्रुयः	श्रुयः
Plural.	आहुः or श्रुयन्ति	श्रुय	श्रुयः

—:0:—

The word आदितः 'first' is used in the sūtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word श्रुयः in the sūtra indicates the original expression which is to be replaced; and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आह + च the following sūtra applies,

२४५१ । आहस्यः । ८ । २ । ३५ ।

अलि परे । चर्त्तम् । आह्य । आहयुः ।

2451. For the च of the root आह, there is substituted स before a jhal letter,

Thus आह + च = आह्य + च = आह्य ॥

As ददमाह्य, किमाह्य. The word आह्य becomes आह्य by VIII. 455, S. 121.

The word अलि is understood here. Hence there is no change before vowel affixes, as आह, आहतुः, आहुः ॥

In the alternative, when there is no चाच् substitution, we have ब्रू + तिप् । Now applies the following.

२४५२ । ब्रुवः ईदृ । ७ । ३ । ८३ ॥

ब्रुवः धस्य वृत्तादेः पित् ईदृ स्यात् । 'आत्य' इत्यत्र स्थानिवद्भावात्प्राप्तेः भवतीति चात्-विधानाच्च भवति । ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रूते । आर्धधातुकाधिकारे ।

2452. Before a पित् Sārvadhātuka affix beginning with a consonant, the augment ईदृ is placed after ब्रू ॥

As ब्रवीति, ब्रवीषि, ब्रवीमि, अब्रवीत् ॥ But ब्रवाणि before such an affix beginning with a vowel, and ब्रूतः before an affix which is not पित् ॥

The augment ईदृ ought to have come in चाच्+च also, because च being a substitute of the पित् affix सिप् will be considered as पित् by the rule of atbānivat (I. 1. 56. S. 49) But the augment does not come, because the च substitution for च by the last aphorism takes place only before a non-vowel affix for क्लिप् is understood. That rule would have become redundant, if we could make the form चाङ्दीच ॥

In the Section treating of the rules that apply to ārdhahātuka affixes, we have the following sūtra, which applies to this root when an ārdhahātuka affix follows, such as the affixes of the Perfect.

२४५३ । ब्रुवो वचिः । २ । ४ । ५३ ॥

उवाच । ऊचतुः । ऊचुः । उवाचिच-उवक्ष्य । ऊचे । वक्ता । ब्रवीतु । ब्रूतात् । 'उवाचिच' इत्यपित्त्वादीयेन । ब्रवाणि । ब्रवे । ब्रूयात् । उच्यतात् । 'अत्यतिवक्ति-' (२४३८) इत्यङ् ॥

2453. वचि is the substitute of ब्रू 'to speak' when any ārdhahātuka affix is to be applied.

Thus the Perfect of brū is formed from ✓ vach ; as उवाच । ऊचतु । ऊचुः 2nd. उवाचिच or उवक्ष्य 1st. ऊचे । The First Fut. is वक्ता 'he will speak.' The व् of वचि is for the sake of articulation only. The substitute being like the principal, वच् is Atmaṇepadi when the fruit of the action accrues to the agent, as ऊचे 'he spoke,' वक्ष्यते 'he will speak.'

In the Imperative one form is ब्रवीतु with the ईदृ of S. 2452: but the affix तातल् VII. 1. 35. S. 2197. which replaces तु is not considered पित्, because of the maxim already mentioned before, "a कित् is not पित्, nor a पित् should be considered कित् for the purposes of operations depending on them." Therefore we have ब्रूतात् and not ब्रवीतात् । 1st Sing. ब्रवाणि । A. ब्रवे । Pot. ब्रूयात् । Ben. उच्यतात् ।

In the Aorist, the affix चक् is added by III. 1. 52.S. 2438. When चक् is added the following applies.

२४५४ । चक् उम् । ७ । ४ । २० ॥

चकि परे । चवोचत्-चवोचत ।

2454. The augment उ is added after the च of चक् in the चक्-Aorist.

A. अवोचत्, अवोचाताम्, अवोचन् ॥ See III.1. 52. S. 2438.

ब्रू ३५ व्यक्ताव्यां वाचि ।

35. ✓brū (Parasmaipadi) to speak distinctly.

Per. ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रवीषि । ब्रूयः । ब्रूय । ब्रवीमि । ब्रूवः । ब्रूमः । Per. उवाच । उच्यते । उच्युः । उवाचय or उवच्य । उच्युः । उच । उवाच or उवच । उचिष । उचिमि । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्ष्यति । Imperative, ब्रवीतु । ब्रूताम् । ब्रुवन्तु । ब्रूहि । ब्रूतम् । ब्रूत । ब्रवाणि । ब्रवाव । ब्रवाम् । Imper. अब्रवीत् । अब्रूताम् । अब्रवोः । अब्रवामि । अब्रूव । Potent. ब्रूयात् । ब्रूयाताम् । ब्रूयाम् । ब्रूयाव । Bene. उव्यात् । उव्याताम् । Aorist. अवोचत् । अवोचताम् । अवोचन् । अवोचः । अवोचतम् । अवोचत । अवोचम् । अवोचाव । अवोचाम् । Condi. अवच्यत् । Pass. उव्यते । Caus. वाचयति । Desider. विवच्यते or वते । Inten. वाचयते । Perf. Part. Atmane. अनूचानः । Nouns:—वाच्यम् । वाचमी । वाचा, वाचाटः । नैवक्तम् ॥

35. ✓brū (Atmanepada), to speak distinctly.

Present. ब्रूते । ब्रूयते । ब्रुवते । ब्रूषे । ब्रूये । Per. ऊचे । ऊचाते । ऊचिरे । ऊचिषे । ऊचाषे । ऊचिष्ये । ऊचे । ऊचिवसे । ऊचिमहे । L. Fut. वक्ता । वक्तासे । वक्ताहे । II Fut. वक्ष्यते । Imper. ब्रूताम् । ब्रूयाताम् । ब्रूयताम् । ब्रूष्व । ब्रूवायाम् । ब्रूध्वम् । ब्रूवे । ब्रवावहे । ब्रवामहे । Imper. अब्रूत । अब्रूथाः । अब्रूयि । Potent. ब्रूवीत् । ब्रूवीयाताम् । ब्रूवीयाः । ब्रूवीय । ब्रूवी-वहि । Bene. वक्षीष्ट । वक्षीयाताम् । वक्षीष्टाः । वक्षीय । Aorist. अवोचत् । अवोचताम् । अवोचन् । अवोचयाः । अवोचे । अवोचावहि । Condi. अवच्यत् । Pass. उव्यते । वाचयते । विवच्यते । Inten. वाचयते । Nouns. वाचमी । वाच । वाचिकम् ।

अथ शास्यन्ताः परस्मैपदिनः ।-इङ् त्वात्मने पदी ।

The following roots upto ग्रास् are Parasmaipadi. But the root इङ् is Atmanepadi.

इण् ३६ गतो । एति । इतः ॥

The Present 3rd, S. is एति । D. इतः । In forming the plural, the following rule applies.

२४५५ । इणोऽण्य । इ । ४ । ८९ ।

अजादौ प्रत्यये परे । इणोऽण्यवाटः । यन्ति । इयाय ।

2455. For the इ of the root इण् (एति) is substituted a semivowel (य), before an affix beginning with a vowel.

Thus यन्ति, यन्तु, आनन् ॥ This supersedes इयङ् substitution, and is, itself superseded by VII. 2. 115, and VII. 3. 84 which ordain Vriiddhi and Guna: on the maxim मध्येऽपवादाः पूर्वाङ् विधीन् वाधन्ते, नोत्तरान् ॥ "Apavādas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavāda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them." So we have अयनम् and आयकः ॥

The perfect 3rd, S. is इयाय । In forming the dual the following sūtra applies.

२४५६ । दीर्घ इणः किति । ७ । ४ । ६९ । ॥

इणोऽभ्यासस्य दीर्घः स्यात् किति किति । ईयुः । ईयुः । इयसिच-इयेच । येत् । येताम् । आयन् । इयात् । ईयात् ।

2456. A long vowel is substituted in the reduplicate of the root व (वति), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicative क्त्वं.

As ईयत्, ईयुः ॥ These are thus formed व + वत्तु = व + वत्तुः (व substituted for व by VI.4.81. S. 2455.) Then there is reduplication, the व becomes athānivat to व by I. 1. 59, S. 2243 and we have व व + वत्तुः and then by the present rule ईयत्तुः ॥ Why do we say before a कित् affix ? Observe वयाव, वययिव ॥

The 2nd S. is वययिव or वयेव. The First Fut. is एता. The Imperative 3rd S. is वतात्. 2nd S. वति 1st. S. वयानि. The Imperfect is येत्, d. येताम्, Pl. वावन् ॥ Pot. वयात्. Ben. वैयात्. But this long ई which was obtained by VII.4. 25. S. 2298 is shortened after an upasarga by the following.

२४५७ । एतेलिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात्परस्य वयोऽयो वृत्त्यः स्यादार्धधातुके किति लिङि । निरियात् । x उभयत आद्ये नान्तादिवत् x । अभियात् । 'अयः' किम् । समेयात् । 'समीयात्' इति प्रयोगस्तु भीषादिकस्य ।

2457. The short is substituted for the simple (अय) vowel of the stem व (वति) before the augment वाच् in the Benedictive, when a Preposition precedes it.

As निरियात् । उदियात् । समियात् । अन्वियात् ॥ This is an exception to VII. 4. 25 S. 2298 by which a long would have been substituted. But वैयात् without a Preposition. The अय (VII.4.13. S. 834.) is understood here also. Therefore व form of ई will not be shortened, as आ + वैयात् = वयात्, समेयात् ॥

But in अमि + वैयात् = अमि + वयात् = अभीयात्, the long ई obtained by ekādeśa is not shortened, because it is not preceded by an upasarga; for अम् is no upasarga ; and there is no long ई after अमि, for the analysis of अभीयात् gives us अमि + वयात्. Nor can you say that the rule of अन्तादिवत् (VI.1.85 S.75) should apply here, and this ekādeśa long ई should be considered as the beginning of the succeeding form, because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of two conditions—1. A preposition to precede, and 2. A long vowel ई to succeed. They being so mutually inter-dependent, that VI.1.85 S.75 cannot apply. .

Why do we say the simple अय vowels are shortened ? Observe वम् + वयात् = समेयात्. The व obtained by अ + ई is not shortened, because it is not an अय vowel.

The अभीयात् is not from this root, but from the Bhvādi root ई गती (no 342.A.) The proper form of the Benedictive from the Adādi is समियात् ।

The Aorist is formed by substituting वत् in the place of व by the following.

२४५८ । वयो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

‘गातिस्था—’ (२२२३) इति लिखो लुक् । अगात् । अगाताम् । अगुः ।

2458. ग is the substitute of the root ग, when लुक् follows.

When ग is substituted, the aorist sign लिख् is elided by II.4.77.S.2223.

अगात् ‘he went.’ अगाताम् ‘they two went’ अगुः ‘they all went.’

NOTE:—The repetition of the word लुक् in this sūtra, though its anyuvṛitti was current from the last Ashtādhyāyī aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmanepada, ग being the invariable substitute in all the Padas. Thus अगायि भवता ‘you went.’ The form अगात् is thus evolved ग + गा + लिख् + त् = अगात्, (II.4.77. S. 2223.)

इय गृह गतो ।

36 ✓ in to go.

Pre. यति । इतः । यन्ति । एवि । इयः । इय । यमि । इवः । इमः । Per. इयाय । ईयतुः । ईयुः । इययि or इयेय । ईय, इयाय or इयाय । ईयिव । I Fut. एता । II Fut. एष्यति Imperative. यतु or इतात् । इताम् । यन्तु । इहि । अयानि । अयाय । अयाम् । Imper. येत् । येताम् । आयन् । येः । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐव । ऐम । Poten. इयात् । इयाताम् । इयतः । इयाम् । इयाय । Bene ईयात् । ईयास्ताम् । Aorist अगात् । अगाताम् । अगुः । अगाः । अगतम् । अगाम् । अगाय । अगाम् । Condi. ऐष्यत् । Pass. ईयते । Aorist. अगायि । Causa. अययति as in प्रत्याययति ; or गमयति (II. 4. 46 S. 2607). Desi. जितमिवति । (II.4.47.S. 26-15) or इविषति । as in प्रतीविषति । Per. Part. Para. उपेयिषान् (III.2.109 S. 3098).

Nouns:—इत्वरः । इत्वरी (F.) । इभः । एकः इयका । ईयिका । यनी ॥

इय गृह अध्ययने ।

नित्यमधिपूर्यः । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37. ✓ in to study. This root is invariably found preceded by अधि । The Present S. is अधीते, D. अधीयाते, pl. अधीयते । In forming the perfect, following sūtra applies.

२४५९ । गाङ् लिटि । २ । ४ । ४९ ।

इहो गाङ्स्याल्लिटि लावस्यायां विवक्षिते वा । अधिजने । अधिजगते । अधिजगिरे । अध्येता । अध्येयते । अध्यये । गुणायादेशेभ्योः कृतयोऽपसर्गस्य यण्, ‘पूर्वे धातुः सप्तम्यर्थे’ इति दर्शनेऽकारङ्गत्वाद्गुणात्पूर्वे सप्तम्यर्थेऽर्थः प्राप्तः । ‘अध्ययने वृत्तम्’ (३०६६) इति निर्देशाच्च भवति अधीते । परत्वादियङ् । तत् आट् । वृद्धिः । अधीयाताम् । अधीयि । अध्येयहि । अधीयीत । अधीयीताम् । अधीयीष्यम् । अधीयीय । अध्येयीष्ट ।

2459. गाङ् is the substitute of गङ्, when लिट् (Perfect) follows.

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the लिट् affixes. Therefore in reduplication, ग is not considered as athānivāt to ग्, for if it were so, then the sūtra I. P. 59. S. 2243 would require ग् in the reduplicate.

The Perfect 3rd S. is अधिजने, dual. अधिजगते, pl. अधिजगिरे । The First Future is अध्येता । The Second Future is अध्येयते । The Imperative अध्यये formed thus: अधि + ग् + ऐ = अधि + य + ऐ = अधि + यय + ऐ = अध्यये । The guṇa and यङ् substitutions take place first, and then the Unjunction takes place with the upasarga, whose ग् is then changed to ग् । This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition: for in that view,

the rule of सवर्ग दोषः being antaranga would have applied prior to the application of the gupa rule : namely कधि+इ+ये would have become कधी+ये first and then gupa कधे+ये=कधये । But this is not the correct form ; and this we infer from Pāpini himself using the form कध्ययन in the sūtra गौरव्ययने कृतम् (VII. 2. 26 S. 3066). The form कध्ययन is thus evolved कधि+इ+अन=कधि+इ+अन=कधे+अन=कध्ययन । Had the root combined first with the preposition, then this form could not have been got. The employment of the form कध्ययन by Pāpini himself shows that the rule ध्रुवे धातुव्ययने &c. does not apply to कधि+ इ ।

The Imperfect (कङ्) third person singular is कधीत (कधि+काद्+इ+त VI. 4. 72 S. 2254 = कधि+ये+त S. 269. = कधीत) । In forming the dual, the equation stands thus कधि+काद्+इयङ्+काताम् । Here the इयङ् substitution for इ takes place first, because it is taught by VI. 4. 77 S. 271, a rule subsequent in Ashtādhyāyī order to the rule ordaining काद् namely VI. 4. 72 S. 2254. When इ is thus replaced by इयङ् then comes काद् । Then का and इ of इयङ् coalesce into Vriddhi by S. 269. Thus कधि+का+इय+काताम्=कधि+येय+काताम् (VI. 1. 90 S. 269) कधीयाताम् । The plural is कधीयत (कधि+का+इय+अत the अङ् is replaced by अत VII. 5. S. 2358). The first person Singular is कधि+का+इय+इ=कधि+येय+इ कधीयि । The dual is कधीयहि ।

The Potential 3rd Per. S. is कधीयीत and is thus formed कधि+इ+हीयुद्+त=कधि+इ+ईयु+त the इ is elided by VII. 2. 79 S. 2211 = कधि+इयु+ईयु+त the इयङ् substitution by VI. 4. 77 S. 271 = कधीयीत the यृ is elided by VI. 1. 66. S. 873.

The dual is कधीयीताम् । The Second person plural is कधीयीध्वम् । The first person Singular is कधीयीय ।

The Benedictive 3rd pers. Singular is कधीयीष्ट । Thus कधि+इ+हीयुद्+सुद्+त ॥ Here by III. 4. 107 S. 2210 there is सुद् । The dual is कधीयीषताम्, and the plural is कधीयीरन् ॥

The Aorist (लुक्) of कधि+इ is optionally formed from another stem, namely from ✓ग as the following sūtra shows.

२४६० । विभावा लुक् लङोः । २ । ४ । ५० ।

लङो गङ् वा स्यात् ।

2460. In the Aorist and the Conditional Tenses, गङ् is optionally substituted for the root इङ् ।

Thus कधि+इ+त=कधि+काद्+इ+सिङ्+त VI. 4. 72 S. 2254 = कधि+कद्+ग+इ+सिङ्+त ।

This Substitute गङ् should not be confounded with the root गङ् । A peculiarity of this substitute गङ् is that all affixes except क्तिन् or क्ति after it are considered as क्तिन् and so cause no gupa or vriddhi &c. This is done by the following sūtra :

२४६१ । गङ् कुटादिभ्योऽङ्क्तिन् क्तिन् । १ । २ । १ ॥

गङादेवात् कुटादिभ्यश्च षेऽङ्क्तिन् क्तिन्वाङ्क्तिन् षः ॥

2461. All affixes after गङ् (the substitute of क्) and after the कृटादि roots are treated as if they had an indicatory क्, except जित् or कित् affixes.

Thus अधि+अद्+ङ्+सिच्+त=अधि+अद्+गा+सिच्+त। Now the following sūtra applies by which गा is changed to गो।

२४६२। घुमास्यागाया जहाति सां हलि। ६। ४। ६६।

यवामात् ईत् स्यात् हलादौ कृत्विधधातुके। अध्येगीष्ट। अध्येगीष्यत-अध्येष्यत। इक् ३८ स्मरणं। अयमप्यधिपूर्वः। अधोगर्हदयेनाम्-(६१३) लिङ्गात्। अन्यथाहि-‘इगर्ह’-इत्येव ब्रूयात्। * इयवदिक इति वक्तव्यम् *। अधियन्ति। अध्यगात्। केचित् आर्धधातुकाधिका-रौतस्येवातिदेशमायुः। तन्मते यवन। तथा च भट्टिः-‘सहोतयो राघवयोः अधीयन्’ इति।

‘वी ३६ गतिव्याप्तिप्रजनकान्यस्यखादनेषु’। प्रजनं गर्भपक्षयम्। अस्यं क्षेपणम्। वेति। वीतः। विद्यन्ति। वेवि। वेमि। वीहि। अवेत्। अवीताम्। अविद्यन्। अहागमे सत्यनेकावस्था-व्यतिथिं केचित्। अयन्।

अनेकारोपि धात्वन्तरं प्रचल्यते। यति। ईतः। इयन्ति। ईयात्। ऐवोत्।

या ४० प्रापणे। प्रापणमिह गतिः। प्रविषाति। यातः। यान्ति।

2462. For the final of the roots called ḡhu, as well as of mā, sthā, gā, pā, hā, and sā, there is substituted ई before an ārdhadhā-tuka affix beginning with a consonant, which has an indicatory क् or क्।

By the preceding sūtra, affixes after गा are कित्; and therefore by the present sūtra गा becomes गो। Thus अधि+अद्+गा+सिच्+त=अध्येगीष्ट।

But the substitution of गा for क् is optional. When there is no substitution, we have अधि+आद्+ङ्+सिच्+त=अधि+ये+स्+त (VI. 1. 90 S. 269)=अध्येष्ट।

The Conditional is अध्येगीष्यत or अध्येष्यत।

इह ३७ अध्ययने.

37✓ in (Atmauepadi) to study.

Pre अधीते। अधीयाते। अधीयते। अधीये। अधीयाये। अधीष्ये। अधीष्ये। अधीष्ये। अधीमहे। Per. अधिजग्रे। अधिजगाते। अधिजगमिरे। अधिजगामे। अधिजगिष्ये। अधिजगे। अधिजगामे। अधिजगमिरे। I Fut. अधीता। II Fut. अधीष्यते। Imperative अधीताम्। अधीयाताम्। अधीष्य। अधीये। अधीयाताम्। अधीयत। अधीयाः। अधीयि। अधीयहि। Pot. अधीयत। अधीयाताम्। अधीयाः। अधीयाध्वम्। अधीयथ। Bene. अधीयत। अधीयाताम्। अधीयाः। अधीयाध्वम्। अधीयथ। Aorist अधीगीष्ट or अधीष्ट। अधीगीषताम् or अधीषताम्। अधीगीष्टाः or अधीष्टाः। अधीगी-ष्यम्। अधीष्यम्। अधीगीषि or अधीषि। अधीष्यहि। Cond. अधीष्यत। अधीगीष्यत। अधीगी-ष्यताम्। अधीगीष्यन्त। अधीगीष्यथाः। अधीगीष्यध्वम्। अधीगीषे। अधीगीष्यथहि। Passive अधीयते। Caus. अधीयवति। Aorist अधीगीतम् or अधीयिषत्। Desi. अधिजगामुते। Nouns:—अध्याय। स्वाध्यायः। कटाध्यायकः।

✓ इक् ३८ स्मरणे.

38✓ ik (Parasmaiṇi) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pāṇini himself using the word adhigārtha in sūtra II. 3-52. S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without *adhi*, then Pāṇini would have used the word igārtha इगर्थे in that sūtra, and not adhigārtha.

Part: It should be stated that ✓ik is treated like ✓ip: so that there is यङ् (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl. अधियन्ति । The aorist is अध्यावात् । But according to some this rule is confined to ārdhadhātuka affixes only i. e., इक् is like इण् so far as ārdhadhātuka affixes go; but not to sāravadhātuka affixes. Therefore there is no यङ् of VI. 4. 81. S. 2455 in their opinion: on the contrary इयङ् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhatti in the following verse ससीतयोः राक्षसयोरधीयन्=स्मरन् । (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl. is not अधियन्ति, but अधि + इयन्ति or अधीयन्ति ॥ Haradatta is against this view.

Pre. अध्येति । अधीतुः । अधीयन्ति or अधियन्ति । Per. अधीयाय । I Fut. अध्येता । II Fut. अध्येयति । Imperative अध्येतु । Imper. अध्येत् । Poten अधीयात् । Bene. अधीयात् । Aorist अध्यावात् । Con. अध्येयत् । Pas. अधीयते । Caus. अधिगमयति । Deside. अधिजिनमिवति । Pre. Part. Parasmai. अधियन् । Past Part. Pas. अधीतः । Act. अधीतवान् ।

वी ३९ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु.

39✓ vi 1 to go. 2. to pervade. 3. to conceive, bring forth. 4. to shine, be beautiful. 5. to throw, cast. 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी+ई । The long ई is conjugated as : वति, ईतः, इयन्ति । ईयात्, ईयाताम् । Aor. ऐवीत् । &c.

Pre. वेति । वीतः । वियन्ति । वेवि । वीद्यः । वीद्य । वेमि । वीद्यः । वीमः । Per. विवाय । विव्यतुः । विव्युः । विवविद्य or विवेद्य । विव्ययुः । विव्य । विवाय or विवय । I Fut. वेता । II Fut. वेयति । Imperative वेतु । वीतां । वियन्तु । वीहि । वयानि । वयाय । Imper. अवेतु । अवोताम् । अधियन् । When there is अद् augment, the root becomes अनेकाच् (of more than one syllable), and so there is यङ् ādesa of VI 4.82. S. 272, according to Atreya and the proper form is अस्मन् and not अवियन् । अवेः । अवोतम् । अवोत् । अवयम् । अवोद्य । अवोम । Poten, वीयात् । वीयाताम् । वीयुः । Bene. वीयात् । वीयाताम् । Aorist अवैवीत् । अवैष्टाम् । अवैवीः । अवैवम् । Con. अवैयत् । Pas. वीयते । Caus. वाययति । Aorist अवोवयत् । In the sense of conceiving, we have वाययति (VI. 1. 55 S. 2603). Deside. विवीवति । Inten. वेवीयते । yañ luk वेवेति or वेववीति । D. वेवीतः । Pl. वेव्यति । Nouns. वेवम् । वेवकोयम् । Pre. Part. Parasmai, वियन् । Past. Part. Pas. वीतः । Act. वीतवान् ।

39 A, ✓ i to go.

Pre. वति । ईतः । इयन्ति । Poten, ईयात् । ईयाताम् । Aorist. ऐवीत् ।

या ४० प्रापये। प्रापयामिह नतिः। प्रक्षिपति। यातः। यान्ति।

40 ✓ yā to go. The word prāpaya here means motion. The नि is changed to यि by VIII. 4. 17, S. 2285, and so we have प्रक्षिपति। D. यातः। Pl. यान्ति।

Pre. याति। यातः। यान्ति। यासि। याचः। याच। यामि। यावः। यामः। Per. ययौ। ययुः। ययाच or ययिच। ययुः। यय। ययौ। ययिच। ययिम। I Fut. याता। II Fut. यास्यति। Imperative यातु or यातात्। याताम्। यातु। यासि। यातम्। यात। यानि। याच। याम। Imper. जयात्। जयाताम्। जयुः or जयान्। The Imperfect Plural is optionally formed by जुस् by the sūtra given below. जयाः। जयातम्। जयात। जयाम्। जयाच। जयाम। Poten. यायात्। यायाताम्। यायुः। Bene. यायात्। यायाताम्। यायातुः। Aorist जयासीत्। जयासीः। जयासिचम्। Condi. जयास्यत्। Pass. यायते। Caus. याययति। Aorist जययत्। Deside. यियासति। Inten. याययते। yañ luk. यायेति or यायाति। D. यायते। Pl. यायति। Nouns ययाति। यामः। यात्रा। यायावरः। शुभयाः। यातुः। जगयुः। जध्युः। देवयुः।

२४६३। लङ्। याकटायनस्येव। ३। ४। १११।

आदान्तात्परस्य लङो भेदुल्लवा स्यात्। जयुः-जयान्। यायात्। यायाताम्। यायाताम्।

‘वा ४१ गतिगन्धनयोः’। गन्धनं लुचनम्। ‘मा ४२ दायी’। ‘य्या ४३ दाये’। ‘या ४४ पाये’। ‘द्रा ४५ कुत्सायां गती’। ‘दा ४६ भक्षणे’।

‘वा ४७ रक्षणे’। यायाताम्। जयासीत्।

‘रा ४८ दाने’। ‘ला ४९ आदाने’। द्वावपि दाने’ इति लङ्।

‘द्राप ५० लचने’। प्रक्षिपति-प्रनिपति। दायाताम्। जयासीत्।

‘य्या ५१ प्रकचने’। चयं सार्वधातुलमात्रविषयः। ‘* संस्थानत्वे नमः य्यात्रे *’ इति वार्तिकम्। तत्राप्ये चेह निङ्गम्। संस्थाने त्रिधातुलीयः। स नेति य्यात्रादेशस्य य्यादित्ये प्रयोग-जनितत्वर्थः। ‘संपूर्णस्य य्यातेः प्रयोगो न’ इति व्यासकारः।

‘वा ५२ पूरणे’। ‘मा ५३ माने’। सकर्मकः। ‘तनौ ममुस्तत्र न कौटभट्टियः’ इति माधः। उपसर्गवशेनार्थान्तरे सकर्मकः। ‘उदरं परिमाति मुष्टिना’। ‘नगद-’ (२२८५) इत्यत्र नास्य यङ्गम्। प्रक्षिपति-प्रनिपति।

‘चय ५४ परिभाषणे’। वक्तिः। जयमन्तिपरो न प्रयुज्यते। ‘जयुवचनवरः’ इत्यप्ये। ‘भिपरः’ इत्यपरे। वाधि। यायात्। उयात् जयाजत्। ‘विद ५५ ज्ञाने’।

2463. In the opinion of Śākāṭāyana only, ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, in the Imperfect of the roots which end in a long ‘ā’.

Thus जयुः। In the alternative, we have जयान्.

NOTE:—Why is लङ् repeated here, when the context would have supplied this word; for the sūtra applies to हिन् tenses, of which जुङ् being dealt with in the last, would leave लङ् only to be dealt with by this aphorism, for no other हिन् tense (like लिङ् or रुङ्) can end in वा। The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after लङ् as लङ्, and not to those which come after another tense which is treated like लङ्. Thus लोट् is treated like लङ्, but for the purposes of this rule, लोट् would not be so treated. Thus the लि of

लोद will not be changed into लुङ् by III. 4. 109. Thus लिभ्यत्, जायत्, विदन्तु । The word लव् has been used in the sūtra for the sake of the subsequent sūtra.

✓ वा ४१ गतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

41 ✓ वा 1. to go. 2. to blow. The word gandhanam here is synonymous with sūchana.

Pre. वाति । Per. ववौ । I Fut. वाता । II Fut. वास्यति । Imperative. वातु । Imper. ववात् । Potē. वायात् । Bene. वायात् । Aorist. ववासीत् । Condi. ववास्यत् । Pass. वायते । Caus. वाययति or वाजयति (VII. 3. 38 S. 2590). Deside. विवासति । Inten. ववायते । Nouns. वातूनः । वातिकः । वायुः । वातकी । वात्या । वातः । निवायः । निवातः । निवायः ।

✓ भा ४२ दीप्तिः.

42 ✓ bhā to shine, with the Prepositions वि and जति, the root is 'ātmane-paḍi. Thus Sing. व्यतिभाते, D. व्यतिभाते, Pl. व्यतिभाते । 2nd S. व्यतिभाते । 1st S. व्यतिभे ।

Pre. भाति । Per. भवौ । I Fut. भाता । II Fut. भास्यति । Imperative. भातु । Imper. भवात् । Potē. भायात् । Bene. भायात् । Aorist. भवासीत् । Con. भभास्यत् । Pass. भायते । Caus. भाययति । Deside. विभासति । Inten. भोभायते । Nouns. भाः । निभः । प्रतिभा । प्रभायनं । प्रभा । प्रभाजम् । भातुः ।

✓ स्ना ४३ स्नाचे.

43 ✓ śhṇā to bathe.

Pre. स्नाति । Per. स्नवौ । स्नयिष or स्नयाय । स्नयिष । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति । Imperative. स्नातु । स्नाति । स्नाति । Imper. स्नात् । स्नाताम् । स्नतुः । स्नातः । Potē. स्नायात् । स्नायाताम् । Bene. स्नयात् or स्नायात् । Aorist. स्नासीत् । Condi. स्नास्यत् । Pass. स्नायते । Caus. स्नाययति, स्नययति । Deside. विस्नासति । Inten. स्नायायते । yañ luk स्नासति । Nouns निस्नातः । नदीष्कः । स्नः । स्नानः । स्नायकः ।

वा ४४ पाके.

44 ✓ Śrā to cook, boil, Compare Bhvādi root वे पाके (No. 966).

Pre. चाति । Per. चवौ । I Fut. चाता । II Fut. चास्यति । Imperative. चातु । Imper. चचात् । Potē. चायात् । Bene. चेयात्, चायात् । Aorist. चचासीत् । Condi. चचास्यत् । Pass. चायते, Caus. चययति, चापयति । Deside. विचासति । Inten. चाचायते । Nouns. चात्वा । चयिता । चेतम् । Pre. Part. Parasmai. चात् । Past Part. Pass. चायः । चितम् । Act. चाचवान् ।

द्वा ४५ कुत्सायं गतिः.

45 ✓ dīā 1. to be ashamed. 2. to run, make haste. According to Śwāmī it means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्वाति । निद्वाति । प्रविद्वाति । Per. द्वौ । I Fut. द्वाता । II Fut. द्वास्यति । Imperative. द्वातु । Imper. द्ववात् । Potē. द्वायात् । Bene. द्वेयात् । द्वायात् । Aorist. द्ववासीत् । Condi. द्ववास्यत् । Pass. द्वायते । Caus. द्वाययति Deside. विद्वासति Inten. द्वायायते । Nouns निद्वातुः । तन्द्वातुः । निद्वा । तन्द्वा । Past Part. Pass. द्वायः । Act. द्वाचवान् ।

प्रा ४६ भक्षणे.

43 ✓ *pā* to eat, devour.

Pre. छाति । प्रणिच्छति । Per. चक्षी । I Fut. छाता । II Fut. छास्यति । Imperative. छातु । Imper. चक्षात् । Potē. छायात् । Bene. छेयात्, छायात् । Aorist. चक्षासीत् । Condi. चक्षास्यत् । Pass. छायते । Caus. छापयति । Deside. चिच्छासति । Inten. चाप्सायते । Nouns विश्वच्छ । दूषः ।

✓ **पा ४७ रक्षणे । पायास्ताम् । अपासीत् ।**

47 ✓ *pā* to protect.

Pre. पाति । Per. पयौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative पातु । Imper. अपात् । Potē. पायात् । Bene. पायात् । पायास्ताम् । Aorist. अपासीत् । Condi. अपास्यत् । Pass. पायते । Aorist अपासीत् । Caus. पालयति । Desi. विपासति । Inten. प्रापायते । Nouns. पतिः । पितृश्वः । गोपालकः । पितामहः । बृहस्पतिः । विश्वम् । वाक्यस्यतिः । दिवस्पतिः । नपात् । पिता । सपन्नः ।

रा ४८ दाने ।

48 ✓ *rā* to give, grant, bestow.

Pre. राति । Per. ररौ । I Fut. राता । II Fut. रास्यति । Imperative रातु । Imper. अरात् । Potē. रायात् । Benedic. रायात् । Aorist. अरासीत् । Con. अरास्यत् । Pass. रायते । Caus. रापयति । Desidera. रिरासति । Inten. रायायते । Nouns :—रातिः । (friend) रात्रिमटः । रात्रिः । असुरः । (life-giver.) दुरात्रः । दुरात्रिकम् ।

ला ४९ आदाने । “द्वार्षि दाने” इति चन्द्रः ।

49 ✓ *lā* to take, receive, obtain. According to Chandra, both ✓ *rā* and ✓ *lā* mean to give.

Pre. लाति । Perfect लसे । I Fut. लाता । II Fut. लास्यति । Impera. लातु । Imper. अलात् । Potē. लायात् । Bene. लायात् । Aorist. अलासीत् । Con. अलास्यत् । Pass. लायते । Can. लापयति or लालयति (VII. 3. 39 S. 2591). Desi. लिलासति । Inten. लालायते । Nouns :—लपलुः । लंठिमा । व्यालः । लातुलकम् । लंठिष्ठः । लंठीयान् ।

✓ **दाप् ५० लवने । प्रणिदाति—प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।**

50 ✓ *dāp* to cut.

Pre. डाति । प्रणिदाति or प्रनिदाति (VIII. 4. 18. S. 2232). Perfect. ददौ । I Future. दाता । II Future. दास्यति । Impera. दातु । Imper. अदात् । Potē. दायात् । Benedic. दायात् । दायास्ताम् । Aorist अदासीत् । The *विच्* is not elided, as the root is not *ghu*. Con. अदास्यत् । Pass दायते । Aorist अदासीत् । Can. दापयति । Desi. विदासति । Inten. दादायते । Noun :—दात्रम् ।

क्या ५१ प्रकथने ।

51 ✓ *Khya* to tell.

This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only. It never takes the affixes of the ārdhahātuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute ✓ Khyā that replaces ✓ chakahiṇ (See, Adādi 4.) That khyā, of course, takes ārdhahātuka affixes.

The reason of our confining this root to Sārvadhātuka affixes is this. If this root were capable of taking ārdhahātuka affixes, then we could form the noun क्खाय from it by adding the ārdhahātuka affix वृत्तः. But we cannot do so : if we want to get the word क्खाय we must derive it from क्खाय of ✓ वृत्तः (II 4. 54. S. 2436). For that क्खाय is really क्खाय, the वृत्त is changed to वृत्त, and this वृत्त is considered asiddha. Therefore in वृत्तः क्खाय the visarga is not changed to the jihvāmuliya वृत्त, by VIII. 3. 37. S. 142 ; because वृत्त is considered to be followed by वृत्त, a वृत्त letter, and so the visarga retains its form by VIII. 3. 35. S. 150. Had however क्खाय in वृत्तः क्खाय been derived from this ✓ क्खाय, then nothing could have prevented the application of VIII. 3. 37. S. 142, and we would have got jihvāmuliya in वृत्तः क्खाय.

Under the sūtra वृत्तः क्खाय (II. 4. 54. S. 2436) the Mahābhāṣya reads several vartikas : one of them is Vart : The substitute is क्खायति ; i. e. क्खायति. The reason of this is given in the subsequent vartikas : one of which is संस्थानात् वृत्तः क्खायति. Vart : The substitute is to be considered as khān, in order to prevent samsthāna modification of visarga in namaḥ khyātre. Samsthāna is the technical term for jihvāmuliya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making क्खाय substitute क्खायति is to prevent this jihvāmuliya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahābhāṣya that the present root never takes ārdhahātuka affixes.

This root, according to the author of Nyāsa, can never be preceded by the preposition वृत्तः. That is we never find the form वृत्तः क्खायति. The form वृत्तः &c., is from the substitute ✓ क्खाय and not from this root. See. III. 2. 7. S. 2921.

According to the Mādhaviya Vritti, this root क्खाय should also be considered as if it was क्खाय, just like the substitute क्खाय for the purposes of ārdhahātuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ārdhahātuka form, others conjugate it generically, without confining it to ārdhahātuka affixes.

The word वृत्त is derived from this root. The word वृत्त is changed to वृत्त by Upadi IV. 136.

According to the Mādhaviya, this root when taking ārdhahātuka affixes, is treated just like क्खाय obtained from क्खाय ; and so the noun क्खाय formed from this root is just like क्खाय derived from क्खाय root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mādhaviya it would be conjugated in all Moods and Tenses ; and not confined to Sārvadhātuka only.

✓ **क्या ५१ कथयने (वायंसार्वधातुक माच विवयः) ।**

51 ✓ Khyā to tell, declare, communicate. This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only.

Pre. क्वाति । Im. क्वातु । Imp. क्वायात् । Poten. क्वायात् । Nouns :—उक्ता । उक्ती ।
वरमहाजः ।

मा ५२ पूरणे ।

52 ✓ prā to fill.

Pre. प्राति । Per. पुरो । I Fut. प्राता । II Fut. प्रास्यति । Im. प्रातु । Imper. क्वात् । Po. प्रायात् । Bene. प्रायात्, प्रेयात् । Ao. क्वासीत् । Con. क्वास्यत् । Pass. प्रायते । Cau. प्राययति । Desi. पिप्रासति । Inten. प्राप्रायते । Nouns :—प्रायः (VIII. 2. 43. S. 3017), प्रायान् । प्रायः (III. 1. 141. S. 2203).

मा ५३ माने ।

53 ✓ mā, to be contained or comprised in. It is Intransitive. As we find in Māgha- तमो ममुस्तत्र न कैटभद्विषः तपोधनाभ्यागम सम्मवा मुदः (Sis. I. 23.) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be contained (mamuh) within the body of Hari the killer of Kaiṭava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhātupāṭha. As उदरं परिमाति मुष्टिना "With the fist he estimates the capacity of the stomach." So also मुदमुपमाति । अग्निमुपमाति । दहन् निर्माति । भक्षन् प्रमाति ।

The मा in sūtra VIII. 4. 17. S. 2285 is not this root. Therefore we have परिमाति or प्रमाति, which is governed by VIII. 4. 18. S. 2232.

Pre. माति । Per. ममे । I Fut. माता । II Fut. मास्यति । Imper. मातु । Im. क्मात् । Poten. मायात् । Bene. मेयात् । Aor. क्मासीत् । Con. क्मास्यत् । Pass. मीयते । Cau. मापयति । Desi. मिस्सति (VII. 4. 84. S. 2623. read with VII. 4. 58. S. 2620.) The स is changed to त् । Int. मेमीयते । (VI. 4. 66. S. 2462.) Nouns—मायः । माया । प्रमः । प्रमा । मायिकः । मास्यन् । मायावी । मायी ।

✓ **वच ५४ परिभाषणे ।**

54 ✓ vaccha to speak. This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is क्तिन् । Therefore the following are wrong :—वचन्ति, वचन्ति, वचन्तु, वचन्तु or वचोचन् । Others say it is not conjugated in any Plural. Therefore वच्च् 2nd Pl, वच्चमः । 1st Pl, ऊचुः । Per. Pl, ऊच । Per. 2nd Pl, ऊचिम । Per. 1st Pl, वक्तारः । Fut. Pl, वच्चासुः । उच्चासुः are wrong. While some hold that the Plural so debarred is the affix क्तिन् only. In this view वच्च्, वच्चमः, ऊच, ऊचिम are correct.

Pre. वक्ति । वक्तः । वक्षि । वक्चः । वक्च । वक्ति । वक्चः । वक्चमः । Per. उवाच । ऊचतुः । ऊचुः । उवक्च or उवचिच । ऊच । उवाच or उवच । ऊचिच । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्सति । Imp. वक्तु, वक्तात् । वक्ता । वचन्तु । वक्षि । वक्षानि । Imper. वक्च or वक् । वक्ताम् । वक्चन् । वक्च । वक्चम् । Po. वच्चात् । वच्चाताम् । वच्चुः । वक्ताः । वच्चात् । वच्चाव । Bene. उवाचत् ।

उच्चास्ताम् । Aorist चवोचत् । चवोचताम् । चवोचन् । Con. चवचत् । Pass. उच्यते । Cau. वाच-
यति । Des. चिवचति । In. वाचयते । Nouns :—उच्यम् । चोच्यति । च्यम् । च्यति ।

विद् ५५ जाने ।

55 ✓ *vida* to know. In the Present Tense, the ordinary affixes are optionally replaced by those of the Perfect by the following:—

२४६४ । विदोः लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

सेलेन्टः परस्मैपदानां क्त्वाद्यो वा स्युः । वेद । विदतुः । विदुः । वेत्थ । विदयुः । विद ।
वेद । विदु । विदम् । पक्षे वेत्ति वित् इत्यादि । विवेद । विविदतुः । 'उपविद-' (२१४९) इत्या-
म्यप्ते 'विद' इत्यकारान्तनिपातनाच्च लघुपथगुणः । विदांचकार । वेदिता ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	वेद or वेत्ति	वेत्थ or वेत्सि	वेद or वेत्ति
Dual.	विदतुः or वित्	विदयुः or वित्स	विदु or विदुः
Plural.	विदुः or विदन्ति	विद or वित्थ	विदम् or विदम्

विद्

<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
विवेद ।	विविदतुः ।	विविदुः ।
विवेदिष ।	विविदयुः ।	विविदिष ।
विवेद ।	विविदिष ।	विविदिम ।
or		
विदांचकार ।	विदाश्चक्रतुः ।	विदांचक्रुः ।
विदाश्चक्रिष ।	विदाश्चक्रयुः ।	विदाश्चक्रिष ।
विदाश्चकार ।	विदाश्चक्रिष ।	विदाश्चक्रिम् ।

When we form the Periphrastic Perfect with क्त्वा by III. 1. 38. S. 2341, there is no guna of the *इ* of विद् because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is विद ending with च and not विद् ending in a consonant.

The First Future is वेदिता । In the Imperative, we have the optional form, विदांचक्रुः &c. also by the following:—

२४६५ । विदांचक्रुर्वेत्सित्यन्यतरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

वेत्तेल्लोत्थाम्बुवाभावां लोटो लुक्लोटान्तकरोत्थमुपयोगश्च वा निपात्यते । पुनश्चचने न विवर्तित इति शब्दात् ।

2465. The form विदांचक्रुः is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix क्त्वा to the root विद् 'to know,' when followed by लोट् or the Imperative tense; the tense affixes of लोट् are then elided by लुक्; moreover there is no substitution of *guna* as required by VII. 3. 86; and when we have thus obtained the form विदाम्, we annex to it the

ज्ञाद् of the verb कृ; thus we have विदाङ्कुर्वन्तु or विदन्तु 'let them know.' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विदाङ्कुर्वन्तु in the aphorism; on the contrary, the word इति shows that all the numbers and persons of the Imperative may be so employed; as विदाङ्करोतु विदाङ्कृतम् &c.

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विदाङ् the Imperative of the root कृ. To form the Imperative of कृ, the following sūtras apply; it being remembered that the root कृ belongs to the Tanādi class.

२४६६ । तनादिङ्गञ्च उः । ३ । १ । ७८ ।

तनादेः कञ्च उः 'उ'प्रत्ययः स्यात् । अयोःपवादः । तनादित्वादेव सिद्धे कञ्चङ्गणं 'गणकार्यस्यानित्यत्वे' लिङ् । तेन 'न विश्वसेदविश्वस्तम्' इत्यादि लिङ्म् । विदाङ् करोतु ।

2466. The affix उ comes after the roots of the Tanādi class and after the verb कृ 'to make' when a sārvaadhātuka affix follows, signifying the agent.

This debars अण्. As तन् + उ + ति = तनेति 'he expands'; कृ + उ + ति = करोति 'he makes'. Though the root कृ is included in the list of the Tanādi verbs, for which see Dhātupāṭha, yet its separate enunciation in the present sūtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a gaṇa or class, are not of universal validity. Therefore forms like विश्वसेत् are valid, as in the sentence, न विश्वसेदविश्वस्तम् । Here there is not the elision of अण् in विश्वसेत् though the root चक्ष् belongs to the adādi class (No. 60). According to the Kāśikā, the separate enunciation of कृ in this sūtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to this verb; that is to say, the root कृ is a Tanādi root only for the purposes of taking the affix उ; all the other operations of Tanādi verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II. 4. 79, does not apply to कृ. Thus अकृत and अकृत्याः; the सिच् elision is compulsory and not optional.

Thus the 3rd Person Singular is विदाङ्करोतु । In forming the 3rd Per. Singular with तनाङ् or of the Dual. &c. of the Imperative of कृ the following applies.

२४६७ । अत उत्सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उप्रत्ययान्तस्य कञोःकारस्य उत्सार्वधातुके किति । उदिति तपरसामर्थ्याच्च गुणः । विदाङ् कुर्वतात् विदाङ् कुरुताम् । 'उतञ्च-' (२३३४) इति हेतुर्लङ् । आभीष्टत्वेन लुकोऽसिद्धत्वात्तुल्यम् । विदाङ् कुरु । विदाङ्करोताम् । अवेत् । अविताम् । 'सिञ्चत्यस्त-' (२२२६) इति भेदुर्लङ् । अविदुः ।

2467. Before a Sārvaadhātuka affix with an indicatory क् or क, short उ is substituted for the च of कृ (कृ + उ) when gunated.

Note:—Thus क + उ + तस् = कर् + उ + तस् (VII. 3. 84) = कुरु + उ + तस् = कुरुतः (VI. 4.110). The तस् is कित् by I. 2.4. So also कुर्वन्ति. कुरु ॥ Why do we say 'before a Sārvadhātuka'? So that the rule may apply to what was once a Sārvadhātuka, though no longer existent. Thus कुरु where the personal ending हि is elided, but it leaves its effect behind.

The त् in उत् shows that this उ is not to be gunated by VII. 3.86. When the affix is not कित् by कित् we have करोति, करोषि and करोमि (I. 2. 4).

Thus we have विदांकुत्तात् । D. विदांकुत्ताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the हि is elided by VI. 4. 106. S. 2334. This elision of हि is ordained by a sūtra which falls in the subdivision of asiddhas, under अहिच्छदनाभात् (VI. 4. 22. S. 2183); and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4.110. S. 2467. Therefore we have the form कुरु though no sārvaadhātuka affix follows. Thus विदांकुत् । 1st Sing. विदांकरवाणि ।

The Imperfect 3rd S. is अवेत्; D. अविताम् । The Plural is formed by जुम् under III. 4. 109. S. 2226. Thus अविदुः । In the 2nd Singular, there is a substitution of द by the following:—

२४६८ । दश्च । ८ । २ । ७५ ।

आतोर्दस्य पदानस्य सिपि परे कः स्याद्वा । अवेः-अवेत् । 'अस ५४ भुवि' । अस्ति ।

2468. द or, क may optionally be substituted for the final द of a root, before the Personal-affix हि, when such द stands at the end of a Pada.

Thus अवेः or अवेत्.

55 विद ज्ञाने (Parasmaipadi).

55✓ vida to know.

Pre. वेत्ति, वेद । विदतुः or वित्तः । विदन्ति or विदुः । वेत्सि or वेत्स्य । वित्यः or वितथुः । वित्य or वित । वेत्सि or वेद । विदुः or विदुः । विद्मः or विद्मः । Per. विवेद, विदांश्चकार । विविदतुः । विविदुः । विवेदिष्य । विवेद । विविदिष्य । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यति । Imperative वेत्तु or वित्तात् or विदांश्चरेत् । वित्तां । विदन्तु । विदि । वित् । वित् । वेदानि । वेदाव । वेदाम् । Imper. अवेत् । अविताम् । अविदुः । अवेत् or अवेः । अविताम् । अविद । अवेदम् । अविदुः । अविताम् । Potent. विद्यात् । विद्यान्ति । विदुः । विद्याः । विद्याम् । Bene. विद्यात् । विद्यान्ति । Aorist अवेदीत् । अवेदिष्याम् । अवेदिषुः । अवेदीः । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । Condi. अवेदिष्यत् । Pass. विद्याते । Caus. वेदयति । Aorist अवेदिष्यत् । Deside. विविदिष्यति । Inten. वेदिष्यते । yañ lak वेदेति or वेदिष्यति । Nouns:— वेदः । वेद्यः । विदुः । वित्तिः । वेदिः । वेदना । विदुः । विद्या । चातुर्वेद्यः । Pre. Part. Parasmai, विदन् । विद्वान् Per. Part. Parasmai, विद्वान् । Past Part. Pass. विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I. 2, 8. S. 2609)

55✓ vida. The root is Ātmanepadi with the Preposition सम् (I. 3. 29, S. 2669).

Pre. संविसे । संविदाते । संविदते or संविदूते । (VII. 1. 7. S. 2701). संविसे । संविदे । Per. संविदिदे । संविदांजके । संविदिदिदे । संविदिदे । संविदिदिदिदे । I Fut. संवेदिता । संवेदितादे । II. Fut. संवेदिष्यते । Imperative संवितां । संविदातां । संविदतां or संविदूतां । संविस्व । संवेदे । Imper. समविस्व । समविदातां । समविदत or समविदूत । समविद्याः । समविदि । Poten. संविदीत । संविदीयाताम् । Bene. संवेदिनीष्ट । संवेदिनीषाताम् । Aorist समवेदिष्ट । समवेदिषाताम् । Inten. । संवेदिसे । D. संवेदिदाते । संवेदिदते ।

✓ अस ५६ भुवि । अस्ति ।

56 ✓ asa, to be. The Present 3rd S. is अस्ति । In the dual अ is elided by the following :—

२४६८ । अनसोरस्तेभ्यः । ६ । ४ । १११ ।

अनस्यासोरस्तेभ्यकारस्य सोऽपः स्यात्सार्धधातुके क्ङिति । स्तः । सन्ति । 'नासस्तोः-' (२१८१) इति सोऽपः । अस्ति । स्यः । स्य । अस्ति । स्यः । स्तः । 'सार्धधातुके' (२४३२) इत्यधिकृत्य ।

2469. Before a Sārvadhātuka क्त् or ङिच् affix, the अ of अन and अस् is elided.

अस् is the characteristic of the roots of the Rudhādi class, while अस् is the root itself. Thus इष्यः ; इष्यति, भिन्तः, भिन्दन्ति ; So also of अस् :—स्तः, सन्ति । But भिन्नसि and अस्ति before non—क्त् and non—ङिच् affixes. अन+अस् ought to be अनास्, instead of that we have असं in the sūtra. The सरूप single substitution is an irregularity.

Sing.	Dual.	Plural.
अस्ति ।	स्तः ।	सन्ति ।
(अस् + सि =) अस्ति । (The स is elided by स्यः ।		स्य ।
	VII. 4. 50. S. 2191).	
अस्ति ।	स्यः ।	स्तः ।

Before ārdhadhātuka affixes, the root अस् is replaced by अ by the following sūtra which falls in the section governed by सार्धधातुके (II. 4. 35. S. 2432).

२४७० । अस्तेभ्यः । २ । ४ । ५२ ।

अभूत् । भविता । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु ।

2470. अ is the substitute of the verb अस् 'to be,' when an ārdhadhātuka affix is to be applied.

Thus अभूत् । Fut. भविता 'he will be,' भवितुम् 'in order to be,' भवितव्यम् 'must be.' Note :—Now the Perfect tense affixes are also ārdhadhātuka affixes (III. 4. 115). The Perfect of अस् is therefore the same as that of अ, namely, अभूत् &c. There is, however, an important exception to this rule, namely, when अस् is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs. In that case अस् forms its Perfect tense regularly, आस, आसत्, आसुः &c. This apparent breach of the present sūtra is explained by taking the term अस् in III.

1. 40. as a Pratyāhāra including क्, झ्, and कश्, and if कश् could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyāhāra would be useless; hence we conclude, that as an auxiliary verb, कश् forms its Perfect regularly.

The Imperative is कस्तु or स्तात् । 3rd स्ताम् । Pl. वस्तु । In the Second Person Singular कश् + हि the following applies :—

२४७१ । छसोरेद्वावभ्यासलोपश्च । इ । ४ । ११८ ।

छोवस्तोरेत्त्वं स्याद्धौ परेभ्यासलोपश्च । चाभीयत्वेनेत्वस्यासिद्धत्वाद्धेयः । 'चसोः-' (२४६६) इत्यल्पोः । इधि । तातश्च यत् न । परेय तातश्च जाधात् । 'x सकृद्वृत्ता-x' इति न्यायात् । स्तात् । स्ताम् । स्त । अहानि । अहाव । अहाम । 'कस्तित्वः-' (२२२५) इतीदं । चासीत् । वनसोः-' (२४६६) इत्यल्पोपस्याभीयत्वेनासिद्धत्वादाद । चास्ताम् । चावन् । स्यात् । भूयात् । अभूत् । सिधोःसर्वश्च विद्यमानत्वेन विशेषणादीयन् ।

2471. For the final vowel of the roots डा and धा (घु), and for the इ of कश्, is substituted इ before the Imperative ending हि; and thereby the reduplicated syllable of डा and धा is elided.

Thus (देहि, and घेहि, of घु, and) इधि of कश्, the इ is elided by this sūtra, and क is elided by VI. 4. 111. S. 2469. This लोप of the present sūtra should be considered as having an indicatory इ so that the whole of the reduplicate and not only the final letter of the abhyāsa (I. 1. 55) is elided.

Sing.	Dual.	Plural.
कस्तु	स्ताम्	वस्तु
इधि	स्वम्	स्त
अहानि	अहाव	अहाम
	कह	
चासीत्	चास्ताम्	चावन्
चासीः	चासं	चास्व
चावम्	चास्व	चास्व

This इ ordained by the present sūtra is considered asidhha, as it falls in the ābhiya section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore हि is changed to धि by VI. 4. 101. S. 2425, for it is considered to have come after a कश् letter. इ, though this इ no longer exists. But when तातश्च is added in the Imperative Second Singular, there is no इ change of the इ of कश् । Because the तातश्च is ordained by a subsequent sūtra, and debars it. Even after the adding of तातश्च, there is no इ change by considering it as sthānivat to its principal हि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have स्तात् । स्ताम् । स्त । अहानि । अहाव । अहाम । In the Imperfect we have ईद by VII. 3. 96. S. 2225. as चासीत् । In the dual, there is चाद् augment before स्ताम् (VI. 4. 72. S. 2254), because the elision of क by S. 2469 is asidhha, it being an ābhiya rule, and hence स्ताम् is considered as beginning with vowel. Thus we have चास्ताम् । Pl. चावन् । Pot. स्यात् । Ben. भूयात् । Aor. अभूत् । This is thus derived. अभू + सिच् + त् = अभू + ० + त् (the सिच् is elided by II.

4. 77. S. 2223). Now the *aprikta* is required ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. But it is not added, as we have already explained under that sūtra, that ईद् comes only then when लिच् and अच् exist as लिच् and अच्. See page 31. of this volume. Therefore we have अभूत्.

The व् of अच् is changed to व् when preceded by an alterant preposition, by the following :—

२४७२ । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यचपरः । ८ । ३ । ८७ । .

उपसर्गभ्यः प्रादुर्भ्याम् परस्यास्तेः सत्य वः स्यात्कारेण च परे । निष्ठात् । प्रादुःष्यात् । निवन्ति । प्रादुःवन्ति । 'यवपरः' किम् । अभिस्तः । 'मङ्गु ५७ सुजे' ।

2472. The व् of the verb अच् is changed to व्, when it is followed by a vowel or य् and is preceded by प्रादुः, or an upasarga having व् or उ in it.

The word यच् परः means 'followed by य् or अच्' ॥ The word प्रादुः is an Indeclinable, meaning 'evidently.'

Thus अभिवन्ति, निवन्ति विवन्ति, प्रादुःवन्ति; अभिष्यात्, निष्ठात्, विष्यात्, प्रादुःष्यात् ॥

Why do we say "when it is followed by a vowel or य्"? Observe निस्तः, वित्तः, प्रादुस्तः ॥

५६ अस भुवि ।

56 ✓ asa, to be.

Pre. अस्ति । स्तः । सन्ति । अस्ति । स्यः । स्य । अस्ति । स्यः । स्तः । Per. अभूत् or आस । आसतुः । आसुः । आसिष । आसयुः । आस । आस । आसिष । आसिम । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imp. अस्तु or स्तात् स्ताम् । सन्तु । शधि or स्तात् । स्तं । स्त । असाति । असाव । Imper. आसीत् । आस्ताम् । आसन् । आसीः । आसम् । आस्य । Pot. स्यात् । स्यातां । स्युः । स्याः । स्याम् । स्याव । Bene. भूयात् । Aor. अभूत् । अभूवन् । अभूः । Cond. अभविष्यत् । Pass. भूयसे । Cau. अस्तेःस्थाने भूरादेशात् अन्यानि उपाधि भूधातोर्ज्ञेयानि । Nouns :—नास्तिनरः नास्तिबाधकः नास्तिनास्ती ।

56 ✓ asa. This root is Atmanepa-iti, also, when preceded by अस्ति ।

Pre. अस्तिस्ते । अस्तिवाते । अस्तिवते । अस्तिसे । अस्तिवाधे । अस्तिध्वे । अस्तिहे । अस्तिस्वहे । Imper. अस्त्यसे ।

57 ✓ mṛijā to wipe, wash off, cleanse. The च gets vṛiddhi by the following sūtra :—

२४७३ । मृजेर्वृद्धिः । ७ । २ । १९४ ।

मृजेरिक्तो वृद्धिः स्यात्तुप्रत्यये परे । 'क्षिप्त्यजादौ वेत्यते' । 'अच- (२६७) इति वः । मार्षि । मृष्टः । मृजन्ति-मार्जन्ति । ममार्ज । ममार्जतुः-ममृजतुः । ममार्जिषः-ममार्ष्टः । मार्षितः-मार्षाः । मृष्टि । ममार्ष्टः । ममार्जम् । ममार्जित्-ममार्जित् । 'इदि ५८ अचुविमोचने' ।

2473. The Vṛiddhi (चार्) is substituted for the root vowel (च) of the stem मृज् before any affix that is ordained after a root, provided it is not कित् or कित् ।

As माह्, माह्नुम्, माह्नुम् । The ह् here is a root, and the affixes before which this Vṛddhi takes place are those which come after roots, and not which come after Prātipadikas. Therefore, not before the affixes भ्यां &c. as कृत्परिवृत्-
भ्याम्, नृद्विः । The anuvṛtti of the word vibhakti has ceased. This sūtra debarā guṇā of VII. 3. 84.

**Take:*—The Vṛddhi is optional before a क्त् or क्त् affix whose first letter is a vowel. .

The ह् is changed to व् by VIII. 2. 36. S. 294. Thus ह् + ति = माह् + ति =
= माह् + ति = माह्ति ।

✓ मुख ५० मुखे ।

57 ✓ मृज्, to wipe or wash off, cleanse.

Pre. माह्ति । मृष्टः । मृजन्ति or मर्जन्ति । माह्ति । मृष्टः । मृष्ट । माह्ति । मृज्नुः ।
मृज्नुः । Per. मर्जान् । मर्जान्तुः or मर्जन्तुः । मर्जन्तुः or मर्जान्तुः । मर्जान्ति or मर्जान्ति ।
मर्जान्ति, मर्जान्ति or मर्जान्ति । I Fut. मर्जान्ति, माह्ति । II Fut. मर्जान्ति, माह्ति ।
Imp. माह्ति or मृष्टात् । मृष्टात् । मृजन्तु or मर्जन्तु । मृष्ट । मर्जान्ति । मर्जान्ति । मर्जान्ति ।
Imper. मर्जान्ति । मर्जान्ति । मर्जान्ति or मर्जान्ति । मर्जान्ति । मर्जान्ति । मर्जान्ति । Pot. मृज्यात् ।
मृज्याताम् । मृज्याः । मृज्याः । Bene. मृज्यात् । मृज्याताम् । Aor. मर्जान्ति or मर्जान्ति । मर्ज-
जान्ति or मर्जान्ति । मर्जान्ति or मर्जान्ति । मर्जान्ति or मर्जान्ति । मर्जान्ति or मर्जान्ति ।
Con. मर्जान्ति, मर्जान्ति । Pass. मृज्यते । Cau. मर्जयति । Aorist. मर्जयन्ति or मर्ज-
मर्जान्ति । Des. मर्जयति, मर्जयति । Int. मर्जयन्ति । yaṅluk मर्जयन्ति or मर्जयन्ति
or मर्जयन्ति । Nouns:—मर्जान्ति । मर्जान्ति । मर्जान्ति । मर्जान्ति । Pre. Part. Par. मर्जान्ति,
मर्जान्ति । Past. Par. Pass. मृष्टः । Aot. मृष्टवान् । Ger. मर्जयन्ति, मर्जयन्ति ।

58 ✓ rud ir, to weep, to shed tears.

This ह् + ति । Now applies the following sūtra by which ह् is added
even in Sārvadhātuka affixes :—

२४७४ । ह्वादिभ्यः सार्वधातुके । ७ । २ । ७६ ।

'ह्' 'स्वप्' 'वृष्' 'जन्' 'जह्' यथो वलादेः सार्वधातुकस्येद् स्यात् । रोदिति । रुदिति ।
हो परस्मादिदि धित्वं न । रुदिति ।

2474. A sārvaadhātuka affix beginning with a consonant other than a ह्, gets the augment ह् after the root ह्, and the four that follow it namely, स्वप्, वृष्, जन् and जह् ।

Thus रोदिति, स्वपिति, वृषिति, जन्ति, जहति । But जानति which is beyond
the five, and स्वप्ता before ārdhadhātuka affixes, and रुदन्ति before a vowel beginning
affix.

The dual is रुदितः । The ह् is not changed to च् by VI. 4. 101. S. 2425
by the सङ्ख्यन्त paribhāṣa, as the ह् augment is subsequently taught. Or in
the sūtra VI. 4. 101. S. 2425 we may read the anuvṛtti of ह्, and it is only
when ह् begins with a ह्, that the rule will apply. Here by the addition of
ह् the affix ह् becomes ajādi; and so that rule has no scope. Thus रुदिति ।

In the Imperfect there are ईद and ऋद augments by the following two sūtras.

२४७५ । रुदृश्च पञ्चभ्यः । ७ । ३ । ९८ ।

कदादेः पितः सार्वधातुकस्यापञ्चस्य ईद स्यात् ।

2475. After रुद and the four roots that follow it, comes the augment ईद to a sārvaadhātuka affix consisting of a single consonant.

२४७६ । अङ्गार्यगालवयोः । ७ । ३ । ९९ ।

अरोदीत्-अरोदत् । अरुदिताम् । अरुदन् । अरोदीः-अरोदः । प्रकृतिप्रत्ययविशेषादेष्वाभ्यामहीङ्या-
मन्तरङ्गत्वस्यासुद । उद्यात् । अरुदत्-अरोदीत् ।

‘अत्रिय ५६ श्रये’ । स्वपित । स्वपितः । सुव्याप । सुवुपतुः । सुवुपुः । सुव्यपिष-सुव्यप्य ।

2476. According to the opinion of Gārgya, and Gālava, the augment ऋद comes before a Sārvaadhātuka affix consisting of a single consonant, after the above five roots रुद &c. .

Thus we have अरोदीत् with ईद, or अरोदत् with ऋद added to त् । Similarly अरोदीः or अरोदः ।

Note :—As अरोदीत्, अरोदीः, अस्वयीत् and अस्वयीः, अश्वयीत्, अश्वयीः, प्रायीत्, प्रायीः, अजयीत्, अजयीः ॥ Why of these five only ? Observe अजान् भवान् ॥ Why an aprikta affix ? Observe रोदिति ॥ The word रुदः in the preceding sūtra is singular, though it ought to have been plural.

Note :—As अरोदत् अरोदः, अस्वयत् अस्वयः, अश्वयत् अश्वयः, प्रायत् प्रायः, अजयत् अजयः ॥ The names of Gārgya and Gālava are mentioned for honoris causa.

Note :—The mention of these names is not for the sake of “option” (चिक-
ह्यार्थम्). Because the very injunction about ऋद, would make the ईद of the pre-
ceding sūtra optional. The mention of more than one Achārya in the sūtra is
also for this very reason.

In the Potential, the वासुद augment is added first to the affix, because it is antaraṅga, as it depends merely on the Mood लिङ्, while with regard to it, the ईद and ऋद augments are Bahiranga, because they depend on a particular base (prakṛiti such as ✓rud &c.) and a particular affix (pratyaya, namely only those which are aprikta). Therefore ईद and ऋद augments, though taught subsequent to वासुद augment, do not debar it, because they are of weaker force compared with it. Therefore वासुद is added first, and the 3rd Per. S. affix becomes वात्, which being no longer aprikta, there is no occasion for adding to it the augments ईद or ऋद of these two sūtras. Thus we have उद्गात् ।

The aorist is अरुदत् or अरोदीत्,

रुदिर ५८ अश्रुविमोचने ।

58 ✓ rudir to weep, to cry.

Pre. रोदिति । कदितः । कदन्ति । रोदिवि । कदिवः । कदिव । रोदिमि । कदिवः । कदिसि ।
Per. करोह ॥ कदन्तुः । कदुः । करोदिव । कदन्तुः । कदह । करोह । कदिव । कदिम । I Fut.
रोदिष्या । II Fut. रोदिव्यति । Imp. रोदितु or कदितात् । कदिताम् । कदन्तु । कदिवि ।
कदितम् । कदित । रोदानि । रोदाव । रोदाम । Imp. करोदीत् or करोदत् । कदिताम् । कदन् ।
करोदीः or करोहः । कदितं । कदित । करोदम् । कदिव । कदिसि । Pot. कद्यात् । कद्यातां ।
कद्युः । कद्याः । कद्यातम् । कद्यात । कद्याम् । Ben. कद्यात् । कद्यास्ताम् । Aor. कदत् or करोदीत् ।
कदताम् or करोदिव्याम् । कदन् । कदहः कदम् । कदाव । Con. करोदिव्यत् । Pass.
कद्याते । Cau. रोदयति । Aorist. कददत् । Des. कदिवति । In. रोदयाते । Yañluk रोदवीति
or रोरोति । Du. रोदतः । Imper. करोरोत् । Nouns :—रोदही । कद्राणी । कद्रूः । शतकद्रूयम् ।

59 ✓ śi śhvaṇ to sleep.

The Present is स्वयति । स्वयितः &c. The Perfect is सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः ।
&c. When the root takes the upasargas सु or वि or नि or दृ then the स् of the
vocalised सु in the Perfect is changed to ष by the following :—

२४७७ । सुविनिर्दुष्यः सुपिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ ।

अर्थः सुष्यादेः सत्य षः स्यात् । 'पूर्वे धातुवचनं य युज्यते' । किति लिटि परत्वात्संज्ञारणे सत्ये च
कते द्वित्वम् । x पूर्वत्रासिद्धीयमद्विवचने x । सुषुपुपतुः । सुषुपुपुः । अकिति तु द्वित्वेभ्यासत्य
संज्ञारणम् । अत्यस्यासिद्धत्वात्ततः पूर्वे 'हलादिः शेषः' (२९७६) । नित्यत्वाच्च । ततः सुपि कपाभा-
वाच्च षः । सुषुष्याप । सुष्यम् । अस्वयीत्-अस्वयत् । स्वयात् । सुष्यात् । सुषुष्यात् । अस्वापीत् ।
'अवत् ६० प्राचने' । अवसिति । अवसिता । अवसीत्-अवसत् । अवस्याताम् । अवस्याताम् ।
'अवन्तवत्' (२३६६) इति न दृष्टिः । अवसीत् । 'अव ६९ च' । अनिति । आन । अनिता ।
आनीत्-आनत् ।

2477. The ष of स्वप् when it assumes the form सुप्, and of वृत्ति,
and सम is changed to ष after सु, वि, नि and दृ ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then
grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्वप्, विस्वप् &c. To
this when the affixes of the Perfect which are कित् are added, then first there is
vocalisation of ष into उ, and उ changed to ष, and then reduplication. That is
the steps are (1) सुषुप् (2) सुषुप्, (3) सुषुप् सुप् । For the purposes of reduplication
the ष changed to उ by the rule of Triṣṭī ought to have been considered asidha
by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S. VI. 1. 3.
i. e., for the purposes of reduplication, the Triṣṭī rules are not asidha. There-
fore ष is reduplicated. Thus we have the following equation : सु + स्वप् + कित् = सु-
षुप् + कित् (VI. 1. 15. S. 2409) = सु + सुप् + कित् (VIII. 3. 88. 2477) = सुषुपुपु +
कित् (पूर्वत्रासिद्धीयमद्विवचने) = सुषुपुपतुम् । So also सुषुपुपुः ।

Before those affixes of लिट् which are not कित्, there is reduplication first,
and then vocalisation of the abhyāsa. The ष change ordained by the present Tri-
ṣṭī sūtra being considered asidha (VIII. 2. 1.); the हलादिशेषः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *nitya* rule also, therefore it applies first. When *हलादिशेषः* has applied, there remains no *form* सुप् but only स्, and therefore the present rule does not apply, and there is no व change. Thus सुस्वप् + यल् = सुस्वप्स्वप् + यल् = सुस्वप्स्वप् + यल् = सुस्वप् + यल् (S. 2179). Now the second सु cannot be changed to वु by the present sūtra because the condition for the application of this rule, namely the existence of the form सुप् is absent. Thus we get सुसुष्वाप and सुसुष्वात्.

Note:—The word सुप्ति is exhibited in the sūtra as the form of स्वप् with vocalisation. Thus सुषुप्तः, निः सुप्तः, दुः सुप्तः ॥ The word सूति is the क्तिन् ending form of सू; the rule applies to this form only, as सुषूतिः, विषूतिः, निषूतिः and दुःषूतिः ॥ The word सम also means the noun सम and not the verb सम स्तम वेत्तव्ये ॥ Thus सुषमम्, विषमम्, निःषमम्, दुःषमम् ॥

Note:—The following kārīkā sums up the above discussion.

Kārīkā:—सुप्तेः वत्त्वं स्वप्तेर्मा भूतिसुष्वापेति केन न ।

हलादिशेषान् सुप्तिरिष्टं पूर्वं प्रसारणम् ॥

स्यादीनां नियमो नात्र प्राक्स्तितादुत्तरः सुप्तिः ।

अनर्थके विषुषुपुः सुप्तिभूतो द्विरुच्यते ॥

Kārīkā—Why is वत्त्वं taught with regard to the सुप् form of स्वप् ? *Ans.* सुप्तेः वत्त्वं स्वप्तेर्मा भूत्, so that the वत्त्व change should not take place in स्वप् form, as विस्वप्नः and विस्वप्नक् (III. 2. 172). Q. विस्वप्नापेति केन न ? For what reason the वत्त्व change has not taken place in the reduplicate विस्वप्नाप, for here also in the reduplicate, is the form सुप्, as विस्वप्स्वप्, and then by applying हलादिशेष rule, the प is elided, and एकदेशविकृतस्यानन्यत्वात् applies ? *Ans.* हलादि शेषान् न सुप्तिः, we reduplicate the form स्वप्, as विस्वप्स्वप् and then glide प as विस्वप्स्वप्, and then vocalise, as विस्वप्स्वप्, so that there being no form सुप्, there is no वत्त्व ॥ इष्टं पूर्वं प्रसारणम्, in fact, the vocalisation takes place first, and then elision according to an ishti. See VI. 1. 17. Otherwise, in स्वप् स्वप्, as प is elided, व would also have been elided. Why is the स of विस्वप्नाप not changed to व by VIII. 3. 64 ? स्यादीनां नियमो नात्र प्राक् स्तितादुत्तरः सुप्तिः, the rule VIII. 3. 64 does not apply, because that rule is confined only to verbs up to स्ति in VIII. 3. 70, while सुप् is after that verb. Moreover the प of सुप् being elided, the mere सु is अनर्थक, and the maxim is अनर्थकं पक्षणे नानर्थकस्य ॥ Q. If this maxim is applied, how do you form विषुषुपुः ? *Ans.* अनर्थके विषुषुपुः सुप्तिभूतो द्विरुच्यते, here the form सुप् is doubled, and not सुप् ॥ The root is first joined with the affix वि + स्वप्, then there is vocalisation विषुप्; then there is व change, as विषुप्, then reduplication, as विषुप्स्वुप् ॥ Now वत्त्व being considered asiddha, the doubling should take place first ? No, for we have already shown that for the purposes of doubling, the वत्त्व change is not asiddha (VIII. 2. 3 Vārt.)

✓ शिवप ५८ शये ।59 ✓ śivap to lie down, to sleep.

Pre. स्वपिति । स्वपितुः । स्वपन्ति । स्वपिषि । स्वपियः । स्वपिय । स्वपिमि । स्वपिवः । स्वपिमः । Per. सुष्याप । सुषुपतुः । सुषुपुः । सुष्यप्य or सुष्यपिय । सुषुपयुः । सुषुप । सुष्याप । सुषुपिषि । सुषुपिम । I Fut. स्वप्ता । II Fut. स्वप्स्यति । Imp. स्वपितु । स्वपिताम् । स्वपन्तु । स्वपिषि । स्वपितम् । स्वपित । स्वपानि । स्वपाव । स्वपाम । Imperfect अस्वपत् or अस्वपेत् । अस्वपिताम् । अस्वपन् । अस्वपः or अस्वपीः । अस्वपितम् । अस्वपित । अस्वपम् । अस्वपिव । अस्वपिम । Pot. स्वप्यात् । स्वप्याताम् । Bene. सुष्यात् । सुष्यास्ताम् । Aorist अस्वाप्सोत् । अस्वाप्ताम् । अस्वाप्सुः । अस्वाप्सोः । अस्वाप्सम् । Con. अस्वप्यत् । Pass. सुष्यते । With the Preposition सु, we have सुषुप्यते । Cau. स्वापयति । Aorist असुषुपत् । Des. सुषुप्सति । With वि, we have विषुप्यति । Inten. सोषुप्यते । (VI. 1. 19. S. 2645.) विषोषुप्यते । Yañ luk. सास्वपीति । Nouns :—स्वप्नः ।

✓ श्वस ६० प्राणने ।

60 ✓ śvas to breathe. In the Potential, the root is conjugated like the Bhuadi, the विकारणा शप् is not elided. This is the view of the Mādhaviya. Bhattoji would elide शप् here also. The Potentials would according to him be श्वस्यात्, D. श्वस्याताम् &c. .

Pre. श्वसिति । श्वसितुः । श्वसन्ति । श्वसिषि । श्वसियः । श्वसिय । श्वसिमि । Per. श्ववास । श्वश्वसतुः । श्वश्वसिय । श्वश्वस । श्ववास । श्वश्वसिय । I Fut. श्वसिता । II Fut. श्वसिष्यति । Imperative श्वसितु । श्वसिषि । श्वसानि । Imper. अश्वसत् or अश्वसीत् । अश्वसिताम् । अश्वसीः । अश्वसः । अश्वसम् । अश्वसिय । Poten. श्वसेत् । श्वसेतां । श्वसेयुः । श्वसेः । श्वसेयम् । Bene. श्वस्यात् । श्वस्याताम् । Aorist अश्वसत् । or अश्वसीत् । (There is no vṛiddhi because of S. 2299). अश्वसिष्याम् । अश्वसीः । अश्वसियम् । Condi. अश्वसिष्यत् । Pass. श्वस्यते । Caus. श्वासयति । Aorist अश्वश्वसत् । Deside. श्वश्वसियति । Inten. श्वाश्वस्यते । yañ luk. श्वश्वसीति । Nouns :—श्वसनः । आश्वस्तः । श्वासः ।

61 ✓ ana to breathe.

The Pre. is अनिति, Perf. आन, I Fut. अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sūtra.

६४७८ । अनितेः । ण । ४ । १८ ।

उपसर्गस्थाचिमित्तात्परस्यानितेनेत्य णः स्यात् । प्राक्षिति ।

‘अण ६३ अणश्चनयोः’ । अक्षिति । अक्षितः ।

2478. The न of the verb अन् ‘to breathe’, is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus प्र+अनिति=प्राक्षिति ‘he breathes.’ पराक्षिति । For इद् augment, see VII. 2 76.

अन ६१ च (प्राणने) ।

61 ✓ ana to breathe.

Pre. अनिति । अनितः । अनन्ति । अनिवि । अनिमि । Per. आन (प्र+आन=प्राण) प्राणतुः । प्राणुः । प्राणिव । प्राणिव । I Fut. अनिता । II Fut. अनिष्यति । Imperative प्र+अनितु or प्राणितात् । Imper. आनीतु, आनतु । Poten. अन्यात् । प्राययात् । Bene. अन्यात् । प्राययात् । प्राययास्ताम् । Aorist आनीत् । प्राणोत् । प्राणिष्टात् । प्राणीः । Condi. अनिष्यते । Pass. अन्यते । Caus. आनयति । प्राणयति । Aorist प्राणयत् । Deside. अनिनिवति । प्राणिनिवति । Nouns—प्राणः ।

62. ✓ jakṣha 'to eat,' when it is the reduplicated form of चक्ष्; and 'to laugh,' when it is the reduplicated form of हृष् ।

The Pre. Sing. is जक्षति, Dual. जक्षितः । In the plural the जन्त् is replaced by जत् by the following.

२४७९. अदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४ ।

अभ्य अस्यात् । अन्तापवादः । जक्षति । 'सिजभ्यस्त-' (२४२६) इति भेदुत् । अजजुः । अयमन्तःस्यादिरित्युक्त्वसदन्तो लभाम । वडादयः पञ्च गताः ।

2479. जत् is substitute for क् after a reduplicated verbal stem.

This debars the जन्त substitution required by VII. 1. 3. S. 2169. Thus जक्ष+क्=जक्षति । In the Imperfect Plural however जुस् replaces क् by III. 4. 109. S. 2226. As अजजुः ।

Ujvaladatta gives this root as यक्ष, and not जक्ष which is a mistake.

जक्ष ६२ भक्षहसनयोः ।

62 ✓ jakṣha 1. to eat 2. to laugh.

Pre. जक्षति । जक्षितः । जक्षति । जक्षिवि । जक्षिमि । Per. अजजक्ष । अजजक्षिव । अजजक्षिव । I Fut. जक्षिता । II Fut. जक्षिष्यति । Imperative जक्षतु । जक्षिता । जक्षतु । जक्षिष्वि । जक्षिष्वि । Imper. अजजक्षीत्, अजजक्षत् । अजजक्षिताम् । अजजजुः । Poten. जक्ष्यात् । जक्षेत् according to Chandra. जक्ष्याताम् । Bene. जक्ष्यात् । जक्ष्यास्ताम् । Aorist अजजक्षीत् । अजजक्षिष्टात् । अजजक्षीः । अजजक्षिवे । Condi. अजजक्षिष्यत् । Pass. जक्षयते । Caus. जक्षयति । Aorist अजजक्षयत् । Deside. अजजक्षिवति । Inten. अजजक्ष्यते । yañ lak अजजक्षीति or अजजक्षि । Noun:—जक्षत् ।

Here end the five roots beginning with ✓rud.

'जाग्र ६३ जिद्राद्ये' । जागर्ति । जाग्रतः । जाग्रति । 'उग्रविद्र-' (२३४९) इत्याम्ना । जागरांचकार-अजागर ।

63 ✓ jāgri to awake.

The Pre. is जागर्ति, Dual. जाग्रतः, Pl. जाग्रति । In the Perfect there is optionally Periphrastic आम् by III. 1. 38. S. 2341. * As जागरांचकार or अजागर । In the dual, we have guṇa by the following:

२४८० । जायोऽविचिण्यल्लित्सु । ७ । ३ । ८५ ।

जागर्तुंयः स्याद्विचिण्यल्लित्सुः नस्मिन्वृद्धिविषये प्रतिषेधविषये च । अजागरतुः । अजागः । अजायताम् । अभयत्तात्वात्कुसु ।

2480. The Guṇa (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the ऋ of the stem जाय, except before the affix वि, before the Aorist character लिङ्, before the Personal ending लृत् of the Perfect, and before an affix with an indicative इ ॥

Thus अजागरतुः । The Imperfect is अजागः । D. अजायताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have कुसु by VII. 1. 4. S. 2479. Before this कुसु, the ऋ of jāgri takes guṇa by the following :

२४८१ । कुसि च । ७ । ३ । ८३ ।

अजादौ कुसीगन्ताह्वय गुणः स्यात् । अजागरः । 'अजादौ' किम् । जाययुः । आशिषि तु जागर्थात् । जागर्थास्ताम् । जागर्थासुः । कुङि अजागरीत् । 'जाय इष' इत्यत्र ययप्राप्तेः, तं सार्वधा-
तुकगुणो जायते, तं लिङि वृद्धिः । तां जागर्तिगुणः, तत्र कृते हलन्तलक्षणा प्राप्ता, 'नेटि' (२२६८) इति निविष्टा, ततः 'अतो हलादेः-' (२२८४) इति जाधित्वा 'अतो ह्रान्तस्य' (२३३०) इति प्राप्ता, 'अयन्त-' (२२६६) इति निविध्यते । तदाहुः—

'गुणो वृद्धिर्गुणो वृद्धिः प्रतिषेधो विकल्पनम् ।

पुनर्वृद्धिर्निषेधोऽतो यणपूर्वाः प्राप्नुये न च ॥'

इति । 'द्विद्वा इष दुर्गते' । द्विद्वाति ।

2481. Before the personal-ending लृत् (उत्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final ऋ, ई, उ, ऊ, ऋ, and ए of the stem.

Note:—As अकुसुसुः, अविभयः, अलिभयः ॥ This Personal ending is लिङ् according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sūtra. The ending लृत् (III. 4. 108) comes in the लिङ् also. There, however, it does not cause guṇa. As लिङ्, सुनुयुः ॥ Here there are two लिङ् affixes, the augment यासुद्, and the sārvaadhātuka लृत्; and the यासुद् prevents guṇa. The इङ् is read into the sūtra from I. 1. 3.

As अजागरः । Why do we say that the affix लृत् must be ajādi or vowel-beginning? When this affix takes the augment यासुद् of the Potential, it assumes the form युङ्, and is no longer vowel-beginning. Before it, there will be no guṇa.

As जाययुः । The Ben. forms are जागर्थात्, D. जागर्थास्ताम्, Pl. जागर्थासुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved:

जाय+इ+इ+ईत्. The इ followed by इ required to be changed to इ by VI. 1. 77. This is prevented by the Guṇa rule VII. 3. 84. S. 2168. The इ ought to become ऋ । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of jāgri under VII. 3. 85. S. 2480. Thus we get जागर् +इ+इ+ईत्

Now the root being जागृ ending in a consonant, sūtra VII. 2. 3. S. 2267 requires the vṛiddhi of अ; but this vṛiddhi, in its turn is set aside by VII. 2. 4. S. 2268. But now VII. 2. 7. S. 2284 requires *optional* vṛiddhi; but it is restricted by VII. 2. 2. S. 2330, and the vṛiddhi becomes compulsory. But VII. 2. 5. S. 2299 sets aside this vṛiddhi also. Thus.

जाग्र+इस्=जाग्र+इस् (VI. 1. 77. S. 47)=जाग्र+इस् (VII. 3. 84. S. 2168)=जाग्र+इस् (VII. 2. 1. S. 2297)=जाग्र+इस् (VII. 3. 85. S. 2480)=जाग्र+इस् (VII. 2. 3. S. 2267)=जाग्र+इस् (VII. 2. 4. S. 2268)= जागर or जाग्र+इस् (VII. 2. 7. S. 2284)=जाग्र+इस् (VII. 2. 2. S. 2330)=जाग्र+इस् (VII. 2. 5. S. 2299).

The following verse sums up these.

“Guna Vṛiddhi, Guna, Vṛiddhi, prohibition, option, again Vṛiddhi and then exception, these, with the change of *r'* into a semi vowel in the first instance, are the nine results.”

✓ जाग्र ६३ निद्राचये ।

63. ✓ jāgri to wake.

Pre. जागर्ति. जाग्रतः । जाग्रति । जागर्षि । जागर्मि । जाग्रवः । Per. जागराज्जाग्र, जाजागर, जाजागरतुः । जाजागः । जाजागरिष्य । जाजागरयुः । जाजागर । जाजागर । जाजागरिव । I Fut. जागरिता । II Fut. जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागरितात् । जाग्रतां । जाग्रतु । जाग्रहि । जागराणि । Imper. अजागः । अजाग्रताम् । अजागः । अजागः । अजागरम् । अजाग्रवः । Pot. जाग्रयात् । जाग्रयाताम् । जाग्रयुः । जाग्रयाः । जाग्रयां । जाग्रयाव । Bene. जाग्रयात् । जाग्रयास्ताम् । Aorist अजागरीत् । अजागरिष्यात् । अजागरिष्युः । अजागरीः । अजागरीषं । Condi. अजागरिष्यत् । Pass. जाग्रयते । Caus. जागरयति । Aorist अजजागरत् । Deside. जिजागरिष्यति । Inten. जाग्रयते । Nouns:—जागः । जगरा । जागर्षा । जाग्रविः । अजाग्रवान् । Past. Part. Pass. जागरितः । Act. जागरितवान् । Fut. Part. जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infini. जागरितुं । Adj. जागरितव्यं । जागरणीयं । जागर्षम् ।

64. ✓ daridrā to be poor. The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual, the आ is replaced by इ, by the following:

२४८२ । इद्वरिद्रस्य । इ । ४ । ११४ ।

दरिद्रातेरकारः स्याच्छलादौ द्विति कार्यधातुके । दरिद्रितः ।

2482. इ is substituted for the आ of दरिद्रा before 'a Sārvadhātuka कित् or कित् affix beginning with a consonant:

Thus दरिद्रितः, दरिद्रिषः, दरिद्रिषः, दरिद्रिषः ॥ But दरिद्राति before a vowel affix (VI. 4. 112) and दरिद्राति before a non-कित् affix.

In forming the plural, the आ is elided before the affix कति (VII. 1. 4. S. 2479), by the following sūtra:—

२४८३ । इनाभ्यस्तयोरान्तः । इ । ४ । ११२ ।

अन्यैराती लोपः स्थित्वाति सार्वधातुके । ददिरिति । अनेकार्थादाख्या । ददिरां चकार ।
 'आत श्री यत्' (२३७१) इत्यत्र 'श्री' इत्येव सिद्ध श्रीकारविधानं ददिरातेरातोपे कृते अवधार्यम् ।
 आत यच्च ज्ञापकादाभ्येके । ददिरद्री । ददिरद्रीतुर्इत्यादि । यत् यत्ति ददिरद्रीति तच्चिन्ममेव ।
 * ददिरातेराधधातुके विवक्षित आलोपो वाच्यः * । * लुङि वा * । * सनि यवुनि ल्युटि च न * ।
 ददिरिता । ददिरिताम् । ददिरिताम् । ददिरितुः । ददिरितात्-ददिरितात् । ददिरिताम् । ददिरिताम् ।
 ददिरिताम् ।

2483. * Before a Sārvadhātuka क्त् or क्त् affix beginning with a vowel, the long आ of दना (the vikarana of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus लुनते, लुनताम्, अलुनत, मिमते, मिमताम्, अमिमत, संजिहते, संजिहताम् and समजिहते ॥ Why do we say 'of दना and the reduplicates?' Observe यान्ति यान्ति ॥ Why 'of long आ?' Observe क्त्ति ॥ Why 'before क्त् and क्त्?' Observe, अलुनात्, अजिहताम् ॥

Thus ददिरा+क्त्=ददिरा+क्त्ति (VII. 1. 4. S. 2479) = ददिरिति (VI. 4. 112. S. 2486).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by आम् by the vārtika under III. 1. 35. S. 2306. Thus ददिरां चकार । Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sūtra आत श्री यत्: (VII. 1. 34. S. 2371). There the sūtra teaches the substitution of श्री for यत्, while the same form like पशे, दधे &c. could have been evolved by the substitution of श्री for यत् । The fact that श्री is taught there and not श्री indicates that श्री is to be heard even in the root daridrā when the final आ is elided. They form the Perfect as ददिरद्री । Dual ददिरद्रीतुः &c. But the form ददिरद्री in यत् is wrong and without authority.

Vārt.—The final of ददिरा is elided before an Ārdhadhātuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus ददिरा by losing आ becomes ददिर, and we should apply those affixes which would come after a form like 'daridr', and not what would have come after a form like 'daridrā.' Thus च् comes after roots ending in long आ (III. 1. 141); but this affix would not be applied here, but the general affix क्त् (III. 1. 134). Thus ददिराति=ददिरितुः

Vārt.—Optionally so in the Aorist (alyatana-past) as ददिरद्रीत् or ददिरद्रीसीत् ॥ The latter form is evolved by adding सक् of VII. 2. 73. S. 2377 and elision of सिक् ॥ The form ददिरद्री in the sūtra is Vedic, the root being shortened from ददिरा to ददिर ॥

Vārt.—The elision does not take place in the forms ददिराद्यक् and ददिराङ्, and the Desiderative may be either ददिरद्रीसि or ददिरद्रीसि ॥ To sum up "आ of ददिरा should be considered as elided when applying an ārdhadhātuka affix, but optionally so before लुङ् (Aorist), and not at all before सङ् (Desiderative), यवुङ् and ल्युट्" ॥

Therefore the first Future is ढरिद्रा+इद्+ता=ढरिद्रु+इ+ता (vartika)=ढरिद्रिता
The Imperfect is ञढरिद्रात्, D. ञढरिद्रिताम्, pl. ञढरिद्रुः ।

ढरिद्रा इ४ दुर्गता ।

64/ daridrā to be poor.

Pre. ढरिद्राति । ढरिद्रितः । ढरिद्रति । ढरिद्रासि । ढरिद्रिथः । ढरिद्रिथ । ढरिद्राभि
ढरिद्रिथः । Per. ढरिद्राचकार । I Fut. ढरिद्रिता । II Fut. ढरिद्रिष्यति । Imperative
ढरिद्रातु or ढरिद्रितात् । ढरिद्रितां । ढरिद्रिषि । ढरिद्राणि । 'Imper.' ञढरिद्रात् ।
ञढरिद्रिताम् । ञढरिद्रुः । ञढरिद्राः । ञढरिद्राम् । Poten. ढरिद्रियात् । ढरिद्रियाताम् ।
Bene. ढरिद्रियात् or ढरिद्रात् । ढरिद्र्यास्ताम् । Aorist ञढरिद्रोत् or ञढरिद्रासीत् ।
ञढरिद्रिष्टात् । ञढरिद्रिषुः । ञढरिद्रिः । ञढरिद्रिभ्यम् । Condi. ञढरिद्रिष्यत् । Pass. ढरिद्रायते ।
Aor. ञढरिद्रि । or ञढरिद्रायि । Both with चिञ् । Caus. ढरिद्रायति । Deside.
डिढरिद्रासीति, डिढरिद्रिषति । Inten. डिढरिद्रायते । Nouns:—ढरु । ढरिद्रुः । ढरुणः ।
ढरिद्रायः । ढरिद्रायकः । Past Part. ढरिद्रितः । Act. ढरिद्रितवान् ।

'चकास् इ४ दीप्ता' भस्य अत् । चकासति । चकासां चकार । 'थि च' (३२४६) इति
श्लोचः । सिञ् एवेत्येके । चकाछि । 'चकाधि' इत्येव भाष्यम् ।

65/ chakā ri to shine. In the 3rd Person plural, the ञ् is replaced by
क्त by VII. I. 4. S. 2479. as चकासति । The Perfect is चकासां चकार । In the 2nd
Person Singular of the Imperative, the स् of चकास् is elided by VIII. 2. 25. S.
2249. As चकाधि । Others say that the स of सिञ् only is elided by that sūtra,
and they give the form as चकाछि. where स is changed to छ । But in the Mahā-
bhāṣya the form given is चकाधि । In the Imperfect 3rd Singular, the स becomes
ढ by the following sūtra.

२४८४ । तिप्पनस्तेः । ८ । ३ । ७३ ।

पदान्तस्य धातोः सस्य ढः स्यात्तिप्पि न त्वस्तेः । ञचकात्-ञचकाद् । ञचकासुः ।

2484. ढ is substituted for the final स of a root, with the
exception of ञस्, before the Personal ending ति (त्), when it stands
at the end of a word.

Note:—The स of a root can stand at the end of a word when the
Personal-ending is dropped. Thus ञचकाद् भवान्, ञन्ववाद् भवान्, from the roots
चकास् and वास् ॥ The Personal affix is elided by VI. 1. 68, and thereby स comes
to stand at the end of a Pada.

Note:—Why do we say 'before तिप्'? Observe चकास् formed by चिञ् affix
added to the root.

Note:—Why do we say 'with the exception of ञस्'? See चाप एवे३ सविर्त्तं
सर्वम् आः ॥ Here आः is the Imperfect 3rd Person singular of ञस् ॥ The ईद् is :
not added as a Vedio irregularity. See VII. 3. 93, 97.

This sūtra is an exception to ससुबोः (VIII. 2. 66. S. 162). Thus we
have ञचकाद् or ञचकात् । The Plural is ञचकासुः by सुप् (S. 2226). In the 2nd
Person singular, the स is either changed to ढ or ढ by the following:—

२४८५ सिपि धातो हवी । ८ । २ ॥ ३४ ॥

वदान्तस्य धातोः सत्य ङः स्याद्वा । पठे [अथत्वेन] दः । अचकाः-अचकात् ।

2585. द or ङ may optionally be substituted for the ण of a root, before the Personal ending ङि (ङ), when such ण stands at the end of a Pada.

Thus अचकात् स्वम् or अचकात् स्वम्, अन्यशास्वम् or अन्यशास्वम् । For the ङ is first substituted visarjaniya, which is then changed to ण ॥

The word धातोः is employed in the sūtra for the sake of the subsequent sūtras: so also the word ङ ॥

✓ अकास् ६५ दीप्तौ ।

65 ✓ ahakāṣi to shine.

Pre. अकास्ति । अकास्तः । अकासति । अकास्ति । अकास्ति । अकास्वः । Per. अकासाश्चकार । I Fut. अकासिता । II Fut. अकासिष्यति । Imperative अकास्तु । अकास्ताम् । अकासतु । अकाधि । Imper. अचकात् । अचकास्ताम् । अचकासुः । अचकात् or अचकाः । अचकास्तं । अचकास्ति । अचकासम् । अचकास्व । अचकास्ति । Potent. अकास्यात् । अकास्याताम् । Bene. अकास्यात् । अकास्यास्ताम् । Aorist अचकासीत् । अचकासिष्टाम् । अचकासीः । अचकासिष्वम् । Condi. अचकासिष्यत् । Des. अचकासिषति । Caus. अकासयति । Aorist अचकासीत् ।

‘शासु ६६ अनुशिष्टे’ । शास्ति ।

66 ✓ Śasu to teach.

The Present 3rd Person Singular is शास्ति । In forming the Dual, the आ is replaced by इ by the following sūtra.

२४८६ शास इवङ् हलोः ॥ ६ । ४ । ३४ ॥

शास उपधाया इत्यादङि हलादौ कृत्तित्व । ‘शासिषि-’ (सू २४९०) इति षः । शिष्टः । शासति । शशास । शशासतुः । शास्तु । शिष्टात् । शिष्टाम् । शासतु ।

2486. Before the Aorist in अङ् and before an affix beginning with a consonant having an indicatory क् or ङ, there is the substitution of इ for the vowel of शास् ॥

Thus शास+तस्=शिष्+तस्=शिष्+तस् (VIII. 3. 60. S. 2410) =शिष्टः । The 3rd Pl. is शासति ।

The Perfect is शशास, D. शशासतुः ।

The Imperative 3rd Singular is शास्तु or शिष्टात् D. शिष्टान्, Pl. शासतु । In forming 2nd singular, the root शास् assumes the form शा by the following sūtra:

२४८७ शा हो ॥ ६ । ४ । ३५ ॥

शास्तेः शादेशः स्याद्धो परे । तस्याभिव्यक्तेनासिद्धत्वाद्धेयः । शाधि । शशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशात्-अशाः । शिष्यात् । ‘सर्तिगालि-’ (सू २३८२) इत्यङ् । अशिष्वत् । अशासिष्यत् ।

2487. Before the Imperative affix ङि, शा is substituted for शास् ॥

Thus अनुवाधि, ववाधि. The हि is changed to धि by VI. 4. 101. S. 2425, though strictly speaking that rule ought not to apply, as हि does not come after a कच् letter but after the vowel वा of वा. But the substitution of वा for वाच् is by a rule of Ābbhiya section and is asidha for the purposes of धि substitution. Thus we have ववाधि. See VI 4. 22.

Note:—The anuvritti of उपधायाः is not here; so वा is substituted in the room of the full word वाच् and not only for the penultimate vowel of वाच्. The anuvritti of वित् and वित् also is not here. Therefore, when this हि is treated as वित् (III. 4. 88), then too the substitution takes place, though a वित् Sārvadhātuka is not वित् (1. 2. 4). Thus ववाधि is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when धि is वित् and consequently anudatta (III. 1. 4)

वासु ६६ अनुशिक्षो ।

66 ✓ śasu to teach, instruct, train. This root takes two objects.

Pre. वासि । शिष्टः । वासति । वासि । शिष्टः । शिष्टः । वासि । शिष्टः । शिष्टः ।
Per. ववास । ववासतुः । ववासिध । ववास । ववासिध । I Fut. वासिता । II Fut. वासिष्यति । Imperative वासु or शिष्टात् । शिष्टो । वासतु । वाधि । शिष्टं । शिष्ट । वासानि । वासाव । Imper. ववात् । वशिष्टाम् । ववासुः । ववाः । ववात् । वशिष्टम् । ववासम् । वशिष्य । वशिष्य । Poten. शिष्यात् । शिष्याताम् । Bone. शिष्यात् । शिष्याताम् । Aorist वशिषत् । (by कच् S. 2382). वशिषताम् । वशिषन् । वशिषः । वशिषतम् । वशिषत । वशिषम् । वशिषाव । वशिषाम । Con. ववासिष्यत् । Pass. वास्यते । Caus. वासयति । Aorist ववासावत् । Deside. शिवासिषति । Inten. वशिष्यते । yañ luk वावासीति or वावासि । D. वाशिष्टः । Nouns:—शिष्यः । वास्यम् । वायोः । वासनं । Pre. Part. Parasamal. वासन् । Past Part. Pass. शिष्टः । Aot. शिष्टवान् । Fut. Part. वासिष्यन् । Gerund शिष्ट्या । वासित्वा । Infini. वासितुं । Adj. वासितव्यं । वासनीयं । शिष्यम् ।

दीधीक् ६७ दीक्षितेवनयोः । वतदादयः पञ्चधातवः क्वाण्ठाः । दीधीते । वरनेकाच् इति यच् । दीध्यते ।

67. didhī to shine.

The five roots commencing with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg. is दीधीते । The dual is दीधी+वाते = दीध्याते the ई is changed to य by VI. 4. 82. S. 272. The First Person Singular is दीधी+क् । Now the following sūtra requires that the ई should be elided before the 1st Per Sg. affix.

२४८८ दीधीतेयोर्दीधीवेद्योः ॥ ७ । ४ । ५३ ॥

वतयेरन्वस्य सोपः स्यात्कार इवर्णे च परे । इति सोर्ष वाधित्वा निवत्वादुरेत्तम् । दीध्ये । 'दीधीवेदीडा' (सू ३९६०) इति गुणनिषेधः । दीध्यां चलो । दीधिता । दीधिष्यते ।

2488. The final of दीधी and वेदी falls before an affix beginning with क् or ख or ई ॥

Note:—Thus आदीध्य and आवेद्य गतः, आदीष्यते, and आवेक्ष्यते before य् ॥ आदीषिद्, आवेक्षिद्; आदीषीत and आवेक्षीत ॥ Why before य्, क् or ख्? Observe आदीष्यन्म् and आवेक्ष्यन्म् ॥ The long ई in यी is a sūtra दीक्षिद्, for यिवर्धयोः would have been enough.

But this elision is prevented by the rule which requires the क् to be changed to ख (III. 4. 79. S. 2233), because it is a nitya rule. When क् is changed to ख there is no occasion for the application of this sūtra. Thus we have दीधी+उ=दीध्ये । The Per. is दीधी+आम्+अन्ते । The आम् does not cause the guna of the final ई because of the prohibition of I. 1. 6. S. 2190. Thus we have दीध्याचन्ते ।

✓ दीधीङ् इ० दीध्निदेवन्तयोः ।

67 ✓ didhī 1. to shine, 2. to seem, appear.

Pre. दीधीते । दीध्याते । दीध्यते । दीधीषे । दीधीष्ये । दीध्ये । दीधीष्यते । Per. दीध्याचन्ते । I Fut. दीधिता । II Fut. दीधिष्यते । Imperative दीधीताम् । दीध्याताम् । दीधीष्व । दीध्ये । दीध्यावहे । Imper. अदीधीत । अदीध्याताम् । अदीधीषाः । अदीधि । (ई elided by S. 2488). Poten. दीधीत । दीधीषाताम् । Bene. दीधीषीष्ट । Aorist अदीधिष्ट । अदीधिष्ठाः । अदीधिषि । Condi. अदीधिष्यत । Pass. दीधीयते । Caus. दीधयति । (दीधी+विष्+अप्+तिप् No vridhhi by S. 2190 = दीध्+विष्+अप्+तिप् S. 2488 = दीधि+अप्+तिप् = दीधे+अ+ति). Deside. दिदीधिषते । (ई elided by S. 2488). Inten. वेदीष्यते । Nouns:—दीधितिः Pre. Part. Parasmai दीधयन् । Past Part. Pass. दीधीतः । Act. दीधीतवान् । Fut. Part. दीधिष्यमाणः । Gerund दीधीत्वा । Infinit. दीधीतुम् । Adject. दीधीतव्यं । दीध्यनीयं । वेधीयम् ।

वेदीङ् इ० वेतिनात्तुल्ये ।

वीमतीत्यनेन तुल्येयं वर्तते इत्यर्थः ।

68 ✓ verin 'to obtain' 'to conceive,' 'to pervade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shine.' It has the same meaning as the root वी 'to go.' (II 39) It is conjugated like दीधी ।

Pre. वेदीते । Per. वेध्याचन्ते । I Fut. वेदीता । II Fut. वेधिष्यते । (S. 2488) Imperative वेदीताम् । Imper. अवेदीत । Poten. वेदीत । Bene. वेधिषीष्ट । Aorist अवेधिष्ट । Condi. अवेधिष्यत । Pass. वेदीयते । Caus. वेदयते । Deside. वेवेदीषते । Ihten. वेवेदीषते । Pre. Atmañe. Par. वेदयानः । Past. Part. Pass. वेदीतः । Act. वेदीतवान् । Fut. Part. वेदीष्यमाणः । Gerund वेदीत्वा । Infinit. वेदीतुम् । Adject. वेदीतव्यं । वेद्यनीयं । वेवेद्यम् ।

Here end the roots beginning with क्ख ।

अथ त्रयः परस्मैपठिनः । 'अस इह कलि ७० खम्भे' । कलि । कलः । कलति । कलाह । कलतुः । कलु । कधि । 'पूर्वप्रासिद्धम्' (सू १३) इति सन्तोषस्यासिद्धत्वात् 'कतो वे' (सू २२०२) इति न कुक् । कलत् । कलस्ताम् । कलः । कलत् । कल्यात् । कलाहीत्-कलहीत् । कलि । कलिस्तापुलि कते खल् इति स्थिते 'खोः' (सू २८०) इति सन्तोषे 'करो करि सख्ये' (सू ११) इति तकारस्य

वा सोपः । सन्तः । संस्तानि । वृणुनां समवाये तुयोः संयोगसंज्ञा नेत्यादिष्व 'स्कोः-' (सू ३८०) इति सोपाभावात् । संस्ति । संस्तः । संस्तानि इत्येके ।

वस इट वस्ति क स्वप्ने ।

69 ✓ shas 69 (a) ✓ shasti 'to sleep'. The roots वस्, संस्त, वृणु and the Intensives without वृ are all Parasmaipadis. Some say that वस् and वस्ति are not two different roots: and that वस्ति is the root वस exhibited with विति in order to show difference of meaning. Swāmi gives only one root वस् वसने । वसन means sleep. The second root is वस्त् the इ in वस्ति is indicatory.

Pre. वस्ति । वस्तः । वसन्ति । वस्ति । वस्ति । Per. वसास । वसतुः । वसुः । वसिष । वस । वसास or वसस । वसिष । I Fut. वसिता । II Fut. वसिष्यति । Imperative वस्तु । वधि । (वस्+धि = व+धि (VIII. 2. 25. S. 2249). Now अतो हे: S. 2202 required the elision of धि as it follows after a root ending in ञ । But it is not so, because the elision of स is by a Tripādi rule and therefore asiddha before 7 1/4 Pādi rules. S. 12.) वसानि । Imper. वसतु । वसस्ताम् । वसः । वसतु । Poten. वस्यात् । वस्याताम् । Bene. वस्यात् । Aorist वसासीत् । or वससीत् । Cond. वसिष्यत् । Pass. वस्यते । Caus. वासयति । Aorist वसीवत् । Deside. विसिष्यति । Inten. वासयते । 'yañ luk वासस्ति ।

Nouns:—वस्यकः । वस्यं । वासा । Pre. Part. Parasmai वसन् । Past Part. Pass. वसिते Act. वसितवान् Fut. Part. वसिष्यमाणः Gerund वसित्वा Infini. वसितुं Adject. वसितव्यं वसनीयं वस्यम् ।

69 (a) ✓ shasti. The इ is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus वस्त् The Present 3rd Singular is वस्त् + ति । (Sanst + ti). The स् is elided by VIII. 2. 29. S. 380: and we have वस्त् + ति । Then the त् is elided by VIII. 4. 65 S. 71. We have then वस् + ति = वस्ति । According to Ātreya and Maitreya, the स is not elided, and they give the forms संस्ति. D. संस्तः, P. संस्तानि । They say that in वस्त् the conjunct or the saṅyoga consonants are नस्त्, and therefore the designation of saṅyoga cannot be given to स्त् alone, and so the rule VIII. 2. 29 S. 380 does not apply as in वस्त् the स is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called saṅyoga, the definition cannot be split up.

Pro. वस्ति । वस्तः । वसन्ति ।

'वश ७१ कान्तौ' । कान्तिरिच्छा । वष्टि । उष्टः । उशन्ति । वशि । उष्टः । उवाश । उशतुः । वशिता । वष्टु । उष्टात् । उष्टि । अवद । वीष्टाम् । वीशन् । अवशम् । उश्याताम् । उश्याताम् ।

७० वश कान्तौ

70 ✓ vash 'to wish, desire, long for.' कान्ति here means desire.

Pre. वष्टि । उष्टः । उशन्ति । वशि । उष्टः । (VI. 1. 16. S. 2412). वशिम । उशवः । Per. उवाश । उशतुः । उवाशिव । उवाशिव । I Fut. वशिता । II Fut. वशिष्यति । Imperative वष्टु or उष्टात् । उष्टाम् । उष्टि । वशानि । Imper. अवद । वीष्टाम् । वीशन् । अवद । वीष्टम् ।

बौल । अवयम् । बौल । Poten. उचयात् । उचयाताम् । Bene. उचयात् । उचयाताम् ।
Aorist अवयसीत् । or अवयसीत् । Condi. अवयस्यत् Pass. उचयत् । Caus. वाचयति ।
Aorist अवयस्यत् । Deside. विवचयति । Inten. वाचयते । (VI. 1. 20. S. 2646).
yañ luk वाचयि । D. वाचयः । Nouns:—वच । गोवच । वचः । वौचिः । उचोरम् ।
उचयः । Pre. Part. Parasmai. वचन् । Past Part. Pass. वचितः । Act. वचितवान् Fut.
Part. वचिष्यमाच । Gerund वचिष्या । Infini. वचितुम् । Adj. वचोतयं वचनीयं वचयम् ।
'चर्कोरीतं'च' (न च्) । यङ्गुमन्तमदादौ बोध्यम् ।

चर्कोरीतं च । ७१ ।

यङ्गुमन्तमदादौ बोध्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gaṇa sūtra. The word charkarita is the name given to the Intensive verbs where the यङ् is elided. All yañ luk Intensive roots are to be conjugated as Adādi roots. In fact, they belong to this class. As almost all roots can give birth to yañ luk roots, as derivative dhātus, the scope of the Adādi class is immensely increased. We have given the illustrations of yañ luk under each root already, and so no especial illustrations are given here. The method of the formation of yañ luk will be taught in a future chapter. .

'हृङ् ७२ अपनयने' । हृते । हृते । हृते । हृते । हृते । हृते । हृते । हृते । हृते । हृते ।

हृङ् ७२ अपनयने

72✓ hnun 'to take away, rob, abstract.

Pre. निहृते । निहृताते । निहृयते । निहृये । निहृये । Per. निहृते । निहृताते ।
निहृते । निहृते । निहृते । or हृते । I Fut. नि + हृता । II Fut. नि + हृयते । Imperative
निहृताम् । निहृय । निहृये । Imper. नि + हृत । न्यहृताताम् । न्यहृयाः । न्यहृति । न्यहृति ।
Poten. निहृतीत । निहृतीताताम् । Bene. निहृतीत । Aorist नि + हृतीत । न्यहृतीतः ।
न्यहृतीत । न्यहृति । Condi. न्यहृयत् । Pass. हृयते । Caus. निहृयति । Aorist
न्यहृयत् । Deside. निहृयते । Inten. निहृयते । yañ luk निहृयति । or निहृयति ।
Pre. Part. Parasmai. Atmane. हृयान् । Past. Part. Pass. हृयते । Act. हृतवान् ।
Fut. Part. हृयिष्यमाच । Gerund हृय्या । Infini. हृतुम् । Adject. हृतीतयं । हृवनीयं ।
हृयम् ।

इति तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adādi roots.

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

✓ THE JUHOTYADI VERBS. (25)

This class of verbs begins with the root **हु** which by reduplication becomes **juhu**. The class gets its name from the first root.

✓ हु १ दानादनयोः ।

‘आदाने च’ इत्येके । ‘प्रीयनेपि’ इति भाष्यम् । दानं चेद प्रचेपः । स च वैधे आधारे इविधेति स्वभावाद्भव्यते । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः ॥

1. **हु**/hu. To give, to eat. Some read it as **ādāne** “to accept.” In the *Mahabhashya* the additional sense of ‘to satisfy’ is also given to this root. The **दान** or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c.).

The first four roots are *Parasmaipadi*. Thus **हु+क्षप्+तिप्** । Now applies the following :—

२४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ७५ ॥

शप्ः श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs **हु** ‘to sacrifice’ and others, there is *slu*-elision of the *Vikaraṇa* **क्षप्** (III. 1. 68).

Thus **हु+०+तिप्** । Now applies the following :—

२४९० । झी । ६ । १ । १० ॥

‘आतोर्द्धे स्तः’ । जुहोति । जुहुतः । ‘अदभ्यस्तात्’ (२४०६) इत्यत् । ‘हुवृजो-’ (२१८०) इति वच् । जुहति ॥

2490. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the *vikaraṇa* is elided by *slu* (**श्लु**) ।

NOTE :—The **श्लु** is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the *vikaraṇa* **क्षप्** । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus **जुहोति** (from **हु**), **विनेति**, **जिह्वेति** ॥

Thus **हु+०+तिप्=जुहोति** । The dual is **जुहुतः** । The Plural is **जुहु+क्वि=जुहु+अति** (VII. 1. 4. s. 2479)=**जुहु+अति** (VI. 4. 87. s. 2387, व् instead of वच्)=**जुहति** ॥

In forming the Perfect, we have optionally the Periphrastic form, with **आम्** added to the reduplicated stem by the following :—

२४९१। भीह्रीभुव्वां श्लुवच्च। ३। १। ३९।

एभ्यो सिवाम्ना स्यामि स्याविष कार्यं च। जुह्वाञ्चकार। जुहाव। होता। होष्यति। जुहोतु। जुहुतात्। हेभिः। जुहुषि। आदि परत्वादगुणः। जुह्वानि। परत्वाद् 'जुसि च' (२४८१) इति गुणः। अजुह्वुः। जुहुयात्। इयात्। अहोषीत् ॥

2491. **आम्** is optionally affixed, when **सिद्** follows, after the verbs भी 'to fear,' ह्री 'to be ashamed,' भु 'to nourish,' हु 'to sacrifice;' and when **आम्** is affixed, the effect is as if there were श्लु elision and the roots belonged to Hvādi class.

NOTE :—The effect of श्लु is to cause reduplication by rule VI. 1. 10. As विभयाञ्चकार or विभाय, जिह्याञ्चकार or जिह्याय, विभराञ्चकार or वभार, जुह्वाञ्चकार or जुहाव ॥

Thus जुह्वाञ्चकार or जुहाव। The First Fut. is होता। The second Future is होष्यति। The Imperative 3rd Sg. is जुहोतु or जुहुतात्। 2nd S. is जुहुषि, the हि is replaced by षि by VI. 4. 101. s. 2425. The 1st Sing. is जुह्वानि by आद् (III. 4. 92. s. 2204); and as आद् is रिद् by the above sūtra, it causes guṇa.

In the Imperfect 3rd Plu. we have अजुह्वुः with जुल्। The जुल् causes guṇa under VII. 3. 83. s. 2481; and it debarbs the semi vowel substitution required by VI. 4. 87. s. 2387, because the guṇa (VII. 3. 83) is taught subsequent in Aṣṭādhyāyī order than the यणदेशः (VI. 4. 87).

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person.	जुह्वाञ्चकार	जुह्वाञ्चक्रतुः	जुह्वाञ्चक्रुः
Second Person.	जुह्वाञ्चकार्ये	जुह्वाञ्चक्रथुः	जुह्वाञ्चक्र
First Person.	जुह्वाञ्चकार	जुह्वाञ्चक्रिव	जुह्वाञ्चक्रिम
		or	
Third Person.	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः
		होष	जुहुव
First Person.	जुहाव	जुहुविष	जुहुविम
		सिद्	
Third Person.	जुहोतु	जुहुताम्	जुहुतु
Second Person.	जुहुषि	जुहुतम्	जुहुत
First Person.	जुह्वानि	जुह्वाव	जुह्वाम्
		जुल्	
Third Person.	अहोषीत्	अहोषाम्	अहोषुः
Second Person.	अहोषीः	अहोषम्	अहोष
First Person.	अहोषम्	अहोष्य	अहोष्य

1. /hu. to offer or present (as an oblation to fire).

Pre. जुहोति । जुहुतः । जुहति । जुहोषि । जुहुयः । जुहुय । जुहोमि । जुहुवः । जुहुमः । Per. जुहवाञ्चकार or जुहव । जुहुवतुः । जुहुवुः । जुहोष or जुहविष । जुहुवथः । जुहुव । जुहव । जुहुविव । जुहुविमः । I Fut. होता । II Fut. होष्यति । Impera. जुहन्तु । जुहुताम् । जुहुतु । जुहुषि । जुहुतम् । जुहुत । जुहवामि । जुहवाम । जुहवाम । Imper. अजुहोत । अजुहुताम् । अजुहुवुः । अजुहोः । अजुहुतम् । अजुहुवम् । Poten. जुहुयात् । जुहुयाताम् । जुहुयुः । Bene. हुयात् । हुयास्ताम् । The lengthening is by VII. 4. 25. s. 2298. Aorist. अहोषीत् । अहोषाम् । अहोषुः । अहोषीः । अहोषम् । अहोष । अहोषम् । अहोषम् । Oondl. अहोष्यत् । Pass. हुयते । Caus. हावयति । अजुह्वत् । Desid. जुहुवति । Intensive जुहुवते । जुहोति । जुहवति । Nouns. होमः । इविः । होत्रम् । हाव्यम् । जौहुतः । जौहुतः । होता । होतारौ । चीर होता । जुहः । होवा ॥

जिभी २ भये । विभेति ॥

2./ñibhi. to fear.

The Present is विभेति । In the dual, there are double forms owing to the following sūtra.

२४९२ । भिवोऽन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ११५ ।

इकारः स्यादजादौ कृत्ति सार्वधातुके । विभितः-विभीतः । विभ्यति । विभयाञ्चकार । विभाय । भेता ॥

2492. इ is optionally substituted for the ई of भी before a Sārvadhātuka affix beginning with a consonant and having an indicatory क् or ऊ् ॥

Thus विभितः or विभीतः, विभिथः or विभीथः, विभिथः or विभीथः, विभिथः or विभीथः । But विभ्यति before a vowel-beginning affix and विभेति before a non क् affix and भीयते before an ārdhadhātuka affix.

2./ñibhi. to fear, to be afraid.

Pre. विभेति । विभितः, विभीतः । विभ्यति । विभेति । विभीथः, विभिथः । विभीथ, विभिथ । विभेति । विभिथः, विभीथः । विभिथः, विभीथः । Pre. विभयाञ्चकार or विभाय । विभ्यतुः । विभ्युः । विभविष or विभेय । विभ्यथुः । विभ्य । विभाय । विभ्यिव । विभ्यिम । I Fut. भेता । II Fut. भेष्यति । Impera. विभेन्तु । विभीताम् । विभीताम् । विभ्यतु । विभिहि, विभीताम्, विभीहि । विभीतम् । विभयामि । Imper. अविभेत् । अविभीताम् । अविभ्युः । अविभेः । अविभीतम् or अविभितम् । अविभयम् । अविभिव, अविभीव । Pot. विभीयात् । विभियाताम्, विभीयाताम् । विभीयाः, विभियाः । विभीयां । Bene. भीयात् । भीयास्ताम् । Aorist. अभिषीत् । अभिषाम् । अभिषीः । अभिषम् । Cond. अभिष्यत् । Pass. भीयते । Caus. भावयते । (VI. 1. 56. s. 2593) भीयते । (VII. 3. 40. s. 2595) भावयति । Aor. अभिषयत् । अभिषयत् । अभिषयत् । Desid. विभीषति । Intensive. वैभीषते । yanluk वेभेति । वेभीतः विभितम् ॥ Nouns. भीति । भयम् । भीः । भियो । भीरुः । भीरुः । भवानकः । भीरुकः । भीष्मः । भेरुः । भीरुकः ॥

ही लजायाम् । जिहति । जिहीतः । जिह्रियति । जिह्रयाङ्कार-
-जिह्राय ॥

3. /hri. to be ashamed.

Pre. जिहति । जिहीतः । जिह्रियति । Per. जिह्रियाङ्कार or जिह्राय । I Fut. ईत । II Fut. ईष्यति । Impera. जिह्रतु । Imper. अजिह्रेत् । Potē. जिह्रियात् । Bene. इयात् । Aorist. अह्रयीत् । Condi. अह्रियेत् । Pass. ह्रियते । Caus. ह्रिय-यति । Aor. अजिह्रियत् । Desl. जिह्रीषति । Inten. जेह्रियते । Past Partl. Pass. ह्रीतः । ह्रीषः । Act. ह्रीतवान् । ह्रीषवान् ॥ Nouns. ह्रीकः । हलीकः । ह्रीः ॥

८४ ४ पालनपूरणयोः ॥

4. /pri. 1. to nourish : 2. to fill.

Thus ८४+ति=८४ ८४+ति । Now applies the following sūtra by which इर् is substituted for the ऋ of the reduplicate:—

२४९३ । अतिपिपत्योश्च । १ । ४ । ११ ॥

अभ्यासत्येकारोऽन्तादेशः स्याच्छ्रौ ॥

2493. इ is substituted for the vowel of the reduplicate of अति and ८४ in the reduplicated Present-form.

NOTE :—As इयति (VI. 4. 78) धूमम्, पिपतिं लोमम् ॥

Thus पिच्छ+ति । Now the following sūtra requires that the ऋ of ८४ should be changed to इर् ॥

२४९४ । उदीप्यपूर्वस्य । १ । १ । १०२ ॥

अङ्गावयवौप्यपूर्वो यो ऋतदन्तस्याङ्गस्य उस्त्यात् । गुणद्वयी परस्यादिभ्यं बावेते । विपतिं । वलम् । परस्वम् । 'इति च' (१५४) इति दीर्घः । विपतेः । विपुरति । पवार । किति किति 'अप्यु-त्पत्ताम्' (१३८१) इति गुणे प्राप्ते ॥

2494. इर् is substituted for the final long ऋ of a root, when it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE :—As पूर्तं and पुनर्ति from ८४, so also मुनर्ति ॥ The lengthening is by VIII. 2. 77. The rule applies when the dento-labial व precedes : as पुनर्ति अस्विजम् from ८४ so also प्रावर्ति कञ्जसम् । The labial consonant must be the consonant of the root. Therefore when ऋ 'to go' is preceded by लम्, the rule will not apply, for ल् is not part of the root : as लनीर्षम् by VII. 1. 100.

NOTE :—Vart :—The Guṇa and Vṛiddhi do take place in supersession of इर् and इर् substitution. Thus अस्तरसम् and अस्तरकः (from स्तर with वृद्ध and वृद्ध), निगरसम्, निगारकः from नृ, निगरसम्, निगारकः from नृ ॥

Thus पिच्छ+ति ought to be पिपुर्+ति । But the rules of Guṇa and Vṛiddhi being subsequent in the Aṣṭādhyaī order, supersede this rule.

Thus we get by *guṇa* *विपति* । But in the dual, there will be *इ* of this *sūtra*, which must be followed by *इ* (I. 1. 51. s. 70), and is then lengthened by VIII. 2. 77. s. 354. Thus *पिच्छ+तः=विपु+तः* (VII. 1. 102. s. 2494)=*विपुर्+तः* (I. 1. 51. s. 70)=*विपुर्तः* (VIII. 2. 77. s. 354). The Plural is *विपुर्तति* ॥

• The Perfect is *पवार* । In the dual we have *पच्छ+अतुत्* । Now VII. 4. 11. s. 2383 requires *guṇa* of *अ* । But the following *sūtra* allows an option.

२४९५ । इहृमां इह्यो वा । १ । ४ । १२ ॥

एवं किति किति इह्यो वा स्यात् । पचे गुणः । पचतुः । पचुः । पचरतुः । पचरुः । परिता-
परीता । अपिपः । अपिपृताम् । अपिपचः । रिपृताम् । पृताम् । अपारीत् । अपारिच्छाम् । 'इह्या-
भ्योऽयम्' इति केचिद् । विपतिः । विपुतः । विपति । विपुयात् । आशिपि । मियात् । अपारीत् ।
पाणिनीयमते तु 'तं रोदसी विपुतम्' इत्यादौ ज्ञान्दत्तत्वं शरणम् ॥

2495. In इहृ, 'to injure' इहृ 'to tear' and पछ 'to protect' the vowel may optionally be shortened in the Perfect.

NOTE:—As *वि शश्नु*: by shortening or *वि शश्नरु*: by *guṇa*, which prevents *ए* and *adhyāśalopa* (VI. 4. 126) *वि शश्नु*: or *विशश्नुः*, *विहृनु*: or *विहृरनुः*, *विहृनु*: or *विहृरुः*, *निपयतु*: or *नि पयतुः*, *नि पयु*: or *नि पयरुः* ॥ Why is the word 'short' made optional in the *sūtra*, and not the word 'guṇa'; for in the absence of *guṇa*, the long *अ* would have become *ए* before *अतु*: by *यणादेशः*, and we would have got the forms *विशश्नुतुः*, *विशश्नु*: by the regular rules of 'sandhi'? The word 'short' is used in the *sūtra* in order to debar the *इर्* and *अर्* alternatives. Had the *sūtra* been इहृ इमां वा the alternative examples would have been with इर् (VII. 1. 10.) as *शिशिरतुः*, *दिहिरतुः* and अर् (VIII. 2. 77) *विपुर्तुः* ॥ Some say this *sūtra* is unnecessary. The above forms like *विशश्नुतुः*, *विशश्नु*:, &c., can be regularly obtained from the roots आ 'to cook', दा 'to abuse', and प्रा 'to fill' and as the roots have many other senses, besides those assigned to them in the Dhātupāṭha, the roots आ, दा and प्रा will give the meanings of इहृ, इ and अ ॥ If that were so, the form *विशश्नुवान्* with the affix क्तु could not be formed, for we should have either *विशश्नुवान्* from इहृ root, or *विशश्नुवान्* from आ root but never *विशश्नुवान्* ॥ So the rule about shortening is necessary.

Thus *पच्छ+अतुत्=पचु+अतुत्=पचतुः* । Pl. पचुः । In the other alternative we have *पचरतुः* and *पचरुः* by *guṇa*.

The First Fut. is *परिता* or *परीता* । The Imperfect is *अपिपृताम्* । P. अपि-
पचः । Pot. रिपृताम् । Ben. पृताम् । Aor. अपारीत् । D. अपारिच्छाम् ॥

Some read this root as ending in short *अ* namely as इ । The conjuga-
tion then is Pre. 3. s. *विपति* । D. *विपुतः* । Pl. *विपति* । Pot. *विपुयात्* । Ben. *मियात्* ।
Aor. *अपारीत्* । The forms like *विपुत* in the तं रोदसी विपुत are Vaidic accord-
ing to the Pāṇinean system.

Pre. विप्रति । विप्रतः । विप्ररति । विप्रर्षि । विप्रर्षः । विप्रर्ष । विप्रर्षि । विप्रर्षः । विप्रर्षः ।
 Per. पवार । पवतुः or पवरतुः । पवः or पवरः । पवरिष । पवधुः । पव । पवार ।
 पवर । पविष or पवरिष । पविम or पवरिम । I. Fut. परिता । परीता । (VII. 2. 78. s. 2391). II. Fut. परिष्यति । परीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. विप्रतु ।
 विप्रतात् । विप्रताम् । विप्ररतु । विप्रर्षि । विप्रर्षम् । विप्रर्ष । विप्रराणि । विप्रराव । विप्रराव ।
 Imper. अपिषः । अपिषताम् । अपिषरः । अपिषः । अपिषतम् । अपिषतु । अपिषरम् । अपि-
 पूर्व । अपिष्वम् । Pot. विप्र्यात् । विप्र्याताम् । विप्र्याः । विप्र्याम् । Benē. प्यात् । प्याताम् ।
 Aorist. अपारोत् । अपारिष्याम् । अपारिषुः । अपारीः । अपारिषम् । अपारिष । अपारिषवम् ।
 अपारिष्व । अपारिष्व । Cond. अपरिष्यत् । अपरीष्यत् । Pass. प्यते । Caus. पात्यति ।
 Aor. अपीषत् । Dasi. विप्रर्षति । विपरिषति । विपरीषति । Inten. पोप्यते । Yanluk
 पापति । पापरीति । पापतः । Past Part. Pass., निपतः । प्यः । Aot. निपतवान् ।
 प्यवान् । Ger. प्या । Nouns: -पुरुषः । पुरुषी । पुरुषेयः । पुरुः । पुरुषः । पर्वः । पृः । D.
 पुरी । Pl. पुरः । पोरुषम् । पुरुषा । प्यम् । पुरीषः ।

‘दुभृञ् ५ धारणापोषणयोः’ ॥

5./dubhriñ. 1. to support, 2. to nourish.

Thus भृ + रलु + तिप् = भृभृ + ति = दृभृ + ति । Now the following sūtra causes
 इ in the reduplicate.

२४८६ । भृजानित् । १ । ४ । १६ ॥

‘भृञ्’ ‘माङ्’ ‘ओहाङ्’ एषां त्रयाणामभ्यासस्य इत्स्याङ्गौ । विभर्ति । विभृतः । विभ्रति ।
 विभृष्ये । रलुप्रावाङ्हित्वेत्वे । विभ्रतामास — बभार । बभर्ष । बभूव । विभृहि । विभ्रराणि ।
 अविभः । अविभृताम् । अविभरः । विभृयात् । भ्रियात् । भृवीष्ट । अभर्षात् । अभृत ॥

2496. In the Reduplicated Present-form the three roots भृ, मा (माङ्) and हा (ओहाङ्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when slu follows.

NOTE:— As विभर्ति, मिमीते, (VI. 4. 113; जिहीते ॥ The word ‘three’ is understood here, therefore not in ओहाङ् — जहाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Present system (रलु) only : therefore not in बभार, ॥

Thus दृभृ + ति = विभृ + ति = विभर्ति । D. विभृतः । Pl. विभ्रति । The root is Ubhayapadi, and so in the ātmanepada Pre. 2nd Pl. we have विभृष्ये ॥

In the Perfect we have slu-vad-bhāva of III. 1. 39. s. 2491, and so reduplication, and the इत् । As विभर् । To this we add आम् and get विभ्रतामास । In the alternative we have बभार &c.

5./dubhriñ. 1. to hold, 2. to nourish.

Pre. विभर्ति । विभृतः । विभ्रति । विभर्षि । विभृषः । विभृष । विभर्षि । विभृषः ।
 विभृषः । Per. विभ्रतां । बभार । बभर्ष । बभूव । बभर्ष । बभर्ष । बभ । बभार । बभूव ।
 बभूव । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यति । Imper. विभर्तु । विभृतात् । विभ्रताम् ।

विभत् । विभृदि । विभृतम् । विभृत । विभराणि । विभराव । विभराम् । Imper. अविभः । अविभृतम् । अविभटः । अविभः । अविभृतम् । अविभृत । अविभरम् । अविभृव । अविभुम् । Pote. विभृयात् । विभृयाताम् । Bene. विभृत् । विभृताम् । विभृत् । Aorist अभाषीत् । अभाषाम् । अभाषुः । अभाषीः । अभाषम् । अभाषे । अभाष्ये । Con. अभरिष्यत् । Pass. विभ्यते । Caus. भातरति । Desid. भृष्येति । Pre. Part. Parasmai विभत् । Atmane विभाणः । Nouns :—भृमिम् । भरथुः । भृत्यः । भार्या ॥

Atmane. Pre. विभृते । विभाते । विभृषे । विभाषे । विभृष्ये । विभे । विभृवहे । विभृमहे । Per. विभराचक्रे । बर्षे । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यते । Impera. विभृताम् । विभृष्व । विभरै । Imper. अविभृत । अविभातां । अविभत । अविभृथाः । अविभि । अविभृवहि । Pot. विभीत । विभीयाताम् । विभीथाः । विभीथ । विभिवहि । Bene. भृषीष्ट । भृषीयातां । Aorist. अभृत । अभृयाताम् । अभृथाः । अभृद्वम् । अभृषि । Condi. अभरिष्यत । Pass. विभ्यते । Caus. भातरते । Des. भृष्येते । Inten. बंभीयते ॥

माङ् ६ माने शब्देच ।

6./mān 1. to measure. 2. to roar, sound.

Thus मा+रु+ते । The affix being क्त् the following sūtra causes the आ to be replaced by ई ॥

२४९७ । ई ह्रस्वयोः । ६ । ४ । ११३ ।

इनाभ्यस्तयोरात् इत्स्यात्सार्वधातुके क्त्ति इति न तु घुसङ्गकस्य । मिमीते । 'इनाभ्यस्तयोः' (२४८१) इत्यालोपः । मिमाते । मिमते । प्रथमोस्त ॥

2497. Before a Sārvadhātuka क्त् or ड्त् affix beginning with a consonant, the आ of आ and of the reduplicate stems is replaced by ई, except when the root is दा or धा (घु) ॥

NOTE:—Thus लुनीतः, पुनीतः, लुनीथः, पुनीथः, लुनीते and पुनीते । Of reduplicates we have मिमीते, मिमीषे, मिमीष्ये, संजिहीते, संजिहीषे, संजिहीष्ये । Why do we say 'beginning with a consonant' ? Observe लुनन्ति, मिमते । Why with the exception of घु ? Observe दत्तः, धत्तः । So also लुनाति and जहाति before non-क्त् and non-ड्त् affixes.

Thus मा+रु+ते=मी+रु+ते=मिमीते । In the dual मिमा+आते=मिम्+आते (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483)=मिमामे । So also in the Plural मिमा+अते=मिम्+अते=मिमामे । The aorist with प्र+णि is प्रथमोस्त । The न is changed to ख by VIII. 4. 17. s. 2285.

Pre. मिमीते । मिमाते । मिमते । मिमीषे । मिमाषे । मिमीष्ये । मिमे । मिमीवहे । मिमीमहे । Per. मने । ममाते । ममिरे । ममिषे । ममाषे । ममिष्ये । मने । ममिवहे । ममिमहे । I Fut. माता । II Fut. मारुते । Impera. मिमीताम् । मिमाताम् । मिमताम् । मिमीष्व । मिमाष्व । मिमीष्व । मिमे । मिमावहे । मिमामहे । Imper. अमिमीत । अमिमाताम् ।

अभिमत । अभिमीयाः । अभिमाधाम् । अभिमोध्यम् । अभिमि । अभिमीवहि । अभिमीमहि ।
 Poten. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीयाः । मिमीय । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् ।
 Aorist. अमास्त । अमाताताम् । अमासत । अमास्थाः । अमासाधाम् । अमाध्यम् । अमाति ।
 अमास्वहि । अमास्महि । Condi. अमास्यत । Pass. मीयते । Caus. मापयति । Aor. अमी-
 मयत् । Deside. मित्सते । VII. 4. 51. s. 2623 causes इत्; then the स is changed
 to इ, and abhyasa elided by VII. 4. 58. s. 2620. Intensiye. मेमीयते । Yan-
 luk. मामाति । मामेति । Dual. मामीतः । Pl. मामति । Past. Part. Pass. मितः ।
 Act. मितवान् । Fut. Part. मास्यमानः । Ger. भित्वा । Nouns:-मायः । मेरुः ।
 मायकः । मेयम् । प्रमितिः । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायावी । मितिः । प्रमाय । मायिकः ।
 धान्यमायः । प्रमः । प्रमितिः ॥

✓ ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । हाता । हास्यते ।

7. /ohān, to go.

Pres. जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीषे । जिहाषे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे ।
 I Fut. हाता । II. Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper.
 अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot. जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट ।
 हासीयास्ताम् । Aorist अहास्त । अहासाताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते ।
 Caus. हाययते । Aor. अजीहयत् । Desidera. जिहासते । Inten. जहायते । Yan-
 luk. जहातीति । Past. Part. Pass. हानः । Active. हानवान् ॥ Nouns:-हानिः ।
 हायनः । जिहायथी ॥

✓ 'ओहाक् ८ त्यागे' । परस्मैपदी । जहाति ॥

8. /ohāk. to abandon.

This root is Parasmaipadi. The Present 3rd P. S. is जहाति । Before
 the terminations that are क्ति, there is optional change of the आ into short
 इ by the following:—

२४९८ । जहातेच्च । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्याद्या हलादौ क्तिणि सार्वधातुके । पञ्चर्त्त्वम् । जहितः-जहीतः । जहति ॥

2498. इ is optionally substituted for the आ of हा (जहाति)
 before a Sārvadhātuka क्ति or क्ति affix, beginning with a conso-
 nant.

Thus जहितः or जहीतः (VI. 4. 113. s. 2497) जहिषः or जहीषः (VI. 4. 113)
 But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non-क्ति affix, and हीयते
 and जिहीयते before an Ārdhadhātuka. The separation of this sūtra from the
 last, is for the sake of subsequent aphorisms.

Before the Imperative termination हि, there is आ substituted for आ
 as well as the preceding इ, and ई by the following :—

२४९८ । आ च ही । ६ । ४ । ११७ ॥

जहातेहौ पर आ स्याचादिदीतौ । जहादि-जहिदि-जहीहि । अजहात् । अजहुः ॥

2499. आ as well as ह् (VI. 4. 116 s. 2498) and ई (VI. 4. 113. s. 2497) may optionally be substituted for the final of the stem of हा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहादि, जहिदि or जहीहि (VI. 4. 113 s. 2497).

The Imperfect is अजहात् । Pl. अजहुः । In the Potential the आ is elided by the following :—

२५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातेरालोपः स्याथादौ सार्वधातुके । जहात् । 'एलिङि' (२१७४) । हेयात् । अहासीत् ॥

2500. The final of the stem of हा is elided before an affix beginning with य being a Sārva dhātuka कित् or कित् affix.

Thus जहात्, जहाताम् and अजहुः ॥

In the Benedictive the आ is changed to ए by VI. 4. 67 s. 2374. As हेयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre. जहाति । जहितः or जहीतः । जहति । जहासि । जहिषः or जहीषः । जहिष or जहीष । जहामि । जहिषः or जहीषः । जहिमः or जहीमः । Per. जहौ । जहतुः । जहुः । जहिष or जहाथ । जह्युः । जह । जहौ । जहिव । जहिम । I Fut. हाता । II Fut. हात्स्यति । Impera. जहातु or जहितात् । जहिताम् or जहीताम् । जहतु । जहिदि or जहीहि or जहादि । जहिते or जहीते । जहीत । जहामि । जहाव । जहाम । Imper. अजहात् । अजहिताम् । अजहुः । अजहाः । अजहि (ही) तम् । अजहीत । अजहाम् । अजहाव । अजहाम । Pote. जहात् । जहाताम् । अजहुः । जहाः । जहाम् । जहाव । Benedi. हेयात् । हेयास्ताम् । Aor. अहासीत् । अहासिषाम् । अहासिषुः । अहासीः । अहासिष्टम् । अहासिष्ट । अहासिषम् । अहासिष्व । अहासिष्व । Con. अहास्यत् । Pass. हीयते । Caus. हापयति । Aor. अजीहयत् । Desider. जिह्यसति । Inte. जहीयते । Yanluk. जाहीति । जाहेति । Dual. जाहीतः । Pre. Par. Parasmai जहत । Past Par. Pass. हीनः । Active हीनवान् । Fut. Par. हात्स्यन् । Ger. हित्वा । Infini. हातुम् । Adj. हातव्यं । हानीयं । हेयम् । Nouns :—हानिः । प्राङ्म्यः । विहायं । रीचांहा । अहः । पूर्वाह्न्यः । निरहः ॥

हुदात्र ९ दाने । प्रसिद्धदाति । दत्तः । ददति । दत्ते । ददी ।

अन्तोः—(२४७१) इत्येत्वाभ्यासलोपी । देहि । अददात् । अदत्ताम् । अददुः । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अदुः । अदित ॥

9./dudāñ. to give, bestow. It is a ghu root.

The Preposition नि is changed to यि after an alternant word when it is joined to this root. As प्रयिद्धदाति (VIII. 4. 17. s. 2285). The नि dual loses the आ by s. 2483. as ददा + तः = दत्तः । The Imperative 2nd Singular loses

the abhyāsa, and आ is changed to ए (VI. 4. 119. s. 2471). as देहि । But this sūtra will not apply to तातङ् substitute of हि, as दत्तात् स्वम् on the maxim of सङ्गुगत &c.

Pre. ददाति । दत्तः (s. 2483). । ददति । ददाति । दत्थः । दत्थ । ददामि । दद्वः । दधः ।
Per. ददौ । ददतुः । ददुः । ददाथ or ददिथ । ददथुः । दद । ददौ । ददिव (s. 2372). । ददिमि ।
I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. ददातु, ददात् । दत्ताम् । ददतु । देहि । दत्तम् ।
दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददात् । अदत्ताम् । अददुः । अददाः । अदत्तम् ।
अदत्त । अददाम् । अदद्व । अदध । Poten. दद्यात् । दद्याताम् । दद्युः । दद्याः । दद्यातम् । दद्यात् ।
दद्याम् । दद्याव । दद्याम । Bene. देयात् । देयास्ताम् (s. 2374). । Aor. अदात् । अदाताम् ।
अदुः । अदाः । अदातम् । अदात । अदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223). Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीदपत् । Desid. दिस्तति । Inten. देदीयते ।
Pre. Partī. Parasmai ददत् । Past Partī. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Fut. Partī. दास्यन् । Ger. दत्त्वा । Infl. दातुम् । Adjec. दातव्यं । दानीयं । देयम् ॥

9. /dudāñ. Atmanepada.

Pre. दत्ते । ददाते । ददते । दत्से । ददाथे । दध्ये । ददे । दद्वहे । दधहे । Per. ददे ।
ददाते । ददिरे । ददिथे । ददाथे । ददिध्वे । ददे । ददिवहे । ददिमहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दत्ताम् । ददाताम् । ददताम् । दत्त्व । ददाथां । दध्वम् । ददौ । ददावहे । ददामहे ।
Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत्त । अदत्थाः । अददाथां । अदध्वम् । अददि । अदद्वहि ।
अदधहि । Poten. ददीत । ददीयाताम् । ददीरन् । ददीथाः । ददीयाथाम् । ददीध्वम् । ददीय ।
ददीवहि । ददीमहि । Bene. दासीष्ट । Aor. अदित । (s. 2369). अदिषाताम् । अदिषत् ।
अदिथाः । अदिषाथाम् । अदिध्वम् । अदिषि । अदिष्वहि । अदिष्महि । (s. 2389). Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयते । Desid. दिस्तते । Inten. देदीयते । Yan. दादेति or दादाति । Dual. दातः । Pre. Partī. Atmane. दवानः । Past Partī. Pass. दत्तः । Active दत्तवान् । Fut. Partī. दास्यमानः । Ger. दत्त्वा । Infini. दातुम् । Adj. दातव्यं । दानीयं । देयम् । Nouns :- दायः । दायदः । आदिः । आषः । दानिमम् ॥

‘डुधाञ् १० धारणपोषणयोः’ । ‘दानेऽपि’ इत्येके । प्रक्षिदधाति ॥

10. /dudhāñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say it means ‘to give’ also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions प्र and नि is प्रक्षिदधाति । The न is changed to ण by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा+तस्=दध्+तस् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483). Now the following sūtra, changes the द into ध ॥

२५०१ । दधस्तथोच्च । ८ । २ । ३८ ॥

विकृतस्य ऋणतस्य धायातोर्वशो भवत्स्यातथपरस्मोः स्त्वोश्च परतः । ‘वचनसामर्थ्यादा-
नोपो न स्थानिवत्’ इति वामनमाधवौ । वस्तुतस्तत्पूर्वमासिद्धे न स्थानिवत् । वत्तः । दधति ।
वत्तः । दत्थ । दध्वः । धत्ते । धत्से । धध्ये । धेहि । अथित ॥

2501. For the **द** of **द्व** (the reduplicated form of **दा**) is substituted **ध**, before the affixes beginning with **त**, **थ**, **स** and before **ध्वम्** ॥

• NOTE :—The word **द्व** is taken in the sūtra as the reduplicate form of **दा** **दधाति** and not the root **द्व धारयते** of Bhuādi class, as **दाप्** intervenes there. By the word **ध** we draw in the words **त** and **थ** ॥ Thus **धतः**, **धथः**, **धत्स**, **धत्स्व**, **धध्वम्** ॥

In the opinion of Vamana and Mādhava the elided **दा** is not considered as sthānivat, because of the express injunction of this sūtra by which a letter of **भृप्** pratyāhāra is substituted in the room of **दा** a letter of **धृष्** pratyāhāra. Had the elided **दा** been sthānivat, the root will not be **कृष्**-ending, and so this sūtra would have been inapplicable. Not only this but in **धृष्+०+तत्** the elided **दा** would prevent the application of **स्वरिच** (VIII. 4, 55. s. 121). and the second **धृ** could not be changed to **हृ** ॥

But we need not endorse this view of Vāmana and Mādhava. As a matter of fact, the rule of sthānivat does not apply to the Tripādi aphorisms at all. Therefore the elided **दा** is not sthānivat: and we have **धृ** changed to **हृ**; as **धतः** ॥

NOTE :—The elided **दा** is also not sthānivat, because we have to apply here a **चर्त्तृ** rule; an express prohibition of sthānivat is made with regard to **चरविधि**: by I. 1. 58. s. 51.

NOTE :—The last Pāṇini sūtra VIII. 2. 37. s. 326. could not have applied to **द्व** for two reasons. 1st. It does not begin with a **धृष्** letter, for the real reduplicate is **ध्व**, and **द्व** is merely a substitute, and is considered asiddha. 2ndly. The form **दधा** does not end in a jhash consonant, but in a vowel **दा** and though this **दा** is elided before these affixes, yet the lopa would be sthānivat. Hence the necessity of **ध** in this sūtra. See contra, the vārtik in Mahābhāṣya.

The word **कृत्ति** is understood here, and so also **कृत्तस्व**; and there can be no affix, but begins with **त** or **थ**, that can come after **द्व** ॥ Why do we employ then the words 'before **त** and **थ**'? Had we not used these, the sūtra would have referred to **त** and **थ** only, as being in immediate proximity, and the **ध** draws them in. According the Padamanjari the words **तथोच** could have been dispensed with: for before **त** and **थ**, the **ध** change would have taken place by the last sūtra, whilst by this sūtra, the same change would have taken place before all other **कृष्**-beginning affixes, and such affixes that can come after **द्व** are **त** or **ध**-beginning affixes.

The word jhash is understood here also, therefore the rule applies to दृष then only, when it assumes the form of दष्, by the elision of ज्ञ; and hence not here in दधाति ॥

दुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रखिदधाति ॥

10. /dudhāñ. 1. to hold, contain. 2. to maintain.

Some say it means to give also. The Present 3rd Sg. is प्रखिदधाति ॥

Pre. दधाति । धत्तः । दधति । दधासि । धत्थः । धत्थ । दधामि । दध्वः । दध्मः ।

Per. दधी । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Impera. दधातु or धतात् । धताम् । धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधानि । दधाव । दधाम । Imper. अदधात् । अदधताम् । अदधुः । अदधाः । अदधत्तम् । अदधत्त । अदधाम् । अदध्व । अदध्म । Poten. दध्यात् । दध्याः । दध्याम् । Bene. धेयात् । धेयास्ताम् । Aor. अधात् । अधाः । अधाम् । Condi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयति । Desid. धित्सत् । Inten. दधीयते । Pre. Part. Paramai. दधत् । Past Part. Pass. हितम् । Aot. हितवान् । Fut. Part. धास्यन् । Ger. हित्वा । Infl. धातु । Adj. धातव्यं । धानीयं धेयं । Nouns :—धावः, दधि । दध्विः । हित्विमम् । धात्री । सुपन्धिः, विधिः, अन्तर्धा, शिरोधिः, धीवरी, धीवा, धातुः, धामा, कर्कन्धुः, सर्वधनी, धीवरः, धानाः ॥

10. /dudhāñ. Atmanepada.

Pre. धत्ते । दधाते । दधते । धत्स्ते । दधाथे । धध्ने । दधे । दध्वहे । दध्महे । Per. दधे ।

दधाते । दधिधे । दधे । I Fut. धाता । II Fut. धास्यते । Impera. धताम् । दधाताम् । दधताम् । धत्स्व । दधाथाम् । धध्वम् । दधै । दधावहे । दधामहे । Imper. अदधत्त । अदधताम् । अदधत्त । अदधथाः । अदधाथाम् । अदधध्वम् । अदधि । अदध्वहि । अदध्महि । Poten. दधीत । दधीयाताम् । दधीरन् । दधीथाः । दधीयाथाम् । दधीध्वम् । दधीय । दधीधहि । दधीमहि । Bene. धासीठ । Aor. अधित । अधिधाताम् । अधिधत्त । अधिधाः । अधिधि । Con. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयते । Desid. धित्सते । Inten. दधीयते । दाधेति । दाधाति । धात्तः । Pre. Part. Atmano. दधानः । Past Part. Pass. हितं । Aot. हितवान् । Fut. Part. धास्यमानः । Ger. हित्वा । Infl. धातुम् । Adj. धातव्यं । धानीयं । धेयम् । प्रथः । किपिक्रन्धा । अन्तर्धिः । दुष्पन्धिः । दधिः । औप-धेयम् । दुर्पन्धिः । अहातुः । दिधिष् । धनं ॥

अथ त्रयः स्वरितेतः । Now the next three roots are svaritet,

णिजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11. /nijir. to wash, to nourish. Thus निज्+रु+तिप् ॥ Now applies the following sūtra which causes the guṇa of इ ॥

२५०२ । निजां अयासां गुणः श्ली । १ । ४ । १५ ॥

निज्विज्विषामभ्यासस्य गुणः स्याच्छ्ली । नेनेति । नेनितः । नेनिजति । नेत्त । नेषति । नेनेतु । नेनिषि ॥

२५०२. Guṇa is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicated Present form (रु) of निज्, विज् and जिज् ॥

Thus नेनेति, वेवेति, वेवेति ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sūtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निज् would have denoted these three without the word trayāṇām. The word is however used here for the sake of the subsequent sūtra. Why do we say in the reduplicated Present form? Observe निनेज् in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

२५०३ । नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । १ । ३ । ८१ ॥

सूपचमुद्यो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनेचीत् । अनित् ॥

2503. The guṇa is ordained by VII. 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light वृक् vowel in the reduplicated form of a root, before a Sārva dhātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory ष् ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम् ; परि वेतिषाधि, पर्यवेतिषम् ॥ Why of a reduplicated root? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel? Observe नेनेति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sūtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by षित् because of सार्वधातुकमपित् ॥ Why a sārva dhātuka affix? Observe नेनेज् in the Perfect, the affixes of which are ārdhadhātuka (III. 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel? Observe जुहुवानि, अजुह्वम् ॥

11./nījir. 1. to wash, cleanse. 2. to nourish.

Pre. नेनेति । नेनित् । नेनिजति । नेनेचि । नेनिकथः । नेनिकथः । नेनेत्रिम् । नेनिज्वः । नेनिज्वः । Per. निनेज । निनिजतुः । निहिजुः । निनेजिषे । निनिजिषे । निनिजिषे । निनिज । निनेज । निनिजिषे । निनिजिषे । I. Fut. नेत्ता । II. Fut. नेच्यति । Imper. नेनेक् or नेनित्ताम् । वेनित्ताम् । नेनिजतु । नेनिजिषे । नेनित्ताम् । नेनित् । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम् । Imper. अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनित्ताम् । अनेनित् । अनेनिजम् । अनेनिज्व । अनेनेत्रिम् । Pot. नेनिज्यात् । नेनिज्यातां । नेनिज्याः । नेनिज्याम् । Bene. निज्यात् । Aor. अनिजन् । अनेचीत् । अनित्ताम् । अनित्ताम् । अनित् । अनेचुः । अनिजः । अनेचीः । अनेचम् । अनेच । Concl. अनेचयत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयति । Aor. अनीनिजत् । Desl. निनिजति । Inten. नेनिज्यते । Pre. Partl. Parasmai नेनिजत् । Past Part. नेनित् । Aor. नित्ताम् । Fut. Partl. नेच्यम् । Ger. नित्त्वा । Infini. नेत्तुम् । Adj. नेत्तव्यं । नेनीनीयं । नेज्यम् । Nouns:-निजः । निज्यकः ॥

11./nījir. to wash or clean oneself, to be purified. Atmanepada.

Pre. नेनिते । नेनिजाते । नेनिजते । नेनिचे । नेनिजाथे । नेनिजिषे । नेनिजे । नेनिज्यते । Per. निनिजे । निनिजिषे । I Fut. नेत्ता । II Fut. नेच्यते । Imper. नेनित्ताम् । नेनित् । नेनिजे । नेनिजाव । नेनिजाम । Imper. अनेनित् । अनेनिकथः । अनेनिजि । अनेनिज्यति । अनेनिज्यति । Pot. नेनिजीत् । नेनिजीयातां । Bened. निजीष्ट । Aor. अनित् । अनित्ताम् । Concl. अनेचयत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयते । Desl.

निविचते । Inten. नेविज्यते । नेविजीति । नेनेति । Pre. parti. Atmane नेविजानः । Past Partl. Pass. विक्तः । Active वित्तवान् । Fut. Partl. नेच्यमाणः । Ger. विक्त्वा । Inf. नेक्तुम् । Adj. नेक्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns :— निजः । निर्वोजकः ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्त । विवेजिष । अत्र विज्
इट् (२५३६) इति छिद्वं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । मिजिविजी
रुधादावपि ॥

12. /vijir. to separate, divide. The sūtra I. 2. 2. s. 2536 does not refer to this root, but to ओविजी (Tud. 9.) This root is aniṭ and so that rule cannot apply to it at all. The roots विज् and विज are given in the Rudhādi list also. See Rudhādi 23.

Pre. वेवेक्ति । वेविक्तः । वेविजति । Per. विवेज । विवेजिष । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेच्यति । Imper. वेवेक्तु । Imper. अवेवेक्तु । अवेविजम् । अवेविज्व । अवेविजम् । Pote. वेविज्यात् । Benedi. विज्यात् । Aor. अवेचीत् । अविजत् । Con. अवेच्यत् । Pass. विज्यते । Caus. वेजयति । Desid. विविचति । Inten. वेविज्यते । Pre. Partl. Parasmai. वेविजन् । Past. Partl. Pass. विक्तः । Act. वित्तवान् । Fut. Partl. वेच्यन् । Ger. वित्ता । Inf. वेक्तुम् । Adj. वेक्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

12. /vijir. to separate, divide. Atmanepada.

Pre. वेविक्ते । वेविजाते । वेविजते । Per. विविजे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेच्यते । Impera. वेवित्ताम् । Imper. अवेविक्त । Pot. वेविजीत । Bene. विचीष्ट । Aorist. अविक्त । Condi. अवेचयत् । Pas3. विज्यते । Caus. वेजयते । Desidera. विविचते । Inten. वेविज्यते । Pre. Partl. Atmane. वेविजानः । Past. Partl. Pass. विक्तः । Active. वित्तवान् । Fut. Partl. वेच्यमाणः । Ger. वित्त्वा । Inf. वेक्तुम् । Adj. वेक्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

विष्लृ १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । तदित्वाद्ङ् । अविषत् ।
तडि कसः । अजादीकसस्यापि (२३३९) इत्यङ्गोपः । अविषत । अविष्ताताम् ।
अविषन्त ॥

13. /vishri, to spread through, extend, pervade.

Pre. वेवेष्टि । वेविष्टः । (VIII. 4. 41. s. 113). Per. विवेष्ट । I Fut. वेष्टा । II Fut. वेच्यति । (VIII. 2. 41. s. 295.) Impe. वेवेष्टु । वेविष्टि । [वेविष् + णि = वेविष् + णि (VI. 4. 101. s. 2425) = वेविष् + णि (VIII. 4. 41. s. 113) वेविष्ट् + णि (VIII. 4. 53. s. 52). Imper. अवेवेष्ट । (VIII. 2. 39. s. 84) Pote. वेविष्यात् । Bene. विष्यात् । Aorist. अविषत् । The aorist is formed with ण् as the root has an indicative व् (III. 1. 55. s. 2343). Cond. अवेच्यत् । Pass. विष्यते । Caus. वेचयति । Desid. विविचति । Inten. वेविष्यते । Pre. Partl. Parasmai. वेविषत् । Past. Partl. Pass. विष्टः । Active. विष्टवान् । Fut. Partl. वेच्यन् । Ger. विष्ट्वा । Inf. वेष्टुम् । Adj. वेष्टव्यं । वेचनीयं । वेच्यम् ॥

Pre. वेविष्टे। Per. विविष्टे। I Fut. वेष्टा। II Fut. वेष्टयते। Impera. वेविष्टाम्।
Imper. अवेविष्ट। Pot. वेविष्टीत Bene. विष्टीष्ट। Aorist. अविविष्ट। अविविष्टाताम्।
अविविष्टन्त। The aorist is formed with कृत्। Before vowel affixes the अ is elided
by s. 2337. Condi. अवेष्टयत। Pass. विष्टयते। Caus. वेष्टयते। Desid. विविष्टयते।
Inten. वेविष्टयते। Pre. Partl. Atmane. वेविष्टायः। Past. Partl. Pass.
विष्टः। Active. विष्टवान्। Fut. Partl. वेष्टयमायः। Ger. विष्ट्वा। Infl. वेष्टुम्।
Adj. वेष्टव्यं। वेष्टयीषं। वेष्ट्यम्॥ Nouns :- विष्टुः। विष्टुः। परिवेष्टः। वेष्ट्या। विष्टम्।
इत्। इत्तानिजादयः। Here ends the Nijādi sub class.

अथ आगच्छान्तात् परस्मैपदिनश्च छान्दसाश्च।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the chhandas literature.

घृ १४ क्षरणदीप्त्योः। 'जिघम्यंमि' हविषा घृतेन'। 'भृजानित'
(२४९६)। 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इतीचवम्॥

14./ghri, 1. to sprinkle. 2. to shine.

Pre. जिघर्ति। जिघर्मि। Thus जिघर्म्यंमि हविषा (मनसा, घृतेन (Rig. II. 11. 4.).
Here the reduplicate vowel is replaced by इत् of VII. 4. 76. s. 2496. by the
diversity allowed under VII. 4. 78. s. 3598. The classical form is घरति with
शप् see Bhuādi 985. Per. जर्घार। I Fut. घर्ता। II Fut. घरिष्यति। Impera.
जिघर्तु। Imper. अजिघः। Poten. जिघ्रियात्। Bene. घ्रियात्। Aorist. अघर्षीत्।
Con. अघरिष्यत्। Pass. घ्रियते। Caus. घारयति, Desi. जिघीर्षति। Inten. जेघ्रियते।
Pre. Partl. Parasmai जिघ्रत्। Past. Partl. Pass. घृतः। Act. घृतवान्।
Fut. Partl. घरिष्यत्। Ger. घृत्वा। Infl. घर्तुम्। Adj. घर्तव्यं। घरणीयं। घार्यम्॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे। 'अयं स्त्रुवोऽभिजिहर्ति होमात्'॥

15./hri, to take by force.

Pre. जिहर्ति। As in the following अयं स्त्रुवोऽभिजिहर्ति होमात् (Rig Veda).
The classical form is हर्ति with शप् see Bhuādi 947. Per. जहार। I Fut.
हर्ता। II Fut. हरिष्यति। Impera. जिहर्तु। Imper. अजिहः। Poten. जिह्रियात्।
Bene. ह्रियात्। Aor. अहर्षीत्। Condi. अहरिष्यत्। Pass. ह्रियते। Caus. हारयति।
Desi. जिह्रीर्षति। Inten. जाह्रियते। Past. Partl. Parasmai जिह्रत्। Past
Partl. Pass. हतः। Act. हतवान्। Fut. Partl. हरिष्यत्। Ger. हत्वा। Infini.
हर्तुम्। Adj. हर्तव्यं। हरणीयं। हार्यम्॥

✓ अ१६ सू १७ गतो। 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इत्येव सिद्धे 'अतिपिप-
त्योरच' (२४९३) इतीचविविधानादयं भाषायामपि। 'अभ्यासस्यासवर्षे'
(२२९०) इतीचवम्। इयति। इयतः। इयति। आर। आरतुः। 'इहयति-'
(२३८४) इति नित्यमिड्। अरिषि। अर्ता। अरिष्यति। इयराशि। ऐयः।
इयताम्। ऐयकः। इयतात्। अर्यात्। आरत्। सवर्षति॥

16./ri. 17./sri. to go, to move. Though by the bahulam of VII. 4. 78. s. 3598, the reduplicate would have taken इ, yet the specific rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of अ; which shows that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78. s. 2290. •

With सम् the root is ātmanepadi also. As sam iyrte,, D. iyrâte, 2nd S. iyrshe, 1st S. iyre. Per. आरे, अरिषे, आरिवहे । Imperative इयुतां, इयातां, इयुष्व, इयरे । Imperfect ऐयुतः, ऐयाताः, ऐयुषः, ऐयि, ऐयुवहि । Pot. इयीत, इयीयाताम्, इयीषाः, इयीष । Bene. आवीष्ट, आवीयास्ताम् । Aor. आरत, आरेतां । आरन्त । आरथाः । आरे, आरावहि ॥

Pre. इयति । इयुतः । इयति । (iyrati) इयषि । इयमि । इयुवः । Per. आर । आरतुः । आरिष (the इट् is compulsory under s. 2384). आरिष । I Fut. अतां । II Fut. अरिष्यति । Impera. इयतुं, इयुतात् । इयुताम् । इयुतु । इयुहि, इयुतात् । इयराशि । Imper. ऐयः । ऐयुताम् । ऐयकः । ऐयः । ऐयरम् । ऐयुव । Pot. इयुयात् । इयुयाताम् । इयुषः । इयुषाः । इयुषाम् । Bene. अयातुं, अयास्ताम् । Aor. आरतु । आरताम् । आरः । आरम् । आराव । Codn. अरिष्यत् । Pass. रियते । Caus. आरयति । Desid. रियुषति । Pre. Part. Parasmai इयत् । Past Part. Pass. अतः । Active अतवान् । Fut. Part. अरिष्यन् । Ger. अत्वा । Infl. अतुम् । Adj. अतव्यं । अरयीयं । अयम् ॥

सृ १७ गतौ । ससर्ति ॥

17./sri, to go, move.

Pre. ससर्ति । The classical form of these two roots is अस्पर्ति and सरति under Bhuādi. Per. ससार । I Fut. सर्तां । II Fut. सरिष्यति । Imper. ससर्तुं । Imper. अससः Pot सस्रियात् । Bened. स्रियात् Aorist असारीत्, असरीत् । Condi. असरिष्यत् । Pass. स्रियते । Caus. सारयति । Disid. सिषीर्षति Inten. सिषिर्षते । Pae. Part. Parasmai ससत् । Past. Part. Pass. सतः । Aot. सृतवान् Fut. Part. सरिष्यन् । Ger. सृत्वा । Infl. सर्तुम् Adj. सर्तव्यं । सरयीयं । सयम् ॥

भस १८ भर्त्सनदीप्तयोः । अभस्ति । 'यसिभसोर्हसि-' (३५५०) इत्युपधासोपः । 'अलो अलि' (२२८९) इति सलोपः । अठधः । भप्स्यति ॥

18./bhasa, 1 to revile, blame, abuse ; 2. to shine.

Pre. अभस्ति । As कपिर्बभस्ति ते जनम् (Rig V.) The dual is बभस्+तत्=बभस्+तत् (the penultimate अ is elided by VI. 4. 100. s. 3550)=बभ्+तत् (the स् elided by VIII. 2. 26 s. 2281)=बभ्+तत् (VIII. 2. 40 s. 2280)=बभ्+तत् (VIII. 4. 43. s. 52)=बभ्वः । The Plural is similarly बभूवति formed thus बभस्+अति=बभस्+अति (s. 3550) बभूव+अति (VIII. 4. 55. s. 121). In both these classes, the elided penultimate अ, i.e., the lopadeśa zero is not stable.

nivat for the purposes of जशविधिः (VIII. 4. 53. s. 52), or चरविधिः (VIII. 4. 55. s. 121), by the express prohibition of sūtra I. 1. 58. s. 51. Pre. वभस्ति ।
Nouns:—भस्त्रा भस्त्रिकः । भस्म । भस्त्रिका । अभस्त्रिका ॥

• किं १९ कित २० (Vedic) ज्ञाने । चिकेति ॥

19./ki, to know.

Pre. चिकेति । चिकितः । चिकयति । (The यष् is by VI. 4. 82. s. 272).

20./kitr, to know.

This root is not found in the Siddhānta or the Madhaviya.

Pre. चिकिति ॥

तुर २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति ॥

21./tura, to run.

Pre. तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII. 2. 77. s. 354. Nouns: तुरः ॥

धिष २२ शब्दे । दिषेष्टि । दिधिष्टः ॥

22./dhisha, to sound.

Pre. दिषेष्टि । दिधिष्टः ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । *दधनति ॥

23./dhana, to bear fruit.

• Pre. दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24./jan, to beget. The Pre. 3rd Sg. is जजन्ति । In forming the dual the following sūtra applies.

२५०४ । जनसनखनां सञ्भ्रूलोः । ६ । ४ । ४२ ।

• एषामाकारोऽन्तादेशः स्यात्कजादौ सनि कजादौ कजति च । जजातः । जजति । जजंसि ।
• जजान । जज्यात्-जजायात् । जज्यात्-जायात् ॥

2508. The long आ is substituted for the final of जन्, सन् and खन् before the consonant-beginning Desiderative affix सन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicative क्, or ङ् ॥

Thus जजातः । Pl. जजति । 2nd Sg. जजंसि ॥

24./jan, to beget, to be born.

Pre. जजम्ति । जजातः । जजति । जजन्ति । Per. जजान् । I Fut. जजिता ।
 II Fut. जजिष्यति । Impera. जजन्तु । Imper. जजजन् । Pot. जजम्यात् or जजयात् ।
 Bene. जज्यात्, or जायात् । Aorist. जजानीत्, जजनीत् । Condi. जजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाङ्गिमाति हुज्जुः । जिगीतः । जिगति ॥

25. /gā, to praise, sing.

Pre. जिगति । जिगीतः । जिगति । As देवान् जिगति हुज्जुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVĀDI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

✓ दिवु १ क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्व-
प्रकान्तिगतिषु । ऋषन्ताः परस्मैपदिनः ॥

1. /divu. 1. to play. &c. The roots up to ऋष् are Parasmaipadi. In conjugating these roots, the vikaraṇa śyaṇ is added by the following sūtra.

२५०५ । दिवादिभ्यः श्यन् ३ । १ । ६९ ॥

शपोऽपवादः । 'इति च' (१५४) इति दीर्घः । दीव्यति । दिदेव । देविता । देविष्यति । दी-
व्यत् । अदीव्यत् । दीव्येत् । दीव्यात् । अदेवीत् । अदेविष्यत् ॥

2505. The affix श्यन् comes after a root of the Divādi class when a sārvaadhātuka affix denoting the agent follows.

This debars शप्. The servile ण of श्यन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udatta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicatory श makes the affix sārvaadhātuka, but as the affix is नञ्-पिद् it does not cause guṇa of the vowel of the root. (I. 2. 4. s. 2234). It is conjugated as दिव् + श्यन् + तिप् = दीव् + य + ति ॥ The इ is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have दीव्यति ॥

1. /div. 1. to play, sport ; 2. to emulate or desire victory ; 3. to sell, to deal in ; 4. to shine ; 5. to praise ; 6. to be glad ; rejoice ; 7. to be mad or drunk ; 8. to be sleepy ; 9. to wish for ; 10. to go.

Pre. दीव्यति । दीव्यतः । दीव्यन्ति । दीव्यसि । दीव्यामि । Per. दिदेव । दिदिवत् । दिदिवुः । दिदिविष । दिदिविव । दिदिविष । I Fut. देविता । II Fut. देविष्यति । Impera. दीव्यतु । दीव्यताम् । दीव्य (VI. 4. 105. s. 2202). दीव्यामि । Imper. अदीव्यन् । अदीव्य-
ताम् । अदीव्यः । अदीव्यम् । Potē. दीव्येत् । दीव्येताम् । दीव्येयुः । दीव्येः । दीव्येयम् । Bene. दीव्यात् । दीव्यास्ताम् । Aor. अदेवीत् । अदेविषात् । अदेवीः । अदेविषम् । Con. अदेविष्यत् । Pass. दीव्यते । Caus. देवयति । Aor. अदीदिवत् । Desid. दुष्यति । दिदे-
विषति । Inten. देदीव्यते । No yaśluk. Ger. देविता or दृत्वा । Noun :—दिवः ॥

✓ दिवु २ तन्तुसंताने । परिधीव्यति । परिधिदेव । व्यदेवीत्-व्यदेवीत्

2. /ṣhivv. to sew, darn, stitch together.

The स is changed to ष when preceded by the upsargas परि, नि or वि (VIII. 3. 70. 2275).

Pre. सीष्यति । Per. सिषेव । I Fut. सेविता । II Fut. सेविष्यति । Impera. सीष्यत् । Imper. असीष्यत् (with परि we have पर्यसीष्यत् or पर्यसीष्यत् by VIII. 3. 71. s. 2999). Poten. सीष्येत् । सीष्येताम् । Bene. सीष्यात् । Aor. असेवीत् । Condi. अनेविष्यत् । Causa. सेवयति । Aor. असीषिवत् । Desid. सिष्यषति । सिषेविषति । Inten. सेवीष्यते । Past. Part. Pass. स्युतः । Active स्युतवान् । Ger. सेवित्वा । स्युत्वा । Nouns :—सेवनं, सीवनं, सूनः, सूत्रम् ॥

शिवु ३ गतिशेषणयोः ॥

3. /ṣrivu. 1. to go ; 2. to become dry.

Pre. जीष्यति । Per. सिञ्च । I Fut. जेविता । II Fut. जेविष्यति । Impera. जीष्यत् । Imper. अजीष्यत् । Poten. जीष्येत् । Bene. जीष्यात् । Aor. अजेवीत् । Condi. अजेविष्यत् । Desid. सिञ्चेविषति । सञ्चपति । Inten. सेजीष्यते । Yanluk s. सेजोति, d. सेजतः, pl. सेजिवति, २ s. सेजोषि. 1 s. सेजोमि, d. सेजीवः, pl. सेजमः । Past. Part. Pass. जतः । Active जतवान् । Ger. जेवित्वा । जत्वा । Nouns :—जतिः । जः । ज्यौ ॥

शिवु ४ निरसने । केचिदिहेमं न पठन्ति ॥

4. /ṣhivv. to spit, eject saliva from the mouth ; to sputter. Atreya reads this root here. Others do not.

Pre. ङीष्यति । Per. तिषेव । I Fut. ङेविता । II Fut. ङेविष्यति । Impera. ङीष्यत् । Imper. अङीष्यत् । Poten. ङीष्येत् । Bene. ङीष्यात् । Aor. अङेवीत् । Con. अङेविष्यत् ॥

ष्णुसु ५ अदने । 'आदाने' इत्येके । 'अदशने' इत्यपरे । शुष्णोस ।

ष्णुसु ५ (क) निरसने । स्नस्यति । सस्नास ॥

5. /ṣhpnasu, 1. to take, 2. accept ; 3. to disappear, become invisible. Some give it the sense of ādāna 'to accept'. Others of अदशन or disappearance.

Pre. स्नुष्यति । Per. स्नुष्योस । स्नुष्युस्ततः । स्नुष्योसिथ । स्नुष्युत । स्नुष्योस । स्नुष्युसिव । I Fut. स्नोसिता । II Fut. स्नोसिष्यति । Impera. स्नुष्यत् । Imper. अस्नुष्यत् । अस्नुष्यः । Pot. स्नुष्येत् । Bene. स्नुष्यात् । Aor. अस्नौमीत् । अस्नोसिगाम् । अस्नोषीः । अस्नौषिष्ठ । Con. अस्नोसिष्यत् । Caus. स्नोसयति । Aor. अस्नुष्युस्तत् । Desid. स्नुसुसिषति । स्नुसोसिषति । Inten. स्नेष्युष्यते । yanluk. स्नेष्युसीति । स्नेष्योसिति । D. स्नेष्युस्तः । Ger. स्नुसित्वा । स्नोसिष्ठा । Noun, स्नुषा ॥

5 (a) /ṣhpnasu, to spit.

Pre. स्नस्यति । Per. सस्नास ॥

क्तसु ६ हरणदाप्तयोः । हारणं कीदृशम् । चक्षणास ॥

6./knasu, 1. to be crooked ; 2. to shine. Hvarana here means crookedness.

Pre. कनस्यति । Per. चकनात् । I Fut. कनसिता । II Fut. कनसिष्यति । Impera. कनस्यतु । Imper. अकनस्यत् । Pot. कनस्येत् । Bene. कनस्यात् । Aorist अकनासीत् or अकनसीत् । Condi. अकनसिष्यत् । Causa. कनसयति । Aor. अचिकनसत् । Desid. चिकनसिषति । Inten. चाकनस्यते । Yanluk. चाकनस्ति । Past. Part. Pass. कनस्तः । Active. कनस्तान् । Ger. कनसित्वा । कनस्त्वा । Nouns.-चकनसः ॥

व्युष ७ दाहे । व्युषिष ॥

7./vyuṣha (pyuṣha), to burn. The root begins with a dento-labial व v; and ends with a palatal sibilant ष sh. It is read further oṃ in the Pushādi subdivision also. So the aorist is formed by अङ्. Some read this root as byusa व्युत् ॥

Pre. व्युषति । Per. व्युषिष । व्युषिषिष । व्युष्यिष । I Fut. व्युषिता । II Fut. व्युषिष्यति । Impera. व्युष्यतु । Imper. अव्युष्यत् । Pot. व्युष्येत् । Bene. व्युष्यात् । Aor. अव्युषीत् । अव्युषिष्यात् । Condi. अव्युष्यत् । Causa. व्युषयति । Aor. अव्युष्यत् । Desid. व्युष्यिषति । व्युष्यिषिषति । Inten. वोव्युष्यते । Yanluk. व्युष्यीषति । वोव्युषिषि । Ger. व्युषित्वा । व्युषित्वा ॥

प्लुष ८ च ।

8./pluṣha cha. Pluṣha also means to burn.

Pre. प्लुष्यति । Per. पुप्लोष । I Fut. प्लोषिता ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननर्त ॥

9./nṛiti, to dance, move about. Thus the present is नृत्यति । The Perfect is ननर्त । In the Future, the इद् is optionally added by the following.

२५०६ । सेऽसिचि कृतवृत्तकृदवृत्तनृतः । १ । २ । ५१ ।

एभ्यः परस्य सिञ्जिभजस्य सादरावधातुकस्य इद्वा स्यात् । नतिष्यति । नर्तस्यति । नृत्येत् । नृत्यात् । अनर्तीत् ॥

2506. An ārdhadhaātuka affix beginning with a स् (except सिच् the characteristic of the s-Aorist) may optionally take the augment इद्, after the verbs कृत्, (Tud 141, Rudh. 11) वृत्, (Tud. 35) कृद् (Rudh. 8) वृद् (Tud. 9) and नृत् (Div. 9).

Pre. नृत्यति । Per. ननर्त । ननृततुः । ननर्तिष । ननर्तिव । I Fut. नर्तिता । II Fut. नर्तिष्यति or नत्स्यति । Impera. नृत्यतु । Imper. अनृत्यत् । Pot. नृत्येत् । Bene. नृत्यात् । Aorist. अनर्तीत् । अनर्तिष्यात् । Condi. अनर्तिष्यत् । अनत्स्यत् । Caus. नर्तयति, नर्तयते । Aor. अननीवृत्तत् । अननर्तत् । Desid. निनर्तिषति । निनर्तिषति । Inten. नरीनृत्यते । Yanluk. ननर्ति । नरिनर्ति । नरीनर्ति । Past. Part. Pass. नृतः । Act. नृतवान् । Adj. नर्तितव्यम् । नर्तनीय । नत्स्यम् । Noun :-नर्तकः ॥

✓ त्रसी १० खद्रेगे । वाचाश-(२३२१) इति खद्वन्वा । त्रस्यति-त्रसति ।
 त्रसतुः-तत्रसतुः ॥

10. /trasi. to fear, tremble, quake. This 'root optionally takes the vikarṇa śyan. See 2321.

Pre. त्रस्यति or त्रसति । Per. तत्रास । तत्रसतुः or त्रसतुः । तत्रसिष । I Fut. त्रसिता । II Fut. त्रसिष्यति । Impera. त्रस्यतु or त्रसतु । Imper. त्रस्यत् or त्रसत् । Potē. त्रस्येत् or त्रसेत् । Bene. त्रस्यात् । Aorist. त्रसासीत् or त्रससीत् । Condi. त्रसिष्यत् । Causa. त्रासयति । Aor. त्रतिवसत् । Desid. त्रित्रसिषति ॥ Inten. त्रावस्यते । Yanluk. त्रावसि । त्रावसीति । Past. Part. Pass. त्रस्तः । Aot. त्रस्तवान् । Nouns:—त्रस्तुः । त्रासः । तर्गापत्रस्तः ॥

✓ कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभार्वा दीर्गन्ध्यम् ॥

11. /kutha, to stink, became putrid, foul. The word पूतीभावः means had smell.

Pre. कुथ्यति । Per. चुकोष । चुकोषिष । I Fut. कोथिता । II Fut. कोथिष्यति । Impera. कुथ्यतु । Imper. कुथ्येत् । Potē. कुथ्येत् । Bene. कुथ्यात् । Aor. अकोषीत् । Pass. कुथ्यते । Causa. कोथयति । Aor. अचुकुषत् । Desid. चुकुथिषति or चुकोथिषति । (I. 2. 26 s. 2617) Inten. चोक्थ्यते । Yanluk. चोकोसि । Ger. कोथित्वा । (I. 2. 23. s. 3324). Nouns:—कुथः । प्रकुथितः ॥

पुथ १२ हिंसयाम् ॥

12. /putha, to injure, hurt. It is conjugated like the last. Compare the /puthi of the Bhuādi No. 45.

Pre. पुथ्यति ॥

गुध १३ परिवेष्टने ॥

13. /gudha, to wrap up, cover, envelop. This root ends in ष (dh) and not थ (th).

Pre. गुथ्यति । Ger. गुथित्वा । Nouns:—गोषा । गोषिका । गोषेरः । गोषारः । गोष्यः । गोषेयः ॥

✓ क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । चेष्टा ॥

14. /kṣhipa. to send.

Pre. क्षिप्यति । Per. क्षिपे I Fut. क्षिता or चेष्टा । (The first form is given in the Mādhaviya). II Fut. क्षिप्यति । Impera. क्षिप्यतु । Imper. क्षिप्यत् । Potē. क्षिप्येत् । Bene. क्षिप्यात् । Aor. अक्षेप्सीत् । अक्षेष्टाम् । Condi. अक्षेप्यत् । Caus. क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist. अक्षिपत् । Desid. क्षिपिष्यति । Inten. चेक्ष्यते । Yanluk. चेक्षेति । Past. Part. Pass. क्षितः । Ger. क्षिप्यत्वा । Nouns:—क्षिपकः । क्षिपुः । क्षिप्यः । क्षिपा ॥

✓ पुष्प १५ विकसने । पुष्प्यति । पुपुष्प ॥

15./pūṣha, to blossom.

Pre. पुष्प्यति । Per. पुपुष्प । पुपुष्पिथ । पुपुष्पिव । I Fut. पुष्पिता । II Fut. पुष्पिष्यति । Impera. पुष्प्यतु । Imper. अपुष्प्यत् । Pot. पुष्प्येत् । Bene. पुष्प्यात् । Aor. अपुष्पिन् । Caus. पुष्पयति Aor. अपुपुष्पत् । Desid. पुपुष्पिषति । Inten. पोपुष्प्यते । Yanluk. पोपुष्पति । Nouns :- पुष्पम् । पुष्पकम् ॥

✓ तिम १६ छिम १७ छीम १७ (क) आर्द्रिभावे । तिम्यति- स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16./tima. 17./ṣhṭima, /ṣhṭima, to become wet. Some read here a fourth root तीम ॥

Pre. तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । तीम्यति । Per. तितेम । तिष्टेम । I Fut. तेमिताः । II Fut. तेमिष्यति । Impera. तिम्यतु । Imper. अतिम्यत् । Pot. तिम्येत् । Bene. तिम्यात् । Aor. अतेमीत् । Caus. तेमयति । Aor. अतीतिमत् । Desid. तितिमिषति । तितेमिषति । Inten. तेतिम्यते । Yanluk. तेतेमि । Nouns :- तिमिः । तिमिरम् ॥

✓ व्रीड १८ चोदने लज्जायां च । व्रीड्यति ॥

18./vriḍa, to throw, cast, send forth; to be ashamed, feel shame.

Pre. व्रीड्यति । Per. विव्रीड । विव्रीडिथ । विव्रीडिव । I Fut. व्रीडिता । II Fut. व्रीडिष्यति । Impera. व्रीड्यतु । Imper. अव्रीड्यत् । Pot. व्रीड्येत् । Bene. व्रीड्यात् । Aorist. अव्रीडीत् । Condi. अव्रीडिष्यत् । Causa. व्रीडयति । Aor. अविव्रीडत् । Desid. विव्रीडिषति । Inten. वेव्रीड्यते । yanluk. वेव्रीडि । Past. Part. Pass. व्रीडितः । Ger. व्रीडित्वा । Noun :- व्रीडा ॥

✓ इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19./iṣha, to go. Isha 'to wish' is Tudādi. Isha to repeat is Kryādi.

Pre. इष्यति । Per. इषेय । इषतु । इषेयिथ । इषिव । I Fut. ऋषिता । ऋषिताः । (VI. 1. 94. s. 78) II Fut. ऋषिष्यति । Impera. इष्यतु । इष्य । इष्याथि । Imper. इष्यत् । Pot. इष्येत् । Bene. इष्यात् । Aorist. ऋषीत् । Caus. ऋषयति Aor. अ+इषिषत् । Desid. इषिषिषति । Past. Pass. ऋषितः । Ger. ऋषित्वा । Nouns :- ऋषेः । ऋष्यः । अण्वेयवा । ऋषेयवा । ऋषीठिः । ऋषी । ऋषीका । ऋषीकृतम् । इष्टयितम् ॥

सह २० पुह २१ चक्षयर्थे । चक्षयस्त्वसिः । चक्षति । डक्षति ॥

20./ṣhaha, 21./ṣhaha, to satisfy, to be pleased. Mādhaviya does not approve the reading of सह here. The word चक्षयर्थे here means 'satisfaction'.

Pre. चक्षते ॥

Pre. सुञ्चति । Per. सुञ्चोह । I Fut. सोहिता । II Fut. सोहिष्यति । Impera. सुञ्चतु । Imper. असुञ्चत् । Pot. सुञ्चेत् । Bene. सुञ्चात् । Aorist. असोहीत् । Caus. सोहयति । Aor. असुहयत् । Desid. सुसुहिषति । सुसोहिषति । Inten. सोष्यते । yanluk. सोष्येति । सोषेहि । Past. Partl. Pass. सुहिता । Ger. सुहित्वा । सोहित्वा ॥

✓ जृष् २२ झृष् २३ नयोहानौ । जीर्यति । जजरत्-जेरत् । जरिता-जरीता । जीर्येत् । जीर्यात् । ऋस्तम्भु (२२९१) इत्यङ्वा । ऋदूशोऽङि गुणः (२४०६) । अजरत्-अजारीत् । अजारिष्टाम् । क्षीर्यति । अकरत् । अकारीत् ॥

22. /jriśh, 23. /jhrīśh, to become old, to wither.

The aorist is formed optionally by अङ् (s. 2291), and the ऋ is gunated by s. 2406. The ष is indicatory for the purposes of मित operations in the causative.

Pre. जीर्यति । जीर्यतः । ऋ+यन्+ति=जिर्+य+ति VII. 1. 100. s. 2390 =जीर्यति । VIII. 2. 77. s. 351). Per. जजरत् । जजरत्-जेरत् । जजरः । जेरः । जजरिथ । जेरिथ । जजरथुः । जेरथुः । जजर । जेर । जजार । जजर । जजरि । जेरि । I Fut. जरिता । जरिता । (VII. 2. 38. s. 2391). II Fut. जरिष्यति । जरिष्यति । Impera. जीर्यतु । Imper. अजीर्यत् । Poten. जीर्येत् । Bene. जीर्यात् । Aor. अजारीत् । अजरत् । अजारिष्टाम् । अजरताम् । Causa. जरयति । Aor. अजीजरत् । Desid. जिजीर्यति । जिजरिषति । जिजरीषति । Inten. जेजीर्यते । Pre. Partl. Parasmai. जीर्यन् । Nouns.—जीर्यन्ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गवः । अजर्यम । जरा । अतिजरांसि अनजीर्यः । जारः । जरन्तः ॥

23. /jhrīśh, to become old.

Pre. क्षीर्यति । Per. अकार । अकरत्-जेरत् । अकरः । जेरः । Aor. अकारीत् ॥

✓ षूङ् २४ प्राणिप्रसवे । स्यूते । सुषुवे । स्वरतिसूति- (२२७९) इति विकल्पं बाधित्वा ऋयुक् किति (२३८१) इति निषेधे प्राप्तं क्रादिनियमान् नित्यमिड् । सुषुविषे । सुषुविषहे । सोता-सविता ॥

24. /śhūn, to beget, to give birth.

In the perfect the इट् augment is compulsory. For the prohibition of VII. 2. 11. s. 2381, though it debars the option of VII. 2. 44. s. 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII. 2. 13. s. 2293.

Pre. स्यूते । स्यूते । स्यूते । स्यूते । स्यूतावहे । Per. सुषवे । सुषुविषे । सुषुविषहे । I Fut. सोता । सविता । (VII. 2. 44. s. 2279). II Fut. सविष्यते । सोष्यते । Impera. स्यूताम् । स्यूताम् । स्यूताम् । स्यूते । Imper. अस्यूत । अस्यूताम् । अस्यूथाः । अस्यूते । अस्यूतावहि । Poten. स्यूते । स्यूताताम् । स्यूताः । स्यूते । स्यूते । Bene. सोषीह । सविषीह । सोषीयास्ताम् । सविषीयास्ताम् । Aor. असोह । असविह । असोषाताम् । असोषाः । असोषि । Past. Partl. Pass. स्यूतः । Active. स्यूताम् Ger. सूत्वा ॥

✓ **दुः २५ परितापे । दूयते ॥**

25./dān, to be afflicted, to suffer pain, be sorry.

It is conjugated like the last.

Pre. दूयते । Per. दूयते । I Fut. दूयते ॥

✓ **दीङ् २६ क्षये । दीयते ॥**

26./dīn, to waste away. The Present is दीयते । The Perfect is दिदी + ए । Now applies the following sūtra by which a य is inserted before ए ॥

२५०३ । दीङो बुद्धि कङिति । ६ । ४ । ६३ ॥

दीङ्: परस्याजादेः कङिति आर्धधातुकस्य युट् स्यात् । * बुग्गुटावुवङ्ययोः सिद्धौ वक्तव्यौ * । दिदीये ॥

2507. बुट् is the augment after दीङ्, of an ārdhahātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory क् or ङ् ॥

Thus उपदिदीये, उपदिदीयाते and उपदिदीयिरे ॥ The Personal ending is क्तिर by I. 2. 5. दीङ्: being in the Ablative case, the augment is applied to the affix. Thus दिदी + युट् + ए । Now this युट् augment is ordained by VI. 4. 63. s. 2507, a rule falling under the ābhiya section (VI. 4. 22. s. 2183) and therefore is as if non-existent, and so by VI. 4. 82. s. 272, the long ई ought to be changed to ए before ए । The form ought to have been दिदीये like दिदीये (No. 27). But this is prevented by the following vārtika. This augment, however, is not to be considered as asiddha (VI. 4. 22) for the purposes of semi-vowel substitution under VI. 4. 82. s. 272. If that substitution were allowed, the augment would become useless.

Vārtika : The augments बुक् and युट् are to be considered as valid or siddha for the purposes of the application of उवङ् and यङ् substitutions.

In the Future, the ई of दी is changed to आ by the following aphorism.

२५०४ । जीनातिमिनोतिदीङां ह्यपि च । ६ । १ । ५० ॥

एवमात्वं स्यात्स्थपि । चकारादमित्येतिमिते । दाता । दास्यते । अदास्त । अदास्याः ॥

2508. And there is substitution of आ for the finals of जी 'to hurt', नि 'to scatter', and दी 'to decay' when the affix ल्यप् follows, as well as before those non-शित् affixes which demand the substitution of a diphthong, for the root-vowel of these verbs.

NOTE:—By force of the word च 'and' in the sūtra, the substitution takes place before all affixes other than शित्, and this substitution takes place, before the occasion for the applying of the affixes arises (उपदेशावस्थायां आत्वं

वचति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ, so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम्, प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपमाता, उपमातव्यम्, उपमातुम्, उपमाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhātupāṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपमायो वचते, ईषदुपदानं, formed by चञ् and युच् by taking ई=दा and adding these affixes (III. 3. 128 and III. 3. 18) and not the affixes अच् (III. 3. 56) and खल् (III. 3. 126).

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way). But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ. Thus we get दाता ॥

✓ 26. √dīn to waste, decay, diminish.

Pre. दीयते । दीयेते । Per. दिदीये । दिदीयाते । दिदीयिरे । दिदीयिषे । दिदीयिद्वे । दिदीये । दिदीयिवहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीये । Imper. अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथाः । अदीये । Pot. दीयेत । दीयेथाः । दीयेय । Bene. दासीष्ट । Aorist. अदास्त । अदासाताम् । अदास्थाः । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus. दापयति । Desid. दिदीषते । दिदासते । Inten. देदीयते । yanluk. देदेति । D. देदीतः । Pl. देयति । Past Part. Pass. दीनः । Active दीनवान् । Ger. दीत्वा ॥

दीङ् २७ विहायसा गतौ । डीयते ॥

27. √dīn, to fly, pass through the air.

Pre. डीयते । Per. दिडेय । दिडियषे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Impera. डीयताम् । Imper. अडीयत । Poten. डीयेत । Bene. डयिषीष्ट । Aor. अदेष्ट । Causa. डाययते । Aor. अडीडयन् । Desid. दिडियषते । Inten. देडीयते । Yanluk. देदेति । Past Part. Pass. डीनः । Active डीनवान् । Ger. डयित्वा ॥

धीङ् २८ आधारे । डीयते । दिध्ये । चेता ॥

28. √dhīn, to hold, contain ; to disregard, disrespect.

Pre. डीयते । Per. दिध्ये । I Fut. चेता । II Fut. चेप्यते । Impera. डीयताम् । Imper. अडीयत । Poten. डीयेत । Bene. चेचीष्ट । Aorist. अचेष्ट । Desid. दिधीषते । Past Part. Pass. डीनः । Active डीनवान् । Ger. डीत्वा ॥

✓ मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29. √mīn, to hurt, kill, injure ; die, perish. It is conjugated like √dhīn. Hinsa here means the giving up of life.

Pre. मीयते । Per. मिम्ये । I Fut. मेता । II Fut. मेप्यते । Impera. मीयताम् । Imper. अमीयत । Poten. मीयेत । Bene. मेचीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रीयते

30./rīṇ, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रीयते । Per. रिये । रियिषे । I Fut. रेता । II Fut. रेप्यते । Impera. रीयताम् । Imper. अरीयत । Poten. रीयेत । Bene. रेयीष्ट । Aor. अरेष्ट । Caus. रेवयते । Aor. अरुयिषत् । Desi. रीरिषते । Past. Part. Pass. रीयः । Active रीयवान् । Ger. रीत्वा । Nouns:-अरीयम् । रीतिः । रतः ॥

लीङ् ३१ इलेषणे ॥

31./līṇ, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाषा लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशेन तु श्यनः । लीलोकोरात्त्वं वा स्यादेज्जिषये ह्यपि च । लोता-
जाता । लोप्यते । लास्यते । 'अज्जिषये' किम् । लीयते । लिह्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhātupāṭha, when the affix ह्यप् follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The liyateḥ in sūtra is conjugated with यक् and not with श्यन, and therefore it includes the li of Divādi and Kryādi both.

The final of ली will take guṇa substitution before शिन् affixes, and will become ली, this ineipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus लिङ् will be लीङ्, and then ए changed to आ, गुरु=गोर् and लो changed to ला &c. Therefore we have employed the anuvṛtti of एच् 'diphthong' in all sūtras. The words ह्यपि and आदेश उक्तेः are understood here. The roots ली belonging to Divādi and Kryādi are both included here. Thus विलाता, विलानुम्, विला-
तव्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe लीयते, लिह्ये । The श्यन् causes no change, and ए causes यक् change by s. 272 ; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । Per. लिह्ये । लिह्यिषे । I Fut. लाता, लेता । II Fut. लास्यते, लोप्यते । Impera. लीयताम्, लीयस्व, लीये । Imper. अलीयत । Poten. लीयेत । Bene. लासीष्ट, लेयीष्ट । Aor. अलास्यत or अलेष्ट । Condi. अलास्यत or अलेप्यत । Causa. विलासयति । विलापयति । विलीनयति । विलासयति । Aor. अलीसयत । Desid. लिलीषते । Inten. लेलीषते । Yanluk., लेलेति ॥

ब्रीङ् ३२ वृणोत्यर्थे । व्रीयते । विव्रिये ।

32. √vriñ, to choose, select. This root is found in the Kryādi class also. Pre. व्रीयते । Per. विव्रिये । I Fut. व्रता । Partī. Pass. व्रीयः । Act. व्रीयवान् ॥ २५०९ । क । स्वादय ओदितः । (गच्छसूत्रः) ॥ तत् फलं तु निष्ठानत्वम् ॥

2509. A. The roots वृ and the rest are to be considered as if they had an indicatory ओ ॥

The roots beginning with वृ (No. IV. 24) an ending with this root व्रीङ् are ओदित् । The result is that the Past participles are formed by त् instead of व (See VIII. 2. 45. s. 3019). We have given examples under each root already.

पीङ् ३३ पाने । पीयते ॥

33. √piñ, to drink.

Pre. पीयते । Per. पिये । Causa. पाययति । This is always Parasmaipadī (I. 3. 87. s. 2753). पाययते is from the Bhuādi पिबति (I. 3. 89. s. 2755). Past Partī. Pass. पीतः । Active पीतवान् । Ger. पीत्वा, आपीय । while the form आपाय is from the Bhvādi root pibati.

माङ् ३४ माने । मायते । ममे ॥

34. √māñ, to measure. Compare Adādi मा माने No. 53. and Juhotyādi No. 6. The root मेङ् पश्चिदाने (I. 1010) of the Bhvādi also assumes the form मा । The sūtra VI. 4. 66. s. 2462 applies to all these मा's.

Pre. मायते । Per. ममे । I Fut. माता । II Fut. मास्त्यते । Impera. माक्ताम् । Imper. अमायत । Poten. मायेत । Bene. मासीष्ट । Aor. अमास्त ॥

ईङ् ३५ गतौ । ईयते । अयां अच्चे ॥

35. √ñ, to go. Compare अयति of the Bhuādi No. 342 (a); and एति of the Adādi No. 36.

Pre. ईयते । Per. अयांचचे । I Fut. एता । II Fut. एप्त्यते । Impera. ईक्ताम् । Imper. ऐयत । Poten. ईयेत । Bene. एषीष्ट । Aor. ऐष्ट । Causa. आययते । Aor. आययित । Desid. ईषियते । Ger. गेय, प्रतीय with lyap.

प्रीङ् ३६ प्रीतौ । प्रीयते । प्रिव्रिये ॥

36. √priñ, to be satisfied or 'pleased. It is a Transitive] verb. Pre. प्रीयते । Per. प्रिव्रिये । Causa. प्राययते ॥

अथ परस्मैपदिनश्चत्वारः ।

Now the following four roots are Parasmaipadis.

✓ लो ३७ तनुकरणे ॥

37. /so to attenuate. In conjugating this root, the vowel लो is elided by the following sūtra :

२५१० । ओतः श्यनि । ७ । ३ । ७१ ।

लोपः श्याच्छ्यनि । श्यति । श्यतः । श्यन्ति । शशौ ' शशतः । शाता । शास्यति । 'विभाषा प्रावेद्-' (२३०६) इति सिचो वा लुक् । लुगभावे 'यमरम्-' (२३०७) इतीदृशौ । अशात् । अशाताम् । अशुः । अशासीत् । अशासिष्टाम् ॥

2510. A stem ending in ओ loses its final before the characteristic श्यन् ॥

NOTE :—As निश्यति from शो, अश्वच्छ्यति from क्षो, अश्वयति from शो, and अश्वस्यति from लो ॥ The त् in ओत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Padamanjari, the sūtra should have been ओतः शिति, and thereby there would be the saving of half a mâtṛā, and also there would be no necessity of repeating the word शिति in VII. 3. 75.

37. /so, to sharpen, to make thin, attenuate. The सिच् is elided optionally by s. 2376. When it is not elided, in that alternative, we have ईद् and लक् augments by s. 2377.

Pre. श्यति । श्यतः । श्यन्ति । श्यसि । श्यथः । श्यथ । श्यामि । श्यावः । श्यामः । Per. शशौ । शशतुः । शशिथ or शशाथ । शश । शशिव । I Fut. शाता । II Fut. शास्यति । Impera. श्यतु । श्यतात् । श्यतां । श्यन्तु । श्यामि । Imper. अश्यत् । अश्यः । अश्यम् । Poten. श्येत् । श्येताम् । श्येयुः । श्येः । श्येयम् । Bene. शयात् । शयास्ताम् । Aor. अशात् । अशासीत् । अशाताम् । अशासिष्टाम् । अशुः । अशाः । Causa. शाययति । Desid. शियासिति । Inten. शयायते । Yanluk. शायति । Past Part. Pass. क्रांतं, शितं । Act. श्यातवान्, शितवान् । Ger. श्यात्वा or शीत्वा । Noun :—शकः ॥

लो ३८ छेदने । क्षति ॥

38. /chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like लो ॥

Pre. क्षति । Per. चक्षौ । चक्षुतुः । I Fut. क्षाता । II Fut. क्षास्यति । Impera. क्षतु । Imper. अक्षयत् । Poten. क्षेय् । Bene. क्षयात् । Aor. अक्षात् or अक्षासीत् । Noun :—क्षाय ॥

✓ लो ३९ अन्तर्कर्मणि । श्यति । शयी । अमिश्रयति । अभ्यश्रयत् । अभिशयी ॥

39. *√*śho, to finish, complete, bring to an end. It is conjugated like शो ॥

Pre. स्वति । Per. ससौ । I Fut. साता । II Fut. सास्यति । Impera. स्यतु । Imper. अस्यत् । Poten. स्येत् । Bene. ~~ह्येसात्~~ (and not सायात्, because of VI. 4. 67 s. 2374). Aor. असात् or असासीत् । Past Part. Pass. सितः । Active सितवान् । Ger. सित्वा, अवसाय ॥ Nouns :- सायः । सारतनः ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रसिदाता । देयात् । अदात् ॥

40. *√*do, to cut, divide, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. द्यति । प्रसिद्यति because it is a ghu root. VIII. 4. 17. s. 2285. Per. ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. द्यतु । Imper. अद्यत् । Poten. द्येत् । Bene. देयात् and not दयात्. VI. 4. 67. s. 2374. Aor. अदात् । Causa. दापयति । Desid. दिस्सति । Inten. देदीयते । Past Part. Pass. दितः । Act. दितवान् । Ger. दित्वा, अवदाय ॥

अथात्मनेपदिनः पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Atmanepadi.

✓ जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41. *√*jani to be born. Before the affix *śyan* the जन् is changed to जा by the following sūtra.

२५११ । ज्ञाजनीर्जा । १ । ३ । १९ ॥

अनयोर्जदेशः स्याच्छ्रुति । जायन्ते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीप-जन—' (२३२८) इति वा चिण् ॥

2511. Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE :—As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divādi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyādi class. Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII. 3. 101 ? *This long जा of जा indicates the existence of the maxim given above in VII. 3. 78 s. 2360; and had ज been the substitute, VII. 3. 101 s. 2170 could not have lengthened it.

In forming the Aorist, there is optionally चिण् by s. 2328. When चिन् is added the following applies.

२५१२ । जनिवध्योश्च । १ । ३ । ३५ ॥

अनयोरुपधाया दृढिर्न स्याच्चिणि चिण्यति कृति च । अजनि-अजनिट् ॥

2512. The Vriddhi is not substituted for the vowels of जन् and वच् before the Aorist-sign चिण् and the krit-affixes with an indicative ज् and क् ॥

As अजनि and अजनि with चिष्, and जनकः and वधकः (with वध्), प्रजनः, वधः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root वध् and not the substitute of इन् ॥ This we see in the line भद्रकश्चेन विद्येत वधकोऽपि न विद्यते ॥ The form from इन् will be वातकः ॥ Moreover the substitute वध् ends with ~~क~~i.e., it is of two syllables 'vadhā', and as such it also does not admit Vṛiddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिष् and kṛit-affixes, therefore not here, as अजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ॥

41./jani, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिवहे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायस्व । जाये । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जजनिष्यते । Inten. जाजायते । जजन्म्यते । Yanluk. जजनीति । जजन्ति । Nouns :—अनुजाता । जनुः । जज्ञिः । जन्म । जन्तुः । जन्म्यः । जान्यः । जनः । जनता । द्विजः । पंचजनीनम् । वीजम् ॥

✓दीप्ति ४२ दीप्ति । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42./dīpi, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीपिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥ Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीपिषत् । अदिदीपत् । Desid. दिदीपिष्यते । Inten. देदीप्यते । Yanluk. देदीपि । Past Part. Pass. दीप्तः । Aot. दीप्तवान् ॥ Nouns :—दीप्तिः, दीपः, दीपः ॥

✓पूरी ४३ आप्यायने । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43./pūri, to fill, satisfy, please. It is conjugated like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पूर्ये । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Part. Pass. पूर्यः, पूरितः । Aot. पूर्यवान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरुः ॥

✓तूरी ४४ गतित्वरणर्हिसनयोः । तूर्यते । तूतूरे ॥

44./Tūri, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूर्यते । Per. तूतूरे । I Fut. तूरिता । II Fut. तूरिष्यते । Impera. तूर्यताम् । Imper. अतूर्यत । Poten. तूर्येत । Bene. तूरिषीष्ट । Aor. अतूरिष्ट । Condi. अतूरिष्यत । Causa. तूरयते । Aor. अतूतूरत् । Desid. तूतूरिष्यते । Inten. तोतूर्यते । Yanluk. तोतूरति । Past Part. Pass. तूर्यः । Aot. तूर्यवान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूर्यते । दुधूरे । गूर्यते । जुगूरे ॥

45./dhūri, 46./gūri, to go, to hurt, kill.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Past Partl. Pass. वर्यः । Aot. वर्यवान् ॥

46. /gûri. to hurt, to go.

Pre. गृयते । Per. जुगरे । I Fut. गृरिता । II Fut. गृरिष्यते । Impera. गृयताम् । Imper. अगृयत । Poten. गृयेत । Bene. गृरिषीष्ट । Aor. अगृरिष्ट । Condi. अगृरिष्यत । Past Partl. Pass. गृयः । Aot. गृयवान् ॥

धूरी ४७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः ॥

47. /ghûri, 48. /jûri, to kill, hurt, 2. to grow old.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Condi. अवृरिष्यत । Past Partl. Pass. वर्यः । Aot. वर्यवान् ॥

48. /jûri. to hurt, to grow old.

Pre. जृयते । Per. जुजरे । I Fut. जृरिता । II Fut. जृरिष्यते । Impera. जृयताम् । Imper. अजृयत । Poten. जृयेत । Bene. जृरिषीष्ट । Aor. अजृरिष्ट । Past Partl. Pass. जृयः । Aot. जृयवान् ॥

धूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः ॥

49. /śûri, 1. to injure, hurt, kill, 2. to be firm.

Pre. शृयते । Per. शुवरे । I Fut. शृरिता । II Fut. शृरिष्यते । Impera. शृयताम् । Imper. अशृयत । Poten. शृयेत । Bene. शृरिषीष्ट । Aor. अशृरिष्ट । Past Partl. Pass. शृयः । Aot. शृयवान् ॥

चूरी ५० दाहे ॥

50. /chûri, to burn.

Pre. वर्यते । Per. जुवरे । I Fut. वृरिता । II Fut. वृरिष्यते । Impera. वर्यताम् । Imper. अवर्यत । Poten. वर्येत । Bene. वृरिषीष्ट । Aor. अवृरिष्ट । Condi. अवृरिष्यत । Past Partl. Pass. वर्यः । Aot. वर्यवान् ॥

तप ५१ ऐश्वर्ये वा । अयं चातुरैश्वर्ये वा तद्व्ययनी लभते । अन्यदा तु शब्दिकरक्तः परस्मैपदीत्यर्थः । केचित्तु वायव्यं वृत्तुपातीराद्यवयवभिष्यन्ति । तप्स्यते । तप्ता । तप्स्यते । 'पत' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम् । 'द्युतद्यानानिबुतः पत्यन्नामः' ॥

51. /tapa/pata, to burn, 2. or to be powerful. This verb takes śyan and ātmanepada when it has the meaning of 'to be powerful or lord'. Otherwise it belongs to the Bhaūdi class and is Paraśmanepadi. According

to some, the word वा of this sūtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sūtra वृत्तुवरणे and should be attached at the beginning there, as वावृत्तु वरणे । As ततो वावृत्त्यमाना सा रामशाखां न्यविक्षत । The letters of तप are reversed, and we get the root पत also. That is another reading as we find in the Nirukta :—‘इरज्यति, पत्यते, जयति, राजति these four have the meaning of lordliness and power.’ So also in Parakshudra : “युत याना विद्युतः पत्यमत्तः ।”

Pre. तप्यते । Per. तेपे । I Fut. तप्ता । II Fut. तत्प्यते । Impera. तप्यताम् । Imper. अतप्यत । Poten. तप्येत । Bene. तप्सीष्ट । Aor. अतप्त । अतप्साताम् । Condi. अतप्यस्यत । Caus. तापयति । Aor. अतीतपत् । Desid. तितप्सते । Inten. तातप्यते । Yanluk. तातसि । Past Part. Pass. तप्तः । Aot. .तप्तवान् । Ger. तप्त्वा । Noun—तपनः ॥

वृत्तु ५२ वरणे । वृत्यते । पक्षान्तरे । वावृत्त्यते । ‘ततो वावृत्त्यमाना सा रामशाखां न्यविक्षत’ इति भट्टिः ॥

52. √vrtu, to select, choose. If the वा of the last sūtra, be really a portion of this, then the root is वावृत्तु and वृत्तु ॥

Pre. वृत्यते, वावृत्त्यते । See above. Per. वदते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । Impera. वृत्यताम् । Imper. अवृत्यत । Poten. वृत्येत । Bene. वर्तिषीष्ट । Aor. अवर्तिष्ट । अवर्तिषाताम् । Condi. अवर्तिष्यत । Caus. वर्तयति । Aorist. अवर्तत, अवर्तत । Desid. विवर्तिषते । Inten. वरीवृत्यते । Yanluk. वदतीति । Past Part. Pass. वृतः । Aot. वृत्तवान् । Ger. वृत्वा । Nouns—वृत्तम् ॥

क्लिश ५३ क । उपतापे । क्लिरयते । क्लेशिता ॥

53. A. √kliśa, to suffer pain.

Pre. क्लिरयते । Per. चिक्लिशे । I Fut. क्लेशिता । II Fut. क्लेशिष्यते । Impera. क्लिरयताम् । Imper. अक्लिशयत । Poten. क्लिरयेत । Bene. क्लेशिषीष्ट । Aor. अक्लिष्ट । Condi. अक्लेशिष्यत । Causa. क्लेशयते । Aor. अचिक्लिशत् । Desid. चिक्लिशियते । चिक्लेशियते । Inten. चेक्लिशयते । Yanluk. चेक्लेशिष्ट । Past Part. Pass. क्लेशितः, क्लिशः । Active क्लेशितवान्, क्लिशवान् । Ger. क्लिशत्वा, क्लेशित्वा ॥

काश्रु ५३ दीप्तौ । काश्यते ॥

53. √kāśri, to shine.

Pre. काश्यते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II Fut. काशिष्यते । Impera. काश्यताम् । Imper. अकाश्यत । Poten. काश्यते । Bene. काशिषीष्ट । Aor. अकाशित ॥

वाश्रु ५४ शब्दे । वाश्यते । ववाशे ॥

54. √vāśri, to sound, hum (as birds), roar, cry &c.

Per. वासयते । Per. ववासो । I. Fut. वाशिता । II Fut. वाशिष्यते । Impera. वासयताम् । Imper. अवासयत । Poten. वासयेत् । Bene. वाशिषीष्ट । Aor. अवाशिष्ट । Condi. अवाशिष्यत् । Causa. वासयते । Aor. अववाशत् । Desid. विवाशिषते । Inten. वावाशयते । yanluk. वावाष्टि । Nouns :—वाशः, वाशिरा ॥

अथ पञ्च स्वरितेः ।

Now the following five roots are svaritē.

✓ **मृष ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममर्षे ॥**

55. /mṛisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre. मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममर्षे । P. ममर्ष । A. ममर्षिषे । I Fut. मर्षिता । II Fut. मर्षिष्यते । P. मर्षिष्यति । Impera. मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत । P. अमृष्यत् । Poten. मृष्येत् । P. मृष्येत् । Bene. मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. अमर्षिष्ट । P. अमर्षत् । Condi. अमर्षिष्यत् । P. अमर्षिष्यत् । Causa. मर्षयते । Aor. अममर्षत् । अमीमर्षत् । Desid. मिमर्षिषते । or ति । Inten. मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । मर्षीषीति । मर्षीष्टि । मरिमर्षि । मरीमर्षि । Past Part. Pass. मर्षितः । Aot. मर्षितवान् । Noun :—दुर्मर्षः ॥

✓ **शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः क्लृदः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥**

56. /śuchir, to bathe, per form ablutions. Pātibhāva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut. शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper. अशुच्यत । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत् । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुच्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । Causa. शोचयते । Aor. अशुशुचत् । Desid. शुशोचिषते । शुशुचिषते or ति । Inten. शोशुच्यते Yanluk. शोशोचि । Past. Part. Pass. शुक्तः । Aot. शुक्तवान् । Ger. शुचित्वा । Nouns :—शुक्तिः शुक्तिका ॥

✓ **गृह् ५७ बन्धने । नक्षति-नक्षते । ननाह । ननह-नेहिष । नेहे । नहु । नत्स्यति । अनात्सीत् ॥**

57. /ṇaha, to tie, bind. This is anit.

Pre. नक्षते । प्रनक्षते । P. नक्षति । Per. नेहे । P. ननाह । नेहतुः । नेहुः । P. 2. s. ननह । or नेहिष । I Fut. नहा । [नह् + ता = नष् + ता (by VIII. 2. 34. s. 440) = नष् + ता (VIII. 2. 40 s. 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera. नक्षताम् । P. नक्षतु । Imper. अनक्षत । P. अनक्षत् । Pot. नक्षति । P. नक्षेत् । Bened. नत्सीत् । Aorist. अनह । अनहताम् । P. अनात्सीत् । Causa. नाहयते । Aor. अननीहत् । Desid. निनत्सते or ति । Inten. नानक्षते yanluk. नानक्षि । Nouns :—नक्षी । नक्षं नहत् । नाभिः । पञ्चमाशः ॥

रञ्ज ५८ रागे । रञ्जति-रञ्जते ॥

58./rañj, to be dyed or colored, redden. compare the Bhuādi root रञ्ज (No 1048) also.

Pre. रञ्जते । P. रञ्जति । The nasal is elided by VI. 4. 24. s. 415.

सध ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59./śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuādi root शप् (No 1049).

Pre. शप्यते P. शप्यति ।

अथैकादशानुदात्ततः ।

Now the following eleven roots are anudāttat. They are anit and ātmanepadi.

पद ६० गतो । पद्यते । पदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60./pada, to go, move. The aorist singular is formed by पिच् under the next sūtra.

१५१३ । चिचते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदश्चोभियस्त्वात्तश्च पदे । प्रथमपादि । अपस्तताम् । अपस्तत ॥

2513. चिच् is the substitute of क्ति after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Atmanepada; as अपादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अपत्-स्ताम् they two went; अपस्तत् they went; अद्+पद्+पिच्+त=अ+पाद्+इ=अपादि (the affix त being elided by VI. 4. 104).

Pre. पद्यते । Pre. पदे । पदिने । I Fut. पत्ता । II Fut. पत्स्यते । Impera. पद्यताम् । Imper. अपद्यत । Pot. पद्येत । Bened. पत्सीष्ट । Aorist, अपादि । अपस्तताम् । अपस्तत । Causa. पादयते Aor. अपीपद्यत् । Desid. पित्सते । Inten. पनीपयते yauluk. पनीपति । Nouns:-इत्पदिष्णुः । पदनः । अपपन्नमदिकः । पाद्ः । पिनो । पादुका । पद्यन् । पद्यवती । पया ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । खिदिरे । खेता । खलित ॥

61./khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । Per. खिदिरे । I Fut. खेता । II Fut. खेत्स्यते । Impera. खद्यताम् । Imper. अखिद्यत । Pot. खिद्येत । Bene. खित्सीष्ट । Aorist. अखिद्यत् । Causa. खेदयते Aor. अखीमिद्यत् । Desid. खिदिस्तते । Inten. खेखिद्यते Past. Part. Pass. खितः । Act. खिद्यान् । Ger. खिद्य । Noun:-खिदिरम् ।

✓ विद् ६२ सत्तायाम् । विद्यते । वेत्ता ॥

62. /vida, to be, to exist.

Pre. विद्यते । Per. विदिरे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विषताम् । Imper. अविषत । Pot. विद्येत । Bene. विस्तीह । Aorist. अविषत् ॥

✓ बुध ६३ अवगमने । बुध्यते । बुबुधे । बोद्धा । भोत्स्यते । मुत्सीह । अबोधि-अबुद्ध । अभुत्साताम् ॥

63. /budha, to know, understand, perceive.

Pre. बुध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2. 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. मुत्सीह । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्साताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुधत्सते । Inten. बोध्यते । Yanluk. बोबोधि । Atmane बुबुधानः । Past Part. Pass. बुद्धः । Act. बुद्धान् ॥

✓ युध ६४ संप्रहारे । युध्यते । बुबुधे । योद्धा । अबुद्ध । कथं 'बुध्यति' इति बुद्धमिच्छतीति कथम् । 'Xअनुदात्तेऽवलङ्घनात्मनेपदमनित्यम्X' इति वा ॥

64. /yudha, to fight, struggle. It is conjugated like the last.

QUES :-How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

ANS :-It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix क्यच् ; or the Atmanepada dependent on a root being anudâtet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also. (See the explanation of this Paribhâshâ under VIII. 2. 19 s. 2326).

Pre. युध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. मुत्सीह । Aor. अबुद्ध । अभुत्साताम् ॥

✓ अनो रुध ६५ कामे । अनुरुध्यते ॥

65. /ano rudha, 'to desire.' The /rudh preceded by the preposition an- and meaning to desire, belongs to the Divâdi class and is Âtmanepadi. The /rudh itself belongs to the Rudhâdi class.

अण ६६ प्राणने । अस्यते । आशेन अशिता । अण इति दन्त्या नोऽयमित्यन्ते ॥

66. /ana, /anna, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (ण).

Pre. अव्यते । Per. आव्ये । I Fut. अव्यिता । II Fut. अव्यिष्यते । Impera. अव्यताम् । Imper. अव्यत । Pot. अव्येत । Bene. अव्यिषीष्ट । Aorist. अव्यिष्ट । Causa. आव्यति । Aor. अव्यिष्टत् as in माभवानव्यिष्टत् । Desid. अव्यिष्यतते ॥

✓ मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67./mana, to think, believe &c.

Pre. मन्यते । Per. मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मंस्यते । Impera. मन्यताम् । Imper. ममन्यत । Pot. मन्येत । Bene. मंसीष्ट । Aorist. ममंस्त । मंसताताम् ॥

✓ युज ६८ समाधौ । समाधिश्चित्तवृत्तिनिरोधः । अकर्मकः । युज्यते । योक्ता ॥

68./yuja, to concentrate the mind. Samādhi here means the cessation of the modification of the thinking principle. The root is intransitive.

Pre. युज्यते । Per. युज्ये । I Fut. योक्ता । II Fut. योष्यते । Impera. युज्यताम् । Imper. अयुज्यत । Pot. युज्येत । Bene. युषीष्ट । Aor. अयुक्त । Nouns :—प्रयुक् । योगी । योगः ॥

✓ सृज ६९ विसर्गे । अकर्मकः । 'संसृज्यते सरसिजैरुखांशुभिर्जैः' । संसृजिषे । सृष्टा । सृष्यते । 'सिङ्सिषी-' (२३००) इति क्तिच्चात् गुञो नाप्यम् । सृषीष्ट । असृष्ट । असृष्टाताम् ॥

69./srija to quit, abandon, leave. It is also intransitive as in the verse दन्त-रक्षणं इति पुण्य मनोकहानां, संसृज्यते सरसिजैरुखांशुभिर्जैः । There is no guna of the vowel in the Benedictive, owing to I. 2. 11 s. 2300, nor is अम् added by VI. 1. 58. s. 2405, because the affixes are क्तिच् ॥

Pre. सृज्यते । Per. सृज्ये, संसृज्ये । I Fut. सृष्टा । II Fut. सृष्यते । Impera. सृज्यताम् । Imper. असृज्यत । Pot. सृज्येत । Bene. सृषीष्ट । Aor. असृष्ट, असृष्टाताम् । Causa. संसृज्यते । Aor. असंसृज्यत or असंसृजत । Desid. संसृज्यत । Inten. संसृज्यते । Yanluk. संसृष्टि ॥

✓ लिश ७० अल्पीभावे । लिष्यते । लेष्टा । लेष्यते । लिषीष्ट । अलिषत । अलिषाताम् ॥

70./līśa, to become small, decrease.

Pre. लिष्यते । Per. लिष्ये । I Fut. लेष्टा । II Fut. लेष्यते । Impera. लिष्यताम् । Imper. अलिष्यत । Pot. लिष्येत । Bene. लिषीष्ट । Aor. अलिषत । अलिषाताम् । Causa. लेष्यति । Aorist. अलीषिष्टत् । Desid. लिषिष्यते । Inten. लेषिष्यते । Yanluk. लेषेष्टि । Noun :—लिषा ॥

✓ सप्तः ७१ अकर्मकाग्रहादेव ।

Now up to the end of this class all the roots are **Parasmaipadī**.

११७. *√rādha*, to prosper. This root takes *दधन्* only when it is intransitive. The *दध* is to be joined to the word *अकर्तृकाद्* by transposition, namely *अकर्तृकादेव दधन्*. The example will be when the root has [the meaning of *दुहि* &c. In fact, the word *दुहि* is merely illustrative. The whole *sūtra* therefore means "the *√rādha* belongs to the Divādi class, when it is intransitive and has the meaning like those of to increase, prosper &c." Therefore we have examples like these also:—(Māgh II. 11.) *ननु सौम्योऽप्युद्वेगं कुरुष्व* I do not grieve that the son of Sātvati should offend me [or sin against me]. Here, because the root is intransitive, though it [means] to be inimical, it is conjugated in this class. Similarly *विराज्यमानोऽसौ* (Māgh II. 43) Here also the verb is intransitive, and means to be inimical. So also *राधत्योदन्* : Here the verb means to become cooked. So also *गर्गो राधति नरः* : Garga looks to the welfare of Krishna, or he calculates the good and bad fortunes of Krishna from his horoscope. Here the meaning of the future good and bad fortunes is to be known from the implication of the root and it is therefore intransitive like the verb *धीयति* &c. Namely the root governs the word *दैवं* (fortune, luck) in the objective case; but this will not make the root transitive, because such an object is a portion of the meaning of the root and not a separate word governed by the root, as also is the root *√jiva* Intransitive which governs the word *प्राण* (life-breath) as object, the root meaning to hold breath. The *sūtra* VI. 4. 143 & 144 does not apply to this *√rādha*, and so there is no elision of the reduplicate nor the change of the root vowel to *व* in the Perfect, because the *√rādha* 'to injure' being transitive cannot belong to this class. This root also belongs to Svādi and Churādi classes.

Pre. राजपरि : Per. स्वर्ग : स्वर्गपु. : I Per. पार : I Per. पार
Impera. पारपु. Imper. बराबर : Poten. पार : Pota. पार :
पारपु. : बराबर : पारपु. : Gana. पार : Pota. पार :
पारपु. : Inten. पारपु. :

